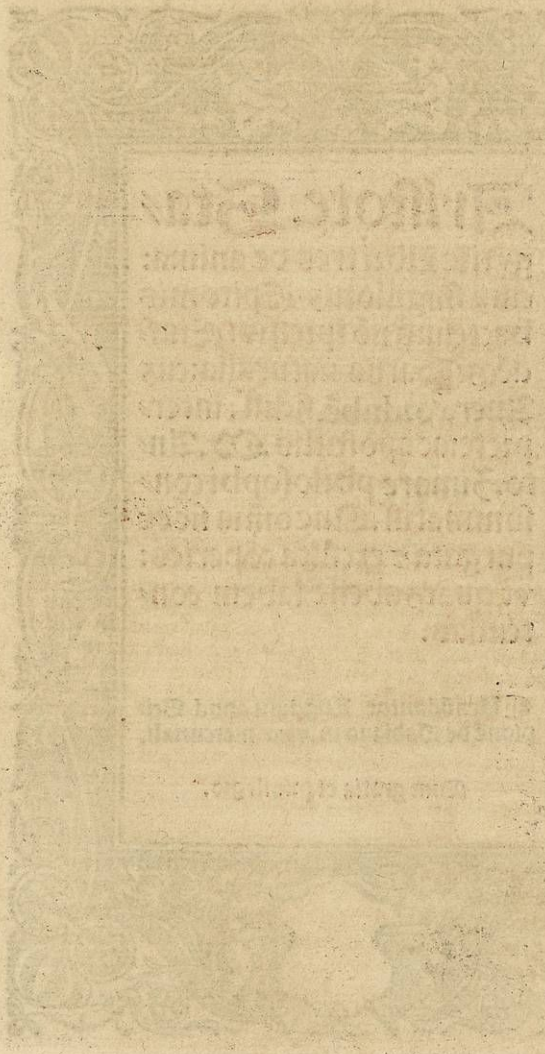

Aristote. Stagyrite Libri tres de anima: cum singulorum Epitomis hactenus non impressis: Eiusdemque Parua naturalia: cum Auer. cordubē. fidiss. interprete: ac apostillis. M. Ant. Simare philosophi consummatiss. Que omnia sic expurgata et exculta cōperies: ut quāquam abesse labem contendas.

Ventū dantur Lugduni apud Scipionē de Sabiano in vico mercuriali.

Sum gratia et privilegio.

Aristotelis Stagyrice Liber Primus de

Antina: cum Auerroris cordubensis commē-
tarijs: feliciter incipit.

Summa primi de anima sic habetur ab auer.

CA. 1. primus vsq; ad. 19. ponit prophetium.

CA. 19. vsq; ad. 36. varias antiquorum de aia refert sententias.

CA. 36. vsq; in finem cōtradi. antiqui qui de aia nō recte loquebant.

Prohemium.

bonorum honorabilium notissimam opinantes. Mas-
gis autem alteram altera: aut secundum certitudi-
nem: aut ex eo quod meliorum quidem et mirabilio-
rum est: propter utraq; hec anime historiam rationa-
biliter utiq; in primis ponemus.

Constantiam de rebus honorabilibus est scire: de rebus ali-
quid que differunt ab invicem: aut in subtilitate: aut qz
sunt scire per res digniores et nobiliores: rectum est pro-
pter hec duo ponere narrationē de aia positionē pcedēti.

Intendit per subtilitatem confirmationem demon-
strationis. Et intendit per hoc quod di-
xit: aut quia sunt cognite ptes nobiliores nobilitate sub-
iecti. Artes enim non differunt ab invicem: nisi altero-
rum duorum modorum. scilicet aut confirmatione demon-
strationis: aut nobilitate subiecti: aut utroq;. U. g. qm̄
geometria excedit astrologiā per cōfirmationem demon-
strationis. astrologia autem excedit illam nobilitatem subiecti.

Et dicit: necessarium est ppter hec duo et. i. necessarium est: qz hec duo inveniuntur
in scia de aia: vt procedat sermo de ea ante alias scientias. Et manifestū
est considerantibus: qm̄ subiectum huius scie est nobilissimū alijs: et similr de
monstratio eius est magis firma. Et incepit sermocinari: ita inducendo
homines ad amorem scientie: et sermo eius est in forma syllogismi cathe-
gorici: et q. d. et quia nos opinamur qz cognitio est de rebus honorabilibus
et delectabilibus: et quod scientie superant se ad invicem: aut ppter firma-
tionem demonstrationis: aut propter nobilitatē sibi: aut pp. utriusq; sicut
invenimus in scia a de aia. scilicet qz superat in his duob; alias scias preter
sciam divi nā: necessarium est opinari qz scia aie antecedit alias scientias:
et ideo posuimus eam inter oia quesita positione precedenti.

Dia i no-
bilitate
sciarum.

A
a Scia de
aia omēs
scias exce-
dit i nobi-
litate sibi
et certitu-

Uidetur autem ad veritatem omnem cognitio ipsius mul-
tum proficere: maxime autem ad naturam: est enim tanquam p̄n-
cipium animalium.

Et etiam videmus quod cognoscere eam adiuuat magno lu-
uamento in omni veritate: et maxime in natura: est enim quasi
principium animalium.

B
dine om̄o
stratiōis
exceptadi
vina.

Cum demonstravit eam propter quā dicit esse hec scientia magis honora-
bilis: et precedens alias scientias nobilitate: incepit etiam demonstrare
utilitatem huius scientie dicendo: et nos videmus etiā quod cognitio et.

Libeꝛ Pꝛimꝛ

Et intēdit p̄ oēm veritatē sciētias speculatiuas: r̄ intēdit p̄ hoc qđ dixit
 r̄ maxime in nā. i. r̄ maxime in scia nāli. **De**inde dedit cān pp̄ qđ magis
 adiunat nāle sciam qđ aliā dicēdo: est em̄ quasi. p̄ncipiū aīaliū. r̄ causa
 i n̄ hoc est: qđ cognoscere de aīalib⁹ est maxima cognitio p̄tū nāliū: r̄ aīa ē
 p̄ncipiū aīalib⁹. **Uñ** necessariū est vt scire de aīa sit necessariū in cognitiōe
 aīaliū: nō tm̄ vtile. **Et** debes scire qđ iunamētū scie aīe ad alias scias in-
 uenit trib⁹ modis. **Quoꝝ** vn⁹ est fm̄ qđ est pars ill⁹ scie: immo nobilissī-
 ma partī ei⁹: sicut h̄z dīsp̄ōtionē cū scia naturali. **Alia** autē est nobil⁹ oib⁹ que sunt in
 aīalib⁹. **Secūdo** est: qđ dat plurib⁹ sciētīis plura p̄ncipia: vt scie morali. s.
 regēdi ciuitates: r̄ diuine. **Moralis** em̄ suscipit ab hac scia vltimū finē ho-
 minis in eo qđ est hō: r̄ sciam sue subē qđ sit. **Diuin⁹** autē suscipit ab ea s̄bam
 subiecti sui. h̄c em̄ declarabit: qm̄ foꝛe abstracte sunt itelligētes: r̄ alia mul-
 ta de cognitiōe dīspōnū p̄sequētū itelligētā in eo qđ est itelligētā r̄ itells.
Terti⁹ vero est cōe iunamētū: r̄ est facere acquirere cōfirmationē in p̄-
 mis p̄ncipiū: qm̄ ex ea acquirit cognitio causarū primaz p̄p̄ōtionū:
 r̄ cognitiō alicuius p̄ suam causam est magis firma qđ sui esse tantum.

Documē
 eū. **Iunamē**
 tū scie
 anime ad
 aliā scias
 iuenit tri-
 bus modis
 1. 12. me.
 36. 7. 2. ce.
 2. 61. vid
 et. 3. hui⁹

C
 cō. 5. i. so-
 lutiōe qđ
 uisertie.

Cognitio
 cuiusqz ge-
 neris r̄
 sp̄ei nō cō-
 pleñit p̄
 cognitio
 nē s̄be illi⁹
 rei r̄ p̄ cog-
 nitiōe
 eoz qđ cō-
 tingūt ei.
 Idē. j. po-
 ste. tex. cō.
 43.

Illud qđ
 magis de-
 sideratū
 est de pas-
 sionibus
 aīe ē vtrū
 de eis pos-
 sit eē ali-
 qđ abstra-
 ctū vñ
 id. j. 2. 12.

Inquirimus autem cōsiderare r̄ cognoscere naturā ipsius r̄
 substantiā: postea quecūqz accidunt circa ipsam: quoꝝ alie pp̄rie
 passiones vident: alie autē cōmunes r̄ aīalibus per illam inesse.

Et quesitū est scire naturā et substantiā eius: postea autē oīa
 que accidunt ei: et existimatū est qđ horū accidentiū quedam sunt
 passiones proprie anime: et quedā accidunt corpori pp̄ animam.

Cū demonstrauit vtilitatē hui⁹ scie: incepit demonstrare intencionē suā dicē-
 do. **Et** q̄sitū est r̄c. i. r̄ illud qđ q̄rēdū est in hac scia r̄ p̄scrutandū est scire
 aīe naturā. i. s̄bam ei⁹. **De**inde scire aīa cōtingētia ei: sicut est de alijs p̄siderā-
 dis in scia nāli. **Cognitio** em̄ cuiusqz ḡnis r̄ sp̄ei ei⁹ nō cōplebit nisi p̄ co-
 gnitiōe s̄be illi⁹ sp̄ei: r̄ p̄ cognitioe corū qđ cōtingūt ei: vt dictū est in po-
 steriorib⁹ **analeticis**. **Uñ** d. r̄ existimatū est r̄c. i. accidētū aut cōtingētū
 aīe: qđā sunt vt existimat: passioes qđ appropriant aīe. s. qm̄ oīa nō indiget
 corpe i habēdo has passioes. **Uñ** s. vt imaginatiōe p̄ itellm. qđā autē reputā-
 tur idigere corpe. r̄ qđ nō cōplebunt nisi p̄ vtrūqz. s. aīa r̄ corpe. **Et** hoc itē
 debat quū dixit: r̄ qđā p̄tingūt corpi pp̄ aīam: r̄ he sunt passioes attribute
 virtuti cōcupiscibili. s. aīe qđ desiderat r̄ fugit. **Et** induxit hāc diuisionē i
 accētū aīe: qm̄ illud qđ est magis desideratū de: passioib⁹ aīe est vtrum
 possit de eis abstractū aliqd: aut nō: qđ impoꝛe est nisi sit aliqd earū pp̄riū
 aīe sine corpore. **Et** potest intēdere p̄ passiones proprias aīe: eas que p̄-
 mitus existunt in aīa: r̄ sc̄do in corpore: vt sensus r̄ imaginatio: r̄ intēdit p̄
 alias eas que existunt in aīa pp̄ corpus: r̄ somnū r̄ vigilas: sic cōp̄hen-
 dit in hoc sermone oīa que contingunt aīe r̄ attribuntur ei.

Et omni autem parte et penitus difficultimorum est accipere
 aliquam fidem de ipsa: quum enim sit questio communis multis
 alijs: dico autem eam que est circa substantiam r̄ eam qđ quid est.
Forassis alicui videbitur vna quedam methodus esse de omni-
 bus de quibus volumus cognoscere substantiam: sicut r̄ eorum
 que sunt fm̄ accidens propriorum demonstrationem: quare que-
 rendum vtrūqz erit methodum istam.

Et valde est difficile et grave inuenire aliquid firmum in esse

et hoc ex hac perscrutatione: quoniam hec perscrutatio: quia est communis alijs multis. scilicet perscrutatio de substantia eius: et de ea quid sit: necesse est existimari quod via omnibus rebus quarum substantiam volumus cognoscere sit eadem: quemadmodum via demonstrationis in passionibus contingentibus substantie est eadem: quapropter necesse est hanc viam declarare.

¶ Cum demonstravit quod querenda in hac scia sunt principia duorum generum: quorum unus est scire substantiam a se: et aliud est scire ea que contingunt sibi: incepto primo demonstrare ea propter que est difficile scire substantiam eius: et est difficultas cognitionis vie et regule: ex qua potest quis inuenire suam diffinitionem. ¶ Et dicitur: et valde est difficile et c. i. et valde est difficile in cognitione diffinitionis a se habere regulam et viam ex qua possumus scire diffinitionem veram. scilicet viam inducentem nos ad suam diffinitionem perfecte: quoniam si tale regulam habuerimus: tunc facile erit cognoscere diffinitionem a se. ¶ Deinde incepto demonstrare modum propter quem difficile est inuenire tale viam: et dare dubitationes que contingunt propter hanc difficultatem: et dicitur. quoniam hec perscrutatio: quod est corpus et c. i. et causa huius difficultatis est: quoniam hec perscrutatio de aia que est querere cognitionem sibi eius: et est corpus et c. i. et oibus rebus: quarum substantia est querenda: potest quis dicere quod via qua vult inuenire ad cognoscendum diffinitiones rerum: eadem est in querendo cognitionem sibi eius: et aliarum substantiarum oim rerum querendarum. ¶ Et dat rationem super hoc dicendo: quoniam quemadmodum via qua fit demonstratio super passiones que contingunt rebus est eadem via qua fit in aia et in alijs: ita est in via cognitionis sibi: vnde necesse est scire istam viam que sit: quod est valde difficile. ¶ Et cum narravit difficultatem contingente dicitur quod illa via est eadem: quoniam querendum est ab eo scire illam viam que sit: incepto demonstrare difficultatem contingente dicitur quod illa via non est eadem.

¶ Si autem non est vna quedam et communis methodus de eo quod quid est: amplius difficultius est negociari. oportebit enim accipere circa vnumquodque quis modus: cum manifestum fuerit vtrum demonstratio aliqua sit: aut diuisio: aut aliqua methodus: adhuc multas habet dubitationes et errores: ex quibus oportet querere: alia enim aliorum principia sicut numerorum et planorum.

¶ Si autem ista via non fuerit eadem: et communis: tunc erit magis difficile. illud quod questum est. necessarium enim erit inuenire aliquam viam in vnaquaque rerum: et scire illam viam que sit. et si fuerit declaratum vtrum sit demonstratio: aut diuisio: aut alia via: post remanebunt plures dubitationes in eis: ex quibus debemus querere. Principia enim rerum diuersarum sunt diuersa. Verbi gratia principia numerorum et superficialium.

¶ Intendit: et si hec via qua imus in inueniendo diffinitiones rerum et cognoscendo substantias earum non fuit eadem: et communis omnibus rebus: quarum diffinitiones sunt querende: sed plures vna: tunc illud quod questum est de cognitione substantie a se: magis erit difficile. necessarium est enim scire primitus in vnaquaque rerum: quarum diffinitio est cognoscenda aliquam viam propriam illis rebus quarum substantie sunt cognoscende. ¶ Et cum fuerit declaratum a nobis illam viam esse et esse vnam: tunc a necessarium est nobis post scire illam viam que sit: vtrum demonstratio: vt dicebat Hippocrates aut diuisio: vt plato dixit: aut alia via: vt via compositionis quam Aristoteles dedit in posterioribus: et cum hoc fuerit declaratum: remanebunt post multe dubita-

Principia
rerum diuer-
sarum sunt
diuersa.

¶ De modo
venandi
diffinitionem
triplex
fuit opinio.
Pro opinio
neari. videtur
et. 6. met.
co. primo

b pncipi-
pla rexpdi
uerfayge
nere sunt
diuerfa.
qd qūo fit
itelligēdi
vide. 12.
me. cō. 22.
c Diffōes
non ppo
nunt nisi
ex pncipi
pīs q sūt
i re : vide
pste pmo

6
phy. 7. 2.
phy. vtro
biq. 28. 2.
porētia z
act^o sunt
dīe val:
de oppo-
site cōtin-
gētes oī:
b^o pdica-
mētis. 36
12. me. t. c.
8. 7. c. 26.
z. 8. m. 15.
7. m. c. 31.
7. 5. phy.
ca. 9. 2. 5.

7
meta. 14.
d pla. po
sūt rōna
lē in cere
bro. cōcu
piscibile i
corde : et
nālēi epa
te : s; ari.
opinā q
sūt id sbo
z ples sū
virtutes.
3dē 2. 73.
7. 74. ca.

tionēs z loca erroris in reb^o ex q^o opz q̄rere cognitio nē diffinitio nū rez.
necesse ē ei cū cognitioe istī^o vie scire pncipia ppria cuiuslibet gñi i genez spe
culādoz. ¶ pncipia b ei rez diuersay gñe sunt diuersa. vñ cognitio istī^o
vie nō sufficit i scire diffinitioēs rez. nisi scita fuerint pncipia ppria illis re
bus pprijs. c nā diffōes nō cōponunt nisi ex pncipijs pprijs q sūt i re.

¶ Primū autem necessariū est diuidere in quo generum: et quid
sit. dico autem vtrum sit hoc aliquid et substantia: aut qualitas:
aut quantitas: aut etiam quoddam aliud diuisorum predicamē-
torum. adhuc autem vtrum eorum que sunt in potentia: aut ma-
gis endelechia sit: vtrum enim non aliquid parum.

¶ Et dignum est et rectum vt primo determinem⁹ in quo gene-
re existit: z quid est. s. vtrum sit hoc: et substantia: aut quale: aut q̄-
tum: aut aliud predicamentozū que sunt determinata a nobis: et
amplius: vtrum sit ens in potentia: aut est dignior vt sit aliqua
endelechia: qm̄ hec duo non parum differunt.

¶ Cū demōstrauit difficultatē cōingentē ei qui voluit diffinire animā: in-
cepit demōstrare ea que primo perscrutāda sunt ab eo q̄ voluerit scire diffi-
nitionē suā pfectā verā. ¶ Et dixit: z dignū est z c. i. necessariū est volenti sci-
re diffinitionē suā: scire primo in quo genere decē generū cōtinerur. vtrū in
substantia: aut in qualitate: aut in quantitate: aut in alijs. ¶ Deinde cum scie-
uerit genus in quo collocat: necesse est ei scire vtrū sit in illo genere sū po-
tētā: aut est in eo sū q̄ est endelechia. s. in actu. Differētia e iūter hec duo
est magna. s. opinari q̄ est in aliquo predicamentozū si nō erit determina-
tum hac dererminatione. potentia em̄ z actus sunt differentie que contrā-
sunt omnibus predicamentis: z sunt valde opposite.

¶ Cōsiderādū autē z si p̄bilis sit: aut ipartibilis: z vtrū sit sūlis
spēl oīs aīa: aut nō. si at nō sit sūlis spē: vtz spē differāt: aut gñe.
Nūc qdē em̄ dicētes z q̄rētes de aīa: de hūana vñr solū intrēdere.

¶ Ampli⁹ autē cōsiderādū est vtrū est diuisibilis: aut nō: z vtrū
oēs aīe vniocent in specie: aut nō. z si nō cōueniāt: vtrū differāt
in specie: aut in gñe. Nos autē inuenim⁹ oēs loquētes z pscrutā-
tes de aīa q̄ nō vident cōsiderare virtutē de anima hominis.

¶ Cū incepit numerare qōnes pscrutādas ab eo q̄ vult p̄siderare de aīa: z de
mōstrauit pmo q̄ sba ei⁹ est q̄rēda: incepit ēr dicere qd est q̄rēdū post hoc.
¶ Et dixit: z p̄siderādū est vtrū sit diuisibilis. i. sū sūm: aut non diuisibilis
p diuisionē ei⁹ (plato ei d dicebat q̄ virt^o itelligibilis est i cerebroz z cupi-
scibilis in corde: z nālīs. s. nutritiua in epate. ari. aut opinabā eas esse vñā
sbro: z plures sū virtutes. ¶ D. d. z vtrū oēs aīe z c. i. z p̄siderādū est post
vtrū aīa est eadē in specie in oibus aīatis. ¶ U. g. aīa hominis z equi: aut sūt
diuerse. ¶ D. d. z si nō cōueniūt z c. i. z cōsiderādū est si apparuerit q̄ sint
diuerse in specie: vtrū illa diuersitas sit in specie tantū: z tamē cōueniūt in
genere: aut illa diuersitas sit in vtroq; dimittere em̄ hanc perscrutationē
est causa p̄p quā antiqui nō considerauerunt nisi tantū de aīa hominis:
existimando q̄ consideratio de hoc fuit cōsideratio de anima simpliciter.

¶ Et hoc esset verū si anime essent eadē in specie: modo autē qz sunt diuer-
se necesse est cōsiderare si cōueniāt in genere: qm̄ tūc debem⁹ sollicitare pū-
mo circa diffinitionē illius gñis. ¶ D. post circa ea que appropriant vnicuiq;
aīe: sicut fecit ari. z indifferēter: siue illud genus fuerit pdicatum vniocē-

ant fm prius ⁊ posterius: sicut est in diffinitione quā post inducit de aia.

Formidandum aut quatenus non lateat: vtrum vna ratio ipsius est sicut animal: aut secundum vnūquodq; altera: vt equi canis hominis deiq; animal aut vniuersale: aut nihil est: aut posterius. similiter autem ⁊ si aliquid commune aliud predicetur.

Et debem⁹ p̄seruare nos ne ignorem⁹ vtrū diffinitio ei⁹ sit eadē: vt diffō viuū: aut sit alia in quolibz. U. g. diffinitio eq̄ ⁊ canis et hominis ⁊ dei viuū aut vniuersale: aut nihil est: aut est postremū sic etiā ⁊ si est hic aliud de quo predicatur vniuersale.

Cū narravit q̄ necesse est dñm huius artis ponere suā cōsiderationē in aia vlt: in cepit demifare q̄ cum quesierit diffōnē aie vltis opz nō ignorare: vtrū illa diffō sit de modo diffinitionis generū: aut de modo diffōnū specie rū sicut ignorauerūt antiq̄. Et dixit: ⁊ opz nos p̄seruare cū q̄suerim⁹ eā dē diffōnē vltm ei ne ignoremus vtrū vltas illius diffinitionis in oibus aialibus sit sicut vltas aialis in oibus suis speciebus: aut sicut vltas diffinitionis hoīs ⁊ diffinitionis eq̄ in oib⁹ suis indiuiduis: qm̄ quū hoc fuerit consideratū nō cōtinget nobis quū locuti fuerimus de aia hominis: vt existimemus nos loq̄ de oi aia: sicut cōtingit platonī. Deinde. d. vniuersum aut viuū ⁊c. Demōstrat: per hoc q̄ ipse non opinat⁹ q̄ diffōnes generū ⁊ specierū sint diffōnes rerū vltm existētū extra aiam: s; sunt diffōnes rerū particulariū extra intellectū: s; intellectus est q̄ facit in eis vltatem.

Et. q. d. ⁊ nō attribuit esse diffōnū sp̄ibus ⁊ generibus: ita q̄ ille res vltis sint exītes extra intellm: viuū etiā vlt aut nihil est oino: aut esse eius est posterius ab esse rerū sensibiliū. si est aliqd vlt ens p se. Et dixit hoc: qz apparet hic q̄ diffinitiones sunt de istis rebus sensibilibus existētibus extra intellm: ⁊ tūc aut nō sunt res vltis existētes p se: vt plato dicebat: aut si sunt: esse earū nō est necessariū in intelligēdo subas rerū sensibiliū: ⁊. q. d. q̄ non curat in hoc loco q̄s oīcūq; sit: quū apparet q̄ iste diffinitiones nō sunt nisi in rebus particularibus existētibus extra aiam: s; qd̄ apparet hic: est q̄ aut nō sunt oino: aut si sunt postremū sunt: id est sunt posteriores a rebus sensibilibus: qm̄ si p̄cederēt eas: ita q̄ essent cāe earū: nō possemus intelligere substantia rerū sensibiliū: nisi postq̄ habuissimus fidē sui esse: sicut est dispositio de alijs causis rerum existētibus in eis. s. forma ⁊ materia.

Amplius autem si non multe anime: sed partes: vtrū oportet prius querere totam animam aut partes: difficile aut ⁊ harū determinare quales apte nate altere adinutem esse.

Et etiam si anime non fuerint multe: sed fm partes: vtrum est querendum primo de anima fm totam aut de partibus suis: et quod est valde difficile ad distinguendum: est que earum differunt abinutem secundum naturam.

Dicit: ⁊ etiā cū declaratū fuerit q̄ aie nō sunt plures fm subiectū: sed fm partes: in eadē subiecto: opz perscrutari vtrū debeamus ponere principii cōsideratiōis. primo de tota aia. deinde postea de suis ptibus: aut primo debem⁹ cōsiderare de ptibus aie: anteq̄ de aia fm totū in eo qd̄ est aia. Et. d. ⁊ qd̄ est valde difficile ⁊c. ⁊ cū p̄ouerimus eā esse plures scōm partes: facile est nobis distinguere has partes: ⁊ dare differentias quibus differunt abinutē. in quibusdā enim sunt manifeste: in quibusdā latētes. U. g. int̄ intellectum ⁊ imaginationem: ⁊ inter imaginationem ⁊ sensum.

sup. f. cōri
cop. dōpi
nioe aris.
vid. et. j. i
h. j. c. 89.
⁊. 90. ⁊. 92
⁊. 93.

8
Documē
tum
Arist. nō
opinat⁹ q̄
diffōnes
generū et
sp̄erū sūt
diffōnes
rerū vltm
existētū
extra aiaz
s; itellm
est q̄ facit
vltatē in
eis. vid. 12
me. cō. 4.
27. ⁊. 2. hu
1. cō. 60.
⁊. 3. huus
c. 1. 8. ⁊. j.
met. 6. ⁊. 1:
26. ⁊. 27.
c. ⁊. 3. me.
cō. 20. ⁊
12. me. 14
⁊. 28. ⁊. 7.
me. 57. ⁊
10. me. 2. 6
a Uide p
hoc cō. 10.
me. cō. 6.

9
Dfia iter
quidā ptes
aie est ma
nifesta: ⁊ i
ter q̄sdaz
latens.

¶ Et utrū opz q̄rere prius partes aut opera ipsarū: vt intelligere aut intellectum: z sentire an sensituum similiter autē zin alijs. Si aut opa prius itez utiqz dubitabit aliqz: si objecta horū prius q̄rēdū sicut sensibile sensitiuo: z intelligibile intellectiuo.

¶ Et utrū est perscrutādū primo de partibus aut de suis actionibus. U. g. utrū prius de intelligere aut de intellectu: aut de sentire aut de sensu: z sic de similibus: z si prius debemus perscrutari de actionibus potest homo dubitare. Vtrum est perscrutandum de sensato ante sensum: aut de intellecto ante intellectum.

10 **¶** Cū incept n̄scire dubitationes q̄ cōtingūt in ordinatione p̄scrutatio- nis de aia: z dixit prius. Vtrū sit cōsiderandū de aia vli aut particulari: in- cepit mō q̄rere cū cōsideramus de ptibz vtrū sit incipiēdū de eis: z post de suis actionibus: aut econverso. **¶** Et dixit. z utrū p̄scrutādū est prius zc. i. z eius sermo est intelligibilis per se. **¶** D. d. z si declaratū fuerit q̄ opz nos prius q̄rere de actionibus: dubitabit hō in hoc vtrū debeat incipere a sensu ante sensatū: z ab intellectu ante intellectum: aut ecōtrario. **¶** Et dubitat in tali bus qz opz ire de eis que sunt magis nota apud nos: ad ea que sunt laten- tiora apud nos: z in hoc differunt scie. scientiarū em̄ in quibusdā ea q̄ sunt magis nota apud nos sunt precedētia: vt in mathematicis: z in quibusdāz econtrario: vt in quibusdā que continentur in scientia naturali.

In mathe-
maticis ea
dē sūt no-
ta: nobis
z nāe ecō-
tra i nāli-
bz. **3** dē. j.
ph. c. 2. z.
7. me. cō.
10. z. 3. ce.
61. vid. ēt.
2. meta.
com. 16.
Accidētia
magnā p-
tē cōferūt
ad cogno-
scendū qd̄
quid est.

¶ Videtur autem non solum qd̄. quid est: cognoscere vtile esse ad speculandum causas accidentium in substantijs: sicut in mathe- maticis quid rectum: z quid obliquum: z quid linea: z quid pla- num: ad cognoscendum q̄ rectis triāguli anguli sunt equales. s; econverso accidentia conferūt magnam partem ad cognoscēdūz quod quid est. Cum em̄ habeamus tradere secundum phantasiā de accidentibus: aut omnibus aut pluribus: tūc z de substātia ha- bebimus dicere aliqd̄. **¶** Dis em̄ demonstratiōis principium est qd̄ quid est. quare secundum quascunqz diffinitiones non contingit accidentia cognoscere: sed neqz de ipsis imaginari facile: manife- stum est q̄ dialectice dicte sunt: z vane omnes.

¶ Et v̄ q̄ hoc nō solūmodo est vtile. s. scire qd̄ sit aliqd̄ in scien- do cās accētū substātiāz. U. g. in mathematicis: qm̄ scire qd̄ est rectū z curuū: z qd̄ est linea: z qd̄ est superficies: est vtile i cognoscē do angulos triāguli q̄ angulis rectis sunt equales: sed etiā econ- uerso. s. q̄ accētia adiunāt maxime in sciēdo qd̄ est aliqd̄: qm̄ cuz declarauimus aliqd̄ p̄m viā imaginationis in oī bus accidētibus aut in pluribus eoz: tūc dicemus etiā de substātia meliorē sermo- nem: nam quid est aliquid est principium oīs demonstratiōis: z quod fuerit genus ex diffinitionibus: per qd̄ nō preparatur cogntio accidentium: neqz intelligitur aliquid ex eis facile: manifestus quod non sunt nisi verba sine certitudine.

11 **¶** Cū dubitauit a quo debet incipere dñs istius artis vtrū a posterioribus ad p̄cedentia: aut econverso: incept notificare q̄ vtraz via est cōmunis in

sciētis et in usu earū: quā quāvis sit magis famosum ire de posterioribus ad priora: tū aliquid ibitur de precedentibus ad posteriora. Et dicitur: et videtur quod sola cognitio substantie rei non sit principium cognitionis accidentis: ut cognitio in mathematicis. scire enim quod est linearis: quod est rectus: et quod est concavus: et quod est superficies in geometria: est principium cognitionis angulorum trianguli. scilicet quod angulus rectus sunt equales: sed etiam e converso. scilicet quod si re plura posteriora est principium ad sciendum antecedentia: et sermo eius in hoc est intelligibilis per se. Et cum demonstravit quod scire posteriora aliquid est principium ad sciendum antecedentia: incepit notificare quod hoc non accidit omnibus accidentibus cōtingentibus rei. scilicet ut sint principium rerū antecedentium. scilicet substantie. Et dicitur: quoniam cum declaraverimus aliquid finem viam et non est possibile ut tale contingat. scilicet ire a cognitione accidentis ad cognitionem substantie: nisi quāvis accidentia rei fuerint cognita a nobis finem imaginatōnis. accidentia quae manifesta sunt existere in re: et que sunt in loco eius. scilicet accidentia essentialia propinqua: aut omnia: aut plura: et quasi dicatur: non preparat nobis cognitio substantie per cognitionem accidentis: nisi cum sciuerimus accidentia propinqua essentialia: aut omnia: aut plura: tū enim contingit ut in dea minus meliorem definitionem substantie. Et dicitur: quoniam quid sit aliquid est principium omnis demonstrationis: et hoc respondet ei a quo incepit sermonem. scilicet quod cognitio definitionis est utilis in cognitione accidentis. Et incepit declarare quod hoc contingit omni definitioni. et quod omnis definitio per quam non cognoscitur accidentia non dicitur definitio nisi equivoce: aut quod in ea collocatur aliquid falsum: aut quod componitur ex causis remotis: aut accidentibus: et dicitur: et quod fuerit ex definitionibus et cetera. et sermo eius in hoc est manifestus per se.

Et dubitationem autem habet et passiones anime. utrum cōs sint omnes et habentis: an sit et aliqua anime propria ipsius: hoc enim accipere quidem necessarium est: non autem leve. videtur autem plurimorum quidem nullum sine corpore pati nec facere: ut irasci: confidere: desiderare: et omnino sentire: maxime autem assimilatur proprio intelligere. si autem et hoc phantasia quedam aut non sine phantasia non contingit utique: nec hoc sine corpore esse.

Et est dubium de passionibus anime. utrum omnes sint: cōs: et sint cum hoc et in quo sunt: aut quedam etiam appropientur anime: hoc enim necesse est scire: sed non est facile. et nos videmus quod plures earum impossibile est ut sint neque actio neque passio extra corpus. U. g. iracundia et desiderium et audacia et uniuersaliter sentire: quod autem videtur proprium ei est intelligere: sed si hoc etiam est imaginatio: aut non potest esse sine imaginatione: impossibile est ut sit: neque etiam hoc extra corpus.

Cum numeravit ea que querenda sunt in hac scientia: incepit etiam dicere quoddam perutile: et quod anime est multum desideratum: et est. utrum omnes actiones et passiones anime non inueniantur nisi per cōtactionem corporis: et sunt cum hoc actiones et passiones in rebus existentibus in corpore: aut inueniuntur incis aliquid habens communicationem cum corpore: neque indiget in actione aut passione propria aliquo existente in corpore. manifestum est enim quod plures earum habent communicationem cum corpore: sed est dubium sicut dicitur de intelligere. Et dicitur. utrum omnes sint communes et cetera. utrum omnes actiones et passiones eius habeant communicationem cum corpore: et sint

hic inueni
dari res
gressum.
vide i nll
6. ph. 12. et
15. et. 8.
phy. 53.

4. me. 14.

Et
Ois diffō
p quā nō
cognoscitur
accidētia
non sō
diffō nisi
equo. ut
de. 4. ph.
cō. 31. et. 4.
ce. c. 2. et
1. de aia.
12. et. 26.
et. 2. celo.

40.

12

cū hoc actiōes: aut passiōes in reb⁹ exiētib⁹ in corpe. ¶ Et hoc intēdebat cū dixit: et sunt cū hoc et in quo sunt. i. cōicātes cū corpore: et exiētē i eo qd est in corpe. ¶ Et pole est vt aliq⁹ non cōicāns corpe sit exiēt in reb⁹ exiētib⁹ in corpore: et pole est vt actio alicuius nō cōicāns corpe sit nō exiētēs in aliquo corpe que sunt in corpore. ¶ Et ista pscrutatio de aīa est valde perutilis: et est necessaria in sciēdo q̄litate abstractionis aīe: et hoc debe mus ponere in directo oclor⁹ nostror⁹. ¶ Et id dixit. hoc. n. necessariū ē ad sciēdū. ¶ Hoc aut qd dixit. q. plures passiōi aīe vñr hñe cōicātiōē cū corpe: et q. ille partes aīe q̄ hñt illas passiōes p̄stituunt per corpe: vt iracūdia et desiderii manifestū ē per se: et maxime in passiōib⁹ attributis aīe cōcupisibili fm q. post dabim⁹ rōnē: et postea passiōib⁹ sensus: q̄uis magis lateat in eis. in pmo em̄ insūo sensus nō apparet passio manifesta ap̄ fenestras: sicut apparet in iracūdia et verecūdiā: in alijs passiōib⁹. intelligere aut valde latet: et multā h̄z dubitationē. existimatū est. n. q. passio eius propria nullā h̄z cōicātiōē cū corpore: sed sicut dixit: si intelligere fuerit imaginari aut habuerit cōicātiōē cū imaginari: tūc impole est vt sit extra corpus. i. vt sit extra aliq⁹ exiētēs in corpore. ¶ Et dixit hoc q. de vnaq⁹ istarū virtutum sunt sicut diximus due qōnes: quarū vna est. vtrū sit possibile vt actio earū habeat communicationem cū corpore: aut non. postea si non habeant communicationē cū corpore: vtrū actio earum sit per res: et in reb⁹ cōicāntibus corpe: aut est de eis aliquid nō cōicāns oīno. ¶ Et ideo dixit. et qd videtur p̄pūū ei est intelligere et. i. et qd vñ esse passio: aut actio anime sine indigentia instrumēti corporalis est intelligere: sed si hoc fuerit imaginatio: aut cum imaginatione impole est vt ista actio sit extra aliquod habens cōicātiōē cū corpe: q̄uis intellectus nullā habeat cōicātiōē cum eo. ¶ Et hec est scientia eius in intellectu materiali. s. q. est abstracta a corpore: et q. impole est vt intelligat aliquid sine imaginatione. ¶ Et non intendit per hoc: hoc quod apparet ex hoc sermone sufficere: nus. s. q. intelligere non fit nisi cū imaginatione: tūc. n. intellectus materialis erit ḡhābilis et corruptibilis: sicut intelligit alex. ab eo: et sermo eius est intellectus per se: sed debes obseruare hoc quod diximus.

Infra. 4.

3. de aīa. t. com. 39.

Documē tum. Occurrit tacite ob sectioni.

¶ Si quid igitur anime operum: aut passiōum est proprium: cōtinget vtiq⁹ ipsam separari ab ipso. si vero nullum est proprium: non erit vtiq⁹ separabilis: sed sicut recto in quantum rectus: multa accidunt: vt tangere eneam sphaera in secundum punctum: nō tamen tangit hoc separatum rectum. Inseparabile enim siquidem semper cum quodam corpore est.

¶ Dicamus igitur. q. si aliqua actionum aut passiōum anime sit propria sibi: possibile est vt sit abstracta. et si nihil est ei p̄pūū: impossibile est vt sit abstracta: s. ita est de hoc: sicut est de recto: quoniam secundum quod est rectum accidunt ei plura. Verbi gratia. vt contingat sphaeram cupri in vno puncto: sed tamen rectitudo impossibile est vt sit abstracta per se: cum semper sit cuz aliquo corpore.

13 Cum demonstrat q. querendum est prius. vtrum aliqua actionum aut passiōum anime sit extra corpus: et si fuerit. vtrum est cum eo: qd est extra corpus: extra omnes exiētēs in corpore: inceptit demonstrare hic q. fuerit aliqua passio aīe propria. i. sine corpe: possibile ē vt sit abstracta: ita qd

illa passio aut actio nō sit in reb⁹ existētib⁹ in corpe. et si nō habuerit alia quā actionē ppriā impole est vt sit abstracta: quā actio ei⁹ sit in reb⁹ existētib⁹ in corpe. Et dixit. dicamus igit^r et. i. q^d si aliqua actionū z passio nisi a se non indiget in s^{ro} corporali: possibile est vt illa actio aut passio sit abstracta: qm̄ si nō est in rebus existētib⁹ in corpe necesse est vt sit abstracta. et si sit in rebus existētib⁹ in corpe necesse est vt sit nō abstracta. U. g. q^d si intelligere fuerit sine in s^{ro} corporali: z nō fuerit existēs in rebus existētib⁹ in corpe. v. g. vt sit intelligere intētionē imaginabilem: necesse est vt sit actio sempiterna et abstracta. et si impossibile est vt sine imaginatione: tūc actio eius erit nō abstracta a corpe quāuis intellectus sit abstractus ab eo. Et est manifestū sicut dicit Themistius q^d ppōnes hypothetice p^otinuatiue in quib⁹ est sequēs pole esse cū antecederet: necesse est semper vt destrua⁹ antecederēs: et cōcludam⁹ oppositū cōsequētis e contrario dispōni p^opositiōnū: quarū p^ons sequit^r antecederēs necessario: z iō nullū impossibile p^otingit Arist. in q^ontū destruxit antecederēs. U. g. q^d si hoc visibile est aial⁹ pole est vt sit hō: sed nō est aial⁹: ergo impole est vt sit homo. Et d. d. s. ita est de hoc sicut est de recto. i. si aia nō h^uerit actionē ppriā: tūc passiones q^o attribuunt^r ei erūt sicut plures res: q^o attribuunt^r rebus existentibus in materia in q^ontū p^otingit ei q^d fuit in mā: nō in q^ontū sunt abstracte a materia. U. g. p^otactus verus quē h^u linea cū sphaera: hoc em̄ inuenit^r extra aiam in q^ontū linea est in corpe: z figura spherica in corpe. U. g. in q^ontū linea est in ligno: et sphericum in cupro: impossibile est enim vt contingat linea speram in q^ontū in vtraq^{ue} earum est abstracta a materia: nisi cōtactus sit mathematicus non naturalis.

¶ Videt^r autē z aie passiones oēs cū corpe esse: tra: māfuetudo: timor: misericordia: p^ofidētia: adhuc gaudiū: z amare: z odire. simul em̄ his patit^r aliq^od corpus. ¶ Indicat autē hoc aliq^ondū duris quidē z manifestis passionib⁹ cōcidētibus nihil exacerbari: aut time re aliq^ondū: aut z paruis z debilib⁹ moueri quā accēdat corpus: z si sic se habere quā trahit. ¶ Adhuc autē magis hoc manifestū: nullo em̄ terribili imminente in passionibus fiunt timentes.

¶ Et videt^r etiā q^d oēs passiones aie sint in corpe: vt iracūdia: z g^ora: z timor: z pietas: z audacia: z gaudiū: z tristitia: z odium: z amor. corpus em̄ patit^r cū istis: ita q^d forte fiunt passiones fortes z apparētes: z non accidit ex eis homini: neq^{ue} iracundia: neq^{ue} timor: z forte passiones parue z debiles mouebunt ipsum quādo corpus fuerit paratū: z magis manifestū est q^d videmus q^d quidā hōies sunt valde timorosi: quāuis nihil timoris accidat eis. Unde manifestum est q^d passiones sunt intētionē in materia.

¶ Cum narravit q^d plures passiones z actiones aie vident^r h^ure cōicationē cum corpe: incepit hic notificare gen⁹ in quo apparet hoc manifeste. Et dixit. et videt^r q^d oēs et. et intendit per passiones aie dispositiones attributas virtuti cōcupiscibili. D. d. corpus enim patit^r cum istis. i. apparet in eo alteratio: est in corpe necessario: aut virtutis in corpe: z cum hec p^opositio fuit vera: et etiā q^d omnia accidētia anime concupiscibilis fiunt cum trāsmutatione: concludetur necessario q^d hec anima aut est corpus aut virtus in corpe. ¶ Sed quia propositio maior est manifestia: minor vero la-

Documē
tum ex in
uentione
themistij.
De hoc vt
de. 5. phy.
cō. 22. et
37. z p^orio
ce. 32. z 3.
met. cō. 8.
et primo d^o
s^ona. 44.

h

14
3

Dis passio
facta
cū altera
tione et
trāmata

siōe est in tet aliquantulū. Cum sit possibile: vt accidāt passiones ex quibus corpus corpe ne: nō parit apud sensu: inceptit declarare hoc alio modo. ¶ Et dixit: et signū cessario. eius: quōmiam forte ꝛc. i. et signū q̄ ista vtiū corpe. q̄ instrumēto: ꝛ q̄ corp⁹ Idē. 2. de patit ab eis: et si patit apud sensum: qm̄ actio eius differt fm̄ diuersitatem aia. 57. ꝛ dispōnū corporis: accidūt em̄ homini multa q̄ innata sunt mouere motu 3. de ani: fori: et nō mouēt ipm̄ nisi debiliter. U. g. qd̄ accidit homini aliqd̄ timoro: ma. 28. sum: aut aliqd̄ puocās irā et nō mouēt ab eis nisi modicū: aut ecōuerso qm̄ corpus fuerit paratū sicut dixit: ꝛ fuerit ita paratū sicut est irat⁹. iratus em̄ mouebit facile valde ex re modica puocāte irā: ꝛ magis manifestū est sicut dicit: q̄ nos videmus multos hoies timere sine aliquo timoroso: ꝛ oīa ista significāt q̄ ista actio nō fit absq̄ corpe. ¶ D. d. manifestū est q̄ passiones ꝛc. i. manifestū est igit̄ q̄ forme puemētes in ista aia apud passionem ꝛ motum sunt forme in materia.

¶ Si aut̄ sic se h̄z manifestū: qm̄ passionū rōnes in materia sunt: quare termini tales: vt irasci mot⁹ quidē talis corporis: aut parit: aut potētie ab hoc ꝛ gratia huius: ꝛ ppter hęc igit̄ iam phy⁹ sicut est ꝛsiderare de aia. aut omni aut tali.

¶ Quapropter diffinitiones debēt esse ita: qm̄ ira est motus alicuius partis istius corporis: aut alicuius virtutis eius a tali: et propter tale: ideo cōsiderare de anima: aut de omni: aut de hac est naturale.

15 ¶ Dicit: ꝛ cū declaratū fuerit q̄ iste passiones sunt forme materiales: necesse est vt in diffōnib⁹ eaz̄ appeat. mā: et mot⁹ quē sequunt̄ iste forme: est motus mālis: ita q̄ corp⁹ accipiēdū est in diffinitione istius mot⁹. U. g. qm̄ ira est motus alicui⁹ partis corporis. ¶ Et quū in diffinitionibus istarū virtutū apparet materia: manifestū est q̄ ꝛsideratio de aia est naturalis. Aut d̄ omni aia: si oīs anima est talis: aut de animab⁹ q̄ declarant̄ esse materiales: ꝛ hoc intēdebat quū dixit: et ideo cōsideratio de aia est naturalis.

¶ Differenter autē diffiniēt physicus ꝛ dialecticus vnūquodq̄ ipsorū vt irā quid est: hic quidē em̄ appetitū recōtristationis: aut aliqd̄ hmōi: ille autē feruorē sanguinis: aut calidū circa cor. Hōrum aut̄ alius quidē assignat materiā: alius vero speciem ꝛ rationem. Ratio quidem em̄ hęc species rei necesse est hanc esse in materia hmōi si erit: sicut domus ratio quidē quedā talis: q̄ cooperimentum ꝛhibens corruptiones a ventis imbribus ꝛ caumatibus: hęc autē dicit lapides ꝛ lateres ꝛ ligna: alia vero in his speciem ppter ista. que igit̄ naturalis harū vtrūq̄ circa materiā: rationē aut̄ ignorās: aut que circa rationē solū: aut magis: que est ex vtrūq̄: illoꝝ autem quis vterq̄.

¶ Et differt illud quo naturalis diffinit vnūquodq̄ istoz̄ ab eo qd̄ diffinit sermocinalis. U. g. quid est ira. sermocinalis enim dicit: ira est appetitus in vindictā: ꝛ sic de similibus. naturalis aut̄ dicit q̄ est ebullitio sanguinis: aut caloris in corde: naturalis igit̄ dat materiā: sermocinalis aut̄ dat formam ꝛ intentionem. Intentio enim alicuius est hoc: ꝛ necesse est vt hoc sit in materia. U. g. domus: aliquis enim dat intētionem dicendo q̄ est cooperimentum ꝛhibens ab imbribus ꝛ pluuijs ꝛ frigore ꝛ calore: alius sau

2
Nālis dif
finit p ma
teriā: dia:
lectic⁹ ve
ro per for
mam.

tem dicit. q̄ est ex lapideibus ⁊ lateribus ⁊ lignis: alius vero dat formā existentē in hoc p̄pter ista. s̄m igit̄ dictum istoz est natura lls qui intēdebat materiā ⁊ ignorabat intentionē: aut qui inten- debat solā intentionē: aut melius est dicere: vt sit ille q̄ congrega bat vtrūq̄: vtrūq̄ igit̄ alioz ei attribueretur.

¶ Cum demōstrauit q̄ in diffinitionib⁹ istarū virtutū dz accipe mām et formā. in cepit dubitare s̄m p̄suetudinē q̄ est apud naturales: et eos q̄ abso lute p̄siderāt. s. disputatores: naturales em̄ differūt a disputatorib⁹ in mo- do diffiniēdi. disputatores em̄ dāt diffōnes s̄m formā tm̄: dicēdo: q̄ ira est appetitus in vindictā: naturales vero s̄m mām: dicēdo q̄ est ebullitio calo ris et sanguinis in corde. ¶ Deinde dicit. intētio em̄ alicui⁹ est hoc. i. vt mi hi v̄: intētio em̄ alicui⁹ s̄m q̄ est ens est hoc. ¶ D. d. ⁊ necesse est vt sit in ma teria ⁊ c. i. necesse est vt illa intētio s̄m q̄ est hoc existat in mā q̄ habeat tale dispositionē. s. que sit hoc et sit p̄ aliquā intentionē existentē in ea: quapro pter fuit digna vt illa res existeret in ea nō in alia. ¶ Et annuit p̄ hūc sermo nē: qm̄ sicut necesse est vt intētio existat in mā s̄m q̄ est hoc: ita necesse est vt sit modus acceptiōnis ei⁹ in diffōne. ⁊ si nō: erit accepta intētio alio mo ab eo q̄ est. Qui em̄ accepit mām in diffōne et dimittit formā dimittit ac cipit: q̄ aut̄ accipit formā et dimittit mām exillimat q̄ dimittit aliqd̄ nō ne cessariū: sed nō est ita: qm̄ forma dz accipi in diffinitionib⁹ s̄m dispōnes in quibus existit: et residuus sermo est manifestus.

¶ Aut vero est aliquis qui circa passiones materie non separa- biles: sed phisicus circa omnes quecunq̄ huius corporis ⁊ hui⁹ materie opera ⁊ passiones sunt: circa quascūq̄ autē nō hui⁹ ali⁹ vt circa aliqua quidem artifex est si cōtingat vt instructor aut me- dicus: non separabilium quidem. Inq̄rtum autem non talis cor- poris passiones: ⁊ ex abstractione mathematic⁹: s̄m autē q̄ om- nino separate p̄imus phisosophus.

¶ Dicamus igitur q̄ ille qui intendit considerare de passionib⁹ materie que non separamur ab ea secundum q̄ non separamur. nullus enim est nisi naturalis considerans in omnibus actiōni- bus ⁊ passionibus istius corporis ⁊ istius materie ⁊ passionibus. q̄s autem non est ita considerandum est ab alio: quorum quedaz debet intendere artifex: vt carpentarius ⁊ medicus. ea autē que sunt non abstracta in rei veritate: sed sunt passiones corporis: et s̄m abstractionem intēdit mathematicus: ea autem que sunt ab- stracta in rei veritate intendit p̄imus phisosophus.

¶ Cum dubitauit de diffinitionibus: incepit demōstrare hic que artes vti- tur in diffinitionibus forma et materia: ⁊ que solummodo forma. ¶ Et di- xit q̄ ille qui intendit considerare de passionibus materie non abstractis ab ea secundum q̄ sunt ⁊ c. i. ille qui intendit considerare de formis conse- quentibus passiones materie non abstractas a materia. secundū sunt nō abstracte est naturalis qui considerat in omnibus passionib⁹ corporis: et in natura istius materie et in passionibus eius. ¶ D. d. quod autem non est ita ⁊ c. i. quod autem existit istis formis et passionibus. nō est per naturaz: sed per voluntatem considerandum est ab artificib⁹ mechanicis vt car- pentario et medoncho. ¶ Deinde dicit ea autē que non sunt separata ⁊ c.

16

Nālis dif-
finit p̄ ma-
teriā. vid.

2. ph. 18.

19. ⁊ 92. ⁊

7. me. 34.

35. 39. 55.

37. et. 8.

phis. 52.

Idē i hoc

p̄imo. 51

⁊ 2. 53.

Qui acci-

pit mām

in diffōne

et dimittit

formā dz

minutē ac

cipit. q̄ au-

tē accipit

formam ⁊

dimittit

mām vide

turbimit-

tere aliqd̄

nō necessa-

riū: sed nō

est ita. U-

de. 7. me.

34. vid̄ su-

pra q̄ nos

taui i hoc

cōmen.

17

Liber Primus

16. 1. ph. 1. accidentia non abstracta a corpore: et consequentia ipsum non in eo quod est
16. 18. 20. transmutabile: sed in eo quod est corpus tamen et magnitudinis sunt ea que intellectus
de materia sensibili. 2. 7. intelligit secundum abstractionem a materia: sed in rei veritate non separantur con-
sibi. 2. 7. te. i. secundum esse et intellectum considerat primus philosophus.

me. 34. 35. ¶ Sed redeundum est unde venit sermo. dicebamus autem quod passio-
30. 2. ph. nes anime non separabiles a phisica materia aialiu. in quibus autem tales
20. 71. 6. existunt furor et timor: et non sicut linea et planum.

meta. 2. ¶ Sed reuertendum est ad nostrum sermonem: in quo loquebamur
quod passiones anime non sunt separate a materia naturali: et ea que sunt talia
in rei veritate sunt ira et timor: non sicut linea et superficies.

18. ¶ Hec est et quod hoc est magis proprium logico: reuertamur ad illud de quo lo-
Uide pro quebamur. scilicet quod passiones anime. scilicet concupiscibilis non sunt abstracte a corpo-
illo 2. 16. re neque in diffinitione: neque in esse. U. g. ira timor que non sunt abstracte: neque in
2. phz. diffinitione: neque in esse: sicut linea et superficies.

Capitulum Secundum.

¶ Attendentes autem de anima necesse est simul dubitantes de
quibus dubitare oportet: preterea sententes primo oppositio-
comprehendere re quibus de ipsa aliquid enunciatum: ut bene
quod dicitur accipiamus: si non aliquid non bene vereamur.

¶ Principium autem rationis apponere que maxime videntur ipsi
A inesse secundum naturam. Naturam igitur ab inaiato in duobus maxime differre videtur
motu et sensu. accipimus autem a progenitoribus fere hec duo de anima.
¶ Et necesse est nobis in querendo de anima predicere opinioniones anti-
tiquorum et suauimus per eas et retinebimus illud quod dictum est vere
et secundum quod oportet: et visitabimus illud quod dictum est secundum quod non oportet.
Et debemus predicere etiam ea que reputantur proprie esse natu-
ralla: et hoc ponemus principium dicendo. quod habens animam videtur
differre ab inaiato his duobus proprie. scilicet motu et sensu: et hec duo
accepimus ab antiquis de anima.

19. ¶ Hec declaratum est in posterioribus quod consideratio duces ad certitudinem per-
fectam in rebus quesitis in vnoquoque generis non sit nisi consideratio in principis
phis propriis illi generi: inceptit demonstrare quod necesse est considerare de anima hoc
modo principiorum. ¶ Et dixit. et debemus predicere in querendo de anima propo-
nes et principis que videntur esse proprie anime secundum quod est anima: et illas propo-
ponamus principis considerationis. ¶ Et notificauit quod ea que habet de anima
tale disponere sunt duo: sensus. scilicet et motus. Naturam enim non differt ab inaiato nisi
sensu et motu locali. et dixit: quod habemus animam et cetera. ¶ Et intendit hic per vnum cer-
titudinem: quoniam ipse videtur talibus verbis loco certitudinis in locis: in quibus
certitudo est famosa: et residuus sermo est manifestus.

20. ¶ Videntur enim quidam et maxime: et primo esse animam id quod est mo-
uens: et animantes autem quod non mouetur ipsum non contingere
mouere. aliter eorum que mouentur animam sic arbitrati sunt esse. Vnde
Democritus quidem ignem quendam aut calidum esse dicit ipsam.

¶ In finitibus igitur extrinsecis figuris et atomis que sunt speciei rotule
de ignee et animam videtur: ut in aere moto: que vocatur decisiones

¶ Videntur enim quidam et maxime: et primo esse animam id quod est mo-
uens: et animantes autem quod non mouetur ipsum non contingere
mouere. aliter eorum que mouentur animam sic arbitrati sunt esse. Vnde
Democritus quidem ignem quendam aut calidum esse dicit ipsam.

¶ In finitibus igitur extrinsecis figuris et atomis que sunt speciei rotule
de ignee et animam videtur: ut in aere moto: que vocatur decisiones

que videntur per portas in radijs: quarum omne semen elemēta dicit Democritus totius nature. Similiter autē Leucippus. hō
 rus autem spherica aīam propter id quod maxime possunt pene
 trare per omne hōmō figure ⁊ mouere reliqua quum moueantur
 ⁊ ipsa: arbitantes aīam esse efficiens in aīalibus motum.

Opi. De-
 mocriti.
 Opi. Leu-
 cippi.

Quidā enim dicunt q̄ illud q̄ est proprie ⁊ proprius anime est mouere: ⁊ q̄ existimant q̄ omne non motum non potest mouere aliud/ existimauerunt aīaz esse aliquod motum: ynde Democritus dixit ipsam esse ignē ⁊ calidum: dixit em̄ q̄ est ex corporib⁹ ⁊ figuris indiuisibilibus infinitis: ⁊ ea q̄ sunt spherica ex eis sunt ignis ⁊ aīa. U. g. ⁊ filia hūc sunt corpora existentia in aere qui dicuntur atomi: q̄ sunt in radijs solis ingredientibus per foramina ⁊ dicit q̄ per congregationem fundamentorū in eis sunt elementa oīm naturalium: ⁊ sicut Leucippus ⁊ spherica istorū sunt aīa: q̄ tales figure sunt possibiles trāsire in rē fm̄ totū: ⁊ mouet omnia que mouetur etiam: oīm existimāt q̄ aīa dat animalibus motum.

Cū notificauit q̄ antiq̄ nō cōsiderāt de aīa: nisi p̄ motū aut sensum: aut p̄ yriūq̄: incepit primo nūerare snias hoīum cōsiderantiū de aīa per motum. Et. d. q̄ dā. n. eorū ⁊. i. ⁊ cū qdā opinabant q̄ illud q̄ appropriat aīe primo est: q̄ mouet aliud: ⁊ opinabant q̄ aliud q̄ mouet aliud d̄ moueri: existimauerūt q̄ aīa est aliq̄d motū sp̄. Et. d. ⁊ id. d. Demo. ipsam esse ignē: aut calid. i. ignē aut ignē. Et. d. dixit em̄ ipsam eē ex corpib⁹ ⁊ figuris ⁊. c. i. opinabat. n. q̄ mouet aliū ⁊ mouetur: ipsam eē ex corpib⁹ indiuisibilib⁹ hñtib⁹ figuris infinitas: ⁊ q̄ ex istis est solūmōr sphericis: ⁊ q̄ spherica sunt ignis aut ignē credēbāt q̄ spherica eorū: aut sūt ignis: aut aīa. Et. d. exēpla horū corporū apud Demo. ⁊. d. ⁊ filia his sunt corpa exītia in aere. i. et ista corpora apud eū sunt filia atomis q̄ appent moueri ī radijs solis. ⁊ cū notificauit q̄ Demo. opinabat aīam esse ex corporib⁹ indiuisibilib⁹ q̄ ap̄d ipm̄ assilant atomis: notificauit q̄ ptes sunt de q̄bus opinat Demo. aīam fieri ex eis: ⁊ quō opinant ea esse elēta aliorū cōpositorū. Et. d. ⁊ q̄ p̄ congregationē fundamentorū in eis adaptat̄ vt ex eis cōponant̄ diuersa entia quib⁹ sint eiusdē nāe: ⁊ intēdit p̄ fundamēta diuersitatē eorū in figura ⁊ in situ ⁊ in ordine. Diuersitas. n. p̄tū in his trib⁹ est cū diuersitate cōpositorū ex eis: sicut scripture diu erfant̄ pp̄ diuersitatē l̄az in his tribus. Et cum narrauit q̄ ipsi opinabant aīam esse ignē aut aliq̄d ignē: q̄ opinabantur aīam esse sphericam ⁊ ignē esse sphericū. d. rōnē p̄ter quā opinabant aīaz esse sphericā. Et. d. ⁊ q̄ est sphericū ex istis est aīa ⁊. c. i. ⁊ Demo. ⁊ Leucip. nō opinabantur q̄ spherica ex corporibus indiuisibilibus sunt aīa: nisi q̄ opinabant q̄ talia corpora sunt ea que possibilia sunt p̄trāsire p̄ alia ⁊ mouere ipsa: quāuis ipsa moueantur semper: ⁊ hic est dispositio quā existimabant esse propriam anime. s. quoniam mouet corpus ⁊ mouetur semper.

Unde ⁊ viuendi terminum esse respirationem. Constringente enim eo quod corpora continet: ⁊ extrudente ex figuris prebentes animalibus motum ex eo quod est ipsas quiescere aliquates: auxilium fieri de foris ingredientibus alijs huiusmodi in respirando. Que quidem egredi prohibent ipsas que animalibus insunt: id repellēdo q̄d constringit ⁊ comprimit tādū viuere ant-

Liber Primus.

massa:quandiu possunt hoc facere.

C Et ideo dixerunt q̄ anhelitus est diffinitio vite. Aer. n. cōtinēscum congregat corpora: z constringit ex istis figuris q̄ dāt aialibus motum: quia ista nō quiescūt in aliqua hora: sustineri ab extrinseco imponendo per anhelitum alias figuras sibi similes dicunt: q̄ iste ēt p̄hibent illud quod tam peruenit intus in aialib⁹ ab exitu: z contra expellunt cum eis illud q̄ congregat z cōstringit eas: z q̄ vita est dum animal potest facere hoc.

21 **C** Qm̄ oīs dicēs in q̄ditate alicuius aliquid laborat in faciendo conuenire illud oibus sensibilib⁹. z in dando cām illius sensibilis ex illo dato ab eo in substantia illius. isti aut̄ qm̄ opinabant̄ aiām eē ptes sphericas indiuisibiles laborauit hōc modo in dando cām anhelitus: dicēdo: z propter hanc cām. s. quia aiā est partes spherice q̄ semper sunt in motu fuit āhelitus diffinitio vite: aut̄ p̄ns vitā. Aer. n. p̄tinēs cū p̄gregabit corpora p̄stringēt multas figure spherice que sunt intra corpora q̄ dant aialib⁹ motum: q̄ sp̄ sunt in motu: z tūc hic corpa mouebunt ad exitum: z illd̄ erit exit⁹ anhelitus: tunc sustētabit aiā ad imponēdū alia corpora spherica ab extrinseco: et hoc est imponendo anhelitum. Hoc autem fuit propter tria. Quorum vnum est in acquirendo locū illius q̄d exiuit. Scdm̄ aut̄ est ad p̄hibēdum p̄ta corpa intrinseca ab exitu. Tertiu⁹ est vt adiunet ea: ēt in expellēdo illud q̄d p̄stringit: z q̄d p̄gregat ea: z dicit: z iō fuit vita dū aiā p̄t facere hoc.

Videtur autem z a pythagoricis dictum: eandem h̄re intelligentiam. Dixerūt enim quidā ipsoꝝ aiām eē que sunt in aere de cisiones. alij autem has mouens. De his autem dictum est propter id quod continue videntur moueri: et si sit tranquillitas n̄mia. In idem aut̄ ferunt: z quicūq; dicūt aiām esse quid seipsum mouēs. Vidēt. n. oēs hī existimasse motū maxime p̄prium esse anime: z alia q̄dē omnia moueri p̄p aiām: ipsam aut̄ a seipsa: p̄ nihil videre mouēs q̄d nō moueatur z ipsum.

Et forte etiam est talis sermo pythagoricorū. Quidam. n. illorum dicunt: q̄ anima est atom⁹ exis in aere. Quidā autēz illud quod mouet atomos. Et dixerunt hoc: q̄ semper videntur moueri lz ventus deficiat oīo. Et assimilant̄ istis dicētes: q̄ aiā est aliquid mouens se. Vēs enim isti vident̄ op̄ari motum conuenire aiē: q̄ oīa nō mouentur nisi per aiām: anima aut̄ mouetur per se. Nihil enim videtur mouere nisi ipsum etiā moueatur.

22 **C** D. z forte ēt opio pythagore in ania est filis opinionum Demo. z Leucippi. quidam. n. pythagoricorū dicebāt aiām esse atomos aereos: z quidam illud quod mouet atomos: z opinabant̄ hoc: q̄ credebāt q̄ atomi semper mouebantur: z q̄ aiā semper mouēt. **C** D. v. z siles istis sunt dicentes zc. z innuit̄ p̄ta. Oēs igitur isti cōueniūt in hoc. s. q̄ motus est proprius aiē: lz differūt in quid est. Et q̄dā eorū existimabant eā eē corpora indiuisibilia: aut ignē: aut aliq̄d ignēū. quidā vero atomos.

Similiter aut̄ Anaxa. aiām dicit eē mouentē. z si aliquis alij dixit: q̄ oēs mouet intellectus: nō tñ penitus sicut Demo. Ille q̄dem enim dicit simpliciter idē eē aiām z intellectum: vere enim agebat esse quod videretur. Vñ bene dicere hōmerum q̄ hēctor iacet

Sermo q̄
aitati⁹
Dz solue-
re qōnes
circa rē sē
sibilis p̄-
gētes. 36
4. phi. 31.
z. ph. 22.
z. s. hoc. c.
11. z. 2. de
aia. 12. et
22. j. celi.
21.
Quorun-
dā pytha-
goricorū
opinio.

Opinio.
ana. z i q̄
differat a
Democr.

iacet aliud saplens: nō itaq; vti intellectu tanq; potentia quadā q̄ circa veritatē: sed idē dicit animā ⁊ intellectū.

¶ Et sifr etiā dicebat Anaxa. q; aīa est mouens: ⁊ cū dicebat q; intellectus mouet omne: sed sñ Anaxa. aliud intendit ab eo qd̄ in tendit Demo. Demo. n. absolute dixit: q; idē est anima ⁊ quod in tellectus. dicit. n. q; veritas est res manifesta: ⁊ ideo bñ dixit Ho- merus ⁊ verū dixit: q; Hector apopletizabat ⁊ carebat intellectu Et nō vtebat intellectu quasi aliqua virtute: sed dicebat q; intelle ctus ⁊ anima idem sunt.

¶ Dicit. ⁊ sifr etiā opinat Anaxa. cū. d. aīam esse mouētē: ⁊. d. q; intellectus mouet oē: sed Anaxa. nō intēdit in hoc illud qd̄ Democrit⁹. Demo. n. ppala uit q; aīa ⁊ intellectus idē sunt. d. n. q; veritas pprehēsa nō est nisi in eo qd̄ manifestū est sensui tñ. ¶ Et ideo bene dixit Homerus verifcator: cū nar- raut de homine q; carebat sensu q; carebat intellectu. Democritus igit non intendit q; intellectus sit aliqua virtus in animalib⁹: alia a virtute sensus: sed dicit q; intellectus ⁊ anima idem sunt.

¶ Anaxa. aut min⁹ certificat de ipsis. multoties quidē em̄ cām et⁹ qd̄ bñ ⁊ recte dicit esse intellectū. Alibi aut intellectū hūc esse aīam. In oib⁹. n. ipm̄ inesse aīalib⁹ magnis ⁊ paruis: ⁊ honora- bilib⁹ ⁊ inhonorabilibus. Nō vī aut̄ iste fm̄ pudētā dicit intellectus oibus sifr aīalibus inesse. Sed neq; oibus hominibus.

¶ Anaxa. aut latētius loquebat de istis cū multoties dicebat q; intellectus est cā in inuētione. Et dixit in alio loco: q; intellect⁹ ⁊ aīa idē sunt. Intellectus. n. apud ipsum existit in oib⁹ aīalib⁹: ma gno ⁊ paruo: nobili ⁊ ignobili. Sed nō videmus hūc intellectum existere sifr in oibus aīalibus. Neq; etiā in homine.

¶ Dicit. Ana. autē cū ppalaui q; intellect⁹ ⁊ aīa idē sunt: latētī⁹ ppalaui q; Demo. cū multoties dicebat q; intellect⁹ est cā rectitudinis: etiā verifi- cationis: ⁊ hoc apparet ex eius snia q; intellectus sit aliud a sensu. ⁊ in alijs locis videt̄ opinari q; intellect⁹ ⁊ aīa idem sunt. d. n. q; intellectus est in om- nibus animalib⁹ magno ⁊ paruo: nobili ⁊ ignobili. ¶ Et nō est sicut existi- mauit: q; non videmus intellectum existere eodem modo in oibus homi- nibus nedum existere in omnibus animalibus.

¶ Quicunq; igitur in moueri aīatū aspererūt. hī quidē maxime motiuum opinati sunt aīam esse. Quicunq; aut in cognoscere et sentire ea q; sunt: isti dicunt aīam esse principia: alij quidē plura fa- cientes principia: alij vero vnum hoc. Sicut Empedo. quidē ex elementis oibus esse: ⁊ vnumquodq; eorum aīam dicēs sic. Terram quidem terra cognoscimus: aquā vero aqua: ethere aut̄ ethera: sed ignem igne: concordia autem concordiam: et discordia tristī discordiam.

¶ Et ponētes principia aīe motū existimabāt q; aīa sit dignior oibus vt moueatur. Ponentes aut̄ regulā in hoc cognoscere: et sentire oīa entia dicebant animam esse principia. Quidam igitur eorum ponebant ista principia plura vno. quidam autem pone- bant vnam: vt Emped. Iste. n. ponebat eam ex omnibus elemen-

Cōmē. auer. super anima.

B

23

Opinio
Ana.

24

D
Intellect⁹
nō existit
eodē mō
in oibus
hoib⁹. op
pñi cō. 5.
tertij de
anima.
Opinio
Empedo
dis.

tis: sed tamen ponebat vnumquodq; elementorum esse animam et dixit: q; nos non comprehendimus terram nisi per terram: et aquam per aquam: et aerem p; aerē: et ignē p; suū simile. i. ignes: et litem per litem: amicitiam per amicitiam.

25 ¶ Cum compleuit sermonem consideratū in aia per motū. Incepit etiam dicere opiniones eorum qui considerant de aia per cognitionē et distinctionem. dicendo. et ponentes principium ale motū zc. i. ponētes aut regulam

ca ista po
nit. j. 27. est magis omnibus digna fin q; dirimus. ¶ Ponētes aut regulā in
isolo hu
ms pōit. 3
de aia. 3 3
animer cognitionem sue nature ppter motum quapp iudicauerunt q; aia
consideratione de animato per cognitionē eius: et distinctionē in omib;
entibus opinabantur q; anima est principii totius: aut ex principijs tot
tius. Qui igitur ponebant h; pncipia plura vno ponebant aiam plura vna
z qui opinabantur pncipium vnum eē: ponebāt aiam vnā. U. g. q; Empe.
ponebat animam fieri ex elementis z ponebat ipsam sex in nūero fm nūerum
elementoz apud ipsum. dixit. n. q; nos non pprehēdimꝛ terrā nisi p; terrā zc.

Emp. po
sunt pla
principia
vno id. j.
ph. 41. 53
Opio plo
nis.
¶ Et cum. d. et quidam eorum ponebāt hęc principia plura vno intendes
bat quidā eorū: q; posuerūt hęc principia plura vno opinabantur aiam
esse plura vna: vt Empe. sed fuit cōtentus dicere rem loco consequentis.

¶ Et cum. d. z quidā eoz ponebāt vnā aiam: intēdebat z quidā eoz qui
ponebāt vnū principii: ponebant vnā aiam: sed fuit contēp hoc cōsequēs
teloco rei cōuerso ei qd fecit primo: z residuus sermo est manifestus.

¶ Eodem autem modo z Plato in Thymeo aiam ex elementis fac
cit. Cognosci enim inquit simile simili. Res autē aut ex principijs
esse. Similiter autem z in his que de phylosophia dicuntur per
eundem determinatum est. Ipsum quidem animal ex ipsa vni
idea: z ex prima longitudine z latitudine z altitudine constare:
alia autem simili modo.

¶ Et similiter Plato in Thymeo ponebat animam aliqd ex ele
mentis. Quoniam apud ipsum nihil cognoscitur nisi p; suū sike.
Et q; omnes res non fuerunt nisi ex suis punctois. Et similiter
determinauit prius in philosophia. i. in suis disputationibus: z
manifestum est q; liber Thymet exiit ab eis: z q; anima simpliciter
est ex forma vni us: z prima longitudine: z prima latitudine: z pri
mo profundo: et q; alia currunt hoc modo.

26 ¶ Plato posuit in Thymeo q; anima est aliqd in sba elemētoꝝ. opinabat
illud etiam quod opinabat q; ponebat aiam ex principijs: z est q; oēs res
non cognoscunt: nisi per sua silia: z non cognoscunt nisi p; cognitioēz suoz
principioꝝ: z q; principia cognoscuntur p; sua silia: ptinget q; principia co
gnoscentur p; principia. Et cum coniungemus huic q; aia cognoscit res p;
principia earum: continget ex hoc q; aia sit pncipia. hec. n. sunt pro prieta
tes conuertibiles. ¶ D. d. similiter determinauit zc. i. et sibi determinauit in
sua philosophia z in scholis ei: qm in Thymeo dixit hoc alio modo. D.
enim illic q; animal simplr absolutum: qd est gen^o aialium z pncipii eoz:
est compositum ex vno: z ex prima longitudine que est composita ex qual
tate prima: et ex latitudine que est composita ex prima trinitate: et ex pro
fundo: quod componitur ex prima quaternitate: q; sunt pncipia alioꝝ
numerorum compositorum. ¶ Et opinabat q; longitudo cōponit ex duali
tate: q; linea fit ex duob; punctis: z latitudo ex trinitate: quia fit cum lon

vid p isto
l. 66. 33.

vide p ro
met. 37.

gitudine ex trib⁹ punctis: et spissitudo ex quaternitate: qz fit cum lōgitudi-
ne et latitudine ex quatuor punctis. Qm̄ cū opinabat q nūeri sunt pncipia
oim: fuit necesse apud ipsum: vt pncipia numeroꝝ sint pncipia generū esse
sensibilis: et alij numeri q̄ pponunt ex pncipijs sint pncipia etiā rez par-
ticulariū. Ita q pncipia aialis simplicis est pma vnitas et pma duali-
tas: et trinitas: et q̄ternitas. pncipia aut̄ alioꝝ aialiu sunt alij numeri.

¶ Et id. d. q̄ alia currunt hoc mō. i. et pncipia alioꝝ aialiu particulariū sunt
alij numeri: et qz opinabant hoc in pncipijs entiu: et opinabant q̄ aia ppo-
nit ex pncipijs pp̄ cognitionē opinati sunt q̄ aia est ille numer⁹ q̄ ē pnci-
piū numeroꝝ. ¶ Id. d. et manifestū ē q̄ Thyme⁹ erit ab eis: vt mihi vt qd̄
illud qd̄ dictū ē de pncipijs in Thymeos est aliud ab eo: qd̄ dictum ē i
dispu-
tatiōib⁹: et quasi diuersitas hoim in aia nō ē nisi pp̄ diuersitatē eoz in pnci-
pijs. Oēs. n. uenit q̄ opz eē ex pncipijs: vdicūt qd̄ opio p̄lonis in Thy-
meo de aia ē q̄ aia ē nā media. s. inter formas abstractas indiuisibiles: in-
ter formas sensibiles diuisibiles fm̄ mām. ¶ Themi. aut̄ dicebat q̄ plato in-
tēdebat per istā mediā intellectū inter oēs ptes aie: cū suū eē sit mediū in-
ter formas māles: et abstractas. Et vtr̄ difficile possum⁹ hodie intelligere
opiniones antiquoꝝ: qz non sunt note apud nos.

¶ Adhuc autem et aliter. Intellectum q̄ dem eē vnū. Sciam aut̄
duo. Singl^r enim est ad vnum. Plant autem numerum opinio-
nem. Sensum vero eum q̄ solidū. Numeri enim spēs ipse et pnci-
pia dicebantur. Sunt aut̄ ex elementis. Judicantur eniz res alte-
quidem intellectu: alie vero scientia: alie autem opinione: alie ve-
ro sensu. Species autem numeri hi rerum.

¶ Et est dictum hoc etiam alio modo: et est q̄ intellect⁹ est vnus
et scientia duo: qm̄ per se est ad vnū. Et q̄ existimatio est numer⁹
superficiet: et q̄ sensus est numerus solidū. Numeri enim diceban-
tur esse forme et pncipia in rebus entibus: et numeri sunt vnus
illorum elementorum. Sed omnes res considerantur: quedam
p̄ intellectum: et q̄dā p̄ sciam: et quedam p̄ existimationē: et q̄dam
p̄ sensum. Ita autem sunt numeri qui sunt forme.

¶ Et opinati sunt alio modo aiam esse pncipia nūeroꝝ. Dicunt enim qd̄
intellectus est vnum numerale: et per intellectum intēdit primas pp̄positio-
nes: et dixerunt ipsum esse vnū: qz scire pp̄ones est vnus sciētie: et intēdit p̄
scientiam conclusionē: et dixerunt eaz eē dualitatē: qz est processus ab vno
s. p̄positionibus: et ad vnum. s. conclusionē vnde fit dualitas. ¶ Et hoc
intēdebat cum. d. est enim singulariter ad vnum: et dixerunt q̄ existimatio
est numerus superficiei. s. trinitatis est enim ab vno scilicet pp̄ponibus ad
duo: nam conclusio est in eo falsa et vera. Unde fit illic aliqua dualitas.
¶ Et dixerunt etiam q̄ sensus est quaternitatis. opinati sunt. n. qd̄ sensus
p̄prehēdit corpus: et qd̄ foza corpis est q̄ternitas. ¶ Id. d. numeri. n. dicebāt
esse forme et c. i. et dixerūt hoc qz opinabantur qd̄ pncipia numeroꝝ sunt
forme abstracte: et pncipia entiu sunt vnū elntoꝝ eoz. Et qz reri qdā p̄si-
derant. i. cognoscūt intellectu et quedā scia: qdā existimatione: et qdā sensu
et nihil cognoscūt nisi p̄ suū s. se: necesse est vt ille p̄tutes aie p̄prehēsiue sint
pncipia nūeroꝝ qui sunt forme et elnta entiu. s. vnitatis et dualitatis: et tri-
nitatis: et q̄ternitatis: et necesse est vt intellectus ex istis sit vnitas: et scitū
dualitas: et existimatio trinitas: et sensus quaternitas.

Uis p̄rio
met. 38. et
39.

Difficile
possum⁹
hodie in-
telligere
opiones
ātiq̄: qz
n̄ sūt note
apud nos
38. 2. celi.
60. 7. 2.

27

¶ Quam autem et motuum videbat anima esse: et cognoscituum. Sic quidam complexi sunt ex utrisque: enunciantes animam esse numerum mouentem seipsum. Differunt autem et de principiis quae et quot sunt. Maxime quidem corpora facientes principia ab his qui incorporea. Ab his autem miscentes et ab utrisque principia referentes. Differunt autem et circa multitudinem: hi quidem unum, illi vero plura dicunt.

¶ Et quia existimatum est de anima quod est mouens et cognoscens. Voluerunt aliqui congregare haec duo: et iudicauerunt quod anima est numerus seipsum mouens. Et magna diuersitas est in principis que sunt et quot. Et maxime inter eos qui faciunt ea corporalia: et inter eos qui non corporalia. Et isti etiam differunt ab eis qui admiscent et ponunt principia ex utroque. Et diuersitas est in numero principiorum. Quidam enim dicunt unum principium esse. Quidam plura.

28

¶ Tres fuerunt secte diffiniens animam.

nam corpora et incorporea maxime differunt. vide. r. met. t. co. vlt.

¶ Et quia existimatum est. i. certificatum quod mouere et cognoscere sunt principia anime: intendebant aliqui ad congregandum utrumque in anima: dicendo animam esse numerum se mouentem: quia non mouet ab alio. ¶ Et cum notificauit sectasque differunt in diffiniendo animam: et sunt tres. Quae prima diffinit eam per motum aut per potentiam motum. Secunda autem per cognitionem. Tertia vero per utrumque: et omnes conueniunt quod est ex principis: incepit notificare modos diuersitatis eorum: et primum in hoc quod est ex principis. ¶ Et. d. et magna diuersitas etc. i. et differunt in substantia anime: quia differunt in principis. s. in natura eorum et in numero: et maxime diuersitas est in natura principiorum: interponentes principia corporalia: et ponentes ea non corporalia cum iste due nature maxime differant: differunt etiam isti ab eis qui admiscent et ponunt principia ex utroque. i. corporalibus et non corporalibus. ¶ Et. d. et differunt etiam in numero principiorum. i. et differunt etiam in anima: quia differunt in numero principiorum.

¶ Consequenter autem his et animam assignant. Motuum enim naturam primorum existimauerunt non irrationabiliter. Unde quibusdam visum ipsam ignem esse: et eum in partibus subtilissimum est: et maxime elementorum incorporeum. Adhuc autem mouet quia et mouet alia primo.

¶ Et isti procedunt in diffiniendo animam per se ipsam ista. hoc enim quod reputant: quoniam natura principiorum est mouens non est extra veritatem: unde quidam existimabant ipsam esse ignem. Ignis enim est primum partium inter elementa: et quod magis videtur non esse corpus: et ipse mouetur: et mouet alia corpora prima intentione.

¶ Cum notificauit sententias antiquorum de anima: incepit laudare eas in eo quod dicunt de veritate: et de verificatione sententiae. ¶ Et. d. et isti procedunt etc. i. et isti qui opinantur animam esse ex principis: quia mouet per se: et diffiniunt eam hoc modo per se ipsam in hoc via recta et honeste principia. Opinari enim quod natura principiorum est mouens per se rectum est. ¶ Et. d. et ideo existimauerunt quidam etc. i. et quia opinati sunt eam esse ex principis existimauerunt quidam eam esse ignem: quia reputabant ignem esse elementum ceterorum elementorum et simpliciorum partium: et quod magis videtur non esse corpus: quia opinantur principia esse talia. s. simpliciora aliis et remotiora naturam corporalem: et omnia ista cum eo quod visa est ab eis moueri: et mouere alia prima intentione sicut anima.

29

Opinari quod natura principiorum est mouens per se rectum est. vide. 2. de se. 53.

CDemocritus autem et fluidus dixit enunciando propter quid utrumque horum. animam quidem. n. et intellectum idem: quemadmodum diximus: et ex primis et indivisibilibus corporibus. Notium autem propter subtilitatem partium et figuram. Figurarum autem mobilissimam quam spherica dicit: hoc autem intellectum esse et ignem.

CDemocritus autem dixit in hoc sermonem magis latentem. Et iudicavit eam in utroque: et dixit: quod anima et intellectus sunt idem et quod hoc est ex primis corporibus indivisibilibus: et attribuit ipsum motum propter parvitatem partium eius: et propter figuram et dixit quod inter figuras magis obediens motui est spherica: et quod intellectus et ignis habent talem figuram.

CQuia intentio eius in hoc capitulo est demonstrare quod antequam bene dixerit in hoc quod que-
nisi in hoc quod anima est et principis pro motu et facere comparationem iter sermones
eorum de hoc: et iam locutus fuit de anima eius quam dicebat animam esse ignem: incepit modo lo-
qui de opinabilibus eam esse ex partibus indivisibilibus. **C**Dicendo. Demo. aut. d. d.
nam anima pro motu sermonem magis latentem sermone dicens ipsam esse ignem: et
magis latens quod iudicavit animam in utraque virtute: et d. ipsam eandem: et quod nam
virtutes est eadem. s. intelligit: et anima motus est sensibilis. D. n. quod anima et intelligit
idem: et quod nam illud est quod est pro partem indivisibilem sphericam. **C**D. d. et attribuit
ipsum motum et c. i. et attribuit ipsum motum proprio anime. i. posuit ipsum eam motus
anime pro paritate suarum partium cum sit indivisibilis: et pro sua figuram. Opinabat. n.
quod illa figura est levioris motus omnium figurarum: et ideo opinabat quod ista si-
gura existit in anima et in igne: et iste sermo latet pro duo: quorum unum est hoc quod opi-
nabat. s. quod anima et intellectus sunt idem: et quod est pars indivisibilis: sed partes
indivisibilem esse est dubium. Ignem autem esse est manifestum.

CAnaxagoras autem versus quidem aliud dicere animam aliud intel-
lectum ut diximus prius. Utitur autem utriusque: sicut una natura. ve-
ritatem ponit intellectum principium: maxime omnium. Solum igitur di-
cit ipsum eorum que sunt simpliciter esse et immixtum purum: assi-
gnat autem utrumque eidem principio: et cognoscere et movere. Dicens
intellectum movere universum.

CAnaxagoras autem videtur dicere animam esse aliud ab intel-
lectu: sicut dixit superius. Sed tamen utitur eis etiam quasi sint
eiusdem nature. Sed ponit intellectum digniorem omnibus rebus:
ut sit principium. Dicit enim quod solus intellectus inter omnia en-
tia est simplex: mundus et purus. Et attribuit ei utraque. s. cogni-
tionem et motum: dicendo quod intellectus movet omne.

CCum fecit comparationem inter opinionem dicentis ipsum esse ignem: et opinio-
nem dicentis ipsam esse partem sphericam partem indivisibilem: incepit etiam
facere comparationem inter opinionem Anaxagoras et Demo. **C**Et d. Anax. et c. id est
Anax. autem versus pro quod apparet dicere animam aliud ab intellectu: sed
hoc apparet ex suo sermone: tamen ipse ponit eos esse eiusdem nature id est
eiusdem generis: et cum hoc ponit intellectum magis dignum ut sit principium
omnium rerum: et proponit ipsum omnibus. D. n. quod solus intellectus est simplex: mun-
dus: purus. i. abstractus a materia: non admixtus cum ea: et attribuit utrum-
que ei in omnibus partibus mundi. s. cognitionem et motum. Opinatur enim
quod intellectus movet omnia et quod non movet: quam autem iste sermo est magis vi-

Liber Primus

3. d. aia. t. cibus veritati et sine Aristot. s. q. intellectus est ex principijs: et quod est c. 4. Et h. cognitionis et morus est manifestum: et ideo laudabit ipsum post multum: 1. 34. ter. et notificabit id quod remansit ei dicere de intellectu.

Thales.

Videtur autem et Thales ex his que tradita memorie sunt motuum aliquid animam opinari. Siquidem dixit lapidem animam habere: quoniam ferrum motiuum. Diogenes autem sic et alij quidam aerem ipsam censuit esse. Hunc opinans omnium subtilissimum esse et principium. Et propter hoc cognoscere et mouere aiam. Secundum quod igitur primum et ex hoc reliquum cognoscere. Secundum vero quod subtilissimum est motiuum esse: et Heraclitus principium aiam ipsam esse dicit: siquidem de vaporibus ex quo aia. Heraclitus constituit: et etiam incoagulabilissimum autem et fluens semper. Quod vero mouet, motu cognosci: in motu autem esse que sunt: et ille arbitrat⁹ est et multi. Sicut autem his

Diogenes

Heraclit⁹

Alcmeon

Hippoc.

Critias.

oia entia
propter terram
iudicem ac
reperunt.

Alcmeon opinari visus est de aia. Dicit enim ipsam immortalem esse propter hoc quod assimilatur immortalibus. Hoc autem, inesse ipsi tanquam more semper. Moueri. n. et diuina omnia continue semper lunam: solem: astra: et celum totum. Magis autem rudium quidam aiam aquam esse existimauerunt ut Hippoc. Suaderi enim nixi sunt ex genitura: quoniam oia humida est. Et etiam redarguit dicentes sanguinem esse aiam: quoniam genitura non est sanguis. Hanc autem esse primam aiam. Alii autem sanguinem aiam esse dixerunt quemadmodum Critias. Ipse sentire anime: maxime proprius opinans. Hoc autem inesse propter naturam sanguinis. Via enim entia propter terram iudicem acceperunt. Hanc enim nulli protulerunt: nisi si aliquis dixerit ipsam esse ex omnibus elementis: aut omnia.

Allesius autem videtur ut narrat de eo dicere aiam esse aliquid quod mouens: cum dicebat quod lapis habet aiam: quia mouet ferrum. Diogenes autem et alij multi opinabantur aiam esse aerem. Quia existimabant quod nihil est subtilius aere: et propter hoc anima cognoscit et mouet. Secundum enim quod est principium aliarum rerum cognoscit. Secundum autem quod est subtilior omnibus rebus mouet. Et Heraclit⁹ et dicit quod anima est principium: cum dicit ipsum esse vaporem: ex quo constituit omnes res: et ponit ipsum valde remotum a corporibus: et semper liquidum. Et opinabatur cum multis alijs quod oia entia sunt in motu. Et forte etiam aliquis versus opinari etiam in anima talem opinionem. Dicit enim ipsam esse immortalem: quia assimilatur immortalibus: et quod hoc est ei quia semper mouet. Et dixit. omnes enim dii: luna. s. sol et stelle semper mouentur motu continuo. Et alij qui digniores sunt derideri iudicauerunt ipsam esse aquam: ut Hippoc. Et videtur declinare ad hanc opinionem propter spuma cum sit hominibus rerum. Quam propter hoc dicitur dicenti aiam esse sanguinem: dicendo quod sperma non est sanguis. Et sperma est prima anima. Et alij dixerunt ipsum esse sanguinem: ut Critias: cum existimauerit quod nihil consequitur aiam

sicut sentire: et quod sentire est ex natura sanguinis. Unumquodque enim elementorum preter terram habet iudicem: terra autem nullus: et quod dictum fuit de ea est quod est ex omnibus elementis: aut omnia elementa.

¶ Vult numerare omnes opiniones antiquorum in aia: et dare cuiuslibet aliquam rationem: et sermo eius est manifestus. ¶ Dilectus autem opinabatur aiaz esse principium mouens per se: quia dicebat quod magnes habet animam quod mouet ferrum. ¶ Diogenes autem opinabatur aiam esse aerem. aer enim est subtilius ceteris corporibus: et principium eorum. In quantum igitur est principium dabitur ei cognitio: et in quantum subtilius ceteris corporibus: dabitur ei motus. Et hec duo appropriantur aie. ¶ Heraclitus vero opinabatur aiaz esse principium: et illud principium est vapor liquidus motus: quod opinabatur quod ex vapore est constitutio aliarum: et quod est valde remotus a corpore: et hec duo sunt in principio. ¶ D. d. et opinabatur cum multis alijs et c. i. et opinabatur cum multis alijs: quod omnia mouentur: et credebatur propositionem communem omnibus. s. quod simile cognoscitur per suum simile: et quia apud ipsum omnia sunt mota: fuit necesse ut cognoscens sit motus: quapropter iudicauit animam esse vaporem: Et si sit quod ponit ipsam similem nature stellarum et solis et lune videtur opinari ipsam moueri per se: sed dicens ipsam esse aquam dicitur derideri. Nullus enim dixit aquam esse elementum ceterorum: sed tamen dedit ei rationem aliquam s. quod sperma quod est principium generationis est valde humidum: et existimatum est quod sperma est huiusmodi: cum ipsum formet embryonem. ¶ D. d. quoniam per hoc contradicitur dicenti quod aia est sanguis. i. et ponit quod sperma est prima anima: quod ponit quod sperma non est sanguis: forte igitur non iudicauit quod anima est vapor nisi quia videbat sperma esse aiam: et aquam non sanguinem. ¶ D. d. quoniam vnumquodque elementorum preter terram et c. i. et vnumquodque elementorum iudicatum est ab antiquis esse animam ex eo preter terram. Nullus enim opinatur terram esse elementum aliorum: sed quod tantum est composita ex quibusdam elementis: aut est omnia elementa id est ex omnibus elementis.

¶ Diffiniunt autem omnes animam tribus ut est dicere: motu: sensu: et incorporeo. horum autem vnumquodque reducitur ad principia. Unde et in cognoscendo diffinientes ipsam: aut elementum: aut ex elementis faciunt: dicentes similiter inuicem preter vnum. Dicunt enim et simile cognosci simile: quoniam enim anima omnia cognoscit: constituunt eam ex omnibus principijs.

¶ Et ipsi vniuersaliter diffiniunt aiaz tribus: motu. s. et sensu: et non corporeo. Et vnumquodque istorum reducitur ad principium: et per hoc opinati sunt ipsam esse elementum: aut ex elementis illi quod diffinierunt eam per cognitionem: et quod quodam dicitur in hoc est simile ei quod dicitur quodam preter vnum. Dicunt tamen quod simile non cognoscit nisi per suum simile: et quod anima cognoscit omnia: posuerunt eam constitui ex omnibus principijs.

¶ Cum demonstrauit quod considerans in aia per motum debet opinari ipsam esse ex principijs: incepit demonstrare vlt quod omnia dicta in diffinitione aie reducta sunt ad principium. ¶ Et d. et ipsi vlt diffiniunt et c. i. et antiqui vniuersaliter procedunt in diffiniedo animam et cognoscendo suam substantiam tribus vijs: motu. s. et sensu. i. cognitione: cum hec duo videantur propriis anime. Terminus autem quod est non corpus. plures enim eorum opinabantur hoc existere in aia non minus quam dicta duo: et vnaqueque istarum viarum inducit eos ad opinandum animam esse ex principijs. ¶ Et hoc intendebat cum d. et vnumquodque redus

32
Dilectus.3
Nullus opinatur terram esse elementum aliorum. op. j. met. t. c. 14. de heresiodo.

33

citur ad principiu. ¶ **¶** inceptit demonstrare via p qua pcessit qui inaleantiam esse ex principijs p cognitione: z d. z ppter hoc posuerut ipsam ee elementum z c. i. z qz oes opinabant ea esse ex principijs: dixerut illi qz diffimerunt ea p cognitione q est elemētū: aut ex elemētis: z via qua pcesserut isti in hoc est eade z silit preter vnum illoz. s. Anaxa. ¶ **¶** demonstravit hanc via z dixit. dicunt. n. qz sile nō cognoscit nisi p suum sile. i. z hoc fuit necesse apud eos: qz opinabant tres ppōnes. Quarum vna est qz ois res cognoscitur p suum sile. Secunda est qz oia non cognoscunt nisi per sua principia. Tercia est qz aia cognoscit omnia: ex quibus sequitur qz anima est principia omnia: aut ex principijs omnium.

*Nota in
qbus pro
pōnibus
fiet tota
resolutio
antiquo-
rū de aia.*

¶ **¶** Quicūqz quidē igit vna aliqua dicūt cām vel elemētum vnu: z aiam vnu ponunt: vt ignē aut aerē. Plura vero dicentes principia. Et aiam plura dicunt. Anaxagoras autē solum impassibilem dicit intellectū z cōe nihil alicui aliorum hēre. hōmō aut cum sit quō cognoscit: z ppter quā cām: neqz ille dixit: neqz ex his q dīcta sunt conspicuum est.

¶ **¶** Qui igit dixit qz principiu z elemētū est vnum: ponit aiaz etiā vnum: aut ignem: aut aerē. Et qz ponit principia plura vno: z ponit aiam plura vno. Anaxa. autem solus dicebat qz intellectus non recipit passionem: z qz nihil est in eo quo habeat cōicationem cuius alia re. Sed non dixit quomodo: z ppter qd p hāc dispōnem cognoscit: z hoc est qd apparet ex suo sermone.

34 ¶ **¶** Cum notificavit qz opiniones eoz in substātia aie sequunt illud qd opinabant in substātia principioz: inceptit demonstrare etiā qz opiniones eoz in numero aiarū: sequit etiā illud qd opinat in numero principioz. ¶ **¶** Et d. qui igit dixit vnu principiu esse ponit aiam vnu? rei. i. vnu? nature ex illo principio: aut ignē: aut aerē: z qz dixerut principia esse plura vno: opinant aiam esse plurē vna. ¶ **¶** inceptit declarare opinionē Anaxa. z qz alta via pcessit: z d. Anaxagoras aut solus dixit qz intellectus nō recipit passionē. i. nō est materialis: z qz in nullo hz cōicationē cum alio. i. qz nulla res oīuz quas intelligit est ī eo ita qz sit cōis eis in alta forma. i. qz nō est hic: neqz in hoc. i. neqz est corpus: neqz virtus in corpore: z hic nullus dixit nisi Anaxagoras. z sup hoc laudabit Anaxagoram post. ¶ **¶** d. sed nō dicit quō. i. sed non d. quō cōtingit ei vt intelligat oia: virū fm qz est in actu: aut fm qz est in potētia: nō dixit etiā qua de cā intelligit res q nō sunt intellectus in actu: z hoc est qd post complebit cum locutus erit de intellectu.

*Solus
Anaxago-
ras dixit
intellectū
immixtūz
esse. idē. 3.
de aia. t. c.
4. et. 8.
phy. t. c.
37. vidēt
hic. 3. re.
cō. 23.*

¶ **¶** Quicūqz autē cōtrarietates faciunt in principijs: z aiam ex cōtrarijs cōstituunt. Qui aut alterū tm cōtrariozū ponūt: vt calidū aut frigidū: aut aliud hōmō aliud: z aiam silit vnu aliqd horū ponunt. An z noia cōsequunt calidū quidez dicentes: qz ppter hoc z hoc viuere noiatū est. Qui aut frigidū ppter respirationez z refrigerationem vocari animam. Tradita quidem de aia: z ppter quas causas dicunt sic: hec sunt.

¶ **¶** Et illi qz in principijs ponebāt cōtrarietates: cōstituūt etiā animā ex cōtrarijs. Qui igit posuerut principiu alterū cōtrariozū: vt calidū z frigidū z aliud sile: opinati sunt in aia etiā illā esse vnam hoc mō. Et videmus eos etiā cōsequi noia. Quidā igitur eorum

dicūt aiām esse calidū: qm̄ hoc nomē vīta in lingua greca cecidit ex hac intētione. Et quidā dicūt q̄ est algidū. i. frigidū ppter anhelitū: z infrigidatio q̄ puenit ex anhelitu: videt̄ in greco Isagi. i. anhelitus. Hec igitur accepimus ab antiquis de anima: z ista induxerunt eos ad dicendum hoc.

Narravit in hoc caplo psequētis ei⁹ q̄ opinant̄ in sba aie ad illud quod opinant̄ in principijs: adeo q̄ q̄ opinant̄ principia esse p̄traria dicūt aiām esse ex p̄trarijs. Dicēs igit̄ q̄ principia sunt calidū aut frigidū aut aliud cōtrariū dixit q̄ aia s̄l̄r est vñ illoz cōtrarioz. Et in alta translatione inuenitur additū: z q̄ opinant̄ q̄ principia sunt alterū par p̄trarioz: dicūt q̄ aia est in illo pari cōtrariū: z est illud qd̄ dicit̄: z q̄ p̄osuerūt p̄trarietatem in principijs zc. Deinde. d. z videm⁹ eos cōsequi noīa zc. i. z inueniem⁹ eos rōinari sup hoc. s. q̄ alterū cōtrarioz est principiu: z q̄ aia est ex eo derinatione huīus noīs vite z anime. Dicēs igit̄ ipsam esse calidū: rōinat̄ p hoc q̄ hoc nomē vīta in lingua grecoz deriuat̄ a calido: z s̄l̄r hoc nomē motū. Et cū dixit ipsam esse frigidum rōinat̄ p hoc nomē anhelit⁹ qd̄ deriuatur a frigido. Deinde. d. hec igit̄ accepimus zc. i. in substantia aie: z iste sunt rōnes q̄ induxerunt eos ad hoc dicēdum. s. rōnes accepte ex distinctione et motu: z q̄ anima non est corpus.

Capitulum tertium.

Considerādū aut̄ primū quidē de motu. Fortassis autē nō solū falsum est substātia ipsius hmōi esse qualē atūt dicētes aiām esse qd̄ est seipsuz mouēs aut possibile mouere. Sed vnum quoddā. Et impossibile inesse ipsi motum. Quod quidē igit̄ nō necesse sit mouens z ipsum moueri: dictū est pri⁹.

¶ Debem⁹ igitur p̄scrutari pri⁹ de motu. Aldetur em̄ q̄ nō hoc solū est falsum. s. q̄ substātia ei⁹ sit talis dispōns: sicut narrāt isti q̄ dicūt aiām eē aliqd̄ mouēs se: aut aliqd̄ motuū sui: sed z esse aiām motum est etiā impossibile. Et dico etiā q̄ nō est necesse vt mouēs sit motum: z hoc etiā predictum est.

Cum completit sermones antiquoz de anima z rōnes eoz: z q̄ collocat̄ in eis de vero: inceptit in hac parte cōtradocere falso dicto ab eis que est tertia pars huīus tractat⁹. prima em̄ est in plogo. Secda in inueniēdo opinionones eoz. Tertia in cōtradiccōdo eis. Et inceptit in hac parte cōtradocere eis q̄ diffiniūt eā p motum. ¶ Et dicit. Et debemus p̄scrutari zc. i. z p̄scrutandum est de p̄siderantibus in substantia eius per motum. Usum est em̄ q̄ nō tm̄ est falsus sermo eoz q̄ diffiniunt eā: q̄ est aliquid mouens aut motuū sui: sed etiā q̄ sit aia mota p se. s. vt cōstituat̄ p motum vt plura entia: z venti z fluij: est falsus. ¶ Et hoc intēdebat cū. d. sed esse animā motum est impossibile. i. sed sermo dicentis q̄ essentia anime constituitur per motū est impossibilis. ¶ Deinde. d. Et dico etiā q̄ nō est necesse zc. i. qm̄ autē nō est necessarium vt aliquid moueat se: declaratum est prius. s. in naturalibus. q̄ autem est mota per se: modo inceptit declarare.

¶ Dupl̄r autē qm̄ moueat̄ omne. aut. n. s̄m alterū: aut s̄m seipsuz Scdm̄ autē alterū dicimus quecunq̄ mouent̄ ex esse in eo quod mouetur vt naut: non. n. similit̄r mouēt̄r naut. Hec quidē. n. se cundū seipsam mouetur. Illi autē ex esse in eo qd̄ mouetur. z h̄a:

35

36

Nota dis
uisionem
hui⁹ pri
mi libri.
Ceteri z s̄m
nij consti
tuunt̄ per
motū idē
cō. seq̄nti.
8. ph. t. c.
40. z cōz
men. 28.
Moueri
s̄m alterū
z secunduz
ipsum.

manifestum autē in partib⁹ est hoc ita esse. Proprius quidē. n. mot⁹ pedum ambulatio est: qz mouentur ⁊ homines. Non inest autem talis motus nauis tunc.

¶ Et oē motū altero duoz modoz mouetur: aut p aliud: aut p se: ⁊ dicere p aliud est illud qđ mouetur: qz est in aliquo moto: vt equitans in naue. mot⁹. n. et⁹ nō est sicut motus nauis: qm nauis mouetur p se: ⁊ equitās mouetur qz est in moto. Et hoc est manifestū p mēbra. Motus. n. proprius pedibus est ambulatio: ⁊ conuenit etiam homini. Sed non primo inuenitur in illa dispositio-
ne in equitans in nau.

37 **C**um declarauit qđ falsitas nō tm inuenit in hoc qđ mouet se aīa: vt decla-
primo ide
gnatione
t. cō. 45. ratū est in sermonib⁹ vniuersalibus: sed etiā in hoc qđ dicit qđ substantia anime p̄litur p motū: vt venti ⁊ fluij: incepit declarare hoc etiā esse im- possibile. Et incepit primo diuidere modos fm quos dicit qđ aliqd est motum: ⁊ declarauit primo qđ motus attribuit alicui duob⁹ modis: aut essen- tialiter qm aliquid fuerit motū p se: aut accidentaliter quādo fuerit motum per motū alter⁹ cū fuerit in re mota. ¶ Et dicit. ⁊ omne motū mouet duob⁹ modis: aut p aliud: aut p se. D. d. exēplum de equitatibus in nau. D. d. ⁊ hoc manifestū est ex mēbris. i. motus nauis nō attribuit equitatib⁹ essen- tialiter: ⁊ hoc manifestū est ex motu mēbroz ppter qđ attribuit motus essen- tialiter homini ⁊ aīa. i. pedū. Motus. n. nō attribuit homini essentialiter: nisi ppter hec mēbra: ⁊ iste motus nō inuenit in equitatibus in nau. Motus igitur essentialis nō inuenit in eis. ¶ Et debes scire qđ illud qđ dicit motus qz est in moto est duobus modis. Modo qui est possibilis vt moueat per se: vt equitantes in nau ⁊ mouent p motum nauis. ¶ Et modo qui est im- possibilis: vt albedo que mouetur per motum corporis albi.

Mot⁹ es-
sētiālī at
tribuit ho-
mini p pe-
des: s; vt
de oppo-
situm. 6.
ph. 59. et
physi. 4.
vbi. d. qđ p
cor. vide
cōfilē. 4.
ph. t. cō.
37. et. 7.
physi. cō.
1. 4. 6. ph.
86. et. 8.
ph. 27.

¶ Duplī aut vtiq; dicto moueri: nūc intēdim⁹ de aīa si p seipsa mouetur ⁊ participat motu: quattuor aut mot⁹ cum sint: loci mu- tatio: alteratio: ⁊ augmētū: ⁊ decrementum. Aut fm vnum horuz mouebitur: aut fm plures: aut oēs. Si vero mouetur nō fm acci- dens: natura inest motus ipsi. Si autem hoc ⁊ locus. Oēs. n. di- cti motus in loco sunt.

¶ Et qz motū dī duobus modis: debem⁹ modo pscrutari de aīa vtrū moueatur p se: aut p aliud. Et qz mot⁹ sunt quattuor loci: ⁊ alterationis: ⁊ augmētū: ⁊ diminutiōis. Necessē est aut vt mouea- tur aliquo istoz motuuz: aut vt moueatur plusq; vno: aut vt mo- ueatur omnibus motibus. Si igitur mouetur non accidentaliter: tunc motus est in eo naturaliter. Et si ita sit: hz locū etiā. Omnes enim motus quos diximus fiunt in loco.

38 **C**um diuisit motū in duo essentialr ⁊ accidentalr: incepit pscrutari: vtrū sit pole vt aīa moueat p se. ¶ Et. d. ⁊ qz motū dī: rca. ⁊ cū declaratum est qđ mot⁹ dī duob⁹ modis pscrutādū est vtrū aīa moueat p se: aut nō moueat nisi accidentalr. ¶ Ad. pp̄osuit huic tres pp̄ōnes: quaz vna est qđ motus sunt tres in gñe: sed ipse dixit quattuor quasi numerādo additionē ⁊ dimi- nutionē p duobus. ¶ Scda aut est qđ si aīa mouet: aut vno istoz motuum: aut plibus: aut oib⁹. ¶ Tertia hō est qđ si mouet vno istoz motū necessē est vt sit cor⁹. ¶ Qđ aut si aīa mouet: tūc vno istoz motū mouet sic ppe-

ntur. Si aia mouetur essentialr necessariò mouet vno essentiali motu: aut plurib: aut oib: . Et ois motus aut est loci: aut alteratiõis: aut augmẽti: ergo anima si mouetur: mouetur: aut localr: aut cremento: aut alteratiõne. Et cū iunxerim⁹ huic q̄ oẽ motu aliquo istoz motu est corp⁹ vt de claratum est in .6. phys. concludetur q̄ si anima mouetur est corpus ⁊ in loco: cū omne corp⁹ est in loco. Hoc igit̄ possum⁹ intelligere de hoc qd̄. d. nõ igit̄ mouet nõ accidẽtalr ⁊ mot⁹ est ei naturalr. ¶ Si igit̄ ita sit: hz locum: oēs em̄ mot⁹ p̄dicti sunt in loco. si igit̄ mouetur nãlter ⁊ ois motus naturalr est vnus illoz trisi: ⁊ quilibet illoz est in corp⁹: vt oẽ corpus est in loco necesse est vt aia sit in loco: ⁊ cū fuerit in loco: erit mota motu locali necesse rio. ¶ Omne em̄ qd̄ mouet altero illoz duoz: u motu mouet localr: sed nõ quertit. ¶ Sz in h̄bis est ambiguitas. s. qm̄. d. oēs. n. mot⁹ p̄dicti sunt i loco: ⁊ nõ. d. oia. n. mota illis motibus p̄dictis sunt in loco: sz oēs mot⁹ p̄dicti: sz hoc etiã fm̄ suis modis: nõ vere d̄: de illis motib⁹ tribus. s. vt sint in loco: si hoc qd̄ dixit p̄dicti rñdet illis tribus. ¶ Motus em̄ alteratiõis nõ est in loco. ¶ Et iõ possum⁹ intelligere ex hoc qd̄. d. si igit̄ mouet nõ accidẽtalr: ⁊ motus est ei naturalr. i. ppter se nõ ppter aliud extrinsecu: necesse est vt moueatur motu locali: ⁊ sic intẽdit p̄ motus p̄dictos oēs modos mot⁹ localis. iste em̄ motus existit in re naturalr: ⁊ est necessariò in loco: ⁊ fm̄ hoc erit sermo ei⁹ ⁊ mot⁹ est ei nãlter q̄si alia p̄ditio addita ei qd̄ est ei eẽtialr. Alteratio em̄ p̄t dicit aliquo mō q̄ est in alterato essentialr. ¶ Et p̄t dici q̄ est in eo acci dẽtalr aliquo mō. Albedo. n. nõ mouet in nigredinẽ: nisi qz est in aliquo di uisibili. s. in corp⁹: nõ qz est diuisibilis in se: ⁊ sic erit hic ali⁹ mod⁹ modozũ accidẽtalr a mō descriptoz vt significat hãc expositionẽ hoc qd̄ post dicit.

Oismot⁹ est i loco.

Digres- sio.

Obiectio Niquid ois mot⁹ sit i loco. prima solutio.

Secunda solutio.

¶ Si aut̄ est substãtie aie mouere seipam. Nõ fm̄ accñis moueri ipsi inerit: sicut albo ⁊ tricubito. mouentur em̄ ⁊ hoc fm̄ accidẽs. Cui em̄ hoc insunt: mouet illd̄ corp⁹: vñ nõ est loc⁹ ipsoz. Anime aut̄ erit sine p̄trouersia loc⁹ siquidem natura motu participat.

¶ Et si substãtia aie est vt moueat se: tũc mouere nõ erit acciden talr: vt mot⁹ albi ⁊ tricubiti. Ista. n. mouent sz accidẽtalr. Quod aut̄ mouet est corp⁹ in quo hec duo existũt. Et iõ nõ hñt locum. Aia aut̄ hz locũ: cū habeat naturalr cõcacionẽ cum motu.

¶ Cum declarauit q̄ si mouet essentialr: opz vt moueat vno trisi motum: incepit declarare q̄ nõ p̄t moueri motu alteratiõis neqz augmẽti. Impos- sibile est em̄ vt inueniat in eis aliqd̄ mouẽs: qm̄ hoc nõ inuenit nisi in mo- tu locali tm̄: quib⁹ illud qd̄ mouet in qualitate mouet aliquo modoz reruz q̄ dicunt moueri accidẽtalr. ¶ Et. d. ⁊ si substãtia aie ⁊c. i. ⁊ si substantia ani me est aliqd̄ mouẽs: se vt antiqui describũt: tũc impole est vt moueat in qua litate: vt albi in nigri: neqz in quãtitate: vt tricubiti in tetracubiti. Qm̄ si aliqd̄ istoz dicat moueri nõ dicit nisi accidẽtalr: qm̄ illud qd̄ mouetur in istis nõ est nisi corp⁹. ¶ Et hoc est quasi cã ppter quã nõ inuenit in his duobus motib⁹ mouẽs ex se: sz qm̄ mot⁹ nõ attribuit albedini ⁊ nigredini: nisi p̄ corp⁹ in quo existũt he due q̄litate manifestũ est. ¶ Sz difficile est imaz- ginari quomodo attribuitur additio ⁊ diminutio in q̄titate rei augmẽta- bili ⁊ diminiuibili accñtalr. augmẽtatũ. n. essentialr mouetur in loco. ¶ Sed fm̄ q̄ est motus in partibus nõ in toto. Motus igitur attribuitur toti acci- dentaliter. Motus igitur attribuitur alterabili ⁊ augmentabili modo acci- dentalr: sed alterabili ppter corpus deserẽs: sed augmentabili ⁊ diminiuibili ppter partes corporales augmentabiles ⁊ diminiuibiles. Et secundum has duas intentiones intelligendus est suus sermo in quo dicit. quod

Uide. 8. ph. 6. ⁊ que ibi.

Dubiu.

Solo.

Uide. i. 8. gnatione 37. et. 8. ph. 13.

Liber Primus

autem mouetur est corpus: in quibus sunt hec duo. i. est corpus in quibus sunt hec duo. in qualitate vero est corpus subiectum: in augmentato autem sunt partes corporis in quibus inuenitur iste motus: et sic possunt dissolui omnes dubitationes contingentes huic sermone.

Amplius autem et si natura mouetur: et violentia mouetur: et si violentia et natura. Eodem autem modo se habet et de quiete: in quod enim mouetur natura et in hoc quiescit natura. Similiter autem et in quod mouetur violentia: et quiescit in hoc violentia. Quies autem violenti motus anime erunt et quietes: neque fingere volentibus facile est recedere. Amplius autem si quidem sursum mouebitur ignis erit. Si vero deorsum terra. Horum enim corporum motus hi: eadem autem ratio et de medietate.

Et etiam si mouetur naturaliter: mouetur etiam violente: et si violente naturaliter. Et similiter de quiete. Ad quod enim mouetur naturaliter in eo quiescit naturaliter. Et similiter in illo ad quod

Quod mouetur violente quiescit violente. Qui igitur sunt motus et quietes isti qui violente accidunt anime. Et etiam si mouetur ad superius naturaliter: si inferius est terra. Isti enim duo motus non sunt nisi horum duorum corporum. Et sermo de corporibus medijs est iste idem sermo.

Questio. **A**d est: et si mouetur naturaliter. i. per se in loco: necesse est ut moueatur violente in loco: et hoc necesse est in eo quod mouetur in loco motu recto. **A**d. posuit contra quod uerius: et dicitur si mouetur violente: mouetur etiam naturaliter: et hoc etiam necesse est. si mouetur quod illud quod mouetur violente dicitur moueri naturaliter: motus a enim violentus non naturaliter intelligitur nisi respectu naturalis. **A**d. dicitur si de quiete. i. et sic hunc modum uel violente: dicitur esse in quiete. scilicet quod omni motu naturaliter hanc quietem naturaliter: et omne habet quietem naturaliter: hanc quietem violente: et omne habet quietem naturaliter. Si igitur anima mouetur naturaliter hanc quietem naturaliter: et si hanc quietem a motu naturaliter hanc quietem violente: et cum narravit quod illud quod mouetur naturaliter violente non potest habere violentam quietem: narravit in quo loco hanc quietem violente: et dicitur intelligitur: illud enim in quo mouetur naturaliter in eo quiescit violente. i. in loco enim in quo mouetur naturaliter quiescit violente. **A**d. g. ignis qui mouetur naturaliter in loco inferiori in eo quiescit violente: terra autem e converso: et hoc determinatum est. videlicet in 5. physica. **E**t cum probauit quod si anima mouetur naturaliter et per se quod necesse est ut moueatur violente: aut quiescit violente. his propositionibus verificatis. dicitur qui igitur motus sunt. i. nullum enim potest dicere in hoc aliquid. hoc enim multo magis imaginatum in anima: nedum sit inesse: et potentia istius sermonis est potentia duorum syllogismorum hypotheticorum. **Q**uorum primus est quod si anima mouetur naturaliter mouetur violente: sed non mouetur violente: ergo non mouetur naturaliter. **S**ecundus autem est quod si anima mouetur naturaliter quiescit naturaliter: et si quiescit naturaliter quiescit violente. sed non quiescit violente: ergo non quiescit naturaliter: et si non quiescit naturaliter non mouetur naturaliter. **I**ste coponitur ex duobus syllogismis hypotheticis coniuuatis: in quorum utroque destruitur sequens: et concluditur oppositum precedentis. **A**d. dicitur alio syllogismo qui sequitur ex istis propositionibus per quem declarat quod anima non mouetur naturaliter: et dicitur si mouetur superius: naturaliter est ignis: et inferius est terra. i. si mouetur naturaliter in loco: mouetur autem superius aut inferius: cum omnis motus in loco est alter istorum modorum: et hoc uerum

rum est in motu recto. Si igitur mouetur superius est ignis: si inferius est terra: si medio modo est alterum duorū corporū mediōrum: aut aqua: aut aer. et hoc intendebat cū. d. sermo de corporib⁹ et c. i. quasi diminuit impole p̄ns. qz manifestū est: et est qd si est ignis: aut aliqd elemētōrum est in corpore violēte: et si est aliqd elemētōrum nō dicit moueri in corpore nisi vno motu naturaliter: aut superius aut inferius nō motibus oppositis: sed nos videmus eā mo-
 ueri motibus oppositis in loco: ergo nō est vnū elemētōrum quatuor.

¶ Postea autem si videt moueri corpus rōnabile est his mouere motibus quibus et ipsa mouetur. Si autem hoc est et conuertē-
 tibus erit dicere verum qd fm genus et generis speciem quo cor-
 pus mouetur: mouetur et ipsa. Corpus autem mouetur fm loci
 mutationem: quare et anima mutabitur fm corpus hoc et ipsa: aut
 tota: aut fm partes translata. Si autem hoc contingit: et exeu-
 tem iterum ingredi contingeret vtiqz. Ad hoc autem sequitur res
 surgere mortua animalium.

¶ Et etiam si videmus eam mouere corpus: necesse est vt moueat
 ipsum illis motibus: quibus illa mouetur. Et si ita sit: cum iste ser-
 mo cōuerteretur erit verus. s. qd motus quo corpus mouetur: mo-
 uetur etiam ipsa motu locali. Unde necesse est vt anima transmu-
 tetur fm transmutationem corporis: et trāfferatur in loco: aut fm
 totum: aut fm partes. Et si hoc fuerit: possibile est vt cum exue-
 rit ab aliquo loco reuertatur et existat in eo. Unde possibile est vt
 illud qd mouitur ex animalibus reuertatur et viuat.

¶ Dicit: et etiā si videmus eā et c. i. et est etiā altera rōcinatio: qm si ponim⁹ qd
 ipsa mouet corpus fm qd mouetur: necesse est vt moueat ipsum modo mot⁹
 quo mouetur. s. qd si transferatur: necesse est vt trāfferat ipsum: et si alteretur
 necesse est vt alteret ipsum. ¶ Et cum posuit hoc. d. et econtrario etiā. s. mo-
 dus motus quo corpus mouetur ab anima: necesse est vt moueatur illo eo-
 dem motu. hoc posito si posuerimus qd corpus mouetur ab anima motu lo-
 cali: tunc necesse erit vt anima moueatur in corpore: aut fm totum: aut fm
 partes. Erit igitur in corpore quasi corpus in loco: et quia innata est mone-
 re corp⁹ i locis diuersis pole ē etiā vt ipsa moueat i locis diuersis: et cū ita
 sit pole ē sicut dixit: cū exierit a corpe vt reuertat et intret ipm. Vñ psequit
 sicut dixit vt aīal mortuū reuertat vt viuat. ¶ Sed ista p̄dicitio ē fm fmone
 dicentis: non fm rem in se. Nos enim non ponimus qd omne mouēs moue-
 tur illo modo motus: neqz in motu locali: nisi mouens sit corpus: vt declar-
 ratum est in phisicis. ¶ Et cum quidam existimauerūt qd hec contradictio
 est fm rem in se: dederunt dubitationes super Aristō. in hac probatione di-
 centi: qd omne corpus: non mouet nisi moueatur: et dicunt: nos videmus hic
 multa que mouent et non mouentur illo modo motus vt lapis retitus: qm
 cum calefit mouet paleam motu locali: tamen ipse nō mouetur. ¶ Sed iste
 non est locus istius questionis: et eius dissolutio iam dicta est in 8. phisicis.
 vbi indigebat ponere hanc propositionem. Si questio esset propria huic lo-
 co contradictio esset fm rem in se: quia multa videmus alterare: tamen nō
 alterantur. Sumus igitur inter duo. Aut debentes ponere qd contradictio
 est fm rem in se: et tunc non erit verum: nisi in motu locali qd non sonant ver-
 ba Aristō. Aut ponere qd contradictio est fm sermonem dicentis non fm rē
 in se. Et ista quidem contradictio non verificatur nisi concedendo primaz

Augmen-
 tū est i oī
 bus parti-
 bus. Idez
 2. de aia.
 39. 14.

41

Dubium

Solutio.
 8. ph. 35.
 7. 82.

propositionem a qua incepit loqui. s. q. si aia mouet corpus fm q. mouetur
 necesse est vt moueat ipsum mō motus quo mouetur: hoc pcedit antiqui
 aut sequit illud qd pcedit: hoc qdē pcesso psequit puerfum eius necessario
 r est q. oīs mot⁹ quo corpus mouet: necesse est vt aia moueat illo motu: et
 hoc manifestū est. fm hoc igit intelligēda est ista p̄dictio in hoc loco.

Motum autem fm accidens si ab altero moueatur depelletur
 enim vtiq; violentia animal: non oportet autem cura seipso mo-
 ueri inest in substantia: hoc ab alio moueri nisi fm accidēs. Sicut
 s neq; quidem igitur fm se bonum: aut propter seipsum: hoc quid-
 dem propter aliud esse: hoc autem alterius causa.

Qd fm se
 bonū ē p
 pter aliū
 non est.

Motum autem accidentaliter non mouetur nisi per aliud: scz
 cum aial expellitur violēte. Sed non est necesse vt illud in cuius
 substantia est moueri per se: moueatur per aliud nisi accidentaliter.
 Quēadmodam non est rectum: vt illud qd est bonū per se sit
 bonum per aliud: neq; illud qd est delectabile per se: sit delecta-
 bile per aliud.

42
 Namoue
 tur p acci
 dens.

Cum destruxit q. aia mouetur per se: incepit declarare q. non est imposs-
 bile vt moueatur accidentaliter: immo forte est necessarium. **E**t. d. motus
 autem accidentaliter. i. motu autem accidentali potest moueri: cum talis
 motus non est nisi per motum rei in qua est: r hoc accidit ei cum corpus in
 quo est mouetur violente ab aliquo extrinseco. **E**t cū dedit pro possibili
 istū modū motus: declarauit q. nō dz necesse esse: vt illud qd mouet p suam
 substantiam moueat p aliud. Quēadmodū enī illud qd est bonū per se nō est
 bonū p aliud: sic illud qd est motū p se nō est motū p aliud.

Animā autem maxime dicet aliq; vtiq; a sensibilibus moueri:
 siquidem mouetur. At vero r si mouet ipsa seipsam: r ipsa moue-
 bitur vtiq;. Quare si oīs motus est eius qd mouetur fm q. moue-
 tur: r aia vtiq; distabit a substantia ipsius: nisi fm accidens se mo-
 ueat. Sed est motus ipsius substantie per se.

Melior sermo omnium sermonum dictorum in hoc q. anima
 mouetur est q. mouet sensibilia: sed si mouet se mouetur etiam.
 Unde necesse est quia motus est processus moti in mō sui motus:
 vt anima etiam procedat a sua substantia: si non mouet se accidē-
 taliter. Sed motus est sue substantie per se.

Cū declarauit q. contingit dicentibus q. aia nō mouet nisi fm q. mouet
 s Motus vt moueat modis motuū quibus mouet. Aia aut videtur mouere pluri bus
 est trāsmu modis vt motu locali r motib⁹ sensibilib⁹: iam dedit eis impossibilitatē si
 tatio rei i mouet motu locali qui est mor⁹ quo mouet: declarauit hic q. sermo magis
 sua substā sufficiēs q. aia mouet illo mō quo mouet est vt moueat motu quē facit i sen-
 tia. oppo- sibilib⁹. **E**t. d. melior sermo r. i. r magis sufficiēs sermo est dicere q. aia
 sitū. i. ph. mouetur in gñe motus quē hz in sensibilib⁹: r intendebat hoc cum. d. q. mō
 63. et. 5. net sensibilia. i. q. mouet mō motus fm quē mouet sensibilia. Sensus enim
 phy. 7. licet moueant a sensibilib⁹: tñ existimant mouere r moueri ab eis insimul.
Esse mo **E**d. incepit dicere aliud impossibile ptingēs oibus: r est q. si actio substan-
 tyus est cō tialis aie qua sustentatur quasi forma sit motus. Motus a aut est trāsmu
 positū ex tatio rei in sua substātia. Necesse est vt aia trāsmutei in sua substātia: r non
 esse in po sit in sua yltima pfectione. i. in actu. **E**sse b enī motus est esse trāsmutabile

et est cōpositū ex esse in potentia et ex esse in actu. Et ideo existimauerūt plures tētia et ex res antiquorū ipsum nō esse. ¶ Et d. si mouet se mouet etiā et c. i. sed si aia esse i actu mouet se vt ponūt antiqui: ipsa etiā mouetur in se in sua substantia. Et quia et iō existit omnis motus est transmutatio moti in modo sue substantie sicut q̄ est motū mouerūt necesse est vt aia etiā trāsmuteretur a sui substantia. D. d. si non mouet se accipit plures an dētaliter. i. mihi videt si motus nō est aliq̄ posterio^r ab aia. q. accidēs illi. f. tiquorum vt aia accipiat in diffinitione motus: non motus in diffinitione aie vt fa ipsum nō ciunt antiqui. Et intendebat per hanc expositionē si nō mouet se ita q̄ motus sit accidens et consequens substantiam eius: et forte intelligit intentioⁿem predictam de accidenti. i. q̄ opponitur essentie. p̄p̄. 14.

¶ Quidā autē et mouere aiam dicunt corpus in quo est sicut ipsa mouet: vt Democritus sicut dicens Philippo comediarū didascalo. At em̄. Dedalū fecisse mobilē ligneam Venerem infundēs argentum fusile. Sicut autē et Democritus dicit: motas em̄ inquit in diuisibiles sphaeras: ppter id quod apte nate sunt nusq̄ manere: contrahereq; et mouere corpus omne. Nos autem interrogabimus si et quiescere facit hoc idem. Quō autem faciat difficile aut impossibile dicere. Omnino autem non sic videtur anima mouere animal: sed per voluntatem quādam et intellectum.

¶ Et quidam dixerunt q̄ aia mouet etiam corpus in quo est modo quo mouetur: vt Demo. Dixit enim sermonem similem sermoni Philippi. Ille enim dicit q̄ Dedalus posuit imaginem Hermaphroditī motam: ponendo in ea argentum viuū. Et similiter dicit Demo. dicens q̄ sphaere indiuisibiles semper mouentur: quia innate sunt non quiescere in aliqua hora: et sic attrahent se cum totum corpus et mouēt ipsum. Et nos querimus ab eo vtrū hoc idem faciat quietem etiam. Sed difficile est immo impossibile dicere quomodo facit hoc. Et vniuersaliter non videmus animam mouere animal hoc modo: sed voluntarie.

¶ Cū declarauit q̄ ptingit dicentibus q̄ mouet aia ex se: vt transferat ex se: quādamodū corpus trāssert: et dedit eis multa impossibilia: cepit hoc etiā dicere q̄ plures hoies sunt qui hoc dicunt. ¶ Et d. dicunt aliq̄ q̄ aia mouet corpus et c. i. et quidā opinant q̄ aia mouet corpus motu locali: illa etiā mota: vt Demo. opinat. n. q̄ partes indiuisibiles semper mouēt corp⁹ motu suo: sicut dicit philippus q̄ Dedalus fecit mouere imaginē Hermaphroditī imponēdo in eam argentū viuū. Ille autem opinatur q̄ ita est de aia cū corpe in motu: sicut de argēto viuō cū imagine. ¶ D. d. nos igit̄ querimus ab eo et c. i. et si cā apud ipm̄ ppter quā aia mouet corpus est ista: quēdū est ab eo quō aia fecit quietē si facit motū sicut q̄ semper mouet. ¶ D. declarauit q̄ non solū est difficile: immo impole dare eam quō facit quietē sicut q̄ mouetur: et dicit: et difficile est dicere et c. ¶ D. d. et vtrū nō videm⁹ aiam et c. i. q̄ si motus corpis ab aia esset: sicut motus imaginis ab argento viuō: tūc motus corpis nō esset voluntarius: sed necessarius: et hoc manifestum est.

¶ Eodem autem modo et Tymeus physiologizat animam mouere corpus. in eo enim q̄ est moueri vsam: et corpus mouet: ppter id quod complexa est ad ipsum. Constitutā enim dicit ex elementis: et dispartitam sicut armonicos numeros. Quatenus sensum

Liber Primus

et connaturalem armoniam habeat. Et ut omne ferat consonantes lattones: aspectum rectum in circulum reflexit. Et diuidens ex vno circulo in duos circulos duobus in punctis coniunctos. Iterum vnum diuisit in septem circulos tanquam essent ut celi lattones anime motus.

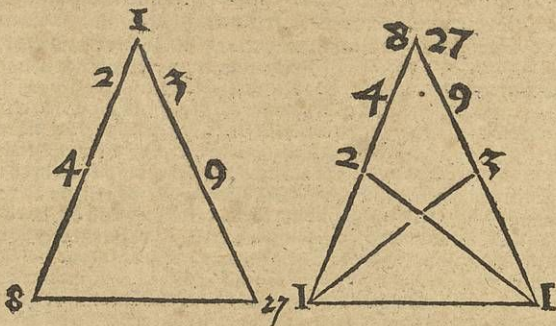
Et similiter est de hoc quod dixit Tymeus in sermone naturalium. scilicet quod anima mouet corpus. Dixit enim quod non mouet corpus nisi ipsa mota: quia admiscetur cum eo. Constitutio enim anime est ex elementis. Et est diuisibilis secundum diuisionem numerorum compositorum: ut habeat sensum conuenientem armonie: et moueatur totum motibus conuenientibus: dixit: et ideo incuruauit rectitudinem et posuit eam circulum: et diuisit ex vno duos circulos se paratos in duobus locis. Deinde diuisit vnum circulum etiam in septem circulos: ita quod posuit motus celi sicut motus anime.

Epitheta figura per quam ostenditur quomodo in numeris ex quibus componitur anima est aspectus rectus et consonantia. Dyapason Dyapeta Dyapa: et dyatessa. Tonus Dyapa: et dya.

Secunda figura per quam ostenditur quod in numeris ex quibus componitur anima est duplex coordinatio: et est ibi identitas et densitas.

Tertia figura per quam ostenditur quod in numeris sit quaedam reflexio: et quaedam conuersio: et quaedam quodammodo circulatio.

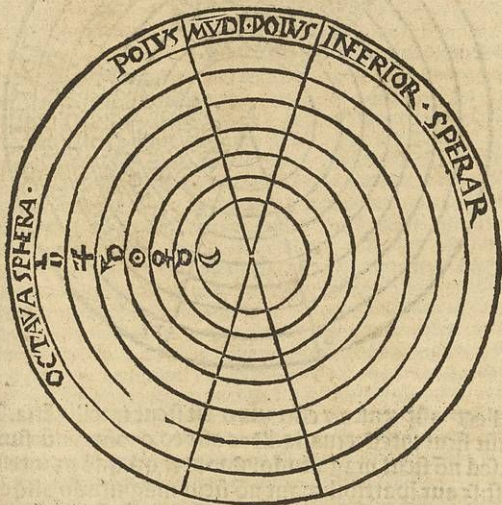

45 Cum declarauit quod Demo. opinabatur ipsam mouere corpus locali ipsa: transmissa: et dedit impoleptis eius opinionem: incepit etiam declarare quod illud quod dictum est in Tymeo est simile opinioni Demo. Et dicitur sicut etiam 2c. i. sicut dictum est in Tymeo. scilicet quod anima mouet corpus locale: imo etiam anima transferret quod admiscetur cum eo: et quomodo ipsa transferret: transferret corpus. Et cum declarauit similitudinem inter hanc opinionem

opinionē et opinionē Demo. in cepit ēt dicere illud qđ est ppiū huic opinio: et tradicit ei ppe. Et d. Cōstō. n. aīe et. i. et hoc dcm̄ fuit in Thymeo qđ psti-
 tuto aīe est ex elntis istū mūdī: s; est intelligens: q; pponit ex elntis musica
 pōne et spherica: et pphēdit armoniā: q; pponit pōne armonica: et apđ ipz
 talis est nā corpozum celestiu. corpa em̄ celestia sunt cōposita apud ipsum
 tali pōne: et figura eoz talis est. Et cū. d. qđ psto aīe est ex elntis: intendit
 ex elntis quib; pponit mūd; apud ipm. et d. d. est diuisibilis. i. et est pposi-
 ta pōne armonica: q; p talē pportionē pōnis pōr sentire armoniā. Et
 hoc intēdebat cū. d. et hēat sensuz. D. d. et moueat totū motib; pueniētib; .i.
 q; h; nūez armonici. D. d. et incuruauit rectitudinē. i. intēdit qđ Thyme; qđ
 opinabat qđ aīa; non agit nisi in qđtū est spherica: et pphēdit armoniā: et mo-
 ueē motib; armonicis. i. pueniētib; in qđtū pponit ex elntis pōne armoni-
 ca: dixit narrādo d creatorē qđ pposuit aīam ex elntis: pposuit ipsam prius
 magnitudine recta pōne armonica. deinde incuruauit lineā: et fecit ipsam
 circulū vt intelligat: et fecit illū circulū hēre latitudinē. deinde diuisit illū cir-
 culū in duos: q; vnū diuisit in septē. s. orbes stellaz erraticaz: et orbē stella-
 rū: ita qđ pposuit mot; celi eosdē cū motib; aīe. i. qđ actiōes celi sunt eedē cuz
 actionib; aīe. Et hęc est quarta figura p quā ostēdit qđ in celo est duplex
 motus circularis: siue duplex circulatio sup duplici polo: et quō vna illarū
 circulationum diuiditur in septem circulos.

B.
 Nota qđ
 aīa est ar-
 monia: vt
 corpa cele-
 stia sū
 ptonem.

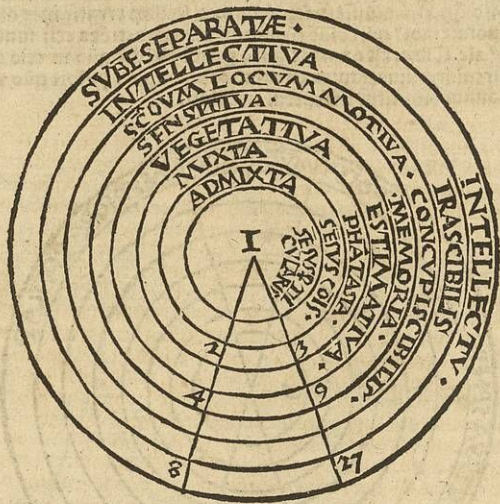
Prīmū qđ ē igit nō bñ d; aīaz magnitudinē eē. Eā. n. qđ vnuer-
 si manifestū qđ talē eē vult q̄lis ē aliqñ vocat; intells. Nō em̄ re-
 lut sensitua ē: neq; vt desideratua. Harū. n. mot; nō circulatio ē. primarō
Arist. con-
tra Plat.
 Dicam; igit prius qđ nō est rectū dicere qđ aīa est magnitudo.
 Manifestū est em̄ qđ intēdebat qđ aīa totū. A. g. id qđ d; intells
 Cōmē. Quer. sup aīa.

Liber Primus

gentia est sic: non intendebat sensibilem animam: neq; desideratiuam. Quoniam motus istarum non est circularis.

46 **Q**d. q. non est rectum opinari q; aia sit corpus. cū intell'm fuerit per aiaz intell's: vt declaratū est q; hoc intendebat in thimeo per hoc nomē aia. rō fecerūt corp' sphericū. Actio em̄ intell's s'lis est circulationis: r non intellegebat illic per animam: aut sensibilis: aut desideratiua. Motus. n. istarū

Aia sēnti r actio earū nō assimilāt circulatōi: sicut actio intell's apud eos assimilāt uar d'side circulo: q; reuertit supra se r intelligit se: r ideo assimilāt ipm Ari. sphere. ratiua nō assimilāt **H**ec est quinta figura per quā ostēditur q; in aia est duplex circulatio intellectiua: r sensitua: r vna hāz diuidit in septē circulos: q; virtutes sen sine ordinant' fm septē grad'. vel mel' in aia est duplex circulatio intellectiua vna per quā intelligit substantias: r alia per quā intelligit hec corporalia. r h' diuidit in septē circulos put' fm gradus. 7. ista obiecta corporalia ordinant'. Sunt ergo animo motus sicut celi motus.

Intellect' aut' vnus r cōtinuus est sicut intelligētia. Intelligētia aut' sicut intellectuālia. Hec aut' eo q; sū vnū sunt sicut numer'. sed nō sicut magnitudo. Propter qd' qdē nō intelligus sic cōtinu' est: s; aut' spartibilis: aut' nō sicut magnitudo aliq' cōtinu' est. Qualiter em̄ si sit magnitudo intelliget' vtrū vtr' aut' in ouālibet priū suarū siue pres ille sint fm magnitudinē siue fm pūctū: si o; r hoc dicere ptē. Si qdē igit' fm pūctū: hec aut' infinita: māse stū ē: qm nūq; p'trāsbīt. Si hō fm magnitudinē multoties aut' infinities intelliget' idē. v' aut' r semel cōtigēs. Si aut' sufficiēs quālibz ptū tāgere: qd' opz moueri: aut' r oīo magnitudinē habere.

Intellectus autem est vnus et continuus: et sicut intellectus et intelligere est res intellecte. Et iste sunt vne secundum consequentiam sicut mensura sine magnitudine. Et ideo intellectus est non est continuus hoc modo. scilicet autem est indiuisibilis: autem est aliquid continuus non sicut magnitudo. Nullo enim modo possumus dicere quomodo intellectus intelligit per aliquam partem partium eius quocumque pars sit idem. Et intelligere per aliquam partem autem erit per magnitudinem autem per punctum: et punctus est infinitus. Manifestum est igitur quod non pertransit ipsum in aliqua hora. Et si intelligit per magnitudinem intelligit multoties et infinities. Sed nos videmus intelligere semel posse esse. Si igitur sufficit tangere per vnam partem quocumque pars sit. In quo indiget moueri circulariter et vniuersaliter: quo ex eo fiat magnitudo.

Et intellectus est vnus et continuus illo modo quo dicitur 47 in suo intellectu esse vnus. Secunda ratio Intellectus dicitur esse vnus et continuus illo modo quo dicitur 47 in suo intellectu esse vnus. Intellectus dicitur et intelligere est res intellecte et cetera. quia intellectus ligere est ipse res intellecte que non dicitur esse vne nisi sicut dicitur res sequentes contra prima esse vne. scilicet numerus: et hoc intendebat cum dicitur sicut mensura sine magnitudine. scilicet sine continuatione: et ideo impossibile est vt dicatur quod intellectus sit vnus et continuus nisi eo modo secundum quem dicitur hoc in rebus partibus. scilicet in quantitate discreta. Intellectus igitur non est corpus: quia non est continuus in rei veritate. Intellectus dicitur sed autem est indiuisibilis autem partiuus non sicut magnitudo. dicitur et cum disponitur in intellectu sequitur disponitur in intellectu: necesse est dicere quod intellectus: autem est indiuisibilis vt punctus: autem partiuus: sed non sicut partiuus magnitudinis: sed partiuus quantitate discretis. Intellectus dicitur nullo enim modo possumus dicere et cetera. et cum diximus in eo quod est magnitudo partiuus tunc non intelliget nisi secundum tactum vt dictum est in Thymeo. nullo enim modo possumus dicere quomodo intelligit intellectus per aliquam partem eius quocumque pars sit idem reus intellectarum. Intellectus dicitur et intelligere per aliquam partem eius. scilicet et intelligere per tactum cum fuerit magnitudo necesse est autem vt tangat per partes eius partes intellecti: autem per totum: totum autem vt vtriusque dicitur si intellexerit per partem partium cum partibus rei: necesse est vt sit: autem per aliquam partem eius que sit magnitudo: autem per partem aliquam que sit punctus. Intellectus cum declarauit hoc dedit impossibile partibus vt vtriusque. et dicitur si punctus est infinitus et cetera. si intellexerit per punctum manifestum est quod non potest intelligere totum corpus semper: puncta enim que sunt in corpore sunt infinita. Si igitur necesse est in intellectu ligendo corpus vt tangat punctus ex eo oia puncta que sunt in corpore: quod est impossibile: quia puncta sunt infinita. manifestum est: quod impossibile est vt intelligat corpus oio secundum hunc modum. Intellectus cum declarauit impossibile partibus si intelligit secundum quod tangit corpus per puncta: incepit etiam dicere impossibile partibus si tangat ipsum per partem aliquam que sit corpus non punctus. et dicitur si intelligit per magnitudinem et cetera. et si intellectus intelligit rem tangendo per aliquam partem eius que sit corpus oes partes corporis intellecti: circumscribendo se quousque tangat per illam partem corporis oes partes corporis intellecti: necesse est ex hoc vt intellectus intelligat idez infinities quando tangit corpus: quoniam pars non differt a parte in suo tactu: et impossibile est vt intelligat totum corpus: sed nos videmus quod intellectus intelligit totum corpus simul: et vnico intelligere: et non indiget intelligere iterato. Si igitur aliquis dixerit quod sufficit in intelligere corpus: intelligere vnam partem eius quando tangit ipsum per suam partem. Dicemus ei quomodo igitur intelligit corpus vt moueatur circulariter quousque tangat per suam partem autem per suas partes: oes partes eius: et vniuersaliter quo intelligetur quod intellectus sit corpus si non intelligit per tactum.

Tertia ratio
contra prima
quod sumit claratio
et non a prima

Liber Primus

C Si autem necessarium est intelligere tangentem toto circulo quis est partibus tactus. Amplius autem quomodo intelliget partibile a partibus: aut impartibile a partibus. Necessarium autem intellectum esse circulum hunc. Intellectus quidem enim motus intelligentia est circuli autem circulatio. Si igitur intelligentia circulatio: et intellectus utique erit circulus: cum huiusmodi circulatio intelligentia sit. Semper autem aliquid intelliget. oportet enim siquidem perpetua circulatio. Practicarum quidem enim aut actuarum intelligentiarum termini sunt: omnes enim alterius causa sunt: speculative autem rationibus terminantur sibi. Non autem omnis diffusio est: aut demonstratio. Demonstrationes vero et a principio sunt: et habent quodammodo finem syllogismum: aut conclusionem. Si autem non terminantur: sed non reflectuntur iterum in principium. Accipientes vero semper medium et extremitatem recte procedunt. Sed circulatio iterum in principium reflectitur. Diffinitiones autem omnes finite sunt. Amplius autem si eadem circulatio multotiens est oportebit multotiens intelligere idem. Adhuc autem intelligentia assimilatur cuidam quieti et statui magis quam motui: eodem autem modo et syllogismus.

Et si necesse est intelligere ut tangat per totum circulum: quid igitur est tangere per partes. Et etiam quomodo intelliget per indivisibile diuisibile: aut per diuisibile indivisibile: et necesse est ut intellectus sit iste circulus. Intelligere enim est motus intellectus: et circulatio est motus circuli. Et si intelligere est circulatio: erit etiam ista circulatio intelligere. Quid igitur intelligit semper. Hoc enim necessarium est si circulatio sit semper eterna. Intelligere enim mechanicum est finitum: quoniam quodlibet illud est per alterum. Intelligere autem speculativum: et est diffinire per sermones similiter. Et omnis sermo est: aut per diffusionem: aut per demonstrationem. Demonstrationes autem accipiuntur ex principio sicut ultimum: et est syllogismus et conclusio. Et quamvis non cadat in eo conclusio: tamen non revertuntur ad sua principia: sed semper crescunt in medio aut extremo: et procedunt recte. Circulatio autem revertitur ad suum principium. Et etiam omnes diffusiones sunt finite. Et et si totus motus idem est multotiens. Et et intelligere est dignius attribuere quieti quam motui: et sibi syllogismus.

48
vt. s. co.
3c
Quarta
ro Pla.

U dicit: et si est necesse intelligere et c. i. et si necesse est intelligere ut intellectus tangat per totum circulum rem intellectam: et tunc intelliget. Et ista est secunda pars trium divisionum: quo igitur indiget ut tangat per partes. Ociosum enim tangere per partes. **U** d. d. quomodo intelliget per indivisibile et c. quomodo utque posuerim? quod tangat: siue per partem indivisibilem: siue per diuisibilem: siue illud diuisibile fuerit totum: aut pars: aut utriusque. si. quod tangat partem per partem: et totum per totum: impossibile est nobis dicere quomodo intelligit per tactum. **Q**uia si dixerimus quod huius partes indivisibiles: quomodo tangit per partes indivisibiles partes diuisibiles rerum. et si dixerimus quod huius diuisibiles: quomodo tangit per eas: tangens enim debet esse superpo-

sibi: et oia ista cōtī ngunt eis: qz ponit q̄ intells in eo q̄ est intellectus h̄z ptes
 et q̄ non intelligit nisi tangendo. ¶ D. d. et necesse est vt iste intellectus sit
 circularis ipse. i. et necesse est vt intellectus sit ipsum corpus circularē: non
 q̄ intellectus sit proprium aliquod corpori circulari. Manifestū est igit̄
 q̄ contingit ex hoc q̄ intellectus est corpus circularē. ¶ Et sylks sic compo
 nitur. Actio intellectus est circulatio. Et circulatio est corpus circularē. er
 go actio intellectus est corpus circularē. Et illud cui attribuitur actio in
 tellectus est intellectus. ergo intellectus est corpus circularē. ¶ Et cum de
 clarauit q̄ contingit necessario vt intellectus sit corpus circularē: et eius
 actio sit circulatio: notificauit q̄ est necesse si intelligere eius sit circula
 tio: et circulatio etiam fuit in eo semper secundum q̄ est corpus celeste: vt
 eius intelligere sit semper et in infinitum. ¶ Et. v. et si intelligere est circula
 tio et. i. et si intelligere est circulatio: tunc etiam circulatio eris in intel
 lectu erit intelligere et circulatio erit semper. vñ manifestū est q̄ intellige
 re erit semper et in infinitum. ¶ D. inceptit dare impole qd sequit̄ ex hoc. et
 d. et quid intelligit semper et. et cum fm̄ hanc opionem necesse est vt semp
 intelligat quid possunt dicere q̄ semper intelligit. hoc em̄ necesse ē ppter
 hoc qd ponit q̄ circulatio est semp: et nihil pnt̄ dicere in hoc: qm̄ intellige
 re p̄ operationē est finitum. Omne em̄ intellectū apud operationē nō intel
 ligimr nisi per aliud: et omnia pp̄ vltimū finē qui intēdit in illa opatione
 mecha nica. ¶ Et cum declarauit q̄ intelligere est finitū in intellectu mecha
 nico: inceptit declarare q̄ ita est in speculatiuo: et. d. et intelligere speculati
 uum: et est finire per sermones sibi. i. sibi est in rebus speculatiuis. D. d. et ois
 sermo aut est diffinitio: aut demonstratio. i. et omnis a actio itellect: aut
 est diffō: aut demonstratio. ¶ Et cum declarauit hoc inceptit declarare qd
 vtraz̄ istaz̄ actionum est finita et. d. et demonstrationes accipiunt̄ ex prin
 cipio. i. et demonstrationes habent principii ex quo accipiunt̄: sūt pp̄des:
 et hnt̄ finē: et est sylks qui sit ex pp̄onib⁹ et p̄clone. ¶ D. d. et quis in eis nō
 accidat p̄clo et. i. et qui concludit aliquā p̄clonem nō faciet reuertere illā
 conclusionem sicut facit in syllo circulari: sed addit ei aliā pp̄onē p̄ quaz̄
 impole est vt demonstratio reuertat̄ circulariter. s. vt principii fiat finis: et
 finis principium: sed additur illic terminus medius alius: et extremū mai⁹
 aliud: et alia cōclo: et erit motus intellectus: tunc fm̄ rectitudinē: non fm̄
 circulationem. Circulatio autem quam opinantur esse actionem intellect⁹
 non intelligitur ab hoc in intellectu. s. q̄ precedit fm̄ rectitudinem: sed reuer
 titur. ¶ Et cum declarauit hoc in demonstratione: inceptit declarare hoc
 in diffinitione. d. et omnes diffinitiones sunt finite. i. et diffinitiones rerum
 cum perficiuntur per intellectum sunt finite: sicut res que exigunt vt cre
 dantur: et intelligere non reuertitur in eis circulariter: sicut fides non re
 vertitur in demonstrationibus circulariter. ¶ D. d. et etiam totus motus
 est multotiens. i. et si motus intellectus et circulatio eius fuerit in eodem
 intellectu: tunc comprehendet ipsum infinities. ¶ Et in alia translatione
 est manifestus sic: et cum motus intellectus fuerit circularis non specia
 lis: tunc comprehendens comprehendet idem multotiens: et ideo possibile
 est vt sermo sit sic: et si motus intellectus fuerit circulatio tunc intelliget
 omnia multotiens. ¶ D. d. et intelligere dignius est vt attribuat̄ quieti
 q̄ motui: et intendit ex hoc quod apparet: qm̄ actio nostra per ipsum apud
 quietē est magis perfecta q̄ apud motū: et ideo meli⁹ est attribuere actio
 nem intellectus quieti q̄ motui sicut fecerunt isti.

¶ At vero neq̄ beatum quod non facile sed violentum. Si autē

D
 Tāgēdy
 eēsuppos
 tū. 3dē. 5.
 ph. 2. 6.

Qd mo
 1° circulari
 sit in celo
 p. 1. ce. 7.
 t. 2. 9. vsq
 ad. 1. 8. qd
 ho cfnus
 8. ph. 73.
 75.

Quia rō
 3° Pla.

E
 Oē itellz
 apd opo
 tionē nō
 telligit̄ nē
 sip̄ aliū: et
 oia pp̄ vlt
 timū finē
 q̄ itēdit t
 opōne me
 chonica:
 3d. 2. me.
 t. cō. 3.

Ois ac
 tio itellz:
 aut ē diffō
 aut dmfā
 tio. 2si. 3.
 d. aia. 21.
 22. 3.

Sertā rō
 3° Pla. cir
 ca idē.

Meli⁹ est
 attribue
 re actōez
 tellect⁹ q̄
 ti q̄ mo
 ff
 tui. id. 7.
 ph. 2. 0.

Liber Primus

est motus ipsius non substantia: extra naturam vltimè mouebitur; Laboriosum autem est commixtam esse animam corpori: nec possibile absoluti: et adhuc fugendum. Siquidem melius est intellectus non cum corpore esse, quemadmodum et consuetum est dici et multis videtur.

C Et etiam quod non est facile non est delectabile sed quasi uolentium. Si igitur motus non est substantia anime: tunc non mouetur nisi ab aliquo extrinseco a sua natura. et etiam est valde difficile ut intellectus sit admixtus cum corpore admixtione qua non possit recedere ab eo si melius est intellectus ut non sit coniunctus cum corpore sicut est consuetudo dicendi: et sicut plures opinantur.

C Et et manifestum est quod intelligere apud motum magis est difficile quam apud quietem: motus igitur est ab anima quasi uolentius: ergo non est in se anima eius nisi anima constituit per ipsum: sed est contra naturam. Et cum notificauit huius inceptum dare ipse ostendit eis in hoc quod dicitur intellectus esse corpus. **C** Et. dicitur et est valde difficile et. i. et valde est improbabile et difficile ad intelligendum sicut quod homines persuaserunt dicitur quod intellectus sit corpus: aut admixtum cum corpore tali admixtione quod non potest euadere ab eo omnino: cum omnes aut plures opinentur quod melius est ut intellectus non sit coniunctus cum corpore necdum sit corpus. natura enim intellectus ut esse valde opposita nature corporis.

Immanifesta autem et circulo ferri celum causa. Neque enim anime substantia causa est circulariter ferri: sed sicut accidens sic mouetur. Neque corpus causa: sed anima magis illi. At uero neque quod melius dicitur: at quod oportet propter hoc deum facere circulariter ferri animam: quod dignius sit ipsam moueri quam manere: moueri autem sic quam aliter.

C Et ex eis que latent: etiam est causa pro qua celum mouetur circulariter: substantia enim anime non est causa motus eius circulariter: sed mouetur isto motu accidentaliter. Neque etiam corpus est causa in hoc immo anima est dignior in hoc. Et etiam neque dixit quare hoc fuit melius: licet apparet quod deus non posuit animam moueri circulariter: nisi quod moueri est ei melius quam quiescere: et quod mouetur hoc modo est melius quam quod moueatur alio modo.

C Et latet sicut hanc opinionem dare causam pro qua celum mouetur: sed enim ponere corpus substantia anime non dat istum motum: cum substantia anime apud eos non sit nisi corpus elementorum: et iste motus. scilicet circularis est ei accidentaliter. scilicet quod creator incuruauit ipsum a rectitudine in circulationem. **C** Et. dicitur neque corpus est et. i. et cum anima non est causa istius motus essentialiter quam est dignior ut sit causa: et corpus in eo quod est corpus remotius est ut sit causa. **C** Et. dicitur et etiam nullus. dicitur. i. et Plato non dedit in hoc sermonem quare animam moueri circulariter est melius quam non moueri: aut quod non moueri circulariter: neque potest dare. Necessario. ut deus non posuerit animam moueri nisi quia moueri melius est ei quam quiescere: et posuit eam moueri circulariter: quia talis motus est melior recto: et intendit quod omnia ista demonstrant hanc opinionem esse improbabilem.

Quoniam autem huiusmodi intentio est alteris rationibus magis propria: hanc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accidit et huic rationi et pluribus que de anima sunt. Populant enim et ponunt in corpus animam: nihil determinantes propter quam causam: et quomodo sese habente corpore.

5
Consuetudine
diu aiaz
miscere
corpori.

49
Septimario
in pla.
octauario
in tra pla.

10
Nā itellē
ut eē vald
opposita
nāe cor-
poris.

50
Nonalro
in tra pla.

Et igitur ista consideratio est magis propria alio sermone dimittenda est statim a nobis. et dicamus quod est alia improbabilitas contingens huic sermone: et pluribus sermonibus de anima. et est quod ipsi coniungunt animam corpori et ponunt eam in eo. et non dant cum hoc quia de causa sit coniuncta cum eo: et que est dispositio illius corporis.

Et quod hec perscrutatio est magis propria alii scilicet scilicet quare est melius celum moueri quam quiescere: et quare circulariter magis quam recte. Ita enim quod proprie est prime philosophie: quapropter oportet nos dimittere hoc cito et dicere quod est improbabilitas contingens huic sermone etc. et ista improbabilitas que pertingit huic sermone melius est pluribus sermonibus de anima est: quod ostendit quod est ens sine corpore sit celum sine corpore non datur corpus: et non datur causa propter quam ligata est cum corpore: neque dicitur quod est dispositio corporis quod est adaptatum: ut ligetur cum ea.

Et tamen videtur hoc utique necessarium esse. propter enim comitatem hoc quidem agit: hoc autem patitur: et hoc quidem mouet: illud autem mouetur. Horum autem nihil inest inuicem quibuscumque.

Et licet hoc ut reputo necessarium sit. Quoniam propter comitatem hoc agit: et hoc patitur: et hoc mouet: et hoc mouetur: et nihil ex hoc fit in quibuscumque ad inuicem. Dicere enim hoc in eis est simile: ac si hoc diceret quod ars carpentaria existat musica. Ars enim ita videtur instrumentis sicut anima corpore.

Et desit et hoc quod ignorauerunt de anima necessarium est ut causa eius sit data: quoniam in omnibus rebus est comitatio inter agens et patiens: et motus et motum: et non patitur quilibet a quolibet. hoc igitur quod dicitur quod anima est in corpore sine aliqua comitacione data inter corpus et animam: que anima est digna mouere et corpus animam moueri inter omnia corpora. sicut est sermone dicentis quod anima existit in quocumque corpore sic quod est sicut sermone dicentis quod ars carpentaria existit subiectum musicæ. Si igitur ars carpentaria habet propria subiecta et propria instrumenta quibus vratur: necesse est ut ita sit de anima cum corpore. Corpus enim est in se ipsum anime: et ideo corpora animalium conuenientia sunt animabus eorum.

Ubi autem solum conantur dicere quale quod sit anima. De susceptiua autem corpore nihil adhuc determinatum: tanquam contingens sit secundum pythagoricas fabulas: quod quilibet animam quodlibet corpus ingredi. Videtur enim vnumquodque propriam habere speciem et formam. simile utique dicunt sicut si aliquis dicat thetonicam in fistulis ingredi. Oportet enim arte quidem uti organis: animam autem corpore.

Et isti non querunt loqui tantum nisi quod est anima: et nihil determinant de corpore recipiente: sicut Apologus quo videtur. Pythagoras. scilicet ut quilibet anima intret quodlibet corpus. Videmus enim quod quodlibet habet formam et creaturam propriam.

Et isti qui locuti sunt de anima non sunt perscrutati: neque volunt perscrutari nisi quod sit forma: et nihil dicitur de natura corporis ei proprie: et quod hoc dimiserunt esse possibile apud eos ut quilibet anima existat in quolibet corpore et transferat de corpore in corpus: sicut dixit pythagoras in apologo que posuit ad corrigendum animas ciuiliu: et ista opinio est falsa. videmus enim quod quilibet habet formam propriam et corpus proprium. scilicet animam propriam: et corpus animalis proprium. Et hoc quod dicitur est manifestum in speciebus valde membra. n. leonis non differunt a membris cerni nisi per diuersitatem anime cerni ab anima leonis: et si esset possibile ut anima leonis ex-

in mēbris steret in corpore cernitūc natura ociose ageret: hoc etiā manifestū est in leonis: ni in diuiduis eiusdem speciei: ideo diuersi sunt mores: et ex hoc destruximus si qz aīa opīonem pythagoricam.

dit ab aīa
psile. 2. de
anima. cō
men. 60.
B

Aīa autē opīo quedā tradita est de aīa: credibilis quidē multis: et nulla earū inferior q̄ de ipsa dicte sunt: rōnes autē tanq̄ directas prebēs et in cōmuni factis rationib⁹ ipsam. Armonia em̄ quādā dicit: etenim armoniā tēperamentū et p̄positionē q̄ uādā p̄trariorū esse: et corp⁹ cōponit ex cōtrarijs.

Et est alia opīo de qua multi contenti sunt: et non est mior opīonibus predictis. Dicit em̄ q̄ est aliquod armoniū. armonia em̄ est admixtio et p̄positio cōtrariorū: et corpus est compositum ex contrarijs.

54 **C**um compleuit cōtradictionem eius q̄ dictū est in Thymeo: reuersus em̄ ad p̄tradicens sermōi dicentis aīam esse formā ex p̄gregatione et armonia p̄pria elementorū: et qz ista opīo est valde sufficiens: dixit: et est hic alia opīo de aīa. **D**.d. dicit em̄ q̄ est aliqua cōpositio armonica et c. i. dicit em̄ q̄ aīa est aliq̄ armoniū et aliqua cōpositio ex cōpositionib⁹ elementorū in re p̄posita admixta ex eis: et dixerūt hoc qz opinabant q̄ armonia est p̄positio et admixtio p̄trariorū: et q̄ corpus est cōpositum ex p̄trarijs: ergo in corpore est armonia: ergo est aīa.

B **E**quidē armonia quedā ratio quedā mixtorū est: aut compositio: animā autē neutrū possibile est esse horū. amplius autē mouere non est armonie: anime autem attribuunt omnes hē: maxime ut ita dicam.

Licet armonia sit p̄positio inter res admixtas aut p̄positio: anima autē nō est alterū duorū: et etiā armonia nō est innata mouere et in hoc p̄prie conueniūt oēs aīam habere.

55 **C**um dicit hanc opīonē inceptit p̄tradicare ei: et dixit q̄ armonia quam dicit esse aīam: aut est p̄positio inter res admixtas ex elementis: et hoc erit si cōpositio corporis ex elementis est fin modū cōplexionis: aut anima est ipsa compositio. si p̄positio ex elementis est vicinatio nō admixtio. **U**.g. cōpositio domus ex lapidibus et lateribus. **D**.d. et aīa nō est alterū istorū duorū. et intendit ut dixim⁹ et dicim⁹ post. **D**.d. et etiā armonia nō est innata mouere et c. i. et apparet cito q̄ armonia nō est aīa: qz oēs pueniunt in hoc q̄ aīa mouet: et nō possunt dare modū fin quem armonia moueat.

C **C**ongruit autē magis de sanitate dicere armoniā: et oīno de corporeis virtutib⁹ q̄ de aīa. **M**anifestū autem si aliquis tentauerit reddere passiones et opa aīe armonia q̄dā: difficile em̄ adaptare.

tes aīam
armonia
esse.
Et digni⁹ est et melius dicere q̄ armonia currit cursu sanitatis et vtr̄ currit cursu alicuius. s. bonitatū moralū corporalium: non cursu aīe: et hoc manifestū est valde cum homo laborauerit in per fictendo passiones aīe et actiones eius per aliquam armoniā. conuenientia enim in hoc est valde difficilis.

56 **E**t melius est existimare q̄ armonia est de corporibus currens cursu sanitatis. i. cursu formarū que sunt in aīato in eo q̄ est aīatum: nō cursu aīe ne q̄ formarū que sunt in aīa. et siue armonia sit p̄positio: aut p̄positio agēs

mixture & complexione. ¶ C. d. & hoc valde manifestū est & c. i. & dñs inter formas corporales attributas elementis & formas attributas aie: manifesta est ex hoc q̄ possumus attribuere in formis corporalib⁹ diuersitatem cōtingentem in actionibus & passionibus corporū cōpōnī facie in eis ex elementis: ita q̄ possumus dicere q̄ actio carnis in manu est alia ab actione ossis p̄pter mollitiem & humiditatem carnis & duritiē & siccitatē ossis: & nō possumus dicere p̄ quā complexionem & per quā p̄positionem differūt actiones sensus ab actionibus intellect⁹: & actiones virtutis sensibilis ab actionib⁹ virtutis motiue. ¶ Et hoc q̄ dixit est vna dubitationū p̄tingentū dicenti esse aiam p̄portionē elementorū: aut aliq̄d p̄s p̄portionem.

¶ Amplius autē dicim⁹ armoniā in duo respiciētes maxime quōsdam p̄p̄ta magnitudinū in habētib⁹ motū & positionē & compositionem ipsorū cum sic p̄gruāt: vt nullum congenitū pretermitat. hinc autē & eorum que miscent̄ rationem neuro quidem igit̄ modo rationale est. cōpositio autē partium corporis multum inuestigabilis est. multe enim compositiones partium & multipliciter sunt. cuius igitur aut quō congruit accipere intellectum compositionem esse: aut & sensituum & appetituum.

¶ Et etiā nos nō cōprehēdim⁹ armoniā nisi intendēdo alterum duorū. sc̄dm autē verū apud magnitudines cum habēt motū & situm: tunc igit̄ intēta est cōpositio earū cum fuerint supposite tali superpositione in qua non pōt intrare inter eas aliq̄d sui generis. q̄d autē extrahitur ex hoc est p̄posito que est rerū istarū: nō est igit̄ rectū dicere neq̄ de altera istarū duarū intētionum: cōpositio autem partū corporis facile pōt determinari: cōpositiones enim partium corporis multe sunt. Intellectus igit̄ cuiuslibet partib⁹ cōpositio existimari: & quō & sensus cōpositio cuiuslibet partis et desiderium cōpositio cuius partis.

¶ Dicit: & etiā nos nō p̄prehēdim⁹ armoniā & sentim⁹ ipsam nisi p̄ duo: & est vnū q̄d dicitur armonia in rei veritate: quā fuerint magnitudines hātes motū & sitū: & fuerint p̄posite adinuicē: & fuerint supposite ita q̄ inter illas nulla magnitudo sui gñis possit intrare. Quid autē assimilatur huic & trahit ab eo est p̄positio q̄ fit in reb⁹ admixtis anteq̄ admisceant. ¶ Et cū notificauit q̄ armonia dicitur his duob⁹ modis: incepit declarare q̄ non est rationale dicere q̄ aia est altera istarū duarū intētionū: & dixit: nō est igit̄ rectū dicere & c. i. non est rationale dicere vt dñe partū aie sint date ex altera istarū duarū intētionum. U. g. dicere q̄ intellect⁹ est talis armonia & sensus talis & desiderii talis: sicut est rationale in partib⁹ corporis. ¶ C. d. incepit declarare hoc. s. q̄ hoc rationale dicitur in partib⁹ corporis: sed nō in partib⁹ aie: & dixit: cōpositionē autē partū corporis & c. i. & hoc fuit sic: q̄ p̄ficere formā cuiuslib⁹ mēbroꝝ corporis & dare essentia ei⁹ p̄ cōpositionē est facile: q̄ cū manifestū est sensui q̄ cōpositiones eorū diuerse sunt & multifarie. Scire autē q̄ p̄positio appropriet intellectui: & q̄ sensui: & q̄ desiderio: hoc impole est vt deī rōne. ¶ Et hec est quasi alia dubitatio p̄tingēs dicentib⁹ aiam esse armoniā: aut p̄portionē. prima enim dubitatio est: q̄ illi nō pōt p̄ficere actiones & passiones aie p̄ p̄pōnē. ista autē q̄ nō pōt p̄ficere diuersitatē sbe ei⁹ p̄pter diuersitatē cōpositionis et indifferenter in hoc q̄ contingit eis: sine forme entium cōpositorū fuerint

D
Sc̄da rō
p̄tra opinio
nē dicens
tū aiam
armoniā
esse.

57
Tertiarō
p̄tra eādē
opinione

Liber Primus

ex vera armonia: aut ex armonia abstracta a vera.

CSicut autem et inconueniens et ratio est mixtionis esse animam. Non enim eandem habet rationem commixtio elementorum secundum quam caro et secundum quam os. Accidit igitur multas animas habere et secundum omne corpus: siquidem omnia ex elementis commixta sunt: commixtionis autem ratio armonia et anima.

Et est etiam alia dubitatio ut anima assimiletur mixtioni. Mixtio enim elementorum qua fit caro et os non est eiusdem proportionis: ex quo contingit ut in corpore sint multe anime et in toto corpore: cum omnia membra fuerint ex mixtione elementorum: et proportio mixtionis fuerit armonia et anima.

Ista est tertia dubitatio contingens dicentibus animam esse armoniam et mixtionem elementorum. continget enim eis ponere quod quodlibet membrum habet animam particularem: et uniuersum corpus animam uniuersalem. Que igitur est differentia inter proportionem quam facit anima et que facit membrum: quoniam si anima secundum quod anima est proportio mixtionis et compositionis: aut illud quod fit ex proportione et positione: et forme membrorum sunt aut armonia: aut proportio: aut aliquid factum ex proportione: manifestum est quod contingit ex hoc ut in quolibet membro sit anima: et in toto corpore sit anima. **A**ut dicent quod est differentia inter armoniam et proportionem: que facit animam: et quam facit membrum: cum omnia membra fiant ex mixtione: et anima ex mixtione et ista dubitatio similis est primum in qua interrogauit que mixtio approprietur unicuique virtutum anime.

Inuestigabit autem hoc utriusque aliquid ab Empedocle. unumquodque enim ipsorum in ratione quadam dicit esse: utrum igitur hec ratio anima est: aut magis alterum aliquid cum sit in partibus. Amplius autem utrum concordia cuiuslibet mixtionis causa aut eius quam secundum rationem: et hec utrum ratio est: aut aliquid preter rationem alterum.

Et dicit homo querere ab Empedocle. Empedocleus enim dicit quod quodlibet membrorum est in aliqua proportione: utrum igitur proportio sit anime aut anime est aliud: sed fit in membris: et etiam utrum amicitia est causa mixtionis qualis: aut non est nisi causa mixtionis in aliqua proportione: et amicitia utrum sit ista proportio aut aliud.

Dicitur et querendum est ab Empedocle hac dubitatione. dicit enim quod forma cuiuslibet membrum non est nisi per aliquam proportionem factam apud proportionem elementorum in eo. et cum opinio eius sit talis: querendum est ab eo utrum proportio quam est membrum sit anima aut aliud: sed sit in membris ab extrinseco. **E**t intendit. si igitur dixerit quod sit proportio membrorum: contingit ei quod quodlibet membrum habet animam: et si dixerit aliud: contingit ei dare differentiam. **Q**uod dicitur et querendum est etiam utrum amicitia quam opinatur esse causam mixtionis sit cuiuscumque mixtionis: et intendit et si dixerit quod est causa cuiuslibet mixtionis: oportet ipsum dare causam cuius sit mixtionis: maxime si mixtio faciens membra sit alia a mixtione faciente animam. **Q**uod dicitur et amicitia etiam utrum sit ista proportio aut aliud: et intendit ut inquit videtur. et si dixerit quod sit proportio: tunc proportio non erit autem mixtionis: sed agens dicitur esse ante patientem. et si dixerit aliud: quod igitur erit. **E**t quasi intendit notificare quod ille tres dubitationes contingentes dicentibus animam esse complexionem aut compositionem continget Empedocle et continget ei proprie iste dubitationes: quas dixit propter hoc quod ponit amicitiam et litteram.

Hec quidē igitur hnt hmōi dubitationes. si vero alteruz est a mixtione aīa: qđ igit silis carnis esse interimitur ⁊ alijs partibus aīalis. Adhuc autez siquidē nō vnaqueq; partiū hz aīam: ⁊ si nō est aīa rō cōpositionis: qđ est ppter qđ corrūpit aīa deficiente.

Histe igitur sunt dubitationes: ⁊ si aīa sit aliud a mixtione qua de eā tollitur: si tollit ppter mixtionē q̄ inuentebatur in carne: et in alijs mēbris in aīalib⁹: ⁊ etiā si quodlibet mēbrū corpis non hz aīam: ⁊ aīa nō est proportio mixtionis: quid est igitur hoc qđ corrumpitur qñ separatur ab anima.

Histe igitur sunt dubitationes ptingētes dicētib⁹ aīam esse cōplexionē: hz dicens hoc possit in hoc dare aliquā rōnem: qm̄ si aīa est aliud a mixtione et a cōplexione quare corrūpūt cū corruptione pplexionis. si em̄ est aliud a forma carnis ⁊ a forma mēbroꝝ. ⁊ tñ inuenit a mēbris quare corrūpit cum corruptione mēbroꝝ. **E**t etiā si aīa nō est pplexio ⁊ mixtio: quare corrūpant mēbra: qñ separant ab anima nisi in mēbris sit aliud corrūptibile qñ anima separatur: quid est ergo illud.

Quod quidē igit nō armoniā possibile est esse aīam: neq; circulariter moueri: manifestū est ex dictis: s̄m aut accidēs moueri: sicut dixim⁹ est ⁊ mouere seipsaz: vt moueri qđē in quo est: hoc aut moueri ab aīa: alr aut nō est possibile moueri s̄m locū ipsam.

Qm̄ aut aīa imposable est vt sit armonia: aut vt moueatur circulariter: manifestū est ex predictis. quoniā vero mouetur accītalr sicut dixim⁹: ⁊ mouet se: hoc nō est nisi qđ aīa mouetur p̄ illud in quo est: ⁊ hoc etiam mouetur ab aīa: s̄m aut alium modū impossibile est vt moueatur in loco.

Cum destruxit qđ aīa est aliqđ mouēs se essentialr aut armonia aut complexio: incepit facere rememorationē: ⁊ declarare qđ nō ptingit ei mouere se nisi accidētalr. **E**t dixit: qm̄ aut anima ⁊c. ⁊ intendit p̄ hoc qđ dixit. aut vt moueat: aut vt moueat in circuitu. i. aut moueat se essentialr: vt existimat⁹ est de corpōib⁹ celestib⁹ q̄ mouent circulariter. **E**t cum declarauit qđ impossibile est vt moueat ex se essentialiter: incepit declarare qđ hoc possibile est accidētalr. ⁊ d. qm̄ vero mouet accidētaliter ⁊c. i. quoniā vero mouetur accidētaliter ⁊ mouet se accidētalr: necessariū est qđ aīa videt moueri per illud in quo existit. s. corpus qñ corpus illud mouetur ab ea. sed alio modo impossibile est vt anima moueatur in loco.

Rationabilius autē dubitabit vtiq; aliquis de ipsa tanq̄ que mouetur in hmōi considerās: dicimus enim aīam trīstari gaudere: confidere: timere. amplius autem irasci ⁊ sentire ⁊ intelligere: hec autem omnia motus esse videntur. vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

Et magis dignū est dubitare in motu aīe p̄ considerationē in istis rebus. dicimus enim qđ aīa cōtrīstatur ⁊ gaudet ⁊ aulescit ⁊ timet ⁊ irascitur ⁊ sentit ⁊ distinguit: ⁊ oīa ista videntur esse motus: vnde homo existimat qđ anima mouetur.

Cum declarauit qđ impossibile est vt anima moueat nisi accidentaliter: dedit dubitationē super hoc. **E**t dicit: sed est questio cogens ad dicendū

Liber Primus

q̄ aia mouet essentialiter: et est q̄ nos dicimus q̄ aia tristatur et gaudet &c. et oia ista reputant esse motus. et ppter has duas ppōnes existimat q̄ aia mouetur. U. g. aia cōtristatur: et cū tristitia est motus. ergo aia mouetur.

Hoc autem non est necesse: si enim et maxime gaudere aut dolere: aut intelligere motus sunt: et vnūquodq̄ moueri horū. Nō uerū autem est ab anima ut irasci aut timere in eo qd̄ cor sic mouetur. Intelligere autē aut tale foris: aut est alterū aliquid. Horū autem accidūt: alia quidē fm̄ loci mutationē quorūdam motorū: alia autem fm̄ alterationem: qualia autē et quō altera ratio est.

Et hoc non est necessarium: quoniam si contristari et timere et distinguere sunt motus: et quodlibet eorum moueat aliquid: tunc hoc mouere non est nisi mouere ab anima. U. g. irasci em̄ est motus ad cor. s. q̄ cor inflatur: et distinguere est motus. s. q̄ tale membrum currit tali cursu: cum sit rectum ut aliud currat tali cursu: et quedam istorum accidunt fm̄ translationem rerum: et quedam fm̄ alterationem: que autem sunt ista: et quomodo fiunt proprium est alij sermōi.

Dicit. et licet cōcedamus ista esse motus: tñ nō est necessarium ut sint motus aie: qm̄ si timere et distinguere sunt motus: et quilibet motus istorū appropriat alicui mēbro corporis: tñ isti motus nō debēt attribui nisi i illis mēbris: et illa motio nō est in mēbro nisi ab aia. U. g. qm̄ irasci uidet esse propriū cordi. s. q̄ cor mouetur hoc motu. i. tumescit: et similiter timere uidetur esse propriū cordi cū constringat. **E**t cū manifestū est q̄ isti duo motus debēt attribui cordi: inceptit querere cui mēbro attribuat̄ intelligere si sit motus: et dixit: et distinguere mouet. s. q̄ tale mēbrum currit tali cursu: ita cecidit in scriptura: et intendit q̄ si distinguere sit motus: opinā dunt est q̄ aliud mēbrum est ei propriū sicut cor ire: et dixit hoc: q̄ iam declaratū est q̄ omne motum est corpus. **D**. d. et rectū est ut aliqd̄ currat tali cursu: ita cecidit in scriptura: et intendit q̄ rectum est q̄ aliquod mēbrum currat tali cursu aut in omnibus passionibus anime: si omnes sunt motus: aut in quibusdam si est in eis aliquid in quo nō est motus: et eorum in quibus sunt motus quedam mouētur fm̄ locum: et quedam fm̄ alterationem. **D**. d. que autē sunt et quomodo &c. i. que autem membra sunt ea que mouentur vnoquoq̄ istorum motuum in vnaquaq̄ partium anime: et quomodo mouētur propriū est alij loco. **E**t dixit hoc: quia in hoc loco tātum est necessarium q̄ isti motus sunt essentialiter in rebus corporeis et diuisibilibus: ut declaratum est in sermonibus vniuersalibus.

6. ph. 32.

Dicere autem irasci animā simile est: et si aliquis dicat eā texere vel edificare: Nō uelut est fortassis non dicere animā misereri: aut addiscere: aut intelligere: sed hominem anima: hoc autem non tāq̄ motu in illa existente: sed aliqñ quidē vsq̄ ad illā: aliqñ autem ab illa: ut sensus quidē ab eis: reminiscētia uero ab illa: motus quidem sunt in sensibilibus organīs aut quietes.

Uelut dicitur
hoies aia
misereri
addiscere
et intelligere
q̄ aiaz
misereri &c.

Dicere autem q̄ anima irascitur est simile ei quod textit aut edificat. Nō uelut enim uidetur non dicere q̄ anima habet pietatem: aut docet: aut distinguit: sed dicere q̄ homo facit hoc ppter aiam.

65 **C**um pcessit q̄ aia mouet accidētaliter .i. ppter subiectū: p q̄ cōstitū if: et
Intellect⁹ ppter hoc est generabilis & corruptibilis: inceptit declarare q̄ intellect⁹ ma
 terialis inter ptes aie: v̄ esse nō mobilis: neq; accidētaliter etiā. est em̄ non
 material⁹ generabilis & nō corruptibilis nisi sim illud in quo agūt ex corpore: aut sim
 cōprehen illud a quo patit: q; h̄z ins̄m corpale q̄ corrupit p suā corruptionē: sicut
 dit itētio est dispō in alijs virtutib⁹ aie. **E**t dicit: intellectus aut v̄ substātia & c. & i
 nes oīz en tēdit h̄c p intellectū: intellectū materialē q̄ pprehēdit intētiōnes oīz entū.
 tiū. Idem **C**D. d. qm̄ si corruperet & c. i. qm̄ si corruperet haberet ins̄m corpale: esset
 3. de aia. t. em̄ virt⁹ corporis. Et si haberet ins̄m corpale accidret ei apud senectutē
 cō. 4. 5. et illud q̄ accidit senib⁹: & tūc debiliter intelligeret intētiōnes rerū intelligi
 cō. 36. bilū: sed nō est sic. & tūc necesse est vt nō habeat ins̄m corpale. & cum ille
 intellect⁹ nō corrupit in se: tūc illud q̄ corrupit i se est passio aut actio ei⁹

3. de aia. t. p corruptionē eius a quo patit: cū illud a quo patit sit intra corpus vt de
 com. 20. & clarabit post. **C**D. d. sed videmus q̄ accidit in sensibus ex hoc. i. sed quia vi
 dēmus hoc q̄ accidit in sensib⁹ ex fatigatione apud senectutē pōt attribui
 h̄c i cō. se virtuti sensitive tali mō. s. nō q; virtus trāsmutata est & inueterata: s; quia
 quē. & t. p. illis p que intelligit accidit fatigatio. U. g. artifex cuius actio fatigat ppter
 fatigationē ins̄i nō ppter seipsum: & cū iste sermo sit sufficiens in sensibus
 pto magis in intellectu. **C**D. d. senect⁹ igit nō est dispō & c. i. et sicut senect⁹
 & inueteratio cōtingēs hōi sim hanc rōnē nō est dispō in qua aia patitur ad
 viā corruptionis. sed dispō q̄ accidit ei apud senectutē est similis dispōnō
 videtur accidere ei apud ebrietatē & egritudinē. existimatur enim q̄ anima

Cōsuetudo Ari. ē inducere sermones sufficiens aut post demonstratiuos aut in locis in quibus non potest inducere sermones demonstratiuos.

Intelligere autem & considerare marcescunt alio quodā interius corrupto. ipsum aut impossibile est. **I**ntelligere autem & amare aut odire non sunt illius passionēs: sed huius habentis illum sim q̄ illum h̄z: quare & hoc corrupto neq; memoratur neq; amatur: nō em̄ illius erat sed cōis q̄ quidē destructū est. **I**ntellectus autem fortassis diuinū aliquid & impassibile: q̄ quidē igit nō possibile moueri a iam manifestū est ex his. si autem penitus non mouetur: manifestum qm̄ neq; a seipsa.

Et intelligere & considerare diuersantur qm̄ aliquid aliud corripitur intus: ipsum enim in se nihil patitur: distinctio autē & amor et odium non sunt esse illius: sed istius sim q̄ habet: & ideo etiam quando hoc corrupitur non rememorabimur: neq; diligemus alios. non igitur est illius sed eius quod est commune q̄ amittetur. **I**ntellectus autem dignius est vt sit aliquid diuinū et impassibile: quoniam autem impossibile est vt anima moueatur manifestum est: etsi omnino non mouetur: manifestum est q̄ non mouetur: neq; ex se.

Cum posuit q̄ intellect⁹ qui intelligit intelligēda neq; est gnabile neq; corruptibilis: sed intelligere q̄ est actio istius intellectus v̄ gnabile & corruptibile: inceptit dare modū ex quo contingit hoc: & est q̄ illud q̄ intelligit est intra corpus: & est generabile & corruptibile. **E**t dicit: & intelligere & cōsiderare diuersantur & c. i. & accidit q̄ intelligere q̄nq; sit in potētia: q̄nq; i

sciri: nō qz intellectū est generabile z corruptibile: sed qz intra corpus corru-
 pitur: aliqd aliud vel eius in quo est intelligere. ¶ **Q**. d. ipse aut in se nihil
 accidit ei. s. intellectus imaginās: z post declarabit qz hec est res imaginans
 imaginata: aut intelligēs vel intellecta: z est illud qd vocat in tertio tracta-
 tu intellectū passibile. ¶ **E**t cū dedit modū dissolutionis qdōnis in qua queri-
 tur quō intellectus intelligēs nō est gñabilis aut corruptibilis: intelligēs
 re qd est sua actio sit gñabilis z corruptibilis: inceptit etiā declarare de vir-
 tutibus: s; sint attributa intellectui vident gñari z corrumpi qz ille virtutes
 nō sunt intellectus eterni. ¶ **E**t facit hoc ne accidat qd in hoc qd dixit in in-
 tellecto materiali in tertio tracta. s. quō intellectus sit generabilis z corru-
 ptibilis. z nos posuimus qz post mortē neq; diligimus: neq; odimus: neq;
 distinguimus. ¶ **Q**. d. distinctio aut z amor z odii z c. i. distinctio autē que
 attribuitur virtuti cogitative: z amor z odii qz attribuitur rōni. s. qz accipit
 actionē rōnis. videt em̄ in hac pte aie qz sit aliqd rōnabile qd est obediēs in
 intellectui in hoibus bonis. ¶ **I**ta igit nō sunt actiones istius intellectus: sed
 sunt actiones virtutū habentū hāc rōnem s; qz habēt illā actionem. ¶ **E**t
 addidit hāc pditionē. s. qz habent: qz impossibile est vt iste virtutes sint nisi
 cū intelligere: sed si attributa fuerint ei nō erit attributio s; qz sunt. ¶ **Q**. d.
 ideo etiā cū hoc corūpetur nisi diligim⁹: neq; memoramus. i. z qz he actio-
 nes sunt viribus a virtutib⁹ generabilibus corruptibilibus alijs a virtute
 que est intellectus materialis. s. qui cōprehēdit intētionēs vniuersales: non
 pōt aliquis dubitare z dicere qz si intellectus sit ingenerabilis z incorrupti-
 bilis: quare nō rememoratur post mortē neq; diligimus: neq; odimus. he
 enim actiones sunt virtutū aliarū ab illa virtute. ¶ **Q**. d. intellectus autem
 dignus est vt sit aliqd diuinum: z non passibile. i. non trāsmutabile propter
 mixtionē cū materia. ¶ **Q**. d. qm̄ aut impossibile est z c. i. manifestū est igitur
 ex hoc sermone: qz impossibile est vt aia moueat in quibusdā aut partib⁹. s.
 in intellectu: neq; essentialiter: neq; accidentaliter. in quibusdā vero acciden-
 taliter non essentialiter. z quum declaratum fuerit qz nō mouetur oino ex se
 quia necessarium est in omni moto ex se: qd est propriū aialibus vt moueat
 ex se essentialiter: z non conuertitur.

¶ **A**ultum autem his que dicta sunt in rōnibus dicere animam
 esse numerū mouentē seipsum. insunt em̄ his impossibilia: primo
 quidē ex ipso moueri accidētia: ppria aut ex eo qz dicūt ipsam esse
 numerū. Quō em̄ opz intelligere vnitatem motā: z a quo z quo
 modo impartibilem z indifferentem existentem. si nāq; est mota z
 mobilis differre oportet.

¶ **E**t magis remotus a rōne est sermo qz dicit aiam esse numerū
 mouentē se. cōtingunt em̄ hoc dicēti multa impossibilia: et primo
 ea qz ptingūt dicēti aiam moueri: z postea qz ptingūt ex dicere eam
 esse numerū. Nescimus em̄ quō intelligimus vnitatē motā z a quo
 mouet z quō mouet: opz em̄ vt diuersetur.

¶ **Q**uam compleuit contradictionem ad vtentes motu tātum in diffinitio-
 ne anime: inceptit contradicere eis qui cum motu vtuntur numero. ¶ **E**t di-
 cit: et magis remotus z c. i. z iste sermo in anima est minoris sufficiētie oim
 sermonum. s. sermo dicentis animam esse numerū se mouentem. contingūt
 enim ei multa impossibilia: z primo illa que cōtingūt dicēti aiam esse aliqd
 mouēs se: z postea ea que ptingūt qz ponūt eā esse numerum mouentem se.
 ¶ **Q**. d. nescimus z c. i. nescimus enim quō intelligitur vnitās semper mo-

3. de aia. t.
cō. 20.

P
 Aia i qui
 busdā pri
 bus non
 mouet ne
 qz eētia-
 liter neq;
 accidentali
 ter vt i. in
 tellectu. i
 quibusdā ve
 ro mouet
 accidenta-
 liter tñi.

97
 prima rō
 cōtra po-
 nētes ani
 mā eē ma
 teriam.

¶ Hec est et potest homo dicere quod nulla est distinctio inter ponentes unitates se mouentes: 69
 et ponentes has unitates corpora parua. ponendo enim eas mouentes se: ponit eas corpora: et si non: quomodo intelliguntur unitates se mouentes. ¶ D. d. sunt ratio

enim ex spheris Democriti puncta: et intendit ut mihi uideatur et similiter qui ponit quod possibile est ut punctus moueatur: concedit quod contingit tunc quod punctus sit corpus: et ideo bene possumus dicere quod spheris Democriti que mouentur ex se adeo sunt parue quod dicuntur puncta. punctus enim secundum hanc positionem non est nisi corpus. ¶ Et quum narrauit hoc dedit causam propter quam possibile est in talibus punctis imaginari quod in eis sit aliquod quasi mouens: et aliquod quasi motus: et dixit: et remanet sola quantitas etc. i. ut mihi uideatur: quoniam quum fuerint, motu remanebit in eis sola quantitas: si auferat ab eis alias quantitates: et quum natura quantitatis remanet in eis: possibile est intelligere in eis aliquod motus et aliquid mouens: sicut in corporibus. hoc enim non accidit corpori nisi secundum quod est corpus: non secundum quod est magnum: aut paruum. s. quod sit motus ex se: et quod mouens in eo sit aliud a moto. ¶ Et hoc intendebat quum dixit sicut est in continuo etc. i. quod res non dicitur esse mota ex se: et ut mouens sit aliud in ea a moto quod est corpus magnum aut paruum: sed quia est corpus continuu tunc: et ideo dicitur ponens unitatem motam ex se aut punctum necesse est ei ponere corpora parua: et sic in nullo differt ponens animam esse unitates aut puncta se mouentia a Demo. ponente eam esse spheras paruas. ¶ D. d. et ideo necesse est etc. i. et quum unitates sint mouentes se: et mouens in re est aliud a moto: necesse est ut illud quod mouet unitates sit aliud ab unitatibus. si igitur est mouens in omni moto anima etiam est mouens in unitatibus: non unitates motu que sunt numerus: unde necesse est ut anima sit mouens tunc: non mouens et motus insimul. D. d. si igitur anima est mouens etc. i. si igitur anima est mouens materia: est etiam mouens numerum: unde necesse est ut anima non sit mouens et motus ex numero: sed mouens solum.

¶ Contingit autem hanc unitatem quodammodo esse. opz enim quoadam inesse ipsi differentiam ad alias. puncti autem solitarii quod utique differentia erit nisi positio. Siquidem igitur sunt altere in corpore unitates et puncta: in eodem erunt unitates: obtinebit enim locum puncti: et tunc quid prohibet in eodem esse si duo sunt et infinitas: quorum enim locus indiuisibilis est et ipsa.

¶ Et quomodo est possibile ut sit unitas: necesse est enim ut habeat differentiam qua differat ab unitatibus alijs. que igitur diuersitas potest cadere in puncto et unitate nisi sit in situ. Si igitur puncta et unitates in eodem loco fuerint: quia occupant locum puncti: sed nihil prohibeat ut in eodem loco sint duo puncta: et puncta infinita: res autem quarum locus est indiuisibilis sunt etiam sic.

¶ Et quomodo est possibile apud eos ut anima sit aliquid compositum ex unitatibus. necesse est enim dare differentiam quam unitates que sunt in anima differunt ab unitatibus numerabilibus. et si non: tunc numerus esset animatus. ¶ Et quum narrauit quod necesse est eis dare distinctio inter duo genera unitatum: dixit: et quod diuersitas potest cadere etc. i. et nihil est in quo differant he due unitates in quantum utraque est indiuisibilis: nisi aliquis dicat quod unitas que est in anima habeat situm numeri: aut non habeat situm: et sic unitates que sunt in anima erunt puncta. dictum est enim quod punctus est unitas huiusmodi situm. Et quum declarauit quod necesse est eis dicere quod unitates que sunt in anima sunt puncta: incepit declarare quod contingit eis dicere quod sunt eadem cum punctis existentibus in corporibus. ¶ Et dixit. si igitur unitates

Comē. Auer. sup anima.

D

Q
 Cū nā q̄
 titatis res
 manet in
 aliq̄ pole
 est in eo
 imagina-
 ri mouēs
 et motum.
 Quid de
 elntis in
 vacuo fm
 Cō. c. 71.
 4. phz.

R
 Quozū lo
 cū ē indiuisi-
 bilis rīpa
 etiam

70

¶. c. r. t. 68

Liber Primus

z pñcta fuerint in eodē loco: necesse est vt vnitates q̄ sunt in aia: z pñcta q̄ sunt in corpe sint idē: s; dimisit cōsequēs: qz manifeste cōsequit a pcedēti. ¶ **C**D. in cepit declarare antecedēs z dixit: qz occupāt locū puncti. i. necesse est vt sint in eodē loco: qz necesse est vt locus vnitatū q̄ sunt in aia sit locus vnus puncti punctozū q̄ sunt in corpe: z quom locus vnitatū q̄ sunt in aia est locus vnus puncti punctozū corporis: necesse est vt sint in eodem loco. ¶ **C**D. in cepit declarare q̄ necesse est vt locus eozū sit locus vnus pñcti: z dixit: s; nihil pñbeat. i. nihil pñbet vt duo puncta immo infinita sint in eodē loco: immo hoc necessariū est. Oia. n. quozū locus est: indiuisibilis quum supponitur adiuicem nullum sit diuisibile.

S
Oia q̄ruz
loc⁹ eidi
uisibilis
cū suppo
nunt nul
lū sit diu
sibile.

¶ **S**i autem in corpore pñcta sunt nūerus aīe: aut si quis ex his que in corpore punctis numerus aīa quare si non oīa habēt animam corpora. puncta enim in omnibus videntur esse z infinita. Amplius autē q̄o possibile est separari puncta. z absoluta corporibus siquidem non diuiduntur linee in puncta.

¶ **E**t si numerus aīe sit pñcta que sunt in corpore: aut aīa est in numero qui est ex punctis que sunt in corpore: quare oīa corpora non hñt aīam. optinant em̄ q̄ in oībus corporibus sunt pñcta z infinita. z etiam quomodo est possibile: vt puncta separentur a corporibus: quum linee non diuidantur in puncta.

71
Sexta rō
cōtra an
tiquos.
Septiarō
cōtra an
tiquos

¶ **C**D. dicit: z quū necesse est ex sermone pñcto q̄ vnitates q̄ sunt aīa sint puncta q̄ sunt in corpore: aut aīa est aliq̄ cristēs in nūero q̄ sit z pñctis q̄ sunt in corpe: quū necesse est in duob⁹ pñctis q̄ supponat quousq; hñt idē: q̄re oīa corpa nō sunt aīata quū in oī corpe sint pñcta infinita: imo necesse est vt q̄libz ps eius sit aīata: q̄b est impole. ¶ **C**D. d. eis aliud impole: z est q̄ aīa nō sit abstracta a corpe: ita q̄ impole est vt aīa moriat nisi per corruptio nē sui corpus. ¶ **E**t dixit: z ēt q̄o est pole vt pñcta separent a corporibus zc. i. z pñgit eis fm hñc optionē vt aīa nō separet a corpe neq; vt moriat: q̄m si aīa sit pñcta: z pñcta ipole est vt separent a corporib⁹: quū declaratū est q̄ linee nō cōponunt ex pñctis: neq; superficies ex lineis: neq; corp⁹ ex supficies: s; pñcta nō sepanē a linea: qz sunt ei⁹ vltia: neq; linea a superficie: neq; superficies a corpe: tūc aīaz impole est separi a corpe: s; tñ pole est in pñctis abstractio si linee eēt cōposite ex eis: q̄b est ipole: vt declaratū est i phisicis.

Capitulum Quintum

¶ **A**cidit autē sicut diximus siquidem idem dicere corpus quoddā subtiliū partū ipsam ponētibus: sic autē sicut Democritus moueri dicit ab anima p̄p̄iū incōueniēs.

B Siquidem enim est anima in omni eo quod sentit corpore: necesse est in eodē duo esse corpora si corpus aliquod anima. Numerum autem dicentibus in vno puncto: pñcta multa: z omne corpus animam habere: nisi quidaz numerus differens fiat: z alius quispsam ab his qui in corpore punctis.

¶ **E**t contingit sicut diximus aliquo mō vt sermo eozū sit similis sermoni ponētis eā esse corpus subtiliū partū: fm autē alium modū: vt dicit Democritus in motu: p̄p̄ia eis est impossibilitas q̄m si aīa est in toto corpe sensibilis necesse est vt duo corpa sint in eodē loco: si autem est aliquod corpus: necesse est dicentibus

numerum: vt in eodem puncto sint multa puncta vt omne corp⁹ habeat animam: nisi contingat in re animalis que differt a punctis existentibus in corporibus.

CEt cōtingit aliquo modo dicētib⁹ hūc sermonē impossibilitas cōtingēs dicētib⁹ aiā esse corp⁹ subtiliū partū: r aliquo modo est ppria eis etiā ipossibilitas Democrito accidēs: i hoc qd̄ posuit q̄ causa mor⁹ est q̄ sphere q̄ sunt aiā mouet ex se. nō ei est d̄ria iter ponētē q̄ cā mor⁹ aiē est corp⁹ qd̄ est vnitates mote ex se: aut q̄ sphere mote ex se. **D**icepit notificare i qua ipolitāte cōueniūt isti cū dicētib⁹ aiā esse corp⁹ subtile: r. d. qm̄ si aiā est i toto corp⁹ subtile. r. i. r. ipolitās cōis est qz̄ necesse est dicētib⁹ animā esse corp⁹ vt duo corpa sint i eodē loco: qm̄ fuit necessariū vt aiā sit i toto corpore qz̄ corp⁹ sensibile i oib⁹ ptib⁹ suis: vñ necesse est vt in oī pte ei⁹ sit aliqua ps aiē: r vnīuersa aiā sit in vnīuerso corp⁹: r sic supponant, corpa r penetrent adinuicē. s. corp⁹ qd̄ est aiā: r corp⁹ in quo est: r sic necessario erūt duo corpa in eodē loco. **E**t est necesse dicētib⁹ animā esse numerū vt in loco eiusdē puncti ex corpore sint multa puncta distincta per intellectum.

Et hoc est simile sermōni dicētis possibile esse multa corpora in eodē loco: qm̄ cum hoc qd̄ ponit ea in eodē loco si nō posuerint ea esse distincta vt declarātū est: cōtinget eis vt puncta que sunt aiā sunt puncta ipsius corporis: r sic omne corpus erit animatū si nō cōcesserint qz̄ in corp⁹ sint alia puncta diuersa a punctis que sunt in aiā. si hoc concesserint: continget eis vt multa puncta sint in loco vnus puncti. r hoc est simile sermōni dicentis q̄ multa sunt corpora in eodem loco: r hoc est impossibile contingēs dicenti animam esse corpus subtilium partium.

Acciditqz̄ corpus animal moueri a numero: sicut r Democritum diximus ipsum mouere. Quid est enim differre dicere sphere paruas: aut vnitates magnas: aut oīno vnitates ferri. Vtrobqz̄ enim est necesse moueri animal in eo quod mouentur ipse.

Et contingit eis vt animal non moueatur nisi a numero: sicut diximus de opinione Democriti. nulla enim differentia est inter dicentes partes paruas: r dicentes q̄ vnitates fm̄ q̄ sunt mote: necesse est enim secundum vtrumqz̄ modum: vt animal nō moueatur nisi illis motis.

Uult hic declarare ipolitātē ppriā eis r Democrito: r. d. r cōtingit eis r. d. i. r. cōtingit eis i hoc qd̄ dicūt q̄ aiā nō mouet nisi ab vnitatib⁹ motis ex se illud qd̄ cōtingit Democrito: cū. d. q̄ aiā nō mouet nisi ex spheris: motis ex se. **D**. d. modū fm̄ quē est similitudo inter vtrāqz̄ opinionē: r. d. nulla ei d̄ria r. d. i. nulla est d̄ria inter dicētē q̄ illud qd̄ mouet corp⁹ est parū: aut vnitates parue quā fuerit positū q̄ vtrūqz̄ nō mouet corp⁹ nisi s̄z̄ q̄ mouet: cōtingit ei q̄ hec du o. s. vnitates r ptes nō mouēt. nisi fm̄ q̄ mouent ex se. r intēdit. r quā ita sit: ipossibilia cōtingētia Democrito: cōtingūt ēt huic opinioni.

Cōplectentibus igitur in vnū numerū r motū hec quidē accidunt r multa alia huiusmodi. Non enim solū diffinitione, anime huiusmodi impossibile esse: sed r accidēs. Manifestū autē siqz̄ conatus fuerit ex ratione hac reddere passiones r opera: vt cogitationes: sensus: letitias: tristitias: r quecūqz̄ alia huiusmodi: sicut enim diximus prius: neqz̄ diuinare facile ex ipsis.

Liber Primus

Congregantes igitur numerū et motum in eodem hñt etiam hec impossibilia et alia multa similia eis impossibile est enim ut sit dispositio anime talis: neq; accidens accidentium ei. Et hoc manifestum est si aliquis voluerit perficere ex hoc actiones et passionem anime: ut cognitionem: et sensum: et voluptatem: et tristitia. Hoc em̄ sicut dixim⁹ sup̄ius: neq; est facile: neq; erit p̄ figurū.

74 **D**icit q̄ diffiniētib⁹ aiā p̄ numerū et motū in similitudine accidit hec impossibilia predicata: et alia plurima: et hoc manifestū est. Nulli⁹ em̄ eorū potest dare causas actionū et passionū in aiā p̄ numerū: neq; si finierint dicēdo q̄ talis numer⁹ facit sensum: et talis cogitatio: et talis voluptationē. Quā si cause rerū diuersarū sunt diuersę: et cause istarū sunt unitates et numeri: necesse est ut unitates et numeri cause istorum diuersentur. Et sermo eius in hoc capitulo est palam.

Cae rerū diuersarū sūt diuerse idē. 3. t. cōmē. 5.

Tribus autē modis traditis s̄m quos diffiniunt animā. Alii quidē motuū enumerauerunt maxime in mouendo seipsas. Alii autē corpus subtilissimū: aut incorporealissimū aliorum. Hec autē quas dubitationes et subcontrarietate habēt preteritimus fere. Relinquit autē cōsiderare qualiter dicitur ex elementis ipsam esse aliquid entis. Dicunt ei quatenus sentiat ea quę sunt: et vnūquodq; cognoscat.

Et quę diximus tres modos diffinitionū aię. Quidā enim iudicauerunt ipsam esse motā ex se. Et quidā iudicauerunt ipsam esse corpus valde remotū ab alijs corporibus. Et nos iam vixi sumus induxisse dubitationes contingentes his duobus sermonibus. Remanet igitur querere eam esse ex elementis: cuius dicatur hoc. Quia sentimus entia et cognoscimus vnūquodq; illorum.

75 **D**icit q̄ antiq̄ diffiniūt aiā trib⁹ modis. Quorū quidā est quia mouet ex se. Et quidā quę est corp⁹ valde subtile: aut maxime remotū a natura corporis. Quidā vero diffiniūt eam quę est ex principijs et elementis: quę est ut dicitur distinguēs et cognoscēs. Et quę iam cōtradiūm⁹ opinioni eorū quę diffiniūt eam p̄ motū: et eorū quę diffiniūt eam p̄ corp⁹ subtile. Cōtradicendū est modo opinioni eorū quę dicit eam esse ex elementis. Et debes scire q̄ cōtradictio eius dicentib⁹ eam esse corp⁹ colloquat̄ sub cōtradictione dicentis eam esse mouēs: quę mouet. Omnib⁹ em̄ istis cōtingit dicere eam esse corp⁹ et indifferēter siue posuerint illud quod mouet ex se: sphaeras paruas: ut Democritus: aut unitates ut dicētes eam esse numerū se mouentē: aut corpus celeste: ut in Thymeo. et similiter collocant in cōtradictione addētes eam esse cōplexionē aut armoniā: et vniuersaliter corp⁹ cōpositū. Remanet igitur cōtradicere opinioni fingentis eā esse ex elementis p̄ cognitionē et sensus.

Necessarium autem est accidere multa et impossibilia rationi. Ponunt enim cognoscere simile simili: tanq̄ ac si animā res ponent. Non sunt autē hec sola: multa vero et alia. Magna autē fortassis infinita numero que sunt ex his.

Sed huc sermone cōtingūt plura impossibilia. Ponūt em̄ q̄ simile nō cognoscitur nisi per suū simile. Et quasi ponūt aiā esse ista: sed ista non sunt tantum hec: sed plura alia. Immo videtur q̄ ea que ex istis sunt: sunt infinita.

¶ Hæc est et iste sermo verificat ad eos dicēdo q̄ p̄ncipia sunt oīa q̄ sūt ex 76
 iplis p̄ncipijs oibus modis: sed ea q̄ sunt ex p̄ncipijs magis sūt q̄ p̄ncipia: immo recte videt̄ vt ea q̄ sunt ex p̄ncipijs sint infinita. Et cum ea q̄ p̄ncipia
 sunt ex p̄ncipijs oibus modis, alia vero aliquo modo sūt ex p̄ncipijs p̄tra anti
 nō iuant̄ in dicēdo q̄ aīa est ex p̄ncipijs: qm̄ s̄m q̄ est aliud non est illic quosdissī
 p̄similitudo: et cū illic nō fuerit p̄similitudo nō erit cognitio: cū cognoscēs mētesant
 nō cognoscat: nisi p̄ illā cōsimilitudinē quā h̄z cū re cognita. Et cū decla mā ex p̄nc
 ipia q̄ facta ex p̄ncipijs nō sunt eadē p̄ncipia in formis et essentijs: ice c̄p̄ijs pp
 pit declarare ip̄oīa cōtingētia huic q̄d. d. q̄ nihil cognoscit nisi p̄ suū s̄le. cognitio:

¶ Et quibus quidē igitur est vnūquodq̄ horū cognoscere anti: nem.
 mam et sentire: sed cōpositum quomodo cognoscat: aut sentiet: vt
 quid est deus: aut homo: aut caro: aut os. Similiter autē q̄dlibz
 aliud cōpositorū. Non em̄. quodlibz modo se habētia elementa:
 horū vnūquodq̄: sed ratione quadā et cōpositione: quēadmodū
 dicit et Empedocles: os et terra. Terra autem bene apta in bene
 amplis receptaculis duas ex octo partib⁹ sortita est fluide dari.
 Quatuor autem Vulcano: ossa autē alba facta sunt. Nihil igitur
 profecrus est elementa in anima esse: nisi et rationes inerunt: et cō
 positio. Cognoscat em̄ vnūquodq̄ simile. Os autē hominem ni
 hil: nisi et hæc inerunt. Hoc autē quod impossibile sit nihil opz di
 cere. Quis em̄ dubitabit si inest in anima lapis aut homo: simil
 ter autem bonum et non bonum. Eodē autem modo et in alijs.

¶ Ponatur igitur q̄ anima cognoscat et sentiet ea ex quibus fit
 quidlibz. Et tunc non cognoscat vnūuersum: neq̄ sentit. Verbi. g.
 quid est deus: et quid est homo: et quid est caro: et quid est os: et si
 militer alia cōposita. Esse em̄ vnūsculusq̄ istorū nō est vt elemē
 ta sint in quacūq̄ dispositione: sed in aliqua cōpositione: et p̄por
 tione: sicut narrauit Empedocles in generatione ossis. Dicit em̄
 q̄ terra magna que est in vasis ossis: que habet de pallore octa
 uam partem: et de igne quatuor partes: et sic facta sunt ossa alba.
 Nihil enim prodest q̄ elementa sint in aīa nisi in eis sit proportio
 et cōpositio. Tunc enim cognoscat quodlibet per similitudinem:
 et non cognoscat os aut hominem: nisi hæc duo sint in ea. Et iste
 sermo non indiget contradictione. Nullus enim existimat q̄ in
 anima sit lapis: aut homo. Et similiter viuum et non viuum.

¶ Dicit. ponat q̄ anima et c. ponat s̄m opinionē eorū q̄ anima cognoscat
 et sentit elementa et quibus cōponit quidlibet quod est ex elementis. Cōtin:
 git igitur eis vt nō cognoscat vnūuersum rei compositæ: et q̄ nō cognoscat
 eius formā. Forma enim eius est supra elementa in cōposito: cōtinget igit̄
 vt nō cognoscat deum: neq̄ hominē: neq̄ carnē: neq̄ os. Essentia enim nō
 est elementū: neq̄ ex elementis: et hoc necesse est in oibus cōpositis. ¶ D. d.
 esse enim vnūsculusq̄ et c. et essentie et forme rerum necesse est vt sint supra
 addite elementis: q̄ quodlibet ens cōpositū ex elementis cōponit̄ in aliqua
 proportione terminata a cōpositione propria per quā illud ens est q̄ est:
 et hoc cōcedit Empedocles. dat enim in generatione ossis proportionē: et
 dicit q̄ ossa sunt alba q̄ existit in eis ex terra que appropriatur nigredini
 et pallore octaua pars. et de igne qui appropriatur albedini quatuor p̄tes.
 nera. 4.

Liber Primus

¶ **¶** d. nihil pdest q̄ elemēta sint i aīa r̄c. i. nihil em̄ pdest in hoc q̄ aīa cōgnoscat formas r̄ essentias rerū: vt sit ex elemētis: nisi cū hoc q̄ est ex elentis sint in ea pportiones q̄ appropriant essentijs rerū. Tūc ei possibile est vt cognoscat q̄dlibz. **¶** d. r̄ nō cognoscat os neq̄ hoīem nisi hec duo fuerint in ea. i. necesse est cū nō cognoscat rē nisi p̄ similitudinē vt nō cognoscat os neq̄ hoīem: nisi in ea sit cōpositio ossis r̄ hoīs. **¶** d. v. iste sermo non indiget r̄c. i. r̄ iste sermo est valde impossibilis: null⁹ em̄ dubitat vtrum in aīa sit lapis aut nō: r̄ vtr̄ valde existimat q̄ in aīa sit viuū r̄ nō viuū: ita q̄ cognoscat viuū p̄ viuā partē q̄ est in ea: r̄ non viuū p̄ non viuū.

¶ **¶** Amplius autē cum multipliciter dicat̄ id q̄d est. Significat. n. aliud quidē hoc aliquid: aliud q̄t̄tatem aut qualitātē: aut r̄ q̄dā aliud diuersorū predicamentorum. Vtrum ex omnibus erit aīa aut nō. Sed non vidētur cōmunia omnīū elementa esse. An igitur quecūq̄ substantiaz sunt: ex hīs solum. Quomodo igitur cognoscat r̄ aliorum vnūquodq̄: aut dicēt vnuscutusq̄ generis elementa esse r̄ principia propria ex quibus animā constare. Er̄t ergo qualitas r̄ q̄t̄tas r̄ substātia. Sed impossibile est ex q̄t̄tatis elementis substantiā esse: r̄ non q̄t̄tatem. Dicentibus itaq̄ ex omnibus hec r̄ huiusmodi alia accidunt.

¶ **¶** Et si ens dicitur pluribus modis. demonstrat enim hoc r̄ q̄t̄tum: r̄ quale: r̄ aliud predicamentoꝝ vtrum aīa sit ex omnibus eis. Sed non existimatur q̄ oīa habent elementa r̄ principia. et vtrū nō sint nisi ex elementis substantie tantum. Sed si fuerit ita quomodo cognoscat vnūquodq̄ illorū. Aut dicant q̄ quodlibet generū hz elementa r̄ principia propria ex quibus cōstituit. Nā igitur erit quale r̄ q̄t̄tum: r̄ substantia. Sed impossibile est vt ex elementis quanti sit substantia r̄ non quantū. Qui igitur dicūt q̄ est ex omnibus: contingunt eis hec r̄ alia similia.

78 **¶** **¶** Cū declarauit impole cōtingēs eis pp̄ cognitionē formarū rerū: cū forme nō sint elementis: neq̄ ex elemētis: incepit declarare q̄ contingunt eis alia impossibilia hz cōcedāt q̄ cognoscat cōposita pp̄ sua principia. i. qz est ex p̄ncipijs eorū. **¶** **¶** Et. d. r̄ etiā si ens r̄c. i. r̄ etiā q̄sio possunt dicere q̄ aīa cognoscat res pp̄ sua principia. Ens em̄ q̄nq̄ demōstrat hec q̄nq̄ alia nouem predicamēta: r̄ sic querendū est vtrū aīa cognoscat quodlibet istorū generum: qz est ex p̄ncipijs omnīū eorū si oīa habent principia: aut ex p̄ncipijs quorūda si nō oīa habēt principia. **¶** **¶** d. sed nō existimat. i. sed si fuerint ea esse ex p̄ncipijs quorūdam: querendū est ab eis vtrū aīa sit ex p̄ncipijs substātie tantū: cū hoc predicamentū inter oīa existimēt habere tantū principia: diceēt eis quomodo cognoscat aīa vnūquodq̄ illorū predicamentorū. **¶** **¶** d. aut dicant q̄ quodlibet generū r̄c. i. aut cogentur ad primā diuisionē: r̄ est: q̄ q̄dlibet decē predicamentorū hz pp̄ria p̄ncipia: r̄ q̄ aīa nō cognoscat ea nisi qz sunt ex suis p̄ncipijs. Cōtingit eis ex hac positione aliud impossibile: r̄ est q̄ anime quedā pars est substantia: r̄ quedā pars quale: r̄ quedā quantū. Cum impossibile est vt substantia sit elementum aliorum predicamentorū: principia enim non substātie: sunt non substantie. **¶** **¶** d. que igitur dnt̄ q̄d est ex omnib⁹ r̄c. i. dicentibus igitur animā esse ex oībus p̄ncipijs rerū cōtingunt h̄ impolia p̄dicata: r̄ alia similia.

Tertia ratio.

Impole

vt sba sit

elntum

cametoz

vis oppo

situm. 12.

me. 2. 22.

Incōueniēs autē est dicere quidē impossibile esse sibi a sibi sentire: aut sibi simili: et cognoscere simile simili. Sentire autē pati aliqd et facere et moueri ponūt: sibi autē et cognoscere et intelligere. Multas autē difficultates et dubitationes hñte ipso dicere sicut Empedocles q̄ corporis elementis singula cognoscunt: et ad simile testatur quod nunc dictum est. Quicquid enim in sunt in aialium corporibus simpliciter terre: ut ossa nerui: pili nihil sentire videntur: quare neq̄ similia. et tamen conueniret.

Et improbable est etiā dicere quod simile non patitur a suo simili: et quod simile sentit suū simile: et quod simile cognoscit suū simile: opinando quod sentire est pati et moueri: et similiter distinguere et intelligere. Et testat quod sermo quem dixit Empe. quod vnaquaque rerum non cognoscit corporalia elementa sibi similitudinē est multarū dubitationū. et hoc quod dicemus in hoc loco et est quod corpora aialium quibus existit simpla terra: ut ossa: ut videt mihi sentiūt: non sentiunt igitur neq̄ similia. licet hoc necessarium fuerit.

Cum dedit impolia cōtingētia huic opinioni inceptit cōtradicare ppositiōi sup̄ q̄ fundat̄ hec opinio. scilicet pponi dicētī quod sibi non cōprehēdit nisi p̄ sibi sibi. Et d. et improbable est dicere etc. et improbable est hoc quod antiq̄ opinant quod sibi non patit̄ a suo sibi: et quod passiuū non est nisi cōtrariū a suis cōtrario. Et opinant cū hoc quod cognoscere et sentire fiunt per sibi: tñ cognoscere et distinguere sunt pati et moueri. Et intendit p̄ hoc quod illud quod cōsequitur hęc opinio non est cōtrariū p̄me. hoc n. quod ponunt quod sentire et intelligere sūt p̄ sibi et quod sunt pati: cogit eos ad dicēdū quod sibi patit̄ a suo sibi: quod non p̄cedit: quia iam posuerunt sibi pati a suo sibi: et in se etiā impole est. D. d. et testatur quod sermo quē d. Empedo. et c. i. et testat quod sermo quē Empe. d. s. quod vnus quisque non cognoscit ḡalia: corporalia elementa nisi sibi similitudinē. i. quod nos non cognoscimus terrā nisi p̄ illud quod est in nobis de terra: et aquā p̄ aquā: et aerē p̄ aerē: et ignē per ignē: est falsus. Et hic multitudo dubitationū cōtingētium illi in hoc loco. Illud n. quod in corporibus aialium magis vicinat̄ terre simple nihil sentit. Et tñ ossa non sentiunt terrā: s̄ in eis dominat̄ terra: simile ergo non sentit simile. Et intendit cū d. non sentiunt igitur neq̄ similia. D. d. s̄ hoc sit necessariū. i. quod simile debet sentire suū simile: tunc enim necessarium esset, ut ossa sentirent terrā: sed vñ carere oī sensu.

Amplius autē vnūquodq̄ principiorū ignorātia magis q̄ intelligētia existet. Cognoscet quidē. n. vnumquodlibet: multa autē ignorabit: omnia autē alia. Accidit autē et Empe. insipientissimum esse deum. Solus n. eñtorū vnū non cognoscet discordiam. Mortalia autē omnia: ex oībus enim vnūquodq̄ est.

Et etiā vnūquodq̄ principiorum magis ignorat q̄ sciat. Vnum quodq̄ enim eorum vnū tantum agnoscit: et plura ignorat. Contingit Empedocli attribuere deum maxime ignorantie. Ipse n. solus nescit elementis hoc vnūcū. scilicet litem. Aial vero mortale scit ea oīa: oē. n. aial fit ex omnibus illis.

Et etiam contingit eis impossibilia vniuersalia. scilicet vt quodlibet et principiorum magis ignoret q̄ sciat. Vnumquodq̄ enim principiorum eorum

Quarta rō.
Septima rō.

non scit apud eos nisi ex quibus componitur: et sunt ea quibus assimilatur
 Deinde. d. et contingit Empedocli attribueri et c. et contingit Empedocli
 aliud impossibile proprium. s. q. deus apud ipsum sit in fine ignorantie: ita
 q. animal mortale est scientius ipso. contingit enim secundum suam sermonem: ut
 non sciat de elementis que sunt apud ipsum seipsum nisi quinquaginta tantum. s. quatuor
 elementa: et amicitiam: et quod nesciat litteram. Animal autem mortale scit seipsum et apud
 ipsum componitur ex omnibus. Et opinatur quod deus componitur ex quin-
 quaginta tantum. i. non ex lite. Contingit igitur ei ut nesciat litteram: quapropter ani-
 mal mortale erit scientius eo: et dii quos Empedocles opinatur esse compo-
 sitos ex quatuor sunt orbes. Opinatur enim orbes esse deos et compositos ex
 quatuor elementis: et amicitia. Et ideo reputabat deum esse immortalem.
 Lis enim est causa corruptionis: licet iam narraverit quod ipse iam opinatur
 mundum quod iam corrumpatur et iam generabatur: sed forte non opinas-
 batur hoc nisi in eis que sunt sub sphaera quavis ipse videtur hoc opinari
 in omnibus partibus mundi.

Quino autem propter quam eam non omnia habent animam que sunt. quoniam omne
 aut elementum: aut ex elemento: aut vno: aut pluribus: aut omnibus.
 Necessesse est enim vnum aliquod cognoscere: aut quedam: aut animam.
 Et vniuersaliter quare non omnia habent animam: cum omnia aut sint elemē-
 tum: aut ex elemēto vno: aut ex pluribus: aut ex omnibus. Necessesse est
 enim ut sciat vnum: aut quedam: aut omnia.

81
 Septima
 ratio.
 Alii. mā et
 est vidē-
 tur esse.
 Aia aliqd
 meli⁹ eē et
 antiq⁹us i
 pole ē im
 possibili⁹
 at adhuc
 intellectu
 et.

Et ut necesse est eis dare eam quare non omnia habent animam comprehendente
 Contingit enim eis ut omnia sint comprehensua: quoniam si principia et elemē-
 ta sunt cognoscētia: et omne ens aut est ex elemēto: aut elementum: necesse est ut omnia
 sciant. Op. n. ut omne sciat: aut vni eorum si fuerit elementum: aut ex vno elemento
 Quam tunc non sciet nisi illud quod componitur ex illo elemento: aut ut sciat plu-
 ra si componitur ex pluribus: aut si componitur ex omnibus omnia: et hoc intendebat
 cum. d. op. n. scire: aut vnum aut quedam aut omnia.

Dubitabit autem aliquis: et quid est vnum faciens ipsa. Materie enim comparantur elementa. Materie enim. proprium est illud pertinere
 quodcumque est. Aia autem aliquid melius esse et antiquius impossibile
 est. Impossibile autem adhuc intellectu. Rationabilissimum enim
 hunc esse nobilissimum et diuinum secundum naturam Elementa
 autem dicunt esse prima entium.

82
 Octava
 ratio.
 Illud quod
 agit eval-
 de nobile
 Idē. 3. de
 aia. t. c. 19

Et dicit homo dubitare illud quod dedit istis esse. Elementa enim
 assimilantur materie. Illud autem quod agit est valde nobile. Impos-
 sibile est igitur ut aliquid sit nobilius et principalius quam anima. Et
 etiam valde impossibile est ut aliquid precedat intellectum. Necessesse
 est enim ut iste sit precedens naturaliter ipsum quod per eum acqui-
 rit nobilitatem suam. Elementa autem sunt principia entium.

Asapcedit
 elntanobi-
 litate: elnta
 aut tpe.

Et dicit homo querere per quid sunt elementa. s. forma. elementa enim videntur assimi-
 lari materie: sed manifestum est quod aliud nobilius eis ligat et congregat ea in com-
 posito: et est illud quod est in eis quasi forma et finis. Quod incepit declarare quod
 hoc necesse est esse animam et maxime intellectum: d. d. illud enim quod agit di-
 citur valde nobile et c. i. et illud quod videtur esse nobilius elementis: necesse est
 ut sit anima. Quod dicitur esse nobilius aliquo minus est dignum nobilitate
 quam anima. Aia igitur precedit omnia elementa causalitate et nobilitate: elementa autem te-
 pore. Quod d. et magis est impossibile ut aliquid precedat intellectum. i. s. aia esset et

elementis: tunc procederent eam elementa nobilitate et cāitate. qđ est impole **A**zātelles
 et magis impole est opinari qđ aliqđ e'ntozū pcedat intellectu s'm nobilitate: et s'it pnci
 te: et s'm cām finalē. **D.** dedit rōnē sup hoc: et d. necesse est. n. vt ipse sit et c. i. pia entū
 necesse est. n. vt intellectus pcedat in esse omnia attributa sibi et que ab eo s'z finēz for
 acquirunt nobilitatem vt elementa. **D.** d. elementa autē sunt principia entū mā rehta
 id est et valde differunt. **A**ia enim et intellectus sunt principia entium secun āt s'z māz.
 dum finem et formam: elementa autem secundum materiam.

Omnes autem et qui ex eo quod sentit et cognoscit anima que **A**
 sunt ex elementis dicunt ipsam: et qđ maxime motuū. **N**ō de omni
 dicunt anima. **N**eqz enim sentientia omnia motiua. **V**idētur em
 esse quidam animalū et mouentia s'm locum. **E**t tamen videtur
 hoc solo motu mouere anima aīal. **S**imiliter autē et quicūqz intel
 lectiuum et sensitiuum faciūt ex e'ntis. **V**idētur enim plante viue
 re: nō pncipātes loci mutationē neqz sensum: et animaliu multa
 intelligentiam non habere.

Et omnes facientes animam ex elementis per cognitionē et sens
 sum: et per motū non loquuntur de omni anima. **N**on enim vides
 mus omnia sensibilia mota cum quedam animalia permanentia
 in eodez loco: licet videatur qđ illo solo motu mouet anima aīalia
Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectū et virtutez
 sensus ex elementis. **P**lante enim videntur viuere: s'z nullam hñt
 portionē de motu locali: et plura aīalia etiaz non intelligūt.

Dicit: et oēs ponētes s'bam aīe ex e'ntis qz cognoscit et qz mouet ex se nō **83**
 loquunt de s'ba aīe nisi p'ticulariter nō v'r: sicut d'z facere ille qđ vult nāliter **Nota rō.**
 loq de ea. **D.** in cepit declare hoc et d. nō em videm' oīa sensibilia moueri. **U**idē **8 spō**
 i. et diffō eozū qđ diffinerūt eā p motū est diminuta: multa. n. sensibilia et aīa **gramariō**
 ta nō mouentur in loco vt spongia maris: quāuis iste motus apud eos pro **2. de aīa.**
 prius exhaire: et si ita esset oē aīatū mouerēt in loco. **E**rro' igitur accidit eis **ca. 16.**
 qui existimant qđ iste motus est p'prius aīe sensibili. **E**t cum narravit de
 minutionē cōtingentē diffinētibus animā p motū: in cepit declarare dimi
 nutionē accidentē ponētibus eā ex elementis per cognitionem: et d. et s'it est
 dispositio ponētū intellectū et c. i. et similiter est de ponētibus intellectum et
 s'ba aīe ex elementis: qz cognoscit. **P**lante em vident habere vitā et nō sensum
 neqz motū in loco. **E**t videm' qđ multa aīalia sensibilia nō intelligūt: et si ita
 esset: necesse esset: vt oē viuū esset sensibile: et oē sensibile esset intelligēs s'z
 cut opinabantur plures antiq: s'z nō est ita. **O**ēs. n. diffinētes s'bam aīe per
 cognitionē aut motū: nō incedūt via du cēti ad cognitionē substantie aīe.

Si autem aliquis et hec segregauerit posueritqz intellectum p
 tem aliquam anime. **S**imiliter autem et sensitiuuz: neqz vtriqz sic
 dicit vt de omni anima neqz de tota neqz vna. **H**ec autē substituuit
 et que est in **D**iphicis vocatis carminibus rō. **D**icit. n. animaz ex
 toto ingredi respirētibus que fertur a ventis. **N**ō pole itaqz plā
 tis hoc accidere: neqz aīalū quibusdā siqde z nō omnia respirāt.
Et si homo concesserit ista: et posuerit qđ intellectus est aliqua
 pars anime: et similiter etiaz virtus sensus: tamē neqz cuz hoc lo
 cuti sunt v'r de oīa aīa: neqz de vna aīa v'r. **E**t s'it accidit in s'mōz

Liber Primus

ne qui dicitur inueniri in versibus attributis archolm. Dicit enim
q̄ anima intrat intus a toto apud anhelitum: quia venti deseruit
eam. Hoc igitur non accidit plantis: neq̄ in quibusdā aialibus:
cum non omne animal sit habens anhelitum.

84 **Dicit.** si homo concesserit eis q̄ omne aial est intelligēs: & posuerit q̄ vir
tus intellectus & sensus sit eidē: tñ cum hoc etiam erunt locuti de omni aia
Qui. n. est locutus de ea per cognitionem non loquitur de aia non cogno-
scēti qui autē p̄ motū nō loq̄tur de aia nō mota: & cū hoc sermo amborū nō
est in eadē aia. Natura. n. aie mote alia est a natura cognoscentis. Isti igit̄
nō loquuntur de aia: vtr̄: & etiam cum hoc quidā eorū loquunt̄ de vno mo-
do anime: & quidam de alio modo. **Ad. d.** & similiter accidit & c. i. & hoc idē
accidit s̄m q̄ loquitur de aia particulari: existimat loqui de animayli fin-
genti q̄ natura anime est illud quod intrat corpus a toto continenti apud
lās sāguī anhelitum. Istē enim nō loquitur de omni aia q̄ plante hñt aiam: tñ non
nē habēs. hñt anhelitū: & similiter plura aialia. Anhelans. n. est aial. ambulans san-
guinem hñs: vt dictum est in animalibus.

Anhelāsē
aial anbu
lās sāguī
nē habēs.
Rectū ē in
der sui et
obliqui.
Hoc autem latuit sic opinātes. Siquidē ex elementis animaz
facere oportet. Non vtiq̄ oportet ex omnibus: sufficiens enim est
altera pars quietatis seipsam diiudicare & oppositā. Recto enim
& ipsum & obliquum cognoscimus. Iudex enim vtrorūq̄ canō est.
Obliquum autem neq̄ sui ipsius: neq̄ recti.

Et ignorauerunt existimantes hoc. s. ponentes animam ex ele-
mentis. s. q̄ non de necessitate debent ponere eam ex omnib⁹ eis:
sufficit enim vnum priorum in iudicando super ipsuz: & super suū
oppositum. Per rectum enim scimus rectum: etiaz curuū. Regu-
la enim iudicat vtrūq̄ per suam rectitudinez. Per curuuz autem
non scimus neq̄ ipsum in se: neq̄ rectum.

85 **Uñcia rō.** **Et** cū ignorauerūt qñ nō indigebāt ponere aiam ex oibus cōtrarietati-
bus exītib⁹ in elētis: sufficiebat. n. eis ponere eā ex altero duoz p̄trariozū
s. ex alio qd̄ est habit⁹ qdā & forma. Tale. n. triū sufficit in iudicādo sup se
& sup suū oppositū. Scim⁹. n. lineā rectā p̄ regulā rectā in eo q̄ est recta: & h̄
curuā. Sz p̄ curuā nō scim⁹: neq̄ ipsam neq̄ rectā. **Et** cā in hoc est q̄ nō
debem⁹ iudicare per cōtrariū qd̄ est primū super cōtrariū qd̄ est secundū.

Et in toto autem quidam misceri ipsaz dicunt. Unde fortassis
& Thales opinatus est omnia esse plena dijs. Hoc autem habet
quasdam dubitationes: Propter quam enim causam in aere: aut
in igne anima cū sit: non facit animal. In mixtis autē sic p̄fert̄
cum in illis melior esse videatur. Queret enim vtiq̄ aliquis & quā
ob cāz q̄ in aere aia: ea q̄ in aialibus melior & immortalior.

Thales
milesi⁹ opi
nat⁹ ē oia
esse plena
dijs.
Et dixerunt quidam q̄ anima est in toto. Et forte ex hoc loco
existimauit Milesius q̄ omnia sunt plena deo. Sed in hoc loco
est dubitatio. Querendum est enim cum anima existat in aere &
igne quare non facit animalia: & facit hoc in mixto. Licet sit existi-
matum q̄ anima que est in istis sit nobilior: & debet homo respon-
dere. quare anima que est in aere est melior anima que est in aia:
libus: & magis immortalis.

Intēdit vt mihi videt q̄ q̄dā dixerūt q̄ aīa exiſtit in toto. i. in elemētis et
 in cōpoſitis: et ex hoc exiſtimauit Diſelius q̄ oīa ſunt plena deo. ¶ **¶** d. q̄
 86
 Q
 Rō cōtra
 Thaleē.
 rendū eſt em̄. et. i. et prima dubitationū cōtingentiū huic opinitiōni eſt qua
 re aīa inq̄ſitū eſt i aere et etiā in igne nō facit aīalia in eis. i. quare hec corpa
 ſimplicia nō ſunt ſenſibilia: et cōprehēſibilia: qm̄ cū aīa eādē proportione
 habeat ad elemētū et ad cōpoſitū: necesse eſt vt ſi alterū eorū fuerit aīarū
 vt alterū etiā ſit aīatū. ¶ **¶** d. quāuis ſit exiſtimatū q̄ aīa q̄ eſt et. i. lz exiſti
 matū ſit q̄ aīa q̄ eſt in elemētis magis: digna eſt vt faciat elemēta eſſe aīa
 ta. Exiſtimat igit eſſe nobilioz aīa q̄ eſt in mixto ex elemētis. ¶ **¶** d. q̄ſtio
 nem ſcdam: et. d. potest homo reſpondere quare aīa q̄ eſt in aere et. i. et cōtin
 git homini opinanti hanc opinitiōne reſpōdere querēti qua de cauſa aīa q̄
 eſt in elemētis eſt nobilioz aīa q̄ eſt in aīalib⁹. Aīa em̄ que eſt in elementis
 eſt non mortalis apud eos: et que eſt in aīalibus eſt mortalis.

Accidit autem vtroq; modo inconueniens et irrationabile. et
 namq; animal dicere ignem: aut aerem irrationabilem eſt: et nō
 dicere animalia cum anima inſit: inconueniens eſt.

Et cōtingit vtriq; ſermoni improbabile et irrationabile. Dice
 re em̄ q̄ ignis et aer ſunt aīalia: eſt ſimile ſermoni ſulto: et etiā nō
 dicere ea eſſe aīalia: et dicere ea habere aīas: eſt improbabile.

Cū declarauit q̄ ptingit dicētib⁹ q̄ i elemētis eſt aīa vt elemēta ſint aīa
 ta. ¶ **¶** d. et ptingit vtriq; ſermoni et. i. hoc qd̄ poſit q̄ elenta ſunt aīata: 87
 aut hoc qd̄ poſit q̄ elenta hnt aīaz et nō ſunt aīata. Dicere et q̄ ignis et aer
 ſunt aīata ſiſte eſt ſermoni ſultoz: et dicere etiā q̄ hnt aīaz et nō ſunt aīata
 eſt valde improbabile: quia nulla differentia erit inter animam eſſe in ani
 mato: aut non eſſe.

Opinari autē videtur animā eſſe et in hīs: qm̄ totum partib⁹
 ſimilis ſpeciei. Quare neceſſariū ipſis dicere et animā ſimilis ſpe
 ciei partibus eſſe. Si in intercipere aliquid de continēte in aīalib⁹
 bus aīata aīalia ſiunt. Si autē aer quidē diſcerptus ſimilis ſpe
 ciei. aīa autē diſſimilis partis: aliquid quidem ipſius exiſtet: vñ
 aliud autē nō exiſtet. Neceſſe eſt igitur ipſam aut ſimilis partis
 eſſe aut non vnum eſſe in qualibet parte omnis. ¶ **¶** Maniſtū igitur
 ex dictis q̄ neq; cognoscere in eſt aīe propter id qd̄ eſt ex ele
 mentis: neq; moueri ipſam bene: neq; vere dicitur.

Et quidam videntur exiſtimare q̄ anima exiſtat in iſtis. ¶ **¶**
 forma vniuerſi eorum eſt ſicut forma partium. ¶ **¶** Sportet igitur
 eos dicere q̄ forma anime etiam eſt ſicut forma partū eius: Cū
 animal non ſit habens animam: niſi cum in eo cōcluditur aliqd̄
 de aere cōtinenti. Si igitur aer cum ſeparat eſt ſiſtis forme: et aīa
 cum ſeparat nō eſt cōſimiliū partium: maniſtū eſt q̄ aliquid
 eius erit ens et aliquid non ens. Neceſſe eſt igitur aut vt ſit conſi
 miliū partium: aut non exiſtet in qualibet parte totus. ¶ **¶** qm̄
 autem neq; cognoscere exiſtit in anima: quia eſt ex elementis: ne
 q; moueri dicitur recte. ¶ **¶** Maniſtū eſt.

Cū numerauit ipſiſſima ptingentia huic opinitiōni dedit cauſaz ex qua
 exiſtimauerūt: et elemēta eſſe aīata: et deſtruxit eam. ¶ **¶** Et. d. videntur exiſt
 88

¶ Et q̄ aīa h̄z cognoscere z sentire. z existimare: z etiā appetere z velle: z vniuersaliter modos desiderij. z etiā aīa h̄z per animaz motū in loco: z etiā augmentū: z cōplemētum: z diminutionem. Arum vnūquodq̄ istorum est totius aīe: z p̄ ipsam totā intelligit z sentit z mouet: z facit alios motus: z actiones z passionēs. Aut non agit z patitur: nisi per mēbra diuersa: z actiones: z passionēs diuersas. Et vtrum vita est in vna istarum: aut in pluribus vno: aut in omnibus: aut habeat aliam causam.

¶ Cū cōtradicit sermonib⁹ antiquorū de aīa incepit hic declarare q̄ p̄mo cōsiderandū est de aīa z de numero actionū ei⁹ diuersarū in genere. ¶ **89**
 d. vtrū oēs proueniāt ab vna virtute. s. ab aīa: aut agit vnamquāq̄ actionem eius diuersarū in gñe p̄ virtutes diuersas: aut fm̄ diffinitionē z subiectum: aut fm̄ diffinitionē tantū. ¶ Et. d. q̄ aīa zc. i. z q̄ aīa h̄z quinq̄ actiones aut passionēs diuersas in genere. Quarū vna est scire z existimare. Secunda sentire. Tertia desiderare z velle. Quarta moueri in loco. Quinta augeri z minui z nutriri. Arū quilibet istarū actionū diuersarū in genere fit totius aīe: ita q̄ per eandē naturā intelligit z sentit z mouetur in loco: z desiderat z nutritur. z vniuersaliter agit z patit: vnoquoq̄ illorū motuum aut nō agit aut patit vnoquoq̄ eorū nisi per virtutes diuersas z mēbra diuersa: z mēbra cōmunia eis cōuenientia. ¶ Hec igit̄ est opinio Arist. ¶ non em̄ opinatur q̄ facit diuersas actiones per virtutes diuersas z vnica mēbra tantū. Neq̄ per vnica virtutes z mēbra diuersa tantū. Nec etiā per virtutes diuersas z mēbra diuersa tantū. Sed opinat̄ q̄ faciat p̄ virtutes diuersas z mēbra vnica. s. principalia: z mēbra diuersa. z hoc intendebat cum. d. per virtutes diuersas z mēbra diuersa. i. cuz hoc quod agit cū mēbris cōuenientibus: quoniā si sic nō intelligeretur: erit idem cum sermone Platonis. ¶ Deinde dicit vtrum ita est in vna istarū zc. i. z perscrutandum est cum hoc vtrum illud quod dicitur vita est in vna aliqua istarum virtutum quinq̄ aut in pluribus vna: aut in omnibus.

¶ Dicunt itaq̄ quidā partibile ipsam z alio quidem intelligere: alio autē cōcupiscere. Quid igitur cōtinet aīam si partibilis est aīa nata: nō enim vtiq̄ corpus. Videtur em̄ contrarium magis aīa corpus continere. Egrediente enim spirat z marcescit.

¶ Et quidā dicunt q̄ aīa est diuisibilis: et q̄ ipsa intelligit per hoc: z desiderat per aliud. Quid igitur cōtinuat aīam si naturaliter est diuisibilis. Hoc enim nō est corpus. Quā existimandum est esse econtrario scilicet q̄ anima cōtinet corpus. Et hoc demonstratur quia cum exierit ab eo putrefiet.

¶ Innuī Platonē qui opinatur q̄ aīa essentialiter diuiditur ī corpore fm̄ diuisiones membrorū quibus agit suas actiones diuersas: z q̄ non cōmunicantur in aliquo membro: ita q̄ pars intelligens est in cerebro tantum: z desiderans in corde tantū: z nutriens in epate. ¶ Et dixit: z quidā dicunt zc. i. z quidā dicunt q̄ anima diuiditur essentialiter per diuisionē membrorum corporis ita q̄ intelligit per membrū z virtutē aliā a membro z a virtute quibus desiderat. ¶ Deinde dicit quid igitur continuat aīam zc. i. sed si posuerimus q̄ aīa diuiditur essentialiter per diuisionē membrorū in quibus existit: z manifestum est per se q̄ anima que est in singulis indiuiduis nobis est vnica: quid igitur copulat partes aīe: ita q̄ potest dici esse vna.

¶ Opio aīa de pluralitate aīarū. vtrū est ī. cō. 92.

¶ Vide. §. c. 7. de opinione Platonis. z ī cō. hic immediate seq̄.

Liber Primus

Nō em̄ potest aliquis dicere q̄ hoc sit corp⁹ qđ copulet ptes aie : qm̄ magis rectū est dicere q̄ corp⁹ est vnū: qz aia est vna nō ecōuerso. ⁊ hoc intentabat cū dixit existimandū est em̄ esse contrariū ⁊c. i. opinio em̄ quā habemus n̄lter in hoc contraria est huic opinioni. s. q̄ aia magis digna est vt sit causa copulationis corpous ⁊ sue vnitatis in numero q̄ vt sit corp⁹ cā copulationis aie. Oē em̄ qđ est vnū ⁊ cōtinuū nō est p̄ suā mām s; p̄ suā for-

Oē qđ est vnū ⁊ cōtinuū nō ē p̄ suā mām ⁊c. Sed qz ista argumētatio est quasi latēs i hoc loco dedit significatio. Et hoc demonstrat: qz cū experit a corpe putreficit. i. diuidet in anima. ⁊ portebit autem iterum illud querere vtrum vnū aut multarum partium sit. Siquidem enim est vnū propter quid non mox ⁊ aiam vnū esse: si vero diuisibile: iterum ratio queret quid est continens illud: et sic vtiq; procedit in infinitum. Et si igitur est aliud quid qđ facit eam esse vnū: illud proculdubio est aia. Sed querendū est de illo: vtrū sit vnū aut plurū partium. si igitur fuerit vnū: et diuisibile. Tunc querendū est qđ est illud quod copulat ipsum: et erunt principia eius infinita.

91 Et si igitur corp⁹ nō facit eā esse vnū ⁊ cōtinuā: ⁊ dixerit aliq; q̄ est aliud qđ facit eā esse vnā: dicem⁹ q̄ illud est aia ⁊ reuertet p̄scrutatio. s. vtrū illud in se est vnū: aut plura. si vnū: hoc est qđ volum⁹. si plura: reuertet q̄stio quid copulat illud p̄ qđ copulat aia: ⁊ sic infinitū ⁊ nō erit illic p̄ncipiū p̄me cōtinuationis. Et hoc intēdebat cū. d. ⁊ p̄ncipia illi⁹ erūt infinita. i. p̄ncipia p̄nuationis: ⁊ vnitatis ex̄ntis i hoie erūt infnita: quapp nulla vnitatis erit.

Dubitat autē aliquis ⁊ de partibus ipsius quā potentiā h; vnaqueq; in corpore. Si enim tota oīa omne corpus continet: cōuenit ⁊ partium vnāquāq; continere aliquid corpous. Hoc autem assimilatur impossibile. Qualem enim partem: aut quomodo intellectus continebit: graue est fingere.

Et debet homo dubitare de eius partibus. Et querere q̄ virtus dat cuilibet parti corpous esse. Quā si tota anima copulat totum corpus: oportet vt vnaqueq; partium copulet vnāquāq; partem corpous. Et iste sermo est similis impossibili. Difficile est enim ⁊ etiam in fingendo dicere quam partem copulat intellectus: et quomodo.

92 Cū declarauit q̄ cōtingit dicentib⁹ aiam esse diuisibilem omnibus modis vt sit vna s̄m q̄ est aia : ⁊ diuisibilis s̄m q̄ h; actiones diuersas : dedit dubitationē super hoc. Et dicit ⁊ debet homo dubitare de partibus eius cum fuerit opinatus eam habere partes s̄m hunc modū. s. vt sit diuisibilis vno modo: ⁊ vnica alio modo. Et querere q̄ virtus dat cuilibet istarum partium corpous cōtinuationē. Necessē est em̄ si tota aia copulat totum corpus s̄m q̄ est in eo s̄m totū: vt vnaqueq; partium eius sit in vnaquāq; parte corpous ita q̄ copulet ipsum s̄m q̄ est in eo. Et d. ⁊ iste sermo est similis impossibili ⁊c. i. ⁊ ponere q̄ quelibet pars eius copulet vnāquāq; partem corpous: ⁊ existit in ea: fere videt impossibile. Intellectū em̄ videt impolē attribui alicui mēbro corpous. Et debes scire q̄ ista dubitatio nō sequitur hoc nisi quia non determinatur vtrum sit vnica s̄m subiectum: ⁊ plura s̄m virtutes: ita qđ diuisio anime in suas partes sit sicut poni in odore cor-

Documētū quōdo cet quō aia vna sit ⁊ ptes,

lorē & sapore. Aut est vna propter nām communem: & plura: qz ista nā hz diuersas virtutes: ita qz diuisio anime in suas partes sit sicut diuisio generis in spēs. Qm̄ h̄z hūc modū cōtingit dubitatio predicta: cum posuerimus eā vnicā fm̄ subiectū tm̄: nō contingit hoc. Subiectum enim partium eius erit vnum tantū: & quedā earū erūt subiectū quarūdam.

Cvident autē z plāte decise viuere. z animalium quedā incisorū tanq̄ eandē h̄ntia aiām spē: z si nō numero. Vtraq̄ quidem em̄ partium sensum h̄z z mouetur fm̄ locum in quoddā tps̄.

Et videmus plātas viuere etiā cū diuidunt: z sicut qdā aialia annulosa q̄si aiā in eis sit vna fm̄ formā: z si nō est vna fm̄ nūerū Videmus qz vtraq̄ pars sentit z mouet in loco aliquādiu.

Ccū dedit impole cōtingens sermoni qz tota aiā est in toto corpe: z ptes in ptibus: z itā dederat impole cōtingēs etiā sermoni qz aiā diuidit p diuisionē mēbrozū absq̄ eo qz sit in ea virtus vltis copulās corpus: incept h̄c cōtradocere h̄is duabus opinionibus. **E**t. d. z nos videmus plātas z c. i. z signū sup hoc qz ptes aiē nō existūt in ptibus: corpis est: qz nos videmus plātas z plura aialia vt annulosa cū diuidunt agit motū vtraq̄ ps: z sensum in aialibus: z augmētū z nutrimentū in plātis sicut totū: z si ps sensus esset in alia pte corpis ab ea in q̄ existit motus: tūc cū aial annulosum diuideret nō moueret z sentire: h̄z ps eius q̄ mouet esset alia ab ea q̄ sentit. **E**t sicut si ps nutritiua esset in plātis in pte alia ab augmētatiua: tunc impole esset vt cū plures plante diuiduntur viuēt: z cū plātarent vt viuēt. **C**d. d. q̄si aiā sit in eis vna fm̄ formā nō fm̄ nūerū. qm̄ si esset vna fm̄ nūerū: cōtingeret vt corrūperet apud diuisionē corpis: sicut accidit hoc in pluribus aialibus: z in quibusdā plātis: z si ptes aiē essent in ptibus corpis: cōtingeret vt cū corpus diuideret in illa ptes: vt qlibet earū ageret suū propriū: ita qz pars motiua esset alia a sensibili z nutritiua ab augmētabili. **E**t cū ita sit sicut. d. necesse est vt aiā sit in toto aiali vna in subiecto: et plures fm̄ virtutes: ita qz quedā partū sit subiectū quarūdam. s. qz nutritiua sit sbm̄ sensibilis tāgibilis: z tangibilis: sit sbm̄ aliorū sensuū. **E**t sicut qdā quozūdam: vt post declarabit. **E**t cū aiā sit talis in oī aiali: aut est vna in numero. s. in aialibus organicis: quozū pars non viuit post diuisionē: aut vt sit in eis quasi vna in specie. s. in eis: quozum pars viuit post diuisionē: z sunt illa quozum membra sunt cōsimilia.

Si autem non permanent nullum inconueniens est: infra em̄ non h̄nt quibus saluent naturā: sed nihilominus in vtraq̄ partium omnes existunt anime partes. **E**t similis speciei sunt adinuicem: z toti. Adinuicem quidem sicut que non separabiles sunt. **T**otus autem anime tanq̄ diuisibilis existente.

Et non est inopinabile vt remaneant. Non enī h̄nt infra quibus conseruant suam naturā. Sed tm̄ hoc non dat vt in vnaqua qz partū sint omnes res anime. **E**t sunt cōsimiles in specie adinuicem. **T**otus autem anime est qz est diuisibilis.

Et nō est impossibile vt partes istozū aialū z plātazū remaneāt in agendo actiones totius. **E**t em̄ in hoc est: qz iste modus aialis: non h̄z diuersa instrumenta que appropuant actionibus diuersis aiē cū mēbro cōmuni officiali in quo existūt in potētia oēs actiones: sicut est cor cū alijs anime membris: vt declaratum est in libro de aialibus: sed quodlibet membrum

93

Vide et. 2
de aia. 19
z. 20.Aia ē vna
h̄z h̄z plures
res h̄z virtutes.
36. 5.
c. 7. z q̄bi
d

94

Liber Secundus

membroꝝ istius aialis adaptat oibus actionibꝰ aie. Et similiter quilibet pars partiuꝝ vnus mebru. Et causa in hoc sic dꝰ intelligi: qm̄ definitio p̄tis mebru officialis nō est definitio totius; necesse est cū aia impossibile est vt existat in aliquo aiali proprio illi aie nisi habeat principiuꝝ: vt pars eiꝰ adaptes ad hoc qd̄ hꝰ totū ad recipiendū aiam. U. g. q̄ si cor hꝰ naturā recipiendi aiam: q̄ hꝰ talē figurā: manifestū est q̄ pars eius nō recipit illā animam: q̄ nō hꝰ illā figurā. Unde necesse est vt cōtrariū iudiciū habeat aialia: quozū mebra sunt cōsilia. s. vt illud qd̄ recipit totū recipiat pars: cum habeat eandē diffinitionē. **U. d.** sed tñ hoc nō dat r. c. i. sed q̄ ille modus aialis nō hꝰ corpꝰ officiale: neq; hꝰ mebra officialia: non est remotū vt aia q̄ est in quibet parte eius sit cōsimilis adinuicē in specie: r̄ similis etiā aie q̄ est in toto: immo q̄ mebra eius nō sunt officialia: necesse est vt sit sic. **U. d.**

E. d. totū aut̄ aie est: q̄ est diuisibilis. i. esse aut̄ aiam q̄ est in rebꝰ cōsimilē in specie est: q̄ est diuisa in actu: r̄ vnaqueq; earum agit actionem alterius. Cōsimilitudo autē inter aiam que est in partibus: r̄ aiam que est in toto in specie. s. tota anima per potentiā r̄ diuisibilitatē nō fm̄ actum: qm̄ cū diuidetur: tunc nō remanebit totū: sed ipse diuisit hoc: q̄ p̄opalauit alteram duarum diuisionū. Quomā hec particula: aut demonstrat diuisiones: r̄. q. d. cōsimilitudo autē que est in specie inter partes: q̄ est diuisa in actu totius vero quia est diuisibilis.

Alaannulo
soz rplāta
rū vna iac
suplesipo
ctia. Ide
2. d. aia. 19
20. Et. 7.
meta. 56.

U. d. videtur aut̄ r̄ id principiuꝝ quod est in plantis anima quedam esse. Hac enim solum cōmunicat r̄ animalia r̄ plante: r̄ ipsa quidem sepat a sensibili principio. Sensus aut̄ nihil sine hac habet.

U. d. videtur etiā q̄ principiuꝝ exis in plantis sit aliqua aia. In hoc enim solo cōmunicat plāte r̄ animalia. Et hoc differt a principio sensibili. Et nihil habet sensum sine isto.

95
Nō dīmoꝝ
tuum nisi
animal qd̄
caret vita
ñ principio
sensꝰ r̄ mo
p̄. 36. i. 2.
huiꝰ 2. 16.
r̄. 3. 2. 37
Esse nutri
bile r̄ aug
mētabile
ē fm̄ q̄ vi
uū. esse ho
grauē aut
leuē ē fm̄
q̄ est cor
pus nāle.

U. d. deditrationē in sermone predicto super hoc q̄ aia nō diuidit essentialiter per diuisionē subiecti: ex hoc qd̄ apparet in plantis: r̄ iste sermo nō est acceptus a ratione nisi ei qui cōcedit q̄ plāte hnt̄ aiam: inceptit declarare hoc quomodo. **U. d.** r̄ videt̄ etiā q̄ principiuꝝ r. c. i. r̄ videt̄ etiā q̄ principiuꝝ quo plante nutriunt r̄ augent̄ sit aia. In hoc enim principio existimatur habere cōmunicationē cū aialibus fm̄ vitā. Et ideo nō dicit mortuum nisi aial quod caret principio. i. vita: non principio sensus r̄ motus. **U. d.** cū narravit q̄ animalia cōmunicant in hoc principio cum plantis fm̄ vitā inceptit narrare q̄ plante nō cōicant eis in hoc: r̄ q̄ cōicatio sensus r̄ motus cum nutrimento est necessaria. **U. d.** hoc differt a principio sensibili r. c. i. r̄ principiuꝝ quod est nutrimenti r̄ augmenti r̄ generationis separatur a principio sensibili in plantis: sꝰ principiuꝝ sensibile nō separabitur ab illo cū omne animal nutritur r̄ augetur. **U. d.** debes scire q̄ necessitas essendi nutritibile aut augmentabile non est sicut necessitas essendi calidū: aut frigidū: aut humidū: aut siccū: aut graue: aut leue: r̄ q̄ suum esse augmentabile r̄ nutritibile est ei fm̄ q̄ est viuus r̄ esse graue: a ut leue est ei secūsdum q̄ est corpus naturale. Quoniam si non fuerit sic determinatū nō est necesse p̄pter cōicationē cū principio sensibili: vt principiuꝝ sedz sit aia.

U. d. Incipit Liber Secundus Aristotelis de Anima.

U. d. Summa Scti Lib. de aia: talis est.

U. d. tex. primo vsq; ad. 27. inuestigat duas anime diffinitiones.

U. d. 27. vsq; ad. 51. tratat de anima vegetatiua ac eius potentis.

U. d. 51. vsq; ad. 128. agit de aia sensitiua quo ad sensus exteriores.

U. d. 128. vsq; in finem disputat de sensibus interioribus.

Quoniam

Non tam aut que ab alijs tradita sunt de anima nunc dicta sunt. Iterum autem tamquam ex principio redeamus tentantes determinare quid est anima: et que utique erit communissima ratio ipsius.

Nota solutio
tionis quod
prio possi
te. i. huius
t. 2. 7. 2. 8.

Modo incipiemus aliter in determinando animam quid est secundum diffinitionem: que magis comprehendit ipsam.

Cum contraxerit opinionibus antiquorum: incepit modo querere de seba eius. **E**t dicitur hoc igitur est quod accepimus etc. i. hoc igitur est quod diximus in contradiendo opinionibus quas accepimus de anima. **C**um narravit quod opus incipere in cognoscendo substantiam eius: et considerare in hoc quomodo sciatur diffinitio que est magis utilis: et magis comprehendens omnes partes anime: et dicitur modo autem incipiamus etc. i. modo autem incipiamus loqui de anima alio modo: quia non invenimus ab antiquis aliquid utile de ea: et primo debemus invenire diffinitionem que est magis utilis omnibus partibus eius. **C**ognitio enim utilis semper procedere cognitionem propriam: et sermo eius est intellectus per se.

Dicimus itaque unum quoddam genus eorum que sunt substantiam ipsam. Huius autem aliud quidem est sicut materiam, qui se cundum se quidem non est hoc aliquid. Aliud autem sicut formam et speciem secundum quam iam dicitur hoc aliquid. **E**t tertiam que est ex his. **E**st autem materia potentia. **S**pecies autem enelechia. **E**t hoc duplex: hoc quidem sicut scientia: illud autem sicut considerare.

Dicamus igitur quod substantia est unum generum entium. **S**ubstantiarum autem quedam est substantia secundum materiam: et ista non est per se hoc. **E**t quedam est forma per quam dicitur in re quod est hoc. **E**st autem tertia: et est illud quod est ex ambobus. **E**t materia est illa que est in potentia. **F**orma autem est perfectio. **E**t forma est duobus modis: unus est sicut scire et alius est sicut speculari.

Cum voluit scire diffinitionem per omnes partes anime: et fuit quasi manifestus quod collocat in genere substantie: incepit dividere quot modis dicitur seba: et in quo modo est anima. **E**t dixit quod seba est unum generum entium. i. entium que sunt secundum antecedentiam in esse: quorum anima est unum quod anima non est accidens. **P**onere enim animam accidens est impossibile secundum quod dat nobis prima cognitio naturalis. **O**pinamur enim quod seba est nobilior accidens: et quod anima est nobilior omnibus accidentibus existentibus hic. **E**t cum narravit quod seba univocaliter dicitur poni genus talium istorum entium: incepit dividere eius genera: et dixit: et substantiarum quedam est substantia etc. i. et omnia de quibus dicitur seba sunt tribus modis. **Q**uorum unus est ut sit materia prima que per se non est formata: nec aliquid per se in actu: ut dicitur est in primo physicorum. **S**ecundus autem est forma per quam in dividuum fit hoc. **T**ertius est illud quod fit ex istis ambobus. **Q**uoniam autem forma est: et cum hoc est substantia: manifestum est enim quia comprehenditur sensu. est autem substantia quia est pars substantie. **E**t similiter pars huius substantie cum auferatur: auferatur substantia: et similiter prima materia est substantia: quia est una partium que cum auferuntur: auferetur substantia scilicet indivisibilem. **C**um incepit describere sebam que est secundum materiam: et que est secundum formam: et dicitur materia est illa que est in potentia etc. i. et materia est substantia que est in potentia. forma autem est substantia per quam perfectitur hec substantia que est in potentia forma. **E**t ista forma invenitur

Comē. Auer. sup anima

£

Libri Secundus

duobus modis. Quorum unus est secundum quod est in actu: tunc non pervenit ab ea actio que innata est pervenire ab ea sicut a sciente quod non videtur sua scientia. Secundus est secundum quod provenit ab ea illa actio: sicut est de sciente quod scit. Et prima forma dicitur prima perfectio. Secunda autem dicitur postrema.

Substantie autem maxime videntur esse corpora et horum physica. Hec enim aliorum principia. Physicorum autem alia quaedam habent vitam. Alia autem non habent. Alia autem habere dicimus id quod per se ipsum alimentum et augmentum et decrementum. Quare omne corpus physicum participans vita substantia erit. Substantia autem sit sicut composita.

Et corpora sunt ea que proprie dicuntur substantie: et maxime corpora naturalia. Ista enim sunt principia aliorum corporum. Et corporum naturalium: quedam habent vitam: et quedam non. Et dicere est vitam nutriri et augeri et diminui. Et dicere est vitam ut omne corpus naturale habens communicationem in vita sit substantia secundum quod est compositum.

Cum demerit nobis numerum istarum incepit declarare nobis quod earum sit magis digna ut habeat hoc nomen. **E**t dicitur corpora que proprie dicuntur et cetera. et corpora hic videtur posita habent istud nomen sub magis proprie secundum quod est magis famosum. et maxime animal habent naturalia. Ista enim sunt principia corporum artificialium. **U**nde necesse est ut omne corpus habens communicationem in vita: corpus naturale necesse est augendi ut sit substantia: immo magis dignum est habere hoc nomen substantia. **U**nde exposuit hoc nomen vita. et dixit. et dicere est vitam nutriri et cetera. id est et essentialiter.

Intelligo per vitam principium a quod est cetera omni animato. scilicet nutriri et augeri: et minus essentialiter: et est illud quod appropriat plantis: quoniam hoc possumus. **I**dem nomen vita dicebatur in lingua greca: de omni eo quod nutritur et augetur: animal enim dicitur de omni eo quod nutritur et sentitur. In arabico autem videtur significare idem: sed tamen non dicitur mortuum nisi animal quod caret principio nutrimenti et sensus insensibilis: non principio sensus et motus tantum. **E**t dicitur essentialiter: quod invenit extra vivum aliquid quod assimilatur augmentum et diminutioni: cetera ut lapis: et non est vivum. **E**t cum declaravit quod principio nutriri necesse est ut omne corpus habens vitam sit substantia: declaravit cuiusmodi mensura: scilicet substantia est. et dicitur et est substantia secundum quod est compositum. id est et necesse est ut suscipiat. scilicet corpus vivum sit substantia composita: et est hoc individuum.

Quoniam autem est corpus et huiusmodi vitam habens: necesse est ut sit corpus anima. Non est enim eorum quod in subiecto corpore: magis autem sicut subiectum et materia est. Necesse est ergo animam substantiam esse: sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis.

Et quia corpus vivum est corpus et est tale: impossibile est ut anima solo principio nutriri sit corpus. Corpus enim non est eorum que sunt in subiecto: immo est sicut subiectum in materia. **U**bi necesse est ut anima sit substantia secundum quod est forma corporis naturalis habentis vitam in potentia.

Cum declaravit quod corpus vivum est substantia secundum quod esse compositum ex substantia que est secundum materiam: et ex substantia que est secundum formam: incepit quod dicitur de anima utrum sit substantia composita. scilicet corpus: aut secundum formam. **D**icitur enim animam esse materiam impossibile est: et hoc manifestum est per se. **E**t dicitur.

et qz corp⁹ viuū zc. i. z aia non est substātia fm pōnē. Cōpositū. n. corpus hñs vitā nō est corp⁹ viuū fm qz est corp⁹ simplr: s; fm qz ē tale corpus: est igit viuū p aliqd exñs in sbo: nō p aliqd exñs nō in sbo. Corp⁹ aut ē substātia fm qz est subiectum.

Et cū dedit ppōnes ex quib⁹ psequit vt aia non sit substātia fm qz est corp⁹: sed fm qz ē forma. d. vñ necesse est vt aia sit substātia fm qz est forma corpis naturalis hñtis vitā in potētia zc. Cōm autem nō est substātia s; corp⁹: declarabit in scōa figura p illas duas ppōnes predictas. s. qz aia ē in subiecto: z corpus est nō in subiecto. Cōm vero est sba fm formā: manifestū ē ex hoc qd ē substātia in subiecto hoc ppriū ē forme. s. vt sit substātia ma autē ē pars huius substātie ppositē. Et ē equoce a dī forma esse in subiecto: z cñs eē in subiecto. b Subiectū em accñtis ē corp⁹ ppositū ex mā z forā: et ē aliud exñs i actu. z nō indiget in suo eē accñti. Subiectum aut forme nō hz eē in actu fm qz ē subiectū nisi per formā: z indiget forma vt sit in actu: z c maxie primū subiectū: qd nō denudatā forma oio. Et ppter similitudinē inter ista errauerūt plures loquentiū: z dixerūt formā esse accñs. Et ex hoc declarabit perfectē qz aia nō est substātia fm mām. Materiam em est substātia fm qz est sōm. Aia aut fm qz ē in sbo. Et. d. hñs vitā in potētia: z necesse ē vt aia sit sba fm qz est forma corpis nālis hñtis vitā fm qz dī hñe illā formā in potētia vt agat actōes vite per illam formam.

Ad Substantia autem actus est et perfectio: huiusmodi igit corporis actus atq; perfectio est. Hic autem cum dicatur dupliciter: alius autem sicut scientia: alius quidem sicut considerare. Manifestum est igitur quod anima est actus sicut scientia. In eo enim quod anima existit et somnus et vigilia est. Proportionaliter autem vigilantia quidem ipsi considerare: somnus aut ipsi habere et non operari.

Et ista substantia est perfectio: est igitur perfectio talis corporis: z quia perfectio dicitur duobus modis: quorum vnus est scire: et alius sicut aspicere. Manifestum est quod ista perfectio est sicut scire. Quoniam apud ipsum est esse anime.

Et vigilia est similis studio. Somnus autem est similis dispoñi rei: cum potest agere et non agit.

Cum declarauit qz anima est substantia fm formam: et forme sunt perfectiones habentium formas: z sunt duobus modis: incepit demonstrare qz perfectio est in diffinitioe anime quasi genus. Et. d. et ista substantia est perfectio zc. i. et quia substantia que est fm formam est perfectio corpis hñtis formam: z iam declaratur est qz anima est forma: necesse est vt anima sit perfectio talis corporis. i. perfectio corporis nālis habētis vitam in potētia fm qz perficit p ipsam. Et cū declarauit qz anima est perfectio: declarauit fm quot modos dicitur perfectio: z. d. et perfectio est duobus modis zc. id est et quia perfectio est duobus modis: quorum vnus est sicut scia exiēns in sciente: quādo nō vitā sua sciētia: et alius est sicut scientia existēs in sciente quādo vitatur ea. Cōm incepit demonstrare secundum quē modum istoz duoz dicitur qz anima est perfectio: z. d. manifestum est qd ista perfectio est sicut sciētia. i. z qz iam declaratum est qz anima est perfectio corporis naturalis: z perfectio p duobus modis: manifestū ē qz perfectio qz est

Liber Secundus

aiatum: et differt a corpore non aiato est exns in eo sicut scia in sciente.

- 2 **C**D. de dit rōne super hoc: et dixit: qm̄ apud ipm̄ ē esse aic. i. qm̄ apud esse istius perfectio nis in aiato inuenit̄ aia non apud eē alterius perfectiois. **E**t cū demonstrauit q̄ perfectio accepta in diffōne aie q̄ ē sba aie ē illa q̄ ē quasi sciētia existēs in sciente: quādo nō vtitur ea: dedit exēpluz sup hoc. **E**t. d. i. vigilia est silis. et. i. cū aial fuerit dormiēs: tūc aia erit in eo h̄z p̄ m̄ā perfectionē: et hoc est silē eē scie in sciente in tpe in quo nō studet: et nō silē esse ignorātie in nō sciente. Manifestū est em̄ q̄ aial apud somnū hab̄z aiā sensibilem sed non vtitur sensu: sicut sciēs h̄z sciam: sed non vtit̄ ea. **D**ispositio aut̄ aie apud vigiliā in animalibus est similis scie in sciēte qm̄ vtitur ea. **E**t hoc est in anima sensibili. Anima aut̄ nutritiua nunq̄ inuenitur in animalibus nisi s̄m postremam perfectionē. **N**isi aliquis ponat q̄ sit quidam modus animalū qui nō nutrit̄ in aliquo tpe. i. in tpe in quo manet in lapidibus: vt rane magne: que nihil thesaurizāt: et manent tota hyeme in lapidibus: et similiter plures serpentes. **E**t s̄m hoc erit hoc cōe anime sensibili nutritiue eadem intentione. **E**t si non: tunc p̄fectio accepta in eis erit h̄z equiuocationē. **E**t quocunq̄ modo sit: qm̄ intellecta fuerit diuersitas inter vtrumq̄: tunc non nocebit hoc accipere indiffinīte in hac diffinitione cū sit impote aliter. **E**t. d. et somn⁹ silis dispōn̄ rei et. i. positio anime apud somnū in animalibus est silis dispōn̄ rei in tpe in quo potest agere: sed non agit. et hec est descriptio prime perfectiois: et ex ea intelligitur descriptio postreme perfectionis: et est dispositio rei p̄ quas ens agit: aut patitur in tpe in quo agit aut patitur.

Docum.
 Anutri
 tiua nūq̄
 inuenit̄ in
 aialib⁹ ni
 si s̄m po
 stremā p̄
 fectōez. id
 8. ph. 20.
 et h̄. j. 14.
 Et. 3. de
 aie. 44.
 59.
 vs phoc
 j. 2. 30. Et
 2. 5. terrij
 huius.

Prior autem generatione in eadem scientia est. **U**n̄ anima est primus actus corporis physici potentia vitam habentis. **T**ale autem quodcunq̄ sit organicum: organa aut̄ et plātaz ptes sunt sed penitus simplices vt folluz fructiferi cooperimentum fructiferum autem fructus. **R**adices vero ori similes sunt: vtraq̄ enīz trahunt alimentum.

Et scientia in eodem antecedit in esse: et ideo anima est prima perfectio corpus naturalis habentis vitam in potentia: et est secundum quod est organicum: et partes plantarum sunt etiam organica: sed valde simplicia. **V**erbi gratia quod solta sunt coopertoria et vestes fructibus. **R**adices autem similes sunt ori: quoniam isti duo modi contrahunt cibum.

- 6 **C**um declarauit q̄ genus anime est perfectio que est quasi scia existens in sciente: quando non vtit̄ ipsa. incept̄ narrare q̄ ista p̄fectio p̄cedit i esse scōam perfectionē: et q̄ p̄pter hocq̄z adiungi in diffōne q̄ aia est prima p̄fectio corporis naturalis h̄ntis vitam in potētia. **E**t. d. et scia in eodem et. i. et perfectio que est quasi scia precedit in esse in indiuiduo secundam perfectionem que est quasi studij. **E**t cū narrauit hoc incept̄ narrare q̄ pp hoc debem⁹ hanc intētione dicere in diffōne: vt per primā distinguat̄ a p̄fectione postrema. **E**t. d. et iō aia ē p̄fectio prima et. i. et ideo dicēdū est in diffōne aie. et. c. **C**D. d. et est s̄m q̄ ē organicū: ita cecidit in scriptura loc⁹ albus: et ē corp⁹ s̄m q̄ ē organicū. i. corp⁹ h̄ns vitā in potētia ē primū organicū corp⁹. **E**t cū narrauit q̄ oē corp⁹ viuū ē organicū: et hoc fuit manifestū in animalibus: sed latuit in plantis: incept̄ demonstrare q̄ organa existunt etiam in plantis. et. d. et partes plantarum sunt etiam organica et. i. et sermo eius in hoc est manifestus. **E**t hoc qd̄ dixit de plantis manife

Docum.

finem est: folia enim ita sunt de plantis: sicut corum in aialibus: et radices sunt sicut os: quoniam utriusque apprehendit cibum: et hoc intendebat cum dicitur quoniam isti duo modi continent cibum. scilicet radices et os: et alia ventricula que transeunt ad ipsa. **36. 1. 38.**

CSi autem aliquod commune in omni anima oportet dicere. Erit utique actus primus corporis organici physici. Unde non oportet querere si unum est anima: et corpus: sicut neque cera et figura: neque omnino uniuscuiusque materia et id cuius est materia. Unum enim esse cum multiplex dicantur: quod proprie est: actus est.

CSi igitur aliquod vult dicendum est in omni anima: dicemus quod est prima perfectio corporis naturalis organici. **C**Et ideo non est scrutandum utrum anima et corpus sint idem: sicut non est per scrutandum hoc in cera et figura: neque in ferro et figura: neque vult in materia cuiuscumque: et illo quod habet illam materiam. Unum enim dicens cum dicuntur pluribus modis perfectio: est illud de quo dicitur hoc prima intentione.

diffō cōs anime.

ad dō ē du bitādum quō exaia

CCum declaravit hoc: dixit. si igitur aliquod vult dicere. scilicet si igitur potest esse diffinitio anime: nulla diffinitio est magis vultis quam ista: nec magis conveniens sibi anime: et est quod anima est prima perfectio corporis naturalis organici. **C**Et induxit hunc sermonem in forma dubitationis: cum dicitur. si igitur dicendum est et excusando a dubitatione accipere in partibus istius diffinitionis. Perfectio enim in anima rationali et in aliis virtutibus anime fere dicitur pura equivoocatione: ut declarabit postea. Et ideo potest aliquis dubitare et dicere: quod anima non habet diffinitionem vultem. et idem dicitur. si igitur fuerit processum nobis quod potest esse invenire sermonem vultem comprehendente omnes partes anime erit ille sermo iste.

7

corpe fis

at vñs. 13

vit oppo

E

lituz. j. de

aia. t. cō.

92. 5. plō

nē vbi h

CDeinde dicitur. et ideo non est scrutandum et cetera. et cum declaratum est quod anima est prima perfectio corporis naturalis: et quod animatum non habet hoc esse nisi ex eo quod habet animam: non est dubitandum a quo anima et corpus cum sint duo fiant idem: sicut non est dubitandum hoc in cera: et in ferro cum figura existit in eis et universaliter in materia cuiuscumque: et in re que existit in illa materia. **C**Hec enim nota. scilicet unum et ens habet dicatur pluribus modis: in prima perfectio in omnibus istis. scilicet forma magis digna est ut habeat hoc nomen: scilicet unum et ens: quam illud quod est congregatum ex materia et forma. Congregatum enim non dicitur unum nisi per unitatem existentem in forma. Materia enim non est hoc nisi per formam. Et si materia et forma essent in composito existes in actu: tunc compositum non diceretur unum: nisi sicut dicitur in rebus que sunt unum secundum contactum et ligamentum. Modo autem et quia materia non differt a forma in composito: nisi potentia: et compositum non est ens in actu nisi per formam: tunc compositum non dicitur unum: nisi quia sua forma est una. **C**Et quia si innuit per hoc quoniam contingentem dicentibus quod anima est corpus. Et est quod illud quod aggregat ex anima et corpore fiat unum.

fuit dubit

tatum.

b ens et

vñs p p

dñr d for

ma q̄ b cō

gregato

oppm vñ

dre. 5. c. 3.

13. 2. ph. c.

4. 2. 7. m.

c. 7. 1. 8.

m. c. 7. idē

hñ sicut h.

c. 2. a non

dñt a forā

i pposito

nñ potē

tia. Vide

id. x. m. 23

CUniversaliter quidem igitur dictum est quod sit anima. Est enim substantia que secundum rationem. Hoc autem est quod quod erat esse homini corporis: sicut si aliquod organorum: physicum esset corpus: ut dolabra. Erat quidem enim dolabra esse substantia ipsius: et anima hec. Divisa autem hac non utique amplius dolabra erit: nisi equivoce: nunc autem est dolabra. Non enim huiusmodi corporis quod quid est esse et ratio anima. Sed physici huiusmodi corporis habentis in seipso

Liber Secundus

principium motus et status.

Cum igitur diximus quid est anima videlicet est substantia secundum hanc intentionem. scilicet secundum illud quod hoc corpus est: quod est quemadmodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale: ut securis: tunc acumen securis est substantia: et est anima secundum hanc intentionem. Et ideo cum illud est abstractum non erit securis post. nisi equivoce. Materia autem erit securis post. anima non est quidem talis corporis: et intentio eius secundum corpus talis naturalis habentis principium motus.

Cum praedixit: quod anima est substantia: deinde declaravit quod est forma et perfectio incepit hic inducere modum per quem potest accidere certitudo quod forme naturales sunt substantie: et hoc est necessarium in hoc loco. **¶** Et dicitur 123 igitur diximus 2c. i. declaratum est igitur ex hoc quod dicitur: quid est anima videlicet secundum quod dicitur in hac diffinitione: anima est substantia secundum intentionem per quam dicimus in re per quam hoc corpus naturale est substantia non alio modo.

Seco ph.
7.

Deinde dicitur exemplum de corporibus artificialibus: et fecit etiam in hoc iter corpora naturalia et artificialia. Essentie enim rerum artificialium sunt accidentis et ideo existimaverunt quidam quod ita est de essentiis corporum naturalium. **¶** Et dicitur quemadmodum si aliquid instrumentum 2c. i. et forme et essentie corporum naturalium sunt substantie: quoniam quemadmodum si aliquid instrumentum esset corpus naturale: ut securis. i. si imaginati fuerimus ipsum esse ens naturale: tunc acumen securis esset substantia eius. **¶** Deinde dedit rationem super hoc: 2c. d. et scilicet ista cum abstracta est 2c. i. et necesse est in securi si esset ens naturale ut eius acumen esset substantia. Securis enim non dicitur nisi illud quod congregatum est ex materia. scilicet ferro et forma que est acumen: et si acumen auferatur esset securis corpus naturale: tunc securis non esset: quia materia et forma non essent nisi diceretur securis equivoce. Et illud pro cuius ablatione auferatur hec substantia est substantia: est enim pars eius. Pars autem substantie est substantia. **¶** Deinde dicitur materia autem erit post securis. i. materia adest quod securis est corpus artificiale licet acumen sit ablatum ab eo: tamen post dicitur securis per suam figuram. scilicet figura enim que propria est ei eadem est in ea cum acuitate et sine. **¶** Et hoc quod dicitur manifestabitur ex hoc quod dico. **¶** Manifestum est enim per sequens hoc nomen securis siue fuerit naturale siue artificiale dicitur de illo congregato: ex illo quod est quasi forma in eo: et ex eo quod est quasi materia. **¶** Et est manifestum est per se: quod securis dicitur de aliquo indiuiduorum substantie. **¶** Et sic necesse est ut hoc nomen quod dicitur de eo secundum quod est indiuiduum substantie sit dictum de eo secundum materiam et formam insimul. **¶** Unde necesse est ut utrumque sit substantia: partes enim substantie sunt substantia. Et sic necesse est cum fuerit forma ablata: et hoc nomen auferatur ab ea. scilicet nomen quod demonstrat ipsum secundum quod est indiuiduum. **¶** Aut dicamus quod hoc nomen non dicitur de eo nisi secundum materiam tantum. **¶** U. g. secundum quod est corpus ferreum: et tunc forma erit in eo secundum accidens: tunc necesse erit si forma fuerit ablata ut hoc nomen quod dicitur de ea secundum quod dicitur indiuiduum substantie remaneat.

Illud ad
ablatioem
cui aufer-
tur substantia: est
substantia. 30. 3
c. 2. quod quomodo
sit intelligendum
videtur. 3
me. co. 8.

Cum forme erit in eo secundum accidens: tunc necesse erit si forma fuerit ablata ut hoc nomen quod dicitur de ea secundum quod dicitur indiuiduum substantie remaneat. **¶** Sed quia forme rerum naturalium cum fuerint ablate auferentur materiam: et nullum ens remanet nisi equivoce: necesse est cum posuerimus securim esse corpus naturale: et ablata fuerit acuitas que est in ea quasi forma: ut auferatur materia et non remaneat ens. Cum igitur forma fuerit ablata secundum hanc intentionem: statim auferetur hoc nomen securis quod demonstrat ipsum secundum quod est indiuiduum substantie: quoniam

per ablationem forme auferatur materia: et cum materia et forma auferuntur ubi est quod nihil remanet de eis que demonstrant per hoc nomen formam quod demonstrat aliquod materia est in generalibus individuum subiecti: nisi sit aliquid individuum: et tunc non dicitur securis nisi in generalibus equiuoce. Et forme igitur naturales subiecti sunt: quia cum ablatae fuerint auferuntur et in generalibus tur nomen quod demonstrat ens formam quod est individuum subiecti. Et similiter diffinitio: quae est forma illud nomen: quia auferitur genus et differentia: quorum unum forma demonstrat materiam et aliam formam. C. g. quod cum sensus auferuntur a carne non remanet caro nisi equiuoce sicut caro mortui. Et forma autem artificialis non. Quia cum auferuntur non auferuntur materia: sed remanet nomen et diffinitio: quoniam cum figura securis auferuntur remanet ferrum idem sicut ante: nomine et diffinitione: et necesse est et recte ut remaneat nomen eius. s. securis quod demonstrat hoc instrumentum. s. quod est individuum subiecti: hanc acuitas auferat.

Et hoc fuit quod nomen dicitur in rebus naturalibus primo de forma: et secundo de congregato. In rebus autem artificialibus e contrario. s. quod primo de materia: et secundo de congregato. In rebus igitur artificialibus demonstrat individuum subiecti suam primam significationem: quia significat materiam: et in rebus indiu-
 duis substantie naturalibus demonstrat ipsum formam suam primam significationem: quoniam significat formam. hoc enim individuum non est hoc nisi per suam formam: non per suam materiam. Materia enim a nullum habet esse in actu in rebus naturalibus formam quod est materia: non est in actu nisi merito forme: et hoc valde manifestatur in formis rerum simplicium: quoniam cum forma fuerit ablata nihil remanet. Et in rebus artificialibus nihil est hoc nisi per suam materiam: non per suam formam: et sic declarabitur tibi differentia inter naturalia et artificialia. et intelliges hoc quod dixit Aristoteles. et auferet dubitatio que inducit credere quod forme sint accidentia. C. d. anima enim non est anima et est de anima e contrario acuitati. Nomen enim auferetur ab anima per ablationem anime: et remanet in securi: licet acumen auferatur. Anima non est talis corporis in quo est acuitas scilicet corporis artificialis organici: sed naturalis: et hoc intendebat cum dixit: talis: et hoc quod dicitur principium motus et quietis: est diffinitio corporis naturalis.

Considerare autem in partibus operis quod dictum est. Si enim esset oculus anima: anima utique ipsius visus esset. Hanc enim substantia est oculi que est forma rationem. Oculus autem materia visus est: quo deiciente non est oculus nisi equiuoce: sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte in toto uiuente corpore. Proportionaliter namque se habet sicut pars ad partem totus sensus ad totum corpus sensituum secundum quod huiusmodi.

Et considerandum quod dicitur de hoc in membris etiam Oculus. enim si esset anima: tunc visus esset anima eius. Iste enim est substantia oculi que est forma suam intentionem. Et corpus oculi est materia visus: qui cuius deficit non dicitur oculus nisi equiuoce: sicut dicitur de oculo lapideo. Et accipiendum est illud quod dicitur de parte in toto corpore. Proportio enim partis ad partem est sicut totus sensus ad totum sensibile.

Cum declarauit quod ita est anima de corpore sicut forma in materia: forma enim in corporibus naturalibus magis habet nomen substantie quam materia: et quod individuum non sit individuum: nisi per formam: quia non est individuum: nisi secundum quod est ens in actu: et est ens in actu per suam formam: non per suam materiam. Et quia declarauit hoc ratione: vult modo declarare hoc exem-

a Mate-
ria nullu
habet esse in
actu in re-
bus natu-
ralibus formam
quod est materia.
Urb. 2. ph.
12. 1. ph.
76. 3. ce.
29. 7. me.
ta. 8. Et. j.
ca. de sba
or. Et. j.
phy. 69.

Indini-
duum non est
individuum
nisi per for-

9
B
ma. 36. 3.
co. 7. j. de
anima. 9.

Liber Secundus

plo. **Et. d.** z cōsiderandū est q̄ dictū est in mēbris. i. z hoc q̄ dictum est in aia: qm̄ est s̄ba: qz cum auferitur: auferitur nomen ab aīato: z verificatur in mēbris habētibus pp̄ie virtutes particulares aīe sensibilis. **Deinde. d.** exemplū de hoc in oculo: z. d. oculus est si esset aīal z. i. qm̄ pp̄ortio visus ad oculum est sicut pp̄ortio aīe ad corpus: si igitur fuerimus imaginati q̄ oculus esset animal: necesse esset vt visus esset anima eius: visus em̄ tunc esset substātia aīe s̄m̄ illud q̄ est: z oculus esset materia illius aīe. **Deinde. d.** qui cū deficit z. i. z qz manifestum est de visu q̄ cum deficit non remanet oculus post nisi equiuoce: sicut oculus factus de lapide: aut formatus in pariete: qm̄o habet de intētionē oculi: nisi tātum figuram. **Et q̄ visus est substātia oculi.** Manifestū est q̄ anima v̄z habere talem dispositionem cum corpore. s. q̄ cū auferitur: auferitur nomen ab aīato: z non remanet aīatum nisi equiuoce. **U. g.** qz cū aīalitas fuerit ablata ab aliquo individuo nō remanet aīal nisi equiuoce: quā p̄opt̄ anima est substātia.

Uis p̄s̄te vt habemus certitudinē de toto cōsiderādo hoc in partibus: inceptit de clā
1. celi .19. rare modū vt iudiciū totius z partis sit idem in hoc loco: z. d. cōparatio est
4. ph. 37. partis ad partem z. i. z necesse est vt ita sit de toto sicut de parte in hac in-
1. d. aīa. 88. tentione: qm̄ cōparatio alicuius membri apud suam formam particularem
secūdo ce sensibilem in essendo: substāntiam illius membri est comparatio totius sen-
li. 59. sus ad totum corpus sensibile. **Et hoc quod. d.** manifestum est. Comparatio enim visus qui est pars sensus ad oculum est sicut comparatio totius sensus ad totum corpus: z quia comparatio est eadem: z visus est substātia: igitur anima erit substātia.

Non est autem id potentia viuens quod abiicit animam: sed id quod ipsam habet Semē autem z fructus potentia huiusmodi corpus est. Sicut quidem igitur incisio z visio: sic z vigilantia actus: vt autem visus z potentia organī anima. Corpus autem quod potentia est. Sed sicut oculus pupilla et visus: et ita anima z corpus animal.

Et illud quod habet potētiam vt viuat non est illud a quo ab lata: est aīa: s̄z illud quod habet animā. Semē autē z fructus sunt in potentia corporis tale. Quontam sicut secare z asp̄icere sunt p̄fectiones: ita vigilie. Et sicut visus est potentia instrumenti anima. Corpus autem est illud quod est in potentia. Et sicut oculus est visus z membrum: ita animal: est anima z corpus.

10 **Quia accepit in diffinitione anime potētiam que dicitur quasi equiuoce: inceptit declarare quā intētionē intēdit: z cōplet declarationē illius z prime z secūde intētionis hoc modo declarationis: a quo modo inceptit. s. exemplariter. **Et. d.** z illud q̄ h̄z potētiam vt viuat z. i. z cum dīcimus in corpore. s. q̄ est q̄ h̄z potētiam vt viuat: non intendimus per hoc sicut dixim⁹ in eo q̄ nō h̄z habitū z formā q̄bus p̄t agere: z pati: que ad modū dīcimus q̄ semē z fructus h̄nt potētiam vt viuāt: z q̄ sanguis menstruosus h̄z potētiam vt sentiat aut moueatur: sed diximus hoc in h̄nti aīam in actu quasi agit: aut patitur: sed in illo tempore neq̄ agit neq̄ patitur: sicut animal dōz miens. **Et cū demōstrauit hoc de potentia que est prima p̄fectio dedit dīferētiam inter istam potētiam que nō est aīa in suo esse: z inceptit etiā declarare exemplariter dīam inter primā p̄fectionē in rebus habentibus formas: et secundam. **Et. d.** z sicut abscindere z. i. z sicut abscindere in securi: z asp̄i-****

tere in oculo sunt postreme perfectiones istarū rerum: ita vigilia est postrema perfectio animalis sensibilis. **C**Et. d. hoc: quia manifestum est q̄ proportio abscissionis ad instrumentum quando abscindit: et aspectus ad oculum quando aspicit: est sicut proportio actionis sensuum ad animal in vigilia. Vigilia enim est vsus sensuum: et sicut ista dispositio est postrema perfectio oculi sic vigilia est postrema perfectio animalis.

Quid. d. et sicut visus est potentia infirmū: sic est aia. i. et sicut visus quāto ad aia nō vtitur ipso dicitur esse potentia qua oculus videt: ita dicimus q̄ aia est potentia qua aial viuit: q̄n aia nō agit per illas actiones aie. **Q**uid. d. corpus autē est illud quod est in potētia. i. corpus autē animalis est illud quod recipit illam potentiam: aut qd̄ dicitur illam virtutē habere. et dicitur potētia: q̄ q̄nq̄ agit et q̄nq̄ nō: et dicitur potētia in tpe in quo nō agit. **Q**uid. d. sicut oculus est mēbrū visus: ita aial est aia et corpus: id est sicut hoc nomen oculus dicitur de illo membro quod est corpus compositū et de virtute visibili que est in eo: ita animal dicitur de anima et corpore: et sermo eius in hoc capitulo est manifestus.

Quid quidē igitur nō sit anima separabilis a corpore: aut partes quedam ipsius si partibilis apta nata est: non immanifestum est.

Quarundam enim actus partium ipsarum. At vero quasdam nihil prohibet: propter id quod nullius corporis sunt actus. Amplius autem

immanifestum si sit corporis actus anima sicut nauta nauis.

Figuraliter quidem igitur sic determinetur et describatur de aia.

Quasi autē aia nō est abstracta a corpore: aut pars eius si innata est diuidi: nō latet. Est enim quarundam partium perfectio. Sed nihil prohibet ut hoc sit in quibusdam partibus: quia nō sunt perfectiones alliculus rei ex corpore. Et cum hoc nō declaratur vtrū aia corpori sit sicut gubernator nauis. Scdm̄ igitur hunc modū determinandus est hoc de aia s̄m̄ exemplum et descriptionem.

Cum accepit in diffinitione aie vniuersali q̄ est perfectio corporis naturalis: incepit declarare quātum apparet ex hac diffinitione de abstractione aut non abstractione. **C**Et. d. q̄m̄ autē aia et. i. q̄m̄ manifestū est ex hoc qd̄ dictū est in diffinitione anime: q̄ impossibile est q̄ anima sit abstracta a corpore: aut s̄m̄ oēs partes: aut p̄ aliquā partē eius si innata est diuidi: nō latet. Apparet enim q̄ quedam virtutes sunt perfectiones partium corporis s̄m̄

q̄ forme naturales perficiuntur per materiā: et tale impossibile est ut sit abstractum ab eo per qd̄ perficitur. **Q**uēdo. d. sed tamē nihil prohibet et. i. s̄ hoc manifestum non est in omnibus partibus eius: cum sit possibile ut aliquis dicat q̄ quedam pars eius nō est perfectio alliculus membri corporis aut: dicat q̄ s̄ sit perfectio: tamen quedam perfectiones possunt abstrahi: ut perfectio nauis per gubernatorem. propter igitur hec duo non dicitur manifestum ex hac diffinitione: q̄ omnes partes anime p̄nt abstrahi. **C**Et

Alex. dicit q̄ ex hac diffinitione apparet q̄ omnes partes anime sunt nō abstracte: et nos loquemur de hoc: quando loquemur de virtute rationabili. **C**Et. d. s̄m̄ igitur hūc modū et. i. tanta igitur cognitio est data a talibus diffinitionibus que inducte sunt exemplariter: et s̄m̄ sermones vniuersales: sicut nos fecimus hec. i. q̄ nō notificant re perfectam notificatione: quousq̄ appa-

reant ex ea oia cōuenientia illi rei: et ideo cum perscrutati fuerimus de vnaquaq̄ partē aie s̄m̄ diffinitionem p̄p̄iam cuiuslibet: apparet tunc intentio et alie intentiones: quereandarum in anima.

Immanis festū si sit aia corporis actus sicut nauta nauis.

Liber Secundus

Capitulum secundum.

A

Quoniam autem ex incertis quidem manifestioribus autem fit certus et secundum rationem notus. Tentandum est iterum sic aggredi de ipsa. Non enim solum: quod opus diffinitivam rationem ostendere sicut plures terminorum dicitur sed et causam inesse et demonstrare. Nunc autem sicut conclusiones rationes terminorum sunt.

Ut quod est tetragonismus. Equale altera parte logarithmi orthogonum esse equilaterale. Talis autem terminus ratio conclusionis. Dicens autem quoniam tetragonismus est medietas inventio rei causam dicit.

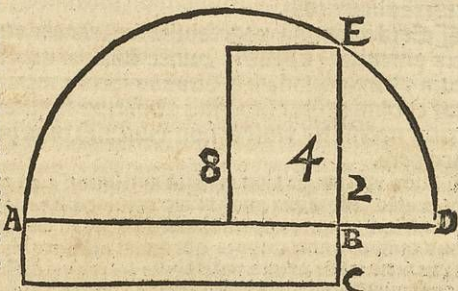
Et quod res manifesta que est magis propinqua in sermone ad intelligentium est ex rebus lateribus: sed magis appareter. Querendum est etiam ut tali cursu curramus in anima. Opus igitur ut sermo diffinitivus: non tamen demonstrat quod est res: sed etiam causa erit inuenta et manifesta in eo. Modo autem intentiones diffinitionum sunt quasi premissae. U. g. quadratura: et est in ventre superficie rectorum angulorum equalium laterum equalis logus. Et ista diffinitio est intentio conclusionis. Dicens autem quadratura est in ventre medium in re narravit causam.

B
13

Quia cognitio acquisita ex hac diffinitione non sufficit in cognitione substantie cuiuslibet partis anime: quoniam hec diffinitio est vltis oibus partibus anime: dicta de eis multipliciter: et tales diffinitiones non sufficiunt a in cognitione rei perfecte: cum fuerint vltis vniuocae: medietas cum sint vltis multiplices. Querendum est enim post ad sciendum vnaquamque partium quod collocat sub illa diffinitione cognitione propria: cum diffinitio non dicat de eis vniuocae. Incepit igitur hic demonstrare viam ad cognitionem diffinitionum que appropriant cuiuslibet partium anime vniuocae: et causam propter quam non sufficiunt diffinitiones in talibus rebus. Et dicitur: quod res manifesta que est magis propinqua re. et quod via naturalis in cognitione ne causarum propinquarum rebus est ire de lateribus apud nam apparentibus: opus nos ire in cognitione diffinitionum propinquarum vniuocae partium anime per istam viam: et nulla via est in cognitione talium diffinitionum. que componuntur ex propinquis causis propriis rei cum fuerint ignorate nisi a posterioribus apud nos. Et dicitur: opus enim ut sermo diffinitivus: non tantum demonstrat re. et causa modo diffinitivus perfecte non demonstrat genus rei tamen: sicut faciunt plures diffinitiones: sed formas non genus. Et cum notificauit hoc narravit cuiusmodi diffinitio est diffinitio que querit in vnaquamque partium anime: et cuiusmodi est diffinitio predicta. et dicitur: modo autem intentiones diffinitionum sunt quasi conclusiones. i. ista diffinitio que modo que dicta est sitis diffinitionibus que sunt quasi proprium demonstrationis: diffinitio autem vltis preterioribus ad dicta est sitis diffinitionibus que sunt quasi demonstrationis conclusio. Et cum declarauit hoc propterea. Dedit exemplum de diffinitionibus que sunt quasi conclusio si fuerint ignorate esse in diffinitionibus: sed sunt si fuerint manifeste per se principia demonstrationis. et si fuerint ignorate: sic impole est ut declarent esse in diffinitio nisi per argumentum. Et dicitur: et quod dicitur. g. quadratura re. et exemplum diffinitionum vltimum que sunt quasi conclusio demonstrationis est rñdere querenti quod est quadratum: quod est superficies rectorum angulorum equalium laterum equalis logus. Et dicitur: exemplum diffinitionis que est quasi principium demonstrationis. et dicitur: dicens autem quod quadratura re. et qui autem diffinitio quadratura

a Diffinitioes vniuocales vniuocae non sufficiunt in cognitione rei perfecte: nec cum sint vltis multiplices.
b Idem prius de anima. 8. et hic. 5. 7. 2. j. 30. Et. 3. datae co. 5.
c In natura lib. 9. inus de posterioribus ad priora. 36. et. 57. Et. 7. me. t. co. 10. Et. 3. ce. c. 61. tade hic. j. c. 33. e

um qđ est suplicies rectorū angulorū equalitū laterū factum super lineā me-
diā in pportione inter latera oblogi qđ equat ei: diffinit quadratū diffini-
tione q̄ est quasi principii demfatiōis: cū diffinat ipm p cām ppinquam.
Et cū. d. mō autē intētiōnes diffinitionū sunt quasi p̄lōnes. Nō intende-
bat q̄ ista diffō inducta in aia est p̄lō demfatiōis: s; intēdebat q̄ est ex gñe
illarū diffinitionū: s; q̄ tales diffōnes sunt vles. 7 id. d. sunt. q. p̄lōnes: iste
em diffinitiones aut sunt p̄lōnes: aut sunt siles diffōnib⁹ q̄ sunt cōlōnes.
Neq; intēdebat etiā q̄ diffō querēda hec est in vnaquaq; partū aie est
ex diffōnib⁹ q̄ sunt quasi principii demfationis: ita q̄ sint manifeste p se qz
sunt ignorate apud nos: 7 via ad cognoscēdū eas est ex posteriorib⁹: sicut
d. sed intēdebat q̄ est ex gñe illarū diffōnū. Tales em diffōnes: aut sunt p̄n-
cipii demfationis: aut sunt siles diffōnib⁹ q̄ sunt quasi principii demōstra-
tiōis: 7 ideo sermo ei⁹ ita d; legi. S; etiā cā erit inuēta 7 manifesta in ea. i.
sermo diffinitōis aiam pfecte d; esse vt cā ppinqua sit manifesta in ea: et ista
diffinitio est ex diffini-
tionib⁹ q̄ assimilant dif-
finitionib⁹ q̄ sunt p̄n-
cipia demōstratiōis: iquā
tuz est p̄pria diffinitio.
Diffinitio autē quam de
dimus modo in anima
est ex diffinitionibus q̄
assimilantur diffinitio-
nibus que sunt conclu-
siones demōstratiōis: se-
cundum q̄ est genera-
lis omnibus partibus
aie: 7 nō est inducta in
ea cā ppinqua.

Dicamus igitur principium accipientes intentionis vel deter-
minari animatum ab inanimato in viuendo: multipliciter autem
ipso viuere dicto: 7 si vnum aliquod horum insit solum viuere ip-
sum dicemus: vt intellectus 7 sensus motus: 7 statum secundum
locum. Adhuc autem motus secundum alimentum 7 decremen-
tum 7 augmentum.

Incipiemus igitur querere 7 dicere q̄ animatum distinguitur
a non animato viuendo: 7 quia viuere dicitur multis modis: si in-
re fuerit inuentus aliquis eorum vnus tantum dicemus q̄ vult.
V. g. intellectus: 7 sensus: 7 motu: 7 quies in loco: 7 nutrirī: 7 dimi-
nui: 7 augeri.

Cum notificauit diffōnē aie vlr: 7 notifican erit q̄stū dant tales diffinitio-
nes in cognitione rei: 7 q̄ diminute faciunt cognoscere non perfecte: cum
sint vles: 7 quasi p̄lō demfatiōis. Et qz diffinitio querēda in vnaquaq; par-
tū aie est siles diffōnibus p̄p̄is que sunt quasi principia demfationis: et
q̄ tales diffōnes cum fuerint nō manifeste esse in diffinito: sicut cōtingit in
partibus anime: opz tunc ire ad cognitionē earū ex rebus posterioribus q̄
sunt magis note apud nos. s. compositis. Dixit. incipiamus igitur que-
rere 7 c. i. dicamus igitur q̄ quia notum est apud nos q̄ animatum non

15
Vide idē
S. c. 11. 7 q̄
ibi.

Liber Secundus

differt a non animato: nisi per vitam. viuum autem dicitur multipliciter. scilicet per multas actiones que sunt in eo: manifestum est quod omne de quo dicitur vna illarum intentionum: aut vna illarum actionum: aut plures vna que est aiatum: hoc intendebat cum dixit: si inuentus fuerit in re aliquis eorum etc. Deinde numerauit actiones attributas vite et dixit. U. g. intelligere et sentire: et moueri et quiescere in loco: et nutririi et diminui: et augeri. id est iste actiones attribute vite sunt quatuor genera: quarum vnum est intelligere: secunda dum sentire: tertium moueri et quiescere in loco: quartum nutririi et augeri et diminui.

¶ Tandem et vegetabilia omnia videntur viuere: videntur enim in seipsis habentia potentiam et principium huiusmodi per quod augmentum et decrementum suscipiunt secundum contrarios locos. non enim sursum quidem augentur: deorsum autem non: sed similiter in utroque et penitus quecumque aluntur et viuunt in fine quousque possunt accipere alimentum.

¶ Et ideo omnia vegetabilia reputantur viuere: existit enim in eis potentia et virtus et principium per quod recipiunt augmentum et diminutionem in duobus locis contrariis. non enim augentur et diminuantur superius et inferius. similiter et omne quod nutritur necessario viuunt et non viuunt: nisi dum potest nutrimentum accipere.

14. ¶ Quia vita magis latet in motu nutrimenti et augmenti et diminutionis a dicitur quod in alijs actionibus quas numerauit: inceptit declarare quod ista actio attritio mouetur secundum bunitur anime: quia impossibile est attribui virtutibus elementorum ex quibus elementis do: bus componuntur corpora que agunt actiones nutrimenti et augmenti. minas. 38. ¶ Et dixit: et ideo omnia vegetabilia etc. id est et quia motus nutrimenti et augmenti: s. ce. l. c. 7. et diminutionis numeratus est apud nos in actionibus animati: opinas: 8. et 12. et mirum quod omnia vegetabilia sint viuia in quibus videmus existere principium 19. et 2. de quo agit motum diminutionis et augmenti in duobus locis contrariis. s. gna. com. superius et inferius. corpus enim simplex: aut compositum ad vnam partem 49. s. de tem: mouetur: quoniam si simplex fuerit mouebitur: aut superius et inferius. 51a. 40. si compositum mouebitur secundum elementum a dominans: et quod corpus augmentabile videtur moueri ad utramque partem ab eodem principio. s. ramos et

b Augmentabile videtur moueri ad utramque partem ab eodem principio. s. ramos et tunc est perfectio dicitur anima. ¶ Et quia augmentum b est perfectio actionis nutrimentis nutritio eius quod agit augmentum. principium igitur nutrimenti est anima necessaria. Idcirco: et ideo omne animal c dicitur viuere dum nutritur.

f. de gna. ¶ Separari autem hoc ab alijs possibile est. alia autem ab hoc 38. 42. s. impossibile in rebus mortalibus: manifestum est. autem in his que celi. 21. s. vegetantur: neque enim vna est in ipsis potentia alia anime. phy. 18.

c ¶ Et hoc possibile est vt separetur: alia autem impossibile est vt d: viuere separetur ab hoc in rebus mortalibus: et hoc apparet in vegetabilibus. non est enim in eis nec vna virtus alia ab ista ex virtutibus 3des. 3. c. bus anime.

f. et q. ibi. ¶ Cum numerauit gna virtutum anime: inceptit demonstrare ordines istarum virtutum adinuicem. ¶ Et dicitur hoc potest est vt separet ab alijs rebus. id est hoc principium exis in aiato potest est vt separet ab alijs principijs que numerauimus a sensu. s.

et motu et intellectu. ¶ **Q**uod dicitur possibile est ut separentur ab hoc in rebus mota a Corpore talibus. et impossibile est ut hoc principium separet. scilicet nutritiuum ab alijs principijs celestibus videlicet itelligit hoc quia corpora a celestibus manifeste videntur intelligere et moueri: sed non moueri et nutriri: neque sentiri. et ideo dicitur in rebus mortalibus: cum declaratum est hic non esse nutriri: neque sentiri. ¶ **Q**uod dicitur hoc appetit in vegetabilibus. et ideo apparet quod hoc principium nutritiuum: neque est nutrimentum et augmentum separet ab alijs virtutibus anime in hoc quod videtur quod sentiri. sensui in vegetabilibus: in istis enim nulla virtus videtur ex virtutibus anime: nisi videatur in. 2. ista: et innuit contradictionem contra fingentes quod platee habent somnum et vigiliam. celi. 61. et

¶ **V**ivere quidem igitur propter hoc principium est in omnibus virtutibus. Animalia autem propter sensum primum: et namque que non mouentur: neque mutant locum: habentia autem sensum animalia dicimus et non vivere solum. Videntur autem et homini multa esse animalium: manentia autem cum sint natura habent solum sensum.

¶ **V**ivere igitur de omni virtute per hoc principium: animalia autem per sensum. omnia enim que non mouentur neque mutant locum: sed tamen habent sensum vocantur animalia: et non sumus contenti in dicendo ea vivere tantum.

¶ **V**ult facere differentiam inter hanc virtutem: et virtutem sensus per nos. posita apud eos. ¶ **E**t dicitur vivere igitur et cetera. dicere igitur aliquid vivere non dicitur in hac lingua. scilicet greca: nisi de omni quod vivit per hoc principium quod est nutrimentum et augmentum: non per aliud. ¶ **Q**uod dicitur animal autem et cetera. hoc nomen animal non dicitur nisi de eo quod habet principium sensus: in quantum habet hoc principium tantum: licet non habeat principium motus in loco: et in signum eius est spongia maris: et multa ex habentibus testamur: que habent sensum: tamen non mouentur: et dicuntur animalia non tantum vivere.

¶ **S**ensuum autem tactus primo inest omnibus: et sicut vegetatiuum potest separari a tactu et ab omni sensu: sic et tactus ab alijs sensibus. Vegetatiuum autem dicimus partem homini anime qua et platee participant. animalia autem omnia videntur tangendi sensum habentia.

¶ **E**t primus sensus existens in eis omnibus est tactus: et que ad modum nutrimentum potest separari a tactu et ab omni sensu: ita tactus potest separari ab alijs sensibus. Et intelligo per nutrimentum partem anime in qua habent communicationem: plante etiam et omnia animalia videntur habere sensum tactus.

¶ **E**t prima virtus sensus que est prior naturaliter in esse alijs virtutibus sensus est sensus tactus: quoniam sicut virtus nutritiva potest separari in plantis a tactu et ab omni virtute sensus: ita sensus potest separari ab alijs sensibus. scilicet cum fuerit inuentus non est necesse ut inueniantur alij sensus: et cum alij sensus fuerint inuenti: necesse est ut inueniatur tactus: est igitur prior naturaliter alijs sensibus: sicut nutrimentum est prior naturaliter sensu tactus. ¶ **Q**uod dicitur omnia animalia videntur habere sensum tactus. et iste sensus est necessarius omnibus animalibus inter omnes modos sensus. Omne enim animal habet sensum tactus: non autem sensum visus aut alij: sed animal perfectum: et sermo eius est manifestus.

¶ **P**ropter quam autem causam utrumque horum accidit posterius dicemus. Nunc autem intentum dictum sit solum quod est anima horum que dicta sunt principium et his determinata est vegetatiuo sensitiuo: intellectu: et motu.

denique itelligere et moueri: sed non moueri: neque sentiri: neque nutriri: neque sentiri. ¶ **Q**uod dicitur hoc appetit in vegetabilibus. et ideo apparet quod hoc principium nutritiuum: neque est nutrimentum et augmentum separet ab alijs virtutibus anime in hoc quod videtur quod sentiri. sensui in vegetabilibus: in istis enim nulla virtus videtur ex virtutibus anime: nisi videatur in. 2. ista: et innuit contradictionem contra fingentes quod platee habent somnum et vigiliam. celi. 61. et

37. et. 3. de anima. 61. et i. ce. 21. et 2. me. 36. quod autem celum appetat et intelligat. vide etiam ad finem primi. c. de sba or.

16

¶ **V**ivere si dicitur in lingua greca nisi de omni eo quod vivit per principium hoc quod est nutrimentum et augmentum. Sed vide oppositum 3. s. t. co. 13.

17

¶ **O**mne animal habet sensum tactum. Ut dicitur. j. etia 117. et. 3. de anima. t. com. 67. et. 68.

Libec Secundus

Causa autem ppter quā vtrūq; istorū duoz ptingit dicenda est post. In hoc tm̄ loco est dicendū. s. q̄ aīa est principiū istorū q̄ dicimus. s. nutritiui: sensitui: z distinguētis: z mouētis.

18 **C**dest. cā aīa ppter quā virtus nutritiua vī separari ab alijs virtutibus z antecedere eas naturaliter: z sīlī tactus cū alijs virtutib⁹ sensus: dicēda est post. s. cā finalis. Et hoc fecit in fine istius libri. D. d. in hoc aīa loco z c. i. in hoc aīa tm̄ est declarati: q̄ aīa diuidit̄ in hec quatuor ḡna: z sba eius est in istis principijs: alia autē querenda perscrutatus est post.

C. c. vlti.
z penul.
tertij hui⁹

Ctrū aīa vnūquodq; hoz est aīa: aut pars aīe: z si pars vtrū qdē sicut sit: separabilis rōne solū aut a loco. De quibsdā autē hōrū nō est difficile videre: qdā autē dubitationē habent.

Ctrū igitur vnaqueq; istarum sit aīa: aut pars aīe: z si est pars anime: vtrū est pars fm̄ q̄ est abstracta in sola intentione: aut in loco etiam. **C**qm̄ autē quedā sunt: sic non est difficile ad sciendum: in quibusdam autem est dubitatio.

19 **C**cum declarauit q̄ virtutes aīe sunt plures vna. Et posuit hoc positione quasi manifesta per se. **C**dixit. vtrum igitur vnaqueq; istarum z c. i. vtrum igitur vnūquodq; istorum principiorum existentium in animali sit anima aut non. Et si est aīa: vtrū est aīa per se aut pars aīe: z si est pars aīe: vtrum est pars z alia in essentia z in loco: ex corpore inanimato perscrutandū est. **C**Et intendit per hoc qd̄ dixit. vtrum est anima aut pars anime: vtrum est possibile vt vnū istorum sit: in animali absq; anima: aut impossibile est vt sit in animali absq; anima: cuius est pars.

20 **C**Et cum narrauit hoc incepit demonstrare diuersitatem dispositionū eoz: rū in vnoquoq; modo animalium: z d. qm̄ aīa quedā sunt sic nō difficile z c. i. qm̄ autem iste virtutes in quibusdam animalib⁹ sunt eodem in subiecto: z alia diffinitione non est difficile: in quibusdā autem habet dubitationem difficilem. z sīlī vtrū vnūquodq; istorum principiorū sit in anima: aut non: in quibusdam autem manifestum z in quibusdam latet.

CSicut enim in plantis quedam diuisa videntur viuētia. separata. vero seinuicem tanq̄ existente ea que in his anima vna: acta quidem vna in vnaquaq; planta: potentia autem pluribus. Sic

21 **E**videmus z circa alias differentias anime accidere: in entomis de cisis. Et enim sensum vtraq; partium habet z motum fm̄ locum: Si autem sensum / z phantasiā / z appetitum. **U**bi quidem enim sensus est: et tristitia et letitia est. **U**bi autem hec sunt: ex necessitate desiderium est.

Ubi sensus
ibi letitia
z tristitia.
vbi sensus
est: et tristitia
et letitia est.
vbi autem hec
sunt: ex necessitate
desiderium est.

CQuoniam quēadmodum in plantis: est quiddam qd̄ si diuiditur viuit z separatur abinuicem: quasi anima que est in eo: est eadem in figura in omnibus vegetabilibus: in potentia autem plura. Ita accidit in aliquo modo anime in animalibus annulosis quādo abscinduntur. **U**traq; enim pars habet sensum z motum in loco. **E**t omne habens sensum habet desiderium z imaginationes. **U**bi enim inuenitur sensus illic inuenitur voluptas. **E**t cum ista inueniuntur: inuenitur necessario appetitus.

Cum narravit q̄ nō est difficile in pluribus aialibus declarare q̄ iste vir 20

tutes sunt eedē in subiecto: & plures in intētiōe: incepit demonstrare hoc.

¶ Et d. quoniam sicut plantarū quiddā si abscindat̄ & c. i. & quemadmodum Jdem. 7.
videmus q̄ quedam plantarum licet diuidantur viuunt partes postq̄ me. cō. 56.
separantur abinuicem: vita propria plantis: ita q̄ anima que est in illo ve- r. j. de ani
getabili quasi sit in forma vna in actu illo vegetabili & plures in potētia. i. ma. 94.
q̄ potest diuidi in anima que sunt eedē in forma cū aīa exisistente in eo: ita a Oē hīs
est in aliquo modo aialiu: scz annulofo. s. q̄ postq̄ abscinditur: faciūt par- sensum et
tes de actionibus vite: illud q̄ faciebat illud animal. ¶ Et cum narravit q̄ motū opz
postq̄ diuiditur iste modus: habēt partes oēs actiones quas totum habe- vt habeat
bat: incepit declarare quōd hoc apparet in oibus. potest em̄ aliquis dicere imagina-
q̄ pars nō habet ex actionib⁹ totius in hoc animali q̄ dixistis: nisi sensum tionē & de
& motum tm̄: non alias partes anime que est imaginatio et concupiscentia. siderium.

¶ Cū vtraq; pars hz & c. i. & diximus q̄ oēs virtutes aīe in hoc animali vi- vide pro
dent eedem esse in subiecto: quia sentimus q̄ vtraq; pars postq̄ diuidit̄ ha- hoc. 3. de
bet sensum & motum in loco: & omne habēs sensum a & motū necesse est vt aīa. 50.
habeat desiderū & imaginatiōem: qm̄ vbi existit sensus: illic necesse est vt b 3llo ad
existat voluptas & tristitia apud cōprehēsiōē rei sensibilis: & cū illic volu- qd ē mor⁹
ptas & tristitia fuerint: illic erit necessario motus ad illud voluptuosum. Et nō ē actu
motus a cōtristate: & illud ad qd b est motus: nō est in actu delectabile aut delectabls
cōtristans: vnde necesse est vt sit imaginatū desiderū. c In omni igit̄ par- le aut con-
te istius aialis existit aīa sensibilis: & desideratiua: & mouēs tristans. 7
in loco: qm̄ qm̄ motus in loco fuerit ppter voluptatem & tristitiā: necessario Uide pro
erunt due virtutes illic. ¶ Sed tñ debes scire q̄ in quibusdā animalib⁹ vir- hoc. 3. de
tus imaginatiua semp est cōiuncta cū sensu: nō qm̄ sensatū est absens & aīa aīa. tex. cō
est diminutū. In eis aut̄ q̄ sunt pfecta inuenit̄ absentia sensatorum. mē. 54.

¶ De intellectu autem & perspectiua potentia nihil adhuc ma- c In oi ps
nifestum est. Sed videtur genus alterum aīe esse: & hoc solū con- te aīalis
tingere separari: sicut perpetuum a corruptibili. sensibilis
repiť aīa
sensibilis

¶ Intellectus autem & virtus speculatiua nihil adhuc declara- desiderat
tum est de eis. Sed tamen adhuc videtur q̄ hoc sit aliud genus tiua: & ima-
anime: et iste solus potest abstrahi sicut sempiternum abstrahitur ginatiua.

¶ Cū dixit q̄ querendū est in vnoquoq; istoz principioz vtrum sit anima 21

aut nō: incepit declarare virtutē q̄ non vť esse aīa: sed manifestius est de ea d Oē in q̄
vt sit nō aīa. ¶ Et d. intellectus aut̄ & virt⁹ speculatiua & c. i. intellectus aut̄ manifesta
in actu & virtus q̄ perficitur per intellectū in actu adhuc nō est declaratum: tur: aut
vtrū sit aīa aut nō: sicut est declaratū de alijs principijs cum ista virtus nō manifesta
videatur vti in sua actione instrumenti corporali: sicut alie virtutes ani- bit qd pfi-
me vtuntur. Et ideo non fuit manifestū ex predicto sermone vtrū sit perfe- cū fm q̄
ctio aut nō. Omne enim in quo manifestat̄: d aut manifestabit qd pfitur forme per-
fm q̄ forme pfiunt p materias necessario est anima. ¶ Et cum declarauit ficiunt per
q̄ hoc latet in intellectu: incepit demonstrare que pars duarū & contradictoria mās neces-
rū in hac intentione querenda est magis manifesta in opinione hominum: sario ē aīa
& fm q̄ apparet: donec hoc declareť rōne demonstratiua post. r. d. sed tamē vi e Magis
detur esse aliud genus anime & c. id est sed tamen melius est dicere: et ma- vť eē verū
gis e videtur esse verum post perstrationem: vt istud sit aliud genus vt intellus
anime: et si dīcatur anima: erit fm equiuocationem. et si dispositio intel- sit aliud ge-

Liber Secundus

nus aie: et vt abstrahatur a corpore: et non corrumpatur per suā corruptionē: quē ad si dicatur modum sempiternum abstrahitur: et hoc erit cum quandoq; copulatur cum aia: erit s; illo: et quandoq; non copulatur cum illo.

Relique autem partes anime manifestum ex his q; non separationē. Idē rabiles sunt: sicut quidam dicunt. Ratione autē q; altere manifestum. Sensitiuo em esse et opinatiuo alterū: siquidem et sentire ab ipso opinari. Similiter autem et aliorum vnūquodq; q̄ dicta sunt.

Alle vero partes anime manifestum est q; sunt non abstracte: sicut dicunt quidam: et sunt diuerse intentiones. Esse enim alicuius in sensu aliud est a suo esse in cogitatione. Sentire enim aliud est a cogitare. Et similiter de vnaquaq; aliarum predictarum.

22 **C**um declarauit q; latet de intellectu vtrum sit abstractus: aut nō: quis manifestius est vt sit abstractus s; q; est nō anima: incepit declarare q; cōtrarium est in alijs partibus anime: et q; videntur esse nō abstracte. Et d. alie vero partes anime et c. i. manifestum est ex sermonib; predictis i diffinitione anime q; alie partes anime non sunt abstracte. Declaratum est enim in vnaquaq; earum q; est perfectio corporis naturalis organici: perfectio enim est finis: et complementum perfecti: finis autē non separatur a finito: vnde necesse est vt ille partes anime sint non abstracte. Et cum declarauit q; dubium est de quibusdam harum virtutū: vtrum sint abstracte aut non: et q; in quibusdam manifestum est q; sunt non abstracte: incepit demonstrare q; est illud qd̄ manifeste videtur existere in omnib;: et est illud q; hec quatuor genera sunt diuersa s; intentionem. Et d. sed tamen manifestū est q; sunt diuersa s; intentionem et c. i. sed tamen manifestum est per se: q; omnes iste virtutes sunt diuersa s; intentionem et sensum: et q; esse virtutis que constituitur per sensum alius est ab esse virtutis que constituitur per cogitationem: cum actio cuiuslibet istarum sit altera ab actione sui comparis. Sentire enim qd̄ est actio virtutis sensus: aliud est ab intelligere qd̄ est actio virtutis intellectus. Et deinde dicit. et cuiuslibet aliarū predictarū. i. et similiter apparet in diuersitate aliarum virtutum predictarum in intentione et diffinitione: quia differunt etiam in actionibus.

f
Finis nō
separat a
finito idē

Sentire ē
actio. op-
positū. j.
22.

Quod autem quibusdam animalium omnia insunt: quibusdam vero quedam horum: alteris autem vnum solum. Hoc autem facit differentia animalium. Propter quam autem causam posterius intendendum est. Similiter autem et circa sensus accidit. Alia quidem habent omnes: alia vero quosdam. Quedam vero vnum maxime necessarium tactum.

Quoniam autem quedam animalia habent omnia ista: et quedam vnum tantum: et qd̄ hoc facit diuersitatem inter animalia: et quare: perscrutandum est post. Et simile huic contingit in sensibus: quedam enim habent omnes sensus: et quedam vnum. Et est vnum quod est valde necessarium: scilicet tactus.

23 **C**um autem quedā animalia habēt istas quatuor virtutes: et quedā habent quasdam istarum virtutum: et q; quedam habēt vnā tantū: et qui modi sint isti modi animalium: et q; hic inducit diuersitatem inter animalia: et quare causa inducuntur hec in animalibus: dicendum est post. Hoc enim qd̄ accidit

accidit aialibus in quatuor virtutibus anime quas numeravimus simile
 accidit aialibus in virtutibus sensus tm̄. Quedā. n. aialia hnt qnqz virtutes
 sensus: z qdā qualdā tm̄: vt talpa: z qdā vnū. s. tactū vt spongia maris:
 z sermo eius in hoc capitulo est manifestus per se.

¶ Qm̄ autem quo viuimus z sentimus dupliciter dicitur: sicut
 quo scimus. Dicimus autem horum hoc quidem scientiā: illud
 autem aīam. vtroqz enim horum dicimus scire. Similiter et quo
 sanamur: aliud quidem sanitas. est aliud aut parte quadam cor:
 poris aut z toto. Horum aut scientia quidem z sanitas forma est:
 z species quedā z ratio: vt actus susceptiuorum: hęc quidem sciē
 tifici: illa vero sanabilis. Videtur enim in patiente z disposito acti
 uorum inesse actus. Anima autem hęc quo viuimus z sentimus z
 intelligimus primo. Quare ratio vtiqz quedam erit: z species: sed
 non vt materia z vt subiectum.

¶ Et quia illud per qd viuūt z sentit dicitur duobus modis: z si
 militer dicimus in re per quā scitur. Quorū vnus est scia: z altus
 aīa. Qm̄ per vtrūqz istorū dicimus qd scimus. Et similiter dicim̄
 in re per quā sanatur qd vna est sanitas: z alta est aliquod mem
 brum corporis: aut totum corpus. Scientia autem est existis. Et
 sanitas est aliqua forma z intentio in actu illis duobus recipien
 tibus: hoc recipit scientiam: z hoc recipit sanitatem. Existimatur
 enim qd actio agentium non est nisi in recipiente passionem z dis
 positionem. z anima est illud per quod primo viuūt z sentit z dis
 tinguit. Necessē est ergo vt sit aliqua intentio et forma: non quasi
 materia z quasi subiectum.

¶ Modo reuersus est ad declarandū qd anima est substantia sola secunduz
 formā nō fm̄ materiam: neqz fm̄ cōpositum ex eis. s. corpus. ¶ Et. d. z quia
 illud per qd viuimus z sentimus z c. i. z qz manifestū est per se: qd actio nutri
 menti z sensus z scientie z aliarum virtutum anime attribuitur nobis per
 duo quorum vnus est per ipsam virtutem: z aliud per habens illam virtus
 tem. Verbi gratia. qd sensus attribuitur nobis per sensum z per ipsum sens
 tiens: quandoqz enim dicimus qd videmus per visum: z quandoqz per oculos
 lum. Et similiter in scientia quandoqz dicimus qd scimus per scientiam: et
 quandoqz per animam: que est virtus hīs sciam. Et similiter est de omni
 bus virtutibus animatis. Verbi gratia. qd dicimus qnqz qd sumus sani san
 tate: z quandoqz per corpus sanum: aut per membrum sanum. ¶ Et cū po
 suit hanc ppositionē pro manifesta per se z inductionē incepit ponere aliā
 ppositionem z. d. z scia est ex istis z c. i. z apparet per vnū istorū duorū mo
 dotū qd est quasi scia de aīa z sanitas de corpe est forma: z aliud est mā. for
 ma enim est ex istis: z est intentio qd inuenit in duobus recipientibus ea. s. in
 sapiente sciam: z recipiēte sanitatē. Unde necesse est vt oīs actio attributa
 alicui entī ppter aliqua duo existētia in eo: vt vnū eorū sit mā z aliud for
 ma: s. dimisit hanc cōduzionē: qz bene apparebat ex his que posuit. ¶ Et. d.
 existimatur enim qd actio agentis z c. i. z diximus qd vnum eorū duorum est
 forma: z est illud qd est. q. scia z sanitas: qz sanitas z scientia z similia sunt
 actiones agentis. i. dantis sanitatē z largientis: z actio agentis est illud qd
 erit in recipientē: est forma. Unde necesse est vt scientia sit existens. q.
 forma: z anima quasi materia. ¶ Et cum declarauit qd omnis actio attri

Spōgia
 maris hz
 vnū sensus
 tactū. Ut
 de. s. 2. 16
 Et primo
 de aīa. 83.

Ut i patie
 ter dispo
 si to actio
 ru z inesse
 actus. Cō
 sile ifra. z
 cōmē. 26.

42

Ut. 3. d. aīa
 prior z prio
 r aīa. 65.

Cōmē. Auer. sup anima,

F

Liber Secundus

Propter bnta alicui enti propter aliqua duo: necesse est vt alteru eorum sit materia: et alterum forma: et fuerit manifestu qd ppter formam attribuit actio enti: et primitus: et qd actiones iste anime videntur attribui corpori et anime: sed tribuit ac primo anime: secundo corpori: concluditur ex hoc qd anima est forma et actio est corpus materia. et dicitur anima autem est illud per quod viuimus et cetera. sed non p^o palant nisi quasdam istarum propositi onum: et dimisit quasdam: quia erat manifeste: et syllogismus sic componitur. Actiones animati attribuntur corpori et anime insimul. Et omnis actio a que attribuitur alicui enti: propter aliqua duo: necesse est vt vnum eorum tantum sit materia et aliud forma. Ergo alterum istorum duorum scilicet corporis et anime est forma et alterum materia. Et cum coniungerimus b huic qd propter formam attribuitur actio primitus enti: et qd ista conuertitur: et cum coniungerim^o sue conuerse qd actio attribuitur animato per animam: primitus concludetur ex hoc qd anima est forma: et corpus materia.

Tripliciter enim dicta substantia sicut diximus. Quarum hec quidem species: illud autem materia: aliud autem ex vtrisque. Porum autem materia quidem potentia. Species autem actus. Postea ex vtrisque animatum. Non corpus est actus anime. Sed ipsa corporis cuiusdam.

Quoniam autem substantia dicitur tribus modis sicut diximus materia. scilicet forma: et compositum ex eis. Et materia istorum est potentia: et forma est endelechia: et quod fit ex eis est animatum. Tunc corpus non est perfectio anime. Sed anima perfectio alicuius corporis.

Ista est alia declaratio a predicta quod anima est substantia secundum formam: non secundum materiam: sed quia ista declaratio dat causam et esse: prima autem dat tamen esse induxit eam quia causam sermonis predicti: et dicitur quia ista predicimus qd substantia dicitur tribus modis: materia et forma et compositum ex eis: et esse materie est in potentia: et esse forme est endelechia et actu et compositum ex anima et corpore est animatum: et per alterum eorum est in potentia animatum: et per alterum eorum est in potentia: et per alterum in actu: manifestum est quod anima est endelechia corporis: non corpus anime. Et enim animatum in actu per animam: et quod est in actu debet esse endelechia eius quod est in potentia: et non conuerso. Et hoc intendebat esse dixit: et quod fit ex eis est animatum id est et quod fit ex eis est animatum in actu per animam: et in potentia per corpus: necesse est vt corpus non sit endelechia anime: sed anima corporis.

Et propter hoc bene opinantur quibus videtur neque sine corpore esse: neque corpus aliquod anima. Corpus quidem entis non est: corpus autem aliqd est: et propter hoc corpus inest: et corpore huiusmodi: et non sicut priores ad corpus aptabant ipsam nihil diffinientes in quo et quali. at qui cum non videatur accipere quod libet quodlibet: sic autem fit et secundum rationem.

Uniuscuiusque actus in potentia existit in propria materia aptus natus est fieri. quod quidem igitur actus est quidam: et ratio ponitur habentis esse homini manifestum ex his.

Et propter hoc bene existimauerunt dicentes quod anima

non extra corpus: neq; est corpus. Corpus autem non est: sed perfectio corporis. Et propter hoc est in corpore et in tali corpore. Non sicut fecerunt antiqui in ponendo eam in corpore absq; determinatione illius corporis quod corpus sit: et cuiusmodi. Et hoc licet non quodcumq; recipiat quamcumq;.

Et pp hoc qd apparuit de aia qd est endelechia corporis naturalis: recte dixerit opinantes: qd aia non est extra corpus neq; est corpus. Endelechia em talis est. scilicet vt sit in corpore et q non sit corpus. Corpus enim non perficitur per corpus: cu corpus non sit innatu vt sit in subiecto. Et hoc intendebat cum dixit. corpus autem non est sed in corpore: qm autem est corpus fm quod est perfectio non est possibile sed existit in corpore. Deinde dicit et propter hoc est in corpore et c. i. et ex hoc modo que dedimus in substantia aie possibile est dare causam pp qua aia existit in corpore: et corpus recipiens eam est tale: no est illo modo que dederit antiqui in substantia aie: cu dixerit q est corp: et q intrat aliud corp: a et no determinane rit que natura est natura illius corporis: et quare habuit propriu: vt esset aiatum absq; alijs corporib: et ex quo modo fuit cõsimilitudo in hec duo corpora. s. q vnũ recipit alterũ: cu non quodcumq; recipit. Necessesse est enim illis hoibus dare causam pp qua hoc corpus recipit illud corp: quod est aia. Et necesse est eis dicere: quare hoc corpus qd est aia existit proprie in hoc corpore: et no in alijs. Et hoc intendebat cu dicit absq; determinatione illius corporis q corpus sit. s. receptũ. et cuiusmodi. s. recipiẽs. d. hoc q; diffinitiones b demonstratiue innate sunt dare causas omniũ que videntur in diffinito: et si diffinitio non erit talis non erit diffinitio.

Capitulum Tertium.

Potentiarum autem anime que dicte sunt: alijs quidem insunt omnes quemadmodum diximus: alijs vero quedam harum: quibusdam vero vna sola. Potentias vero dicimus vegetatiuum: sensitium: appetitiuum: motiuium secundum locum: intellectiuium. Inest autem plantis quidem vegetatiuum: alteris autem hoc: et sensitium et appetitiuum. Appetitus quidem enim desiderium: et tra et voluntas sunt. Animalia autem omnia habent vnum sensum tactum. Cui autem sensus inest: huic et letitia et tristitia: et dulce et triste. Quibus autem hoc: et concupiscentia. Delectabilis enim appetitus hoc.

Iste autem virtutes anime quas diximus inueniuntur in quibusdam animalibus omnes: sicut diximus: et in quibusdam quedam et in singularibus idest in paucis inuenitur vna. Et appellamus virtutem nutritiuam: et sensibilem: et desideratiuam: et mouentem in loco: et distinguentem. Et istarum in plantis est sola nutritiua. In alijs vero est ista: et sensibilis: et desideratiua. Desiderium enim est appetitus: et ira: et voluptas. Et omnia animalia habent saltem vnum sensum scilicet tactum: et omne habens sensum habet voluptatem et tristitiam: et omne habens istas habet appetitum. Appetitus enim est desiderium voluptatis.

¶ 2

26
h
Corp^o no
pfcit per
corp^o cuz
no sit ina
tu ee i sbo
a De hoc
vide. j. de
aia: s. vbi
etiã pmo
de anima
75. quo
aliqui po
nũt q sit
corporea
b Diffini
tiones de
mõstratis
ue inate
sunt dare
cãs oĩum
A
q vñr in
diffinito.
36. 4. ph.
31. 2. j. de
aia. 11. et
4. celi. 2.

Liber Secundus

27 **Cum** voluit incipere loq̄ de vnaquaq; virtutū ale: in ce pit p̄mo nu-
B merare eas esse: et q̄ q̄dā aialia h̄nt pp̄rie quasdā earū fm̄ q̄ ar-

Artifex ponit s̄m̄ sue artis. Artifex em̄ necesse est vt ponat s̄m̄ de quo loquit
 et diuidit ḡnā eis quasi manifesta inesse. Artifex em̄ nō potest demonstrare
 s̄m̄ sue artis: neq; sp̄s illi⁹ subiecti. et q̄. d. in hoc caplo est māifestū. **Et**
 hoc q̄. d. in singularib⁹ intēdit et in paucis. i. et in paucis aialibus existit
 s̄m̄ sue ar-
 tis neq;
 sp̄m̄ illi⁹
 s̄m̄ in s̄m̄
 tia est de
 s̄m̄to lib.
 Ele. cor. 7.
 de igne. 4
 ce. cō. 32.
 S3. j. phi.
 cō. vltio. 7
 2. ph. 22.
 7. 26. Et
 12. me. c. 3

C **Adhuc** autem alimenti sensum habent. Tactus enim alimē-
 ti sensus. Siccis enim et humidis et calidis et frigidis alitur om-
 nia viuētia. Horum autem sensus tactus sed aliorum sensibi-
 lium fm̄ accidens. Nichil enim in alimentum confert sonus: neq;
 color: neq; odoratus. Sapor autem vnum aliquod est tangibi-
 lium. Esuries autem et sitis concupiscentia. Et esuries quod cal-
 lidi et sicci. Sitis autem frigidi et humidi. Sapor vero vt delecta-
 mentum horum est.

Et etiam habet sensum cibi. Om̄ distinctio cibi est sensus.
 Omne enim viuū non nutritur nisi per siccum et humidum: cali-
 dum et frigidum. Et tactus sentit ista. Sentire autē alla sensibi-
 lia est fm̄ accidens in nutrimento: qm̄ nō iuuatur aliquid in nu-
 trimento per vocem: nec per colorem: neq; per odorem. Sapor
 autem est vnum tangibile. Fames a autem et sitis est appe-
 titus. Fames autem calidi et sicci. Sitis vero frigidi et humidi.
 Sapor autem est quasi causa istorum.

Cū posuit q̄ omne aial hz sensum tact⁹ et desiderii ad nutrimentū: et
 in declarādo hoc nō sufficit inductio: inceptit declarare hoc ratione. **Et**
 dicit et etiā sensus nutrimentū. i. et etiā necesse est vt omne aial habeat sen-
 sum p̄ quē cōprehēdat cōueniēs et incōueniēs ex nutrimentis: vt expellat
 nocumētū: et attrahat iuuatiuū. **Et** hoc fuit qz nutrimentū eius nō ex-
 istit in potētia in plurib⁹ rebus: sicut est in plātis. Et ideo plāte nō indigēt
 sensu quo distinguāt cibū. **Et** iste loc⁹ indiget magna cōsideratione. **Et**
 cū narravit q̄ necesse est q̄ omne aial habeat sensum quo distinguat cibū
 inceptit declarare q̄s sensus est iste sensus q̄ est necessari⁹ in distinguendo
 cibū: et d. omne em̄ viuū nō nutrit et c. i. qz omne viuū nō nutrit nisi p̄ sic-
 cam et humidū: calidū et frigidū: cum nutrimentū est loco eius q̄ dissoluit
 ex elemētis ex quib⁹ cōponit: necesse est vt sensus nutrimentū sit sensus qui
 innatus est cōprehēdere has qualitates: et iste sensus tactus. **Et** quasi om̄s

a fames
 appetit⁹ ē
 cali et sicci
 sitis hō fri-
 gidi et hu-
 midū et.
 Uid. 3. de
 aia. 61. et
 17. me. 26.
 ad qd da-
 ti sint ses⁹
 Vide. j. r.
 c. 12. et
 ibi. The-
 mistium.

ne vltū nō nutrit nisi p siccū ⁊ humidū: ⁊ calidū ⁊ frigidū: ⁊ sensus tactus est illud qđ sentit ista. Necesse est vt tact⁹ sit sentiēti qđ distinguit cibū. De igit aial hz tactū necessario. ¶ **¶** d. sentiēti autē alia sensibilia zc. i. sensus autē cōprehēdētēs alia sensibilia accidētāliter sentiūt cibū. i. nō sunt neces sarij in distinguēdo cibū fm qđ est cibus: cū accidētāliter sentiāt cibū: sensi bilia: em̄ eorū nō sunt in cibo fm qđ est cibus: ⁊ hoc intēdebat cū. d. qm̄ nō est in cibo zc. i. fm qđ est cibus. ¶ **¶** d. sapor em̄ est vnū tangibilū. i. sapor autē si existit in cibo fm qđ est cib⁹ est vnus modoz rerū tangibilū. et sen sus gustus est aliquis tactus. ¶ **¶** Et pp hoc qđ. d. opinandū est qđ iste sensus existit etiā in omni aiali: sicut sensus tact⁹ cū sit quasi species eius: ⁊ post declarabit qualiter est in rei veritate. ¶ **¶** Et cū narrauit qđ frigidū ⁊ calidū: ⁊ humidū ⁊ siccū existit in cibo fm qđ est cibus: ⁊ sapor existit in eo fm qđ est cibus: incipit declarare modū fm quē existit quodlibet istorū in cibo. ¶ **¶** Et. d. fames ⁊ sitis zc. i. ⁊ si sapor existit in cibo in eo qđ est cibus: tñ prime qualitates existunt in eo primo ⁊ essentialiter. ¶ **¶** Et signū eius est: qđ cū cō siderat cibū aial: nō desiderat nisi calidū ⁊ frigidū: ⁊ humidū ⁊ siccū: fames em̄ est appetitus calidi ⁊ sicci: ⁊ sitis: ⁊ frigidū ⁊ humidū: ⁊ nō desiderat dul ce: neq; amarū. sapor autē est cōiunctus cū illis qualitātib⁹. ¶ **¶** Et hoc intē deat cum. d. sapor autē est causa istorū. i. causa qđ aial sentit cōueniens ex illis ⁊ nō cōueniēs. ¶ **¶** Et nō intēdebat hic p causam: causam in esse. prime em̄ qualitates sunt causa saporis. ¶ **¶** Et forte intelligit qđ sapor est causa pp quā aial vtitur cibo propter delectationē coniunctā cum ea.

D
Sensus
st⁹ est ali
qs tact⁹.
Uide. j.
cōm. 9 4.

¶ **¶** Certificandū autē de his posterius est: nunc autē in tantū dic tum sit qđ aialibus habentib⁹ tactū: ⁊ appetit⁹ insit. De phanta sia autē immanifestū: posterio⁹ autē intēdendū est. Quibusdā vero adhuc inest ⁊ fm locū motiuū: alteris autē cogitatiuū ⁊ intellect⁹: vt hominib⁹: ⁊ si aliquod alterz huiusmodi est aut ⁊ honorabili⁹.

¶ **¶** Et declarandum est hoc post: in hoc autem loco contenti sumus hac determinatōne: ⁊ est qđ omne viuū habens tactū hz bet desideritū. De imaginatione autem latet: ⁊ querendū est post: ⁊ ponamus cum hoc mouēs in loco etiam: ⁊ in alijs distinguēs ⁊ intellect⁹: vt in hoīb⁹: ⁊ in alijs rebus si fuerint: sic aut meliores.

¶ **¶** Quia vult ponere hic numerū istarū istarū virtutū fm artifer ponit sub iecta sue artis: non vult ponere nisi illud qđ manifestū est per se: ⁊ dimittit alia que nō sunt manifesta quousq; perscrutē de eis. ¶ **¶** Et ideo. d. ⁊ hoc de clarandū est post. In hoc autē loco cōtenti sum⁹ hac determinatōne. i. que est manifesta per se aut ferē. s. qđ omne aial carēs tactu caret desiderio hoc enim est manifestū per se. ¶ **¶** Deinde narrauit qđ hoc latet de imaginatione ⁊. d. de imaginatione autē latet id est vtrū imaginatio existit in omni hñte sensum tactus aut nō. ¶ **¶** d. ⁊ ponamus cum hoc mouēs in loco. i. ⁊ ponamus pro manifesto: qđ omne motū in loco est imaginās. ¶ **¶** Et potest intel ligi ⁊ ponam⁹ in numero istarū virtutū que manifeste vident⁹: ⁊ differunt in diffinitione ⁊ essentia virtutē mouentē in loco: ⁊ intendit virtutē concu piscibile. ¶ **¶** d. ⁊ in alijs distinguēs ⁊ intellect⁹: i. ⁊ ponamus etiā pro ma nifesto qđ virtus cogitativa ⁊ intellectus existunt in alijs a modis anima lium que non sunt homines: ⁊ qđ proprie sunt in alio genere: vt in hominibus: aut in alio genere: si demōstratio surgat qđ alia sunt huiusmodi: ⁊ hoc erit si fuerint equales hominibus aut meliores eis.

¶ **¶** Manifestū igitur est: quoniā eodem modo vna vtiq; erit rae

Liber Secundus

to animæ & figure: neq; enim ibi figura est præter triangulum & figuræ que consequenter sunt: neq; hic anima præter predictas est fiet autem utiq; et in figuris ratio communis que cõuenit quidẽ omnibus: propria autem nullius erit figure: similiter enim et in dictis animalibus.

Et ande ridiculum est querere communem rationem in his & in alterius que nullius erit eorum que sunt propria ratio: neq; s̄m propria & indiuidua speciẽ dimittẽtes huiõ. **D**icamus igitur q̄ manifestum est q̄ ex via vnius exempli eadem erit diffinitio animæ et figure: nõ autem est illic perfectio extra virtutes predictas: sed possibile est in figuris etiam vt sit diffinitio vniuersalis conueniens omnibus figuris: & non sit propria alicui earum: et similiter ex omnibus predictis. **E**t ideo qui quesierit in istis et in alijs sermonem vniuersalem: qui non esset neq; est proprius alicui ex omnibus: neq; est s̄m modum hunc conuenientem qui non diuiditur: et dimiserit talem sermonem: reatum est vt derideatur.

30 **C**um genera accepta in diffõnib: aut sunt vniuoca vt aial in diffõne. hõminis: aut dicta multiplicr: vt ens a & potẽtia & actus: inceptit declarare cuiusmodi sit genus acceptũ in diffõne. **E**t. d. qz nõ est equiuocũ neq; vniuocũ. & d. dicam⁹ igit q̄ manifestũ est & c. i. dicam⁹ q̄ manifestũ est exẽplo q̄ illud qd̄ dat diffõ aie vlis ex intẽtione cõi oib⁹ partib⁹ aie est simile illi qd̄ dat diffinitio figure vlis oib⁹ figuris. Manifestũ est em̄ p se q̄ nulla pfectio est alicuius partis aie extra pfectionẽ vniuersalẽ quã accepimus in diffõne oim virtutũ: & si iste virtutes sint diuerse in intentione ppria vnicuiq; earũ: ita nõ est hic figura aliqua extra diffõnem figure & vlis: lz figure differãt abinuicẽ in terminis pprijs. quedã em̄ est rotunda: & quedã recta: & quedã cõposita ex vtroq;: & hoc exẽplũ est valde simile diffinitioni aie: nõ em̄ est ex diffinitionib⁹ equiuocorum noim: qm̄ si ita esset: sic geometria esset sophistica: neq; esset ex generibus que dicunt vniuoce: qm̄ si ita esset tũc necesse esset vt alterũ duorum foret: aut vt sit hic vna virtus in diffõne: & in noie in qua cõmunicẽt oẽs virtutes quas numerant⁹: quẽadmodum modi animalũ conueniũt in diffõne animalitatis simplicis: aut vt omnes virtutes aie sint eedẽ in diffinitione & essentia. **E**t cũ narravit q̄ diffinitio aie per exẽplũ est similis diffõni figure: inceptit dare modum cõsistendi nis: & d. sed pole est in figuris etiã & c. ista diffõ nõ est vniuoca: lz quẽadmodũ pole est in oibus figuris: lz differãt vt habeãt diffinitionẽ vniuersalẽ magnã cõuenientem oibus eis: lz multũ differãt in diffõne & essentia: sic possibile est vt iste virtutes diuerse habeãt vnã diffõnẽ vlem puenientem oibus: sicut diffõ figure puenit oibus figuris: & nulli appropriat. **E**t. d. et ideo qui quesierit & c. & propter hoc qd̄ diximus: qui quesierit in aia vni alijs similibus entibus vnã diffõnẽ vlem que nõ appropriat alicui ex oib⁹ & nõ est talis qualis est ista diffõ quã dedimus in aia: lz sicut vniuersalitas diffõnis aialitatis simplicis specierũ aialis: aut etiã est vna. i. vnius nature diffinitio non diuisibilis s̄m speciẽ: & qui dimiserit talem diffinitionem qualẽ dedimus: iustum est vt derideatur: cũ isti duo modi diffõnis nõ inueniantur in talibus naturis: & non inuenitur in eis nisi iste modus diffinitionis: quo vsũsumus: qui enim laborat in dando in anima p̄mũ modũ diffinitionis: est: in hoc qd̄ laborat in querẽdo impossibile: sicut qui dimisit

Ex hoc mi solũ q negligens est q̄ relictõ vli qrit soluz propriũ sp̄eto p̄ solo est cõtentus.

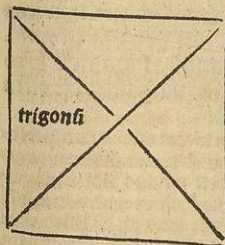
30 **S**ẽna accepta i diffõnib⁹ aut sunt vniuoca: aut sunt multiplicr dicta. **C**õsistẽtia h̄. 4 met. c. 2. & 5. met. cõ. 4. et. j. de aia. c. 7. & 3. de aia cõ. 4. & 3. ph. cõ. 4. & 8. **E**ns potẽtia et actus sunt multiplicr dicta. **38** j. ph. 13. et 4. met. 2. 5. met. 14. 7. met. 15. 12. meta. 21. 22.

Et hanc diffinitionem in dimittendo possibile est: dimittere enim possibile est simile sibi locutionem ad querere impossibile.

¶ Similiter autem se habet et quod de figuris est: et quod circa animam sunt. **S**emp enim in eo quod est consequenter est in potentia quod prius est in figuris et in aiatibus: ut in tetragono quidem trigonum est: in sensitivo autem vegetatiuum: quare sibi unumquodque querendum quod uniuscuiusque aia: ut que planete: et que homines: aut bestie: propter quam autem causam consequenter sic se habent considerandum est: sine quidem enim vegetatiuum sensitiuum non est: a sensitivo autem separatur vegetatiuum in plantis: iterum autem sine quidem eo quod potest tangere aliorum sensuum: neque vnus est: tactus autem sine alijs est. Multa enim animalium: neque visum neque auditum habent: neque odoratus sensum.

¶ Et dispositio de aia similis est dispositioni in figuris: inuenitur enim semper in potentia in figuris: in rebus animatis precedens in consequente. **A**.g. triangulus in quadrato et nutritiuum in sensibili: oportet enim querere in quolibet quod est sibi suam diffinitionem. **A**.g. anima plante quid est: et anima bruti quid est: et querendum est qua de causa sunt talis dispositionis ex consequentibus: cum sensibile non sit sine nutritiuo: sed sensibile separatur in plantis: et etiam nullus aliorum sensuum sit extra tactum: sed tactus est extra alios sensus. Multa enim vna non habent visum: neque auditum: neque odoratum: neque alium sensum.

Tetragonum.

¶ Cum declaratur quod diffinitio anime est similis diffinitioni figure: incepit declarare modum consimilitudinis: et demonstrare cuius nature naturarum diffinitionum sit. **E**t dixit: et dispositio in anima similis est: et id est et dispositio in rebus que continentur in diffinitione anime est sicut dispositio in rebus que continentur in diffinitione figure: quemadmodum enim inuenitur in figuris prius et posterius et prius existit in potentia in posteriori: ita est de virtutibus anime. **V**erbi gratia. in figuris quidem triangulus est prior quadrato: et triangulus existit in potentia in quadrato: et ideo si quadratum est: triangulus est: et

non econuerso. et similiter in virtutibus anime: nutritiuum enim prius est sensibile: et existit in eo in potentia: et si sensibile est: nutritiuum est: et non econuerso. **E**t cum declaratur naturam illius diffinitionis: et quantum largitur de cognitione: dixit: oportet igitur querere in quolibet quid est: et id est cum declaratum est quod ista diffinitio anime est de genere diffinitionis figure: et quemadmodum non sufficit in cognitione figure rectorum linearum: et figure circularis cognitio figure simpliciter: ita est in

Liber Secundus

diffōne anime vltis: querenda est igit̃ post cognitionē istius diffōnis vltis
diffō ppria vnus cuiusq; virtutis aie. scz q̃ est aia plātariū: q̃ est aia hois p
pria illi: q̃ bruti. ¶ **¶** d. r. opz q̃rere q̃ dicta sunt talis dispōnis. i. r. opz per
scrutari etiā q̃re inuenit̃ in virtutibus aie prius r. p̃ns. sensible enim ipole
est vt sit absq; nutritiō. Nutritiū aut̃ pōt esse absq; sensibili: hoc est in
plātis. ¶ **¶** Et etiā apparet q̃ impole est vt aliq; q̃noz sensuū sit sine tactu
tactus aut̃ pōt esse extra alios sensus: plura em̃ animalia carent visu r. taudi
tu r. odoratu r. gustu: r. hoc intendebat cū dixit: neq; aliū. sensum. ¶ **¶** Et ille
locus indiget cōsideratione. existimat̃ em̃ q̃ gustus est vnus modoru tact̃
fm̃ q̃ dicit̃ a superius. ¶ **¶** Sed si aliq; b̃ aial nutrit̃ ex rebus carentis
bus sapore: sic gustus illius aialis nō erit nisi fm̃ calidū r. frigidū: r. hūidū
r. siccū. ¶ **¶** Aut̃ intēdit̃ cū dixit: neq; aliū sensum. i. q̃ alius sensus nō disti
nit̃ in vltimo. i. in fine a sensu tactus fm̃ q̃ intencitur in animalibus perfe
ctis. ¶ **¶** Et vniuersaliter opinandū est q̃ si animal hz sensum tactus: r. nutri
tur a suis radicibus: sicut plante nutriuntur: vt dicitur de spongia maris:
istud aial hz sensum tactus sine gustu: forte innuit tales istos modos ani
malium. Omne enim animal habens os habet aliquem gustum.

¶ **¶** Et sensitiuorum aut̃ alia q̃dem h̃nt fm̃ locum motiuum: alia
vero non h̃nt: vltimum aut̃ r. minimum fm̃ rōcinationem r. intel
lectum. Quibus enim: est ratiocinatio corruptibilium his r. re
liqua oia: quibus aut̃ illorum vnūq; q; non omnibus rōcinatione:
sed quibusdam quidem: neq; imaginatio: alia autem hac sola vi
uunt. ¶ **¶** De speculatio autem intellectu altera ratio est: q̃ quib
dem igitur de horum vnoquoq; ratio hec propriissima et de ani
ma: manifestum est.

¶ **¶** Et ex eis que sentuntur est q̃ quedā h̃nt motum in loco: r. que
dam non: complementum autem r. finis est illud quod habet cog
nitionem r. distinctionem: omne enim ex rebus corruptibilibus
habens cognitionem habet omnia alia. habens autem aliquod
illorum non est necesse vt habeat cognitionem: sed quedam non
h̃nt imaginationem: r. quedam non viuunt nisi per ista tantum.
Intellectus autem speculatiuus et cogitatiuus sermo est in eo
altus. Declaratum est igitur q̃ sermo in vna quaq; istarum virtu
tum est sermo magis conueniens in anima.

32 ¶ **¶** Et cōprehēdit̃ sensu q̃ qdā aialia mouentur in loco: r. est modus perfe
ctus: r. qdā nō. Cōplemētū aut̃ aialū r. finis eorum qui intendebatur in ge
neratione que cū natura potuit pertinere sicut est modus aialū h̃ns vir
tutē speculatiuā cogitatiuā. i. intelligibile. ¶ **¶** d. o. e. em̃ ex reb̃ corruptibi
libus r. c. i. r. apparet q̃ oē h̃ns virtutē cogitatiuā ex rebus g̃nabilibus r. cor
ruptibilibus necessario hz alias virtutes aie. ¶ **¶** Et. d. hoc p̃seruādo se a cor
poribus celestibus. declaratū est: em̃ q̃ illa nō h̃nt de virtutib̃ aie nisi cōcō
piscētā r. intellm̃. ¶ **¶** d. qd̃ aut̃ hz vnū illorū r. c. i. h̃ns autem vnā virtutē
q̃ sunt priores naturaliter intellu non est necesse vt habeat cogitatiōē aut
intellectum: s; qdā non h̃nt imaginationē: nedū habeāt cogitationem: r. que
dā viuūt p̃ illa q̃ sunt sub imaginatione ex virtutibus prioribus ea: r. hoc
intēdebat cū. d. r. qdā viuūt p̃ ista trā. ¶ **¶** d. sermo aut̃ de intellectu spe
culatiuo r. c. i. sermo de eo est ita q̃ sit extra istā nām. existimatur em̃ q̃ non
est aia neq; pars aie: r. innuit nobilitatē eius r. diuersitatē illius ad alias

Nutritiū
p̃t eē absq;
sensibili.
Idē. s. i. s.
Digressio
q̃ q̃rit̃ vtrū
oē aial ha
beat gustū
a. c. c. 2. r.
b. Si aliq;
aial nutrit̃
ex reb̃ ca
rētib̃ s̃apo
re: gustus
ei est fm̃
calm r. fri
gidum.

Corpa ce
lestia de
tutib̃ aie
nō h̃nt nisi
cōcupiscē
tiā r. intellz.
38. 12. mc.
c. 36. 38. s.
I hoc. 2. c.
15. 38. p. c.
90. r. 2. ce.
38. r. 01.

ptes: op'nādū est. n. q̄ est ex natura sup'iori nāe aie. ¶ D. d. declaratū est em̄
 2c. i. declaratū est. n. ex predictis q̄ primū qd̄ intēditur de scia aie qd̄ est magis
 cōuenies sermōni in aia est loqui de aia vniuscuiusq̄ istarum virtutū.

Capitulum quartum.

Necessarium autem est debentem his perscruta-
 tionem facere accipere vnumquodq̄ eorum qui
 dem: postea sic de sequentibus. Si autem oportet
 dicere quid vnum quodq̄ ipsorum: vt quid
 intellectuum et sensuum: aut vegetatiuum:
 prius adhuc dicendum quid sit intelligere: et qd̄
 sentire. Priores enim potentis actus et opera-
 tiones secundum rationem sunt. si autem sit his

adhuc priora opposita oportet considerare de illis vtiq̄ p̄imum
 oportebit determinare propter eandem causam: vt de alimento et
 sensibili et intelligibili.

Et indiget necessario q̄ voluit perscrutari de istis scire vnam
 quāq̄ istarum que sit. Deinde post perscrutetur de contingentibus
 illis. Et si necesse est dicere vnāquamq̄ illarum que sit. U. g.
 intellectus quid sit: et sentiens quid sit: nutritiuū quid sit: opz etiā
 predicere intelligere quid sit. Actiones enim et operationes p̄cedunt
 in intellectu virtutes. Et si ita sit: et considerare de alijs res
 bus oppositis istis debet precedere considerationem de istis: opz
 nos vt intendamus ad diffiniendum istas primo propter istam
 causam. U. g. cibū: et sensarum: et intellectum.

¶ Cū declarauit q̄ diffinitio vniuersalis aie predicta non sufficit in cogni-
 tione sue sbe: incepit dicere qd̄ opz scire de aia post illā diffinitionē. ¶ Et. d.
 et indiget necessario 2c. i. et opz necessario illū qui voluerit acquirere perfe-
 ctā cognitionē de aia: perscrutari de vnaquaq̄ virtutū anime per se: quō-
 usq̄ sciat per demonstrationē vnāquamq̄ illarū que sit: et quā naturā hz. U.
 g. perscrutari quid est intellectus: et quid est sensus. ¶ D. post hoc perscru-
 tari de vniuersis cōtingētibus istarū virtutū vliibus et p̄p̄ijs. U. g. vti si vir-
 tus intelligibilis possit abstrahi aut non. ¶ Et cum declarauit illud quod
 opz perscrutari nos de aia: incepit demonstrare viā ad hāc cognitionem: et
 q̄ est ex eis que sunt magis nota apud nos: et sunt posteriora in esse ad ea
 que sunt magis nota apud naturam que sunt priora in esse. ¶ Et. d. et si ne-
 cesse est dicere vnāquamq̄ istarū 2c. i. et si opz fm̄ q̄ declarauimus scire q̄ est
 vnaqueq̄ istarū virtutū: necesse est p̄scire actiones proprias vni cuiq̄ ista-
 rū virtutū q̄ sunt. U. g. qd̄ est intelligere per intelligēs: et sentire p̄ senties
 et nutrire per nutriens. Cognitio enim actionū istarum virtutum prior est
 apud nos in nostra prima cognitione: q̄ cognitio istarū virtutū. ¶ Et cum
 narravit q̄ cognitio actionum d̄ p̄cedere cognitionē virtutum: narravit
 etiam q̄ cognitio patiētis illas actiones d̄ p̄cedere cognitionē illarū actio-
 nū pp̄ illā eandē causam p̄pter quā d̄ p̄cedere cognitio actionū cognitio-
 nē virtutū. et. d. et ita sit 2c. i. et ita sit. s. q̄ debemus ire semper de eis apud
 nos sunt magis nota ad illa que sunt magis nota apud naturā: et cōsidera-
 re de rebus oppositis istis virtutibus: et sunt passiva earū d̄ p̄cedere cōsi-
 derationē in actionibus: et in virtutibus: necesse est p̄scire primo cibū qd̄ sit

a Intellectus
 speculatus
 nus nō est
 aia nec ps
 aie: s̄ ē de
 nāsup'iori
 aie. 2d. s̄.
 c. 21. s̄. v̄it
 op. 3. d̄ aia.
 t. cōmē. i.
 priores
 sūt act' p̄o
 rētis fm̄
 fōnem.

35

2d p̄. ph. 2
 Et p̄. daia
 11. Idem
 hic. s̄. 13.

Liber Secundus.

a passiuū qđ est passiuū virtutis nutritiue: z sensati qđ sit: z intellectū qđ sit ante
 z actiuū sciatur nutrire et sentire que sunt. ¶ Et vocant ea opposita: passiuū a
 videntur enim z actiuū videntur esse quodammodo opposita.
 quodam ¶ Quare primo de alimēto z gñatione dicendū est. vegetatiua
 mō oppo em̄ aīa z alijs inest prima: z maxime cōis potētia est aīe: fm̄ quā
 sita. Idēz primo de est viuere oib⁹ cuius sunt opera gñare z alimēto vti. ¶ Natura-
 genera- lissimū em̄ operū viuētibus est quecūq; perfecta z nō or̄bata: aut
 tiōe. 50. gñationē spōtaneā hñt facere alterū quale ipsum: aīal qđ ē aīal:
 z i. ce. 20. plāta aut plātā: quatenus ipso semper z diuino participant / fm̄
 et. 21. q; possunt. Omnia enim illud appetunt: illius causa agūt omnia
 Solez se- quecūq; agunt fm̄ naturam.
 pe addu- ¶ Sportet igit̄ primo loq; de nutritimēto z gñatione. Aīa em̄ a
 ci. nutritiua est prior in oībus viuētibus: z est vniuersalior virtutu-
M bus aīe quibus vltū viuūt: z actiones istius sunt gñare / z vti na-
 Oīa ap- trimēto: actio enim q̄ est magis cōuentēs nature oīs viuētis ex
 petūt di- unū esse z illi⁹ gñā agūt que cūq; fm̄ nām. Idēz
 cūq; fm̄ i. phi. 81. Desiderant z propter hoc agit omne quod agit naturaliter.
 i. phi. 81. ¶ Cum declarati qui diffinitio est magis vltis inter oēs aīe: z quātū lar-
 et. 2. ce. git̄ de cognitione: z q; nō sufficit in cognitione substātie aīe pfecte: z q; est
 64. necessariū p̄scire quālibet virtutū aīe p suā diffinitionē p̄p̄iā: z quot mo-
 34. dis sunt iste virtutes diuerse: z quō aduānt: incēpit narrare q; opz primo
a Aīa nu incipere de cognitione istaz virtutū ab ea q̄ est valde prior. s. nutritiua: et
 tritua ē q; primo dz cōsiderare de passiuis z de actionib⁹ istaz virtutū. ¶ Et. d. opz
 prior oī- igit̄ primo loq; de nutritimēto z gñatione zc. i. z cū declaratū est q; prior opz
 bus vinē cōsiderare de actionib⁹: z de passiuis ante virtutes: necesse est vt primo lo-
 tibus. quāmur inter oēs istas actiones de cibo z de gñatione q̄ sunt passiuū aīe
 istius z actio: z est necesse vt primo loquāmur de aīa nutritiua: q; est prior
 naturaliter alijs reb⁹ per quas aliqd dī viuūt: z ideo est magis vltis inter
 alias virtutes aīe. ¶ Et innuit q; ppter prioritatē z eius vltimatē: opz p̄-
 poni in cōsideratione. vltē enim notius est apud nos q; p̄p̄iū: vt dictū est
 alibi. ¶ Et cū declaratū hoc: incēpit numerare actiones attributas illi. cū
 ante debemus scire esse q; quid esse. z. d. z actiones istius sunt zc. i. z actio-
 nes istius virtutis sunt nutrire z gñare: et vti cibo: z dicimus q; gñare est
 actio illius virtutis: qm̄ actio q̄ maxime cōuenit nature eius qđ dī viuūt p
 hāc virtutē est generare simile in specie. ¶ Et hoc fit tribus cōditionibus.
 Quarū vna est vt pertingat tps in quo habet hāc virtutē: cū nō sit in effes-
 ctū omni tpe. ¶ S cōa est vt cū hoc nō habeat occasionē: ista enim impedit
 hanc actionē: z pertingat tps in quo peruenit ab illo illa actio. ¶ Tertia
 est vt illud viuūt non sit in eis q̄ sunt casu: s; per se: qñ igit̄ in viuō fuerint
 cōgregata hec tria: tūc generabit. ¶ Et hoc intēdebat cū. d. qm̄ actio q̄ ma-
 sis cōuenit zc. ¶ Id. d. cām finalē ppter quā illa virtus existit in aīalib⁹ cō-
 plāns: z. d. ita vt habeat cōiūctionē cū sempiterno. i. z ista virtus existit in
 viuō vt gñabile z corruptibile cōicēt cum sempiterno fm̄ suū posse. Solli-
 citudo em̄ diuina cū nō potuerit facere ipsum permanere fm̄ individuū
 miserta est in dādo ei virtutē: quā pōt permanere in specie: z hoc nō est dus-
 bī. s. q; melius est in suo esse q; habeat istā virtutē: q; vt nō habeat. ¶ Id. d.

omnia enim hec desiderant &c. i. et hoc fuit ideo quia omnia desiderant permanentiam sempiternam: et mouent ergo ipsam sicut quod innata est natura eorum ad recipiendum: et propter hunc finem agunt omnia entia que agunt naturaliter.

¶ Id autem quod cuius causa fit dupliciter est: hoc quidem cuius: illud vero cui. Quoniam igitur communicare non possunt ipse semper et diuino continuatione: propter id quod nihil contingit corruptibilem idem et unum numero permanere sicut quod potest participare unumquodque sic communicat: hoc quidem magis: illud vero minus: et permanet non ipsum sed ut ipsum. Numero quidem non unum: specie autem unum.

¶ Et propter quid dicitur duobus modis. Quorum unus est in quo est. Alius est cuius est. Quia igitur impossibile fuit ut haberet communicationem cum sempiterno diuino in eternitate: quia impossibile est / ut aliquod corruptibile permaneat idem in numero. Ideo habet communicationem quodlibet cum eo secundum suum posse: et hoc magis: et hoc minus: et sic permanet non illud idem sed suum simile. Non unum numero: sed unum forma.

¶ Cum dedit causam finalem propter quam virtus generatiua existit in viuo vniuersaliter: et est assimilatio corruptibilis cum sempiterno: sicut quod habet naturam assimilandi: et quod omnia entia faciunt actiones erga istum finem: narravit sicut quod modos dicitur iste finis. **¶** Et dicitur propter quid dicitur duobus modis: quorum unus est illud quod est iste finis: et alius illud in quo est iste finis. U. g. in hoc sermone quod omnia entia agunt propter permanentiam sempiternam: et propter ea in quibus inuenitur permanentia sempiterna: aut dispositio permanentie sempiternae. **¶** Et cum declarauit hoc: incipit declarare modum in quo generabilia et corruptibilia possunt communicare cum eternis: et causam propter quam diminuta sunt a permanentia sempiterna. et dicitur quia igitur impossibile est &c. i. et intendit per sempiternum diuinum corpus celeste. celestia enim illa permanent sicut in indiuiduum. **¶** Et hoc quod dicitur et minus hoc: et magis hoc. intendit generatiuum et non generatiuum. **¶** Utrumque enim permanet sicut speciem: sed generatiuum habet semper hoc: et non generatiuum in maiori parte temporis: et in pluribus subiectis.

¶ Est autem anima viuentis corporis causa et principium. Hec autem multipliciter dicuntur: attamen anima sicut determinatos tres modos causa dicitur: etenim unde motus: et cuius causa: et sicut substantia animatorum corporum anima causa. **¶** Anima igitur est corporis viuus causa tribus modis determinatis: est illud ex quo est motus: et illud propter quod fuit corpus: et etiam anima est causa secundum quod est substantia que est causa esse omnium.

¶ Cum apparuit ex diffinitione vniuersali anime: quod anima est causa corporis sicut formam: et apparuit hic quod virtus generatiua est causa agens animatum. Incipit declarare quod anima non est solum causa sicut formam: sed causa sicut tres modos: sed quos dicitur causa: et hoc est tribus modis: et

fm ind
u iduum
misera est
in dando
ei virtute
q pmane
re possit
spe. 3dez
s. ce. c. 98
Et. 2. de
gnatione
et cornu.

c. 59.
De sollicitudine
autem dei
qualis sit
Uide. 12.
met. 37. et
51. et. 2.
phy. 75.

35
O
Finitis du
plex cui
et cui. idē
2. phy. 1.
24. et hic
infra. 37.

¶
Hic ē ca
corporis
aiati i tri
plici gne
cause.

36
Q.

Liber Secundus

hoc est necessarium prescire anteq̄ loquat̄ de vnaquaq̄ partiu aie: licet tam
Q sit declarati vniuersaliter q̄ ois forma naturalis talis est. **¶** Et d. aia igit
 est corporis vni causa et principiū: qz hec duo dicunt̄ multipliciter: sicut
 p̄t dñr id malis: que determinate sunt in sermonibus vniuersalibus phisicis: a
 i. ph. cō. j. **¶** D. d. est em̄ illud ex quo fit motus. s. causa agens motū. Et possum̄ intelli
 gere ex hoc motū in loco et generationē: et motū in augmēto et diminutiōe.
 2. 1. et. 12. **¶** Aia est em̄ causa agens istos tres motus in aiato. **¶** D. d. z illud pp̄ qd̄ fuit cor
 meta. 23. **¶** pus. s. causa finalis. Corpus em̄ nō fuit nisi propter aiā: cū declarati est
 a **Tex. c.** q̄ aia ita est de corpore: sicut forma de materia: et declarati est in sermoni
 28. 7. 29. bus vniuersalib⁹ q̄ materia est propter formā tm̄: q̄ nō aliqd̄ p̄ns mate
In 2. ph. ria: aut ali qd̄ qd̄ fit de necessitate materie: sicut existimabit antiquis: nō con
 9. 74. vi cedētes causam formale esse neq̄ finale: et aia etiā causa. i. et aia etiā est cau
 s̄ in fine. sa corporis s̄m substantiā et formā: et que est causa esse omniū.
¶ Quod quidē ḡtur sit sicut species manifestū est. **¶** Causa entm
 a⁹ forme ipsius esse omnib⁹ species est. **¶** Viuere autē viuētib⁹ est esse. **¶** Cau
 id. 5. c. 7. sa autē et principiū horū anima. **¶** Amplius autē eius q̄ potētia ra
 8. met. 7. tio actus est. **¶** Manifestū autē est q̄ et cuius gratia anima causa.
¶ Sicut intellectus gratia huius facit: eodem modo et natura. **¶** Et
 uinere vi hoc est ipsius finis huiusmodi autē in aialibus aia et s̄m naturā.
 uentibus est esse. **¶** Dia em̄ phy. corpora aie instrumēta sunt: sicut aialium: sic et plā
 tarum tanq̄ gratia aie existētia. **¶** Dupliciter autē dicitur et q̄
 cuius causa est: et q̄ cuius: et q̄ cui. **¶** At vero et vnde pitmū qui s̄m
 locū motus aia est. **¶** Ad omnib⁹ autē viuētib⁹ inest potētia hęc.
¶ Est autem alteratio et augmentū s̄m animā: sensus em̄ alteratio
 quedā esse videt̄. **¶** Nichil autē sentit qd̄ non habet animā. similiter
 autem de augmento et decremento se habet. **¶** Nichil em̄ decremen
 tum patitur neq̄ augmentatur phisice: nisi alatur. **¶** Alitur autē
 nichil quod non communicet vita.

¶ Et esse viui est viuere: et aia est causa et principiū istius: et etiā
 endelechia est intentio eius quod est in potentia ens. **¶** Et manife
 stum est q̄ aia est causa etiā propter quid. **¶** Quā quemadmodum
 intellectus nichil agit nisi pp̄ aliquid in natura: et hoc est finis ei⁹
 et simulter aia in aialibus: et in omnib⁹. **¶** Dia em̄ naturalia sunt or
 gana aie: sicut in aialib⁹ et plātis: ita q̄ est etiā causa aiati. **¶** Et pro
 pter quid dicitur duobus modis. **¶** Quorū vnus est illud propter
 quod: et alius cuius est hoc. **¶** Et anima est etiam illud ex quo p̄t
 mo fit motus in loco. **¶** Sed ista virtus non inuenitur in omnib⁹
 viuis. **¶** Et alteratio etiam et augmentum fiunt per animam. **¶** Sen
 sus enim existimatur esse alteratio aliqua. **¶** Et nichil sentit nisi ha
 beat animam. **¶** Et sic est de augmento et diminutione. **¶** Nichil ebim
 augetur et viminuitur naturaliter: nisi nutriatur: et nichil nutritur
 nisi habeat partem in vita.

37 **¶** Cū posuit q̄ aia est causa corporis tribus modis: de quib⁹ modis dicit̄
 hoc nomē causa: incepit declarare modos istos esse in ea et in primo qd̄ est
 causa corporis s̄m formā. **¶** Et d. et esse viui et c. i. et signum q̄ aia est forma

corporis est: q̄ hic ens vivū nō h̄ esse s̄m q̄ est vivum nisi p̄ illud per q̄d vi
 nit. i. q̄ est causa istius actionis. s. vite. & manifestū est q̄ causa istius actio: Forma
 nis est anima: ergo hoc q̄d ē vivi h̄z q̄d est vivū est per aiā: & illud per q̄d id p̄ q̄d alī
 est ens: et est hoc sua forma: ergo est forma aiā: cū nō est hoc & ens nisi p̄ q̄d est es.
 aiā. ¶ D. d. sc̄daz rationē sup̄ hoc: & etiā endelechia est itētio ei⁹: q̄d est in
 potētia ens idest & etiā aiā est s̄m q̄ lā declaratū est p̄fectio. Perfectio autē
 est formaz intentio eius quod est in potentia ens: ergo anima est forma.
 ¶ Et cū declaravit eā esse causāz s̄m formā: declaravit etiā eā esse causāz
 s̄m finem: & d. manifestū est q̄ aiā est causa & c. i. manifestū est p̄ se q̄ aiā est
 causa corporis aiāi s̄m illud propter q̄d fuit corpus animatū. Quēadmo
 dum estū multa artificialia nō agunt nisi propter aliquid: sic etiā est de na
 tura. s. q̄ nō agit nisi propter aliquid: & hoc est finis nature. s. q̄ nō agit nisi
 propter aliquid: sicut ars nō agit nisi propter aliquid. ¶ D. declaravit q̄d
 illud propter quod natura agit videtur esse aiā in aīalibus: & non soluz in
 animalibus: sed omnib⁹ rebus naturalib⁹. Et d. & similiter aiā in aīalibus
 & in omnibus. i. & quēadmodū forma est finis artis in artificialib⁹: ita aiā
 est finis nature in animalibus: & i omnib⁹ naturalib⁹. ¶ D. declaravit mo
 dum ex quo apparet q̄ aiā est finis omnīū naturalīū: & d. oīa estū natura:

lia sunt instrumenta aiē & c. i. & diximus q̄ anima est finis omnium natura
 lium: q̄ omnia naturalia videntur instrumenta esse indifferenter in omni
 bus animatis. Et sicut videtur in animalib⁹ ita videtur in plantis. ¶ D. d.
 ita q̄ etiā illa est causa aiāi & c. i. & hoc quod diximus de ea nō latet: immo
 est manifestū per se: adeo q̄ apparet ex hoc q̄ anima etiā est causa anima
 ti. Illud em̄ propter quid invenitur aliquid: dicitur duobus modis. Quo
 rum vnus est illud propter quod invenit aliquid: & ista est proportio ani
 me ad corpus. Et alius est illud cuius est hoc propter quod invenitur ali
 quid: & ista est proportio anime ad animatū. Dicimus em̄ q̄ anima et cor
 pus vtrūq; non sunt nisi propter animatum.

¶ Et cum declaravit eam esse causāz s̄m formā & s̄m finem: declaravit etiā
 eam esse causāz s̄m omnes modos motū existentes in animato
 siue veros siue existimatos esse motus. ¶ Et dicit & aiā etiā est illd ex quo
 primo fit motus in loco: sed ista virtus non est in omnibus vivis. i. in om
 nibus animalib⁹. ¶ D. d. & alteratio etiā & augmentū & c. i. & alteratio attri
 buta sensibus: sicut quidā reputāt: si concesserimus eam esse motū erit: per
 animā: & similiter augmentū & diminutionē. Nihil em̄ dicitur habere hūc
 motū. s. sensum: nisi habeat animā. ¶ Deinde dicit & similiter est de augmē
 to & diminutione. i. quemadmodū apparet q̄ nō sentit nisi habēs animā:
 sic apparet q̄ non augmentat neq; diminuit nisi illud quod habet cōmū
 nicationem cum aīalibus in aliqua parte anime. Nihil em̄ diminuitur na
 turaliter: aut augmentatur naturaliter: nisi habeat virtutē nutriendi. Et
 nihil nutritur nisi habeat cōmunicationem in vita attributa animalibus.
 Et ideo hoc nomen mortuum non dicitur de animalī: nisi cum caruerit cō
 municatione quam habet cum plantis.

¶ Empedocles autēz non bene dixit hoc addens aug mentum
 accidere plātis. Deorsum quidem radicem mittentibus: propter
 id q̄ terra sic fertur secundum naturam. Sursum autem propter
 ignem similiter. Neq; enim sensum & deorsum bene accepit. Non
 enim idem omnibus sursum & deorsum et omni: sed sicut caput
 animalium: sic radices plantarum sunt. Si congruit instrumen
 ta dicere alteraz eadem operibus s.

S
 Oīa n̄a
 lia sunt is
 trumēta
 aiē. Vide
 j. t. cō. 38.

T
 Mortuū
 nō d̄ de
 aiāi nisi
 cū caruerit
 cōicas
 tūe q̄ h̄z
 cū plātis.
 36 p̄io d̄
 aiā 2. vlt.
 et h̄. 3. 2
 16. 214.

Liber Secundus

CEmpedocles autem non recte dixit in hoc et vere: cum dixit
q̄ augmentum quod accidit in plantis. In hoc autem q̄d ramifi-
catur per radices inferius fit per motum ipsius terre naturali
ad istam partem: et hoc posuit causam. In hoc vero q̄d ramifica-
tur superius fit quia ignis mouetur similiter ad superius: et hoc po-
suit causam. Hoc enim quo utitur etiam in suo sermone de su-
periori et inferiori non recte fuit dictum. Superius et inferius non
sunt idem omnibus rebus: et in omni. Sed quemadmodum ca-
put est animalibus: ita radices plantis. Cum per actiones debe-
mus dicere in instrumentis eorum que sunt ueniētia aut diuersa.

38 **C**um declarauit q̄ motus augmenti non est ex principio q̄d est elementis:
inceptit declarare q̄ Empedocles errauit: cum opinabatur q̄ hoc princi-
pium est ex elementis: et q̄ augmentum in plantis ad inferius est propter
partē grauē. scilicet terrā et aquam: et superius propter leuē. scilicet aerē et ignē. **Et. d.** empe-
docles autem scilicet Empedocles autem non bene existimabat: cum opinas-
batur q̄ hoc principium non est aia: et q̄ hoc quod accidit de augmento in
plantis: est per naturam elementorum: illud igitur quod auget inferius est per na-
turam terre: hoc posuit causam eius. scilicet et posuit causam motus istius ad inferius
naturam grauē: et causam in augmento ramorum ad superius naturam leuē
scilicet igneam. **Et. d.** inceptit narrare quid contingit huic sermōni de erro-
re. et dicit. hoc etiā quo usus fuit in sermone suo de superiori scilicet. i. iste ser-
mo quē induxit in dādo causam istius motus contrarij qui inuenit in augmē-
tabili non est uerus. hoc enim quod existimabat q̄ superius in plantis est
superius in mundo et inferius inferius: non est uerum: quoniam neq̄ in parte con-
ueniunt: neq̄ in natura: neq̄ in potētia. In parte autem: quia hoc concedam
in plantis: ita in pluribus aialibus non possumus illud concedere. Superius
enim in eis non respicit superius mundi: et ueritas non concedit hoc. natura
enim inferioris in plantis alia est a natura inferioris in mundo. sed cōtin-

Ugit congregatio eorum in parte eadē casus: ipsa eadē est natura superioris
per actiones in animalibus. **Et. d.** signum eius est q̄ caput in animalibus est sicut terre
nes debet in plantis: cum actio eorum sit eadē: et per actiones debemus respicere inco-
m̄ respici- ueniētia et diuersitate in partibus augmētabilibus. **Et. d.** superius enim
cere icoue scilicet. i. et primus error Empedoclis est. superius et inferius non sunt eadē po-
tētia: et di in omnibus rebus: et in omni. scilicet mundo: quoniam hoc concedamus in plā-
ner sitatē tis: quid possumus dicere in pluribus animalibus: superius enim in animali-
ptibus aug- bus non respicit superius mundi. **Et. d.** sed quemadmodum caput scilicet. i. hoc non
mētabilis concedamus q̄ inferius in plantis sit inferius in mundo sicut naturam et poten-
b. vide p- tiam: neq̄ superius in eis superius in mundo: hoc sicut in eadē parte. Natura
isto. 7. m. enim capitis in aialibus est natura radices in plantis: cum habeant easdē
9. et. 8. m. actiones. et sicut actiones a est dicendum q̄ partes aialium et plantarum et instru-
11. 7. m. mēta: eorum sunt conuenientia: aut diuersa in natura. et cum natura radices
p. 7. et hic in plantis est natura capitis in animalibus: tunc superius in plantis est in
supra. 22. rei ueritate inferius in mundo. et si nos concessimus q̄ esset inferius: tunc
a scōz ac hoc quod accidit plantis scilicet q̄ inferius in eo est inferius mundi non
tōnes est di accidit nisi causaliter: non quia habent eandem naturam: ita q̄ ad inferius
cedū q̄ p- in plantis: mouetur pars grauis: et ad superius leuis. Quoniam si ita esset:
tes anima tunc neq̄ superius neq̄ inferius haberet animal: neq̄ natura superioris
lium et plā ris et inferioris in plantis et animalibus esset eadem. **Et. d.** quod poten-
tarum est tia capitis in animalibus est potentia radices in plantis. quia hoc est

principiū b etas: per quod animal est animal. s. sensus. hoc autē est principium eius per quod plante sunt plante. s. cibi. et ideo sic caput ex animali et radix ex plantis absconditur: depereunt.

¶ Ad hec autē quid est continens in contraria que ferunt ignem et terrā. Distrahent enim nisi aliquid sit prohibens. Si vero erit: hec est anima et causa alimenti et augmenti.

¶ Et postea quid est illud quod retinet ignē et terrā: cū moueatur ad partes contrarias. Sunt enim veloces ad separationem nisi aliquid prohibeat. Et si illic fuerit aliquid prohibens: illud prohibens debet esse causa: vel anima: et causa in augmento et nutrimento.

¶ Et cū pcesserimus quod natura superioris et inferioris in plantis est natura superioris et inferioris in mundo: et pars ignea mouetur in plātis ad superius: et terrestris ad inferius. Et nos videmus quod eadē pars mouetur ad superius et ad inferius insimul. Videmus enim quod quilibet pars potentie sensibilis: et quodlibet mēbrū mouetur ad utraq; partē insimul. Si igitur posuerim quod illa pars sit vnica. s. que mouetur ad utraq; partē: tūc principū per quod mouetur illis duobus motibus insimul est vniciū principū. Illud igitur principū hz potentia vt moueatur ad utraq; partē insimul: quod non est in elementis: quia vna pars eorū non hz nisi vniciū motū: sine fuerit simplex: sine composita. Quā si fuerit compositū ex eis mouebitur fm elementū dominans.

Et si partes que mouentur in illa eadē parte in sensu aut in natura ad superius: sint alie a partibus que mouentur in illa parte ad inferius: tūc ille partes necessariō sunt distincte abinuicem: aut quod sunt simplices: aut quia illud quod dominat in eis quod mouent ad inferius de corporibus simplicibus est aliud ab alio quod dominat in eis que mouent ad superius. Et si ita sit quid est illud quod retinet ignē et terrā: aut partē igneā et terrestrē: cū nō possumus dicere quod hec duo sint admixta: quoniam si essent admixta mouerentur ad eadē partē. s. dominātis. Et si ita esset cito separarent: nisi aliquid prohiberet: sed contingit eis necessario dicere illic esse prohibens cū videantur non separari: sed permanere insimul dū viuūt plāta: et hoc est nesciam eis: cū cōcesserint illic esse prohibens: eui potētia nō est potētia elitoy: dicemus eis quod illud prohibens est aia: fm hoc igitur est sermo eius in hoc intelligēd: s. sit valde breuis.

¶ Videtur autē quibusdā ignis natura simpliciter causa alimenti et augmenti esse. Et namque ipsum videtur solum corporeū et elementorum quod alitur et augmentat. Unde et in plantis et in animalibus partitabit utriusque quod hoc esse quod operatur.

¶ Et quidā existimant quod natura ignis est simpliciter causa nutrimenti et augmenti. Ignis enim inter corpora aut inter elementa nutrit: et augetur: et ideo existimatur quod ipse facit hoc in plantis etiam et in animalibus.

¶ Cum destruxit sermonem fingētū quod augmentū est principū elementare scilicet graue aut leue. incepit et destruere sermonē fingētū quod principū nutrimenti et augmenti nutritibilis est ignis aut pars ignis: aut aliquid igneū. **¶** Et. d. et quidā et. i. et quidā existimant quod natura ignis in eo quod est ignis: nō fm quod est aliqd ignis. **¶** Et hoc iterū debat cū. d. simpliciter est causa nutrimenti et augmenti. et opinati sunt hoc quod viderūt ignē alere oia in sua substantia: ad eo quod augmentat p illud: et quod nutritibile apud eos nutrit alterādo oia in sua substantia: id existimauerūt per duas affirmas

istā eorū sunt cōuenientia: aut diuersa in natura. b. p. d. cōmē. caput esse principū sensationis. op. positū. d. i. lib. d. sēsu et sensato 39 3dē. 3. p. 6. 2. 8. p. 23.

Motus mixti est fm elementū dominans. 3dez s. cō. 14. et q. ibi.

Liber Secundus

tuas in secunda figura: q̄ ignis facit hoc simpliciter.

Orum na
cōlātium
termin^o ē
trōmagni
tudinis
augmētū.

Hoc autē cōcausa quidē quodammodo est: nō tñ simpliciter cā
s̄ magis aīa. Ignis. n. augmentū in infinitum est quousq̄ fuerit
combustibile. Natura autem constantium omnium terminus est
z ratio magnitudinis z augmenti. Hęc autem anime s̄ nō ignis
z rationis magis q̄ materie.

Dicamus igitur q̄ ignis nō est nisi cōiunctus cāe aliquo mo-
do: z nō est cā simpliciter. S̄ aīa est dignior vt sit cā. Augmētum
enim ignis est in infinitum dum cōbustibile est. ea autē que consti-
tuuntur per nām oīa hñt finē z terminū in quantitate z augmē-
to: z ista sunt anime nō ignis: z sunt digniora intentioni q̄ m̄ae.

Ignis dñā
tur in cor-
pib^o nutri-
bilib^o S̄
oppm̄. 2. d
gnatiōe z
corruptio
ne. t. c. 49.
vbi dī q̄
terra. xc.
3dē. 6. ph.
91. z. 8.
ph. 62.

Cum narravit hęc opinionē incepit primo narrare partē veram que est
in ea: z partem falsam. **E**t. d. dicamus igitur nos q̄ ignis nō est cā nutri-
mēti z augmēti in aīalibus simpliciter attribuit cāe quasi insim suorum
instrumentorū: immo aīa est illa ad quā attribuitur simpliciter hęc actio:
z cōcessit q̄ ignis est cōiunctus cause s̄m q̄ aliqd attribuitur alicui: cuius
actio nō perficitur nisi per illud. Quia nutritibile nō videtur alterare cibum
nisi per partē igneam existentem in eo. hoc. n. elementū inter alia aut est al-
terās aīa: aut magis dominatur in eo alterare q̄ in alijs elētis: z ideo fuit
necesse vt esset dñans in corporibus nutritilibus. **E**t cum declaravit q̄ si
ista actio fuerit attributa ei nō erit attributa nisi s̄m q̄ est cōiunctus cause
non q̄ ipse sit cā: declaravit modū ex quo opz nō attribuere istam actionem
igni simpliciter: z q̄ dignius est attribuere eam simpliciter aīe: z. d. augmen-
tū enim ignis est in infinitū zc. i. z signū q̄ primū mouēs in nutrimento et
augmento est aīa non pars ignea est: qz ille motus. s. alterare aliqd in s̄m
alteratis: z eius augmentum per illud qd alterat si fuerit in solo igne absq̄
alia virtute sibi cōiuncta. s. vt primū mouēs sit potētia ignis s̄m q̄ est ignis
nō alia virtus cōiuncta igni inuenietur infinitus: z nō cessabit in aliquo ter-
mino dum cōbustibile innenerit. Motus autē alterādi z augmentandi quis
inuenitur in hac natura augmentabilis: semper inuenitur finitus z termina-
tus in quātitate. Unde manifestū est in figura q̄ iste motus non est ignis
simpliciter: z cū nō est ignis necessario est alterius principij: z illud vocam^o
aīam nutritiuā. **E**t intēdit per terminū z mēsuram vltima naturalia que
inueniuntur in quātitatibus corporum augmentabilium. **E**t. d. z sunt di-
gniores intentioni q̄ materie. i. x ista actio que inuenitur in hoc motu. s. q̄
incepta a principio terminato z peruenit ad finem terminatum. Dignius
est vti attribuitur ei quod est in ista actione quasi forma. s. aīa q̄ illi qd est
quali materia z insim. s. ignis. **E**t. d. hoc: qz appet q̄ actio augmenti est
cōposita ex actione ignis: z ex aliqua intentione in igne. Alterare. n. qd est
in eo v3 attribui igni: z qz est terminatum debet attribui virtuti coniuncte
cum igne: quēadmodum mollificare ferrum per ignem ad faciendum ali-
quod instrumentum s̄m q̄ est mollificare attribuitur igni: z s̄m q̄ illa molli-
ficatio habet terminum notum in vnoquoq̄ instrumento attribuitur vir-
tuti artis.

Uide cām
isti^o rōnis
3. ph. 59. z
60. z. 3. ce-
li. 17. z
72. r̄ pmo
sa. d̄ s̄baor.
vbi dī qd
Chem-
stius est a
forma.

Quoniam autē est eadē potētia aīe vegetatiua generatiua: de
alimento necessariū est determinare primum: separatur enim ab
alijs potentijs opere hoc.

Quoniam igitur virtus nutritiua et generatiua sunt eodem:
oportet

opz prius necessario determinare quid est nutrimentum: et disti-
guere ab alijs virtutibus.

Cum narravit primo q vult loqui post de virtute nutritiva cuz sit ma-
gis vltis: et primus eoru que apparēt in eo. vel primus eoru de qui
bus considerat ex hac virtute est q aia: et sue actiōes sunt augmentare nu-
trire et gnare. Incepit modo determinare quod est illud de quo opz conside-
rare primo in hac virtute postq cognoscitur esse anima. ¶ Et. d. r. qz poten-
tia nutriendi et generandi etc. i. qz subiectū potentie nutritive et augmēta-
bilis et generatiue idē est. s. nutrimentū. et iam a diximus primo q via ad co-
gnitionem substantiarū istarum virtutū non est nisi per cognitionem passi-
uorū earū priō: vñ necesse est primo incipere et determinare cibū qd sit: et nu-
trire qd sit. Et cū narravit hoc: incepit demonstrare quid est cibus.

Videtur autē esse alimentū cōtrariū cōtrario: nō oē autē omni:
sed quecūqz cōtrariorū nō solū generationem habent ex inuicem:
sed et augmentum. Sunt enim multa ex se inuicem: s. non omnia
quanta: vt sanum ex laborante. Videntur autem neqz illa eodem
modo ad inuicem esse alimentum: sed aqua quidem igni alimen-
tum est: ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidē igitur
corporibus hec esse videntur maxime: aliud quidem alimen-
tum: aliud vero quod alitur.

Dicamus igitur q existimatur q nutrimentum est contrariū
cōtrario: et nō oē cōtrarium omni cōtrario: s. cōtraria que non tā-
tum sunt ab inuicem: sed etiam augentur. Plura enim sunt ab
inuicem: sed non omnia augentur. U. g. sanū ab infirmo. Et inue-
nimus etiam q non eodem modo sunt nutrimentum ad inuicem:
sed aqua est nutrimentum igni: ignis autem non est nutrimentum
aque. In corporibus autem simplicibus hec duo proprie existi-
mantur q alterum est nutrimentum: et alterum nutritibile.

Dicit q existimatiū est q nutrimentū est illud qd est cōtrarium nutritibili:
sicut quidā existimati sunt: sed ista existimatio nō est in omni cōtrario: s.
in eis cōtrarijs que non tm̄ sunt ab inuicem: sed etiā augmentant. Plura
enī cōtraria que generant ab inuicē non augmentantur ab inuicem: sanum
enī fit ab infirmo: sed nō nutritur ex eo. ¶ Et hoc intendebat cū. d. r. non oē
cōtrariū oī cōtrario etc. et sermo eius est intellectus per se. et innuit per hoc
contraria que sunt in sba. ¶ Ista enī existimantur augmentari ab inuicē: et
nutriri ab inuicem. ¶ Et cū declarauit q ista existimatio nō inuenitur nisi
in cōtrarijs que sunt in sba: et sunt ea que possibile est vt nutriri reputentur
ab inuicē: declarauit etiā q hoc nō equaliter inuenitur in vtroqz cōtrario
Cōtraria. n. nō videntur nutriri se ad inuicem equaliter. ¶ Et. d. videmus
etiam q nō eodem modo sunt nutrimentum etc. i. et ista existimatio nō inue-
nitur in vtroqz cōtrariorū q sunt in sba equaliter. s. vt vtrūqz eorum nutriat
sū cōpar equaliter. Aqua. n. et vtrūqz corpora humida videntur esse nutrime-
tum ignis. Ignis autem nō videtur esse nutrimentū alicui. ¶ Et cū narravit
q ista existimatio debilis est si accepta fuerit absolute: narravit q ista exi-
stimatio tantum inuenitur in clementis: et. d. in corporibus autem simpli-
cibus etc. id est existimare autem q nutriens est contrarium nutritibili: non
inuenitur proprie nisi in duobus his corporibus simplicibus. quorum ali-
terum est ignis: et alterum humidum: vt aqua et aer.

Comē. Auer. in p anima.

Liber Secundus.

Dubitationē autē h̄z. Dicunt enim hī quidē simile ali simili: sicut ⁊ augerī. Alijs autē sicut diximus econtrario videtur ali ecō trarium contrario: tanq̄ impassibile sit simile a simili. Alimentuz autē mutari ⁊ decoq̄. Mutatio autē oīs in cōtrariū: aut in mediū.

Sed in hoc est locus dubitatiois. Quidam enim dicunt q̄ si- mile nutritur per simile: ⁊ similiter etiam augmentatur. Et quidam econuerso. s. q̄ contrarium nutritur per suum contrariuz: si- mile enim nō patitur a suo simili. Et nutrimentuz transmutatur ⁊ digeritur. ⁊ transmutatio in quolibet est ad dispositionem oppo- sitam: aut ad mediū.

44 **S**ed ista exstimatio h̄z inueniatur in elementis p̄ sensum ⁊ inductionez: *Philosophia in ipsa q̄one est loc⁹ dubitationis ex ppōnib⁹ famosis. Est. n. sermo qdā 21 de. 39. et p. celi. 21.* tñ in ipsa q̄one est loc⁹ dubitationis ex ppōnib⁹ famosis. Est. n. sermo qdā qui dat q̄ nutrimentū est sile: ⁊ alius q̄ dat nutrimentū esse cōtrariū. **C**ō- trarium sup̄ vtrūq̄ sermōne: ⁊ d. qdā. n. dñt ⁊ c. i. qdā. n. antiquozū opinabāz

Tur q̄ nutrimentū d̄z esse simile: q̄ sile nutrit suū simile: ⁊ augmentat ip̄m. Cōtrariū. n. trāsmutat suū cōtrariū: sed nō nutrit ip̄m: neq̄ augmētat. **E**t cū dixit h̄ac rōne: dixit ēt rōnem q̄ nutrimentū est cōtrariū: ⁊ d. ⁊ qdā econ- uerso. i. ⁊ dixerūt hoc. s. q̄ cōtrariū nutrit a suo cōtrario: nō a suo sili: op̄iua ti sunt q̄ nutrimentū patit̄ a nutritibili: ⁊ sile nō patitur a suo sili: ergo nu- trimentū nō est sile. Et cū viderūt ēt q̄ nutrimentū trāsmutat̄ in nutritibile et patit̄: ⁊ oīs trāsmutatio est a cōtrario a cōtrariū: aut ad illud qd̄ est mediū inter cōtraria: cōduferant ex hoc q̄ nutrimentum est contrarium.

38. 5. ph. 6. 19. 2. 52 2. 10. met. 23. 2. 1. ph. a. 40. ad 50.

Ad huc autē patitur aliqd̄ alimentū ab eo qd̄ alitur: sed nō hoc ab alimento: sicut neq̄ faber a materia: s̄z ab illo h̄ic: faber autē mutat̄ solū in actū ex ocio. Vtrū autē sit alimentum quod vltimo aduenit: aut quod primo habet differentiam. Si autē vtrūq̄ s̄z hoc quidem non coctum: illud aut coctum: vtroq̄ modo vtiq̄ cō- tinget alimentum dicere: in quantum enim non coctuz contrariū contrario alitur: in quantum autē coctum simile simili. Quare mani- festū qd̄ debēt quodāmodo vtrūq̄ ⁊ recte et non recte.

Et etiam nutrimentū patit̄ quodāmodo a nutritibili: sed non ecōuerso: sicut carpētarius nō a materia: sed materia ab illo: car- pentarius autē transmutatur tñ ad actionem ex ocio. Inter hoc igitur q̄ nutrimentuz sit illud qd̄ copulatur in postremo. ⁊ h̄ec. s. vt sit illud qd̄ prius copulatur est differentia. Si igitur nutrimen- tum est vtrūq̄: sed hoc est illud quod digeritur. Illud autē qd̄ digestum est: possibile est dicere q̄ nutrimentum est vtrumq̄. Se- cūdū em̄ q̄ est nō digestū cōtrariū nutritur a contrario. Scdm̄ ve- ro q̄ digestum simile a simili. **Q**m̄ autē vtraq̄ istarum sectaruz ve- re et non vere dicitur aliquo modo: manifestum est.

45 **C**ō. ⁊ etiā nutrimentū patit̄ quoquo modo ⁊ c. i. pōt intelligi q̄ iste sermo est quasi rōcinatio iuuās dicentē q̄ nutrimentū est cōtrariū ⁊ remouens *Prim⁹ mo q̄ introdu- cēdit̄.* obiectiones cōtradicientes huic sermoni. pōt enim aliquis dicere q̄ si nu- trimentum esset cōtrarium nutritibili: op̄z vt vtrumq̄ transmutaretur a suo cōpari: ⁊ pateretur ab eo: ⁊ q. d. r̄idendo q̄ nutrimentum est quod patit̄ a nutritibili: nō nutritibile a nutrimento. Nō. n. est necesse vt ab oī patiente pa- riatur agens eo modo quo patiens patit̄ ab eo. **L**ignū em̄ patit̄ a carpētaz

rio: sed carpentari^o nō patit̄ a ligno: nisi aliquis vocet illā trāsmutationem que est ex ocio ad operationē passionē. Et forte a preponēbat̄ iste sermo ad illud qđ vult de dissolutione istius dubitationis: et ad demonstrandū illud qđ collocat̄ de vero in vtroq; istorū duozū sermonū oppositorū. Qm̄ cū hoc fuerit scitū de nutrimento et nutritibili. s. qđ nutrimentū est illud quod trāsmutat̄ in formā nutritibilis nō nutritibile in formā nutrimenti: neq; vtrūq; a suo cōpari equaliter. et qđ ita est de nutrimento et nutritibili: sicut de carpentario ad lignū: nō sicut cōtraria quozū eadē materia declarabit̄ statim cum nutrimento dī duobus modis. Dicit̄ em̄ de illo quod adhuc nō digeritur: neq; trāsmutat̄ in naturā nutritibilis: et dicit̄ etiā de illo qđ digestū et trāsmutat̄ in naturam nutritibilis: qđ cibū esse simile vere dicit̄ de digesto. et contrariū de indigesto. Et ideo dicit̄ post. Inter hoc igitur qđ nutrimentū et c. i. et cum nutritiō est illud qđ alterat̄ nutrimentū in substantiā suam: manifestū est qđ magna differētia est inter hoc quod fit nutrimentū et inter hoc quod copulatū est cum nutritibili: apud cōplementam digestiōnis: et inter illud quod innatū est vt cōpletur cum nutritibili: sed nondū copulat̄. Deinde dicit̄ si igitur nutrimentū est vtrūq; et c. i. si igitur hoc nomē nutrimentū dicitur de vtroq;. Sed alterum eorum est nutrimentū in potētia cum innatum est digeri: sed tamen adhuc non digeritur: alterū autē est nutrimentū in actu: et illud est quod iam digeritur: vere possumus dicere vtrumq; de cibo. s. simile et dissimile sine aliqua cōtradictiōe. hi enim duo sermones non essent contrarij nisi hoc nomen nutrimentū diceretur eodē modo. Nutrimentū enim non digestum est nutrimentū in potētia: quod vere potest dici contrariū. Nutriens enim non agit in ipsum nisi s̄m qđ est contrarium. Nutrimentū autem digestum potest dici simile: non enim est pars nutritibilis nisi s̄m qđ est simile. Deinde dicit̄ qm̄ autē vtraq; istarum duarū sectarū et c. i. manifestū est igitur ex hoc sermone qđ in sermōe vtriusq; istarū duarum sectarum est aliqua pars vera: et aliqua falsa.

¶ Quoniā autem nihil alitur non participans vita. Animatum dicitur vtiq; est et corpus quod alitur in quātū aiatum quare et alimentū ad animatum est: et non s̄m accidens.

¶ Et quia nihil nutritur nisi habeat partē in vita: ideo corpus animatum est nutritibile s̄m qđ animatum. nutrimentum enim attribuitur animato non accidentaliter.

¶ Et quia nihil videtur nutriri nisi cōmunicet in aliqua intentione: de quibus dicitur hoc nomen vita vt declaratum est: ideo corpus aiatum est nutritibile s̄m qđ est corpus animatum. Nutrimentum enim non attribuitur animato nisi s̄m qđ habet animam: non s̄m qđ est corpus. Ista igitur actio attribuitur anime essentialiter non accidentaliter: et pars substantia anime cui attribuitur ista actio non est nisi virtus que innata est habere istā actionem. Cum igitur cognouerimus hanc actionem proprie tunc cognoscemus substantiam istius virtutis proprie.

¶ Est autē altera ratio alimēto et augmentatiuo esse s̄m em̄ qđ nutrit: et auget: s̄m em̄ qđ quantū aliquod aiatum est: augmentatiuū s̄m vero qđ hoc aliquid et substantia nutrimentū est. Saluat ei substantiā: et vsq; ad hoc est quousq; alatur. Et generatiōis factiuū est: non eius quod alitur. sed vt id quod alitur. Jam enim est ipsa substantia. Generat autem nihil ipsum seipsum sed saluat.

Nō est necesse ab oi patiete patiatur agens eomō qđ patiens patit̄ ab eo. idē 2. ce. 42. a Scōs modus. Nutrimētū dī duobus modis 3dē. j. de gñā. 39.

46

¶ Nihil seipsum generat sed saluatur.

S 2

Liber Secundus

¶ Et esse nutrimentū est aliud ab esse augmentū. Est autem nutrimentum s̄m hoc substantia: q̄ cōseruat substantiā nutritibilis. **¶** S̄m semper nutritur. Et est agens generationem: non q̄ se generat: sed quia facit generationem nutritibilis. Illud enim habet esse: et nihil generat se: sed se cōseruat.

47 **¶** Vult distinguere tres actiones nutrimentū. s. nutrire et augmētare et ḡnare. **¶** Et. d. et esse nutrimentū et. i. et aliqd esse nutrimentū aut nutritiū: aliud est ab esse augmētatiū. Nutrimentū est d̄f s̄m q̄ cōseruat sbam rei nutritibilis ne corrūpat. Dat em̄ ei aliqd loco dissoluti. Et ideo p̄manet in esse cum nutrit: cū cessat nutrimentū corrūpit: est vero augmētatiū s̄m q̄ perficit quātitatē naturalē eius q̄d̄ diminiuit in principio pp̄ necessitatē. **¶** Sed ta cuius hoc: q̄m d̄f̄ia inter augmentū et nutrimentū est manifesta. si forte non esset diminutio scriptoris. **¶** Et cū dimisit duas actiōes: incepit dicere tertiam actionē q̄ est ḡnare. et dixit. et est agēs ḡnatiōē et. i. et nutrimentū h̄z aliaz actionē a cōseruatione et augmētatione. s. generare. **¶** D. exposuit generationem. et dicit nō generationē nutritibilis. sed generationē similis nutritibili. i. in specie. **¶** Deinde dicit illud em̄ h̄z esse potest intelligi. i. illud em̄ quoquo modo est suum esse: et cōseruat generab: le vt̄ permaneat vnū in specie: vt̄ prediximus. **¶** Deinde dicitur nihil generat se: sed cōseruat se id est et differentia inter has duas actiones est q̄ nutrire est cōseruare se: et generare est generare alterū nō se. Impossibile em̄ est vt̄ aliquid generet se.

a Virtutes corporum celestium cōseruantē s̄z omnem dispōnez: et oēs partes ei⁹ eodē modo. Idē. j. cē.

¶ Quare huiusmodi anime principium potens est saluare suscipiens ipsam: s̄m q̄ est. Huiusmodi alimentum autem preparat operationem. Unde priuatum alimento non potest esse.

¶ Hoc igitur principium est virtus anime que potest cōseruare illud quod est et s̄m omnem dispositionem. Et nutrimentū est illud per quod preparatur ad agere: et ideo cum nutrimentum desiccat: impossibile est vt̄ sit.

48 **¶** Et cū declaratiū est q̄ iste actiones sunt diuerse s̄m diuersitatē suorum finium: s̄z s̄m sit idē. s. nutrimentū: et est necesse vt̄ iste actiones sint attribuite alicui virtuti aie. Et cū ita sit necesse est vt̄ hoc principium aie. s. virt⁹ nūstritiua sit virtus q̄ p̄t cōseruare ens in sua forma s̄m dispositionē. i. s̄cōm oppositū alicuā dispōnem cōseruatiōis. **¶** Et. d. hoc: q̄ sunt alique virtutes a q̄ cōseruāt esse s̄m oēm dispōnē: et oēs partes ei⁹ eodē mō. s. virtutes corporū celestium. **¶** D. v. et nutrimentū est illū p̄ q̄d̄ p̄parat et. i. et nutrimentū est is̄m p̄ q̄d̄ facit hanc actionē: et ideo cū ista virt⁹ caret nutrimento: tūc nō h̄z hanc actionem: quē ad modum carpentarius cum caret serra: tunc non potest secare. **¶** Qm̄ autē sunt tria. Quod alitur. Quo alitur. Et alens. Alens quidem est prima anima. Quod vero alitur est habens hanc. Quod vero quo alteri alimentum. Qm̄ autem a fine b̄ appellat omnia iustu: m̄ est. Finis autem est generasse quale ipsum. Er̄it utiq̄z prima anima generatiuum quale ipsum.

¶ Sunt igitur tria: nutritibile: et per quod hoc nutritur: et nutritiuum. Nutritiuum igitur est prima anima. Nutritibile autem corpus. Illud vero per quod nutritur est nutrimentum. Et q̄ oportet vt̄ omnia sint vocata ex suis finibus. Et finis est generare simile: ideo prima anima est generatis simile.

Cum descripsit hoc principii aie: et descripsit nutrimenti: reuersus est 49
 ad distinguendū intentiones istorū nominū que denominant a nutrimen
 to. Et d. sunt igitur tria ꝛc. i. et manifestū est per se tria esse diuersa sū di
 uersitatem rerum relatiuarū. Quorū vnum est nutritibile. Et sū illud p qd
 nutritur. Tertiū autē est nutriens. Et iam declaratum est q illud qd nutrit
 est aia cui attribuit hec actio: vnde manifestū est q nutriens est aia prima
 aliarū virtutū que attribunt nutrimento. Et intendit hic per primam
 priorē naturaliter: et q nutritibile est corp⁹: et illud per qd nutrit est cibus.
 Et d. et qz opz vt oia. i. qz opz vt oia. appellent ex suis finibus: cum hec
 causa finalis sit dignior essentie rei omnibus causis: necesse est vt aia nu
 tritiua describatur per actionē que est suus finis: et est generare simile nō
 per actionē nutriendū: que est conseruare: vt prediximus. Dicendū est igit
 qd anima nutritiua est virtus que est innata generare a cibo sibi simile in
 diuino in quo existit in specie: cum oēs sue actiones non sunt nisi ppter
 hanc virtutem. et hoc manifestum est in plantis et animalibus.

Est autem quo alit duplex: sicut ꝛ quo gubernat ꝛ manus et
 temo: hoc quidem mouens ꝛ motum: illud autem mouens solū.
 Omne autem alimentum est necessarium decoqui. Operatur au
 tem decoctionem calidum. Unde omne animatum habet calozē.
 Figuraliter quidem igitur alimentum quid sit: dictum est: certifi
 candum autem de ipso posterius in proprijs rationibus.

Et illud per quod nutritur est duplex. Quemadmodū illud
 per quod gubernatur nauis: ꝛ manus: ꝛ remus: quorum vnū est
 motor ꝛ motum: ꝛ aliud est mouens tātum. Et necesse est vt om
 ne nutrimentum possit digeri. Et faciens digestionem est calidū.
 Unde omne animatum habet calozem. Jam igitur diximus sū
 descriptionē quid sit cibus. Et post exponemus sermonem in eo.

Cū demonstrauit modos actionis aie nutritiue et descripsit eā: et descri
 psit nutrimentū: incepit declarare modo istrumentū p mū p qd ista aia agit i
 cibū. Jā em̄ fuit dictū vtr q diffinitio aie est pfectio corporis organici. Et
 dicit illud p qd nutrit ꝛc. i. ꝛ illud p qd cōplet actio nutrimentū est duplex. s.
 primū mouēs qd nō mouet cū mouet: et primū mouēs qd mouet et mouet
 et est illud qd est de pmo motore. q. sūm: ꝛ prim⁹ motor de eo quasi forma.
 Et de hoc quod dixit quedā declarauit hic: et qdam in sermonib⁹ vlti⁹.
 Quod igitur declaratū est hic: est q aia nutritiua est primū mouēs i cibo
 quod agit in cibo p calozē per que fit digestio. Vtrū autē opz vt moueat: ꝛ
 nō moueat sū q est primū mouens: et q calor moueat ita q moueatur a
 primo motore: hoc declaratū est in sermonibus vniuersalibus.

Declaratū est em̄ illic q ois primus motor si fuerit corporalis cōponit
 et motore nō moto: et ex motore moto: sū q cōponunt res ex mā ꝛ forma.
 Sed est dubitatio in hoc qd. d. Motus em̄ virtutis nutritiue est in caplo
 alterationis: et illud qd mouet ex se qd cōponit ex motore nō moto: ꝛ ex mo
 tore moto nō inuenit nisi in motu locali. In motu autē alterationis nō in
 uenitur motū ex se. Non em̄ est necesse q primū alterās corporeū alteret ꝛ
 tunc alteret sicut est necesse in primo motore corporeo salz vt non moueat
 in loco nisi moueat. Quomodo igit dixit hic q alterū eorū est mouens et
 motū: et alterū mouens tantū: et dedit exemplū de rebus mouentib⁹ in lo
 co. et si hic esset locutus de motu locali animalū: tunc exemplū esset verū.
 Dicimus igitur qm̄ propinquū alterans cibum dz esse corp⁹ manifestū

f
 Cā finalē
 ē dignior
 oib⁹ causis
 Idem 3.
 met. cō. 3.

Opaz des
 coctionē
 calidum.

Documē
 tum.

2
 In 8. ph.
 a. 37. vlt
 ad. 4. 4. ꝛ
 maxie. in
 43. idē. i.
 de aia. 26
 ꝛ 8. ph.
 20. et. 60.
 prima lo
 lutio.

Liber Secundus

- est. Qm̄ hō corp^o alterās nō sufficit i essendo p̄mū mouēs i istō motū: delectū est prius qm̄. d. q calor nō sufficit in agēdo actionē alteratiuā termina tam: nisi sit illic aīa virt^o q nō est corp^o: sed est in corpore. Corp^o igitur qd ē p̄mū alterās p̄ponit ex alterāte qd nō alterat. s. aīa: et ex alterāte alterato scz calore nāli. Declaratū est igit q illud p qd sit nutrimentū est duplex scz alterās nō alteratū. (omne n. alteratū est corp^o) et istud est aīa: et est alterās alteratū. s. calor naturalis. hoc igit nomē mot^o large: et vlt accipit i hoc loco: et fm hāc expositionē nō indiget illo qd declaratū est in illo sermōe. s. q prim^o motor in hoc loco componit ex motore nō moto. et ex motore moto.
- Secda solutio.** Et possum^o dicere q calor nālis nō alterat cibū nisi primo moueat i loco. declaratū est. n. q mot^o localis antecedit ceteros mot^o: et maxime istum motū q est terminat^o. s. q alterat rem in alia hōra et alia nō: et etiā nō alterat tantū: sed attrahit et expellit cibū: et hoc est motus localis. Et scdm hanc expositionē erit dispositio manifesta. Sed prima expositio videt magis conueniens: et etiā fuit exemplū largiter acceptum. Manus enim non est primus motor: nauis qui non mouetur: sed ipse gubernatur.
- 8. phy. 3 ss. vsq ad. 61.** Et cū declarant q aīa nutritiua est forma in corpore cū p̄pinqū alterās corp^o qd est cib^o: necessario dicit esse corp^o: et q forma sit alterās nō alterat: cū sit nō corp^o: et q corp^o alterās est alteratū. Incepit declarare qd est hoc corp^o. Et. d. et opz necessario vt oē nutrimentū et c. et opz necessario vt oē nutrimentū qd iā est nutrimentū in actu digerat p corp^o alterās qd est instrumentū aīe nutritiue. et cū hoc corp^o dicit esse alterās et digerēs: tale est corpus calidū. vñ antiq̄ dixerūt q ignis nutrit. opz necessario vt oē hñs aīam nutritiua habeat calorē: sed nō absolute: immo calorē nālem. declaratū est em̄ in. 4. meteoroz. qd illud qd facit digestionē est calor conueniēs illi entī nō extrane^o. D. d. iā igit dixim^o fm descriptionē. i. vlt et largiter et c. et complementū sermonis in quaerqz parte eoz: ex qbus cōstituit nutrimentū exponendū est post in loco conueniēti. Et. d. hoc: qz sermo de nutrimento et augmento nō p̄fici nisi in plurib^o libris. In lib. ci. de gnatione et corruptione determinatis est mot^o augmētī et diminutionis. In meteoriz aut determinati sunt modi caloz et modi actionū: vt decoqui et assari. et in hoc lib. etiā declarat^o est prim^o motor in istis motib^o. et in lib. etiā de aīalib^o determinatum est quot sunt instrumenta istius virtutis in vnoquoqz aīali: et quot modo completur actio per ipsam in vnoquoqz eoz: et per quot membra: et quomodo seruiunt illi illa membra: et qualis est proportio eorum in ista actione adinuitē et huiusmodi: et ideo dixit q illud qd declaratū est hic de nutrimento non est nisi primus motor: et primum instrumentum tantum.
- 4. meteo roz. 14. Epilog^o.** Exponit secundā partem tex.
- Sermo 6 nutrimento et augmento non p̄fici nisi in pluribus libris et c.**

Capitulum quintum.

Terminatis autē his cōmuniter primū de omni sensu: deinde de vnoquoqz dicamus. Sensus autem in ipso moueri et pati aliquid accidit: sicut dictum est. Videtur enim quedam alteratio esse. Aliunt autem quidam et simile a simili pati. Hoc autem quomodo possibile aut impossibile: dictū est in vniuersalibus rationibus de agere et pati.

Et cum iam determinauimus ista: dicamus iam in omni sensu vniuersaliter. Dicamus igitur q sentire accidit secundum motum et passionem: sicut diximus. Existimatur enim q simile patitur a suo simili. et dissimile a dissimili. Et iam diximus in sermonē

bus vniuersalibus de agere et pati: quomodo possunt fieri aut non fieri. Et in hoc loco etiam locuti sumus de eo.

¶ Fuit locutus de virtute nutritiva: incepit loqui de sensibili et primo de illo quod commune est omnibus sensibus. ¶ D. d. dicamus igitur quod sentire et c. d. dicamus igitur quod sentire fit per aliquam passionem et motum in sensibus a sensibilibus non per actionem sensuum in sensibilia. hoc enim est primum consideratum de sensu. s. virtus sit numeratus in virtutibus actiuis et passiuis. a ¶ Et cum posuit ipsum in genere virtutum passiuarum dedit causam istius existimationis et d. et existimat. n. et c. i. et diximus: sensus sit secundum passionem: quod existimat. ¶ Et dicit aliquo: vt notet proprium: quod post b declarabit quod ista transmutatio non dicitur alteratio nisi multipliciter. ¶ D. d. et quidam dicunt quod sicut et c. i. et cum posuerimus quod genus sensus est passio: considerandum est in quibus existimat passio. Quidam enim dicunt simile pati a suo simili: et quodammodo contrarium patitur a suo contrario. ¶ Et intrudebat hic per sermones viles libri de generatione et corruptione. c. et non sufficit ei quod declaratum fuit in illo libro: quod sermo hic vix magis proprius. Sicut enim de quo loquatur hic magis proprium est sibi de quo loquebatur illic. et primo incepit dare dubitationem in hoc quod posuit quod sensus est de virtutibus passiuis non actiuis.

¶ Habet autem dubitationem propter quid sensuum ipsorum non sit sensus. Et quare sine his que sunt extra non faciunt sensum in existente igne: et terra: et alijs elementis: quorum est sensus per se: aut sicut in accidentia his. ¶ Manifestum igitur quod non actu sed potentia tantum. unde non sentiunt: sicut combustibile non comburitur ipsum a seipso sine combustiuo. Combureret enim seipsum et nihil indigeret actu ignem esse.

¶ Sed est irrationabile: quod sensus non sentiunt se: et quod etiam nullus sensus agit absque extrinseco: et in eis sunt ignis et terra et alia elementa: et sunt illa que comprehenduntur a sensu per se: et accidentia contingentia eis. Dicamus igitur quod sensus non est in actu: sed tantum in potentia. et ideo sentiunt. Quomodo enim combustibile non comburitur a se absque comburente. Et si hoc non esset combureret se: et non indigeret quod ignis esset in actu.

¶ Cum posuit sensum esse de virtutibus passiuis: incepit dubitare dubitationem cogere vt sit de passiuis non de actiuis. et hoc si non intendit per existimationem certificationem: multoties enim vix existimatione pro certitudine. Et dixit: sed est irrationabile quare sensus non sentiunt se. i. vt mihi videat: sed est irrationabile cum posuerimus quod virtutes sensitiue sunt actiue dicere: quare sensus non sentiunt ex se absque extrinseco. Necessarium enim est si virtutes sensus essent actiue vt sentirent ex se: et non vt indigerent in sentire aliquo extrinseco. Deinde dixit: et ex eis est ignis et terra: et alia elementa. i. et sensuum quidam attribuitur in sua compositione vni cuiusque elemento: et ista sunt sensibilia. Opus igitur vt sentirent se: hoc intendebat cum dixit: et accidentia contingentia eis. i. contingentia istis sensibus ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. ¶ Et cum narravit quod est irrationabile dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis si posuerimus sensus esse: ex virtutibus actiuis: incepit narrare modum secundum quem erit responsio huic questioni: et dixit: Dicamus igitur quod sensus non est in actu: sed in potentia et c. id est de

Liber Secundus

eamus igitur in respondendo q̄ sensus nō est ex virtutibus actiuis q̄ agilit̄
ex se absq̄ eo q̄ indigeant in actione que puenit ab eis motore extrinseco
sed quia sunt ex virtutibus passiuis que indigent motore extrinseco: ideo
non sentiunt ex se: quemadmodum cōbustibile nō cōburitur ex se absq̄ mo
tore extrinseco scilicet igne: 7 quēadmodū cōbustibile si esset combustibile
ex se: tunc possibile esset vt comburetur sine igne extrinseco existēte in actu.
Sic sensus si sentirent ex se s̄m q̄ sunt virtutes actiue: tunc possibile esset vt
sentirent absq̄ extrinseco. Et debes scire q̄ est prima differentia a qua
virtutes anime differunt ab inuicem: 7 est principium considerationis de
intellectu: 7 de alijs virtutibus: virtus autem nutritiua manifestum est ex
predictis q̄ est ex virtutibus actiuis.

a prima
dicitur qua
virtutes
sunt dicitur
ab inuicem
est penes
actiuis et
passiuum
Idē. 3. de
sua. c. p̄lo

Quoniam autem sentire dicimus dupliciter. Potentia enim
audiens 7 videns: audire 7 videre dicimus: 7 si forte dormiens: 7
quod iam operans. Dupliciter utiq̄ dicitur 7 sensus: h̄c quidem
sicut potentia: ille autem sicut actu. Similiter autem 7 sentire quod
est potentia ens: 7 quod actu.

Et q̄ dicere q̄ aliquid sentit est duobus modis. Quod enim
in potentia audit 7 videt: dicimus ipsum audire 7 videre. licet sit
dormiens: 7 illud quod peruenit ad actum dicimus in eo hoc. An
de sensus dicitur potentia 7 actu: 7 similiter etiam sentire est po
tentia: 7 est actu.

52 Cum declarauit q̄ sensus est ex virtutibus passiuis: nō actiuis: 7 ista ha
bēt duplex esse: scilicet esse in potentia anteq̄ virtutes eius perficiantur a
motore extrinseco: 7 esse in actu quando fuerint perfecte: 7 in mente in actu
a motore extrinseco: incepit declarare q̄ hec duo cōtingunt virtutibus an
tia. s. et in me. Et dixit: quia dicere q̄ aliquid sentit 7c. i. 7 q̄ manifestum est per se
actu. Idē q̄ dicere q̄ aliquid sentit est duobus modis. Quorum vnus est cum dixeris
j. t. c. 138. mus. in aliquo audienti 7 videnti in potentia quod audit 7 videt: vt dicit
139. 7. 141. mus de dormiente: 7 hoc intendebat cum dixit: qd̄ enim audit 7 videt 7c. i.
7. 142. et quod enim est in potentia propinqua audiens 7 videns dicitur s̄m consue
tudinem audiens 7 videns: licet sit dormiens qui est magis remotus alijs
156. modis potētie: Quod em̄ est b̄ in obscuro est vidēs in potentia: sed ista
tia visus potentia est propinqua actui q̄ potentia que est in visu dormientis. D. d. 7
existētis i quod peruenit ad agere dicimus in eo hoc. i. 7 illud quod peruenit de reb̄
obscuro ē sensibilibus vt videat 7 audiat 7 v̄r̄ sentiat: dicitur q̄ audit 7 videt 7 v̄lter
ppinquo sentit. Et cum declarauit q̄ hoc nomen sensus dicitur de vtraq̄ intentio
actui q̄ n̄ dixit: 7 opz vt sentire etiā dicatur duobus modis: de potentia 7 actu 7c.
potētia q̄ i. s̄m oporet vt sentire qd̄ est actio sensus: dicatur etiā duobus modis: s̄
est in visu cut de habitu 7 forma: ex quibus peruenit sentire.

3 Cum autem dicitur q̄ sensus est ex virtutibus passiuis: nō actiuis: 7 ista ha
bēt duplex esse: scilicet esse in potentia anteq̄ virtutes eius perficiantur a
motore extrinseco: 7 esse in actu quando fuerint perfecte: 7 in mente in actu
a motore extrinseco: incepit declarare q̄ hec duo cōtingunt virtutibus an
tia. s. et in me. Et dixit: quia dicere q̄ aliquid sentit 7c. i. 7 q̄ manifestum est per se
actu. Idē q̄ dicere q̄ aliquid sentit est duobus modis. Quorum vnus est cum dixeris
j. t. c. 138. mus. in aliquo audienti 7 videnti in potentia quod audit 7 videt: vt dicit
139. 7. 141. mus de dormiente: 7 hoc intendebat cum dixit: qd̄ enim audit 7 videt 7c. i.
7. 142. et quod enim est in potentia propinqua audiens 7 videns dicitur s̄m consue
tudinem audiens 7 videns: licet sit dormiens qui est magis remotus alijs
156. modis potētie: Quod em̄ est b̄ in obscuro est vidēs in potentia: sed ista
tia visus potentia est propinqua actui q̄ potentia que est in visu dormientis. D. d. 7
existētis i quod peruenit ad agere dicimus in eo hoc. i. 7 illud quod peruenit de reb̄
obscuro ē sensibilibus vt videat 7 audiat 7 v̄r̄ sentiat: dicitur q̄ audit 7 videt 7 v̄lter
ppinquo sentit. Et cum declarauit q̄ hoc nomen sensus dicitur de vtraq̄ intentio
actui q̄ n̄ dixit: 7 opz vt sentire etiā dicatur duobus modis: de potentia 7 actu 7c.
potētia q̄ i. s̄m oporet vt sentire qd̄ est actio sensus: dicatur etiā duobus modis: s̄
est in visu cut de habitu 7 forma: ex quibus peruenit sentire.

3 Cum autem dicitur q̄ sensus est ex virtutibus passiuis: nō actiuis: 7 ista ha
bēt duplex esse: scilicet esse in potentia anteq̄ virtutes eius perficiantur a
motore extrinseco: 7 esse in actu quando fuerint perfecte: 7 in mente in actu
a motore extrinseco: incepit declarare q̄ hec duo cōtingunt virtutibus an
tia. s. et in me. Et dixit: quia dicere q̄ aliquid sentit 7c. i. 7 q̄ manifestum est per se
actu. Idē q̄ dicere q̄ aliquid sentit est duobus modis. Quorum vnus est cum dixeris
j. t. c. 138. mus. in aliquo audienti 7 videnti in potentia quod audit 7 videt: vt dicit
139. 7. 141. mus de dormiente: 7 hoc intendebat cum dixit: qd̄ enim audit 7 videt 7c. i.
7. 142. et quod enim est in potentia propinqua audiens 7 videns dicitur s̄m consue
tudinem audiens 7 videns: licet sit dormiens qui est magis remotus alijs
156. modis potētie: Quod em̄ est b̄ in obscuro est vidēs in potentia: sed ista
tia visus potentia est propinqua actui q̄ potentia que est in visu dormientis. D. d. 7
existētis i quod peruenit ad agere dicimus in eo hoc. i. 7 illud quod peruenit de reb̄
obscuro ē sensibilibus vt videat 7 audiat 7 v̄r̄ sentiat: dicitur q̄ audit 7 videt 7 v̄lter
ppinquo sentit. Et cum declarauit q̄ hoc nomen sensus dicitur de vtraq̄ intentio
actui q̄ n̄ dixit: 7 opz vt sentire etiā dicatur duobus modis: de potentia 7 actu 7c.
potētia q̄ i. s̄m oporet vt sentire qd̄ est actio sensus: dicatur etiā duobus modis: s̄
est in visu cut de habitu 7 forma: ex quibus peruenit sentire.

Sermo igitur noster primo nō est s̄m q̄ pati 7 moueri est idem
cum agere 7 mouere. Motus. n. est alia actio: sed nō pfecta: vt ob
iectum est in alijs locis. Et omne quod patitur 7 mouetur non pat

titur et mouetur nisi ab aliquo agente in actu. Et ideo pati quan-
doque est a simili: quandoque a dissimili. Et secundum quod diximus dis-
simile est illud quod patitur: et postquam patitur fit simile.

Cum declarauit sensum esse ex virtutibus passiuis: et quod est duobus modis
dicit: sermo igitur noster etc. et magna differentia est inter sermonem de sen-
su opinando in eo quod est virtutis passiuæ. et sermonem de opinando quod est vir-
tus actiuæ: sermo enim de aliquo finem quod opinatur eo quod subesse est pati et mo-
ueri: alius est a sermone in eo finem quod opinatur quod suum esse est agere et mo-
uere. Et cum narrauit hoc dedit differentiam inter virtutes: et dicit. motus enim est
aliqua actio: sed non perfecta. et hęc duo genera essendi sunt diuersa. Esse
enim vnius generis est de genere esse motus: et iam declaratur est quod motus est
actio non perfecta. est enim perfectio alicuius existentis in potentia finem quod est
in potentia: esse autem alterius generis est actio perfecta. Deinde dedit aliam
differentiam inter virtutes esse. et dicit. et hoc quod patitur et mouetur etc. et differunt
etiã. quoniam omne numeratum in genere passionis non habet nisi ab aliquo. scilicet agente
et: ideo si agens non fuerit hoc non erit. Omne enim numeratum in genere
actionis habet esse ex se: non ex alio. Deinde dicit. et ideo pati quod est a simili etc. et

quod esse virtutum passiuarum est admixtum ex potentia et actu. Passiuum enim an-
tequam patiat est contrarium agenti: et cum passio completur est simile agenti: et dum
patitur est admixtum simili: et contrario: non enim cessat dum mouet contrum-
pi in eo pars contrarij: et fieri pars similis. Et manifestum est quod qui non in-
tellerit virtutes passiuas in tali esse non poterit dissoluere predictam quoniam
neque etiã qui non concesserit quod virtutes sensus sunt de virtutibus passiuis.
potest etiã dicere vtrum sensibile sit simile aut contrarium. et hoc est funda-
mentum: et oportet vt conseruetur sicut diximus in alijs virtutibus anime: et ma-
xime in virtute rationabili: sicut apparet post.

Diuidendum autem et de potentia et de actu. Nunc enim simpliciter
dicimus de ipsis. Est quidem enim sic sciens: aliquid sicut si di-
camus hominem: quoniam homo est scientium et habentium scientiam.
Est autem sicut iam dicimus. scientem habentem grammaticam.
Uterque autem horum non eodem modo possibilis est: sed hic quidem:
quoniam genus huius et materia est. Illa autem quia volens pos-
sibilis est considerare nisi aliquid prohibeat exterius.

Et oportet nos determinare etiam potentiam et perfectionem: quos
nam in hoc loco locuti sumus de eis simpliciter. Dicamus quod in-
tendimus cum dicimus quod aliquid. Verbi gratia homo quod est sciens
quod homo est de habentibus scientiam. Et quandoque dicimus hoc
sicut dicimus de eo qui iam acquisiuit scientiam grammaticam quod
est sciens. Sed potentia in vtroque istorum non est eodem modo.
Sed potentia primi est: quia suum genus est tale. Secundi autem
est: quia cum voluerit potest inspicere: dum aliud extrinsecum
non impedit solum.

Cum declarauit quod sensus dicitur duobus modis: potentia. scilicet et actu: et quod
virtutes istorum dicitur duobus modis: incepit determinare hoc. Et dicit.
Et oportet determinare etiam etc. et oportet nos cum scierimus quod sensus
inuenitur duobus modis: potentia scilicet et actu: determinare intentiones de
quibus dicitur potentia et perfectio et actus simpliciter: cum in hoc loco non
vnius locuti de eis nisi simpliciter. Et cum dedit causam propter quam

Est autem itaque
a simili pati.
et autem itaque
dissimili.

54

passiuum
antequam pas-
tiat est con-
trarium agē-
ti: et cum pas-
sio comple-
tur est simile agē-
ti: et dum pa-
titur est admi-
xtum simili et
contrario. con-
sistit. scilicet. t. cō.
45. et. i. d. ge-
nera. t. c.
48. et. 49

Liber Secundus

oportet loqui in hoc loco de potentia & actu simpliciter scilicet que existit in sensu simpliciter: dixit. Dicamus igitur quod intendimus &c. id est dicamus igitur quod manifestum est quod cum dixerimus quod aliquid est tale in potentia: hoc intenditur duobus modis: aut sicut dicimus quod homo est sciens in potentia id est innatus scire: aut sicut dicimus in sciente grammaticam in actu: & quod est sciens in potentia quando non videtur sua scientia. Et cum declaravit istos duos modos potentie dedit differentiam inter eos: & d. sed potentia que est in utroque non est eodem modo &c. id est sed intentio potentie in utroque eorum non est eadem: sed cum dicimus quod ignorans est sciens in potentia: intendimus quod genus eius & materia est receptibile scientie. Et cum dicimus in sciente grammaticam quod est sciens in potentia: dicimus quod habet potentiam considerandi grammaticam cum voluerit.

¶ Jam autem considerans actu ens et proprie sciens hanc literam a. Ambo quidem igitur primi sunt potentiam scientes sunt: sed hic quidem per doctrinam alteratus est: & multotiens ex contrario mutatus habitu. Hic autem ex eo quod habet sensum: aut grammaticam. Non agit autem in agere alio modo.

¶ Qui autem considerat est in perfectione: & in rei veritate sciens hoc. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia. Sed alter eorum cum alterabitur per doctrinam: & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam. Alius autem quando mutabitur ex habere sensum: aut scientiam grammaticam: se non agit quousque agat. Modus igitur etiam est alius.

36 ¶ Id est sciens autem grammaticam considerando in ea est sciens secundum ultimam perfectionem: & tale dicimus sciens in rei veritate. hoc autem de quo considerat non in eo quod scit illud si non considerat actu de eo. D. d. illi igitur duo primi sunt scientes in potentia scilicet ignorans & sciens quando non videtur sua scientia. D. d. sed alter eorum mutabitur ex potentia in actum: cum alterabitur per doctrinam: & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam ad habitum quousque habitus sit firmus & fixus. Et intendit per habitum formam scientie: et per dispositionem contrariam ignorantiam. D. d. alter autem cum mutabitur ex habere sensum: aut scientiam grammaticam: sed non intelligit quousque patitur. i. & alter erit de potentia in actu: & in ultimam perfectionem quando mutabitur ex habere sensum in actu: aut scientiam grammaticam in actu in tempore in quo non intelligit ab eo quousque agat ab eo. Modus igitur istius virtutis est alius modus.

37 ¶ Non est autem simplex ipsum passio. Sed aliud quidem corruptio quedam a contrario. Aliud autem salus magis eius quod potentia ab eo quod est actu & simili: sic sicut potentia se habet ad actum. Speculans enim fit habens scientiam: quod vere aut non est alteri. In ipsum enim additio est: & in actum: aut alterius genus alterationis est.

¶ Et passio etiam non est simpliciter: sed quedam est aliqua corruptio a contrario: & quedam magis videtur esse evasio eius quod est in potentia: ab eo quod est in actu: & est simile. Ista igitur est dispositio eius quod est in potentia apud perfectionem. Non

entim considerat nisi habens scientiam: et hoc aut non est alteratio. Quoniam additio in ipso erit ad perfectionem: aut allud est genus perfectionis.

¶ Et hoc nomen passio non significat eandem intentionem simpliciter: sed quodam est passio que est corruptio patientis a contrario a quo patitur: ut passio calidi a frigido: et humidum a sicco. *W. d. d.* quodam videtur magis et. i. etiam est passio que est euasio patientis in potentia ab eo quod est in perfectione et actu: sicut quod illud quod est in actu est iste non contrarium. s. extrahens ipsum a potentia ad actum e converso dispositio in prima passione. *W. d.* ista igitur est dispositio et. i. et iste ultimus modus passionis est dispositio et quod est in potentia. ex acta apud perfectionem mouentem illud quod est in potentia: et extrahentem eam in actu non sicut primum modum passionis. *W. d.* non enim considerat et. i. et iste modus passionis est ex modo qui est euasio patientis ab eo quod est in actu mouens ipsum non corruptio eius. Non enim considerat in aliquo postquam non considerabat nisi qui scit illud: et hec non est alteratio sicut prima intentionem que est corruptio patientis. *W. d.* Additio et in eo est ad perfectionem et. i. et quia ista transmutatio non est ex non esse: sed est additio in transmutabili et ire ad perfectionem absque eo quod sit illic corruptio aut mutatio ex non esse ponitur: sicut mutatio ex ignorantia ad scientiam. et quasi intendit quod hoc est magis remotum a vera alteratione duobus modis. alteratio enim que est euasio patientis est duplex: alteratio. s. de non esse ad perfectionem: et alteratio de prima perfectione ad ultimam. et hec est additio quam innuit. *W. d.* aut est aliud genus alterationis. i. et iste modus qui est euasio patientis: aut dicitur alteratio: aut erit aliud genus alterationis.

¶ Tandem non bene habet dicere sapientem cum sapiat alterari: sicut neque edificatorem cum edificat. In actum quidem igitur ducens ex potentia ente secundum intelligere et sapere non doctrinam: sed alteram habere denominationem iustum est. Ex potentia autem ente ad discens: et accipiens scientiam ab actu ente et didascalo. Aut neque pati dicendum: sicut dictum est. Aut duos esse modos alterationis. Et eam que in privatiuas dispositiones mutationem. Et eam que in habitus naturam. ¶ Et similiter non est rectum dicere in eo quod intelligit quando intelligit quod alteratur: sicut non dicitur quod edificator cum edificat alteratur. Quod autem reuertitur ad perfectionem ab eo quod est in potentia existit in capitulo intelligendi non esse rectum ut vocetur disciplina: sed oportet ponere et aliud nomen. Qui autem addiscit postquam fuit in potentia: et accepit scientiam ab eo qui est in perfectione doctor: oportet aut ut non dicatur omnino pati: aut ut dicatur quod alteratio est duplex transmutatio scilicet ad dispositiones non esse: et transmutatio ad habitum et naturam.

¶ Et similiter non est rectum dicere in eo qui venit de ignorantia ad scientiam cuius dispositio dicitur disciplina quod alteratur: sicut non dicitur hoc in eo que mutatur ex hoc quod non operatur ab habitu existente in eo in actu ad hoc ut agat ab eo: ut carpentarius qui mutatur a non carpentari ad carpentari. ¶ Et hoc exemplum inuenimus in ista translatione. *W. d.* qui autem reuertitur ad perfectionem et. i. qui autem acquirit perfectionem de scientia post potentiam sicut reuertitur ad illud quod iam acquisierat primo. *W.* amisit ipsum non dicitur illi

Liber Secundus

D nomine quo dicit illud qui est in potetia primo semp ⁊ nunq̄ lucrat⁹ fute
 Pla. opi: illud qd dicit disciplina: sed iste modus dz habere aliud nome: ⁊ iste mod⁹
 nabať qd que innuit dicit rememoratio. ¶ Et. d. hoc qz plato opinabať qz disciplina
 discipli: et rememoratio idē sunt. D. d. q̄ autē addiscit postq̄ fuit in potetia. i. trans
 na ⁊ reme mutatio autē ex ignorantia in sciam a doctore q̄ est sciens in perfectione ⁊
 moratio i actu necesse est aut vt nō voceť alteratio: aut vt dicat qz alteratio est duo
 idē sunt. bus modis. Quorū vnus est transmutatio q̄ fit in dispositionib⁹ nō esse in
 Idē. 3. de patienti ab agente. Et alius est transmutatio q̄ fit in dispositione habi⁹ et
 sia cō. 2. o forme existētis in patiēte ab agente: et ista est passio q̄ est nō corruptio pa
 et. 7. phy. riētis: nō euasio: et hoc est illud qd. d. ante: aut est aliud gen⁹ alterationis.

Sensitui autem prima quidem mutatio fit a generāte. Cum
 autem generatum est habet iam sicut scientiam ⁊ sentire. Quod
 autem fm actum similiter dicitur ipsi considerare. Differt autē
 quoniam huius actiua operationis extra sunt vt visibile ⁊ audib
 ile: similiter autem ⁊ reliqua sensibilia.

Et prima transmutatio sentientis est a generante: ita qz cū fue
 rit generatum statim sentit. Et sentire etiam sicut scientia est Et
 quod est in actu est simile considerationi. Sed tamen differūt qz
 agentia in hoc sunt extrinseca: vt visum ⁊ auditum: et similiter
 alia sensibilia.

Et prima transmutatio sentientis q̄ est similis transmutationi hominis
 p̄ia p̄e: de ignorantia ad sciam p̄ doctore est trāsmutatio q̄ fit p̄ agēs gñans aial nō
 ctio sens⁹ a sensibilib⁹. ¶ Et innuit dñiam inter primā p̄fectionē factā in sensu ⁊ vltia
 fit ab itel m̄a. Opinat̄ em̄ qz prima p̄fectio sensus fit ab intelligētia agēte: vt declara
 ligentia tur a in libro de aialibus. Sc̄ba autē p̄fectio fit a sensibilib⁹. D. d. ita qz cū
 agēte. Id fuerit factū ⁊c. i. ita qz cū prima virt⁹ fuerit facta statiz sentiet nisi aliqd̄ ip̄e
 7. m̄. c. 31. diat: aut sensibilia nō sint p̄sentia: ⁊ hoc est sile sciētie q̄ est i sciēte q̄ nō vit
 ⁊. 12. mer. scia. ¶ D. d. ⁊ sentire est sicut scire. i. ⁊ vltima p̄fectio sensus q̄ est cōprehēde
 cōmē. 18. re sensibilia in actu: et cōsiderare in eis simile est vt scia ⁊ cōsideratione. D.
 9. In. 2. d. d. ⁊ qd est in actu est sile ad cōsiderare. i. sentire in actu sile est ad cōsidera
 gñā. aia: ⁊ re ⁊ scire. ¶ D. d. sed differūt ⁊c. i. sed prima p̄fectio sensus differt a scientia
 lū cap. 3. sciētis q̄ est in actu: qm̄ nō cōsiderat in hoc qz mouēs primā p̄fectionē i sensu
 su: ⁊ extrahēs in sc̄dam sunt extrinseca sensata: vt visibilia mouēs scientem
 de prima p̄fectione in sc̄dam est aliqd̄ copulatū cum aia copulatione i esse.

Causa autē est: qm̄ singularium quiddē fm actum sensus: sciē
 tia autē est vniuersaliū: hec em̄ in ipsa quodāmodo sunt anima.
 Unde intelligere quiddē est in ipsa cum velit: sentire autē nō est in
 ipsa: necessariū est autē esse sensibile. Similiter autē ⁊ hoc se ha
 bet in scientijs sensibilib⁹: ⁊ pp̄ eandē cām. Quia sensibilia singulari
 rum sunt exterior. Sed de his qd̄ certificare t̄ps fiet ⁊ i rursus.

Et causa in hoc est qz sensus in actu cōprehendit particularia
 scientia autem vniuersalia quasi essent in ipsa anima. Et ideo ho
 mo potest intelligere cum voluerit: sed non sentire: quia indiget
 sensato. Et ista dispositio est etiam in scientia sensibilib⁹. Ista
 enim causa est causa eorum scilicet qz sensibilia sunt ex rebus par
 ticularib⁹ extrinsecis. Sed loqui de istis ⁊ exponere ea erit post
 et habet eorum.

¶ **I**dest & cā hui⁹ diuersitatis inter sensum et intellectū in acq̄rēdo vltimā p̄fectionē est in hoc q̄ motor est in sensu extrinsec⁹: & intellectu intrinsec⁹ est. Quia sensus in actu nō mouet nisi motu q̄ d̄r cōprehēsiō a reb⁹ particula ribus sensibilib⁹: et isti sunt ex aiām. Intellect⁹ autē mouet ad vltimā p̄fectionē a reb⁹ vltib⁹: & iste sunt i aiā. ¶ **E**t. d. & ista quasi sunt in aiā: q̄ post declarabit q̄ ea q̄ sunt de prima p̄fectione in intellectu sunt quasi sensibilīa de prima p̄fectione i sensu. s. i. hoc q̄ ambo mouēt sunt intētiōnes imaginabiles: & iste sunt v̄les potētia: s. nō actu: & ideo. d. & iste quasi sunt in aiā: & nō v̄rit sunt q̄ intētiō v̄lis alia est ab intētiōne imaginata. ¶ **I**tem. d. ideo p̄t hō itelligere & c. a. & q̄ monētia virtutē rationale sunt intra aiām: & habita a nobis semp in actu: ideo hō p̄t cōsiderare in eis cū voluerit: & hoc dicit formare: a & nō p̄t sentire cū voluerit: q̄ indiget necessario sensibilib⁹ q̄ sunt extra aiām. ¶ **I**tem. d. et ista dispositio est etiā & c. a. et ista dispositio est et in nobis in scia sensibilib⁹: & nos dicim⁹ ab eis q̄ existūt in sensib⁹: & cā in esse ist⁹ dispositionis in nobis in scia sensibilib⁹ est eadē cā inesse actorū in ipsis sensibilib⁹. Et sicut est intelligēdū q̄ dispositio existēs in nobis in scia v̄lūm est in nobis: q̄ est in virtute rationali & q̄ cā qd̄ sum⁹ p̄ illā hoc modo est cā qua ipsa est illo modo. Sed q̄ sermo in intellectu nō est hic manifestus trāsmisit nos ad aliud t̄ps: & d. sed sermo de istis reb⁹. a. de intellectu. b. ¶ **E**t p̄t aliq̄s dicere q̄ sensibilīa nō mouēt sensus illo modo quo existunt extra aiām. Mouēt em̄ sensus fini q̄ sunt intētiōnes cū in materia nō sunt intētiōnes in actu: sed in potētia. ¶ **E**t nō p̄t aliq̄s dicere q̄ ista diuersitas accidit p̄ diuersitatē s̄b̄i: ita: q̄ s̄b̄i hant intētiōnes pp̄ materialem q̄ est sensus: nō pp̄ motorē extrinsec⁹. ¶ **M**eli⁹ est em̄ existimare c q̄ causa in diuersitate materie est diuersitas formarū: nō q̄ diuersitas materie sit causa diuersitatis formarū. Et cū ita sit necesse est ponere motorē extrinsec⁹ cū i sensib⁹ & aliū a sensibilib⁹: sicut fuit necesse in intellectu. Usus est igit q̄ si cōcesserim⁹ q̄ diuersitas formarū est causa diuersitatis materie: q̄ necesse erit motorē extrinsec⁹ esse. ¶ **S**ed Arist. tacuit hoc in sensu: q̄ latee & ap̄paret in intellectu. Et debes hoc considerare: q̄m indiget p̄scrutatiōne.

¶ **H**unc autē t̄m sit diffinitum: q̄m cum nō simpliciter sit qd̄ potentia dicit: sed aliud quidē: sicut si dicamus puerū posse militare. Aliud autem sicut in etate existentem: sic se habet sensituum.

¶ **H**unc autem in tantū determinetur. Quia illud quod dicitur esse in potentia nō est simpliciter. Sed de quodā dicitur. sicut dicitur q̄ puer potest gubernare exercitum. Et de quodam dicitur sicut dicitur de experimento. Et similiter est de sensu.

¶ **I**dest. summa eius qd̄ declaratū est ex hoc sermone: & in hoc loco hec est.

¶ **E**t intēdit p̄ simplr vnā intētiōnē: & d. q̄ illud qd̄ est i potētia nō est vna intētiō: sed plures: & d. sed de quodā d̄r & c. i. sed qdā sensus d̄r esse in potētia: sicut d̄r q̄ puer p̄t gubernare exercitū: & ista est potētia prima remota ex qua cū sit trāsmutatio ad pp̄inquā potētia fit p̄ generās: nō p̄ sensibilīa & est sicut potētie ignorātis ad sciam. ¶ **E**t. d. et de quodā d̄r sicut d̄r de experimento: & sicut est de sensu: & itēdit potētia q̄ est p̄ma p̄fectio sensus: & est illa ex qua fit trāsmutatio ad vltimā p̄fectionē p̄ ipsa sensibilīa. Et est sicut scienti quādo nō v̄titur sua scientia. ¶ **E**t intendit per omnia ista declaratio q̄ potētia sensus que recipit sensibilīa nō est pura preparatio: sicut preparatio que est in puero ad recipiēdū scientiā: & q̄ est aliquis actus sicut habens habitum quando non v̄titur suo habitu.

Liber Secundus

¶ Quam autem innominata est ipsorum differentia: determinatum autem fit de his: quoniam altera: et quomodo altera: uti necesse est ipso patet et alterari tanquam propriis nominibus. Sensitivum autem potentia tale est quale sensibile iam actu: sicut dictum est. Patitur autem non simile ens passum autem assimilatum est: et est quale illud.

¶ Sed quia differentie eorum non sunt nominate: et tam determinavimus de eis quod sunt diverse: et quomodo necesse est nobis uti passione: et alteratione sicut res vere. Et sentiens in potentia est sicut sensatum in perfectione: sicut quod dicimus. Patitur enim dum non est simile: et cum patitur assimilatur.

62 **¶** Adest: sed quia dicitur potentie et transmutationis existentium in anima sensibili et in rebus aiatibus non habent nomina propria. Et ita declaravimus ea esse diversa: et declaravimus modum sicut quod diversa sunt: visum est nobis quod necesse est in quantum ista intentio quam determinavimus de anima non habet nomen proprium dare ei nomen passivum et alterationis: quod est sicut rerum verarum: hoc enim non nocet cum ita determinavimus intentionem sicut quam diversa sunt. **¶** Et dicitur necesse est nobis quia ista intentio caret nomine apud vulgum: et transumptio nominis visitati apud vulgum est facilior quam fingere aliud nomen. Et cum hoc fuerit declaratum de sentiente: inceptum describere eum simpliciter et dicitur sentiens est in potentia sicut sensatum in perfectione. manifestum est igitur ex hoc quod diximus quod sentiens simpliciter est illud quod est in potentia ad intentionem quam determinavimus de potentia per intentionem rei sensibilis in perfectione id est illud quod innatum est perfici per intentionem rerum sensibilium non per ipsas res sensibiles. **¶** Et si non tunc esse coloris in visu et in corpore esset idem. Et si ita esset: tunc esse eius in visu non esset comprehensio: et ideo dicitur: est illud quod est in potentia sicut sensatum in perfectione: et non dicitur illud quod est in potentia sensatum: quoniam si ita esset idem esset esse coloris in visu et in sua materia. **¶** Dicitur patitur igitur dum non est simile: et cum patitur assimilatur et aliter contingit ei illud quod contingit omnibus alterabilibus: ut declaratum est in sermone universali: et est quod patitur a sensibili dum non est simile ei: et cum passio perficitur: tunc erit simile.

Capitulum sextum.

¶ Scendum autem sicut in unumquemque sensum de sensibilibus primo. Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quod dicitur per se sentiri: unum autem sicut accidens. Quorum autem alterum aliud quidem proprium est uniuscuiusque sensus: aliud autem commune omnium. Dico autem proprium quidem quod non contingit altero sensu sentiri: et circa quod non contingit errare: ut visus coloris: auditus soni: et gustus honoris. Tactus autem habet plures differentias: sed unusquisque iudicat de his et non decipitur visus: quoniam coloris: neque auditus: quoniam sonus: sed quid coloratum: aut ubi: aut quid sonans. Huiusmodi quidem igitur dicuntur propria uniuscuiusque.

¶ Et antequam incipiamus loqui de unoquoque sensuum loquamur de sensibilibus. Dicamus igitur quod sensibile dicitur tripliciter: quorum duo dicuntur sentire per se: et tertius accidentaliter. Et alter duorum proprius est unicuique sensuum: et alter est communis omnibus et est proprius quem non potest alter sensus sentire: et illud quod impossibile est ut ei contingat error. **¶** A. g. visus apud colores: et au-

Transumptio nominis visitati apud vulgum est facilior quam fingere aliud nomen.

Sicut patitur a sensibili dum non est simile ei. et quod proprie sensibile dicitur et sensui: sicut oppositum videtur. 2. 5. 7. B

ditus apud vocem: et gustus apud saporem. Sensus autem plures uno modos habet: sed unusquisque eorum iudicat ista: et non errat in colore quis color sit: neque in voce que vox sit: sed in colorato quid est: et ubi est: et in auditu quid est: et ubi est. Quod igitur est tale: est proprium.

Cum declaravit quod est sensus simpliciter: vult modo loqui de unoquoque sensuum. Et quia iam predixit quod via ad hoc est loqui de ipsis sensibilibus cum sint magis nota quam sensus. **U**xit: et antequam incipiamus loqui de eis: necesse est ire ex eis que sunt apud nos magis nota ad que sunt magis nota apud naturam: oportet nos loqui prius de ipsis sensibilibus. **E**t quia sensibilibus hec sunt propria: et hec propria: incepit loqui prius de propriis: et dixit dicam igitur quod sensatum etc. i. et sermo eius in capitulo isto apparet per hoc quod dixit sensus autem plures habet modos. **I**ntendit quod sensibilia unus cuiusque istorum sensuum plura sunt in uno modo: sed unusquisque sensuum iudicat suum sensatum proprium: et non errat in eo in maiori parte. **U**isus enim non errat in colore: vtrum sit albus: aut niger: neque auditus in voce vtrum sit gravis: aut acuta: sed isti sensus errant in comprehendendo differentias individuatorum istorum sensibilibus. **U**.g. in comprehendendo istud album quod est nix: aut differentias locorum istorum. **U**.g. vt comprehendat quod istud album est superius aut inferius. **D**.d. quod igitur est tale dicitur proprium. i. sensibilia autem que inveniunt alicui soli sensui: que non errant in eis in maiori parte dicuntur propria. **E**t cum dicitur sed in colorato quod est et ubi est et in auditu quod est et ubi est: non intendebat quod sensus comprehendit essentias rerum: sicut quodam existimauerunt: hoc enim est alterius potentie que dicitur intellectus. **S**ed intendebat quod sensus cum hoc quod comprehendit sua sensibilia propria comprehendit intentiones individuales diversas in generibus et in speciebus. **C**omprehendit igitur intentionem huiusmodi hominis individualis: et intentionem huiusmodi equi individualis: et vtrum intentionem vniuscuiusque decem predicamentorum individualium: et hoc vtrum esse proprium sensibus hominis. **U**ltimo dicitur Aristoteles in libro de sensu et sensato quod sensus aliorum animalium non sunt sicut hominis animalis huic sermone: et ista intentio individualis est illa quam distinguit virtus cogitativa a forma imaginativa et expoliat eam ab eis que sunt adiuncta cum ea ex istis sensibilibus comibus et propriis: et reponit ea in memoratua: et hec eadem est illa qua comprehendit imaginativa: sed imaginativa comprehendit eam coniunctam istis sensibilibus: licet eius comprehensio sit magis spiritualis: vt alibi determinatum est.

Comunia autem: motus: quies numerus: figura: magnitudo. **H**uiuscemodi autem nulli sunt propria: sed communia omnibus. **T**actui enim motus aliquid sensibilibus et visui. **P**er se quidem igitur sunt sensibilia hec. **C**omunia autem sunt: motus: et quies: et numerus: et figura: et quantitas. **I**sta enim non sunt propria alicui: sed communia eis omnia. **M**otus enim sentitur tactu et visu.

Cum declaravit ex duobus modis essentialibus modum proprium: incepit declarare communem. **E**t dicitur quod sunt quinque: motus et quies etc. et hoc quod dixit: ista enim non sunt propria etc. non intendit quod vnum quodlibet istorum quinque est commune vnicuique sensuum: vt intellexit Themistius. **S**imiliter quod apparet: sed tria eorum. scilicet motus et quies et numerus sunt communia omnibus: figura autem et quantitas sunt communia tactui et visui tantum: et sic intendit per hoc quod dixit: sed communia eis omnia. i. sed omnia sunt communia sensibus non omnia omnibus sensibus: quoniam autem hec sensibilia. scilicet propria et communia sunt attributa sensibus essentialiter manifestum est. **N**on enim possumus attribere

63
Necesse est
ire ex eis
que sunt apud
nos magis
nota
ad ea que
sunt magis
nota
apud naturam
30. j. ph. t.
c. 2. 7.
m. t. c. 10.
30. i. hoc
2. t. c. 12. 7
33.

Circa sensibile proprium non errat sensus in maiori parte. 30. j. 152. 134. 161. 30. supra h. d. sensu et sensato. Sensus non comprehendit essentias rerum

64
sicut quodam existimauerunt sed hoc est alterius potentie: que dicitur

64
intellectus.

Libeꝛ Secūduꝛ

cōprehēſionē ſenſuū eiꝛ alio modo ab eo ſm q̄ ſunt ſenſuꝛ. hec iꝛiꝛ ē vna
intētiō eiꝛ qđ eſt accidētaliter qđ eſt oppoſitū ei qđ eſt eſſentialit̄. iſta em̄
ſunt cōprehēſibilia ſenſuū ſm q̄ ſunt ſenſuꝛ: non ſm q̄ ſunt alii ſenſuꝛ.
¶ **S**ecundum accidens aut dicitur ſenſibile: vt ſi albū ſit Diarij
ſiliuꝛ. Scđm. n. accidens hoc ſentitur: qm̄ accidit albo hoc quod
ſentitur. Unde niſi patitur ſm q̄ h̄m̄ōi eſt a ſenſibili. Senſibilit̄
aut̄ ſecundum ſe proprie propria ſenſibilia ſunt: ⁊ ad que ſubſtan
tia apta nata eſt vniuſcuiuſq̄ ſenſuꝛ.

¶ **A**ccidentaliter autē dicit̄ in re q̄ eſt ſenſibilis quaſi albū So
crates. Iſte em̄ non ſentitur niſi accidētaliter: accidit enim albo
q̄ fuit iſte. Et ideo non patitur a ſenſibili ſm q̄ eſt ſic. Ea autem
que ſunt ſenſibilia per ſe ⁊ propria: ſunt ſenſibilia in rei veritate.
Et ſunt ea quorum ſentire eſt vera ſubſtātia cuiuſq̄ ſenſuum.

65 ¶ **C**ū declarauit duos modos ſenſibilit̄ p̄ ſe. ſ. p̄prioꝛū ⁊ cōmū: ſcepit de
clarare tertiuꝛ modū qđ eſt ſenſibilis p̄ accidēs. ¶ **E**t. d. accidētaliter aut̄ v̄ in
re q̄ eſt ſenſibilis. i. hoc mō. D. d. exēplū: ⁊. d. albū em̄ q̄ eſt So. nō ſentit̄ niſi
ſi accidētaliter. i. iudicare em̄ q̄ illud albū eſt So. eſt ſentire accidētalit̄. ¶ **U**.
dedit cām: ⁊. d. accidit em̄ qđ albū qđ ſentit̄ ſit iſte. i. ⁊ dicimꝛ qđ iſta cōpre
hēſiō eſt p̄ accēs: qz nos nō ſentimꝛ p̄ viſum qđ illud eſt So. niſi ſm qđ eſt
coloratū: ⁊ coloratū illud eſt So. eſt p̄ accidēs: ſm qđ eſt coloratū. ¶ **S**ed
pōt aliqꝛ dicere qđ ſiſt̄ accidit ei figura: ⁊ numerꝛ: ⁊ motꝛ: ⁊ quies: qđ iſta igit̄
fuerūt numerata iſta in eiꝛ q̄ ſunt ſenſibilia eſſentialit̄: qm̄ ſi fuerūt nume
rata qz ſunt cōia: ſiſt̄ etiā intētiōnes iudicandū ſunt cōes oibꝛ ſenſibus.

Digreſſio

Solutio

¶ **E**t poſſumꝛ dicere in hoc duos ſermones: quorū vnꝛ eſt qđ iſta cōicatio
magis v̄ neceſſaria in eſſe priorū ſenſibilit̄. U. g. quātitas. Color em̄ non
denudat̄ ab eo: ⁊ ſiſt̄ calor ⁊ frigꝛ q̄ appropriant̄ tactuꝛ. Color em̄ non eſt
neceſſe vt ſit in So. aut̄ in platone: neqꝛ neceſſitate p̄pina: neqꝛ remota.

¶ **E**t etiā ſenſibilia cōia: vt declarabit̄: ſunt p̄pria ſenſui cōi quemadmodū
iſta ſunt p̄pria vnicuiꝛ ſenſuū: ⁊ cōprehēſiō intētiōnis indiuidualis licet
ſit actio ſenſus cōis: ⁊ ideo pluries indiget̄ in cōprehēſiōne intētiōnis in
diuidui v̄ pluribꝛ vno ſenſu. vt v̄ ſit̄ medici in ſciēdo vitā eiꝛ q̄ exiſt̄
matur̄ habere repletiōnē venarū pluribꝛ vno ſenſu: tñ videt̄ qđ iſta actio
eſt ſenſus cōis: nō ſm qđ eſt ſenſus cōis: ſed ſm qđ eſt ſenſus aliuꝛ aialis.

U. g. aialis intelligētis. Iſte igit̄ eſt etiā aliuꝛ modꝛ modorū ſz accēs. qđ
accidit ſenſibus cōprehēdere d̄rias indiuiduorū ſm qđ ſunt indiuidua: nō
ſm qđ ſunt ſenſus ſimplices: ſed ſm q̄ ſunt h̄mani: ⁊ precipue differentie
ſbales. Videt̄ em̄ qđ cōprehēſiō intētiōnū indiuidualit̄ ſubſtātiarū: de q̄
bus intellectꝛ cōſiderat̄ eſt propria ſenſibꝛ hominis. ¶ **E**t debes ſcire qđ cō
prehēſiō intētiōnis indiuidui eſt ſenſuū: ⁊ cōprehēſiō intētiōnis v̄tis eſt
intellectꝛ: ⁊ v̄t̄as a ⁊ indiuidualitas cōprehēndit̄ur per intellectū ſalz

Vitas
⁊ in indi
dualitas
cōprehē
tur p̄ intel
lectū. pro
hoc vide
cō. 9. 3 de
anima.

diffiniō v̄tis ⁊ indiuidui. D. d. ⁊ ideo nō patit̄ ⁊ c. i. ⁊ vitus nō patit̄ ab in
tētiōne ſenſibili per accidens: qm̄ ſi pateret̄ ab aliquo indiuiduo ſm qđ
eſt illud indiuiduū nō d̄z pati ab alio indiuiduo. D. d. eā autē que ſunt ſen
ſibilia per ſe ⁊ c. i. duorū autē modorū rerū ſenſibilit̄ per ſe propria ſunt ea
q̄ prius debēt numerari in eiꝛ que ſunt eſſentialit̄: ⁊ ſunt ſenſibilia in rei
veritate: ⁊ eſſentialit̄: cum iſta ſunt que ſentit̄ur primo ⁊ eſſentialit̄: al
la autē ſz ſentit̄ur eſſentialit̄: tamē nō ſunt prima. Deinde. d. ⁊ ſunt ea q̄
ſentire ⁊ c. i. ⁊ ſunt ea que ſunt nata ſentiri primo ⁊ eſſentialit̄ ab vno q̄
q̄ ſenſuū: ⁊ ſimiliter natura eſſentia vniuſcuiuſq̄ ſenſuū eſt i ſentiedo eā.

Cap. 7.

Cuius quidē igitur est usus: hoc est visibile. Visible autē est color quidē et quod vere est dicere. Innotiat autē contingit esse. Manifestū autē erit ingrediētibus maxime. Visible enim quod dicimus est color: hoc autem est in eo quod dicimus secundum se visibile: secundum se autem non ratione: sed quoniam in seipso habet causam essendi visibile.

am essendi visibile.

Illud igitur cui attribuitur visus est visibile: et visibile est color: et quod est possibile dicitur: sed non est dictum: et post apparebit quod dicimus magis. Quoniam visibile est color: et hoc est visibile per se: et est dicere per se non secundum intentionem: sed in eo inuenitur causa in hoc quod est visibile.

Cum cōpleuit sermonē vniuersalē de sensibilibus: reuersus est ad sermonem propriū de vnoquoque sensibili: et primo de sensibili visus.

Et dicitur illud autē cui attribuitur visus. id est manifestū est per se quod sensibile quod attribuitur visui proprie est visibile: et visibile est color: et sibi simile ex rebus quod videntur in obscuro quod non habet nomē cōgregans in colore: neque etiā in se habeant nomē quod demonstrat de eis illud quod est quasi genus: sed non possunt exponi nisi sermone composito. U. g. quod dicamus quod sunt ea que videntur in obscuro: et non videntur in luce: vt cōche. Deinde dicitur post apparebit et cetera. et nos declarabimus modū post secundum quod dicitur quod color: et ista sunt visibilia. scilicet vtrū hec dicantur equiuoce: aut secundum prius et posterius. Deinde dicitur visibile enim est color et cetera. visibile enim in rei veritate est color: aut est illud quod per se est visibile: et est dicere per se non secundum primam intentionem intentionum de quibus dicitur illud quod est essentialiter: et est modus in quo predicatum est in substantia subiecti: sed secundum intentionem secundā: et est illud in quo subiectū est in diffinitione predicati. Color enim est causa vt res sit visibilis: et per hoc quod dicitur: sed in eo inuenitur causa. intendit secundum quod color est causa: aut in eo inuenitur causa vt aliquid sit visibile.

Dis enim color motiuus est eius quod secundum actum diaphanū: et hec est ipsius natura. Unde quidē non est visibile sine lumine: sed omnis cuiuslibet color in lumine visibilis: propter quod de lumine primo dicendum est quid est. Est igitur aliquid diaphanum.

Et quod omnis color est mouēs diaphanum in actu: et hoc est natura eius: et ideo non est visibilis absque luce: sed necessario vnusquisque color non est visibilis nisi in luce. Et ideo dicendum de luce quid est: et hoc erit in dicendo quasi in diaphano quid sit.

Et substantia coloris et eius essentia secundum quod est visibilis est illud quod mouet diaphanū in actu. Deinde dicitur hic est natura eius et cetera. et ista descriptio demonstrat naturā et substantiā eius secundum quod est visibilis. Et signū quod color est mouēs diaphanū in actu non diaphanū in potentia est: quod non est visibilis absque luce: per quā diaphanū in potentia fiat diaphanū in actu: et hoc autē demonstrat quod ipse operatio quod colores existunt in obscuro in actu. Et si lux fiat necessaria in videndo colorē: non est nisi secundum quod facit diaphanū in potentia diaphanū in actu: aut lux necessatur quod lux est necessaria in videndo secundum quod colores existunt in obscuro in potentia: et secundum quod diaphanum in potentia indiget etiam in recipiendo colorē colorum.

Et dicitur illud autē cui attribuitur visus. id est manifestū est per se quod sensibile quod attribuitur visui proprie est visibile: et visibile est color: et sibi simile ex rebus quod videntur in obscuro quod non habet nomē cōgregans in colore: neque etiā in se habeant nomē quod demonstrat de eis illud quod est quasi genus: sed non possunt exponi nisi sermone composito. U. g. quod dicamus quod sunt ea que videntur in obscuro: et non videntur in luce: vt cōche. Deinde dicitur post apparebit et cetera. et nos declarabimus modū post secundum quod dicitur quod color: et ista sunt visibilia. scilicet vtrū hec dicantur equiuoce: aut secundum prius et posterius. Deinde dicitur visibile enim est color et cetera. visibile enim in rei veritate est color: aut est illud quod per se est visibile: et est dicere per se non secundum primam intentionem intentionum de quibus dicitur illud quod est essentialiter: et est modus in quo predicatum est in substantia subiecti: sed secundum intentionem secundā: et est illud in quo subiectū est in diffinitione predicati. Color enim est causa vt res sit visibilis: et per hoc quod dicitur: sed in eo inuenitur causa. intendit secundum quod color est causa: aut in eo inuenitur causa vt aliquid sit visibile.

Color est p se visibilis i scdo mo dicen diper se. non in. j. Idē in. c. sequenti. Color est motiuus ei⁹ quod est fm actus

Digres- sio q̄ri- tur quō- saria sit

Liber Secundus

Quæpace ut sit diaphanū in actu. ¶ **Et** Quæpace dubitavit in hac d'scriptiōe diapha-
rñsio. nuz. d. q. nō ē necesse vt diaphanū in q̄tū mouet a colore sit diaphanuz in
De recipi actu: q̄si diaphanitas eius in actu est illuminatio eius: ⁊ ei⁹ illuminatio
ens aliqd est aliquis color. Color est n̄h̄l ē nisi admixtio corporis lucidi cū corpe
nō recipit diaphano: vt declaratu⁹ est in li. de sensu ⁊ sensato. Et oē recipiēs aliqd: nō
nisi lēptū recipit ipsum nisi in modo s̄m q̄ ē caret illo. ¶ **Et** hoc coegit eū ad expo-
caret eoq nēdū hunc sermonē alio mō ab eo q̄ dixerunt expositores: ⁊ dixit: ⁊ dice-
recipitur re q̄ color mouet diaphanū in actu. i. mouet diaphanū de potētia ad actū
36.3. dala non q̄ mouet diaphanū s̄m q̄ est diaphanū. Lux autē necessaria est in vide-
cō. 4. re: q̄ colores in obscuro sunt in potentia: et ipsa facit eos in actu vt moue-
Alex. opl. ista expositio est valde difficilis s̄m quod sonant eius verba. ¶ **Alexan. em**
Lux ⁊ co- dat rationem quod diaphanum in actu mouetur a colore ex hoc quod ap-
lor differt paret. Ber enim videtur multotiens coloratus colore quem vīdemus mes-
vtb aliam diante aere: vt parietes ⁊ terra colorantur per colorem plantarum ap̄ trā
dfiam. j. i stum nubium super eas. Si igitur aer non coloraretur per colorem illaz
cō. 72. plantarum non colorarentur parietes et terra. Et manifestum est quod co-
Nihil reci- lor licet fiat a corpore lucido: tamen differt ab eo diffinitione et essentia. co-
pit se: lor enim vt dicitur est vltimum diaphani terminati. Lux autem est com-
aut est cā plementum diaphani non terminati. Unde manifestum est quod nō de ne-
alicui⁹ ire cessitate illud quod mouetur a colore d̄z esse non lucidū: sed de necessitate
cupiēdo p- debet esse non coloratu⁹. Nihil enim recipit se aut est cā alicuius in recipiē-
si. ista p- do ipsum: et ista est ppositio manifesta per se: ⁊ Arist. ea multotiens vtrūq̄
pō est p se indifferenter: siue mouere et recipere fuerint spiritualia: sicut aer recipit co-
māifesta. lozem: aut materialia: sicut corp⁹ admixtū ex lucido et diaphano obscuro
⁊ art. vti recipit colorem. ¶ **Et** cum fuerit possibile quod diaphanuz in actu mouea-
ea multo- tur a colore: necesse est vt hoc sit ei: aut essentialiter: aut accidentaliter scilz
tiēs tā ire aut s̄m quod est diaphanum in actu: aut s̄m quod est diaphanum tantum:
ceptōemā sed contingit ei vt non moueatur a colorib⁹ nisi essendo diaphanū i actu.
li q̄ i rece hoc enim est s̄m q̄ est diaphanum: et ista est opinio Quempa. ¶ **Sed mani-**
ptōe spūa festum est per se quod lux necessaria est in essendo colores visibiles: s̄ aut
li vid. p h erit quā dat coloribus formam et habitum quo agunt in diaphano: aut
⁊. 4. ⁊. 5. 3 quā dat diaphano formam qua recipit motum a coloribus: aut vtrumq̄.
de anima. ¶ **Et** est manifestum quod quando considerauerimus qd̄ dixit Aristote. in
In ppōe p̄ncipio istius sermonis: ⁊ posuerimus ipsam propositionem quasi ma-
pmimodi nifestam persertunc necesse erit vt lux nō sit necessaria nisi i eēdo colores
dicēdiper mouentes diaphanum: nisi s̄m qd̄ dat diaphano formam aliquam qua re-
sep̄dicatū cipit motū a colore. s. illuminationem. arist. enim posuit p̄ncipiū quod
ē cā subti: q̄ color est visibilis per se: et q̄ simile est dicere colorem visibilem et homi-
e h̄ i ppōe nem visibilem. s. de genere propositionis essentialis: in qua subiectum est
sc̄bi modi causa predicati: non predicatum causa subiecti: vt tuz dicitur homo est ra-
a 3mpole tionalis: et hoc intendebat cum dixit: sed secundum q̄ in eo inuenitur cau-
ē q̄ lux lar sa in hoc quod est visibile s̄m quod exposuimus. ¶ **Et** hoc concessio mar-
giā colo festum est q̄ impossibile est dicere quod lux a est illud quod largit colo-
ri hitum ⁊ ri habitum ⁊ formā qua fit visibilis: qm̄ si ita esset: tunc comparatio visio-
formam. nis ad colorem esset accidentalis: et sc̄ba non prima. s. mediante isto habi-
B tu. Visio enim manifestum est q̄ est aliqd̄ posterius visibilis: ⁊ quod ei⁹ pro-
b Color portio ad colorem: non est sicut proportio rationalis ab hominem. Mani-
h̄z q̄ ē co festum est igitur q̄ proportio eius est sicut p̄portio visibilis ad hominē: ⁊
lor: ē visi- sicut color s̄m qd̄ est color b est visibilis: non mediante alia forma sibi cō-
bilis n̄ me tingente: ⁊ cum ita sit: lux nō est necessaria in eēdo colorem mouēdo i actu

nisi sicut quod dicitur sibi proprio receptione motus a se: et Ari. v. quod non posuit huiusmodi quod posuit nisi intendendo dissolutionem istius quod nonis. Et c. sicut huiusmodi intelligendum est sermo eius quod colores mouent visum in obscuro in potentia. Lux enim est illud quod facit eos motuos in actu: vnde assimilatur lucem intelligentem agentem: et colores per se demerentur. Quod enim inducit sicut exemplum et large non est sicut ei quod inducit secundum demonstrationem. de exemplo autem non intendit nisi manifestatio: non significatio. Et dicitur Et potest aliquis dicere quod color non inuenitur in actu: nisi luce patet. Color enim est visum diaphani terminati. Lux autem non est visum diaphani terminati: et ideo necessaria non est in eundo colore: sed in eundo visibile ut determinauimus. Reuertimur igitur et dicamus quod cum decauit quod color sicut quod est visibilis mouet diaphanum in actu: et quod est ista natura eius propter hoc quod est visibilis per se: et ipse est ut visio sit sine luce: reuersus est ad narrandum illud quod consideratum est de istis rebus prius: et dixit sicut necessarium est ut unusquisque colorum etc. sicut quod unusquisque colorum non est visibilis nisi in luce: dicendum est prius de luce: lux enim est visum eorum quibus completur visio. ¶ D. d. et hoc est in dicendo quid est diaphanum. i. et hoc complebitur nobis in dicendo prius quod est diaphanum.

Diaphanum autem dico quod est quidem visibile: non autem sicut se visibile: ut simpliciter est dicere: sed propter extraneum colorem huiusmodi autem est aer et aqua et multa solidorum. Non sicut quod aqua. neque sicut quod aer diaphanum est. Sed quoniam est natura eadem in his vtrisque: et in perpetuo superiori corpore.

Dicamus igitur quod diaphanum est illud quod est visibile: sed non visibile per se et simpliciter: sed propter colores extraneos. Et in tali dispositione inuenimus aerem et aquam: et plura corpora celestia. Ad enim sicut quod aer est aer: neque sicut quod aqua est aqua sunt diaphana. Sed propter naturam eandem existentem in his duobus: et in corpore eterno altissimo.

Cum narravit quod prius considerare de natura diaphani: incepit describere ipsum sicut. Et dixit: et diaphanum est illud quod est visibile etc. i. et diaphanum est illud quod non est visibile per se. s. per colorem naturalem existentem in eo: sed illud quod est visibile per accidens. i. per colorem extraneum. Et hoc quod dixit manifestum est: et ideo innatum est recipere colores: cum nullum proprium habeat in se. ¶ D. d. non enim sicut quod aer est aer etc. i. et quod diaphanitas non est in sola aqua neque in solo aere: sed et in corpore celesti: fuit necesse ut diaphanitas non sit in aliquo eorum: sicut illud quod est. ¶ U. g. sicut quod aqua est aqua: aut celum: sicut sicut naturam eodem existentem in omnibus. s. non habeat nomen: et hoc quod dixit manifestum est.

Lumen autem est huiusmodi actus diaphani secundum quod est diaphanum. Potentia autem in quo hec est et tenebra. Lumen autem ut color est diaphani: quando sit actu diaphanum ab igne aut huiusmodi: ut quod sursum corpus. Etenim huiusmodi aliquid inest unum et idem. Quid quidem igitur diaphanum: et quid lumen dictum est: quia neque ignis est: neque omnino corpus neque defluxus corporis vllius. Esset enim vtrique aliquid corpus: et sic: aut ignis: aut huiusmodi alicuius presentia in diaphano. Neque enim possibile est duo corpora in eodem esse simul.

Lux autem est actus istius. s. diaphani secundum quod est diaphanum. In potentia autem est illud in quo est hoc et obscuritas. Et lux est quasi color diaphani cum fuerit diaphanum secundum

Liber Secundus

perfectionem ab igne et similibus: ut corpus superius in hoc est
 sit illud idem. Jam igitur dictum est quid est diaphanum: et quod
 est lux: et quod non est ignis: neque corpus omnino: neque aliquid
 currens a corpore omnino. Quoniam si ita esset: tunc per hunc mo-
 dum esset aliud corpus. Sed est presentia ignis: aut sibi in diapha-
 no: impossibile enim est ut duo corpora sint in eodem loco.

69 **C**um declaravit naturam diaphani quod est de luce quasi materia de forma: incepit
 diffinire lucem quod est. **E**t dicitur lux autem est actus diaphani et cetera. **S**ed autem lucis
 est perfectio diaphani secundum quod est diaphanum: aut perfectio istius nature corporis
 ribus. **E**t hoc quod dicitur in potentia autem est illud in quo est hoc: et obscuritas. **I**tem cor-
 pus autem diaphanum in potentia est illud in quo inveniunt illa natura corporis cum obscurita-
 te. **Q**uod dicitur et lux est quasi color diaphani et cetera. **E**t lux in diaphano non terminas-
 to est quasi color in diaphano terminato: cum diaphanum fuerit diaphanum in
 actu a corpore lucido naturali: ut ignis et sicut de corporibus altissimis lucidis.

Quod dicitur in hoc. **n**. et cetera. **i**. natura diaphanitatis et cetera in corpore celesti semper asso-
 ciatur illi quod facit eam disponere in actu: et ideo nunquam inveniuntur celum diaphanum in po-
 tentia: sicut ea que sunt inferi: cum quibus sit lucidus pensus: et quibus non. **I**ta autem natura
 celestis semper est illuminata. **E**t ex hoc declarat et quod colores non accipiunt
 habitum a luce. **L**ux enim non est nisi habitus corporis diaphani.

*Na celestis
 sp e illumi
 nata. Id e
 in co. 71.*

Videtur autem lumen contrarium esse tenebris: sunt autem tenebre
 privatio huius habitus: atque ignis vel corporis talis absentia a
 diaphano. **Q**uare palam quod huius presentia lumen est. **E**t non recte
Empedo. neque si alius aliquis sic dixit: quod feratur et extendatur
 lumen in medio terre et continentis: nos autem lateat. **H**oc
 enim est et extra eam que in ratione veritatem: et extra ea que vide-
 mus. **I**n parvo enim spacio lateret utique. **A**b oriente autem in oc-
 cidens latere magna quidem multum est questio.

Et existimatur etiam quod lux sit contrarium obscuritati: et obscu-
 ritas est privatio habitus a diaphano. **D**eclaratur etiam ex hoc
 quod lux est presentia istius intentionis. **E**t non vere dixit **E**mp. neque
 alius: et si aliquis dixit: sicut ipse dixit quod lux transfertur et vadit
 in tempore inter terram et circumferentiam. **S**ed imperceptibilia nobis. **I**ste
 enim sermo est extra verum et extra apparentias. **P**ossibile est enim
 hoc percipi in brevi spacio. **S**ed non percipi de oriente ad occi-
 dentem magna est differentia valde.

70 **C**um declaravit quod lux est perfectio corporis diaphani secundum quod est dia-
 phanum: incepit declarare modum per quem certificabitur quod lux non est cor-
 pus: sed est dispositio et habitus in corpore diaphano. **E**t dicitur et existimat quod lux
 est contrarium obscuritati et cetera. **V**t quod lux sit opposita obscuritati secundum priva-
 tionem et habitum. **Q**uod dicitur declarat igitur ex hoc quod lux est presentia istius inten-
 tionis. **I**tem declarat igitur ex hoc. **S**ed quod obscuritas est privatio lucis in diaphano:
 quod lux non est corpus: sed est presentia intentionis in diaphano: cuius privatio est
 obscuritas apud presentiam corporis luminosi. **E**t hoc quod dicitur manifestum est:
 quoniam secundum obscuritatem et lucis est corpus: et est diaphanum: et lux est forma
 et habitus istius corporis. **E**t si esset corpus: tunc corpus penetraret corpus
 quod dicitur et non vere dicitur. **E**mp. et cetera. **I**tem nihil dixit **e**mp. cum dicitur quod lux est corpus
 et quod primo transfertur et vadit inter terram et circumferentiam: sed sensus non percipit

propter velocitatē mot⁹. ¶ Et. d. iste. n. sermo est cō versū 2c. 2 iste sermo. s. empe. est extra rōnem. pole. n. est hoc non sentiri in breui spacio: s; in maximo spatio. s. ex oriētē in occidētē est maxime recedere rōne.

¶ Est autem coloris susceptiuum quod sine colore: sicut autem absonum: sine colore autem diaphanum 7 inuisibile: aut qđ vix videtur: vt vī qđ tenebrosū est. h̄m dī aut diaphanuz qđem est sed non cum sit actu diaphanum: sed cū potētia. Eadem em̄ nā quandoq; quidē tenebrē: quandoq; autem lumen est.

¶ Et recipiens colorē est qđ non habet colorē: et recipiens vocem est quod nō h; vocē. Qđ aut non h; colorē est diaphanum non visibile: aut illud quod videtur s̄m quod existat de obscuro: et tale est diaphanū: s; nō qñ in pfectione fuerit. diaphanum: sed in potentia. Eadē em̄ natura forte erit obscuritas. 7 forte lux.

¶ Cū narravit qđ color est mouēs diaphanū s̄m qđ est diaphanum in actu inceptit dare causam in hoc. ¶ Et. d. 7 recipiens colorē est illud quod nō habet colorē 7c. i. color est mouēs diaphanum: q; recipiēs colorē h; carere colorē: 7 qđ caret colorē est diaphanum non visibile p se: sed si dicat v; visibile erit sicut dī qđ obscurū est visibile. i. est innatū videri cum diaphanū sit obscurum quando lux non fuerit pns: 7 hoc intendebat. cū. d. aut illud quod vī sicut existimat de obscuro. i. aut illud quod est visibile s̄m qđ dī qđ obscurum est visibile. ¶ Et. d. 7 qđ est tale est diaphanum 7c. i. 7 diaphanuz quod non est visibile per se non est diaphanum qđ perficitur per lucem: s; diaphanum qđ est in potētia lucidū. ¶ Et. d. eadem em̄ nā 7c. i. et diaphanum inuenit s̄m has duas dispōnes: q; nā recipiens diaphanitatē in qui busdam rebus recipit vtrūq;. Qñq; em̄ inuenitur obscura: et quādoq; diaphana. ¶ Et. d. forte: q; hoc non equalr accidit in ista nā: sed tantū in diaphanis gñalibus: et corruptilib⁹. Natura aut celestis nunq; recipit obscuritatē: nisi hoc qđ existimatur de luna in eclipsi: 7 apud diuersitatez situm eius a sole: si concesserimus qđ nā lune sit ex naturis diaphanis non ex naturis luminosis: 7 forte luna est cōposita ex istis duab⁹ naturis.

¶ Non omnia aut visibilia sūt in lumine: sed soluz vnus cuiusq; proprius color. Quedā em̄ in lumine qđē nō vident: in tenebris autē faciūt sensum: vt qđ ignea videntur 7 lucentia. Nō autē noiata sunt hic vno noie: vt quercus putredines: cornu: capita pisciū: 7 squāme: 7 oculi. Sed nulli horum videtur proprius color. Propter quam aut causam hec videntur: alia ratio.

¶ Et nō oīa vident in luce: s; ex quibet color tm̄ ppi⁹. Sūt. n. qđ dā qđ nō vident in luce: s; in obscuritate faciūt sensuz. v. g. ea qđ videtur ignea 7 splēdescere: 7 ista nō hūt vnū nomē. v. g. cōcha: 7 cornu: 7 capita quorū dā pisciū: 7 squāme: 7 oculi. S; color ppi⁹ nō vī in aliquo eoz. Quare aut ista vident: indiget alto sermone.

¶ Cū predixit qđ visibilia quoddā est color: 7 qđ dā nō color: et illud qđ non habet nomen cōe: et qđ ppiū ē color qđ nō videat nisi in luce: inceptit dicere qđ dispō illoz alioz visibilium est econtrario coloris. s. quod vident in obscuro et nō in luce. ¶ Et. d. 7 non oīa vident in luce 7c. i. et non omne visibile videtur in luce: sed tm̄ hoc est verū qđ color a ppius cuiuslibet visibilis vī in luce: et indifferēter siue illud visibile videat in obscuro siue nō.

Suscepti
ū color
ē sine col
lore. sicut
aut abso
num.

71
Alr itros
ducit tho.

E
Documē
tū nā cele
stis nūq;
recipit ob
scuritatē.
3dez. s. c.
69. v. d. p
h. 2. ce. 2.
49.

Visibile
In lumē
7 tenebr;
a Cōtra
ditio in
illis dōs
vī: q; .j. d.
qđ color
cuiuslibet
visibilis vī

72
in luce: et
post sub
dit: 7 idif
ferēter si

Liber Secundus

Aut visibilis **¶** d. sunt. n. quedā q̄ nō vident in luce zc. i. et dixim⁹ q̄ nō est necesse vt
le vř i ob: oē visibile videat in luce: q̄ sunt qđā q̄ vident in obscuro et nō in luce: vt
scuro siue plura aialia et conche: et cornu: et alia: et oīa ista nō hñt idem nomē. **¶**
nō. mō si d. sz color pprius nō vř zc. i. sz ista sentiant in obscuro: th color pprius
vř in luce vniuscuiusq̄ eoz nō sentit tūc: sed apud pñtiam lucis tñ: et ideo nō pōt
tñ: qđo q̄ aliq̄s dicere q̄ aliq̄s color vř in obscuro **¶** d. d. quare aut vident ista zc.
ēpole iob i. cā aut pp quā ista vident in obscuro et nō in luce dicenda ē in alio loco.
scuro. **¶** Et vř q̄ ista vident i nocte: et nō vdie: q̄ in eis ē partū de nā lucidi: latet
propqđ em veniēte luce pp paucitatē ei⁹ sicut hoc accidit in lucid⁹ paruis: cū forti
aliq̄ vidē bus: et ideo stelle nō apparēt in die. **¶** Et nā coloris ē alia a nā lucis et lu
tur solū i cidi. Lux em ē visibilis a per se: color aut est visibilis mediante luce.
nocte. **¶** Nunc autem intantum manifestū sit: qm̄ qđ quidē in lumine

a Lux ē vi
videtur color est. Unde et non vř sine lumine. Hoc enim erat ipsi
sibilisp se
color esse: motuum esse fm actum diaphani. Actus autem dia
color at ē
phani lumen est. Signum autem huius manifestus. Si quis em
visibili
ponat hñs colorē super ipsum visus non videbitur: sed color mo
mediante
lucē. opp. uet diaphanum: puta aerem: ab hoc autem iam continuo existē
vř dfe. s. te mouetur quod sensituum est.

c. 67. vbi **¶** In hoc loco aut tñ apparet. f. q̄ oē visum in luce est color. et
h̄z color
simulter non vř sine luce. Hoc enim ē illd qđ fuit i colore q̄ ē
ēvisibilis
f. q̄ est illud qđ mouet diaphanū in actu: z perfectio diaphani ē
nō mediā
Et signum eius manifestū est. qm̄ si posueris aliquod habēs
te alia for
ma sibi cō
colorem sup ipsum, visum nō videbit. Sed color mouet diapha
tingēte. num: sicut aer cum continuatur mouetur sensus ab eo.

73 **¶** Cum declarauit quid est visibile. f. color: et quid est diaphanum: et lux:
b Illa q̄ vi
inceptit dicere summam eoz q̄ declarauit. **¶** Et. d. in hoc autez loco hoc tñ
dēt in ob
zc. et hoc quod dixit manifestū est. f. iste due ppōnes. Quarum vna ē q̄ oē
scuro hvi
quod: vř in luce ē color. Scđ est ectorari o. f. q̄ oīs color vř in luce. Illa em
dēt fm co
que apparet in obscuro manifestum est q̄ non videntur fm colorem p
lorē ppū.
primum. **¶** d. hoc enim etiam ē illud zc. i. hoc enim etiā ē illud qđ induit
rō. f. c. 72
nos ad dicendum cognitionē sbe coloris fm q̄ est visibile qđ ē illud quod
Docum.
mouet diaphanum in actu. **¶** Et intendit per hoc qđ ista diffinitio non de
Lux largi
clarat esse coloris nisi fm q̄ apparuit nobis qđ impole est vt color videat
tur dia
sine luce: et qđ lux intrat visionem fm qđ largitur diaphano preparatio
phano p
nem vt moueatur a coloribus non qđ largitur colorib⁹ habitū: et hoc de
patioē vt
claratum fuit prius. **¶** d. et perfectio diaphani est lux zc. i. et lux ē act⁹
moueat a
diaphani tantum: et signum eius quod lux non h̄z ē ab sz diaphano est:
colorib⁹ n̄
quia si positum fuerit aliquod coloratum sup ipm visum nō cōprehendit:
sūt largit
tunc em nō erit lux inter colorē z visum: q̄ nō est illic diaphanū: cū igitur
colorib⁹
diaphanū aufertur: aufertur lux: et cum lux erit: erit diaphanum. **¶** d. sz
hñs. rō. f. c.
color mouet diaphanum zc. i. sed propter hoc qđ dixim⁹ q̄ cū color fuerit
67. ac 69
positus super visum non vř: fuit necesse vt visio coloris nō cōp̄t̄: nisi co
ca. Idem
lor moueat diaphanum quod ē medium inter ipsum et videns: et medium
f. c. 64.
moueat per suam p̄tinationem cū vidente vidente: vt aer: qm̄ cū copulat
demo. ma
cum vidente mouet a colore qñ illuminat: deinde ipse mouet visum.
ē opiat⁹
Non enim bene hoc dicit Democr. opinatus sit esset vacuum
ē visionē
quod medium: prospici vtiq̄: certe et si formica esset in celo. Hoc
feri absq̄
entm impossibile. Patiente enim aliqd sensituo fit ipsum videre
medio.

ab ipso igitur quod videtur colore impole: relinquit autem quod a medio. Quare
 necesse est aliquid esse medium. Vacuo autem facto non aliquid certe: sed
 omnino nihil videbitur. Propter quam quidem igitur causam coloris necesse
 est in lumine videri dictum est. Ignis autem in vitroque videtur et in tenebris
 et in lumine: et hoc ex necessitate. Diaphanum, n. ab hoc lucidum fit.
 ¶ Democritus igitur non vere dixit in hoc quod existimavit quod medium est
 vacuum. tunc visio esset magis vera: et si fornica esset in celo. Hoc enim
 impole est. Ufus, n. non fit nisi quasi sensus patitur aliquam passionem. Sed
 impole est ut visus patiat a colore: remanet igitur ut patiat a medio.
 ¶ An necesse est ut aliquid sit in medio. Si autem fuerit vacuum non tamen vi-
 sio non erit vera: sed nihil omnino videbitur. Dicta sunt igitur causa propter quam co-
 lor necesse est ut non videatur nisi in luce. Ignis autem videtur in vitroque, scilicet in
 obscuro et in luce. Et hoc necesse est. diaphanum, n. pro hoc est diaphanum.
 ¶ Cuius declaravit quod actio visus non potest nisi per diaphanum medium per signum
 quod color si fuerit positus super visum non videtur: et tamen quod visus non potest nisi per lucem
 et lux non invenitur nisi in diaphano medio: incepit reprehendere Democritum
 dicentem quod si visus esset in vacuo: tunc esset magis vera. ¶ Et dixit Democri-
 tus 2. c. 1. et cum declaratum est quod visio non fit nisi per medium: non recte opinabatur
 Democritus quod si visio esset mediate vacuo: tunc esset magis vera. ¶ D. d. hoc
 enim impole est 2. c. 1. hoc enim quod dixit quod visio magis perfecta erit in vacuo im-
 possibile est: et signum eius est quod iam declaratum est quod visus finis quod est virtus sen-
 sibilis: movetur et patitur a colore: et color movetur ipsum. Et impole est ut visus
 patiat et moveatur a colore si corpus coloratum fuerit extra visum: nisi ita quod
 illud coloratum prius moveatur medium finis tactum. et medium moveatur visum. Et si
 vacuum esset inter visum et visibile: tunc non posset movere visum. Omnis enim
 habitus existens in corpore non agit nisi finis tactum. Si igitur ultimum motum
 non tangit a motore: necesse est ut inter ea sit medium quod reddat passionem:
 et illud medium erit tactum et tangens: primum autem erit tangens: non tactum: et mo-
 tum postremum tactum non tangens. ¶ An necesse est ut visibile patiat a medio
 non a vacuo: sicut existimavit Democritus. ¶ Et hec est demonstratio quod visio
 impole est ut fiat per vacuum: non quod visus impole est ut fiat nisi per medium. Potest
 enim aliquid dicere quod si necessitas ad essendum medium esset propter sensatum esse
 distinctum a sentiente: tunc necesse esset ut cum sensatum tangeret visum quod sentiret
 ipsum: et non est ita. et non intendit Aristoteles propter hunc sermonem quod visus indiget
 medio necessario: sed declarare quod cum sensibilia fuerint distincta ab eo: im-
 possibile erit ut sit per vacuum: ut existimavit Democritus. Et est sustentatus
 super hoc quod sensus indiget medio necessario. scilicet quod sensibilia cum fuerint po-
 sita super eos non sentiunt: et quod visus etiam non erit nisi per lucem: et lux non in-
 venit nisi per medium. ¶ D. d. iam igitur dicta est causa 2. c. 1. et cum declaratum est
 quod visus necessario indiget medio: declarata est per hoc causam propter quam
 color non videtur nisi in luce: et est quod non videtur nisi per medium. ¶ Et hoc
 demonstrat quod ipse non opinatur quod cum in essendo lucem in visione est ut faciat
 colores in actu: sicut quidam opinati sunt. ¶ D. d. ignis autem videtur in
 eis 2. c. 1. et ignis videtur in obscuro et luce: quod congregatum est in ea vitroque:
 scilicet quia facit medium diaphanum in actu finis quod est lucidum: et movet
 ipsum finis quod est color in corpore.

¶ Eadem autem ratio est de sono et de odore. Nihil enim ipsorum tangens
 sensitivum sensum facit. Sed ab odore quidem et sono medium

¶ Propter
 quod ignis
 in tenebris
 et in luce videtur.

74

¶ Impole est
 ut visus pa-
 tiatur et mo-
 veatur a co-
 lore si cor-
 pus colo-
 ratum fue-
 rit extra
 visum: nisi
 illud colo-
 ratum prius
 moveatur
 medium
 et medium
 moveatur vi-
 sum. Idem
 2. c. 1. 73.
 Idem. 7.
 2. c. 1. 74.

monet: ab hoc autē sensitiuorum vtrūq; Cum autē super ipsum sensitium aliquis apponit odorās: aut sonans: neq; vnum sensum faciet. De tactu autem et gustu habet se similiter: non autem videtur propter quā autē causam posterius erit manifestum.

¶ Et iste sermo idē est de voce etiam et de odore. Nullum enim eorum si tetigerit suum sensum facit sentire: sed mediū mouetur ab odore et a voce: et ab isto mouetur vtrūq; sensum. Si igitur tu posueris super ipsum sensum aliquid habens vocē: aut habens odorē: non faciunt oīno sentire. Et similiter est de tactu et gustu: sed hoc non apparet: et post declarabimus causam in hac.

75 **¶** Cū declarauit qd sensus visus nō sit nisi p mediū: incepit dicere etiā qd p istā eādē declarationē tres sensus necessario indigēt medio: et sermo eius est manifestus. **¶** Et p hoc qd dixit. et sicut est de tactu et gustu intēdit et opinio nra in sensu tactu et gustus in hoc qd indigēt medio est sicut opinio nra in alijs sensib;: s; illi duo sensus videant sentire: cū sua sensibilia fuerint posita sup eos: et ideo nō ita manifeste vident indigere medio: sicut illa tria alia. **¶** D. d. et post declarabimus eā in hoc. i. eā ppter quā sensus: tactu et gustus sentiūt sensibilia posita sup ipsa: et nō est sic de tribus sensibus.

¶ Mediū autē sono qdē aer est: odor autē innotatū est. Cōis em̄ qdā passio est ab aere et aq; sicut diaphanū color: sic est hnti odor rem qd est in vtrisq; hīs. Vident em̄ aialū aq̄tica hre odoris sensum. S; hō qdē et pedib; ambulātū q̄cūq; respirāt impossibilia sunt odorare nisi respirātia. Causa autē et de his posterius dicet.

¶ Et mediū in voce est aer: in odore autē nō hz nomē. Est em̄ illa qua passio cōis in aere et in aq;. Est de odoratu quasi diaphanitas in colore: et id inuenit in vtroq;. Aialia em̄ et habitātia in aqua hnt sensum odoratū. S; hō et oīa aialia ambulātia anhelātia nō pnt odorare sine anhelitu: et post dicemus eā in istis rebus.

76 **¶** Dicit qd mediū in voce est aer nō aqua: qd aialia q̄ sunt in aqua nō sentiūt: vt mihi v̄ nisi p voces cadētes in aere extra aquā. Apparet em̄ qd vox nō fit ex percussione corporū in aqua: ecōtrario de odore. **¶** D. d. i odore autē nō hz nomē. i. natura autē recipiēs odorē. s. q̄ est in medio: nō hz nomē sicut hz natura q̄ recipit colorē in aq; et in aere. s. hoc nomē diaphanū. **¶** D. d. est em̄ passio cōis et. i. apparet em̄ ex hoc qd receptio odoris nō est aeris s; qd est aer: neq; aq; s; qd est aqua: s; aliqua passionē esse in natura cōi eis: et illa natura innata est recipere odores extraneos: et hoc erit vt nō habeat in se odorē oīno: quēadmodū diaphanū ē natura q̄ recipit colores extraneos s; qd nō hz colorē p̄riū. **¶** Et hoc demonstrat qd ipse nō opinat qd odor fit corpus dissolutū in aere ab odorabili: s; est qualitas aliqua p quā illa natura inata est p̄fici: s; odor nō p̄fici p illā quēadmodū diaphanū p colorē: nō color p diaphanū. Et sicut color a hz duplex esse: quoz vnū est in diaphano nō terminato: et est illud in quo est extraneū: et aliud in diaphano terminato: et est esse ei nāle: sic odor hz sicut haec duo eē: scz esse in humido nō saporabili: et est esse extraneū. Et post declarabim; hoc cū locuti fuerim; de hoc sensu. **¶** D. d. et ppter a Colo: hoc inuenit ex vtroq; i. pp hāc nām cōem inuenit odor ex vtroq; elem̄to. s. hz duplex aq; et aere. Aialia em̄ aquatica hnt sensum odoratū: et nō est dubiū: qn hoc esse vnū ē fiat mediante aq;. **¶** D. dicit. s; oīa aialia ambulātia et. et intēdebat p hoc

Documētum.

Art. non opinat qd odor fit corp; dissolutū in aere ab odorabili: s; est qualitas aliqua p quā illa natura inata est p̄fici: s; odor nō p̄fici p illā quēadmodū diaphanū p colorē: nō color p diaphanū. Et sicut color a hz duplex esse: quoz vnū est in diaphano nō terminato: et est illud in quo est extraneū: et aliud in diaphano terminato: et est esse ei nāle: sic odor hz sicut haec duo eē: scz esse in humido nō saporabili: et est esse extraneū. Et post declarabim; hoc cū locuti fuerim; de hoc sensu. **¶** D. d. et ppter a Colo: hoc inuenit ex vtroq; i. pp hāc nām cōem inuenit odor ex vtroq; elem̄to. s. hz duplex aq; et aere. Aialia em̄ aquatica hnt sensum odoratū: et nō est dubiū: qn hoc esse vnū ē fiat mediante aq;. **¶** D. dicit. s; oīa aialia ambulātia et. et intēdebat p hoc

declarare q̄ pisces odorāt absq̄ anhelitū: et q̄ hoc nō est impossibile sicut naturales odorāt plura aīalia habitātia in aere nō anhelātia sine anhelitu. ¶ D. d. et aliud ex post dicit cā in hoc. i. quare quedā aīalia odorēt per anhelitū: et q̄dā non. tranneum. idē. j. cō. 97. 121.

Capitulum. lxxxi.

¶ Hinc autē primū de sono et olfatu determinemus.

Est autē duplex sonus: hic quidā em̄ actu: ali⁹ autē potētia. Fila enim nō dicim⁹ h̄re sonū: vt spōgla: lana et pilos. Quedā autē h̄nt vt es: et quecūq̄ plana et lenia sunt: qm̄ p̄nt sonare. Hoc autē est ipsius medi⁹ et auditus facere sonum actu.

¶ In hoc autē loco determinemus primo de voce et de odore. Dicam⁹ q̄ vox est duplex. est em̄ in actu: et est in potētia. Sūt enim quedā q̄ nō dicunt facere sonū: vt spōgla et lana. Et quedā dicunt h̄re sonū: vt cuprū et oē durū. Lene em̄ pōt facere sonū: et hic pōt facere inter ipsum et auditū sonum in actu.

¶ **V**idetur ordinare p̄siderationē de virtutib⁹ sensus fm̄ nobilitatē nō fm̄ naturā: et ideo p̄posuit sermonē de visu alijs sensib⁹: deinde de auditu: deinde de odoratu. ¶ Et sermonis ei⁹ in hoc capitulo abbreviatio est: et quedā h̄nt sonū: vt res dure: et quedā nō: vt molles. Et habentiū sonū quedam dicuntur habere sonum in actu: et quedam in potentia.

¶ **S**it autē q̄ fm̄ actū semp̄ son⁹ alicui⁹ ad aliqd̄ et ī aliquo. Percussio em̄ est factēs. Un̄ impossibile est cū sit vnū facere sonū. Alterū em̄ est verberās et qd̄ verberat. Quare sonās ad aliqd̄ sonat. Tāgit em̄ aliqd̄ cū aut̄ ictu tetigerit sonat. Ictus autē nō fit sine motu locali. Sicut autē dixim⁹ nō p̄ragētū ict⁹ son⁹ est. Nullū em̄ sonū faciūt lane et si p̄culcent. Sed es et q̄cūq̄ lenia et cōcava sunt. Es quidē qm̄ lene est. Cōcava autē ex percussione faciunt multos ictus post primū impotenti exire quod motum est.

¶ **E**t sonus in actu semp̄ fit p̄ aliqd̄ et apud aliqd̄: et in aliquo. Percussio em̄ est illud qd̄ agit: et ideo impossibile est q̄ fiat sonus ab aliquo vno. Percutiēs em̄ est aliqd̄: et percussum est aliud. Un̄ necesse est vt faciēs sonū non factat sonū nisi apud aliqd̄. Et percussio nō fit sine motu et trāslatione: et sicut dixim⁹ sonus nō est percussio cuiusq̄ corporis: sicut vellera lane cū fricant̄ nō faciunt sonū oīno. Sed cuprū et omne lene cōcavū. Cuprū autē q̄ est lene: corpora autē cōcava q̄ per reflexionē faciunt plures percussiones post primam: propter prohibitionem exitus.

¶ **E**t intendit per aliqd̄ percutiēs: et apud aliqd̄ percussum et per in aliquo: mediū. s. aerem et aquam: et quod dicit in hoc capitulo manifestum est. Et abbreviatio eius est q̄ sonus fit a percutiente et a percusso: et ab alio quo in quo percussio cadit. Percussio enim est actio: ergo habet agēs. s. percutiens: et materiam. s. percussum. Et quia percussio est motus localis non fit nisi in aqua et aere. Quoniam impossibile est vt sit in vacuo: vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus. ¶ Percussum enim ex quo fit sonus est duobus: aut lene durum: sicut cuprum: aut cōcavum. Sonus igitur fit a leni propter expulsionem aeris apud percussionem a partib⁹ eius equa

97. 121.

77
Tri. ordi
nanit cōs
deratio
nē de vir
tutib⁹ seu
3
sus s̄z no
bilitatem
nō fm̄ na
turā. Idē
j. c. i.

78

Liber Secundus

Documē
tum.

liter: et hoc itēdebat cū. d. cuprū aut qz est lene: qm̄ ita est de sono in hac in-
tētionē: sicut de reflexione radioꝝ. s. qz fortiter apparet in corporib⁹ duris:
qz equalit̄ existit in eis quapropter cōgregat̄ in eisyna actio: vt hoīes qui
attrahūt pōderosum. a corporib⁹ aut̄ p̄caus p̄pter reflexionē aeris in eis
frequētior: qz nō pōt̄ exire aer ab eis: et sic expellit̄ sicut pila expellitur a
riete: et hoc itēdebat per reflexionē. ¶ Et debes scire qz son⁹ nō fit in aere:
ita qz aer qui expellitur a percutiēte mouetur per se singulariter donec per-
ueniat ad auditū. Sz debes scire qz illud qd̄ fit in aere de p̄cussione corpor-
um adinucēz est simile ei quod fit in aqua qm̄ lapis proiectur in aquā de
circulatione. s. qz fit in aere apud percussionē figura spherica: aut p̄pe spher-
ricam: cuius centrum est locus percussionis per expulsionem aeris ab illo
loco equaliter: aut prope. ¶ Et signū eius est qz possibile est audiri in quo
libet puncto aeris: cuius remotio a percutiēte est eadem: et est remotio na-
turalis actus a cuius remotiou non potest audiri illa vox: et ideo oīs per-
cussio habet spherā terminatam: sic est de odore et de colore. s. quia mouent
aerem ex omnibus partibus s̄m̄ istam figuram sphericam.

Oīs per-
cussio h̄z
spheram
termina-
tā et sic est
de odore
et colore.
consimile
habet. j.
cō. 97.

¶ Amplius auditur in aere et in aqua: sed minus. Non est autem
soni proprius aer neqz aque: sed oportet firmorum fieri percussio-
nem adinucēz et ad aera. Hoc aut̄ fit cū permaneat percussus aer
et nō soluat̄. Vñ si velociter et fortiter percutiat̄ sonat. Sz enim
preoccupare motū ferētis fracturā aeris. Sicut si cōgregat̄ionē
aut cumulum h̄arene percutiat̄ aliquid latum velociter.

¶ Et etiā audit̄ in aere et in aqua: sed minus. Sed tñ aer non so-
lus sufficit in sono neqz aqua: Sed indiget̄ vt percussio sit a cor-
poribus solidis in inuicem: aut in aerē. Et erit quando fuerit aer
fixus ad recipiendū percussionem et non diuidetur. Et ideo cum
fuerit percussus velociter et fortiter faciet sonuz. Necesse est enim
vt motus percutiētis antecedit diuisionē aeris: vt homo si per-
cusserit cumulum h̄arene.

79
Cōtradiz-
cio hic et
supra cō.
70. qz ibi
vt qz me-
diū in qz
fit son⁹ e
aer tñ nō
aq̄ et idē
h̄z. j. cō.
81. in hoc
ho cō. h̄z
oppositū

¶ Cū declarauit qz percussio fit per aliqd̄ apud aliqd̄ et in aliquo et declara-
uit ea per que fit percussio: et s̄m̄ que incepit declarare illud in quo fit per-
cussio. ¶ Et. d. et audit̄ in aere et in aqua: sed minus. i. sed aqua min⁹ reddit
vocem fortiter q̄ aer. ¶ Et. d. et aer nō est solus sufficiens in sono et c. i. et aer
non sufficit vt fiat sonus absqz aliquo percusso: neqz aqua etiam sufficit in
hoc: sed indiget̄ vt in aere fiat percussio a corporibus solidis in inuicem et in
ipso aere. ¶ Et. d. et hoc erit qm̄ aer fuerit fixus et c. i. et sonus fit qm̄ percussio
fuerit a solidis corporibus adinucēz: et in ipsum aerem: et fuerit percussio
ipsius aeris per velocē motū: ita qz precedat motū aeris: et fuerit percutiēs
h̄ns latitudinē et q̄titatē: qm̄ resistet tūc ei aer. Cū enim percutiēs et per-
cussus fuerint talia cōtinget vt aer videatur quasi fixus et non diuisus. s.
qm̄ percutiēs non fuerit diuisus: et motus eius non fuit tardus. ¶ Et. d. et
ideo cū aliqd̄ fuerit percussus et c. i. et signū eius qz sonus nō fit nisi qm̄ mos-
tus percutiētis fuerit velocior diuisione est qz cū aliquid fuerit percussum
ex eis que non sunt innata facere sonum fortiter: et velociter fiet sonus: vt
accidit quādo homo percusserit cumulū h̄arene fortiter et velociter: et pro-
pter hoc quod dixit qz ea que sunt velocis motus faciunt sonum in aere: et
non percutiant aliud vt motus corrigie in aere.

¶ Echou autem fit cum ab aere vno facto propter vas determi-

nans et prohibens diffundi iterum ac repellitur sicut sphaera. Et dicitur semper fieri echo: sed non certus: quia accidit in sono sicut in lumine: etenim lumen semper repercutitur. Neque enim fieret penitus lumen: sed tenebra extra id quod a sole illuminatur. Sed non sic repercutitur: sicut ab aqua: aut aere: aut ab aliquo alio lentum ut umbram faciat qua lumen terminamus.

Echo autem fit ex aere quoniam fuerit unus propter vas a quo continetur et prohibetur a divisione quando aer reuertetur et expelletur ab eo. quod sphaera. Et forte echo fit semper: sed non manifeste. Accidit enim in sono sicut in luce. Lux enim semper reflectitur: et si non esset ita: non esset in omni loco: sed obscuritas esset semper extra locum super quem cadit sol. Sed non reflectitur sicut reflectitur ab aqua et a cupro. et ab alijs corporibus lenibus: ita quod facit umbram. et est illud per quod venit lux.

Cum declaravit ea ex quibus fit sonus: et quomodo fit: inceptit declarare quoddam accidens soni quod dicitur echo: et est iteratio soni conservando suam figuram ut accidit in domibus non habitatis. **E**t dicitur echo autem et cetera. echo fit ex aere qui fit unus. id est terminatus et inclusus propter illud a quo continetur et prohibetur ab exitu: quoniam cum motus eius a primo percussione perficitur aer a lateribus eius a quo continetur: percutit ipsum secundo percussione simili prime percussione que fecit sonum: et sic auditur idem sonus iteratus et quasi respondens primo.

Et assimilavit istud sphaere expulsi: quoniam quando sphaera expellitur contingit in ea motus similis primo motui: et echo auditur post primum sonum quasi respondens: quod ista declaratum est quod inter omnes duos motus est quies. **E**t non est intelligendum ex hoc quod dixit: fit ab aere quoniam fuerit unus: quod fiat ex uno aere: quod est distinctus per motum ab alijs partibus aeris: ut lapis quoniam percutitur: aut pila: sed oportet intelligere quod intendit per unum aerem unum: quia est terminatum et contentum a vase. Aer enim qui est talis cum in eo contingerit aliqua passio et motus fortis: contingit tunc a percussione simile et quod contingit a tactu lapidis in aqua. scilicet ille motus non perficitur propter ipsam terminans: quia propter percussione secundo a lateribus vasis terminatis: et sic contingit alia passio similis prime: quia propter ille sonus iteratur. Aristoteles igitur assimilavit aerem in hoc motui sphaere: que cum projicitur expellitur mota ab eo quod occurrit quoniam motus suus non perficitur expulsiōne simili prime: non sicut quod una pars aeris est illa cui accidit secundo ista reflexio et expulsio. **E**t dicitur et forte echo semper fit: sed non manifeste: et innuit per hoc quod motus sphaere fit in aere apud percussione. Talis enim motus non fit in aere a percussione nisi motu reflexionis. Percutitur enim primo expellit aerem in directo eius ad partem ad quam movetur percussione: nisi partibus aeris acciderit motus conversio: non fieret iste motus ex omnibus rei percussione equaliter aut prope: ita quod ex hoc fieret figura sphaerica: aut prope cuius centrum est res percussa: et dicitur: et forte echo fit semper. id est forte causa propter quam fit echo. scilicet Conversio semper est in sono: sed debiliter. Cum enim fuerit ita fortis quod faciet passionem permanentem in aere aliam numero a prima passione et simile et in qualitate: tunc fiet echo. **E**t dicitur sicut accidit in luce. Lux enim reflectitur et cetera. et hoc quod accidit in sono: simile est illi quod accidit in luce. Lux enim habet duas reflexiones: fortem et debilem. Fortis enim facit lucem secundam: est conversio que fit a corporibus teris: et est similis reflexioni que facit in aere sonum sicut quod est echo debilem. Secunda autem est lux debilis propter

80

Ja est de claratum quod inter omnes duos motus est quies per hoc videtur de. 8. ph. t. 66. 62. 63. 64. 65. 66.

Lux habet duas reflexiones: fortem et debilem.

Liber Secundus

quam videntur res in umbra: et est similis conversioni per quam audit homo sonum sub: et est illud quod non puenit ad hoc quod sit: sicut quersio que fit ab aqua et cupro que facit secundam lucem in parte opposita prime luci: sicut conuersio fortis facit in aere secundam vocem in parte opposita prime voci. Et illud per quod scimus hanc conuersionem lucis: sicut dixit: est quod videmus in loco super quem non cadit sol. Lux enim innata est exire a lucido secundum rectas illuminationes ad partem oppositam lucide parti ex corpore luminoso: sicut declarauerunt facientes libros aspectuum. Si igitur non esset illic conuersio: tunc obscuritas esset in omnibus partibus preter partem cui opponuntur radij: que admodum si motus aeris qui facit sonum esset in parte in qua impellit a percussione tunc tunc: tunc sonus non audiret nisi ab eo qui est in illa parte tunc. Sed sonus auditur in omnibus partibus rei percussae: et ideo scimus quod illud quod contingit luci de figura spherica: simile est ei quod contingit motui percussioni in aere. Secundum hoc igitur est intelligenda similitudo inter has duas reflexiones. Corpus autem cum fuerit luminosus ex omnibus partibus: non est dubium quod facit spheram lucidam: et hoc declaratum est in aspectibus. Differentia igitur inter hanc spheram et aliam est: quod lux est in ista similitudo: et in illa diuersa secundum fortitudinem et debilitatem. Et videtur etiam quod spheram lucis facta a corpore luminoso ex vna suarum partium: cum hoc quod est non consimilis sibi in luce est etiam non perfecte rotunditatis. sed longissima diameter est illa que exiit a corpore luminoso ad circumferentiam in parte cui opponuntur radij: et breuissima in parte opposita: et est pars que est superioris umbræ omnium partibus et paucioris lucis.

Vacuum autem recte dicitur percipi audiendi. Videtur enim esse vacuum aer. Hoc autem est factum audire cum moueatur continuus et vnus. Sed propter id quod frangibilis est non sonat: nisi lene sit quod percussit. Tunc autem vnus fit simul propter planum. Unum enim est lene planum.

Recte igitur fuit dictum quod vacuum prodest in auditu. Existimatur enim quod aer sit vacuum: et hoc est quod facit audire cum mouebitur continuum et vnus. Sed non propter hoc quod est obediens: non enim fit nisi percussum fuerit lene: et tunc fiet vnus echo: quoniam venit insimul a superficie eius. Superficies enim lene est vna.

Si cum declaratum est ex hoc quod aer est materia soni quod impossibile est fieri nisi per illum: non errauit et hoc modo qui dixit: sonus fit per vacuum: cum credebat aerem esse vacuum: et si errauerit in quantum credebat aerem esse vacuum. Ipse igitur laudat eos: quod recte dixerunt vno modo: sed errauerit in estimatiōe sua. Quod dicitur: sed non propter hoc quod est obediens et cetera. et aer est illud quod facit audire commouebitur vnum continuum: sed iste motus non inuenit ei vnum et continuum secundum quod est obediens tunc et rari: sed cum percussum fuerit corpus lene. Et cum dedit causam propter quam motus fit vnus et continuus: et est quod percussum fit corpus lene: dedit causam in hoc: et dicitur tunc sonus fiet vnus et cetera. et dicimus quod necesse est faciendo sonum ut percussum sit lene: quod vnus sonus non fit nisi ab vno motu: quoniam corpus percussum fuerit lene: tunc igitur motus qui fit in aere fit ab vna percussione: quoniam insimul expelluntur partes aeris a superficie eius. quoniam si fuerit superficies rei lene est vna: quapropter et percussio erit vna: quapropter lene sonus et sonus erit vnus. Superficies autem a spheram non est vna sed plures superficies: quapropter percussio erit plures: quapropter sonus non fiet illic vnus.

Idem. Sed propter vniuersitatem et vniuersitatem earum: et quod vna earum non sufficit in faciendo sonum: nec omnes insimul fiunt vna percussio.

¶ Sonatū quidem igitur quod motuū vnius aeris p̄tinuitate vsq̄ ad auditū. Auditus autē cōnālis est aerī. Propter id autem quod in aere est moto exterior quod infra mouetur. Propter quod quidē non vbiq̄ audit animal: neq̄ vbiq̄ penetrat aer. Non enim vbiq̄ habet aerem mouenda pars et animatum: sicut pupilla humidum.

¶ Habēs igitur sonum est mouens vnum aerem s̄m continuatiōnem quousq̄ pueniat ad auditū. Auditus enim est copulatus cum percussione: quia est in aere: et id nō in oī loco audit animal: neq̄ in oī loco transit aer. Membriū enim motū et anhelitus in omni loco habet hoc: sicut dispositio videntis apud humorem.

¶ Cum declarauit dispositiones quibus fit sonus. scilicet dispositiones percipientis et percussorū: et aeris: incepit declarare quō fit copulatio soni cū auditu ab istis rebus. ¶ Et d. habēs igitur sonū et c. i. necesse est igitur ex hoc quod declarauimus: vt agens sonū sit motūs vni aerē motum vno motu p̄tinuo quousq̄ perueniat ad auditū. ¶ Et intendit p̄ hoc quod dixit vni non vnum propter distinctionē ab alijs partibus aeris: sed vni p̄pter vni motum continuū.

¶ Deinde d. et auditus est copulatus et c. i. et sensus auditus copulatus cum sono: quia in eo existit aer p̄tinuus cū aere extrinseco: qui si nō esset: nihil sentiret. ¶ Et d. et ideo non in oī loco et c. i. et quia necesse est vt in hoc sensu sit aer p̄tinuus cū aere extrinseco: in quē cadit percussio: ideo aīal nō pōt audire in oī loco: sed in locis in quibus nihil diuiditur inter aerem percussum et aerem sensus auditus: neq̄ ex omni membro auditur: sed ex mēbro i quod trāsit aer. scilicet auris.

¶ Deinde d. mēbrū enim motum et anhelitus et c. i. ita est de hoc quod aīal non audit nisi ex mēbro p̄prio: sicut de anhelitu et visu. mēbrum enim per quod anhelatu nō est quod d. cūq̄ mēbrū sit: sed membrū propriū. scilicet pupilla: et sicut est dispositio videntis in cōparatione ad humorem glacialē. scilicet pupilla: quod visio non aptatur ei: nisi per mēbrū in quo est humor diaphanus aptus ad recipiendum colores. U. g. humor grāialis: et ideo animal carens istis instrumentis caret istis sensibus.

¶ Per se quidē igitur insonabilis aer p̄pter id quod facile frāgibilis est. Cū vō prohibetur frāgi hōi motus sonus est. Hic autē est in auribus edificatus: cum hoc quod est immobilis quatenus certe sentiat oīs differentias morus. Propter hoc autē et in aqua auditus: quia non ingreditur ad ipsum cōnālem aerem: sed neq̄ in aurem propter reflexiones ipsius. Cum autem hoc accidit non audit: neq̄ si miringa: sicut que in pupilla pellicula laboreat.

¶ Hoc igitur ipsum nō h̄z sonū. scilicet aer: quia est velocis diuisionis. Cū igitur prohibet a diuisione: tunc motus eius erit sonus. Aer autē qui est in auribus fuit positus in eis nō motus: vt sentiat p̄fecte oēs modos motus. Et ideo audim⁹ etiā in aqua: quia intrat sup̄ ipsum aerē copulatu: cū nō intrat: neq̄ in aure p̄pter spirā. Et cum hoc acciderit nō audiemus: neq̄ etiā cū acciderit motus cerebri occasio sicut dispositio cutis quę est super visum quā accidit occasio. Et quod accidit de destructione auditus per introitum aque super istam aerem. Istud idem accidit ex introitu aeris extrinseci super ipsum: et scias hoc.

82

83

hic cōmē
tator v̄ te
nere visio
nē fieri in
humore
glaciali.

Liber Secundus

83 **C**ū declarauit q̄ per aerē fit q̄ sonus copulatur cū sensu: et q̄ ipse est elementū propriū istī sensui: sicut est etiā elementū propriū sensui visus: inceptit declarare modū s̄m quē aer recipit sonū. **E**t d. hoc igit̄ ipsum non habet sonū. s. aer r. i. et aer est recipiēs propriū sonū: q̄ nō h̄z in se sonū: cum in diaphanū ipso non sit motus q̄ faciat sonū: et cā in hoc est q̄ est velocis diuisionis: et h̄ret color: hoc in aere. Simile est in diaphano: quēadmodū est si diaphanū haberet res nō recolorē nō reciperet colores: ita aer si haberet sonos ex se nō reciperet sonos. **E**t d. cū igit̄ prohibet r. i. et cū in eo pertinget aliud motus qui prohiberet lores ita etiā diuisione: et est motus qui fit a percutiente in percussum: tunc ille motus si aer h̄ret tus facit in eo sonū. **D.** narrauit q̄ ista est cā ppter quā natura posuit in aere sonos nō r̄ibus aerē nō mutatus: sed valde quiescentē. et d. aer aut̄ qui est in auribus recipet sonū in eis non motus v̄sentiat perfecte oēs modos motus factos in aere nos. **I**deō extrinsecō: iste igit̄ aer positus in auribus excedit aerē extrinsecū i quiescētē. **cō. 67.** **t. D. d.** ppter hoc audimus in aqua r. i. et q̄ aer est necessarius in sensu **r. i. cō. 71.** auditus audimus in aqua q̄n aqua nō intrauerit sup aere qui est in aure neq̄ corruperit eū ppter spirā que est in creatiōe auris: et q̄ intrauerit nō

Documētum.

audiemus: et tunc accidit nobis illud q̄ accidit q̄n pelli cerebri accidit occasio: q̄ tūc nō audiemus quēadmodū q̄n cuti que est sup visum acciderit occasio nō videmus. **E**t intēdebat declarare q̄ cōparatio aeris positi in aure est sicut cōparatio mēbri propriū vnicuiq̄ sensato. s. hoc per q̄ primo perficitur actio istius sentientis. et ideo assimilauit istud q̄ accidit huic aeri de destructione p introitū aque super ipsum ei q̄ accidit de percussione cadente super aurem. et super ipsum visum. **E**t illud q̄ accidit de corruptione auditus per introitū aque super istum aerem positū in auribus: accidit per introitū aeris extrinseci super ipsum.

Sed et signū est audiēdi aut nō: sonare semp̄ aurē sicut cornu. **S**emp̄ em̄ quodā proprio motu aer mouet̄ in auribus. **S**ed sonus extraneus et nō proprius est: et propter hoc dicūt̄ audire vacuo et sonanti. **Q**uia audimus habente determinatum aerem.

Et etiā signū auditus primo est audire tinnitū in aure semper vt cornu. **A**er em̄ in aure semper mouetur quoquo mō motu proprio. **S**ed sonus est extraneus non proprius: et ideo dixerūt q̄ auditus fit per vacuum terminabile. **Q**uia non audimus nisi per aliquid in quo existit aer distinctus.

84 **C**ū declarauit q̄ iste aer qui existit in auditu est necessari⁹ in hoc: inceptit dare testimonium q̄ in audire existit aer distinctus ab aere extrinsecō

Aer q̄ est i aure sep̄ mouet̄. s̄z oppositū dixit cō. sup̄iori.

Et d. et etiā signū audit⁹ r. i. et demonstrat etiā q̄ iste aer existit i aure hoc q̄ signū verificationis auditus in hoīe: vt medici dicūt̄ est q̄ semp̄ audiat tinnitū in auribus cū hoc fuerit sine occasione: vt accidit homini q̄n posuerit cornu in aures: et auscultauerit sonū in eo ppter aerē inclusū in cornu et duritiē cornu. **E**t d. aer em̄ semp̄ mouetur r. i. et cā huius tinnit⁹ quē audit acuti auditus est: quia aer qui est in aure semp̄ mouet̄ motu proprio s̄z iste motus est proprius: et motus soni est extraneus: quia propter iste motus nō impedit motū soni. **D. d.** et dixerūt r. i. et ppter istū tinnitum qui audit̄ in aure ppter aerē inclusum dixerūt antiq̄ q̄ audit⁹ fit p vacuū habēs tinnitū: q̄ credebāt aerē esse vacuū: et dixerūt hoc q̄ nos nō audimus nisi per membrum in quo existit aer distinctus ab aere extrinsecō.

Aerū aut̄ sonet verberās aut verberatū aut vtrūq̄ mō autem altero. est em̄ sonus motus possibilis moueri hoc mō: quo quidē

salutaria a lenib⁹ cū aliq̄s truserit. Nō igit̄ sicut dictū est oē sonat qđ verberat̄ z verberans vt si oblixiatur acus acul. Sed opz qđ percutitur regulare esse vt aer subito dissiliat z moueatur.

Utrū aut̄ sonoz est pcutiēs aut percussum. Dicam⁹ igit̄ qđ est vtrūq̄. s. duob⁹ modis diuersis. Sonus em̄ est mot⁹ illi⁹ qđ pōt moueri tali mō. s. vt a corpe aliquo reflectant̄ corpora lenia. Sed non oē pcutsum et pcutiēs hz sonū: sicut est dictū. U. g. si acus percusserit acū: sed necesse est vt sit equale.

Cum sonus sit a percussione: percussio autem sit a percutiente: et a percussor: incepit querere cui attribuitur sonus. z. d. vtrū aut̄ zc. Deinde. d. h. n. At duobus modis diuersis. sonus em̄ est motus illius zc. i. sonus enim est motus illius aeris qui mouetur expulsus a casu percutientis super pcutsum: sicut aliquid enadit z mouet a corpore leni cū fuerit percussum super illud corpus per aliud corpus lene. Quēadmodum igitur motus rerū eua sarū attribuitur percutienti s̄m agens: z percusso s̄m subiectū: ita sonus qđ est motus aeris qui est tali mō: attribuitur percutienti z percusso. ¶ D. d. s. z ditiones f non est omne percussum z percutiens zc. ista est alia cōditio addita in corz corporib⁹ poribus sonoris. s. vt sint lata. Sunt igitur tres z ditiones. s. vt sint lenia: du ra: z lata: qđ pnt pcedere p suū motum diuersionē aeris. ¶ Tres sūt nia: dura: z lata.

Differētie aut̄ sonātū in sono s̄m acū ostēdunt. Sicut em̄ nō vident̄ colores sine lumine: sic neqz sine sono acutū z graue. Nec aut̄ dñr s̄m metaphora ab illis q̄ tangunt̄. Acutū em̄ mouet sensum in pauco tpe multum. Graue autē in multo paucū. Neqz tñ velox est acutū: graue autem tardum. Sed fit alterius quidē motus ppter velocitatē talis: alterius autem talis ob tarditatem: z vident̄ similitudinē habere circa tactum cū acuto z hebeti. Acutum enim quasi pungit. hebes vero quasi pellit propter id quod mouet: hoc quidem in pauco: illud autem in multo. Quare accidit hoc quidem velox: illud autem tardum esse.

Hodi aut̄ rerū sonozarū declarant̄ in sono qđ est in actu. Quēadmodū em̄ colores non vident̄ sine luce: sic graue z acutum nō sentiunt̄ sine sono. z hoc d̄ s̄m trāsumptionē ex rebus tangibilibus. Acutū enim mouet sensum in modico tpe multū. Graue autem in tpe lōgo parum. Sed tñ acutū non est velox: neqz graue tardum. Sed motus illius erit sicut velocitas: z motus istū sicut tarditas. z forte hoc est sile et qđ inuenit̄ in sensu tactus de acuto z obtuso. Acutum enim quasi est stimulas: obtusum s̄o quasi ex pellit. Illud enim mouet in modico tpe: z illud in longo. Cōtingit igitur ex hoc vt istud sit velox: z istud tardum.

Vult declarare in hoc capitulo qđ cōprehendunt̄ primi modi soni: z qui sunt zc. dicit modi asit rerū sonozarū zc. i. differentie autē rerum sonozarū comprehendunt̄ z declarant̄ apud esse soni. D. d. quēadmodū enim colores non videntur zc. i. quēadmodū em̄ differētie colorū nō cōprehendunt̄ sine essentia coloris in actu: z illud erit apud presentia lucis: sic acutū et graue in sono: que sunt prime differentie soni: nō cōprehendunt̄ sine essentia soni

Liber Secundus.

in actu. **¶** **¶** d. r hoc dicitur secundum transumptionem r. c. i. r vocare differentias soni graue r lene est secundum similitudinem ad res tangibiles: quoniam quidem sonus mouet sensum magno motu in modico tempore: r tangibile acutum est tale: r ideo transumebat nomen eius ad illud: r sicut etiam quod quidam sonus mouet auditum longo tempore paruo motu sicut est tangibile quod mouet tactum in longo tempore paruo motu. s. obtuso. **¶** **¶** d. sed tamen actus non est velox r. c. i. sed tamen sonus qui mouet auditum motu magno in tempore paruo non est velox in rei veritate: neque sonus grauis tardus: velox enim r graue in rei veritate: sunt de dispositionibus mobilium. sed hoc dicitur graue: quod mouet tarde: hoc leue: quod mouet velociter. **¶** **¶** d. r forte hoc est sicut r. c. i. r forte ista intentio que inuenitur in sono de moto veloci r tardo est quasi sicut et quod inuenitur in sensu tactus de acuto r obtuso: r ideo transumpta sunt ista ordinatio de acuto r obtuso non de veloci r tardo: r quod obtusum sicut est graui: ideo talis sonus dicitur grauis. **¶** **¶** d. acutum enim r. c. i. sonus enim acutus quasi stimulat sicut stimulat corpus acutum: r sonus grauis quasi expellit sicut expellit corpus obtusum: quod assimilatur graui. Contingit igitur ex hoc ut illud sit velox: r hoc tardum. i. r ex quo contingit secundum consuetudinem vocare sonum qui videtur quasi stimulare acutum: r sonum qui videtur quasi expellere graue.

¶ De voce igitur sic determinatum sit. Velox autem sonus quidam est animati. Inanimatorum enim nullum vocat: sed secundum similitudinem dicitur vocare ut tibia r lyra: r quecumque alia inanimatos extensionem habent: r melodiam: r locutionem. Assimilantur enim quia r vox hoc habet. Multa autem animalium vocem non habent ut que sunt sine sanguine: r sanguinem habentium pisces: r hoc rationabiliter. Siquidem aeris motus sonus est. Sed qui dicuntur vacare ut qui in acheloo: sionant brachijs aut aliquo huiusmodi altero.

¶ Hoc igitur est quod determinauimus de sono. Vox autem est aliquis sonus in animato. **¶** **¶** g. q. fistula r alia que habent expansionem: r tonum: r idioma: r sunt sicut in voce sunt etiam ista. r plura animalia non habent vocem: ut carentia sanguine: r pisces de animalibus habentibus sanguinem. r hoc necesse fuit. Sonus enim aliquid motus aeris. Sed ea que dicuntur vociferare ut animalia que sunt in fluminibus: quod dicitur achelous: non faciunt sonum nisi per vias narum: aut per similia. Et hoc non dicitur vox nisi equiuoce.

¶ **¶** **¶** Cum locutus fuit de sono vult siue de animato siue de non animato: incipit loqui de sono animati. **¶** **¶** **¶** d. vox autem est r. c. i. vox autem est sonus animalis animati in quo inuenitur neuma vel nete: r irach: r dictiones: r ideo plura instrumenta dicuntur vociferantia secundum similitudinem quia hec tria inueniuntur in eis aut sua representantia. fistula enim r alia instrumenta non dicuntur vociferantia nisi quia habent expansionem. i. neuma vel nete r tonum. i. irach r dictiones. i. aliquid sicut litteris r dictionibus. **¶** **¶** **¶** d. r sunt sicut r. c. i. r ista instrumenta in vociferando sunt sicut animalibus. hec enim tria existunt in animalibus in rei veritate: r ista vero per similitudinem. **¶** **¶** **¶** d. r plura animalia non habent vocem r. c. i. r recte accedit quod plura animalia non habent vocem: ut animalia carentia sanguine: r pisces de animalibus habentibus sanguinem: cum sit declaratum quod sonus est motus factus a percussente et percusso in aere: r ista animalia carent aere qui percussat ea in suis interioribus: et carent instrumentis que percussant aere. **¶** **¶** **¶** Et cum narrauerit hoc de istis animalibus: induxit quod forte aliquis dubitabit de huiusmodi ex hoc quod quidam modus piscium vociferantur.

Sonus est motus factus a percussente percusso in aere. Idem s. rex. cōmē. 78.

Liber Secundus

propter quod fuit hoc membrum est pulmo: quoniam per hoc membrum excedit animal ambulans alia animalia in calore. Et indiget anhelitu propter cor prius: et ideo indiget necessario ut aer infrigidetur ut anhelet ad interiorus.

89 **¶** Et cum declarauit quod necesse est ut nullum animal habeat vocem nisi sit anhelans: et quod per idem membrum facit animal utrumque incepit dare illud membrum. **¶** Et d. et trachea arteria: et intendit per tracheam arteriam epiglottis et canalem. Et manifestum est quod hoc membrum est infirmum vocis: quoniam in extremo huius membrum est corpus sive lingue fistule: et sicut est manifestum quod hoc membrum est pro pulmone: quia est uia ad ipsum.

¶ Et d. per hoc enim membrum excedit res: quia hoc membrum inuenitur in animalibus huiusmodi sanguinem ambulatibus: ideo sunt calidiora animalibus carere hoc membrum. **¶** D. et indiget anhelitu propter cor prius. i. et ista animalia indigent anhelitu propter calorem cordis prius: et secundo propter calorem illius membrum. **¶** D. d. et ideo indiget ut aer infrigidetur res. i. propter calorem cordis indiget animal ad imitandum aerem frigidum prius: et propter calorem pulmonis: secundo indiget ut exhalat ipsum. **¶** Et hoc quod d. necessarius est: prima enim necessitas in anhelitu est ad imitandum. Secunda ad exhalandum. prima autem est propter cor: et secunda propter pulmonem. quoniam nisi esset calor pulmonis non indigeret animal ad extrahendum aerem frequenter. Et hoc est sicut ei quod inuenitur in pluribus artificibus. scilicet quia indigent mutare instrumentum per quod agunt propter illud quod contingit illi instrumentum ab eo qui utitur. Instrumentum enim non mutat: nisi quoniam consumitur: et consumptio contingens ei: aut est propter utentem: aut propter ipsum usum. Si igitur pulmo desiderat ad exhalandum aerem calidum: tunc moritur et non est ex pectore nisi ut opinatur Galenus: et ista intentio indiget perscrutatione per se.

¶ Quid est vox? Non est uocalem arteriam vox est. Non enim omnis animalis sonus est: sicut diximus. Est enim et lingua sonare et sicut tussientes. Sed oportet animatum esse verberans et cum imaginatione aliqua: Significatiuus enim quidam sonus est vox: et non respirati aeris sicut tussis: sed isto verberat cum qui est in arteria ad ipsam. Signum autem est non posse vocare quemque respirantem: neque expirantem: sed detinentem. Detinens enim aerem hoc ipso nimirum mouet.

¶ Opus igitur ex hoc ut percussio aeris anhelati ab anima que est in istis membris ad illud quod vocatur canalem pulmonis: sit vox. Non enim omnis sonus qui fit in animalibus est vox: ut diximus. Possumus enim facere sonum per linguam: sicut apud tussim: sed indiget ut percussus sit animatum: et cum aliqua imaginatione. Vox enim est sonus illius: et non est aeris anhelati sicut tussis: sed per hoc percussit aerem qui est in canalem. Et signum etiam est quod nos non possumus vociferare in respirando: aut expirando. Quoniam non mouemus per hoc membrum nisi cum clausurimus ipsum.

90 **¶** Et opus igitur ut percussio aeris anhelati ab anima que est in istis membris ad canalem sit illud quod facit vocem. Necesse est igitur ut essentia vocis non sit aliud nisi percussio aeris anhelati ad membrum quod canalem dicitur ab expulsioue aie imaginatione aliud nisi per linguam fistule a fistulante hinc animam expellere apud imaginationem neumatam

vel nete. **Q**.d. nō em̄ oīs son⁹ r̄c. i. et dixim⁹ q̄ necesse ē in eēndo vocē vt
 pcutiēs hēat aiām imaginatiuā: q̄ nō oīs son⁹ fact⁹ ab aiālī est vox: vt so-
 nus q̄ fit sine volūtate ap̄d tussim: r̄ ap̄d motū lingue: s̄ vox ē son⁹ q̄ fit cū
 imaginatiōe r̄ volūtate. et iō dixit. aiātū et cū imaginatiōe: inuit. n. q̄ ista
 actio cōplet duab⁹ r̄tutib⁹ aiē: quarū vna est p̄cupiscibilis: r̄ altera imagi-
 natua. **D**.d. vox. n. ē son⁹ illi⁹ r̄c. i. p̄mū. n. mouēs in voce est aiā imaginati-
 ua et p̄cupiscibilis: r̄ iō vox est son⁹ illius p̄mi. i. volētis: r̄ nō ē son⁹ mouē-
 tis aerē anhelatū: vt sonus q̄ fit apud tussim: s̄ mouēs in voce est aliud ab
 illo mouēte: s̄ nō moueat nisi p̄ ip̄s. r̄ hoc intendebat cū. **D**.s̄ p̄ hoc pcutit
 aerē q̄ ē in cāna. i. s̄ illō p̄mū mouēs qd̄ ē. p̄pūū voci pcutit aerē q̄ est in cā-
 na apud vocē per illō qd̄ moueat aerē anhelatū. **Q**.d. et signū ei⁹ est qd̄
 nos nō possum⁹ vociferare r̄c. i. et signū ei⁹ q̄ p̄mū mouēs in voce mouet
 aerē mediāte p̄mo mouēte aerē in anhelitu est q̄ nos nō possum⁹ vocife-
 rare dū ispiram⁹: aut expiram⁹. **M**ouēs. n. in anhelitu alio instro nō vixit
 in illa hora ab instro p̄me motiōis in p̄cussione q̄ facit sonū. **S**z̄ impole ē
 vt vno instro vtat in diuersis actionib⁹ in vna hora. **D**.d. et nos nō moue-
 m⁹ p̄ illud mēbrū nisi cū cōcluserimus ip̄m. i. et ideo nos nō mouem⁹ aerē
 motu vocis p̄ hoc mēbrū qd̄ ispirat et expirat: nisi qū includerimus anhelū
 tū: et reddiderim⁹ ip̄m ociosum ab ista actione que est anhelitus.

Manifestum aut̄ et quia pisces sine voce: non enim hnt gut-
 tur. **H**anc autem partes nō hnt q̄ non recipiunt aerē: neq̄ respi-
 rāt. **S**ed qui sic dicūt: peccāt propter quā itaq̄ cām altera rō est.

Et manifesta est etiam cā propter quā pisces carent voce. **C**a-
 rent enim canna quia non anhelant: et qui dicit hoc esse peccat.
Causa autem in hoc dicenda est in alio loco.

Q.d. q̄ cāe pp̄ q̄s pisces nō hnt vocē sūt tres. p̄mo icēpit de remotiōe. r̄. **d**.
 q̄ nō hnt pulmōnē r̄ cānā. **D**.d. cām hui⁹ cāe. r̄. **d**. q̄ nō recipiūt aerē. i. q̄
 nō indiget̄ inmissiōe aeris aut emissiōe. **D**.d. cā aut̄ in hoc dicēdo ē alio loco. i.
 cā aut̄ ist⁹ eē: r̄ cā pp̄ia r̄ pp̄iā hui⁹ accēti dicēda ē i alio li. de aiālib⁹.

Capitulum Nonum.

Odores autem et olfactibiles minus bene deter-
 minabile est dictis. Non enim manifestum est
 quale quid sit odor: sic vt sonus vel lux aut co-
 lor. **C**ausa autem est quia sensum hunc nō ha-
 bemus certum: sed peiorem multis animalib⁹
Praue enim odorat homo: et nihil odorabiliū
 sine letitia: aut tristitia. **S**icut non existente
 certo sensituo.

Odor autem et odoratum difficilius determinantur q̄ predi-
 cta. **O**dor enim non declaratur quid sit sicut de voce: luce aut co-
 lore: et causa huius est q̄ iste sensus non est in nobis verus: s̄ mi-
 nus q̄ in multis aiālibus. **O**lfactio em̄ hominis est valde debilis
 et nihil sentit de rebus odoratis sine delectatione aut contristas-
 tione: q̄ sensus iste non est in nobis verus.

Cum compleuit sermonem de auditu: vult loqui de odoratu. **E**t. **d**.
 odor autem et odoratū r̄c. i. et cognoscere autem quid sit odor
 et quid sit odorabile ex quo possumus peruenire ad sciendum istum sen-

Liber Secundus

sum quid sit sicut quod dicitur doctrina naturalis: difficilius est quam scire vocem quid sit aut color. Et causa difficultatis in hoc est: quia non declarat de odore cuius odor sit: et que sunt dicitur proprie unicuique eorum sicut declarant dicitur colorum et vocum.

Et cum declarat quod causa difficultatis in sciendo odorem quod sit est: quia dicitur specie cifice non bene apprehendunt a nobis. dedit enim in hoc. et dicitur causa in hoc est: quia iste sensus non est verus in nobis et cetera. et causa propter quam imperfecte intelligimus dicitur odoris est: quia iste sensus debilius est in nobis quam in multis animalibus. Et intendebat per hoc demonstrare causam propter quam intellectus difficile comprehendit dicitur odorum: et est quia iste sensus debilis comprehendit dicitur odorum sensibiles. Comprehensio enim dicitur rerum a rerum sensibilibus a sensu est causa in

a Cōphē
fio dīaz
vex fēlibi
liū a fēfu
ē cā i p̄p̄
hēfiōe ea
rū ab itel
lectu. et iō
d caret fē
su caret i
telū illi
gūis fēli
bilis. 38.
f. postet.
cō. 33. 2fi.
2. phi. t. c.
6.
pro hviō
i. 5. de ge
ne. aialū
ca. 2.

comprehensione earum ab intellectu: et ideo qui caret sensu caret intellectu illius generis sensibilibus. Et dicitur sed est debilius in nobis quam in multis animalibus. id est in comprehendendo dicitur odorum: multa animalia videntur cognoscere sua nutrimenta per differentias odorum: sicut nos per saporem: et non est causa in propter in hoc excedunt nos animalia aliqua. id est in comprehendendo dicitur odorum: sed in comprehendendo eas a remoto spacio. Deinde dicitur et nos non sentimus odora tum sine delectatione aut tristitia. et non sentimus de differentibus odorati nisi illud quod est delectabile aut contristabile. id est non sentimus de eis nisi dicitur magis cōdes. Delectabile. n. multos habet modos: et sicut cōri stabile et delectabile non inveniunt nisi in remotissimis extraneis.

Rationabile autem sic et fortes oculis colores sentire: et non per manifestas ipsis differentias colorum: nisi terrenti et non terrenti: sic autem et odores hominum genus. Videtur enim et analogiam habere ad gustum: et sicut species humorum cum his que sunt odoris.

Et videtur quod sicut sentiunt animalia duri oculi colores: quod apud ea non declarantur modi colorum nisi convenientes oculo: et inconueniens: sic genus hominum sentit odores. Videtur enim propter consimilitudinem quam habet odor cum gustu: quod modi saporum sunt sicut modi odorum.

93 Et videtur quod ita sentiunt homines dicitur odorum: sicut animalia duri oculi dicitur colorum. Quomodo enim. illi non apprehendunt de dicitur colorum nisi convenientem et inconuenientem: ita homines non comprehendunt de dicitur odorum nisi delectabile et contristabile. Usus est enim propter similitudinem que est inter gustum et odoratum: sicut dicitur odorum sint similes numerum dicitur saporum: sed dicitur saporum apud nos sunt comprehensibiles: et ille non: cum in hoc sensu excedamus omnia animalia: quia quoque omnino est tactus: et consimilitudo que est inter saporum et odores est: quia non inuenitur odor nisi in habente saporum: ut declaratum est in sensu et sensato.

B Sufp̄ ē q̄
dātact̄ vi
8. j. c. 112.
Tactū cer
tissi mū ha
bet hō.
Duri car
ne inepti
mēte mol
les aut bñ
apti.

Sed certiores habemus gustum propter id quod ipse quidam actus est: hunc autem habet homo sensum certissimum. In alijs autem deficit ab animalibus multis: sicut autem tactum differenter certificat. Unde et prudentissimum animalium est. Signum autem in genere hominum sicut sensum hunc ingentiosos esse et non ingentiosos: sicut alium autem nullum. Duri enim carne inepti mente: molles autem carne bene apti.

Sed gustus est in nobis magis verus: quia est aliquis tactus: et si iste sensus est in homine valde verus: in alijs diminuitur in multis animalibus: in tactu autem excedit omnia: et ideo est sub

Allos omnibus aialib⁹. Et signum eius est q^d in gñe hūano etiaz pp istū sensum est hō discret⁹: z nō est hoc pp aliud oīno. Dure enim carnis nō est discretū: z mollis carnis est discretum.

¶ Id est et sensus gustus est in nobis pfectior sensu olfact⁹: q^d gustus est tactus quoquomō: z sensus tactus est in nobis pfectior q̄ in omnib⁹ aialib⁹ D. d. et iste sensus zc. i. et lz iste sensus sit pfectior in hoīe q̄ in alijs aialibus: tñ nō cōsequit ex hoc vt sit in alijs sensibus pfectior: imo diminiuit in eis a multis aialibus. ¶ D. d. in tactu aūt excedemus zc. i. in bonitate aūt sensus tact⁹ excedimus oīa aialia: z pp bonitatē ist⁹ sensus est hō subtilior z discretior omnibus animalib⁹. s. q^d cōplexio cōueniēs bonitati ist⁹ sensus cōuenit discretioni intellect⁹. ¶ D. d. et signū eius est zc. i. et signūz cōueniētie cōplexionē istius sensus ad cōplexionē intellect⁹ est q^d i se nere hoīm qñ iste sensus fuerit bon⁹: tūc homo erit discret⁹: z ecōtrario. ¶ D. d. z nō est h⁹ pp aliud. i. et bonitas discretionis a nō vī cōsequi bonitatē alioz sensuū. Boni. n. visus homo pōt esse indiscretus: z sīr boni audit⁹: sed boni tactus semp vī discretus. D. d. dure em̄ carnis zc. i. et signūz q^d bonitas discretionis sequit bonitatē tact⁹ est q^d mollis carnis. i. boni tactus semper videt discretus z intelligens: z ecōuerso. ¶ Et hoc qd dixit verum est: z cū inspereris intelligentes homines semper inuenies eos talis dispōnis: z ideo homo est mollioris carnis q̄ cetera animalia.

¶ Est aūt quēadmodū humor: hīc quidem dulcis: ille vero amarus: sic z odores sunt. Sed alia quidē hñt pportionalit^r odores et humorē: dico aūt vt dulcē odorē: z dulcēz humorē. Alia vero cōtrariū. Sīr aūt z acer: z auster⁹ z acutus z ptinguis est odor. Sz sicut diximus pp id qd nō multū permanenti sunt odores: sicut humores: ab his acceperūt nomina fm similitudinem eoz: dulcis quidem enim a croco z melle: acer autez et a thimo: et h̄mōi. Eodem autem modo et in alijs.

¶ Et quemadmodū in sapore est dulce et amarum: sic in odorib⁹. Sz in quibusdā odor et sapor sunt cōueniētes. v. g. odor dulcis et sapor dulcis: et in quibusdā cōtrarij: et ideo inuenit odor acutus: et pōticus: et acerosus: et delectabilis. Sz sicut diximus q^d odores nō sunt ita manifesti sicut saporē. Isti nō dicunt istis noībus: nisi fm similitudinem ad saporē odor. em̄ dulcis est odor croci: et acutus est odor alij et similitum: et sic de alijs.

¶ Vult declarare quomodo cōsequunt^r dñe odorū dñas saporē. ¶ Et. d. quemadmodum in saporib⁹ est dulce z amara. quēadmodū in saporib⁹ ē prima contrarietas. s. amaritudo z dulcedo: b⁹ ex quibus aliij cōponunt: est opinandum q^d in odorib⁹ est prima contrarietas ex q̄ pponūt mediū. et cum narravit q^d iste dñe debent esse fm numerū illarū: z quēadmodum est in illis prima p̄trarietas: sic est in istis: incepit narrare q^d non semp p̄seq̄t vnaqueq³ illarum in altero duoz generū suū sīle in altero genere: z. d. sed in q̄busdā odor z sapor zc. i. sz in q̄busdā sīle cōsequit sīle. z in q̄busdā nō. scz q^d odor z sapor nō erūt eiusdē speciei. U. g. q^d sapor erit dulcis et odor acutus. D. d. et ideo inuenitur odor acutus id est q^d dñe odorum sunt cōuenientes differentijs saporū inuenit odor acutus. i. cuius proportio ad odores est sicut proportio acuti ad saporē: et sic de alijs. ¶ Et cum de-

94
a Bōitas
discretio
nis nō vī
seq̄ bōita
tē aliorū
sensū. bōi
ei vī p̄t
eē idiscre
tus: z sīr
bōi audit
t⁹: sz boni
tact⁹ sp̄ ē
discretus
oppositū
i phemio
me. d. vī
z i. 2. dge.
cō. 7. vbi
h̄z q^d p̄t
tas visus
ad tactū ē
positas h̄z
finē z for
mā. tact⁹
ho p̄or
tas ē fm
mām z h̄z
sōz q̄ ē p̄o
ritas fm
nāz. oppo
sitū ē h̄z
īpe. s. cō.
77. vbi dī
xit ari. or

95
diare tra
cta. d. vī
tib⁹ sens⁹
h̄z nobilit
tatē z nō
fm nām.
b⁹ sicut ex
saporib⁹ ex
tremis cō
ponūt me
dij sic ex

Liber Secundus

odoribus clarauit q̄ nos non cōprehendimus d̄rias odorū nisi p̄pter q̄situdinē eo
extrēis ēt rū cū d̄rijs saporū: vult narrare q̄ ista est cā p̄pter quā trāsumpta sunt ad
medij re- eas noīa saporū. r. d. sed sicut diximus q̄ odores r. i. l. sicut dixim⁹: qz dif-
fultāt. 38 ferētie odorū nō sunt apud nos manifeste: sicut saporū: ita q̄ possum⁹ cō-
prehendere eas absq̄ p̄paratiōe r̄ assimilatione ad alias: hoc fuit cā pro-
pter quā trāsumimus ad eas fm̄ similitudinē noīa saporū: r̄ nō iposum⁹
eis noīa p̄pria qz nō intelleximus in eis intentiones p̄prias nisi per illi-
tudinē. D. d. odor em̄ dulcis r. i. manifestū ē em̄ apud nos q̄ odor dulcis ē
sic odor croci: aut mellis. i. q̄ p̄portio odorū croci r̄ odorū mellis ad alios
odores. r̄ sic p̄portio dulcis ad alios sapes. et sic ē de alijs odoribus.

¶ Adhuc autem sicut auditus r̄ vnusquisq̄ sensuum: h̄ic qui-
dem audibilis: et non audibilis: ille vero visibilis et non visibi-
lis. Et olfatus odorabilis et non odorabilis. Non odorabile au-
tem aliud quidem secundum id quod omnino impossibile est ha-
bere odorem. Aliud vero paruum habens et prauum. Similiter
autem gustabile et non gustabile dicitur.

¶ Et quemadmodum auditus: et vnusquisq̄ sensuum. h̄ic qui-
dem est audibilis et non audibilis. h̄ic vero visibilis et non visi-
bilis: sic etiam odoratus est odorabilis et non odorabilis. Et nō
odorabile dicitur vt odorabile. Aut quia est impossibile vt ha-
beat odorem: aut quia habet odorem debilem: aut quia h̄z malū
et sic dicitur non gustabile.

¶ Vult narrare hic aliquid cōe isti sensui et alijs sensib⁹. r̄ q̄ om̄is sensus
comprehendit suum sensibile proprium et eius p̄riuationē. **¶** Et. d. et quē
admodum auditus r. i. et quemadmodum auditus et vnusquisq̄ sensuum
comprehendit suum sensibile proprium r̄ eius p̄riuationem. V. g. qz audi-
tus comprehendit audibile r̄ nō audibile: et visus visibile r̄ nō visibile. sic
etiam sensus odoratus comprehendit odorabile: r̄ non odorabile. **¶** D. an
cepit narrare fm̄ quot modos dicitur hec nom̄ia p̄riua: r. d. et nō odo-
rabile dicitur r. i. et non odorabile: r̄ nō visibile: et non gustabile dicunt
tribus modis: aut de eo quod omnino caret illo sensibili aut de eo in quo
inuenitur debile: aut in quo inuenitur male. v. g. non odorabile: dicit̄ em̄
de carente odore omnino: r̄ de habenti debile r̄ male: r̄ sic degustabile.

¶ Est autem olfatus per medium: vt aerem aut aquam. Et nāq̄
et aquatica videntur odorē sentire. sicut r̄ que in aere. Et enim horum que-
dam a longe occurrunt ad alimentum que odorem remouent.

¶ Et odorare etiam fit per medium. verbi. g. aerem et aquam.
Animalia enim habitantia in aqua existimantur sentire odores
et similiter habentia sanguinem r̄ carentia sanguine: sicut senti-
unt animalia: que sunt in aere. Quedam enim mouētur ad suū
cibum in remoto.

¶ Cum declarauit hic de odore illud quod potuit declarare in hoc loco
q̄ iste sensus ita etiam indiget medio sicut duo sensus predicti. **¶** Et ser-
mo eius manifestus est. sed debet ita legi: et odorare fit per medium. r̄
hoc medium est aer: aut aqua. animalia em̄ habitantia in aqua vident̄ sen-
tire odorem sicut animalia habitantia in aere: r̄ secundum hūc modum.

videtur q̄ a alia visa in aere z nō visa sentiunt odorē: z signum eius est q̄ istoz multa mouent ad suū cibū a remoto lz nō vidēt. Apes enim mouēt ad suū nutrimentū a loco remotissimo z sunt ex aialibus carētibus sanguine: z similiter in piscibus z in multis animalibus aque. ¶ Et rōcinatio super hoc quod dixit de medio est ratiocinatio predicta. s. q̄ est odorabile fuerit positū super sensum odoratus nō sentiet. z q̄ dixit de visione q̄ natura media q̄ seruit visui non est aer s̄m q̄ est aer: aut aqua s̄m q̄ est aqua: sed natura cōis. ita est intelligēdū hic in natura que est media. s. qz est natura cōis aque z aeris: z q̄ odores sunt extranei in ista natura. Et q̄ ista natura caret odoribus sicut diaphanū coloribus: z sicut color a habet duplex esse. s. esse in corpore colorato: z hoc est esse corporale: z esse in diaphano: z hoc est esse spirituale: ita odor habet duplex esse. s. esse in corpore ordinabili: z esse in medio: z hoc est esse corporale z illud spirituale: z illud naturalē: hoc extraneum. b ¶ Et cū hoc ignorauerūt quidā z efflimauerūt q̄ odor nō separat a corpore odorabili z q̄ nō hz nisi vnū esse tm: dixerūt q̄ a corpore odorabili dissoluit corpus odoriferū habēs corp⁹ subtile: z odor rem subtilem: z q̄ mouetur in aere donec perueniat ad sensum odoratus. ¶ Et hoc destruit multis modis. ¶ Videmus enim q̄ multa aialia mouēt ad nutrimentum per spaciū multarū dictarū c sicut apparet in vulturibus: z sicut apparet de tigribus que venerūt ad locū preliū q̄ accidit in terra grecorū a remotis regionibus. ¶ Et qm̄ ita posuimus q̄ omne sensibile q̄ cōprehēditur per mediū equaliter debet sentiri ex oibus partib⁹ nisi aliquid impediāt. vñ necesse est vt istud corpus vaporosum sit sempervnū z q̄ suus semidiameter sit s̄m longitudinē linearū vnde venūt ista aialia ad suū cibū vt dicit q̄ vultures mouent a quingentis miliaribus: sed impossibile est vt corpus parū extēdatur donec recipiat tales dimensiones: cū impossibile est vt materia recipiat extēnsionē ad tale vltimū. Maxima enim remotio quā materia recipit est dimensio ignis: deinde aeris. Si igitur corpus odorabile alteretur totū in ignē aut aerē impossibile est i plus recipere dimensionem mille miliariorū. Minima enim dimēnsionū d quā materia recipit est dimēnsio terre: z maxima est dimēnsio ignis: et inter has duas dimēnsiones nō sentitur ex diuersitate hec quātitas. s. vt magnitudo vnus palme terre sit a mille miliaria. hoc em̄ impossibile est. ¶ Et etiā si ita esset: tūc illud corpus sphericū nō odorabile necesse esset vt penetraret aerem s̄m totū: aut q̄ aer recederet a loco suo. ¶ Et cū hoc impossibile est: etiā impossibile est vt odor sit in aere sicut in corpore cōposito. Simplicia enim non recipiunt odores. Remanet igitur vt sit in eo sicut color in diaphano. ¶ Sed tamen apparet q̄ esse c coloris magis est spirituale q̄ esse odoris. Venti enim videntur adducere odores: z hoc est ex quo fuit existimati odorē esse corpus. ¶ Sed ita est de odore in hac intentione sicut de sono. Son⁹ em̄ fit a passione in aere: s; etiā impedit a vētis: sed tñ nō cōses quā ex hoc vt sit corp⁹. q. igitur necesse est in istis duab⁹ passionib⁹. s. soni z odoris: cū fuerit i aere: vt nō sint mot⁹ illi in aere ad aliā partē sine alia. ¶ Unde z dubium videtur si oīa quidem similiter odorēt hō aut odorat respirans: non respirans autē: sed expirans: aut retinens spiritum non odorat: neq; a longe: neq; a prope: neq; si in nasum intus ponatur. et hoc quidem in ipso positū sensitiuo insensibile esse omnibus cōmune est. Sed sine respiratione non sentire proprium est homini. Manifestum est autem tentantibus.

Documētum.

a Colore odor has hnt du plex esse. 38. s. 60. 67. 76. commē. Vid. 76. z. 101. cō. b Opi. Au. i sex to naturalium. p̄ia rō. c Aliter multarū terrarū. Alr multorū dierum.

d Minima dimēnsionum quā materia recipit est dimēnsio terre z maxima est dimēnsio ignis op̄ positū rō. de. 4. ph. c. 72. vbi hz q̄ subtilitas est diuisibilis in infinitū e Esse coloris est magis spirituale q̄ esse odoris. 3des 101.

Liber Secundus

¶ Et ideo apparet q̄ iste est locus dubitationis fm̄ q̄ oīa aīalia olfaciūt eodē modo. Et q̄ hō nō olfacit nisi q̄n̄ anhelat inspirās: quādo autē inspirat aut retinet non olfacit: neq; a remoto: neq; a propinquo: neq; etiā si odorosum poneretur in naso.

3 **¶** Hoc autē q̄ sensibile sit super ipsum sentiēs nō sentietur / cōe est omnib; hoc vero q̄ sentire nō sit sine inspiratione / est propriū hominibus: z hoc manifestabitur experimentatoribus.

98 **¶** Id est z cū dixerimus q̄ animalia habitātia in aqua: z animalia nō san guinea olfaciunt: accidit questio quādo concesserimus has duas propo siones. s. q̄ oīa animalia debent olfacere eodē modo: et posuerimus q̄ hō mo olfacit quādo inspirat: z non quando expirat aut retinet anhelitū. Cō sequitur enim ex hoc q̄ si illud animal fuerit non anhelans vt nō sit olfa ciens. **¶** **¶** d. hoc autē q̄ sensibile fuerit positū zc. i. z hoc autem qd̄ est ne cessariū in omnibus animalibus vt sit mediū: z q̄ sentire non fiet quando sensibile fuerit positū sup̄ ipsum sentiens cōe est omnib;. hoc em̄ opinat Arist. de tactu z gustu vt post apparebit. **¶** **¶** d. hoc nō q̄ sentire nō sit absq; inspiratione zc. i. hoc vero q̄ hō z alia aīalia anhelātia impossibilia est vt olfa ciat absq; inspiratione: manifestū est p̄ se volētib; p̄siderare z experimētari.

Opposi
tū vide in
cō. sup. 5.
de sensu z
sensato.
vbi hz q̄
ppriū est
gustui et
tactui qd̄
non indi
gent me
dio. oppo
situm de
gustu so
lo. vid. j.
commē.

101.

¶ Quare sanguinē non habētia: quoniā nō respirant: alterum vtiq; quendā sensum habent preter eos qui dicti sunt. Sed im possible est siquidem odorē sentiunt: odorabilis enim sensus et boni odoramenti z mali olfatus est. **¶** Amplius autem z corrup ti videntur a fortibus odoribus ex quibus homo corrumpitur: vt bitumine: sulfure: z huiusmodi. **¶** Odorare quidē igitur necessa rium est: sed non respirantia.

¶ Oportet igitur ex hoc vt animalia carētia sanguine cum non anhelant habeant alium sensum: sed hoc est impossibile cum sen tiant odorem. Sentire enim bonū odorem / z malum est olfacere. Et etiam videmus q̄ fortes odores qui corrūpunt homines nocent: vt putrefactionis: et sulphuris: z similitum. Unde necesse est vt olfaciant: sed non inspirando.

99 **¶** Dixit. z cum posuerimus q̄ oīa aīalia eodem modo olfaciunt: z est ma nifestum q̄ homo non olfacit sine inspiratione necesse est vt animalia car entia sanguine cum non anhelant: z videtur venire ad suū nutrimentum a remoto: vt habeant alium sensum a sensu olfatus.

2 **¶** Deinde. d. sed hoc impossibile zc. i. sed ponere ea habere aliū sensum a sensu olfatus impossibilia est cum posuerimus q̄ nihil cōprehendit odorem nisi per istum sensum. Cōprehendere enim bonū odorem z malū est olfas cere: z olfacere est actio istius sensus non alterius.

3 **¶** Deinde. d. odores em̄ fortes qui nocēt homini nocēt eis. z ista est secūda rōcinatio: z est q̄ ista aīalia infirmant z dolēt a malis odoribus: z fugiunt eos sicut hōies: et qz hōies fugiūt eos p̄pter sensum olfatus: opz vt sic sit de alijs animalibus. Deinde. d. vnde necesse est vt olfaciāt: sed nō inspirā do. i. necesse est igitur ex hoc qd̄ diximus. s. q̄ ista aīalia olfaciunt cū videtur moneri ad odores: z iagere eos: z qz impossibilia est vt ista actio sit per alium sensum a sensu olfatus: ista animalia necessario olfaciunt: z nō est necesse vt omnia animalia anhelent eodem modo.

¶ Videtur autē in hominibus differre hoc sensitivū ad ea que aliorū animalū: sicut oculi ad ea que durozum oculoū sunt. Hec autdem enim habent phragma: et sicut velamen palpebras quas aliquis non mouens / neq; retrahens non videt. Fortia autē oculis nihil huiusmodi habent: sed mox vident que fiunt in lucido. Sic igitur et odoratiuum sensitivum alijs quidē sine operculo est sicut oculus durus. Alijs vero aerē recipientibus habent cooperimentum: quod respirantibus discooperitur ampliatis ventis: et poris. Et propter hoc respirantia non odorant in aqua. Necessarium enim est odorare respirantia: hoc autem facere in humido impossibile. ¶ Est autem odor siccus: sicut sapor humidus. Odoratiuum autem sensitivum potentia huiusmodi est.

Quid odor et olfactus.

¶ Videtur igitur quod iste sensus in hominibus differt a se in alijs animalibus: sicut oculi differunt ab oculis animalis duri oculi. Isti enim habent coopertoria. scilicet palpebras que cum non aperiuntur non videt homo. Animalia autem duri oculi non habent aliquid tale: sed vident subito illud quod fit in diaphano: et sic videtur quod est sensus olfactus etiā. scilicet quod in quibusdam animalibus est non coopertus: ut oculus. In animalibus vero recipientibus aerem habet coopertorium. Et cum ista animalia inspirant ampliantur venereque vie et aufert illud. Et ideo ea que anhelant non olfactant in humido. Inspiratio enim necessaria est in olfactu: unde impossibile est hoc facere in humido. Et odor est siccus sicut sapor humidus. Et sentiens: et olfactans est illud quod est in potentia istius dispositionis.

¶ Cū declaratum est quod animalia quedam sentiunt odorem sine inspiratione: et quedam cū inspiratione: visum est quod causa in hoc est quod iste sensus in hominibus et in animalibus anhelantibus differt in creatione: et in forma a se in alijs animalibus non anhelantibus. Quodadmodum enim oculi in homine et in alijs differunt in creatione ab oculis animalis duri oculi. scilicet carētis palpebris. ¶ Et cū narravit consimilitudinem inter ea in hac intentione dedit modum consimilitudinis. et dicitur. isti enim habent coopertoria etc. et sicut oculi in homine et in alijs habent palpebras quibus cooperiuntur: et est impossibile ut homo videat quousque aperiat palpebras: et animalia duri oculi non habent palpebras sed videt subito colores factos in diaphano sine aliquo coopertorio. Ita videtur quod dispositio sensus olfactus in animalibus anhelantibus differt a se in non anhelantibus. In anhelantibus enim habet coopertorium: in non anhelantibus autem non habet coopertorium: et sic animalia anhelantia indigent apud olfactum anhelantia: ad aperiendum vias clausas olfactus: per quas impossibile est ut olfactant antequam aperiant. Quodadmodum impossibile est ut animalia boni visus videant quousque palpebre aperiant: sed animalia non anhelantia non indigent hoc: et ista erit causa propter quam animalia anhelantia non olfactant in aqua. ¶ Sed est questio in hoc quod dicitur. Animalia enim duri oculi sunt debitoris visus alijs animalibus: sed animalia multa non anhelantia vident fortioris odoratus homine: et oporteret si palpebre in oculis essent: sicut nasus in animalibus anhelantibus: ut animalia anhelantia essent verioris olfactus quam non anhelantia. ¶ Et ideo perscrutandum est verum nasus in animalibus olfactantibus per nasum sit propter melius: sicut palpebre sunt in animalibus

Dubium.

Liber Secundus

Oppositio habentibus palpebras: aut propter necessitate. Si igitur est propter necessitate. 2. ph. sitatem: non oportet ut inhielantia sint verioris olfactus quam non anhelantia. 82. 88. a. Si autem propter melius: erit econverso. ¶ Sed per hoc quod. d. amplius casu est. tur vene. 7. vie. demonstrat quod hoc est propter necessitate: non propter melius. Solutio. et quod animalia duri oculi non assimilantur olfactantibus sine inspiratione nisi si diuersitate creati ontis tantum: non quod iuamentum palpebrarum est de modo iuamenti inspirationis. ¶ Deinde. d. 7. odor est sicut sicut sapor est de modo iuamenti inspirationis. ¶ Deinde. d. 7. odor est sicut sicut sapor est de modo iuamenti inspirationis. ¶ Deinde. d. 7. odor est sicut sicut sapor est de modo iuamenti inspirationis.

¶ Deinde. d. 7. odor est sicut sicut sapor est de modo iuamenti inspirationis. ¶ Deinde. d. 7. odor est sicut sicut sapor est de modo iuamenti inspirationis. ¶ Deinde. d. 7. odor est sicut sicut sapor est de modo iuamenti inspirationis. ¶ Deinde. d. 7. odor est sicut sicut sapor est de modo iuamenti inspirationis.

Capitulum. x.

Quabile autem est quoddam tangibile: et hec causa quare non sit sensibile per medium extraneum existens corpus. Neque enim tactus et corpus in quo est humor quod est quid gustabile: est in humido sicut in materia. Hoc autem est quiddam tangibile. Unde et si in aqua essemus sentiremus utique appositum dulce. Non autem esset nobis tunc sensus per medium. Sed in eo quod miscetur humido sicut in potu. Color autem non sic videtur in eo quod miscetur: neque de fluxionibus.

Si in aqua essemus sentiremus utique appositum dulce. Non autem esset nobis tunc sensus per medium. Sed in eo quod miscetur humido sicut in potu. Color autem non sic videtur in eo quod miscetur: neque de fluxionibus.

¶ Gustus autem est aliquis tactus. Et est illud quod est in potentia istius dispositionis non per medium quod sit corpus extraneum. Tactus enim etiam non est sic. Et corpus in quo est sapor gustus in eo est humiditate: sicut res in materia. Et hoc est aliquid tangibile. Et ideo si nos fuerimus in aqua: et in aqua fuerit aliquid dulce: sentiremus non per medium: sed ad miscendo se cum humido: sicut est de vino. Color autem non videtur eo quod admiscetur: neque quia aliquid currit ab eo.

101 Uide pro hoc. j. co. 115. Uide. j. 113. vbi indigentia medij extrinseci non est de necessitate tactus subtilius.

Um compleuit sermonem de olfactu: et sensus gustus est illud quod debet consequi numerum si in ordine qui incepit a meliori et procedit ad magis necessarium: incepit loqui de eo et declarare quod est alius quis tactus: et quod propter hoc non indiget comprehendere suum sensibile per medium quod sit corpus extraneum: sed per medium quod sit pars animalis. ¶ Et. d. Gustus autem est aliquis tactus: et hoc non est in potentia alius cuius dispositionis per medium quod sit corpus extraneum: tactus enim est etiam sic. i. et iste sensus non est illud quod est in potentia istius dispositionis per medium quod est corpus extraneum: sed per medium quod est corpus non extraneum. D. d. Tactus enim etiam non est sic. i. tactus enim etiam comprehendit suum sensibile non per medium quod est corpus extraneum: sicut est de sensibus tribus predictis. ¶ Et quasi inducit istum sermonem pro ratione quod gustus est aliquis tactus. 7. q. d. gustus autem est alius quis tactus cum comprehendat suum sensibile non per medium quod sit corpus extraneum sicut tactus. 7. hoc est manifestum in secunda translatione ubi dicit. sensus autem gustus comprehendit per tactum. ¶ Et cum illius est quod sensibile per gustum non comprehenditur per medium inter gustans et gustatum quod est corpus extraneum: neque etiam tactus ita comprehenditur.

¶ D. corpus in quo est sapor: &c. i. & alio modo dicimus: etiam quod iste sensus est aliquis tactus. Corpus enim in quo existit sapor non est gustabile nisi secundum quod ille sapor existit in eo humore: cuius proportio ad illum saporum est sicut materie ad formam: & ideo iste sensus non comprehendit saporem nisi comprehendat humorem: cum sit impossibile ut denudetur ab eo. Et comprehendere humorem est aliquid tangere. Unde iste sensus videtur aliquis tactus. **¶** Deinde. d. & ideo si nos fuerimus in aqua &c. i. & quia gustus non indiget medio extraneo: ideo cum nos fuerimus in aqua in qua inuenitur aliquid dulce sentietur a nobis admiscendo se cum aqua: non quia recipit saporem abstractum a materia: et reddit eum isti sensui: sicut est de medijs extraneis que reddunt sensibilia sensibus. Illa enim non recipiunt sensibilia cum corporibus in quibus existunt: sed abstracta a materia.

¶ Et hoc demonstrat quod ipse opinatur quod odor non est corpus: si enim esset corpus: olfatus esset aliquis tactus. **¶** Deinde. d. color autem non videtur &c. i. color autem non videtur ita quod aliquid ex eo admisceatur cum aqua aut aere: neque quod aliquid currat ab eo in aerem aut aquam: sed tantum recipiunt ab eo intentionem coloris abstractam a materia. Unde dicimus in hoc & similibus quod comprehenduntur per medium extraneum.

¶ At quidem igitur medium nihil est. At autem color visibile: sic gustabile humor. **¶** Nihil autem facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem ut falsum. Bene enim liquidum ipsum est: & liquefactuum lingue.

¶ Secundum autem hunc modum medium non est medium. Sed que admodum color est visibile: sic sapor est gustabile.

¶ Et nihil recipit sensum gustus absque humiditate: sed in eo in actu aut potentia humiditas. U. g. falsum. Est enim velocis dissolutionis: & cum hoc dissoluit linguam.

¶ Iste autem sensus differt a sensibus qui comprehendunt per medium extraneum in hoc quod non comprehendit suum sensibile per medium. Sed que admodum color est visibile: in rei veritate proprium visui: ita sapor in rei veritate esse gustabile proprium gustui.

¶ D. d. & nihil recipit sensum saporis &c. i. nihil recipit sensum saporis qui dicitur gustus nisi sapor sit in humore: et humor est in saporoso: aut in actu. aut in potentia. U. g. falsum quod est humidum in potentia propinqua cum velociter dissoluitur et dissoluit humores qui sunt in lingua. Et ideo preparavit natura salivam in ore et preparavit. branchos in homine ad congregandum istam humiditatem: ut ea mediante gustentur sicca. Unde dicimus quod sapor non est sapor in actu: nisi in corpore humido in actu.

¶ Sicut autem visus sensibilis est: & inuisibilis: tenebre autem inuisibiles: iudicat autem & ipsas visus. Adhuc autem & valde splendidus est: etenim hoc inuisibiles: alio autem modo a tenebris. Similiter autem & auditus sonus et silentij: quorum aliud audibile: aliud non audibile: & magni soni: sicut visus est splendidus. Sicut enim parvus sonus inaudibilis quodammodo: sic & magnus et violentus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut & in alijs impossibile: aliud autem quibus aptum natum non habet aut prave:

Rfr oblectationi.

Mediaeque trinfeca non recis piit sensibilia cuj corporibus i qd existunt.

Idem. 3. co. 76. et 97.

Commē. contra Auic.

Nihil facit humoris sensus sine humiditate.

102

Propter quod natura prepara in salivam in ore.

sicut quod sine pedibus: et sine gradu dicitur. Sic autem gustus gustabilis quidem et non gustabilis: hoc autem est paruum aut paruum habens humorem: aut corruptivum gustus. Videtur autem principium esse potabile et non potabile: gustus enim quidem ambo. Sed hoc quidem ut paruum et corruptivum gustus. illud autem secundum naturam. Est autem commune tactus: et gustus potabile.

¶ Et sicut visus est res visibilis et non visibilis: nam obscuritas est non visibilis: et etiam distinguetur a visu. Et est etiam manifestum in eo quod est valde fulgens et splendens: hoc enim quoque modo est non visibile: sed tamen alio modo ab obscuritate. Et similiter auditus est soni et silentij quorum unum est audibile: et aliud non audibile: et est maximus soni: sicut visus est resplendentis. Quoad modum enim minimus sonus est non audibilis: ita aliquo modo est maximus sonus etiam. Et non visibile quidem dicitur sic universaliter sicut omnibus carentibus hoc. Et quoddam est innatum videre: sed non habet: aut habet: sed diminute: ut carens pede. Et similiter gustus est gustabilis et non gustabilis: et hoc est cutus sapor est debilis aut malus: aut corrumpens gustum. Et similiter existimatur de potabili et non potabili. Sunt enim gustus quoque modo: sed illud malum corrumpens gustum: et illud naturale. Et potabile est commune tactui et gustui.

103 ¶ D. sermo eius in hoc capitulo est manifestus: et abbreviatio eius est quod non sensibile dicitur in unoquoque sensuum tribus modis: aut de eo quod caret sensu proprio illi sensui de eis sensatis que innatus est habere: aut de eo quod est sensibile intantum in se respectu illius sensus: aut de eo quod est sensibile debile. ¶ U. g. obscuritas que est non sensibile secundum privationem in visu: et color splendens qui est non sensibilis propter intensiorem: et color latens qui est non sensibilis propter debilitatem. Et in auditu silentij secundum privationem: et maximus sonus secundum intensiorem: et sonus latens secundum debilitatem. Et in gustu insipidum secundum privationem: et horribile secundum malitiam: et debile secundum diminutionem. Omnia enim ista dicuntur non sensibilia: quoniam unumquodque istorum est privatio, aliter dispositionis naturaliter sensibilis illius sensus.

2 ¶ Deinde dicitur si visibile quidem dicitur et non visibile dicitur ut sicut dicitur in alijs sensibus multis modis: aut quod est innatus videri: sed non videtur: quod habet colorem: sed alio modo ab eo secundum quem innatum est habere. s. aut propter intensiorem aut propter debilitatem hoc dicitur non visibile. sicut dicitur in eo qui est debilis pedis quod non habet pedem. ¶ D. d. et potabile est commune tactui et gustui. i. quod secundum huiusmodi modum quod est in eo est tangibile: et secundum saporis est gustabile.

¶ Quia autem humidum quidem est gustabile: necesse est sensitivum ipsius neque humidum esse actu: neque impossibile fieri humidum.

¶ Patitur enim gustus aliquid a gustabili secundum quod gustabile est. Necessarium est ergo humectatum fore quod potest humectari saluatum: non humidum autem gustativum sensitivum. ¶ Signum autem neque sicca existit lingua: sentire: neque multum humidam. Hic enim tactus fit primum humidum: sicut cum alijs quod ante gustavit forte huius

Cōstem
distinctio
nē habes
de infinito
3. ph. 34. et
j. i. hoc. 2.
120. 3. de 3
s. 96. 3. de
5. me. 27.
2. 17. 2. s. i. k
de imob.
li. 5. ph. 2.
3. 1. 20.

morem gustet alterum. Et vt laborantibus amara oia videtur: propter id qd lingua plena hmōi humiditate sentiunt.

¶ Et qz gustabile est humidū: fuit necesse vt suus sensus nō eēt humidus in pfectione: neqz impole vt humefiat. ¶ Gustus em̄ quoquo mō patit̄ a gustabili hm̄ q̄ est gustabile. Vñ necesse ē vt humefiat illud qd possibile est vt humefiat z est saluatum: s; nō est humidum sensus gustus. ¶ Et signum eius est qz lingua nō sentit cum fuerit valde sicca: aut valde humida. Tactus em̄ ipse erit per primum humorem: sicut qui prius gustauit saporem fortem: deinde gustauit alium saporem. Et sicut egroti sentiunt oia amara: quia sentiunt ea per linguam submersam in tali humore. ¶ Cum declarauit ea que sunt cōia isti sensui z sensui tactus z alijs sensibus: incepit dicere quoddā primum membro istius sensus. s. lingue. ¶ Et. d. z qz gustabile est humidū z c. i. z qz materia saporis est humor: vt declaratū est in sensu z sensato: necesse fuit vt recipēs saporē recipiat humore cū sapore. Vñ necesse est vt iste sensus nō sit humidus in actu: neqz sit etiam impossibile vt recipiat humorem: cum sit innatus recipere saporem: qd est impossibile sine recepti one humoris: z. d. qz est necesse vt sit non humidus in actu: quia illud quod est aliquid in actu non est innatū recipere illud qd est in eo in actu hm̄ q̄ est in eo in actu. Vñ enim si haberet aliquem colorem in actu non reciperet colores.

2 ¶ D. d. gustus. n. patitur quoquo mō zc. i. z est necesse vt iste sensus sit innatus humefieri. mēbrū em̄ gustans patitur quoquo modo a gustabili: et qz gustui semper associat̄ humidū: necesse est vt gustās patiat̄ ab humore qui est in sapore. Vñ necesse est vt hoc mēbrū gustās sit i ea dispōne qua possibile est vt humefiat: z hoc erit vt nō sit humidū in se: z qz sit cum hoc saluātū ab accidentibus. z hoc intendebat cū. d. vñ necesse est vt humefiat zc. i. z qz necesse est vt hoc mēbrū humefiat: necesse est vt sit innatū humefieri. s. vt sit saluatum a siccitate intensa: z vt non sit humidum.

3 ¶ D. d. z signū eius est qz lingua zc. i. z signū eius qz lingua apud comprehensionē saporū dz saluari ab intēsa siccitate z dñio humoris est qz ipsa nō sentit saporē qñ fuerit intēse siccitatis: aut intēse humiditatis: sed tm̄ sentit cū fuerit in-naturali dispōne hm̄ quā innata est recipere humiditatem saporis. ¶ D. d. tactus em̄ ipse zc. i. z cū lingua innata est recipere saporem cū eius humiditate: necesse est vt super ipsum non dominet̄ alia humiditas. Prima em̄ humiditas dominās in lingua impedit eā in recipiēdo secundā humiditatem: quē admodū qz gustauerit aliquē saporē forte: z postea gustauerit alium saporē: tūc em̄ nō sentiet scdm̄ saporē propter dominū primum super linguā. ¶ D. d. z sicut infirmi sentiunt oēs saporē amarus quia sentiūt eos per linguā submersam in humore a maro. ita em̄ qui gustauerit aliquē saporē: z sua lingua fuerit humefacta in humore accidentali: tunc nō cōprehendet humore saporis propriū nisi admixtum cū qualitate illius primi humoris: z sic accidit necessario vt nō cōprehēdat saporē: qz nō cōprehēdit naturā saporis in dispōne illa hm̄ quā est materia illius saporis.

¶ Species aut̄ humorū sicut z in coloribus: simplices qdē contrarie sunt. vt dulce z amarū. Habite aut̄ sunt cū hac. quidē pingue: cū illa no salitū. Media aut̄ horū acre/ z austerū/ z pōticū/ z acutū. Fere em̄ he videtur esse humorū differētie. Quare gusta

Propter qd egrotis tibus oia amara videntur. 104.

Illud qd est aliqd i actu nō ē i actū recipere illud qd est i eo i actu hm̄ q̄ est i eo in actu. Idem. 5. 67. idē. 3. de aia. c. 4. idē. j. c. de sba or. idē. j. ph. 69.

Libet Secundus

fluū potentia est h̄mōt / gustabile aut̄ est factiū actu huius.

CEt modi saporū sunt sicut in colorib⁹: simplices quidē sunt con-
trarij: dulcis ⁊ amarus. Sequētes aut̄ sunt duo istū vnctuosum:
illū aut̄ salsum. Et que sunt inter ea sunt acutus ⁊ stipticus ⁊ pō-
ticus ⁊ acetosus. Isti entm̄ modi fere vident̄ esse modi saporum.
Vnde necesse est vt gustās sit illud qđ est in potentia istius dispo-
sitionis: ⁊ gustabile sit agens.

105 **C**Et dispō modoz saporū adinuicē est sicut dispō colorū adinuicē: quēad-
modū igit̄ colores simplices sunt albus ⁊ niger ex quib⁹ cōponuntur alijs:
quoz quidā sunt ppinquiores simplicib⁹: ita est de saporib⁹. s. q̄ simplices
eoz sunt p̄trarij. s. dulcis ⁊ amarus: ⁊ sequit̄ dulcē vnctuosus: ⁊ salsum amar-
rū. ⁊ inter istos sunt acutus ⁊ stipticus: ⁊ acetosus. **C**Et hoc qđ. d. in colorū

Digressio **O**bus manifestū est. In saporibus h̄o h̄z qđnē. Salenus em̄ opinatur q̄ pō-
ticus ⁊ acetosus frigidū sunt: ⁊ q̄ acutus est calidior amaro. **C**Et si nos cō-
cellerim⁹ q̄ isti saporēs p̄sequunt̄ calorē ⁊ frigus: necesse est q̄ p̄trarietas ī
istis sit in illo qđ est vltimo calidū: ⁊ in illo qđ est vltimo frigidū: ⁊ si p̄cesse-
rimus q̄ ita est de saporib⁹ sicut est de colorib⁹. s. idē color: sit a caliditate
vel a frigiditate: tūc nō accidet impole. **C**Et v̄ q̄ hec opinio Saleni sit er-
ror. Videm⁹ em̄ q̄ amaritudo qñqz inuenit̄ cū frigiditate. U. g. q̄ amaritudo
q̄ est in fructib⁹ in primo cremēto demōstrat frigus. Et amaritudo q̄ est
in reb⁹ cōbustis demōstrat calorē: ⁊ s̄tr nō est impole vt aliqua dulcedo sit
frigida. Videt̄ em̄ q̄ plāte amari saporis apud cōplemētū sunt dulces aut
insipide in principio. **C**Et signū eius q̄ isti saporēs sunt mediū est q̄ plāte

Prima rō
p̄tra Sale-
num.

Scda rō.

habētes saporēs nō trāsferunt̄ ex amaritudine ad dulcedinē in eis q̄ inna-
te sunt esse dulces in fine nisi mediāte aliquo illoz saporū. ⁊ hoc erit fm̄ q̄
p̄tinet illi amaro existētī in illa plāta: ⁊ illi dulci existētī in ea. Quēadmodū

Nō est ne albedo nō trāsferat̄ ad nigredinē vel ecōuerso nisi mediāte aliquo colorum
cessarium mediōz. In aliquo igit̄ trāsferit̄ mediāte charopoz: in aliq̄ mediāte kiano.
vt transla- **N**ō em̄ est necesse vt trāslatio in extremis sit sup̄ oia media. **C** a Et v̄ p̄
tio ī extre- se manifestū est q̄ amara ⁊ dulce sunt ī fine p̄trarietatis inquātū sunt sapo-
mis sit su- res. Quapropter necesse est vt alijs saporēs sint mediū inter hos duos: ⁊ cōs-
p̄ oia me- positi ex extremis. Scdm̄ hoc igit̄ debemus ponere hoc. b **C**Et non debe-
dia. Ides- mus aduertere sermone Saleni. Suus em̄ sermo non est verus in cōplexio-
3. celi. 4. nibus saporū fm̄ suas naturas: ⁊ si cōcellerim⁹ q̄ oē dulc. est calidū: ⁊ omne
p̄ amarū etiā est calidū debem⁹ etiā dicere q̄ hoc nō est nisi respectu corporis

aTertia
ratio.

bQuarta
ratio.

Quinta rō

hois nō respectu nature ipsi⁹ rei: experiētis em̄ h̄z testē hoc in corpore h̄u-
mano: tñ hoc nō demōstrat naturā ipsoz saporū. **C**Et v̄ q̄ sapor magis se-
quit̄ humiditatē ⁊ siccitatē q̄ caliditatē ⁊ frigiditatē. Necesse est enim alijs
quā opinari cōplexione terminari ex qua fit amaritudo: ⁊ aliā ex qua dulce
do: ⁊ iste due cōplexiones sunt p̄trarietatis fm̄ hūc modū: locus de hac per-
scrutatione est in libro de sensu ⁊ sensato: ⁊ etiā de numero modoz saporū.

CD. d. quapropter necesse est vt gustās sit illud ⁊ c. i. declaratū est ex predi-
ctis q̄ iste sensus est illud qđ est ī potētia oēs isti saporēs: ⁊ sapor ⁊ gust⁹
est agēs ⁊ mouēs istū sensum de potētia in actu. Cap. xj.

Quod tangibili autem ⁊ tactu eadē rō. Si em̄ tactus nō
est vnus sensus / sed plures: necessarium est ⁊ tāgibi-
lla sensibilia plura esse. Habet autem dubitationem
vtru in plures sint aut vnus.

CDe tangibili autem et de tactu idem est sermo

Tactus enim si non fuerit vnus genus / sed plures: necesse vt tā-
gibilla etiā sint plura vno. Sz est dubiū vtrū sint vnū aut plura.

¶ Modo vult loqui de tactu: z. d. de tangibili autē z de tactu z. c. i. vtrum au-
tem tangibile sit vnū aut plura vno est dubium sicut est de tac: u: z sermo in 106
eis est idem: z innuit per hoc causam propter quam latet hoc in hoc sensu
z non latet in alijs sensib⁹. De illis em̄ qz manifestū fuit qd sensibile eorum
est vnū in gñe: fuit etiā manifestū eos esse vnū in gñe. in hoc sensu autem
quia ignoratum est de suis sensibilibus: fuit etiam ignoratum de sensu.

¶ D. d. tactus em̄ si non fuerit vnum genus z. c. i. sermo de eis in hac inten-
tione idem est. Notum est enim nobis qd si tactus non est vnum genus: sed
plura vno: necesse est qd tangibilia sint plura vno. z si tangibilia sint plura
vno: necesse est vt iste sensus sit plus vno: sed licet zsecutio in istis duobus
syllogisimis sit manifesta: tñ destructio vel positio in eo est ignorata.

¶ Et quid est sensituum tangibilis vtrum caro: z in alijs ppor-
tionale: aut non: sed hoc quidem est medium. Primum autē sen-
situum aliud quidem est intus. ¶ Omnis etenim sensus vnus
contrarietatis esse videtur: vt visus albi z nigri: auditus grauis z
acuti: gustus amari z dulcis. In tangibili autē multe insunt con-
trarietates: z calidum frigidum: humidum z siccum: durū z mol-
le: z aliorum quecūqz sunt huiusmodi.

¶ Sensus autem tactus vtrum est in carne aut in alio simili aut
non: sed ista est medium. Primum autem sentiens est aliud intrin-
secum. ¶ Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contra-
rietatis. U. g. visus albi z nigri. z auditus grauis z acuti: z gust⁹
dulcis z amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria: cali-
dum z frigidum: z siccum z humidum: z durum z molle: z asperū
z lenē: z alia similia.

¶ Cum narravit qd dubium est vtrum sensus tactus sit eiusdē virtutis aut 107
plures: incepit dicere sermones dubitabiles in hoc. ¶ Et. d. sensus autē ta- Si ppor-
ctus z. c. i. z principium considerationis in hoc est: vtrum sensus tactus sit tio carnis
in carne aut in simili carni in animalibus carentibus carne: aut sensus tactus ad tactus
nō est in carne: sed caro est quasi medium. ¶ Et dixit hoc: quia si fuerit de hit sicut p
claratum qd sensus tactus est in carne: ita qd proportio carnis ad ipsum sit portio oc-
sicut proportio oculi ad visum: manifestum est qd sensus tactus est vna vir cui ad vi-
tus: qm̄ vnum instrumentum non est nisi vnus virtutis. Si autem fuerit sum mani-
declaratum qd ista virtus fuerit plures vna: necesse est vt caro nō sit nisi me- tentuz e q
dium: z vt non sit quasi instrumentum. sensus ta

¶ Et cum narravit hoc: incepit inducere sermones dubitabiles: et incepit ctus sit
ab eis qd demonstrāt virtutē tactus esse plurē vna: qz post inducet ea qd de- vna pl⁹
monstrāt ipsam esse vnam: ex hoc qd apparet qd cum sensibile fuerit positū z
super carnē statim sentiet: et quo existimatur qd ista virtus est vna: z dixit:
sed ista est medium z. c. i. vtrum sensus tactus est in carne: ita qd sit vna vir-
tus: aut non est in carne sed intra: z est plus q̄ vna virtus est dubium. pōt
enim aliquis dicere qd caro est medium: z qd primū sentiens qd est instrumē-
tum istius virtutis est aliquid intrinsecū. z qd est plus q̄ vnū instrumentū.
z signū eius est: qz manifestū est qd idem sensus non cōprehendit nisi vnam
contrarietatem: et eius media: visus enim comprehendit album et ni-
gram et media: et auditus: graue et acutum z media: z gustus dulce z ama-

Liber Secundus.

Documē-
tum.
Pro hoc
vide. 2.
priorū. c.
21. 7. 4. to
pl. ca. 5.
R

rum et media. Tactus autē multa contraria. U. g. calidū et frigidū: et humidū et siccū: et asperum et molle: et alia contraria. Unde necesse est ut ista virtus sit plures vna: et quod caro sit quasi medium. Et hoc quod dixit manifestū est: quoniam si vna virtus est que comprehendit vnam contrarietatem: contingit oppositum conuerti cum opposito. scilicet ut que non comprehendit vnam contrarietatem sed plures non sit vna virtus.

Habet autem solutionem quādam ad hanc dubitationē: et quod in alijs sensibus sunt contrarietates plures: ut in voce nō solum acumen et grauitas: sed magnitudo: et paruitas / et lenitas et asperitas vocis et similia alia. Sunt autem et circa colorem differentie huiusmodi altere. Sed quod sit vnum subiectum sicut auditui sonus sic tactui: non manifestum est.

Sed est hic aliquid per quod dissoluitur ista questio. In alijs enim sensibus sunt modi contrarietatis plures vno. U. g. in sono cum acuto et graui est magnum et paruum: et sonus leuis et asper: et alia similia. Et in colore etiam sunt alij similes istis. Sed tamen non est manifestum quid est illud vnum subiectum: sicut est sonus auditus: sic tactus.

108 Cū dedit sermonē facientem credere quod sensus tactus sit plus vno dedit aliū sermonē quasi dubitationē super hanc sermonē. Et dixit. sed est aliq̄s et c. i. potest aliquis dicere aliquid esse per quod dissoluitur iste sermo per quem probatur quod sensus tactus est plus vno: et quod in alijs sensibus etiā sunt modi contrarietatis plures vno. U. g. quod auditus comprehendit graue et acutum: et magnum et paruum: et lene et asperū. et sicut visus comprehendit multa album et nigrum: et splendens: et non splendens: quapropter non est necesse ex hoc quod tactus comprehendit plus vna ut sit plures: et quod caro sit quasi medium.

2 Et cum dedit hanc dubitationē super sermonem probantē quod iste sensus est plus vno: incepit excitare modū debilitatis eius et dixit: sed non est manifestū et c. i. sed iste sermo non sequitur quoniam si magna contrarietas que est in tactu sit similis contrarietati existenti in vnoquoque sensu: necesse est ut subiectū modorum contrarietatis que est in tactu sic vnum: sicut est in visu et in auditu. Sonus enim est subiectū illorum contrarietatum predictorū: et similiter color est subiectū modorum contrarietatis comprehensibilium per visum. Sed non est manifestū quid est vnum subiectū contrarietatum sensus et tactus: imo apparet quod subiectum multiplicatur secundum multiplicationē contrarietatum. Et intendit per subiectū hic genus quod diuidit in hec contraria. Et hoc quod dixit manifestū est. Necesse est enim si posuerimus quod vnus sensus comprehendit multos modos contrarietatis: ut genus subiectū illis modis sit vnum. Quoniam necesse est aliquid esse commune illi multitudini quod comprehenditur ab illo vno sensu.

7. me. 43.
Digressio
quod tactus non
sit vnus ab
vno obiecto
eto.

et si non: non erit illic aliquid per quod ille sensus poterit dici vnus: quoniam sensus non est vnus nisi per vnā intentionē. Et cū contraria fuerint diuersa in generibus: tunc virtutes erunt diuersae ideo illud quod recipit contrarietatem colorū aliud est a recipiente saporū contrarietate: cū ista contraria sint diuersa in genere. Vnde necesse est si tactus sit vna virtus ut modi contrarietatum quos comprehendit sit vnum genus subiectum eis quod dicatur de eis vniuoce: ut sonus qui dicitur vniuoce sit de modis sonorum: et color de modis colorum. Sed contraria tactus non videntur habere genus quod dicatur de eis nisi equiuoce. Quale enim quod dicitur de calido et frigido et graui et leui: non dicitur

dicit nisi pure equo ce. Et illud quod dictum est de equocatione in hoc nomine quod dicitur de sapore de calore et frigore et odore. Quia enim hec nomina sunt in predicamento qualitatis: et graue et leue in predicamento subiecti. Et ideo necesse est ut virtus comprehēdens contrarietatem quae est in graui et leui sit virtus comprehēdens contrarietatem quae est in calido et frigido: necesse est: et quomodo non: est illa que comprehēdit graue et leue: non comprehēdit ea nisi mediāte motu. scilicet quod non comprehēdit graue nisi quando mouet eam corpus graue aut leue. Et ideo oportet opinari quod velit Aristoteles. quod sensus tactus est plus quam vnus: et quod caro est. quod ei medium a. Licet iste sermo sit contrarius sermōni in libro de animalibus: b

a Solutio
in dictione
b 2. d. pte
b^o animalium
ca. 6. 3. de
natura animalium.
ca. 5.

Quod autem est sensituum intus aut non: sed mox caro. nulum videtur esse signum fieri sensum simul cum tactu. Et tamen nunc si quis circa carnem extēderit ut pellem faciens similiter sensum mox tactum insinuat: et tamen constat quod non est in hoc sensituum. Si autem et connaturale fuerit citius utique pertinet sensus.

Quod autem sensus sit intra aut non: sed est primum quod apparet. scilicet. caro. Existimatur quod istud signum nihil est. scilicet. quod sensus est quando tangitur. Quoniam si tu acceperis membranam et in duas carnes ea: tunc eodem modo apparebit sensus quando tangitur: licet manifestum est quod sentiens non est in istis rebus. Si igitur fuerit solidatum cum eo: tunc sensus citius prouenit etiam.

Cum dedit sermonem necessarium ex quo apparet quod sensus tactus est plus vnus: et quod caro est quasi medium ut exposuimus: licet sit contra opinionem Alex. et expositionem Themistii: quibus Themistius dicat aperte quod ista est opinio Aristotelis. scilicet. quod caro est quasi medium sed isti videntur non scire rationem super quam sustentabatur. Aristoteles in hoc. et est quod sensibilia tactus non comunicant in eodem genere quod de eis dicatur vninoce necesse est ut sit plus vnus. Et nos dicemus rationem Alex. in hoc et dissoluemus eam: et cum iam compleuit hoc declarare et dissolvere questionem contingente in hoc: reuersus est ad destruendum illud ex quo existimatur quod caro est instrumentum istius virtus.

Et dicitur. vtrum autem sentiens est intra et c. i. dicere autem quod tangens non est intra: sed est in primo eorum que apparent. scilicet. in carne. Caro enim cum fuerit positum super ipsam aliquod gustabile comprehēdet ipsum: ut est sermo quod istud argumentum non tenet. scilicet. quod sensus tactus sit quando tangibile tangit carnem. **¶** D. debilitant hoc argumentum: et dicit: quoniam si tu acceperis membranam et c. i. quousque si tu acceperis membranam non spissam: et indueris eam carnem: et posueris super carnem aliquod tangibile: tunc statim comprehēdetur a sensu ac si esset absque illa membrana. **¶** D. d. licet sit manifestum quod sentiens non est in istis rebus. i. licet sit manifestum quod primum sentiens non est in cute non est impossibile ut caro sit talis dispositionis. scilicet. ut sit medium quasi cutis: in apparitionibus autem in carne nulla dubitatio est super ea que iam declarata sunt ratione. **¶** D. d. si igitur fuerit consolidatum. i. et nulla differentia est in hac intentione siue caro fuerit continua cum sentiente: siue membrana fuerit non continua: cutis enim si esset continua: tunc est

Cōm. d. Quer. sup. aia.

K

Liber Secundus

tius redderet sensum. Continuatio igitur non dat carni nisi facilitatem per transitus sensus: nō qz cōtinuatio det vt caro sit instrumētū istius sensus.

Propter quod talis pars corporis videtur sic se habere: sicut si circulariter nobis copulatus esset aer. Videremur enim vno quodam sentire et sonum: et odorem: et colorem: et vnus quidem sensus esset auditus: visus: et olfatus. Hunc autē qm̄ determinatū est per qd̄ fiunt motus: manifesta sunt p̄dicta sensitiva altera esse.

Et ideo istud instrumentum est de corpore: quasi aer si esset applicatus cum corpore in circuitu. Tunc enim existimaremus qd̄ per id sentiremus sonum: et colorem: et odorem: et q̄ visus: et auditus: et olfatus esset sensus vnus. Abodo autem quia aer per quez fiunt isti motus scilicet videre: et audire: et olfacere est distinctus: apparent sensus quos diximus esse diuersi.

I Cum declarauit q̄ tactus est plus vno sensu: et q̄ ppter hoc caro d̄ esse media istis sensibus: et q̄ dubitatio super hoc ex eo q̄ apparet sensui que fecit multos homines dicere q̄ caro est instrumētū istius sensus. et q̄ iste sensus est vnus: nō sufficit. Incepit declarare modū ex quo cōtingit ista existimatio cōis oibus: et forte ipse est vnus eorum in libro de animalibus: q̄ hoc existimauerunt. **E**t dixit: et ideo hoc mēbrū de corpore etc. et ista existimatio accidit hominibus: qz hoc mēbrū. sc. caro assimilatur aeri si esset applicatus cum corpore: qm̄ si aer fin̄ q̄ est medium fuisset applicatus cum corpore sicut caro. i. esset pars corporis: tunc existimaremus q̄ per idem sentiremus sonū et colorem: et odorem: et q̄ hec tria sunt vnus sensus. et hoc idē accidit sensibus tactus cum carne: ita q̄ fuit existimatiō eos esse vnū sensum. **C**. d. modo autē quia aer etc. i. sed apparet q̄ tres sensus isti sunt diuersi h̄ sint p̄ idem medium: quia medium non est pars nostri. Caro autem quia est pars nostri non apparuit hoc in sensibus tactus: et fuit existimatum eos esse vnū sensum: sed demonstratio coegit q̄ sint plures vno sensu. sentit enim plura

I vno sensibili in carne.

Ex aere autē aq̄ im-
pote ē esse
aiati cor-
p̄: opz ei
firmū esse.
**36.4. me-
teoz. 2. 1. f.**
65. 29.

In tactu autem hoc quidem nunc immanifestum est: ex aere quidem enim aut aqua impossibile est constare animatum corpus. oportet enim firmum esse. Relinquitur autem mixtum ex terra: et ex his esse vt vniuersaliter caro: et proportionale. Quare necessarium est et corpus esse medium tactui applicatum: per quod fiant sensus: cum sint plures.

In tactu autem hoc modo latet: impossibile est. n. vt cōstitutio corporis animati sit ex aere: aut ex aqua. Indiget enim vt sit durum. Remanet igitur vt sit ex terra: et ex istis in carne: et similibus. Unde necesse est vt corpus medium tangens sit applicatum: per cuius mediationem erunt sensus plures q̄ vnus.

I Cum declarauit modū ex quo cōtingit ista existimatio in sensibus tactus: et nō cōtingit in alijs sensibus: incepit narrare cām et necessitatem in hoc q̄ mediū in tactu est applicatū in alijs nō applicatū. **E**t. d. in tactu autem etc. i. tactui autē accidit hoc ita q̄ ista intētio latet in eo. sc. q̄ est plus q̄ vnus sensus: ex hoc q̄ omnis sensus indiget medio: et animalia indigent in salute vt sentiant tāgibilia: ideo fuit necesse vt medium esse pars eius.

Et fuit impossibile vt hoc mediū quod est pars eius esset aqua aut aer.

Impoſe eſt em̄ ſicut. d. vt cōſtitutio corporis eſſet ex aere aut aqua. Alia em̄ indigēt neceſſario corpe duro: ex quo cōtingit neceſſario vt mediū ſenſibus tact^o eſſet corp^o admixtū ſuper qđ abūdaret terreſtritas: ⁊ eſt caro et eius ſimile in alialibus carentib^o carne: ⁊ ſic eſt intelligendus iſte ſermo.

Et ipſe excitauit nos ſup hoc qđ diminuit in ſermone p hoc qđ. d. neceſſe eſt igit^r vt corp^o mediū tangēs ſit applicatū. i. neceſſe eſt igit^r q^o ois ſenſus ſit per mediū. cū ſenſus nō ſentiāt ſua ſenſibilia niſi tangēdo: ⁊ alia indi- gent vt ſentiāt ſenſibilia occurrētia: vt mediū ſit applicatū ⁊ pars corporis.

D. d. per cuius mediati onē erūt ſenſus ⁊ ſunt plures vno. i. ſenſus tact^o.
 Demōſtrat autem q^o plures ſint qui in lingua tactus. Omnia enim tangibilia ſentit lingua ſim eandem partem ⁊ humore. Si quidem igitur ⁊ alia caro ſentiret humorem: videretur vnus et idem eſſe ſenſus: guſtus: ⁊ tactus. Nunc autem ſunt duo propter id q^o non conuertitur.

Et demōſtrat eos eſſe plures vno tactus lingue. Omnia tangibilia ſentiuntur per idem membrū: ⁊ ſaporem. ſi ergo alia caro ſentiret ſaporem: tunc exiſtimator q^o guſtus ⁊ tactus eſſent idē ſenſus. Nōdo autem ſunt duo quia non conuertitur.

Et demōſtrat q^o ſenſus tactus eſt plus q̄ vnus: ⁊ qđ hoc latet q^o caro eſt
 112
 B
 36 ſenſus
 idē iſtū.
 2 ſle. 3. 2.
 107. 23. 6
 aia. 2. 50.
 C
 Ex hoc ſu-
 mitq^o iter
 duo cor-
 pora vis-
 cta eadē
 medium.
 quāſi mediū tactus qui eſt in lingua: qm̄ ſentimus oia tangibilia per hoc mēbrum ⁊ etiā ſaporē: ſuit neceſſe vt caro que eſt in hoc mēbro ſit quāſi me- dium nō quāſi inſtrumentū: qm̄ ſi eſſet inſtrumentū ſaporis nō cōprehēde- ret tangibile: ⁊ ſi tangibile: nō ſaporē. Idem em̄ ſenſus idem hz inſtrume- tum. Si igit^r alia caro que eſt in corpore ſentiret ſaporē: ſicut caro q̄ eſt in lingua: tūc exiſtimator q^o guſtus ⁊ tactus eſſent idē ſenſus. D. d. modo aut^r ſunt duo q^o nō cōuertit. i. modo autē nō accidit hoc q^o nō cōuertitur ſcilz q^o ois caro guſtās eſt tangens: ſed nō omnis caro tangens eſt guſtans.

Dubitabit autē aliquis ſi omne corpus profundū habet. Hec autem eſt tertia magnitudo. Quorū autem corporū medium eſt aliquod corpus: nō contingit ipſa adinuicē ſe tangere: humidū autē non eſt ſine corpore nec humectatū: ſed neceſſe eſt aquā eſſe aut habere aquam. Que vero tanguntur adinuicem in aqua: ni- ſi ſicca extrema ſint: neceſſe eſt aquam habere mediū quo reple- ta ſunt vltima. Si autem hoc verum: impoſſibile eſt tangere al- quid aliud in aqua. Eodem autē modo ⁊ in aere. Similiter em̄ ſe habet aer ad ea que ſunt in ipſo: ⁊ aqua ad ea que ſunt in aqua. Latet autem magis nos ſicut ⁊ que ſunt in aqua animalia: ſi hu- mectatum tangit humectatum.

Ex eis de quib^o dubitat homo eſt q^o omne corpus hz profun- dum: ⁊ hec eſt tertia dimēſio. Et corpora inter q̄ exiſtit aliqđ cor- pus medium impoſſibile eſt vt tangāt ſe adinuicem. Et humi- dum non eſt extra corpus neq^o humectatum. Immo neceſſe eſt vt ſit aqua aut aliquid in quo eſt aqua. Et ea que occurrunt ſibi in aqua adinuicem: cum ſua extrema nō fuerint ſicca: neceſſe eſt vt inter ea ſit medium: et eſt illud in quo vltima eorum ſunt ſubmerſa. Et ſi hoc eſt verum: impoſſibile eſt vt aliquid tangat

Liber Secundus

aliud in aqua: et similiter in aere. Aer enim ita est cum eis qui sunt in eo: sicut aqua cum eis qui sunt in aqua. U. g. animalia que sunt in aqua si corpus humectatum tangit corpus humectatum.

¹¹³
Cum declarauit quod tactus indiget carne pro medio: et quod est plus quam unus: cepit etiam querere utrum iste sensus cum hoc quod indiget carne indigeat etiam medio extrinseco: aut sufficit etiam caro sine medio extrinseco. et ista questio etiam accidit in gustu. **E**t. d. et ex eis in quibus homo dubitat est et. i. et dubitat homo in hoc utrum tactus indigeat medio extrinseco: cum hoc quod indiget medio quod est caro. Omne enim corpus habet profundum: et est tertia mensura corporis. **D**. d. et corpora inter que est medium et. i. et cum omne corpus habet profundum: necesse est ut inter omnia duo corpora non se tangant sit corpus: et cum ita sit contingit ut corpora sicca inter que est medium corpus humidum: impossibile est ut tangant se adiuuicem absque eo quod sue superficies sint humefacte ab illo corpore humido: et humiditas impossibile est ut sit extra illud medium. U. g. corpora humectata: quoniam impossibile est ut tangant se nisi inter ea sit aqua: aut aliquid aque.

²
D. d. et ea que occurrunt sibi adiuuicem cum extrema eorum fuerint non sicca et. i. et cum corpora sicca non occurrunt sibi in corporibus humidis nisi extrema eorum fuerint humectata: necesse est ut non occurrant sibi nisi inter ea sit medium: et est corpus in quo superficies eorum sunt submersae. et cum ita sit impossibile est ut corpus siccum tangat corpus siccum in aqua aut in aere: nisi inter ea sit corpus aut ex aqua: aut ex aere. **D**. d. et similiter etiam de aere. aer enim et. i. et ita est de aere sicut de aqua in hoc. Sed humefactio eorum que sunt in aqua est manifesta sensui: humefactio autem eorum que sunt in aere non sentitur: sed ratio cogit eam esse eiusdem modi. U. g. animal quod est in aqua: quoniam cum manifestum est quod impossibile est ut aliquid tangat nisi mediante aqua: sic debet esse in animalibus que sunt in aere.

humefactio in aqua est manifesta sensui: sed ea que est in aere latet sensui. **J**. ph. c. 54
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56
J. ph. c. 56

Utrum igitur omnium sit similiter sensus: an aliorum aliter: sicut nunc videtur quidem gustus et tactus in tangendo: alij autem a longe. **H**oc autem non est: sed durum et molle per altera sentimus: sicut et sonabile et visibile: et odorabile: sed alia quidem a longe: alia vero a prope: prope quod latet: quoniam omnia sentimus per medium: sed in his latet. **E**t quidem sicut diximus prius: et si per pellem sentiremus omnia tangibilia ignorato quoniam prohibet: similiter utique haberemus sicut et nunc in aqua et in aere. **P**utamus enim nunc ipsa tangere et nihil esse per medium.

Oia sentimus per medium.

Utrum igitur sensus omnium rerum est eodem modo: aut sensus rerum diuersarum est diuersus: ut existimat quod gustus et tactus sunt per tangere: alia autem sunt a remoto: aut non est ita. **S**ed nos etiam non sentimus durum et molle: nisi mediantibus alijs rebus: sicut sentimus faciens sonum: et visibile: et audibile. **S**ed ista a remoto: et illa duo a propinquo. **E**t ideo non fuit perceptum et si non omnia sentimus per aliquod medium: sed non non apprehenditur a nobis in his duobus. **I**am enim diximus etiam prius quod si nos sentiremus tangibilia membrana mediate ita quod non perciperemus: tunc dispositio nostra esset: sicut dispositio nostra modo in aqua aut in aere. **M**odo enim existimamus tangere ea: et non est illud.

Et cum fuerit concessum hoc quod diximus quod corpora sicca impossibi-
le est ut tangant se in corporibus humidis nisi inter ea sit aliquod corp^o 114
ex illo humido: querendū est vtrum sentire oia sensibilia fiat eodē modo
scilicet per mediū: aut sentire res diuersas sit diuersim. s. quod sentire quasdam
non est per mediū: vt existimatur de tactu et gustu: et quasdam per mediū
et sine tactu: sed a remoto: vt auditus: et olfactus: et visus.

Aut nō est ita scilicet oia tangibilia sentim^o p hoc idē mediū: per quod sentim^o il-
la tria residua: scilicet tñ differūt in hoc quod sensibilia in istis trib^o cōprehēdunt^o 2
a remoto et in tactu et gustu a propinquo. et cum ita sit non sentim^o oēs res
nisi per mediū extrinsecum: sed istud mediū non percipit a nobis in tactu.

Quādamodū si sentiremus tangibilia mediāte mēbrana absq^e eo quod per-
ciperemus illā mēbrana esse super nos: quā dispositio nostra esset cum hac
mēbrana p cuius mediationē sentiremus tangibilia absq^e pceptione illi^o: 3
sicut esset dispositio nostra in sentiendo: mediāte aqua aut aere. s. quādamo-
dum accideret nobis existimare quod nos nō sentimus tangibilia nisi tangēdo:
nō mediāte illa mēbrana cū nō percipim^o illā esse oino: sic possibile est hoc ac-
cidere nobis in aqua aut aere. s. existimare quod nos sentim^o res sine medias-
tione earū: sed nos in rei veritate nihil tangimus nisi p mediationē earū.

Sed differt tangibile a visibilibus et sonantibus: quoniam illa
quidem sentimus ex eo quod medium mouet aliquid nos. Tangibi-
lia vero non a medio: sed simul cum medio. Sicut per clypeum
percussus: non enim clypeus percussus prius percussit: sed simul
accidit vtraque percuti.

Sed tangibile differt a visibilibus et facientibus sonum. Nos
enim sentimus ista ita quod medium agit quoquomodo in nobis:
et nos in tangibilibus nō a medio: sed cum medio. Verbi gratia
illi cui accidit ictus mediante scuto. Scutum enim non est illud
quod percussit ipsum cum percutiebatur scutum: sed accidit quod p
cussio amborum fuit simul.

Id est sed licet cōsequitur ex hoc sermone quod tangibilia non sunt nisi p me-
dium sicut tres sensus: tamē opinandū est quod actio mediū in hoc sensu nō est
sicut actio mediū in illis: sed tangibilia differunt a coloribus: et a sonis in
hoc quod indigēt medio: quia sensibilia in illis tribus primo agūt in mediū: 115
deinde medium in nos. Tangibilia autē in simul agunt in nos et in mediū. 116
Sed debes intelligere hic per simul non quia in eodē tempore patit me-
dium et sensus tangibilibus et in illis duobus tēporibus. Existimatur enim
quod visus et aer alterant a colore in eodē instanti: sed intendit hic per priorita-
tem et posterioritatem in illis: prioritatem scilicet causam. s. quod sensibile est causa re-
mota in motione sensus: et mediū est causa propinqua. in tactu autem: me-
diū et sensus mouētur in simul a tangibilib^o: sed mediū nihil facit in hoc.

Sed est aliquid accidens ex necessitate: nō quod est necesse inesse sensus si-
cut mediū est necessariū in esse aliorū: et ideo assimilatur passionē nostrā a
tangibilibus passioni nostre a percussione mediante scuto. Quādamodū
igitur nō debet aliquis dicere quod scutum est necessariū in actiōe percussiois
nostrae: ita quod scutum sit causa propinqua. et percussio est causa remota. ita est
de aere cum tangibilibus. s. quod non debet aliquis dicere quod illud necesse
est ad sentire tangibilia: sed dicim^o quod in simul patimur nos et scutum ab ictu.

Per Simul igitur debem^o intelligere priuationē prioritatis et posteriori-
tatis in causa nō in tempore. Et intendebat per hoc declarare quod istud
2
3

115
pila post
q̄ ponit
vtriaz iter
mediū ta
ct^o et alios
rū sensū

2
3
Ois me-
diū est ne-
cessarium
in tactu.

Documē-
tum.

Liber Secundus

nō est mediū fm q̄ est necessariū omni sensui in sentiēdo: sed mediū qd̄ h̄c
iusmodi est in hoc sensu est caro: et hoc q̄si diceretur mediū erit fm accidens.

3 **Sic** igit̄ intelligendus est iste locus nō qd̄ Bri. dubitauit: in hoc et non cō
plent neq̄ declarauit modū fm quē dicitur q̄ tangibilia non sentiuntur ni
si per mediū extrinsecum: neq̄ etiā Bristo. in hoc sermone fuit valde obli
tus: sicut dicit Themistius et alij. Dicunt enim qd̄ nos si concesserimus qd̄
tangibilia non comprehenduntur in aqua et in aere nisi mediātibus istis:
quid possumus dicere in comprehensione qualitatum tāgibilem in istis
duobus medijs ipsis.

4 **Et** ego dico q̄ obliuio fortis nō fuit nisi a dicente hunc sermonē licet sit
Buer. fo- valde difficilis fm qd̄ apparet. Omne em̄ aial qd̄ innatum est esse in aqua
luto. aut aere nō sentit aliquā qualitātē caliditatis aut frigiditatis in eis: si fue
rint in simplicitate quā debent habere: quia est locus eius naturalis: et lo
cus est similis locato: vt declaratū est in sermonib⁹ vniuersalibus. Et iam

4. ph. tcr. declaratū est qd̄ sensibile est cōtrariū ante passionem. **Et** cum ita sit aial
eom. 4. 8. i sentit calorem aut frigus in aere: aut in aqua: nisi quādo cum eis admī
sentur corpora calida aut frigida. Illa ergo corpora sunt alia ab aqua et
ab aere naturali: et cum ita sit illud qd̄ accidit ex hoc quādo sentim⁹ q̄ aer
aut aqua calefactus est aut infrigidat⁹: illud idem accidit in corporibus
que apparent visu esse alia ab aere et aqua. s. qd̄ nos non sentimus ea nisi
mediante aqua et aere naturali vt declaratū est ex sermone predicto. **Et**
si aer et aqua continent animalia haberent qualitātē contrariā: tunc im
pedirent cōprehensionē qualitātū contrariarum ab animalibus.

5 **Et** pp̄ hoc qd̄ dixim⁹ nō est opinandū aquā calefieri dum fuerit aqua pu
ra: neq̄ q̄ aer infrigidet̄ dū est aer pur⁹: sed hoc accidit pp̄ corpora admix
ta cum eis calida aut frigida: et hoc fecit dubitare homines: ita qd̄ frigiditas
nō est accidens inseparabile aque sicut calor igni: et ista existimatio ac
cidit: q̄ vulgus cōsuevit vocare aquā dum liquefactio remanet in ea: licet
in rei veritate non est aqua pura sed admixta. Ista enim qualitas est mag
is cognita omnib⁹ suis qualitātib⁹ sensibilib⁹: sicut calor in igne: et ideo
vulgus non absolute vocat ignem qui infrigidatus est propter admixtio
nem corporū frigidiorū: et forte vocat ignem corpora calida: licet sint hys
mefacta per mixtionem dum remanent calida: calore igneo.

6 **Omni** autē videt̄ caro et lingua sicut aer et aqua ad visu et
auditu et olfatu se h̄nt sic se habere ad sensitiuū sicut illorū vnus
quodq̄. Ipso autē sensitiuo tacto: neq̄ ibi: neq̄ hic vtiq̄ fiet sensus:
vt si quis ponat in oculum vltimum corpus album. **Qua**
re manifestum est quod intus sit tangibile sensitiuum. sic enim
vtiq̄ accidit quod quidem in alijs. **Proposita** enim super sensitiuum
non sentiunt: super autem carnem posita sentiunt. **Quare**
medium tactui est caro.

Et vniuersaliter videtur q̄ caro et lingua est sicut aer et aqua
in visu et auditu et olfatu. **Et** sic est dispositio eorum apud sensum
sicut dispositio vniuscuiusq̄ illorum duorum. Sed ipsum sentire
cum tetigerit non cadit illic: neq̄ hic sensus. Verbi gratia si alij
quis posuerit aliquod corpus album super visum medium. **Di**
camus igitur q̄ manifestum est q̄ sensus tactus est interius: et si
non esset hoc: contingeret in eo quod contingit in alijs: quod cui

6. 1. de
mōstratio
et expō.

6. 1. de
mōstratio
et expō.

poneretur super sentiens nō sentiet. caro aut sentit cū fuerit positū super eam. Unde cōsequitur vt caro sit medium in tangente.

Cum declarauit modū s̄m quem dicit q̄ aqua ⁊ aer sunt media in tactu si debeant dici media: reuersus est ad dicendū illud q̄ est mediū in rei veritate in hoc sensu. scilicet illud q̄ est impossibile vt sine eo sentiat iste sensus: et est caro cuius proportio ad ipsum est sicut proportio aque ⁊ aeris ad alios tres. **C**Et d. ⁊ vlt videtur ⁊ c. i. ⁊ vlt opinādū est q̄ caro ⁊ lingua sunt tactū ⁊ gustū: sicut aer ⁊ aqua visū ⁊ auditū ⁊ olfactū. **D. d.** sicut est dispositio eorū apud sensus ⁊ c. i. ⁊ dispositio carnis ⁊ lingue apud tangēs ⁊ gustant sit sicut dispō aque ⁊ aeris apud tres sensus. **D. d.** sed ipsum sentiens cum teri gerit ⁊ c. i. ⁊ in oibus cū super sentiens ipsum fuerit positū sensibile a nō sentiet: s̄mo: aut si sentiet male: vt accidit cū supervisum fuerit positū aliq̄ corp⁹ albi.

CEt d. ⁊ vlt demonstratōne p̄dicta q̄ caro b est q̄si mediū nō quasi instrumentū: ⁊ d. dicamus igitur q̄ manifestū est ⁊ c. i. ⁊ manifestū est q̄ sensus tactus est intra carnē: ⁊ q̄ caro nō est quasi primum instrumentū: q̄si ita esset cōtingeret in eo q̄ cōtingit in alijs. s. q̄ cū sensibile esset positū sup carnē nō sentiretur a virtute tāgibili: quē admodū color cū fuerit positus super visū nō sentietur. **A.** odo aut q̄ videmus q̄ virtus tāgibilis: nō sentit nisi q̄si tangibile fuerit positū sup carnē: necesse est vt caro sit mediū nō instrumentū. **C** Et hoc q̄ dixit manifestum est per se: q̄m hoc q̄ tres sensus indigent medio aut est q̄ accidit suis sensibilibus q̄ sunt remota ab eis: aut q̄ impossibile est vt recipiāt sua sensibilia: nisi sint prius in medio: vt plura videntur cōtraria. s. q̄ nō transferuntur ad extrema nisi prius transferant ad mediū. ⁊ si hoc esset: ppter hoc q̄ sensibilia sunt remota: cōtingeret vt sentirent q̄si essent posita super eos: tunc enim nō indigent medio sed nō sentiunt. ergo nō indigent medio nisi propter ipsum sentire. **E**t quia hoc accidēs nō potest attribui vni eorum essentialiter: cum cōe sit eis: remanet igitur vt hoc sit eis cōe per naturā cōem tribus sensibus: sed nulla natura cōmūnis est cā in hoc accidente: nisi hoc q̄ sunt sensus: ergo indigentia mediū ad sensus est eis in hoc q̄ sensus nō s̄m q̄ quidam sensus. **E**rgo omnis sensus necessario indiget medio in ipso sentire. **C** Nota q̄ medium est in istis tribus sensibus tñ: q̄ sensibilia eorum sunt remota: vt p̄p̄tat **Alex.** q̄si ita esset cōtingeret q̄ cū essent posita super eos vt sentirent.

C Et hoc q̄ dixit **Alex.** contradicēdo huic opinioni. s. q̄ si caro esset quasi medium cōtingeret vt sub carne esset aliq̄ mēbrū per q̄ fieret iste sensus: ⁊ illud necessario esset vni: si iste sensus esset vni aut plura: ⁊ si plura nihil est. **J**am em̄ apparuit post **Ari.** in tpe eius. s. q̄ in animalibus sunt quedam corpora que dicuntur nervi ⁊ hñt introitū in sensum ⁊ motū. q̄ igitur apparuit **Ari.** ratione manifestum est post sensū. ⁊ nihil est hoc q̄ dicit posterior res peripathetici. s. q̄ nervi non hñt introitū in sensum tactus est. n. sermo **Ari.** in propinqua potentia: ⁊ est etiam sensibilis.

Tangibiles quidem igitur sunt differentie corporis secundum q̄ corpus. **D**ico autem differentias quibus elementa determināt calidum: frigidum: humidum: ⁊ siccum: de quibus prius dictum est in his que de elementis. **S**ensituum autem ipsarum quod tactuum: et in quo sensus vocatus tactus est: primo pars ea sane est que est potentia huiusmodi.

Tangibilia autem sunt differentie corporis s̄m q̄ est corpus. **E**t dico differentias quibus determinantur elementa. s. calidū: ⁊

Libeꝛ Secunduꝛ

prim^o ſenſu frigiduꝛ: ⁊ huꝛiduꝛ: ⁊ ſiccum. Et ſunt ille de quibꝛ locuti ſuꝛ ſenſu tactuꝛ^e apud ſermonem de elementis. ¶ Illud autem quod eſt ſenſi-
 3dē. 3. 16 tiens: ⁊ tangens: ⁊ in quo eſt primꝛ ſenſuꝛ qui dicitur tactuꝛ: eſt
 ⁊. 31. 17. et membruꝛ quod eſt in potentia talis diſpoſitionis.

117 ¶ Quid ⁊ tangibilia ſunt differentie corpꝛ ſm qꝛ eſt corpꝛ. i. tangibilitate
 3. de aſa. ſunt dñe exiſtes in omnibꝛ corpꝛibꝛ. ſ. cōes omnibꝛ corpꝛibꝛ gene-
 67. ⁊. 68. rabilibꝛ ⁊ corruptibilibꝛ. D. d. ⁊ di co dñas ⁊c. i. ⁊ intelligo per differen-
 tias: differentias vniuerſales a quibꝛ nullꝛ corpꝛ fugit: ⁊ ſunt prime dif-
 ferentie exiſtes in quatuꝛ elementis. ſ. caliduꝛ ⁊ frigiduꝛ: ſiccꝛ ⁊ huꝛiduꝛ:
 ⁊ qꝛ ſunt ex eis vt aſperuꝛ ⁊ duruꝛ: ⁊ alie differentie tangibiles ⁊ que ſunt
 In. 2. de conuante cum eis: vt graue ⁊ leue. D. d. de quibꝛ primꝛ ſenſuꝛ locuti apud
 ſe. ⁊ cor. ſermonem de elementis. ſ. in libro de generatione ⁊ corruptione: illi enim
 1. c. 8. ⁊. 16 declarauit modos tangibilium primos ⁊ ſecundos.

2 ¶ Quid. d. illud aut quod eſt ſentiens ⁊c. i. illud autem quod ſentit has differē-
 tias eſt membruꝛ quod eſt in potentia he differentie. i. illud quod innatuꝛ
 eſt perfici per has dñas: ⁊ opinandꝛ eſt qꝛ hoc eſt caro aut nerui.

¶ Sentire enim quoddam pati eſt: quare faciens tale illud fa-
 cit: cum ſit potentia: quale eſt ipſum actu. Unde ſimiliter caliduꝛ
 ⁊ frigiduꝛ: aut duruꝛ ⁊ molle non ſentimus: ſed excellentias tā-
 qꝛ ſenſu velut medietate quadam exiſtente eius que in ſenſibilibꝛ
 bꝛ cōtrarietatis: ⁊ ppter hoc diſcernūt ſenſitiua ſenſibilia. ¶ De
 dñi aut diſcretiũ eſt. Sit em̄ ad vtrꝛqꝛ ipſoꝛũ alterũ vltimozꝛ.

¶ Sentire em̄ eſt aliquod pati quoquo modo. Unde neceſſe eſt
 vt illud quod agit ſibi ſimile in actu: non agat niſi illud quod eſt
 in potentia. Et ideo caliduꝛ non ſentit ſimile: neqꝛ frigiduꝛ: ne-
 qꝛ duruꝛ: neqꝛ molle: ſed ea que ſunt intenſiora. Senſuꝛ enim qꝛ
 ſi eſt medium inter contrarietatem in ſenſibilibꝛ. Et ideo diſtin-
 guit ſenſibilia a ſenſibilibꝛ. ¶ Medium enim diſtinguit: efficitur
 enim apud vtrumqꝛ equaliter.

212 ¶ Cum dicit qꝛ primꝛ ſentiens eſt illud quod eſt in potentia iſte differen-
 tie inceptꝛ declarare hoc. ¶ Et. d. ſentire enim ⁊c. id eſt ſentire enim qꝛ eſt
 aliqua paſſio ſecunduꝛ modum dictuꝛ: ⁊ omne partiens habet agens: et
 omne agens agit ſibi ſimile in actu id eſt niſi neceſſe eſt vt non agat ſibi ſimi-
 le in actu niſi ex aliquo quod eſt ſibi ſimile in potentia non in actu. D. d. ⁊
 ideo calidũ nõ ſentit ſibi ſimile ⁊c. i. ⁊ qꝛ agens nõ agit in eo qꝛ eſt ſibi ſimi-
 le in actu: ſed in potētia: ideo neceſſe eſt vt membruꝛ ſentiens non ſentiat
 corpꝛ caliduꝛ ſibi equaliter in frigore: ⁊ ſimiliter de duro ⁊ molli.

2 ¶ Quid. d. cōm in hoc ⁊. d. qm̄ ſentiens eſt qm̄ mediũ ⁊c. i. ⁊ ſenſuꝛ tactuꝛ cōpre-
 hendit tm̄ intēſiora ex rebus tāgibilibꝛ cōtrario ſuis ſenſibilibꝛ: quia

Documē-
 tum. ſenſuꝛ tactuꝛ inuenit in aliquo qꝛ eſt mediũ inter cōtrarietatem aliquam
 in ſenſibilibꝛ: cū impoſſibile eſt vt aliqꝛ corpꝛ denudetur a qꝛitatibus
 Impoſe-
 ſuꝛ tactuꝛ tāgibilibꝛ cōtrario alijs qualitativis ſenſibilibꝛ. ¶ Et intelligo qꝛ ſen-
 ſuꝛ tactuꝛ impoſſibile eſt vt careat ſimpliciter calido: ⁊ frigido: ⁊ ſiccꝛ: et
 eſt eſtremiſſimũ hũido: ſicut fuit in viſu coloreꝛ in auditu carere ſono: ⁊ id iſte ſenſuꝛ cōpre-
 hendit ſua ſenſibilia ſm totũ: ſenſuꝛ aſit tactuꝛ cōprehendit extrema. ¶ Quid.
 ppter caloꝛ ⁊ frigiduꝛ ⁊. d. ⁊ ideo diſtinguit ſenſibilia: mediũ em̄ diſtinguit ⁊c. i. ⁊ ideo ſenſuꝛ tactuꝛ
 hũidũ diſtinguit ⁊ cōprehendit ſenſibilia: qꝛ eſt medium. mediũ. n. diſtinguit qꝛ
 do: ſicut recipit vtrꝛqꝛ extrema ⁊ aſſimilatur ei: ⁊ efficitur cum eo idem.

Et oportet sicut debens sentire album et nigrum neutrum ip-
 soium esse actu: potentia vero vtrumque: sic autem et in alijs: et in
 tactu: neque calidum neque frigidum.

Et oportet sicut diximus ut illud quod est innatum sentire al-
 bum et nigrum sit neutrum: sed vtrumque in potentia: et sic de alijs
 in tactu debet esse: neque calidum neque frigidum.

Et quemadmodum opz ut illud quod innatum est sentire albu et nigru sit neutrū
 s; vtrūq; in potētia: et sic in vnoq; sensu. sic etiā opz ut tāgēs sit neq; calid
 neq; frigidū fm mediū q̄ est polis in eo. s. vt ista sunt in eo fm mediū aut p
 pericū impole est vt denudet ab eis oino: sicut fuit pole in illis alijs. s. vt de
 nudet a suis sensibilib;. **E**t debes scire q̄ illū qd̄ sedtur ex hoc infro istū
 sensus: illud idē cōsequit in medio: nō possum⁹ dicere q̄ caro insūm istius
 virtutis secundū q̄ est media inter cōtraria sicut existimauerunt plares.

Amplius autē sicut visibilis et inuisibilis erat quodammodo
 visus: similiter autem et reliqui oppositorū: sic et tactus tāgibilis
 et intangibilis. Intangibile autem est parua; omnino habens
 differentiam tangibilium, vt passus est aer: et tangibilem excel-
 lentē: sicut corruptiua.

Et quemadmodum visus est quoquomodo rei visibilis et nō
 visibilis: et similiter de alijs: sic est tactus tangibilis: et non tangi-
 bilis. Et non tangibile est illud in quo est de dispositione tangi-
 bilium aliquid valde modicum. Sicut aer: aut valde intensum:
 sicut corruptentia.

Cū notificauit sensus tactus et nām rerū tāgibilis: et quō sit tactus: et per
 quos reuersus est ad dicēdū aliqd̄ cōe oibus sensib;. Cōprehēdit ei alterū
 duorū oppositorū essentiali et alterū accētalē. **E**t dixit et quemadmodū vt
 sus 2c. i. et quemadmodū visus cōprehēdit visibile et nō visibile quoquomo-
 do: sicut etiā alijs sensus cōprehēdit priuationes suorū ppriorū sensibilis:
 ita sensus tactus cōprehēdit tāgibile et non tangibile: et d. quoquomodo:
 quia non eodem modo comprehendit habitum et priuationem.

Quod posuit fm q̄t modos dicitur nō tāgibile: et digit. et nō tāgibile est illud
 in quo est 2c. i. et nō tangibile dicitur duobus modis: quorum vnus est il-
 lud in quo existit de qualitibus valde modicis: sicut est de aere continen-
 te nos. et alterum est illud in quo existit de qualitibus tangibilibus val-
 de intensum et corrumpens sensum: vt ignis et glacies.

Capitulum decimū secundū

Secundum vnunquemque quidem igitur sensus
 dictum est figuratim. Oportet autem vniuers-
 saliter de omni sensu accipere. Quoniam quide;
 susceptiuus est specierum sine materia: vicia
 annulli sine ferro et auro recipit figuram. Acci-
 pit autem aureum aut encum signum: sed non
 inquantum aurum aut es. Similiter autem et
 sensus vniuscuiusque ab habente colorē: aut hu-
 morem: aut sonum patitur: sed nō inquantum vnunquodq; illo-
 rum dicitur: sed inquantum hmoi est: et secundum rationem.

In vnoquoque sensuum dictum est secundū descriptionē. Et di-

Liber Secundus

sed si est uniuersaliter de omni sensu: quod sensus est recipiens formas sensibilibus sine materia. U. g. quod cera recipit formam annuli sine ferro aut auro: et recipit signum quod est ex cupro aut ex auro: sed non secundum quod est cupri aut aurum. Et sicut unusquisque sensum patitur ab habente colore aut sapore aut sonum. sed hoc non secundum quod unusquisque eorum dicitur: sed secundum quod est in hac dispositione et intentione.

121 **Intentio** est secundum descriptionem. **122** In libro. n. de sensu et sensato loquitur de istis particulariter. **123** **Intentio** est de objectu sensu et. i. et operandum est quod rece-
124 ptio abstracta a materia: si. n. recipiet eas cum materia tunc idem esse haberet in anima et ex
125 tra animam: et idem in anima sunt intentiones et comprehensiones: et ex anima non sunt compre-
126 hensionem neque intentiones: sed res materiales que non sunt comprehensione obiecto. **127** **U.**
128 **g.** quod cera recipit et. i. et ista receptio que est in sensibilibus abstracta a materia illis est
129 receptioni cere ad figuram annuli. Recipit. n. ea sine materia: cum eodem modo recipit
130 patitur et. i. si secundum hunc modum patitur unusquisque sensum ab eis a quibus innatus est
131 patitur sine colore: sine sono: sed non patitur ab eo secundum quod est color aut sonus. **132** **U.**
133 si ita esset contingeret quod cum reciperet ipsum esset color aut sonus non intentio
134 et hoc intendebat cum dixit: sed non secundum quod dicitur unusquisque sed secundum quod est intē-
135 tio. Intentio enim coloris alia est a colore: et dicitur secundum quod est in hac dispositio-
136 ne et intentione obseruando se ab intentionibus a quas recipit intelles
137 **138** **139** **140** **141** **142** **143** **144** **145** **146** **147** **148** **149** **150** **151** **152** **153** **154** **155** **156** **157** **158** **159** **160** **161** **162** **163** **164** **165** **166** **167** **168** **169** **170** **171** **172** **173** **174** **175** **176** **177** **178** **179** **180** **181** **182** **183** **184** **185** **186** **187** **188** **189** **190** **191** **192** **193** **194** **195** **196** **197** **198** **199** **200** **201** **202** **203** **204** **205** **206** **207** **208** **209** **210** **211** **212** **213** **214** **215** **216** **217** **218** **219** **220** **221** **222** **223** **224** **225** **226** **227** **228** **229** **230** **231** **232** **233** **234** **235** **236** **237** **238** **239** **240** **241** **242** **243** **244** **245** **246** **247** **248** **249** **250** **251** **252** **253** **254** **255** **256** **257** **258** **259** **260** **261** **262** **263** **264** **265** **266** **267** **268** **269** **270** **271** **272** **273** **274** **275** **276** **277** **278** **279** **280** **281** **282** **283** **284** **285** **286** **287** **288** **289** **290** **291** **292** **293** **294** **295** **296** **297** **298** **299** **300** **301** **302** **303** **304** **305** **306** **307** **308** **309** **310** **311** **312** **313** **314** **315** **316** **317** **318** **319** **320** **321** **322** **323** **324** **325** **326** **327** **328** **329** **330** **331** **332** **333** **334** **335** **336** **337** **338** **339** **340** **341** **342** **343** **344** **345** **346** **347** **348** **349** **350** **351** **352** **353** **354** **355** **356** **357** **358** **359** **360** **361** **362** **363** **364** **365** **366** **367** **368** **369** **370** **371** **372** **373** **374** **375** **376** **377** **378** **379** **380** **381** **382** **383** **384** **385** **386** **387** **388** **389** **390** **391** **392** **393** **394** **395** **396** **397** **398** **399** **400** **401** **402** **403** **404** **405** **406** **407** **408** **409** **410** **411** **412** **413** **414** **415** **416** **417** **418** **419** **420** **421** **422** **423** **424** **425** **426** **427** **428** **429** **430** **431** **432** **433** **434** **435** **436** **437** **438** **439** **440** **441** **442** **443** **444** **445** **446** **447** **448** **449** **450** **451** **452** **453** **454** **455** **456** **457** **458** **459** **460** **461** **462** **463** **464** **465** **466** **467** **468** **469** **470** **471** **472** **473** **474** **475** **476** **477** **478** **479** **480** **481** **482** **483** **484** **485** **486** **487** **488** **489** **490** **491** **492** **493** **494** **495** **496** **497** **498** **499** **500** **501** **502** **503** **504** **505** **506** **507** **508** **509** **510** **511** **512** **513** **514** **515** **516** **517** **518** **519** **520** **521** **522** **523** **524** **525** **526** **527** **528** **529** **530** **531** **532** **533** **534** **535** **536** **537** **538** **539** **540** **541** **542** **543** **544** **545** **546** **547** **548** **549** **550** **551** **552** **553** **554** **555** **556** **557** **558** **559** **560** **561** **562** **563** **564** **565** **566** **567** **568** **569** **570** **571** **572** **573** **574** **575** **576** **577** **578** **579** **580** **581** **582** **583** **584** **585** **586** **587** **588** **589** **590** **591** **592** **593** **594** **595** **596** **597** **598** **599** **600** **601** **602** **603** **604** **605** **606** **607** **608** **609** **610** **611** **612** **613** **614** **615** **616** **617** **618** **619** **620** **621** **622** **623** **624** **625** **626** **627** **628** **629** **630** **631** **632** **633** **634** **635** **636** **637** **638** **639** **640** **641** **642** **643** **644** **645** **646** **647** **648** **649** **650** **651** **652** **653** **654** **655** **656** **657** **658** **659** **660** **661** **662** **663** **664** **665** **666** **667** **668** **669** **670** **671** **672** **673** **674** **675** **676** **677** **678** **679** **680** **681** **682** **683** **684** **685** **686** **687** **688** **689** **690** **691** **692** **693** **694** **695** **696** **697** **698** **699** **700** **701** **702** **703** **704** **705** **706** **707** **708** **709** **710** **711** **712** **713** **714** **715** **716** **717** **718** **719** **720** **721** **722** **723** **724** **725** **726** **727** **728** **729** **730** **731** **732** **733** **734** **735** **736** **737** **738** **739** **740** **741** **742** **743** **744** **745** **746** **747** **748** **749** **750** **751** **752** **753** **754** **755** **756** **757** **758** **759** **760** **761** **762** **763** **764** **765** **766** **767** **768** **769** **770** **771** **772** **773** **774** **775** **776** **777** **778** **779** **780** **781** **782** **783** **784** **785** **786** **787** **788** **789** **790** **791** **792** **793** **794** **795** **796** **797** **798** **799** **800** **801** **802** **803** **804** **805** **806** **807** **808** **809** **810** **811** **812** **813** **814** **815** **816** **817** **818** **819** **820** **821** **822** **823** **824** **825** **826** **827** **828** **829** **830** **831** **832** **833** **834** **835** **836** **837** **838** **839** **840** **841** **842** **843** **844** **845** **846** **847** **848** **849** **850** **851** **852** **853** **854** **855** **856** **857** **858** **859** **860** **861** **862** **863** **864** **865** **866** **867** **868** **869** **870** **871** **872** **873** **874** **875** **876** **877** **878** **879** **880** **881** **882** **883** **884** **885** **886** **887** **888** **889** **890** **891** **892** **893** **894** **895** **896** **897** **898** **899** **900** **901** **902** **903** **904** **905** **906** **907** **908** **909** **910** **911** **912** **913** **914** **915** **916** **917** **918** **919** **920** **921** **922** **923** **924** **925** **926** **927** **928** **929** **930** **931** **932** **933** **934** **935** **936** **937** **938** **939** **940** **941** **942** **943** **944** **945** **946** **947** **948** **949** **950** **951** **952** **953** **954** **955** **956** **957** **958** **959** **960** **961** **962** **963** **964** **965** **966** **967** **968** **969** **970** **971** **972** **973** **974** **975** **976** **977** **978** **979** **980** **981** **982** **983** **984** **985** **986** **987** **988** **989** **990** **991** **992** **993** **994** **995** **996** **997** **998** **999** **1000**

seunt et calefcunt. Causa enim nō habere medietatem neq; huius modi principium possibile recipere species sensibillum. Sed patet cum materia.

¶ Et causa propter quam vegetabilia non sentiunt: et in eis est aliqua pars animata: et recipit passionem a tangibilibus: quia calefit et infrigidatur. Causa enim in hoc est quia non habet medium: neq; principium per quod potest recipere formas sensibillum.

¶ Laborat in hoc sermone ad dandum causam propter quam vegetabilia non habent 124
sensum tactus: sed habeant animam nutritivam: et etiam parum a tangibilibus: et calefcunt et infrigidantur: et intēdit per aliquam partem animam nutritivam. ¶ Et dicitur causa: est in hoc est quia non habet medium et c. causa est in hoc nihil aliud est nisi si quia vegetabilia non habent medium quasi carnem: neq; tale principium per quod anima possunt recipere formas sensibillum. Et cum declaravit quod a tangibilibus patitur aliquid quod non comprehendit ea: incepit narrare quod e contra est de alijs sensibilibus sensum.

¶ Dubitabit autem aliquis si patitur aliquid ab odore: quod impossibile est olfactum habere: aut a colore non possibile videre. Si militer autem et in alijs. Si autem olfactibile odor si aliquid facit olfactum: odor facit. Quare impossibile olfactum habere nihil possibile patitur ab odore. Eadem autem ratio et de alijs. Neq; possibile sensibillum: sed in quantum unumquodque sensitivum.

¶ Sed non patitur ab odouribus quod non potest olfacere: neq; a coloribus quod non potest videre: et sic de alijs. Si igitur est odor contingit ut omnis res que facit olfacere facit per odorem. Unde necesse est quod nihil ex eis que non possunt olfacere patitur ab odore. Et iste sermo de alijs: neq; etiam aliquid ex eis que possunt nisi si finem quod quodlibet eorum est sentiens.

¶ Dest: et sic aliquid quod si est innatum tangere patitur a tangibilibus: tamen non patitur ab 125
odouribus passione propria odouribus. i. sic quod est odor nisi illud quod potest facere. Nec patitur a coloribus passione propria coloribus finem quod est color. nisi illud quod potest videre: neq; a sono nisi illud quod potest audire. D. d. et sic de alijs. ¶ Et hoc facit existimare quod sapor est huiusmodi dispositionis: sed ipse dicit post quod quidam patitur a sapore quod non est innatum sentire ipsum: et forte fecit hoc quia est locus dubitationis. ¶ D. d. si igitur olfactus est et c. si igitur natura olfactus quod non existit nisi in olfaciente. et sit odor ipse non intēdit comparata quod contingit odori: manifestum est quod odor facit olfacere omne olfactus: et omne in quo odor agit finem quod est olfactus est olfaciens: quoniam si esse odoris non est nisi finem quod est olfactus: et olfactus non inuenitur nisi in olfaciente: manifestum est quod omne quod patitur ab odore est olfaciens. D. d. Unde necesse est et c. si igitur omne olfaciens patitur ab odore: et omne quod patitur ab odore est olfaciens: necesse est finem conversionem oppositi: ut quod non est olfaciens non patitur ab odore. Et ipse non propalavit in sermone nisi postremum: hinc et prius principium ex quo cōsequēbatur. s. quod si odor est relativus. i. olfactus necesse est ut olfactus sit olfaciens. et non propalavit propositionem dicentem quod omne quod patitur ab odore est olfaciens: neq; propalavit conversionem sui oppositi. ¶ Et quasi opinatur quod tactus est aliquid contingens rebus huiusmodi tangibilibus: et non opinatur quod olfactibile est aliquid contingens odori: neq; visibile coloribus: sic opinatur quod olfactus est. quod ipse odor: et visibile ipse color: et audibile ipse sonus. Et tō fuit necesse apud ipsum ut ostendat quod patitur ab odore sit olfaciens: et a colore videtur: et a sono audietur.

Liber Secundus

Et nō fuit necesse vt omne qđ patit̃ a tāgibili sit tangēs: et hoc indiget māgnā inq̃stione. Ipse em̃ quasi opinat̃ qđ sensuū qđā sunt in cap. relationis nāt̃ qđ sen et quidam sunt in capitulo actionis et passionis per se: et accidit eis relatio suū qđāz

C Similiter autem manifestum est et sic: neq̃ enim lumen et tenebra: neq̃ sonus: neq̃ odor quicq̃s facit in corpora: sed ea n̄m̄ sunt in quibus sunt ipsa: vt aer qui cum tonitruis scindit lignuz. Sed tangibilia et sapes agunt. Si enim nō: a quo vtiq̃ patit̃ tur inanimata: et alterabuntur.

C Et cum hoc manifestum est hoc modo. Neq̃ enim lux: neq̃ obscuritas: neq̃ sonus. neq̃ odor: agunt aliquid in corporibus: sed ea in quibus sunt ista. Verbi gratia qđ aer in quo est tonitruum findit lignum. sed tangibilia et sapes agunt: quoniam si non agunt: quibus igitur patiuntur et alterantur corpora nō animata: ex illo etiam patiuntur.

Son⁹ qđ est in hoc sermone predicto declarauim⁹ hoc de sensibilib⁹ manifestū est in. c. festū est p se. Apparet em̃ qđ neq̃ lux: neq̃ obscuritas: neq̃ odor: neq̃ color ad aliqd agūt aliquid in corp⁹: sed nō agūt nisi in reb⁹ i quib⁹ sunt isti sensus. nō in q̃libet. **D.** v. **U.** g. qđ aer in quo est tonitruū findit lignū: sed sonus qui est tonitruū nō est ipse motus quē lignū recipit a motu aeris: sed sonus a est intentio gibilia et que nō inueniūtur nisi in audiente et quasi est in capitulo ad aliqd: non sapes in qualitate: et similiter odor apud ipsum est: s̄m qđ exposuim⁹. **D.** d. sed tan mag⁹ sūt gibilia et sapes et c. i. sed tangibilia et sapes magis sunt in capitulo de i. c. agere agere et pati: qđ in capitulo relationis. qm̄ si ab eis nō patit̃ nisi qđ h̄z sen et pati. qđ i sum gustus et tactus: a quo igitur patient̃ alia corpora nō aiata. Cōtingit e. relouis em̃ agere et pati nō esse: qđ est impossibile. **C** Et hoc qđ dixit in tangibilib⁹

2 est manifestū: sed in saporibus indiget cōsideratione. potest em̃ aliq̃s dicere qđ sapor est ipsum gustabile sicut odor est ipsum olfactū: sed videm⁹ vō dicit plato qđ sapes habent in corporibus nō aiatis passiones diuersas additas calefactioni et infrigidationi. **U.** g. exasperare quod est pontici: et letificare quod est vinctuosi: et alia multa que sunt dicta in Thimeo: que Salenus laborat exponere. Iste igitur actiōes vtrum sint saporis aut sint de sapore quasi motus aeris de sono indiget cōsideratione. **C** Sed accipit hic qđ sapor est modus tangibilis cum sit similis ei.

C Ergo ne et illa faciunt: aut non omne corpus passiuū ab odore et sono et patientia indeterminata et non manent vt aer. Fetet enim sicut patiens aliquid. Quid igitur odorare. preter pati aliqd in aut odore sentire est. Aer autē patiens hec mox sensibilis fit.

Dicamus igitur qđ non omne corpus est innatum pati a sono: et ab odore: et quod patitur non est determinatum neq̃ permanens. Verbi gratia aer enim est ventus et propter hoc patitur. Que igitur est differentia inter olfacere et pati: Dicamus igitur qđ olfacere est sentire: et cum aer patitur velociter sit sensatus.

127 **C** Cum declarauit qđ non patitur ab aliquo triū sensibilib⁹ nisi sensus proprij eis: inceptit dare differentia inter passionē corporū mediōrū ab eis et inter passionem rerum a tangibilib⁹. **C** Et dixit. Dicamus igitur qđ nō omne corpus et c. i. et si aliquis finerit qđ corpora patiuntur a sono et ab odore: et dederit rationem super hoc de passione aeris: et aque ab eis. dicimus ei

¶ non omne corpus est innatū pati a sono ⁊ ab odore. Non enim patitur ab eis ex corporibus nisi illud quod est non determinatū in se. nō habet figurā: neq; propriā constitutionē. Verbi gratia: aer enim non patitur ab eis nisi quia est ventus: ⁊ ventus est corpus non determinatū neq; fixum. Corpora enim que patiuntur a tangibilibus sunt determinata ⁊ fixa.

¶ Deinde dixit: que igitur est differētia inter olfacere ⁊ pati: id est si igitur aliquis quesierit ⁊ dixerit cum olfacere sit passio ⁊ receptio odoris a me: 2
dico sit passio etiā. Que igitur est differentia inter vtrāq; passionē. dicemus ei qđ cum aer patiatur velocius a sensibili efficitur per hanc passionē sensatum illi sensui. Sensus autē sit per hanc passionē sentiens non sensibile.

Capitulum primum.

¶ Quod autem nō sit sensus alius preter quinq;. De
co autem hos visum: audituz olfatuz gustum: ⁊ 2
tactum: ex his credit aliquis. Si igitur enim omnis
culus est sensus tactus: et hunc sensum habemus. Omnis enim tangibilis in quantum tangibile
passiones tactu nobis sensibiles sunt. Necessesse
est siquidē deficiat aliquis sensus: et organū aliqđ nobis deficere.

¶ Quoniam autem non est alius sensus preter istos quinq; scilicet visus: et auditus: et olfatus: ⁊ gustus: ⁊ tactus ex istis creditur. Quoniam si omne quod potest tactus sentire possum⁹ nos sentire. Quoniam passiones tangibilis sū qđ est tāgibile omnes sunt sensibiles a nobis per tactuz. Et necesse est si nobis deficiat aliquis sensus vt deficiat nobis aliquod sentiens.

¶ Cum compleuit sermonē de vnoquoq; sensuum quinq; existētium in animali perfecto: inceptit declarare qđ impossibile est inuenire 128
animal habens sextum sensum. Et. d. Quoniā autē non est alius sensus ⁊c. id est quoniā autē impossibile est inuenire animal habens sensum sextū preter istos sensus existentes in homine ⁊ in animali perfecto ex istis demonstrationibus creditur. Deinde inceptit declarare hoc: ⁊ dicit quoniā si omne quod tactus potest ⁊c. id est quoniam manifestum est quod omne quod sensus tact⁹ potest cōprehendere ex sensibilibus nos possumus cō-

prehendere: ⁊ nihil deficit nobis ex eis que innata sunt cōprehendi ab hoc sensu: ⁊ similiter de vnoquoq; sensu scilicet qđ nō deficit nobis in aliquo animali habenti istum sensum aliquod sensibile: que innata sunt comprehendī ab eo: ita qđ nullus potest dicere qđ potest inueniri aliquis tactus in animali qui comprehendit tangibile: quod nos non possumus cōprehendere. Manifestum est enim per se qđ omnes qualitates tangibiles secundū qđ sunt tangibiles sunt sensibiles a nobis ⁊ cōprehense per tactum. Et similibiles sūt sensibiles a nobis ⁊ cōprehense per tactū. et sicut est de visibilibus ⁊ audibilibus ⁊ olfatiuis. Et cum posuit hunc sermonem quasi antecedens induxit consequens: ⁊ dicit ⁊ necesse est si deficit a nobis aliquis sensus ⁊c. id est. ⁊ cum posuerimus qđ isti quinq; sensus nō deficiunt nobis in animali in quo inuenitur aliquid eorum que innata sunt comprehendī ab istis sensibus sū qđ sunt isti sensus necesse est si deficit in nobis aliquis sensus: vt deficiat in nobis aliqđ sentiens. Cum iam posuerimus qđ istis sensibus non deficit in nobis sentire aliquid eorum que innata sunt sentire: ⁊ cum ita sit ille sensus quem ponimus deficere cum non deficit propter aliquem sensum existentium in nobis: necesse est vt defect⁹ eius sit ppter hoc: qđ a nobis deficit sensus sext⁹. fatiuis.

Liber Tertius

¶ Et quæcūq; quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt quem existimus habentes. Quæcūq; vero per media: et non ipsa tangentes simplicibus. Dico autem vt aere ⁊ aqua. habent autem: sic vt siquidem per vnum plura sensibilia existentia altera abinuicem genere: necesse habentē huiusmodi sensitium vtrorūq; sensitium: esse vt si ex aere est sensitium: et est aer soni ⁊ coloris. Si vero plura eiusdem sint vt coloris et aer ⁊ aqua: vtraq; enim diaphana: ⁊ q̄ alterum ipsorum est habens solum: sentiet illud quod per vtraq; aut ab ambobus.

¶ Et omne quod sentimus nos tangēdo ipsum est visibile a nobis per tactum qui est in nobis. Et omne quod sentimus per media: non quia nos tangimus ipsum est per simplicia. Verbi gratia per aerem: aut per aquam. Et ita est. s. q̄ si per vnum fiant sensibilia plura vno que differunt abinuicem in genere. Necesse est habens istum sensum quod sentiat vtrūq;. V. g. q̄ si sentiens est ex aere: et aer est soni: ⁊ coloris. Et si per plura vno fit vnum. V. gratia color per aerem ⁊ aquam: sunt enim equales: manifestum est q̄ habens vnum tantum sentit quod sentit per vtrūq;.

129 ¶ Cum declarauit q̄ si deficit in nobis aliquis sensus necesse est vt deficiat aliquod sentiens: et etiā fuit manifestū ex hoc q̄ si deficit in nobis aliquod

3 sentiens: necesse est vt deficiat in nobis aliquis sensus: qui differat in gene

a re a sensibus istarū virtutū: cum istis virtutib⁹ nō deficiat sentire aliquid
oē aīal ex eis: que innata sunt inueniri in eis: ⁊ q̄ hec duo cōuertuntur. s. quozuz
vel sentit vtrū lz fuerit erit alterū: ⁊ si vnū auferatur: auferet ⁊ reliquū. Incepit des
p cōtactū clarare q̄ impossibile est fectā virtutē esse: qz impossibile est vt sit sentire ex
vel p me tranē in genere ab illis sensationib⁹. **¶** Et hoc declarat tribus demōstras
dtūcē nē tionibus. Quarū prima est a medijs. Scdā ab instrumentis quib⁹ fit sentire
sz si est ha autē est accepta a sensibilib⁹ ipsis: ⁊ est magis firma illis duabus: Cum cā
distuncti accepta in ea sit finalis. Et inceptit a demōstratione q̄ est accepta a medijs:
ua mēbra sed tacuit quasdā propositiones ⁊ cōclusionē. **¶** Et ista demōstratio funda
nō coinci tur super propositiones. Quarū vna est q̄ omne a q̄ sentit: aīal aut sen
dit: lz op. tit ipsum p cōtactū: aut mediāte corpore extraneo: ⁊ oē q̄ sentim⁹ p conta
ptz. 7. p̄. ctum: aut sentim⁹ ipsum mediāte carne: aut p ipsam carnē si fuerit in istū.
t. c. 12. ⁊ 8. ctum: aut sentim⁹ ipsum mediāte carne: aut p ipsam carnē si fuerit in istū.
in hoc. 2. ctum: aut sentim⁹ ipsum mediāte carne: aut p ipsam carnē si fuerit in istū.
113. 11 5. ctum: aut sentim⁹ ipsum mediāte carne: aut p ipsam carnē si fuerit in istū.

3 **¶** Et hoc intēdebat cū. d. ⁊ oē q̄ sentim⁹ ⁊ c. i. ⁊ oē q̄ sentim⁹ nō p cōtactū:
Expō pri sed mediāte corpore extraneo: sentim⁹ ipsum mediāte altero. istozū duozū
me ptis. 1. elementozū: aut vtrūq;. s. aqua aut aere: ⁊ hoc intēdebat cum. d. ⁊ omne q̄
 sentimus per media ⁊ c. i. ⁊ cum ita sit sicut diximus manifestū est q̄ necessa
 rio sequitur ex hoc: vt omne habēs sensum p carnē: aut p alterū istozū duo
 rum elementozū: aut per vtrūq; nō inuenit ei de sensu nisi illud q̄ potest
 fieri per hec duo. s. per carnē: aut per mediū. Omne igitur animal nō lz de
 sensibus nisi qui possunt fieri p hec duo. s. per carnē: aut p mediū extraneū.

3 **¶** Et cum declarauit q̄ oē aīal necesse est vt non sentiat nisi per carnē: aut
Expō se per media. inceptit declarare q̄ sequit^r ex hoc q̄ omne aīal habens aliq̄
cūde par medium ex istis medijs: necesse est vt habeat de sensibilibus sensibilia: qui
is terr⁹. bus seruit illud medium: ⁊ reddat ea non aliud. ⁊ d. ⁊ ita est scilicet q̄ si p
Idem. 8. vnum. ⁊ c. i. manifestū est q̄ cum posuerimus q̄ omne animal nō sentit ni
60m. 76. si per medium: quod est caro: aut aer: aut aqua. si per vnum istozū mediozū

tum caderēt sensibilia plura vno in genere: necesse est vt omne animal sensiens per illud mediū nō habeat de sensibilibus nisi ea que innata sunt red di ab illo medio. si duo. duo si tria: tria. Et intendebat per hoc q̄ cum media sint determinata in nūero: aut caro aut aer: aut aqua ⁊ sensibilia etiā q̄ reddunt ista media sint etiā terminata in nūero: necesse est vt virtutes sine fm numerum istorum sensibilium que reddunt media animalibus: que innata sunt sentire per hec media: ⁊ manifestum est q̄ omne quod redditur p̄ carnem est: aut gustabile: aut tangibile: ⁊ omne quod redditur per aerem: aut aquā: aut per vtrūq̄ est: aut sonus: aut color: aut odor. Omne igit̄ sentire est: aut gustare: aut tangere: aut audire: aut videre: aut olfacere.

Deinde. d. ⁊ si per plura vno sint ⁊ c. i. ⁊ si per plura vno medio sit vnum 4
sensibile vt color per aerem aut aqua: que sunt euales: in hoc manifestū est q̄ animal habens alterum eorum sentit de sensibilibus sicut quod habet vtrumq̄: ⁊ intendebat per hoc q̄ animal quod est in aqua debet habere virtutes sensus fm numerum virtutum sensus animalis quod est in aere: ⁊ animalis quod sentit in aqua ⁊ in aere.

Simpliciu autē ex duobus his sensitua solum sunt ex aere et aqua. Pupilla quidē enim aque. Audit⁹ vero aeris. olfatus autem horum alterius est: Ignis autē aut nullus est aut cōis omnibus. Nihil enim sine calore sensitiuū est. Terra vero aut nulli⁹ est: aut in tactu maxime miscetur. Unde relinquunt nullum esse sensituum sicut aerem ⁊ aquam.

Et sensus ex simplicibus sunt ex aere: aut ex aqua. Visus enim est ex aqua: ⁊ auditus ex aere: ⁊ olfatus ex altero istorum duorum. Ignis autem aut est nullus: aut est cōis eis: qm̄ nullū sentiens est extra calorē. Etia terra aut est nulli⁹ eorū. aut pp̄te est admixta cum tactu. Remanet igit̄ q̄ nō est. sensus extra aquā ⁊ aerē.

Hec est demonstratio accepta ex instrumentis sensuum. ⁊ dicit ⁊ sensus 150
ex simplicibus ⁊ c. i. ⁊ instrumenta sensuum q̄ propter suā naturā attribuitur elementis fm dominium sunt tria tantū scilicet instrumentū qd̄ est ex aere. s. audit⁹ vt declaratū fuit prius: ⁊ instrumentū qd̄ est ex aqua. s. visus ⁊ tertiu est qd̄ sit ex vtroq̄. s. olfatus. ⁊ d. in hoc sensu qd̄ sit ex altero istorum duorum. s. aut ex aqua: aut ex aere: qz animalia que sunt in aqua olfaciunt in aqua: sicut olfaciunt animalia que sunt in aere per aerem.

De d. ignis autē ⁊ c. i. igni autē aut nō attribuit aliquis sensus hoc modo 2
aut attribuit cōiter. Apparet enim q̄ nullus sensus potest facere suā actionē cū infrigidat: ⁊ hoc diminue demonstratur pp̄ que notat iterationē: ⁊ dicit hoc: qz respect⁹ eius ad aliquid̄ preter ignē est sicut proportio alicui⁹ ad materiā: ⁊ proportio eius ad ignē est sicut proportio alicui⁹ ad suā formā. d. dicit ⁊ terra nō est alicui⁹ ⁊ c. i. ⁊ terra: aut nō attribuit alicui instrumentū in instrumentorū istorū sensus: cū nō videt ferre sensibilib⁹ aliquo modo: aut si attribuit: attribuit carni: qz istud mediū: aut istud instrumentū indiget cōstitutione ⁊ cōfirmatione: quapp̄ dñat in eo. d. d. remanet igit̄ q̄ non est sensus scriptus extrinsecus ab aqua ⁊ aere: cū nō sit corp⁹ extrinsecū ab istis duob⁹ corporib⁹: qz impossibile est inuenire instū unūcū sensus: aut ex igne aut ex terra: sed tñ possibile est ex aqua aut aerē: aut vtroq̄. Et cū materie instrumentorū sensus sint terminate in numero necesse est vt sensus sint ita. Si igitur esset sensus sextus contingeret quintum elementū esse: sensus ei qui sunt ex aere: aut aqua sunt: aut visus: aut auris: aut natus.

Docum
tum.C
Nihil
ne calore
sentiū.

150

Idē. s. de
gnatione
13. cōmē.Mediū
aut instū
tact⁹ idis
get ⁊ sit
tūde ⁊ p̄fir
matōe. id
3. ⁊ III. ⁊
2. de p̄fir
b⁹ aialib⁹
es. I. 101. 3.

Liber Tertius

D Talpa autē et tunc quedam habēt animalia. Omnes igitur sensus habētura non imperfectis: neq; orbatis. Videtur enim et talpa sub pelle habens oculos.

Et hec duo sunt in quibusdā animalib⁹: ita q; omnes sensus sunt distincti in eis: que non sunt diminuta: neq; habent occasio nem. Talpa enim videtur habere oculos sub cute.

131 Et sensus attributi his duob⁹ elementis nō inveniunt nisi in quibusdā animalibus. scilicet perfectis pp meli⁹: adeo q; pp sollicitudinē nāe circa hoc o; vt oēs sensus sint distincti erūtes i animalia pfecte creatiōis qd nō h; occasione: r qd ab animalia pfecto vt hoīe nō deficit sensus. Talpa enim vt habere oculos sub cute lz nō videat. Et quasi intēdit p hoc q; si sensus fer⁹ esset oporteret vt inueniret i hoīe qd est cōpletissimū animalū: esset ei necessario pp meli⁹ r hoc est manifestū de sollicitudine nāe in dādo sensus animalib⁹: adeo q; pp hoc dedit talpe oculos r cooptit eos cute: cū nō indigeat eis i maiori pte sue opationis: cū hoc q; materia ei⁹ nō posset pl⁹ recipere: r si posset forte esset supflūū.

Magnitudines r figurā motu scrim⁹.

132 Quare si nō aliquid alterū est corpus et passio que nullū est eorum que sunt hīc corporū: neq; vnus vtiq; deficient sensus.

133 Oportet igitur si nō est aliud corpus: aut passio que nō est aliquid corpus que sunt apud nos vt non deficiat aliquis sensus.

Hec est tertia demōstratio: r deficit pcedēs: r syls sic cōponit pfecte: r si fer⁹ sensus sit: necesse est corp⁹ sensibile esse aliud ab oibus corporib⁹ sensibilib⁹ q; sentiūt quinq; sensus r passionē eius r qualitātē quā senties reciperet a sensibilib⁹ vt qualiter per eam aliā ab istis qualitātib⁹: sed nullū corpus sensibile est aliud ab istis corporib⁹ sensibilibus neq; passio extra istas passiones. ergo nullus sensus est extra hoc sensus quinq;.

134 At vero neq; cōmunitū potest esse sensitivū aliquid propriū q; vnoquoq; sensu sentimus: non fm accidens vt motus: status figure: magnitudinis: numeri vnus. Hec enim omnia motu senti mus: vt magnitudinem motu: quare r figuram: Magnitudo enim quedam r figura est. Quiescens autem in eo quod non mouetur. Numerus vero negatione continui r proprii. Vnusquisq; enim vnū sentit sensus.

135 Et etiā impossibile est vt aliud sentiens sit cōmunitibus q; sentimus nisi p vnū quinq; sensuū accidēraliter. V. g. motu: r quiete: r figure r quātitate: r numero. Vt ei ista sentiūtur per motū: quapropter figura etiam. Figura enim est aliqua quantitas. Quies enim non per motū: numerus vero p negotiationē cōtinui r per eius proprietates vnusquisq; sensuum sentit vnū.

136 Et et ipote est aliū senties esse a dū r sensib⁹: ita q; sensibile ei⁹ sit aliq; vnū sensibilibū cōiuz sub qb⁹ sunt sensibilia ppua vniciq; sensuū qnq; nisi sensibilia eēt cōia vniciq; sensuū accētrātr. r. d. hoc q; si eēt eis accētrātr ptingeret vt eēt alicui sensuū eētialtr: qd ei inuenit alicui accētrātr d; l inueniri ali; eētialtr. D. d. v. g. mor⁹ r. c. i. r sensibilia cōia nō sunt cōprehēsa a qnq; sensib⁹ accētrātr. U. g. mor⁹ r qes: r figura: r qntitas: r numer⁹. oia ei ista sentiunt a qnq; sensib⁹ p aliā motionē r passionē: r qd est ita necesse ē vt sit eētialtr. D. d. U. g. qntitas r. c. i. U. g. qntitas sensus ei q; innati sunt cōprehēdere eā p aliquā passionē r mor⁹: r s; r est de figura: figura ei est quāntitas cum

Qd inuenitur alicui accētrātr d; l inueniri ali; essen: malr.

ritas cū aliqua qualitate. ¶ **C**d. d. quies autē nō p motū r. i. cōprehēsiōis autē **I**dem. 4.
 quietis est p cōprehēsiōnē priuationis motū. cū em̄ cōprehēderint motū **p**hy. 4. 3.
 essentialiter cōprehēdūt priuationē ei⁹ essentialiter. s. quietē. Cōprehēsiō **I**vide op
 vero numeri et multitudinis a sensibus est per cōprehēsiōnē priuationis **p**ositū. 2.
 cōtinui quod est magnitudo. Et itā declaratū est q cōtinuū cōprehenditur **p**hy. cō.
 essentialiter. ergo r. sua priuatio comprehenditur essentialiter. **4. 3. 3dē**

¶ **Q**uare manifestū est: quoniā impossibile est cuiuslibet sensum
 propriū esse horū vt motus. Sic em̄ erit sicut nunc visu dulce senti
 mus. Hoc autē qm̄ amborū habentes existimus sensum: quo cū
 cōciderit cognoscimus. Si vero non: nequaquā vtiq; sed aut fm̄
 accidens sentiebamus: vt diarij filium: nō q; diarij filius est: sed
 qm̄ albus: huic autē accidit diarij filius esse. Cōmunitū autē ha
 bemus itā sensum cōem nō fm̄ accidens: nō igitur est propriū: ne
 quaquā em̄ vtiq; sentiremus. Sed aut sic sicut dictū est diarij filiū
 nos videre. Adinuitē em̄ propria fm̄ accidens sentiunt sensus.
 Non fm̄ qd ipsi sunt: sed fm̄ q vnus cum simul fiat sensus in eo
 dem: vt cholera q amara r rubicunda. Nō em̄ alterius dicere
 qd ambo vnus. Propter quod et decipitur q si sit rubicundum
 choleram opinatur esse.

¶ **M**anifestū igitur est q impossibile est vt sensus instrumentū
 sit propriū alicui istorū. U. g. motui. ¶ **E**sset em̄ sicut nos mō sentim⁹
 dulce p visum. Et hoc fuit q; est i nobis sensus in quo est vtrūq;
 cū sint ambo cōiuncta scit ea. Et si nō esset ita nō sentiremus ipm̄
 nisi accidētaliter. U. g. filius Sophronici. Nos em̄ nō sentimus
 filiū Socratis: sed albū. Et cōtingit huic q fuit filius Socratis.
 In rebus aut cōmunibus habemus sensum cōmunē nō accidē
 taliter. Nō igitur habēt sensum propriū. Et nisi hic esset nō senti
 remus ea oīno nisi sic: sicut dixim⁹ q nos vīdem⁹ filiū Socratis
 Et sensus quidā nō sentit sensibilia quorūdā nisi accidētaliter.
 Et itō nō est vn⁹: cū sensus fuerit in simul i eodē. U. g. cholera. em̄
 est amara et citrina iudiciū qd vtrūq; est eiusdē non est alterius.
 Et ideo cadit error: ita q citrinū existimatur esse cholera

¶ **E**t cū declaratū est q cōmunita sensibilia comprehendūt a quinq; sen
 sibus essentialiter: manifestū est q impossibile est sensum propriū esse ali
 cuius istorū sensibiliū cōmunitū. U. g. motus aut quāritatis: qm̄ si ita esset
 tunc sentiremus motū aut sibi similes de sensibilibus cōmunitibus: non per
 se sed per mediū: sicut cōprehēdimus per visum hoc esse dulce mediāte cor
 lore. ¶ **C**d. d. r hoc est: q; est nobis sensus r. i. r accidit nobis talis cōprehē
 siō. s. iudicare per aliquē sensum super sensibile alterius sensus: q; cōtingit
 q illi duo sensus fuerint cōiuncti in cōprehēdēdo illa duo sensibilia ex eodē
 aliquo tempore et cum post hec acciderit vt cōprehēdamus per alterum
 duorum sensuum: alterū sensibile ex eadem re: iudicabimus per illum sensu
 sum super sensibile alterius per conuentionem precedentem. U. g. quoniā
 nos nō fecimus per visum q hoc est dulce nisi prius acciderit nobis in ali
 quo tempore quod comprehendimus per visum q mel est citrinū: r per gu
 sum esse dulce. Cum igitur secundo sentimus ipsam per solum visum esse
 Cōmen. Auer. s. per anima. **2**

Liber Tertius

citrinum statim comprehenderimus ipsum esse dulce et mel.

2 **¶** D. d. et si non esset ita r. c. i. et si non esset concessus a nobis qd si vnus istoz sensibilium cōiū h̄ret sensum ppriū. contingeret vt sentire ea eēt sicut sentire per visum qd hoc est dulce: necesse esset vt sentire ea eēt de gñe sensus qd proprie d̄f accidentaliter. v. g. sentire p visum qd iste ē fili^o Socratis: qz sentiremus ipm eē albū: qz accidit qd fili^o Socratis fuit albus. **¶** D. d. cōia autem h̄ret sensum cōem r. c. i. et cum delectatū est qd si aliquō sensibilium cōiū h̄ret sensum propriū: tūc sentiret a nobis accētralr: quēadmodū sentimus per visum istum eē filium Socratis qd ē alb^o: aut quēadmodum iudicam^o hoc esse dulce: qz est citrinū. **¶** Hec. n. duo sunt duo modi accētralr: et iā delectatū est qd sensibilia cōia pprehendunt eēntialr. Ergo nullū sensibilium cōmuniū habet sensum ppriū: qm si h̄ret sensum ppriū: tūc sentiret: aut sicut sentim^o p visū istū filiū Socratis: aut sicut qdā sensus sentiret sensibile ppriū cui^o

**Amplias
tio h̄boz
Arist.**

3 **¶** Et iste modus est etiam accētalr: s; differt a pmo mō qd simplr (iusdam. dicitur accētalr: et est cōprehendere p visum istū eē filiū Socratis: licet vterqz numeratus sit accētalr: differunt. s. in hoc: qz comprehendere per visum hoc esse dulce fuit: qz cum visu fuit coniuncta in eadē re virt^o vnus generis cū virtute visus. s. sensus gust^o. Iudicare autē p visū istū esse filiū Socratis accidit: qz in alio tpe fuit cōiuncta cū visu alia virtus a virtute visus: virt^o. n. qd pprehēdim^o istū eē Socrate: aut filiū Socratis superior est ad virtutē sensus. et iō iste modus vt magis accētalr qd pmo. **¶** Cū simplr dixit ipm eē accētalr: et nō primū. **¶** D. d. ei nō est vni^o r. c. i. et iudiciū nō est vni^o virtutis a qñ duo sensus fuerint p̄iuncti ad iudicādū sup eādē rē ipsam eē eādē. s; illud iudiciū est vtriusqz sensus: nō alteri^o sensus ab eis sicut existimare pōt aliquis: sed si d̄r vn^o ex hoc mō d̄r accētalr. **¶** D. d. v. g. cholera r. c. i. v. g. hoc eē cholera: qz ē amarū citrinū. Iudicare. n. qd hec duo sunt eiusdem. s. cholere nō est alteri^o virtutis ab his duab^o: et qz iudiciū su eē eādē il per hanc rē esse vnam est duarū virtutū non vnus: accidit ei error in iudicando aliquid non cholera esse choleram: qz citrinum.

¶ Qñ duo
sensus fue
rit p̄iuncti
ad iudicā
dū sup eā
dē rē ipaz
eē eādē il
iudiciū
ē vtriusqz
sēs n̄ alte
ri^o sēs ab
eis oppo
sitū. s. cō.
lor et magnitudo.
14. 6. r. c. i.
tū.

¶ Inquiret autē aliqz cuius cā plures habem^o sensus: s; nō vnū solū: aut quatenus min^o lateat p̄ntia et cōia vt motus: et magnitudo: et numer^o. Si. n. esset visus sol^o et ipse albi laterent vtiqz magis: et videret esse oia pp id qd cōsequunt se adinuicē simul cōsitū. s. cō. lor et magnitudo. **¶** Hūc autē qm in aliquo sensibili cōia sunt: manifestum facit qd aliud quiddam vnū quodqz ipozū est.

¶ Et d; homo pscrutari qre habem^o sensus plures vno: et non vnū tm. Dicam^o igit vt non ignorem^o p̄ntia communia: vt motū et quantitatem: et numerū. qm si non haberem^o nisi visum solum tunc ipse visus esset magis dignus vt ignoraret album: adeo vt existimaret hec esse omnia. Color enim et quantitas consequuntur adinuicem insimul. **¶** Hodo autem quia communia sūt sensibilia ab aliquo manifestat qd quodlibet eorum est aliud.

13 **¶** Cūlt dare causam propter quam hec sensibilia communia non comprehenduntur ab vno sensu. et. d. et debet homo pscrutari r. c. i. d; homo pscrutari quare hec sensibilia communia comprehenduntur a pluribus sensibus vno: et non comprehenduntur ab vno. **¶** Deinde dixit rationem et dixit: dicamus igitur vt non ignoremus r. c. id est vt non ignoremus alicuius sensibilem communium a sensibilibus propriis. Deinde. d. quoniam si

hērem^o solū vīsam ꝛc. i. ꝛ hoc eēt necesse: qm̄ si ponerem^o q̄ sol^o vīsus ꝓꝓte
hēdit ista: et q̄ ipse solus est in nobis in hac intēriōe: tūc accideret vīsuīꝓꝓ
ignozaret ꝛ nō distīgueret albū ab aliquo: adeo q̄ existimaret colorēꝛ quā
titatem et figurā eādē eē: et hoc accideret ei: eo q̄ color ꝛ quātitas ꝓsequit
sibi adinnicem. s. color non inuenit nisi in superficie ꝛ superficies in corpe. **D.**
v. modo aut qz cōia ꝛc. i. mō aut qz videmus q̄ cōia vt quātitas et magni-
tudo cōprehendunt ꝓ alīū sensum a vīsu. **¶** Scdm̄ hoc igit̄ est intelligē-
dus suus sermo in hoc loco: non fm̄ q̄ sonant verba eius superficialitē **Documē**
fm̄ qd̄ loquitur: vt quare sensus sint plures vno: causa enim formalis ī hoc **tum.**
manifesta est. s. multitudo sensibilium: et hoc iam dictum est: et cā finalis
est ꝓꝓscrutanda ꝓst in fine istius libri.

Capitulum Secundum.

Quoniam autem sentimus qd̄ videmus ꝛ audī-
mus: necesse est aut vīsu sentire qz videt: aut al-
tero. Si autem altero: aut ipso erit qz videt: aut
altero. Si idē erit vīsus et subiecti coloris. qua-
re aut duo eiusdē erūt: aut idem eiusdem. Am-
plius autem si et alter sit sensus vīsus: aut in-
finitum ꝓcedit: aut aliquis ipse suisꝓsi^o erit
index. Quare in primo hoc faciendum est.

¶ Et quia sentimus nos audire et videre: necesse est quod senti-
re quod nos videmus: aut est ꝓ hunc sensum: aut ꝓꝓ aliud: sꝫ
illud erit vīsus ꝛ coloris subiecti: aut duo eiusdem: aut idem sui.
Et etiam si sensus quo sentimus nos videre sit alius: aut erūt
h̄ in infinitū: aut erūt idē sui. **¶** Opz igit̄ vt hoc faciat ꝓmo.

Cum compleuit sermonem de quinqz sensibus. et declarauit sextū sen-
sum non esse: inceptit declarare q̄ illi quinqz hnt̄ virtutē cōem: **130**
et inceptit ꝓꝓ dubitare fm̄ suam consuetudinem: ꝛ. d. et qz sentim^o nos vī-
dere ꝛc. i. et nos videmus ꝛ sentimus nos videre: et audimus ꝛ sentimus
nos audire: et sic in vnoquoꝫ sensuum necesse est vt hoc fiat ꝓ virtutē vī-
sus: aut ꝓꝓ aliam virtutem. **D. d.** sed illud erit vīsus et coloris ꝛc. i. sed si
hoc. s. sentire nos videre fuerit alterius sensus a vīsu: continget vt ille sen-
sus habeat duplicem cōprehensionem: cōprehēdit. n. vīsum cōprehēde-
re: et cōprehendit colorē quē vīsus cōprehendit. **¶** Imꝓꝓ. n. est vt ꝓꝓ
hendat vīsum cōprehendere colorē: nisi ēt ipse cōprehēdat colorē. **D.**
d. aut duo eiusdem: aut idem sui. i. sequitur igitur ex hoc alterum duorum
quoniam si ꝓꝓuerimus duas virtutes esse: continget vt duo sensus sint
eiusdem intentionis sensus. s. qui sentit eam: et sensus qui sentit quod ille
sensus sentit eam. Uterꝫ enim sentit illam: aut ponemus quod idem sen-
sus sentit seꝓsum: ita quod agens est patiens: quod impossibile est. **D. d. ꝛ**
etiam si sensus vīsonis ꝛc. i. et si ꝓꝓuerimus duas virtutes esse scilicet q̄
sensus qui cōprehendit nos videre est alius ab eo qui videt: continget
ēt in illo sensu qd̄ contingit in ꝓmo: necesse est igit̄ vt habeat duplicē cō-
prehensionem. s. cōprehensionem sui ꝓꝓi subiecti qd̄ sentit: ꝛ cōprehē-
sionem quā cōprehendit. et si etiā ꝓꝓuerim^o h̄ duaz virtutū: ꝓꝓiger in
tertia quod contingit in scōa: ꝛ sic in infinitū: qd̄ est ipole. Quapp̄ necesse ē
nobis ꝓꝓere eandē virtutē q̄ cōprehēdat vtrūꝫ. s. suū ꝓꝓimum s̄m: ꝛ qd̄
cōprehendat illud quod ipse cōprehēdit. et cum necesse est abscindere

Liber Tertius

infinītum melius est hoc facere in primo: et ponere q̄ per eandē virtutem comprehendimus colorem: et cōprehēdim⁹ q̄ p̄prehēdim⁹ ipsum qd̄. n. cōtingit nobis posteri⁹ faciēdū est prius: et hoc intēdebat cū dixit: necesse est igitur hoc facere primo: aut ponere q̄ idem patit̄ a se: et cōprehendit. se.

Habet autem dubitationem. Si enim visu sentire videre est: videtur autem color: aut habens hunc. Si videbit aliquis quod est etiam videns: et colorem habebit primum videns.

Et in hoc est qd̄: et est qm̄ si visio est sentire per visum et videre colorem. et homo non videt illud qd̄ h̄z colorem nisi quando videt aliqd̄. Cōtinget vt̄ illud qd̄ videt primo habeat etiaz̄ colorē.

137 **C**onsequenter iste sermo h̄z questionem. scilicet ponere q̄ per eandem virtutem comprehendimus colorem: et comprehendimus nos cōprehēdere colorem qm̄ si visio est sentire per visum: et visus comprehendit colorem: et homo nō videt ipsum videre colorem nisi quando videt aliqd̄: continget vt̄ illud quod primo videt quando iudicat ipsum videre habeat etiam colorē. Et intendebat per hoc q̄ si necesse est vt̄ omne comprehendibile a visu sit coloratum: et visus comprehendit comprehensionem coloris: ergo contingit ex hoc vt̄ ipsa cōprehēssio sit colorata: qd̄ est impossibile.

Manifestum est igitur quoniam nō est vnum visu sentire. Et namq̄ cum non videmus visu discernimus: et tenebras et lumē: sed non similiter. Amplius aut̄ et vidēs tanq̄ coloratū est. Sensituum enim susceptivum est sensibilis sine materia vnū qd̄q̄. vñ abeuntibus sensibilib⁹ in sunt sensus: et phantasie quibus sentiunt. Sensibilis autem actus et sensus idem est vnum. Esse aut̄ ipsorū non idē. Dico aut̄ vt̄ sonus s̄m actū: et auditus s̄m actus. Est enim auditū h̄nta nō audire: et h̄ns sonū non semp̄ sonat. Cū aut̄ operet̄ posse audire: et sonet̄ posse sonare. Tūc s̄m actum auditus simul fit: et s̄m actum sonus. Quorum dicit vt̄q̄ aliquis hoc quidem esse auditionem: hoc vero sonationem.

Dicamus igitur q̄ manifestum est q̄ sentire pervisum non est vnum. Iudicamus enim pervisum nos non videndo obscuritate et lucem: sed non eodem modo. Et etiam q̄ videns est quasi coloratū. Sentiens enim recipit sensibile extra materiā quodlibet quodlibet. Et ideo cum fuerint sensibilia abstracta erunt sensus et imaginationes exites. Et actio sensibilis et sensus eadem est: in esse autem non sunt eadem in eis. v. g. sonus qui est in actu. et auditus qui est in actu. Possibile est enim vt̄ aliquid habeat auditum sed non audiat: et vt̄ aliquid habeat sonum sed nō semper sonet: quousq̄ fecerit illud quod est in sua potentia vt̄ audiat: et sonauerit illud quod est in potentia sua vt̄ sonet. Tūc erunt in simul auditus et sonus: et potest aliquis dicere q̄ primum istorū est audire: et s̄m est sonare.

138 **C**um dedit sermonem dubitativū: incepit dissolvere eum: et d. Dicam⁹ igitur quod manifestum est q̄ sentire et c. id est. Dicamus igitur q̄ manifestū est q̄ sentire p̄ visum nō est eiusdē intētōis: ita q̄ p̄sequit̄ ex covt̄ oē cōprehensibile a visu sit coloratū. D. d. iudicam⁹. n. p̄ visum et c. et signū ei⁹

est q̄ nos iudicamus per visum non videndo coloratum: cum iudicamus
 obscuritatem esse obscuritatem: et lucem esse lucem: sed neutrum habet co-
 lorem. Sed non eodem modo iudicamus per visum obscuritatem et lucem.
 Iudicamus enim lucem per se: et obscuritatem quia est privatio lucis. Et
 cum dedit hunc modum dissolutionis dedit secundam dissolutionem ques-
 tioni dicenti q̄ visio debet esse colorata si vis^o visibilis cōprehēdit visio-
 nem: et dixit: et etiam vidēs est quasi coloratū .z. i. et etiā possum^o concede-
 re visionem esse coloratē. Videns. n. q̄ cōprehēdit colorē effici^o quasi co-
 loratum quoquomodo. Et cā in hoc est: q̄ sentiēs recipit sensibile et assi-
 milatur ei visus: itaq̄ recipit colorem quē recipit corp^o extra aiā: s; dif-
 ferunt in hoc q̄ receptio sentientis est nō materialis: et receptio corpis ex-
 tra aiā est mālis. D. d. et q̄libet q̄libz. i. sentiēs. n. recipit sensibile non
 māliter: quāz sensus quodlibet sensibile. Et q̄ sensus recipit sensibile
 quomodo: dñr etiam de eis quoquomodo. D. d. et ideo cū fuerit sensi-
 bilia abstracta .z. i. et q̄ sensus recipiunt sensibilia extra mā: nō q̄ sensi-
 bilia fuerint abstracta a materia efficiunt in sensibilib^o sensus et imagina-
 tiones non colores sensibiles: neq̄ sapes: neq̄ alie qualitatū sensibi-
 lium que sunt extra in mā. D. d. et actio sensibilis et sensus .z. i. et actio sen-
 sibilis extra aiā in mouendo sentientis: et actio sensus: qui est in sentiente
 s. qualitas qua sentiens qualituratur in mouendo etiam virtutem visionis
 est eadem actio: licet modus esse sensibilis extra animam differat a mō sui
 esse in sentiente. U. g. q̄ sonus qui est in actu extra animam ita mouet ins-
 trumentum auditus: sicut auditus qui est in actu mouet virtutem audi-
 tus: et similiter dispositio coloris in mouendo vidētur est sicut dispositio
 qualitatū que prouenit in vidente a colore in mouendo virtutē visibīlē.
 D. d. possibile est enim vt aliquis habeat medium .z. i. et hoc fuit ita quod
 possibile est vt aliquis habeat auditum in potentia sicut habet sonum in
 potentia: et vt habeat sonum in actu sicut habet auditum in actu. Et cum
 habuerit auditum in actu habebit cōprehēsiōnē audit^o in actu. i. cōprehē-
 sionem q̄ audit^o: et dixit: possibile est enim dicere q̄ aliquis hz auditū et hz
 sonū: s; non semper sonet ppter hoc q̄ sunt sicut in potentia.

C Si igitur est motus et actio et passio in eo quod agitur. necesse
 est et sonum et auditum qui secundum actum in eo quod est s̄m
 potentiam esse. Actui enim et motui actu in patiēte fit. vnde nō
 necesse est mouens moueri: Sonatus quidem igitur actus aut
 sonus aut sonatio est. Auditui autem aut auditus aut auditio
 est. Dupliciter enim auditus: et dupliciter sonus.

Et si actio et passio et motus sint in passiuo: necesse est vt so-
 nus et auditus qui sunt in actu sint in eo: quod est in potentia.
 Actio enim agentis et mouentis sunt in patiēte: et pp hoc non
 est necesse vt moueat q̄ mouet: et actio sonātis. aut est son^o aut
 sonare. Et actio audiētis: aut est auditus: aut est audire. Audi-
 tus enim est duobus modis: et sonus est duobus modis.

Cum posuit q̄ actio sentientis et sensibilis est eadem: licet differāt in eē ¹³⁹
 inceptit declarare hoc ex rebus r̄libus predictis. Et d. et si actio et mot^o
 .z. id est et si necesse est vt omnis actio que prouenit ab agente: et omnis
 motus qui prouenit a mouente non inueniantur nisi in re patiēte: mota
 sensus autem patiuntur a sensibilib^o: et sensibilia agunt in eos: necesse est
 vt actio sensibilis sit in ipso sentiente: quod est in potentia sensibile. So.

Liber Tertius

nus itaq; et auditus qui sunt in actu sunt in eo qđ est in potētia sonā. s. percussus: et qđ ē in potētia audiens. s. sensus audiens. **D. d. id** nō est necesse vt moueat qđ mouet. i. et qz mor⁹ est in patiente nō in agente nō est necesse vt oē agens sit patiens vt declarātū est in sermonib⁹ vlib⁹: iduxit oē hoc ad declarādū qđ sensus mouēt virtutes sicut sensibilia que sunt extra aiaz mo nēt sensus. **D. d. son⁹** em̄ est duob⁹ modis. **z. c. i.** et fuit necesse qđ ita eēt de sono sicut de auditu. s. qđ eodē mō mouēt: et qđ actio sit in recipiēte non in agēte: pp hoc qđ vtrūq; inuenit duob⁹ modis: mō in potētia et mō in actu.

C Eadem autem rō in alijs sensib⁹ et sensibilib⁹ est. Sicut em̄ actio et passio in patiente: sed non in agente: sic sensibills actus et sensitiui in sensitiuo est. Sed in quibusdam quidem et nominatū est vt auditio et sonatio. In quibusdam autem nō nominatū est alterū. **Uisio. n. dicit visus act⁹.** Que vero est coloris innominatū est: et gustatiui gustus est: humoris aut nō nominatū est.

Et iste idem sermo est de alijs sensibus et alijs sensibilibus. Quomodo enim actio et passio sunt in patiente: nō i agēte: ita actio sensuum et sensibillium sunt in sentiente. Sed in quibusdam habent nomina vt sonare et audire. In quibusdam autem alterum non habet nomen. Actio em̄ visus dī visio. Actio autem coloris non habet nomen in lingua greca.

140 **E**t iste idem sermo quē dixim⁹ in sono et auditu. s. qđ actio eorū est in patiente est de alijs sensibilib⁹. **D. d. iterauit** ppōnē: a qua incepit hanc declarationē: et dixit: quomodo. n. actio et passio **z. c. i.** et causa in hoc est. quomā sicut passio et actio sunt in patiente nō in agente: ita actio sensuum et sensibillium sunt in pmo sentiente: cū sensibilia sint virtutes agētes: sensus aut agentes et patientes: pmo aut sentiens est patiens tm̄: et qz hoc latet. s. sensibilia eē virtutes agētes: et sensus eē patientes pp noiationē. Plura. n. sensibilia carēt noibus p̄m qđ sunt agentia. et noia pluriū eorū passiuū sunt in figura nominū virtutū agētū et dixit: sed in quibusdā hnt noia **z. c. i.** s. in quibusdā sensib⁹ pponebant noia actioni ipsi⁹ sensibilib⁹ et passioni vtriusq; sentientis: et in quibusdā alterū eorū caret noie. **v. g.** in visu. passio enim visus habet nomen: et est videre: licz sit in figura nois agentis. Actio em̄ sui sensibilib⁹ qđ est color caret nomine in greca lingua. Et dico qđ in arabica actiōes habituum sensuum pueniētū in eis a sensibilib⁹ in primas virtutes sentiens non videntur hēre noia in aliquo idiomate cum hoc non sciat a vulgo. Non em̄ cōprehendunt a sensu in primo aspectu.

Quoniam aut vnus est quidem actus sensibills et sensitiui. Esse autem alterum est. Necesse est simul et corrūpi et saluari: sicut dictum est: auditum et sonum. Et saporem igitur: et gustū: et alia sūt. Dicta aut p̄m potētiā non necesse est.

Et quia actio sensibills et sentientis est eadem: sed differūt in esse: necesse est vt insimul corrumpantur et insimul saluentur audit⁹ qui dī hoc modo: et son⁹: et sūt sapor: gustus: et alia. In eis autem que dicuntur in potētia non est necesse.

141 **E**t qz actio sensibills eadem est cum actione sentientis. s. qđ habitus qđ ab eo prouenit in sentiente est idem cū habitu quo sensibile agit in vtroq; seu

tiente in essentia et forma: licet differant in subiecto: necesse est ut corruptio
duorum habituum sit insimul: et saluatio insimul. s. habitus per quem sens
sibile est mouens in actu postquam fuit in potentia: et habitus per quem sens
tiens est sentiens in actu postquam fuit in potentia. ¶ **W. d.** Auditus qui dicitur
per hunc modum et sonus et c. i. et hoc sequitur in sono qui dicitur per hunc mo
dum et est sonus in actu: et similiter contingit in sapore qui est in actu: et in
gusto qui est in actu: et in oibus sensibus. In sensibili autem quod est in pote
tia: et in sentiente qui est in potentia non sequitur. s. quod cum alterum eorum corru
pitur: quod reliquum corrumpatur: aut quod unum fuerit: ut sit reliquum.

¶ **Sed** priores philosophi hoc non bene dicebant nihil opinan
tes neque album: neque nigrum / sine visu esse: neque saporem sine gu
stu. Siquidem enim dicebant recte: sic autem non recte: duplici
ter enim dicto sensu et sensibili. His quidem secundum potentiam. Illis
vero secundum actum. De his quidem accidit quod dictum est. Sed in
alteris non accidit. Sed illi simpliciter dicebant de dictis non
simpliciter.

¶ **Sed** antiqui naturales non bene dixerunt in hoc: cum existi
mauerunt quod nihil est album: aut nigrum absque visu: neque sapor
absque gustu. Hoc enim vno modo est verum: et alio modo non
verum. Quoniam quia sensus et sensibile dicuntur duobus mo
dis: in potentia: et in actu. Illud quod fuit dictum sequitur in istis.
In illis autem non. Sed illi dixerunt simpliciter quod non dicitur
simpliciter.

¶ **Sed** antiqui naturales non recte dixerunt in hac intentione. Dicebant enim
quod nullus est color sine visu: neque sapor sine gustu: et hoc dixerunt absolute. 142
I. quia opinati fuerunt quod sensibile et sentiens sunt relativa simpliciter: et cum
alterum fuerit: reliquum erit: et cum alterum corrumpitur: reliquum corrumpetur.
W. d. hoc enim verum vno modo et c. i. et hoc quod antiqui dixerunt est vno mo
do verum: et alio modo non verum. Sed sermo antiquorum sequitur in eis
que sunt in actu. Sensus autem et sensibile quandoque dicitur in potentia:
et quandoque in actu. In eis autem que sunt in potentia non sequitur. s. ut esse
eorum et corruptio sit semper insimul. Sed error antiquorum fuit in hoc quod
locuti fuerunt absolute in eo: quod indiget determinatione.

¶ **Si** autem symphonia vox quedam est. Vox autem et auditus est
sicut unum: et est sicut non unum: aut idem. Proportio autem est sim
phonia. Necesse est auditum rationem quamdam esse. ¶ **Et** pro
pter id corrumpit unumquodque excellens grave et acutum audi
tum: et in saporibus gustum: et in coloribus visum fortiter fulgi
dum: et opacum: et in olfatu fortis odor et dulcis et amarus: tanquam
ratio quedam fit sensus. Unde et delectabilia quidem sunt dum
dicuntur sincera et mixta entia ad rationem: ut acutum: aut dul
ce: aut salitum: Delectabilia enim tunc. Omnino autem quod mix
tum est: symphonia magis quam acutum et graue. Tactus autem ca
lesfactibile est et frigorabile. Sed sensus ratio est. Excellentia au
tem contristant: aut corrumpunt.

¶ **Si** igitur consonantia est sonus: et sonus et auditus sunt quasi

Et vnusquisq; sensuum est rei sensibilis subiecte illi: et est exte-
nsus in suo sentiente sicut quod est sentiens: et iudicat differentias sen-
sibilis sibi subiecti. V. g. visus album et nigrum: et gustus dulce et
amarum: et sic de alijs.

Cum incepit perscrutari de virtute qua sentimus nos sentire vtrum sit eade 144
cum virtute propria vnicuique sensui: an alia dedit in primo sermone ex quo se-
quitur ea esse vna: post alium ex quo sequitur ea esse plures. Deinde sermonem
concludente eam esse vnam et dissolutionem ex qua exiit ad declarandum quod sensus
et sensibile sunt vni in actu non diuersa: propter quod contingeret vt illud
quod iudicaret super ipsum sensum esset aliud ab eo quod iudicaret super
ipsum sensibile. Et cum hoc fecit: reuersus est postea ad illam eandem pericu-
rationem. **E**t dicitur vnusquisq; sensuum etc. manifestum est per se quod vnus-
quisq; sensuum iudicat suum subiectum proprium quod est ei sicut quod est illud
sentiens: et iudicat cum hoc differentias proprias que sunt in illo subiecto pro-
prio. Verbi gratia quia visus iudicat colorem qui est proprium subiectum
ei quod est sicut quod est visus: et iudicat differentias contrarias existentes in eo.
V. g. album et nigrum: et media: et similiter auditus iudicat sonum qui est suum
subiectum: grauem et leuem: et media que sunt differentie soni.

Quia autem et album et dulce et vniuersum quodque sensibilem ad vnum
quodque comparando discernimus: et sentimus quia differunt. Ne-
cesse est igitur sensui. Sensibilia enim sunt.

Et quia iudicamus etiam album et dulce et vniuersum quodque sensibilem
comparando ea adinuicem. Per quid igitur sentimus esse diuersa
necesse est quidem vt illud sit per sensum. Enim sunt etiam sensibilia.

Et cum sensus comprehendit differentias contrarias que sunt in subie-
ctis proprijs vnicuique sensui: per quam igitur virtutem iudicamus istas
esse diuersas: cum fecerimus comparationem inter eas adinuicem. Apparet
quidem quod consequitur ex hoc sermone illud quod a principio dictum est: et
est quod virtus qua visus iudicat album esse aliud a dulci: est alia a virtute vi-
sus: quemadmodum virtus que iudicat ipsum videre videt alia a virtute vi-
sibili. Differentia enim inter sensibilia est sensibilis.

Quare et manifestum quoniam caro non est vltimum sensitivum.
Necesse enim esset tangens ipsum discernens discernere: neque
vtrique separatis contingit discernere quod alterum sit dulce ab albo.
Sed oportet vno quodam vtraque manifesta esse. Sic enim et si
hoc quidem ego: illud vero tu sentis: manifestum vtrique erit: quoniam
nam altera adinuicem sunt. Oportet autem vnum dicere quoniam
nam alterum: alterum enim dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare
sicut dicit: ita ille intelligit et sentit: quod quidem igitur non possi-
bile separatis iudicare separata palam. Quod autem neque in separa-
to tempore hinc habitum est. Sicut enim idem dicit quod alterum
bonum et malum: sic et quando alterum dicit. Quoniam enim
alterum nunc et alterum: non sicut accidens ipsum quando. Dico
autem pura nunc dico quoniam alterum: non tamen quoniam nunc alterum.
Sed sic dicit et nunc: et quoniam nunc. Simul ergo. Quare inse-
parabile et in inseparabili tempore.

hic Com-
men. sua
mitibus p
obo. Ide
s. c. 136. et
i. 2. de ge-
nera. t. c.
7. Ide. 3.
d. aia. co.
5. in diso-
lutione pri-
me ques-
tionis.

145

F

Dria iter
sensibilia
est sensu
bilis.

Liber Secundus

Caro nō
est vltimū
sentiēs.

Dicamus igitur q̄ manifestū est q̄ caro non vltimū sentiēs. Contingeret enim cum tangeret q̄ iudicaret: sed impossibile est vt iudicans iudicet dulce esse aliud ab albo per duo diuersa. Sed necesse est vt sint ambo eiusdem per duo instrumenta. et nisi hoc esset: esset possibile. quando ergo sentire hoc: et tu illud: q̄ ego intelligerem ea esse diuersa. Sed necesse est vt vnus dicat hoc esse aliud ab hoc. et dulce aliud ab albo. dicens igitur est idem. Quapropter necesse est vt sicut dicimus sic agamus ⁊ sentiam⁹. Quoniam autem impossibile est iudicare diuersa et per diuersa manifestum est. Quoniam vero hoc nō fit in tempore diuerso: ex hoc declarabitur. Quemadmodū idem dicit bonum esse aliud a malo. Sic cum dixerit in aliquo esse aliud: in illo enim instanti dicit in alio etiam: ⁊ non accidentaliter. s. cum dico nunc esse aliud: nō quia nūc est aliud: sed dico sic instans: ⁊ quod est instans. A quo igitur erit non erit diuisibile: ⁊ in tempore indiuisibile.

146

Dicamus igitur q̄ manifestū est hoc quod dico q̄ vltimū sentiens in tactu non est in carne: neq; in visu in oculo: quoniam si vltimū sentiēs esset in oculo: aut in lingua in gustu: tunc necesse esset cum iudicarem⁹ dulce esse aliud ab albo: iudicare p̄ duo diuersa. Illud em̄ quod comprehendit dulce p̄m hanc positionem aliud est ab eo quod cōprehēdit colorē oio. Illud em̄ est in oculo: et hoc in carne: aut sibi simili. Sed caro in tactu non est sicut oculus in visu. **D**.d. declarauit hoc impossibile esse: ⁊ dixit: sed necesse est vt ambo sint eiusdē r.c.i. sed necesse est vt sint comprehensa ab eodē: ⁊ per duo instrumenta: ⁊ nisi hoc eēt: manifestū est q̄ nō poterit iudicare hoc eē aliud ab hoc. Si em̄ esset possibile iudicare hec duo eē diuersa per duas virtutes diuersas: quarū vtraq; singulariter comprehendit alterū duorum illorum: tunc necesse esset quando ego sentire hoc esse dulce: ⁊ tu illud esse album: et ego non sensi quod tu sensisti: neq; tu quod ego: vt ego cōprehenderē meū sensibile: aliud a tuo: licet non sentia tuum: ⁊ vt tu comprehenderes tuum: aliud a meo: ⁊ hoc est manifeste impossibile. **D**.d. sed necesse est vt vnus dicat hoc esse aliud ab hoc: ⁊ qd dulce est aliud ab albo r.c.i. sed quemadmodum necesse est vt idem homo dicat hoc esse aliud ab hoc. s. necesse est vt virtus qua iudicat dulce esse aliud ab albo sit eadem virtus. Ita enim est in hoc de indiuiduis sicut de membris sensus cum sint etiam plura in numero: ⁊ hoc intendebat cū dixit: quapropter necesse est: sicut dicimus sic agamus ⁊ sentiamus. i. quapropter necesse est vt sicut ille q̄ dicit hoc esse aliud ab hoc est idē homo: sicut illud qd sentit et intelligit hoc esse aliud ab hoc est eadem virtus. **D**.d. qm̄ aut impossibile est r.c.i. manifestū est igitur ex hoc sermone q̄ non iudicamus diuersa esse sensibilia per diuersas virtutes qm̄ aut ista comprehensio cum hoc quod est vnus virtutis debet esse etiam in eodē instanti: manifestū est quoniam quemadmodū vnus homo dicit bonum esse aliud a malo: sic cū dixerit in altero duorum esse aliud in aliquo instanti: manifestū est q̄ in instāti in quo dicimus q̄ alterū eorū est aliud: in illo eodem dicit in altero esse aliud: cum alietas sit aliqua relatio: et res latius in simul existunt in actu. **D**.d. ⁊ non accidentaliter r.c.i. ⁊ non intelligo per instans hoc instans qd dicitur accidentaliter in eo qd illud est diuisibile: sicut instans in quo dicimus ratione extrinseca esse aliud instans cū fuerit cōprehensum ratione intrinseca esse aliud. Instans em̄ de quo dicitur

Alietas ē
aliqua re
latio.

hic vel
le Auer.
instans ē
indiuisi-
bile.

esse aliud est aliud ab instanti in quo cōprehēdit ipsum esse aliud: et hoc intē
debat cū dixit: nō q̄ instās est aliud. i. nō q̄ instans de quo dixi esse aliud
est instās in quo cōprehenditur ipsum esse aliud. Sed diximus hoc instās
est aliud: et quod nunc est aliud: et illud instans est aliud ab instanti cōpre
hensionis. D. v. a quo igitur erit. i. a quo igitur erit hoc iudicā. dico erit a
virtute indiuisibili et vna: et in tempore indiuisibili et vno.

¶ At vero impossibile est simul fm cōtrarios motus moueri idē
aut indiuisibile et indiuisibili tempore. Si enim dulce sit mouet
sensem: aut intellectum. Amarū autē contrarie. Et alibi aliter:
Ergo simul quidē et numero indiuisibile et inseparabile quod iu
dicat. scdm esse autē separatū. Est igitur quodammodo q̄ diuisi
bile diuisa sentit: est autē quod indiuisibile. Scdm esse quidē est
diuisibile: loco autem et numero indiuisibile.

¶ Sed impossibile est vt idē moueatur motibus contrariis insi
mul fm q̄ est indiuisibile in tempore indiuisibili. Hoc enim si fue
rit dulce mouebit sensum: aut intellectum aliquo modo motus.
Amarum autem e contrario. Album vero alio modo. Utrum igitur
est possibile vt iudicans ea insimul est numero indiuisibile: et
in esse diuisibile: ita q̄ alio modo a modo diuisionis sentit diuisi
bilia: et alio modo. s. indiuisibile. Quoniam fm esse est diuisibile: et
fm locum et numerum est indiuisibile.

¶ Cum declarauit q̄ vltimū sentiens in omnibus sensibus debet esse eadē 147
virtus. in cepit querere modum fm quem potest esse eadem virtus et iudic
care omnia contraria in eodē tēpore. ¶ Et. d. sed impossibile est vt idē mo
ueatur et c. i. sed impossibile est ponere vt idem recipiat contraria in eodem
instanti fm q̄ est idem et indiuisibile. D. v. hoc enim si fuerit dulce et c. U. g.
q̄ si fuerit hoc dulce mouebit sentiens primum aliquo genere motus: et cū
fuerit amarum mouebit ipsum e contrario. et similiter de albo et nigro. Cui
igitur sensus iudicauerit hoc esse aliud ab hoc: hoc enim dulce: et illud ama
rum essendo eadem virtus et indiuisibilis: tunc patietur a contrariis insi
mul: fm q̄ est vnum et indiuisibile: quod est impossibile. ¶ D. v. vtrum igitur
est possibile vt iudicans et c. i. an igitur possibile est vt ista virtus iudicās
contraria simul sit eadem subiecto et indiuisibilis: sed per intentiones quas
recipit est diuisibilis: ita q̄ per hoc dissoluetur questio sic. Quoniam
ista virtus in quantum est diuisibilis comprehendit res numeratas diuisi
biles: et in quantum est eadem iudicat ea vnicō iudicio. D. v. est enim fm
esse diuisibile: sed fm locum et numerum indiuisibile. i. forte iudicans di
uersa et contraria est fm essentiam et formam diuisibile: sed fm subiectum
hoc est fm materiam est indiuisibile: vt dicimus de pomo quod est indiuisi
bile subiecto: et diuisibile fm essentiam diuersam in eo: fm q̄ habet colorē
et odorem: et saporem.

¶ Aut non possibile. Potentia quidem enim idem et indiuisibi
le contraria. Scdm esse autem non. Sed in operari diuisibile. Et
impossibile est album et nigrum esse simul: quare neq̄ species pa
rti ipsorum: sed huiusmodi est sensus et intelligentia.

¶ Dicamus igitur q̄ hoc est impossibile. Est enim idē in indiuisi
bile duo contraria potentia: esse aut non. sed actu est diuisibile.

Judicās
diuersa et
contraria ē
sz essētā
et formaz
diuisibile
sz fm sbm
et mām ē
indiuisibi
le. ex q̄ p̄
idē sz sbz
posse esse
plura dif
finitione
cōsiste .5.
p̄. 47.
Jdez p̄.

Libertus Tertius

ph. 25. et
6. ph. 24.
z. 1. phy.
106. b. pū
ctor. ināti
Idem hic
in cō. seq.
148

Et impossibile est vt in simul sit album z nigrū. Quapropter necesse est vt neq; formas recipiat si sentirez intelligere sint talia.
¶ Cū posuit illū modū ad dissoluēdum predictā qōnem reuersus est modo ad narrandū q non sufficit in dissolutione: z. d. Dicamus igit q hoc est impossibile z. i. dicamus igit q hoc est impole. s. vt ista virtus sit vnica in subiecto: z plures fm essentias z formas. Nō em est possibile vt idē sit indiuisibile subiecto z recipiēs cōtraria in simula: nisi in potētia: non in actu z esse. ¶ U. g. q idem corpus possibile est dici esse calidum z frigidum in simul potentia: actu autem non nisi fm q est diuisibile. s. qz quedā pars eius est calida z qdā frigida. Et hoc intēdebat cū dixit. sed est actu diuisibile z. c.
¶ Et cum declarauit hoc. d. quapropter necesse est vt neq; formas eoz recipiat z. i. quapropter necesse est vt ista virtus non recipiat formas sensibilibus contrarias si ista virtus eadē sensitina est talis. s. vnica in subiecto: et plures in essentia: z. d. z intelligere: quia intelligere in hac intentione: finis est ad sentire. s. qz in vtroq; est virtus recipiēs z iudicat cōtraria in simul. vt declarabimus in virtute rōnali. ¶ Et intendit per oīa hec declarare: et hec virtus non est eadē fm q est in potentia: sicut est prima materia: s. est vnica in intellectu z inesse in actu: z multa fm in ista: vt post declarabim⁹.

Documē
tum.

¶ Sed sicut qd vocāt quidam punctum: aut vnum: aut duo: sic z indiuisibile: sic autem z diuisibile. Scdm q quidem igitur indiuisibile vnum discernens est z simul. Scdm vero q diuisibile bis vtitur eodem signo simul. Inquantum quidem igitur p duobus vtitur tertio duo iudicat z separata sunt vt in separato. In quantum vero vnum vno z simul. De principio quidē igitur fm q dicitur sensitiuū esse aīal sit determinatum hoc modo.

¶ Sed illud qd dicitur quibusdam pūctus vnus fm q est duo est diuisibile: z fm q est indiuisibile iudicans est vnum: et fm q est diuisibile vtitur eodē puncto bis. Scdm igitur q vtitur extremo pro extremis duobus iudicat duo: que sunt diuersa. Hoc igitur erit per diuisibile: z scdm q est vnum per vnum. Hoc modo igitur determinemus principium quo dicimus aīal esse sentiens.

149
hic sumit
q res dif
ficiles ad
ddm me
li⁹ exēplo
māifestāt
p hoc vi
de. j. phy.
cō. 81. Et
Quō pun
ctus sicut
diuisibilis.
vī. 6. ph.
3

¶ Cum narrauit q impossibile est vt hec potentia sit vna in subiecto z multa in virtutibus: incepit dare modum fm quem est vna: z modum fm quē est multa: z qz hoc difficile est ad dicendum: z est magis leue ad declarādū per exemplum: induxit sermōnē in via exempli. ¶ Et. d. sed illud qd dicitur: sed ista virtus est vna z multa: vt punctus qui est centrum circuli quando ab eo fuerint ducte multe linee a centro ad circūferentiam: hoc intēdebat cum. d. punctus vnus hoc est punctus qui continetur ab vna linea.
¶ ¶ U. d. fm q est duo est diuisibile. i. fm igitur q ista virtus est duo z plures per sensus qui copulantur cum ea. quēadmodum punctus est duo z plures per extrema linearum exentium ab ea est diuisibile ad patiendū a sensibilibus diuersis. ¶ U. d. fm igitur q est indiuisibile iudicans est vnus z. c. i. z fm q ista virtus est aliquod indiuisibile. i. fm q est finis motuum sensuū a sensibilibus: quēadmodum punctus est indiuisibile aliquod fm q est finis linearum exentium ad ipsum a circūferentia potest iudicare diuersa que copulantur cum ea a sensibilibus.
¶ Et cū declarauit modum fm quem potest intelligi q ista virtus est indi-

uisibilis: et modum secundum quem potest intelligi quod est diuisibilis: inceptit distin- 24. et. 4.
guere opus eius secundum quod est diuisibilis: et eius opus secundum quod est indiuisibilis. phy. 105
¶ Et dicitur secundum igitur quod est diuisibile videtur et cetera. secundum igitur quod ista virtus est diui-
sibilis per sensus operatur per illud vnum quod est de ipsa quasi punctus dua-
bus operationibus diuersis insimul. Et secundum quod videtur rebus que sunt de ea
quasi extrema de lineis. scilicet sensibus inquam habent hanc consimilitudinem
iudicat res diuersis iudicijs diuersis: secundum quod est vna iudicat res diuersas
vnico iudicio.

¶ Et quasi opinatur quod virtus primi sentientis melius est vt dicat esse vna
forma: et multa instrumentis copulatis cum ea per que transeant motus sen- 4
sibilitum quousque copulentur cum ea: quod dicere ipsam esse vnam subiecto: et
multa secundum formam que describuntur in ea. Aliud enim esse est dignus ei secundum
quod est iudicans: illud autem secundum quod est recipiens: sed tamen cum non ponimus
illic eandem intentionem propter formam non possemus inuenire aliquid
per quod indicet diuersa esse diuersa: iudicium enim dignus est attribui isti
potentie secundum quod est actus quod secundum quod est potentia: quemadmodum motio eius passi-
ua a sensibus dignior est quod attribui secundum quod est recipiens subiectum: est enim
apud ipsum vt videtur recipiens secundum sensus et agens secundum iudicium. Recipe-
re enim aliquid est aliud a iudicare illud. Et hec duo debent inueniri in ali-
quo duobus modis diuersis. Et ideo videmus quod ista virtus iudicat inre-
tiones quas proprie recipit et carum priuationes: et similiter est de virtute ra-
tionabilis sed differunt in hoc quod ista virtus est intentionum materialium: illa
autem est intentio non mixta cum materia: vt post declarabitur.

Recipere
aliquid aliis
est a iudi-
care illud.

Capitulum Tertium.

¶ Quoniam autem antiqui duabus differentijs diffi- 5
niunt: maxime animam motu qui secundum locum: et in
eo quod est intelligere: et discernere: et sentire. Consi-
derandum est si quid intersit inter intellegere et
sentire. Videtur autem intelligere et sapere tanquam
quoddam sentire esse. In vtrisque enim his anima
iudicat aliquid: et cognoscit eorum que sunt. Et antiqui sapere et
sentire idem esse aiunt. sicut Empedocles dixit ad presens voluntas au-
getur in hominibus et in alto loco: vnde eis semper sapere altera
prestat. Idem autem his vult et id quod est Homeri. Talis enim
intellectus est in terrenis hominibus qualem deducit in die pa-
ter virorum deorumque.

¶ Et quia determinabant animam his duabus differentijs pri-
uie: scilicet moueri in loco: et intelligere: et iudicare: et sentire: exi-
sum in do quod intelligere quasi est sentire corpus quoquomodo.
Anima enim in his duobus modis efficitur aliquid et cognoscit
ipsum: et antiqui dicebant quod intelligere idem est cum sentire: vt
Empedocles cum consilium in hominibus recipit secundum presens: et dixit
in alto loco: propter hoc transmutat intellectus in eo semper: et hoc idem in-
tendebat Homerus. cum dixit quod ista est de intellectu. scilicet quod intelligere
corporale est sicut sentire.

Liber Tertius

150 **Antiq̄ cō Quia** antiqui cōueniunt in diffiniēdo animā p̄ has duas differentias: pp̄ie. s. p̄ motū locale: r̄ per cognitionē: r̄ cōprehensionē: q̄ vidē: nēsit in tur esse intelligere r̄ sentire. **¶** **¶** d. existimādo q̄ intelligere r̄ c. i. r̄ existima diffinien: bāt q̄ intelligere est genus sensus: qui est: aut corpus: aut corporalis. **¶** **¶** do animā em̄ in his duob⁹ indicat res: cognoscit eas: qz antiq̄ dicebāt q̄ intelligere p̄ motum r̄ sentire sūt eiusdē virtutis: opz nos p̄scrutari de hoc. **¶** **¶** d. vt Empe. r̄ c. i. localem: r̄ vt dixit Emp. q̄ intellectus in hoibus iudicat rē presētē sensibile: r̄ in alio cognitio: loco dixit: q̄ sensus est idē cū intellectu: r̄ ppter hoc intellect⁹ semp̄ trāsmu nē. **¶** **¶** d. j. tatur in eis sicut transmutatur sensus. **¶** **¶** Et intendit per transmutationem de aia. 19. errorem qui accidit vtiq; virtuti aut obliuionem r̄ alia accidentia in quis j. b. aia. 25. buse existimatur habere cōmunicationem: r̄ hoc intendebat homerus cui dixit: q̄ sensus similis est intellectui.

¶ **¶** Omnes enim hī intelligere corporeum opinantur sicut sentire: r̄ sentire r̄ sapere simile simili: sicut in superioribus rationib⁹ determinauimus: r̄ tamen oportuit simul ipsos de deceptione dicere. **¶** **¶** Magis proprium enim est animalibus: r̄ plurimum tēpus in hoc perficit anima. **¶** **¶** Unde necesse aut vt quidam dicunt omnia que videntur esse vera: aut dissimilis tactum deceptionem esse. **¶** **¶** Hoc enim contrarium et qui simile simili cognoscere. **¶** **¶** Aldetur autem et deceptio r̄ scientia contrariorum eadem esse.

¶ **¶** Et omnes isti existimabāt q̄ intelligere est corporale: sicut sentire. **¶** **¶** Et sentire r̄ intelligere sunt a simili ad simile: vt prius determinauimus. **¶** **¶** Quāuis debebant dicere cum hoc in errorem etiā. **¶** **¶** Hoc enim magis proprium est animalibus. **¶** **¶** Et mora anime in eo est longo tempore. **¶** **¶** Et ideo necesse est vt sit sicut quidam dicūt q̄ omnia que transeunt per mentem sunt vera: aut error sit tangere. **¶** **¶** Et simile cognoscitur per suum simile. **¶** **¶** Et existimatur q̄ error in contrariis sit idem.

151 **¶** **¶** Cū declarauit q̄ opz post sermonē de virtute sensus p̄scrutari de d̄ria inter hāc virtutē r̄ p̄tutē intellect⁹. **¶** **¶** Dixit: q̄ existimatū est intellectū esse corporale sicut est sensus: r̄ est qz multi antiquoz credebāt q̄ sentire r̄ intelligere idē sunt. **¶** **¶** d. narrat naturā ducentē eos ad hoc dicere: r̄ declarat quantum deficit eis in hoc: r̄ d. oēs igit̄ isti existimāt r̄ c. i. isti igit̄ hoies existimas debāt sentire q̄ intelligere r̄ sentire vtrūq; corpus est: qz credebāt q̄ sentire r̄ intelligere sicut sunt corporee. vt prius determinauimus de hoc in opinione antiquorum r̄ per sile. **¶** **¶** d. quāuis debebāt dicere r̄ c. i. quāuis opz eos dicere causam erroris ex hoc mō. **¶** **¶** Error em̄ magis inuenit̄ in aialib⁹: r̄ aia in maiori tpe inuenitur hui⁹. 25. ignorās r̄ errās q̄ sciēs. **¶** **¶** d. r̄ iō necesse est r̄ c. r̄ ppter hoc q̄ dāt causam in cognitione cōtingit eis aut p̄cedere hoc qd̄ dicit̄ sophiste q̄ oia trāsfūta p̄ mentē: r̄ oia imaginata sunt vera: aut dicere q̄ verū est aiam tangere sile cū est corpus: r̄ error t̄gere dissimile. **¶** **¶** Dissimile em̄ est p̄trarium falsū: r̄ error est p̄trariū vero. **¶** **¶** Et hoc qd̄ dixit: manifestū est. s. q̄ si aia cōprehēdit res per res existētes in ea sicut dicit̄: cōtingit eis si dixerūt eā similem esse obus: qz in ea sunt oia: vt sit error oīno: aut dicere eam esse cōpositam ex altero duorum cōtrariorum existētis in rebus: r̄ sic inueniet veritatem qn̄ cōprehenderit p̄trariū sile: r̄ errabit qn̄ cōprehenderit p̄trariū dissimile. **¶** **¶** d. impossibile qd̄ sequit̄ ex hoc: r̄ d. r̄ existimat̄ q̄ error in cōtrariis

idem. i. sed. cōtingit huic opīnioni: vt error sit in proprio contrario ex vna
 quāq; rerum contrariarū: sed manifestū est q̄ error potest accidere i vtroq;
 contrario indifferēter: et q̄ non est pprius vni contrario tantum.

¶ Quod quidem igit nō idē sit sapere et sentire manifestū est. Hoc
 q̄ dē em̄ oībus est: illud autē in paucis aīaliū est. Sed neq; intelli-
 gere in quo est: et recte: et nō recte. Recte quidē prudentia et sciētia
 aut opinio vera. Nō recte autē p̄traria horū: neq; hoc est idē cum
 ipso sentire. Sensus quidem enim propriorum semper verus est:
 et omnibus inest animalibus. Intelligere autem contingit et fal-
 so. Et nulli inest cui non et ratio.

¶ Dicamus em̄ q̄ sentire non intelligere: et hoc manifestum est.
 Hoc enim existit in aīalibus oībus: et hoc nō inuenit nisi in pau-
 cis aīalibus. Neq; intelligere in quo existit verum et non verum
 cōtraria istis/est idē cū sentire. Sentire enim res proprias semper
 est verum. et existit in oībus aīalibus. Distinguere autem potest
 falsari: et non est in aliquo animalī nisi existimet.

¶ Iste sermo pōt esse rñsio ad hāc particulā a qua superius incepit cum in-
 diget rñsione. i. et q. diceret: et q̄ antiqui determinabāt aīam per motum et
 cōprehensōnē: et existimatū est q̄ cōprehensio p̄ intellectū et sensū est eadē
 cū vtraq; sit cognitio: et etiā multi antiquorū credebāt hoc p̄pter hoc qd̄ opi-
 nabantur q̄ sīle cognoscat sūū simile: et q̄ hoc dicebāt: dicamus nos q̄ sen-
 tire non est intelligere per intellectū. **¶** Et pōt intelligi ita q̄ rñsio sit dimi-
 nuta: et erit iste sermo p̄ncipiū. et q. d. Et cū declaratū est q̄ necesse est per-
 scrutari de hac intentione: dicamus q̄ sentire non est intelligere. **¶** **¶** d. et
 hoc manifestū est et c. i. et hoc q̄ intellectus alius a sensu est manifestum p̄ se.
 Sensus em̄ existit in oībus aīalibus: intellectus autē in paucis. s. in hoīe. et d.
 paucis p̄pter qd̄ plura aīalia cōdicant hoī in hac virtute: et q̄ hoc non fuit
 manifestū in hoc loco accepit concessum: et est q̄ non possumus dicere q̄ oīa
 aīalia intelligunt. Et cū he due virtutes sint in subiecto diuersae: necesse est
 vt sint diuersae in esse. Que em̄ differūt in subiecto: differūt i esse. **¶** **¶** d. neq;
 intelligere in quo sunt et c. i. neq; res intellecte in quibus est verū in maiori
 parte: et non verū in maiori parte: s̄m q̄ sunt contraria sunt eadem cum cō-
 trarijs q̄ sunt in sensu. s. in quorū altero est verum in maiori parte: et in alte-
 ro error in maiori parte. **¶** Sensus em̄ semp dicit verum in rebus p̄rijs:
 et falsum in vniuersalibus: intellectus autē ecōtrario: verū in vniuersalibus: et
 falsum in p̄rijs. Et etiā sensus in reb̄ p̄rijs magis durat sua veritas q̄
 intellectus in rebus vniuersalibus: et ideo dixit: semp: cū. d. sentire enim pro-
 pria verū est semper: et dixit post: distinguere autem potest falsari.

¶ Phātasia em̄ alterū est a sensu et ab intellectu. Et hoc non fit
 sine sensu: et sine hac non est opinio. Quod autem non est eadē phā-
 tasia et opinio: manifestū est. Hec quidem em̄ passio in nobis est
 cum volumus: pre oculis em̄ est facere sicut i recordatiuis posi-
 ti: et idolum sunt facientes. Opinari autem non in nobis est. Ne-
 cesse enim falsum: aut verum dicere.

¶ Imaginatio autē est aliud a sensu et aliud a distinctiōe. Et hoc
 nō fit sine sensu: et sine hoc nō fit p̄siliū. Quā autē nō est cū intelli-
 gere et p̄siliari: idē manifestū est. Ista em̄ passio nobis est quādo vo-

152

3
 Quod itelle-
 ctus sit ali-
 a sensu ma-
 nifestū est
 p̄ se. Sensus
 existit i
 oībus aīali-
 bus: itelle-
 ctus vero
 in paucis
 Idē. 3. hu-
 us cō. j.
 Sensus se-
 ditat v̄p̄ i
 reb̄ pro-
 prijs et fal-
 suz i v̄bi-
 intellectu
 at ecōtras-
 rio. v̄d̄ p̄
 hoc. 2. de
 aīa. c. 63. et
 134. et 161
 et sup̄ lib.
 de sensu et
 sensa. et. 2.
 me. cō. j. et
 4. me. c. 8.
 d̄ intellectu
 quō h̄ d̄ci
 p̄t̄ circa
 mar̄ cōis.

luerimus. Possimus enim ponere in directo nostrorum oculorum: sicut res deposite in conseruatione: et fingere formas. Existimari autem non est nobis. Necessse enim est aut falsari aut verari.

153 ¶ Cum declarauit q̄ distinctio non est in habetibus rōnabilitatē: inceptū declarare q̄ distinctio q̄ in quibusdā animalibus reputat̄ esse rō: nō est nisi distinctio q̄ sit ab imaginatione: et q̄ imaginatio nō est neq̄ sensus neq̄ intellectus. ¶ Et d. imaginatio em̄ aliud est a sensu zc. i. distinguere nō inuenit̄ nisi in hūi rōnē. Imaginari em̄ aliud est a sentire: et a distinguere per intellectū: et imaginari nō fit absq̄ sentire: et absq̄ imaginari non fit p̄siliari. ¶ Et quasi innuit hic arietatē illarū triū virtutū s̄m prius et posterū in natura. Si. n. sensus fuerit nō sequit̄ vt sit imaginatio: sed si imaginatio erit: sensus erit: et similiter si intellectus erit: erit imaginatio: et nō eōuerso.

2 ¶ D. d. qm̄ aut̄ non est cū intellectu et p̄silio: idē zc. i. iste sermo manifestus est. ¶ D. d. ista enim passio est nobis zc. i. imaginatio em̄ est voluntaria nobis. Cum enim voluerimus imaginari res deposite in virtute conseruatiua quas prius sensimus poterimus facere: et hoc intendebat cū. d. Possumus enim ponere zc. i. possumus etiam per hanc virtutem a fingere formas imaginabiles: quarum indiuidua nunq̄ sensimus: existimare autem non est voluntarium: et hoc intendebat cum. d. Necessse est em̄ aut verū: aut falsū. i. contingit enim nobis necessario: aut existimare verū: aut falsū: et non est sicut in imaginatione. Et ista est vna rationum. ex quibus apparet imaginari aliud esse ab intelligere.

a Per virtutē imaginatiuā possum⁹ fingere formas imaginabiles quarū indiuidua nunq̄ sensimus.

¶ Amplius autem cum optinamur difficile aliquid: aut terribile statim patimur. Similiter autem est et si confidendum. Sed in phantasia aut similiter nos habemus: sicut si essemus confidentes in pictura difficilia et confidentia. Sunt autem et ipsius acceptionis differentie scientia: et opinio: et prudentia: et contraria horum: de quorum differentia altera sit ratio.

¶ Et cum etiā nos existimauerimus aliquid valde timorofum: statim patiemur. Et similiter si existimauerimus aliquid audacium per imaginationem: aut dispositio nostra erit sicut dispositio nostra si viderem⁹ res in formis rerū timorofarum: aut audaciarū. Et differentie ipsi⁹ p̄sili sunt scia: et existimatio: et intellect⁹: et contraria istis: et sermo de differentijs istoz fiet in alio loco.

154 ¶ Hoc qd̄ dixit manifestus est: et est alia ratiocinatio: q̄ imaginatio est alia a consilio et existimatione: qm̄ cum nos existimauerimus aliquid timorofum: futurum quoquomodo nos patimur passione ac si illud timorofum esset presens. Et similiter cum nos existimauerimus aliqd̄ audacium futurum statim patiemur: sed non passione quali illo audacium existenti in presenti. Cum autē imaginati fuerimus illud timorofum: statim patiemur quasi esset presens. Et intendit hic per consilium fidem. ¶ Et locus in quo promisit loqui de istis differentijs: videt̄ mihi esse liber de sensu et sensato. Illic enim loquitur de rebus particularibus istarum virtutum: et in oibus accidentibus earum postremis.

¶ De eo autem qd̄ est sentire: quoniam alterum est ab eo qd̄ est intelligere. Huius autem: aliud phantasia: aliud opinio esse videtur. De phantasia dei crminantes sic. et de altero dicendum est.

Si igitur

Si igitur phantasia est fm quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus. Et si nō aliquid fm metaphoram dicimus: vna quedam est potentia horum: aut habitus fm quez discernimus: aut verum: aut falsum dicimus. Huiusmodi autem sunt sensus: opinio. scientia: et intellectus.

¶ Et quia intelligere aliud est a sentire. Et existimatur q̄ intelligere: aliud est imaginari: aliud consiliari. Determinandū est p̄ de imaginatione: deinde loquemur de alia intentione. ¶ Dicimus igitur q̄ si imaginatio est que fit: que dicitur imaginari non fm similitudinem: est aliqua virtus istarum virtutum: aut dispositio per quā innutmus et experimentamus: et dicimus verū aut falsum. Et ex istis est sensus et existimatio: et sciētia et intellectus.

¶ Cum compleuit sermonem de sensu: incepit post loqui de virtute imaginatiua. ¶ Et. d. Et quia intelligere r. i. et quia manifestum est aut prope q̄ intelligere est aliud a sentire. sed non est ita manifestum q̄ intelligere est aliud ab imaginatione: existimatur enim q̄ actionum intellectus quedaz est imaginari: quedam credere: et q̄ nulla est differentia inter imaginationem et intellectum: quapropter determinandum est prius de virtute imaginationis. ¶ Postea de virtute rationali. ¶ D. d. Dicamus igitur q̄ si est imaginatio r. i. dicamus igitur q̄ si est actio que fit in nobis que dicitur imaginatio nō fm similitudinē: sicut dicitur sensus falsus multoties necesse est vt sit: aut aliqua istarū virtutū cōprehensarū distinctarū. s. aut sensus: aut existimatio: aut sciētia: aut intellectus: aut virt⁹ alia ab istis virtutibus: et dispositio alia ab istis dispositionib⁹ p̄ quā experimentam⁹ entia. i. eligim⁹ ea: et est vñs eorū p̄ quē debemus dicere verū aut falsum. Deinde incepit declarare q̄ non est aliqua istarum virtutū. Et intendit per intellectum vt mihi videt⁹ primas propositiones: et per sciētiā illud qd̄ peruenit ab his.

¶ Quod quidē igitur non sit sensus: manifestum ex his est. Sēsus quidē enim aut potentia: aut actus est: vt visus et visio. Phantasiatur autem aliquid et nullo horum existēte: vt qui in somnis. Postea fm potentiam: sensus quidem semper adest viuētib⁹: et non orbat⁹: phantasia autem non. Si vero et quod actu idem omnibus vtqz contingeret bestiis phātasiam inesse. Videtur autem non vt formice: aut ap⁹: aut vermi. Postea hi quidē veri semper phantasiatur autem plures false. Amplius autem nō dicimus cum operemur certe circa sensibile. Quontiaz videtur hoc nobis homo: sed magis cum non manifeste sentimus: tunc et aut verus aut falsus. Et qd̄ quidē dirimus apparēt et dormiētib⁹ visiones. ¶ Quontiam autē non est sensus: declaratum est ex istis rebus: si sensus est: aut potentia est: aut act⁹. A. g. visus: aut visio: et quādoqz imaginatur aliquid quod est neutrum. A. g. q̄ imaginatur in somno. Et amplius sensus est presens: imaginatio autem nō. Et si esset in actu idem: tunc esset possibile vt imaginatio esset in omnibus bestiis: et reptilibus: quod non existimatur. A. g. formicis: apibus: et vermibus. Et amplius ille semp est verus. Imaginatio autem est falsa in maior⁹ parte. Et amplius cum in rei ve

Nota cās
hre post
tractatus
de imagi
natiua i
cepit tras
tractatus de
intellectu.

Liber Tertius

ritate scim⁹ hoc sensibile esse hominem: non dicimus nos Imaginari hoc esse hominem. Hoc enim non dicimus nisi qñ non manifeste fuerit homo: et tunc erit: aut verum: aut falsum. Et ex his que prius diximus est: qz etiam clausis oculis imaginatur imaginationibus.

156 **W** **Q**uam autem imaginatio non est sensus: declarabitur ex istis rebus quas dicemus. Quarum una est qz sensus est duobus modis: aut in potentia. v. g. visus quando non agit: aut in actu. v. g. visio est aliqua imaginatio que non est in actu neqz in potentia. s. imaginatio que est in somno. s. m. qz est in actu nō est sensus in potētia: s. m. qz iste actus est ei sine pñtia rez sensibilem nō est et sensus in actu. **W. d. et ampl⁹** sensus semp est pñs et hoc est scdm argumētum. Et est qz sensus semp fit cū pñtia sensibilis: imaginatio aut non: sed cū absentia. **W. d. et si in actu eēt idem et. i. hoc est tertium argumētū.** Existimat. n. qz nō oē aial imaginat: et est aial qđ non mouet ad sensibilia: nisi apud pñtia eoz in actu: vt vermes: et musce. Apes autē et formice necessario imaginatur: apes vero pp artificii: formice autē pp depōnem: sed nō curat a de exēplo. **W. d. et amplius ille semp est verus et. h. est illud argumētū: et qz sensus sunt veri b semp. i. in maiori pte: imaginatio aut falsa est in maiori pte.** **W. d. et amplius cū rei veritate et. hoc est qñtu argumētū: et est manifestū p se: nō enim dicim⁹ qñ sentim⁹ aliqd esse tale in rei veritate qz imaginamur eū: sed qñ sensus vere nō pprehēdit ipsum esse talē: et si sensus eēt idem cū imaginatione oporteret qz vbi dicit ibi diceret imaginatio. **W. d. et ex eis q prius diximus et. i. et alia rō est et propinqua predictis. s. qz multotiens imaginatur clausis oculis.****

a De exēplo figuratur: an sit ver. s. 38. s. cō. 67. **b** Sēp sūt hīl maior pte: sed oppositū d. s. c. 152 qz sēp sūt p veri.

Quam imaginatio hīl sit scientia. **Q**uō nō sit opinio. **p**rima rō ex fide.

Secunda rō ex suasioe

Quam vero neqz semper vera dicentium neqz vna erit: vt scia: aut intellectus. Est enim phantasia: vera et falsa. **R**elinquit ergo videre si opinio sit. Fit enim et opinio et vera et falsa. Sed opinio ni quidem inheret fides non enim contingit opinantes de quib⁹ videtur nō credere. Bestiarū autē nulli inest fides: Phantasia autem multis. **A**mplius si omnes opinionē sequitur fides. Fidē autem suam esse. Suasionem autem sequitur rō. Bestiarū autē quibusdam phantasia inest quidem: ratio vero non.

Et etiam non est aliquid istoz: qz semp iudicā: sicut scientia et intellectus. Est. n. imaginatio falsa. Remanet igitur considerare vtrū sit existimatio: cum existimatio qñs est vera: quandoqz falsa. Sed existimationem cōsequitur fides. Imposse enim est vt q existimat non credat quod existimat. Et nullum brutum et reptilū hz fidē. Imaginatione autē est in plurib⁹ eoz. **D**em igitur existimationem consequitur fides: Fidē autē cōsequit sufficētia. Sufficientiam autem rōnabilitas. Et reptilium et brutorum: qdam habent imaginationem: rationem autem non.

157 **C**um destruxit imaginationē esse sensus: incepit destruere eā esse sciam: aut intellectū: aut existimationē. **E**t. d. et nō est vnū istoz et. i. et si imaginatio eēt scia: aut intellect⁹: semp iudicaret: sed nō est ita: ergo nō est scia neqz intellect⁹. **W. d. remanet igit et. i. remanet igitur cōsiderare vtrū sit existimatio cū vtrūqz dicat iudicās: et qñqz falsans: et hoc facit existimare eas: et eadē pte d. v. duos affirmatiuas in scda figura. **W. d. s. existimatio****

Liber Tertius

esse pedalem: et credimus ipsum esse maiorem terra. Contingit igitur aut ut homo proiciat existimationem quam habebat: et est salua salute rei sine vigilia et sine sufficiencia contrario: ac si fuerit permanens adhuc in ipsa: necessario hoc idem erit verum et falsum. Sed non efficit falsum: nisi quoniam res transmutatur absque eo quod sit percepta.

159
Nota ex
quod casali
quod veram
opinionem
obscure
per. vid. 21
mille. s. po
ste. t. c. 17.
Cum ipse
sit yteade
res ha sit
et falsa: im
pote est ut
ver. trans
mutet ex
fessinetras
mutatioe
rei.

Et signum eius quod existimatio et sensus non sunt eiusdem rei comprehendentis est quod multoties contradicunt sibi in eadem re: sentimus enim res falsas: et cum hoc habemus in eis opinionem veram. **Cum** ergo visibiliter sentimus quantitatem solis esse pedalem: et cum hoc opinamur vere solem esse maiorem terra. **Quod** contingit igitur: aut ut homo proiciat et contingit si existimatio et sensus in talibus rebus sint eiusdem comprehensibilis: aut ut homo proiciat opinionem veram in istis rebus: sed opinio sit salua non transmutata propter transmutationem rei de qua est opinio ab aliqua dispositione in aliam: neque propter hoc quod opinas et transmutat per aliquam infirmitatem: aut vigiliam: aut argumentum quod induxit rationem contrariam: sed transmutata per se. cum sensus et existimatio. quod sint idem quod sunt eiusdem: dico ut proiciat aut ut remaneat in ea credendo duo contraria in simul: et erit erit res in se vera et falsa in simul in eo tempore. **Quod** sed non efficit falsa nisi quoniam res transmutantur. i. et impote est ut opinio vera reuertatur et fiat falsa per se: non fit falsa nisi quoniam res transmutatur in se: absque eo quod illa sit percepta. Et cum impote est ut eadem res sit vera et falsa: est impote ut verum transmutet ex se sine transmutatione rei: ergo impote est ut existimatio et sensus sint eiusdem rei.

Non ergo videtur aliquid horum esse: neque ex his phantasia. Sed quoniam accidit motus hoc moueri alterum ab hoc. Phantasia autem videtur motus esse: et non sine sensu fieri: sed in his que sentiuntur: et quorum sensus est. Est autem motus fieri ab actu sensu.

Imaginatio igitur non est aliqua istarum: neque ex eis. Sed sicut aliquid mouetur per motum alterius: et imaginatio existimatur esse motus. Et impossibile est ut sit sine sensu: sed in eis que sentiuntur: et in eis que habent sensum. Et fit et motus ab actione sensus.

160
Cum destruxit imaginacionem esse aliquam istarum virtutum: aut compositum ex eis: inceptit demonstrare substantiam et essentiam eius. **Quod** dixit imaginatio non est aliqua istarum virtutum: neque composita ex eis: sed substantia istius virtutis est quod dico: quoniam si sint quedam que mouentur ab alijs et mouent alia: et imaginatio videtur esse virtus mobilis et passiva ab alia: et impossibile ut sit sine sensu: sed est in rebus sensibilibus: et in animalibus habentibus sensum perfectum. Et possibile est ut motus fiat a sensu qui est in actu: necesse est ut imaginatio in actu nihil aliud sit: nisi perceptio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu secundum modum quem sensus perficitur per sensibilia que sunt extra animam: et per prima perfectio istius partis anime sit virtus que innata est se assimilare sensationibus que sunt in ipso sensu communi. **Sed** Aristo. propalauit in hoc sermone precedens: et tacuit consequens: quod est manifestum: et post delectabit ipsum modo perfectior: et ideo dimisit eum in hoc loco.

Et hunc similem necesse est esse sensum. Et utique phantasia ipse motus non sine sensu contingens. Neque non sentientibus sit esse. Et multa est secundum ipsum facere et pati. habens et esse verum: et fal

sam. Hoc aut accidit pp hoc q ppriorū qdē sensus est ver^o: aut
 q̄ paucissimū hīs falsum. Scdo aut de accidere hoc: et hoc tā cō
 tingit mētiri. Qd qdē em albū nō mentif. Si aut hoc albus aut
 aliud mentif. Tertio aut cōium et cōsequētū accidētia qbus in
 sunt ppria. Dico aut vt motus et magnitudo accidūt sensibilib^o:
 circa q ē: maxie tā decipi s; sensus mot^o aut ab actu fact^o differt
 a sensu. qui ab his trib^o sensib^o. Et prim^o qdē pntis sensus ver^o.
 Alii aut pntis: et absntis. erunt vtiq; falsi. et maxime cum procul sit
 sensibile. Si qdē igit nihil aliū hnt q dicta sunt nisi phantasia.
 Hoc at ē qd dcm ē. Phantasia vtiq; erit mot^o a sēsu s; actū fact^o.
 ¶ Et opz vt iste sit similis sensui. Iste em mot^o ipole est vt sit ex
 tra sensus: aut sit in carēte sensu. Et vt sit illd qd hz ipm agēs et
 patiens et multas res. Et erit verus et falsus: et contingit hoc p
 pter hoc qd narrabo sensus rerum ppriarū est verus: et fere non
 cadit in ipm falsitas. Deinde post sensus rei quē sequitur ista: et
 in hoc loco pōt falsari. v.g. hoc esse album: in hoc em non falsat:
 quoniam autem album est hoc: aut aliud falsat. Deinde tertius
 sensus: et est communium consequentium res quas consequunt
 tur propria: et sunt ea quorum esse est proprioz in eis. et dico mo
 tum et quantitatem: et sunt ea que contingunt sensibilibus: et in
 istis proprie cadit error. Sensus igitur et mot^o qui sunt ab actu
 differunt a sensu: et differunt ab isti tribus modis sensus. Pri
 mus igitur qua ndo sensus fuerit pns erit verus: et alius falsat:
 siue fuerit pns: siue absens: maxime quando sensibile fuerit re
 motum. Si igitur quod narraim^o non est alio modo q̄ dixim^o
 et illud quod narratum est: est imaginatio. Imaginatio igitur
 est motus a sensu qui est in actu.

¶ Et necesse est si imaginatio est motus a sensu in actu: vt iste motus qui
 est imaginatio sit similis sensui: in eis que contingunt sensui: et quod sit
 impossibile: vt iste motus sit extra sensum: aut extra a talia: et sint ea que
 habent hanc virtutem ex animalibus agentia per illam apatientia mul
 tas res: et sit vera et falsa sicut est de sensu. Deinde dicit: et contingit
 hoc et. id est et cōtingit vt in imaginatione accidat verum et falsum cum sit
 motus a sensu qui est in actu ex hoc quod narrabo. de hoc qd accidit i sen
 su. sensus enim quidam est verus in maiori parte: et est sensus q̄ est rerum
 propriarum. U.g. hoc est album: aut nigrum. et quidā est falsus in maiori
 parte: et est duobus modis. sensus sensibilem accidentalū. v.g. quod iste al
 bus est Sor. vel plato. et sensus sensibilem cōium. v.g. quantitas et mo
 tus: quoniam in his duobus modis sensibilem cadit error. Et cū ita sit ne
 cesse est vt imaginationi accidat de hoc illud quod accidit sensui et plus.
 primo autem quia motus qui sit in imaginatione a sensu q̄ ē in actu: dif
 fert a motu qui est in sensu a sensibilib^o apud absentiam sensibilem: et pp h
 accidit falsitas imaginationi. Secundo vero qz mot^o istoz triū modoz
 sensus ad virtutem imaginatiuam differunt abinvicē. Imaginatio autem
 que est sensibilem proprioz qn sensus comprehendit ea prius oi mō ē hā.
 Imaginatio aut que est alioz modoz sensibilem: s; comprehendat ea est

161

pib. 3. ca.
134.

Liber Tertius

falsa: cum sensus errat in eis. ¶ **C**D. d. sensus igitur et motus q̄. sicut ab actu differunt a sensu. i. ut mihi v̄. apprehensio igitur et motus qui fit a sensu in actu q̄ sunt imaginatio differunt a sensu in actu in eo quod inuenitur de veritate in sensu. Et intendebat per hoc quod sensus est verus: et cum sensibile absentauerit sensus forte transmutabunt illa signa remanentia ex eo in sensu: et hoc erat causa erroris virtutis imaginatiue: et sensus fuerit verus. ¶ **C**D. d. et differt ab istis tribus re. i. et differt. iste motus qui fit ex tribus modis sensus in actu. s. qui fit in virtute imaginatiua ab istis tribus modis sensus. Motus igitur qui fit a sensu: qui fit a primis sensibilibus: prius erit verus quam sensus fuerit philosophus. i. quam sensus morum in actu precedit imaginationem. Duo autem alii motus qui sunt a duobus aliis modis sensus in actu: qui fit a duobus aliis modis sensibilibus falsas: et sit philosophus sensus et senserit illa ante imaginationem: et maxime quam tempus apprehensionis sensibilibus a sensu fuerit remotum. ¶ **E**t quia necesse est si imaginatio est motus a sensu: ergo casus omnium apparentium in ea per sensum: et si fuerit istis sensui in omnibus dispositionibus: et ut sit potest reddere casus omnium apparentium in ea possumus reddere finem qui est motus a sensu: et qui est impossibile reddere eas per aliam virtutem. ¶ **E**t tunc quia necesse est hoc totum: congregavit omnia que dixit: et dedit rationem quam intendebat: et d. sit omnia que contingunt in ea non contingunt in ea: nisi finem qui est motus a sensu qui est in actu tantum: non per aliam virtutem anime. sed si posuerimus ipsam esse aliam virtutem virtutis anime apprehensiuam: aut compositum ex pluribus: vna earum continget impossibile: ut declaratum est ex hoc sermone. Illud autem quod narrauimus est illud quod de imaginatione in rei veritate: ergo imaginatio est motus a sensu qui est in actu.

Alia ista sus et senserit illa ante imaginationem: et maxime quam tempus apprehensionis sensibilibus a sensu fuerit remotum. ¶ **E**t quia necesse est si imaginatio est motus a sensu: ergo casus omnium apparentium in ea per sensum: et si fuerit istis sensui in omnibus dispositionibus: et ut sit potest reddere casus omnium apparentium in ea possumus reddere finem qui est motus a sensu: et qui est impossibile reddere eas per aliam virtutem. ¶ **E**t tunc quia necesse est hoc totum: congregavit omnia que dixit: et dedit rationem quam intendebat: et d. sit omnia que contingunt in ea non contingunt in ea: nisi finem qui est motus a sensu qui est in actu tantum: non per aliam virtutem anime. sed si posuerimus ipsam esse aliam virtutem virtutis anime apprehensiuam: aut compositum ex pluribus: vna earum continget impossibile: ut declaratum est ex hoc sermone. Illud autem quod narrauimus est illud quod de imaginatione in rei veritate: ergo imaginatio est motus a sensu qui est in actu.

Epilogus iuxta litteras.

Doctrina prima ratio.

Secunda ratio.

¶ **E**t debes scire quod imaginatio v̄ esse motus a sensu in actu per alterum duorum. Quorum vnum est: quod cum fuerit positum quod non est modus quem potest esse deesse nisi modi predicti: scilicet aut scia: aut intellectus: aut existimatio: aut sensus: aut propositum ex eis: aut motus factus a sensu: et ex omnibus accidit impossibile nisi ab eo qui sit motus a sensu: ex hoc enim nullum accidit impossibile: necesse est ut imaginatio sit motus a sensu in actu. ¶ **S**ecunda ratio est quod cum fuerit positum ipsam esse cum sensibilibus et insensibilibus: et si in eis in omnibus suis dispositionibus poterimus reddere casus omnium apparentium in ea ex hoc modo. An necesse est ut sit motus a sensu in actu. et Aristoteles congregavit ambo et concludit quod necesse est ut substantia imaginationis sit ista substantia. Et sic debemus intelligere sermonem Aristotelis in hoc loco.

¶ **Q**uia autem visus maxime sensus est et nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine non est videre. ¶ **E**t quoniam immanent: et similes sunt sensibus: multa finem ipsos operantur animalia. Alia quidem quia non habent intellectum ut bestie. Alia vero ex velamento intellectus aliam passionem: aut egritudine. aut somno: ut homines. ¶ **D**e phantasia quidem igitur quid est: et propter quid est doctrina sit in tantum.

¶ **E**t quia visus est proprie sensus: deriuatum fuit et nomen a luce. Impossibile enim est videre sine luce. Et quia sensationes finguntur in eo: et ipse est eodem modo. Ideo animal agit per ipsum multa: Quorum quedam sunt: quia non habent intellectum ut bruta: et quedam quia forte intellectus in eo sincopizatur ab aliquo accidente: aut infirmitate: aut somno: ut homines. Hoc igitur sit finis nostri sermonis. Quid est. Et quare.

Et qz visus proprie est illud qd dicitur sensus primo: cui est nobilissimum sensuum: et non perficitur nisi a luce: id est nomine illius virtutis derivat a nomine lucis: 3. de anima. 63. in lingua greca. Deinde incepit narrare utilitatem illius virtutis in animalibus. scilicet causam finale. et dicit qz sensationes fingunt in eo. et qz sensationes fingunt. et remanent in animalis imaginati post absentiam sensibiliu in eo modo finem que erant apud presentiam sensibiliu. Ideo animal movetur ab istis sensationibus per hanc virtutem apud absentiam sensibiliu multis motibus ad sensibilia: et non sensibilia: querendo utile: et fugiendo nocivum: quemadmodum movebatur per sensus a sensibilibus: ita quod animal non caret utilitate in presentia sensibiliu apud absentiam eorum: sed ista virtus remanet in eo modo finem que erat apud presentiam sensibiliu: et ultra utilitas apud presentiam sensibiliu: data est huius virtutis in apud absentiam sensibiliu. Ita quod animal per hoc habet esse nobilissimum in habendo salutem. Et dicitur quod quaedam non habent intellectum etc. i. quaedam animalia agunt per hanc virtutem: quia non habent intellectum: et habent istam virtutem loco intellectus in acquirendo salutem: et quaedam agunt per illam quando intellectus fuerit sic copulatus ab infirmitate aut alio: et sunt animalia habentia intellectum ut homines: tunc enim est eis loco intellectus.

Hic igitur est sermo de imaginatione quid: et quare. Et hec duo naturas liter sunt desiderata.

Capitulum Quartum.

Ex parte autem anime qua cognoscit anima et sapit: siue separabili existente: siue non separabili: secundum magnitudinem: sed secundum rationem considerandum quam habet differentiam: et quomodo quandoque fit ipsum intelligere.

De parte autem anime perscrutandum est per quam anima cognoscit et intelligit utrum est pars differens: aut non differens in magnitudine: sed in intentione. Et perscrutandum est differentia que sit: et quomodo sit formare per intellectum.

Cum complevit sermonem de virtute imaginativa que sit et quare: in intentione incepit perscrutari de rationabili: et querere in quo differat ab alijs virtutibus comprehensivis. scilicet virtute sensus et imaginationis: et hoc in prima et ultima perfectione. i. in actione: et in passione propria: cum necesse est virtutes diverse differantur in his duobus. Et cum in his duobus fuerint diverse: manifestum est quod necesse est ut differantur in qualitate actionis si fuerint active: aut passionis si passive: aut in utroque si utrumque. Et quia intentio eius est talis: incepit primo demonstrare quod esse illius virtutis. scilicet ipsam esse diversam ab alijs virtutibus anime: manifestum est per se: cum per hanc virtutem a differat homo ab alijs animalibus: ut dictum est in multis locis: et quod hoc est dubium: utrum differat ab alijs virtutibus in subiecto: tunc rationale sicut in intentione: aut tantum differat in intentionem: non est necessarium differat homo ad perscrutandum in hac perscrutatione: sed forte ex hac perscrutatione de ab alijs clarabitur quomodo. Et dixit. b De parte autem anime etc. i. pars autem animalibus anime qua comprehendimus comprehensione que dicitur cognoscere et intellegere. cum manifestum est esse diversa ab alijs virtutibus: et ignorare. primo me. co. 38. mo utrum differat ab alijs virtutibus anime subiecto et intentione. ut plato et iohannes ethico et alij dicebant quod subiectum istius virtutis in corpore aliud est a subiecto: co. ca. 9. eto aliarum: aut non differat a alijs in subiecto: sed tantum in intentione: non no b Explicet in hac perscrutatione quam intendimus: modo perscrutandum est de isto sic.

Liber Tertius.

differētia qua ista virtus differt ab alijs. ¶ **D.** d. r. quō est formare p̄ intellectu. i. r. p̄ p̄scrutādū est quō est formare p̄ intellectu vtrū sit actio: aut receptio. Scire em̄ actiones aie prius est apud nos q̄ scire ei⁹ substantiā. ¶ **E.** v̄ q̄ intēdebat hic p̄ cognitionē: cognitionē speculatiuā: r̄ p̄ intellectu cognitionē operatiuā: cū intellectus sit communis oibus: cognitio autē non.

¶ **S.** Igitur est intelligere sicut sentire. Aut pati aliqd̄ vtrūq̄ erit ab intelligibili: aut aliquid huiusmodi alterum.

¶ **D.** Dicamus q̄ si formare intellectum est sicut sentire. Aut patitur aliquo modo ab intellectu: aut aliud simile.

Cōtinuatio. ¶ **C.** Cū narravit q̄ p̄cipiū p̄scrutatiōis de substantia hui⁹ virtutis est p̄scrutari de genere hui⁹ actionis q̄ est formare p̄ intellectu: r̄ scire gen⁹ qd̄ precedit differētiā: incepit primo dubitare in hoc vtrū formare p̄ intellectu sit de virtutib⁹ passiuis: sicut est sensus: aut de actiuis. ¶ **E.** Et si est de passiuis. vtrū est passiuū p̄pter hoc qd̄ est materiale quoquomō. r̄ mixtū cū corpore. i. virtus in corpore: sicut sensus est passiu⁹: aut nullo mō est passiu⁹: qz non est materiale: neqz mixtū cū corpore oino: s̄ de intētiōne passionis tm̄ h̄z receptionē. ¶ **E.** d. Dicam⁹ igit q̄ si formare r. c. i. dicam⁹ igit q̄ si posuerim⁹ q̄ formare p̄ intellectu est sicut sentire. s. ex virtutibus passiuis: adeo q̄ prima virtus intellectua recipiat intellecta r̄ cōprehēdat ea: quē admodū virtus sentiēs recipit sensibilia: r̄ cōprehēdit ea: necesse est alterū duoz: aut vt accidat ei aliqua trāsmutatio r̄ passio ab intellectu similis trāsmutatiōi q̄ accidit sensui a sensato: qz perfectio sensus est virtus in corpore: aut nō accidat ei trāsmutatio similis trāsmutatiōi sensuuz: r̄ passioni eozū sensato: qz prima perfectio intellectus nō est virtus in corpore: immo nō accidit ei oino. ¶ **E.** Et hoc intēdebat cū. d. aliud simile. i. aut nō patiā passionē equali passioni sensus. s. nō accidit ei trāsmutatio similis trāsmutatiōi q̄ accidit sensui: sed solū assimilā sensui: in receptione: qz non est virtus in corpore.

¶ **I.** Impassibile ergo oportet esse: susceptuum autem speciei r̄ potentia huiusmodi: sed non hoc. Et similiter se habere sicut sensitiuum ad sensibilia: sic intellectiuū ad intelligibilia.

¶ **O.** oportet igitur vt sit non passiuum sed recipit formā: et est in potētia sicut illud nō illud. Et erit dispositio ei⁹ fm̄ similitudinē: sicut sentiens apud sensibilia: sic intellectus apud intelligibilia.

Cōtinuatio. ¶ **C.** Cū narravit q̄ primo necesse est p̄scrutari de hac actione q̄ est formare per intellectu: vtrum est passiva aut actiua: incepit ponere illud qd̄ vult declarare. s. ipsum esse de virtute passiva quoquomō r̄ q̄ est nō trāsmutabile: qz nō est corpus: neqz virtus in corpore. ¶ **E.** d. Oportet igitur vt sit nō passiuū r. c. i. r̄ cum bene fuerit p̄scrutātū de hoc apparebit q̄ necesse est q̄ ista pars aie p̄ quā fit formare est virtus nō trāsmutabilis a forma quam cōprehēdit: s̄ nō h̄z de intētiōne passionis: nisi hoc tm̄ q̄ recipit formā quā cōprehēdit: r̄ qz est in potētia illud quod cōprehēdit: sicut sentiēs: nō qz est aliqd̄ hoc in actu corpus aut virtus in corpore: sicut est sentiens. ¶ **E.** Et hoc intēdebat cū. d. r̄ est in potētia sicut illud nō illud. i. r̄ est in potentia sicut sensus: nō qz illa virtus est aliquid hoc: aut corpus. aut virtus in corpore. ¶ **D.** d. et erit essentia eius fm̄ exemplū: sicut sensus apud sensibilia r. c. pot̄ intelligi sicut necesse est vt sit de virtutibus passiuis: ita q̄ proportio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellect⁹ ad intelligibilia: r̄ fm̄ hoc in ordine sermonis erit trāspōsitiō. tunc debet legi sic: oportet igitur vt dispositio eius sit fm̄ similitudinē: sicut sensus apud sensibilia: sic intellectus

apud intelligibilia: et ut sit non passiuus passione: sicut passione sensu: sed recipit formam: et est in potentia sicut illud non illud.

Et potest intelligi et dispositio eius erit secundum hunc modum: sicut sentiens apud sensibilia: sic intellectus apud intelligibilia. id est quod ponere ipsum non passiuus non contradicit huic quod proportio eius ad intellectum sit sicut proportio sentiētis ad sensatū: sed forte concedendo ipsum habere hanc proportionem erit necesse ut sit non transmutabile. Et coegit nos ad illam expositionem hoc quod intellectum habere hanc proportionem manifestum est per se: aut prope cum hoc quod est. quod principium ad sciendum ipsum esse non passiuum neque transmutabile.

Seda expositio.

Rō prime exponis.

Necesse itaque intellectum quoniam omnia intelligit immixtum esse sicut dixit. Anaxa. ut imperet. Hoc autem est ut cognoscat. Intus enim apparens prohibet extraneum: et obstruet.

Debet igitur si intelligit omnia ut sit non mixtum: sicut dixit Anaxa. ut imperet. id est ut cognoscat. Si enim in eo apparuerit impeditur alenum: quia est aliud.

Cum posuit quod intellectus malis recipiens debet esse de genere virtutis passiuarum: et cum hoc non transmutatur apud receptionem: quia neque est corpus: neque virtus in corpore: dedit demonstrationem super hoc. Et dicitur necesse est igitur si intelligit et cetera. necesse est si comprehendit omnia existētia extra animam ut ante comprehensionem sit nominatus ex hoc modo in genere virtutis passiuarum non actiuarum: ut sit non mixtus cum corporibus. id est neque corpus: neque virtus in corpore naturalis: aut animalis: sicut dicitur Anaxa. dicitur ut cognoscat et cetera. necesse est ut sit non mixtus: ut comprehendat omnia: et recipiat ea. Si enim fuerit mixtus tunc erit aut corpus: aut virtus in corpore: et si fuerit alterum istorum habebit formam propriam: que forma impeditur esse recipere aliquam formam alienam. Et hoc intendebat cum dicitur si enim apparuerit in eo et cetera. si enim habuerit formam propriam rerum: tunc illa forma impeditur eum a recipiendo formas diuersas extraneas: quia sunt alie ab ea. Sed modo considerandum est in his positionibus: quibus Aristoteles declarauit hec duo de intellectu. scilicet ipsum esse in genere virtutis passiuarum: et ipsum esse non transmutabile: quia neque est corpus: neque virtus in corpore: nam hic duo sunt principia omnium que dicuntur de intellectu. Et sicut Plato dicit: maximus sermo dicitur esse in principio: minimus enim error in principio: est causa maximi erroris in fine: sicut dicit Aristoteles. Dicitur igitur quoniam cum formare per intellectum est aliquo modo de virtutibus receptiuus: si cut est de virtute sensus: manifestum est ex hoc. Virtutes enim passiuę sunt mobiles ab eocui attribuitur: actiue autem et mouenti illud cui attribuitur.

Digressio.

Prō celo. t. c. 33.

Et quia res non mouet nisi secundum quod est in actu: et mouet secundum quod est in potentia: necesse est inceptum rerum forme sunt in actu extra animam: ut moueant animam rationalem secundum quod comprehendit eas: quemadmodum sensibilia inceptum sunt entia in actu: necesse est ut moueant sensus. id est ut sensus moueant ab eis: Et ideo anima rationalis indiget considerare intentiones que sunt in virtute imaginatiua: sicut sensus indiget inspicere sensibilia. Sed tamen videtur quod forme rerum extrinsecarum mouent hanc virtutem: ita quod mens auferat eas a materijs: et facit eas primo intellecta in actu postquam erant intellecta in potentia: et hoc modo videtur quod ista anima est actiua non passiuua. Secundum igitur quod intellecta mouet causa est passiuua: et secundum quod mouent ab ea est actiua: et ideo dicitur Aristoteles. postquam necesse est ponere in anima rationali has duas differentias. scilicet virtutem actionis et virtutem passionis: et dicit aperte quod utraque pars eius est neque generabilis neque corruptibilis: ut post apparebit. Sed hic inceptum notificare substantiam virtutis passiuę: cum hoc sit necesse in doctrina. Et hoc igitur declaratur quod hec differentia. scilicet passionis et receptionis

Res non mouet nisi si secundum quod est in actu. Idem. 3. ph. 1. 7. 9. me. 20.

Obiectio.

Solutio.

Liber Tertius.

O existit in virtute rōnali. **C**ū autē sba recipiēs has formas. necesse est vt nō sit corpus: neq; virtus in corpore: manifesta est ex ppositiōib⁹ quib⁹ Arist. vsus est in hoc sermone. **Q**uāq; vna est q̄ ista substātia recipit omnes formas materiales: et hoc notū est de hoc intellectu. **S**cda autē est q̄ omne recipiēs aliquid necesse est vt sit denudatū a natura recepti: et vt sua sba nō sit sba recepti in spē. **S**i em̄ recipiēs esset de natura recepti: tunc res reciperet se: et tūc mouēs esset motū. **C**ū necesse est vt sensus recipiēs colorē careat colore: et recipiēs sonū careat sono: et hec ppositio est vera et sine dubio. **E**t ex his duab⁹ sequit^r q̄ ista substātia q̄ dicit^r intellect⁹ materialis nullā habeat in sui naturā de formis materialibus istis. **E**t qz forme materiales sunt aut corpus: aut forme in corpore: manifestū est q̄ ista sba q̄ dicit^r intellect⁹ materialis nō est corpus: neq; forma in corpore: est igit^r nō mixtū cū mā oīno. **E**t debes scire q̄ illud qd dedit hoc necessario est q̄ ista sba est: et q̄ recipiēs formas rerū materialū vel materiales nō hz in se formā materialē. s. cōpositā ex materiā forma: et neq; est etiā aliqua forma formaz materialū. s. forme. n. materiales nō sunt separabiles. **N**eq; est etiā ex formis primis simplicib⁹: ille em̄ nō sunt separabiles: et nō recipiūt formas nisi diuersas: et sūnt intellecte in potentia non in actu. est igit^r aliud ens a forma et a materia: et cōgregato ex eis. **U**trū autē hec substātia habeat formā diuersam in esse a formis materialib⁹ adhuc nō declaraf^r ex hoc sermone. **P**ropositio em̄ dicens q̄ recipiēs debet esse denudatū a natura recepti intelligit^r a natura spectei illius recepti: nō a natura sui generis: et maxime remoti: et maxime eius: qd dicit^r est per equiuocationē. **E**t ideo diximus q̄ in sensu tac⁹ inuenit^r mediū inter cōtraria que cōprehendit: cōtraria em̄ alia sunt in specie a medijs. **E**t cū talis est dispositio intellectus materialis. s. q̄ est vnū entū: et q̄ potēna est abstracta: et nō habet formā materialē: manifestū est ipsum eē nō passiuū cū passiuā. s. trāsmutabilia sunt forme materiales: et q̄ est simplex: sicut dicit Arist. et separabilis: et sic intelligit^r nā intellect⁹ mālis apud Arist. et post loqimur de eis dubijs.

Quare neq; ipsius est esse naturam quandam neq; vnā nisi hanc q̄ possibilis sit qui vocatur anime intellectus. **D**ico autem intellectum quo opinatur et intelligit anima: nihil est actu eorum que sunt ante intelligere.

Et si nō habebit naturā nisi istā. s. q̄ est possibilis: illud igit^r de aīa qd dicitur intellectus. **E**t dico intellectū illud p qd distinguit^r et cogitamus: nō est in actu aliqd entū anteq̄ intelligat.

Cū declarauit q̄ intellect⁹ mālis nō hz aliquā formā materialū: incepit diffinire ipm hoc mō et. d. **N**ō em̄ hz naturā sūm hoc nisi naturā possibilitatis ad recipiēdū formas intellectas māles et. d. et sic nullā hz naturā et. c. i. illud igit^r ex aīa qd dicit^r intellect⁹ mālis: nullā hz naturā et essentia qua cōstituit^r sūm q̄ est mālis: nisi naturā possibilitatis: cū denudet^r ab oib⁹ formis mālib⁹ et intelligibilib⁹. **D**. d. et dico intellectū et. c. i. **E**t intēdo p intellectū hic virtutē aīe q̄ dicit^r intellectus vere: nō virtutē q̄ dicit^r intellect⁹ large. s. virtutē imaginatiuā in lingua greca: s. virtutē qua distinguim⁹ res speculatiuas et cogitam⁹ in reb⁹ operatiuis futuris. d. nō in actu aliqd entū anteq̄ intelligat id est diff⁹ igit^r intellect⁹ mālis est illud qd est in potētia oēs intētiōnes formaz māliū vniuersaliū: et nō est in actu aliqd entū anteq̄ intelligat: ipm. **E**t cū ista est diffinitio intellect⁹ mālis: manifestū est q̄ differt apud ipsum a prima mā in hoc q̄ iste est in potētia oēs intētiōnes formaz vniuersaliū māliū. prima autē mā est in potētia oēs iste forme sensibiles: non

Recipiēs
dō eē de-
nudatū a
nā rece-
pti. 36. 2.
daia. 67.
et. 71. et
83. 7. 3. ce.
67.

Documē-
tum.

2. de aīa.
118. 119.

Quid per
intellectū
vid. j. cō.
20. et. 3.
cōmen. 2.
Digres-
sio. Pri-
ma pars.

cognoscēs neq; cōprehēdēs . Et cā propter quā ista natura est distinguēs
 r cognoscēs: p̄ia sūt mā neq; cognoscēs neq; distinguēs est. qz p̄ia mā reci
 pit formas diuersas. s. indiuiduales: r istas. Iste autē recipit formas v̄les.
 ¶ Et ex hoc appet q̄ ista nā nō est aliqd̄ hōc: neq; corpus: neq; virt̄ in cor
 pore: qm̄ si ita eēt: tūc recipet formas fm̄ q̄ sunt diuersa: r ista. Et si ita eēt
 tūc forme exsistēs in ip̄a eēt intellectu in potētia: r sic nō distingueret nām
 formaz h̄z q̄ sunt forme: sicut est disp̄ in formis indiuidualib⁹: sine sp̄iās
 libus: siue corporalib⁹. ¶ Et ideo necesse est vt ista nā q̄ d̄f̄ itellec⁹ recipiat
 formas modo alio ab eo fm̄ quem iste materie recipiunt formas receptio
 nis: quarū conclusio a materia est terminatio prime materie in eis: r ideo
 nō est necesse vt sit de ḡne nārū istaz in q̄b⁹ p̄ima est inclusa: neq; ip̄a p̄i
 ma mā. Qm̄ si ita eēt: tūc receptio in eis eēt eiuldē ḡnis. Diuersitas. n. na
 ture recepti facit diuersitatē nature recipiētis. hoc igit̄ mouit Arist. ad im
 ponēdū hāc naturā q̄ est alia a nā materie: r a natura forme: r a nā p̄grega
 ti. ¶ Et hoc idē induxit Theophrastū et Themistiū et plures expositores
 ad opinādū q̄ intellect⁹ mālis est s̄ba: neq; ḡnabilis neq; corruptibilis. Qd̄
 eēt ḡnabilē corruptibile est hoc: s̄z iā demōstratū est q̄ iste nō est hoc: neq;
 forma in corpore: r iduxit eos ad opinādū cū hoc q̄ ista est sn̄ia Arist. 3. 1. n.
 intētio. s. q̄ ille intellect⁹ est talis bñ appet intūētib⁹ demōstrationē Ari. et
 sua verba. De demōstratiōe aūt fm̄ q̄ exposuim⁹. ¶ De verbis hō: qz. d. ip̄m
 esse a nō passiū: r. d. ip̄m esse separabile r simplex. hec. n. tria verba v̄s̄tā
 tur in eo ab Ari. r nō est rectū: imo est remotū: vt̄ aliquo eorū in doctrina
 demōstratiua de ḡnabili r corruptibili. ¶ Sed cū post viderūt Arist. dicere
 q̄ necesse est si intellect⁹ in potētia est: vt etiā intellect⁹ in actu sit. s. agēs: et
 est illud qd̄ extrahit illud qd̄ est in potētia de potētia ad actū: r vt sit intel
 lect⁹ extract⁹ de potētia in actū: r est ille quē intellect⁹ agēs ponit in intel
 lectū materialē fm̄ q̄ artifex ponit formas artificiales in mā artificij: r cū
 post hoc viderūt opinati sunt q̄ iste tertius intellect⁹ quē ponit intellect⁹
 agēs in intellectu recipiētē materialē: r est intellect⁹ speculatiuus necesse
 vt sit eternus. Cū em̄ recipiēs fuerit eternū: r agēs fuerit eternū: necesse est
 vt factū sit eternū necessario. ¶ Et qz opinati sunt hīc contingit vt in reue
 ritate nō sit intellectus agēs neq; factū: cū agēs b r factū nō intelligan
 tur: nisi cū ḡnatione r tpe. Aut dicat q̄ dicere hoc agēs e r hoc factū nō est
 nisi fm̄ s̄itū dinē. ¶ Et q̄ intellect⁹ speculatiū n̄h̄l aliud est nisi p̄fectio
 int̄lect⁹ mālis p̄ intellectū agentēnta q̄ speculatiū sit aliqd̄ cōpositū ex
 intellectu materiali: r intellectu q̄ est in actu. ¶ Et hoc qd̄ d̄ vt q̄ intellect⁹
 agēs q̄nq; intelligit q̄n fuerit copulat⁹ nobis: et q̄nq; nō intelligit: accidit
 ei p̄pter mixtionē. s. p̄pter mixtionē ei⁹ cū intellectu materiali: r q̄ ex hoc mō
 tm̄ fuit coact⁹ Ari. ad ponēdū intellectu materialē: nō qz intelligibilia spe
 culatiua sint generata facta. ¶ Et confirmauerunt hoc per hoc qd̄ p̄opala
 uit Arist. q̄ intellectus agens existit in anima denudare nobiscū v̄niuer
 saliter formas a materijs p̄mo. Deinde intelligere eas. et denudare eas
 n̄h̄l aliud est nisi facere eas intellectas in actu postq̄ erant in potentia.
 Quemadmodum comprehendere eas: n̄h̄l aliud est q̄ recipere eas. ¶ Et
 cum viderunt hanc actionem que est creare intellecta et generare ea esse
 reuerfaz ad nostrā volūtātē r augmētabilē in nobis fm̄ augmētationē in
 tellect⁹. s. q̄ est in nobis. s. speculatiui. Et iā fuit declaratū q̄ intellect⁹ q̄ creat
 r ḡnat itelligibilia r itellecta est intelligētia agēs: ideo dixerūt q̄ intellect⁹
 qui est in habitu est ipse intellect⁹: sed accidit debilitas q̄nq; q̄nq; additio
 propter mixtionem. hoc igit̄ mouit Theophrastum et Themistiū et
 alios ad opinādū hoc de intellectu speculatiuo: r ad dicēdū q̄ hec erat opi

a Intelle
 ct⁹ nō pas
 su⁹ r sim
 plex. 3. de
 aia. 12. et
 6. Intelle
 ctus sepa
 rabilis. 3.
 d̄aia. 20.
 p̄. de aia.
 31. 65. et
 2. de aia.
 21. 12. me
 ta. 17. q̄
 passibile
 ē hēs p̄
 mo d̄aia.
 66. Unde
 hoc i The
 misto ca.
 23. 24.
 25. 26.
 27.
 b Agēs r
 factū nō i
 telligim⁹
 nisi cū ge
 neratiōe
 et tpe. idē
 8. p̄. 15.
 2. p̄. cō.
 74. 74.
 p̄. c. 129
 c Agēs r
 factū i res
 b⁹ eternis
 ē h̄z s̄itū
 dinē. cōs̄i
 mile. 4.
 ce. cō. p̄is
 mo. vide
 et p̄ hoc
 12. me. cō.
 4. 4. vide
 1. com. 36.
 d̄. Uide p̄
 hoc The
 mistū 3.
 de aia. ca.
 3. et. 39.

Liber Tertius

nio Ari. a **C**Et super hoc sunt qñes nō pauce. Quarū prima est q̄ hec
a Impu- positio tradit huic qđ Ari. posuit. s. q̄ pportio intellecti i actu ad intel-
gnatio lectū materialē est sicut pportio sensati ad sentiēs: ⁊ tradit veritati i se.
Themis **S**i em̄ formare p̄ intellectū esset eternū: oporteret ⁊ formatū p̄ intellectū
stū ⁊ theo esset eternū: quā propter necesse esset vt forme sensibiles eēt i intellectu i actu
phrafi. extra aiā: ⁊ nō materiales oīno: ⁊ hoc est vtra hoc qđ inuenit in istis for-
b Infra mis. **E**t etiā Arist. apte dicit in hoc lib. b q̄ pportio isti⁹ virtutis disti-
76. cr. 8. gnētis rōnalis adiunctōnes formatū imaginariū est sicut pportio sensuū
ter. cō. 2. suū ad sensata: ⁊ iō aiā nihil intelligit sine imaginatione: quē admodū sen-
sus nihil sentit sine p̄sētia sensibilis. Si igit̄ intētiōnes q̄s intellectus com-
prehēdit ex virtutib⁹ imaginariuis essent eterne: tūc intētiōnes virtutum
imaginariū essent eterne: ⁊ si. essent eterne: tūc sensationes essent eterne.
Sensationes em̄ sunt de hac virtute sicut intētiōnes imaginabiles de vir-
tute rōnabili: ⁊ si sensationes essent eterne: tūc sensata essent eterna: aut sen-
sationes essent intētiōnes alie ab intētiōnib⁹ rerū existentū extra aiā i
materia. Impole em̄ est ponere eadē intētiōnes qñq̄ eternas: ⁊ qñq̄ cor-
ruptibiles. nisi esset pole q̄ natura corruptibilis trāsmutare ⁊ reuertēre
eterna. Et iō necesse est si iste intētiōnes q̄ sunt in aiā fuerint generabilia
⁊ corruptibilem: vt ille etiā sint generabiles ⁊ corruptibiles: ⁊ in hoc fut-
plixus sermo in aliquo loco. **C** hoc igit̄ est vniū impossibiliū q̄ vident̄ tra-
dicere huic opinioni. s. huic qđ posuim⁹ q̄ intellect⁹ materialis est virtutis
nō facte de nouo. **E**xistimat em̄ q̄ impole est imaginari quō intellecta erūt
facta: ⁊ ista nō erūt facta. **Q**ñ em̄ agēs fuerit eternū: ⁊ patiēs fuerit eternū
necesse est vt factū sit eternū. **E**t etiā si posuim⁹ factū esse generatum: ⁊
est intellect⁹ q̄ est in habitu: quō possum⁹ dicere in eo qđ generat ⁊ creat in
tellecta. **E**t est scđa qđ magis difficilis valde: ⁊ est q̄ si intellect⁹ materia-
lis est prima pfectio hoīs: vt declarat̄ in diffōne aiē: ⁊ intellectus speculati-
uus est postrema perfectio: hō aut̄ est gñabilis ⁊ corruptibilis: vnus in nu-
mero p suā postremā pfectionē ab intellectu: necesse est vt ita sit p suā pri-
mā pfectionem. s. q̄ p postremā pfectionē de intellectis sum aliū a te: ⁊ tu
alius a me. **E**t si nō: tu es p esse me: ⁊ ego p esse tui. **C** Et vlt̄ hō esset
ens anteq̄ esset. **E**t sic hō nō esset generabilis ⁊ corruptibilis in eo q̄ hō
sed si fuerit erit in eo q̄ aiā. **E**xistimat em̄ q̄ quē admodū necesse est q̄ si
prima pfectio fuerit aliqd hoc: ⁊ numerabilis p numerationē indiuiduorū
vt postrema pfectio sit hmōi. iam etiā necesse est eō uerso. s. q̄ si postrema
pfectio est numerata p numerationem indiuiduorū hoīm vt prima pfectio
sit huiusmodi: ⁊ alia sunt multa contingentia impossibilia huic positioni.
Qñ si prima pfectio esset eadem oīm hoīm ⁊ non numerata per numerā-
tionē eorū cōtingeret q̄ cum ego acquirerē aliquod intellectū: vt tu etiā
acquirerēs illud idem: ⁊ qñ ego obliuiscerer aliqd intellectū: vt etiā tu: ⁊
multa impossibilia contingentia huic. **E**xistimat em̄ q̄ nulla differentia
est inter vtrāq̄ positionē in hoc qđ cōtingit de impossibilitib⁹. s. ex hoc quod
ponimus q̄ postrema ⁊ prima pfectio sint hmōi. s. nō numerate p numera-
tionē indiuiduorū. **E**t cū nos finerimus oīa ista impossibilia ptinget nos
bia ponere q̄ prima pfectio est hec intētiō. s. individualis i materia nume-
rata p numerationē indiuiduorū hoīs ⁊ gñabilis ⁊ corruptibilis. Et iā de-
claratū est ex demonstratōne Ari. predicta q̄ nō est aliquid hoc: neq̄ corp⁹
Tertias disgressio nis. neq̄ virtus in corpore. **Q**uō igit̄ possum⁹ euadere ab hoc errore: aut
Opt. Ale. qualis est via dissolutiōnis istius qñtis. **A**lexan. aut̄ sustentat sup hunc
affrodisei sermonē postremū: ⁊ dicit q̄ magis puenit naturalib⁹. s. sermonē concludēs
tem. s. q̄ intellectus materialis est virtus generata: ita q̄ existimam⁹: adeo

q̄ ipse op̄natur in eo ⁊ in alijs virtutib⁹ aie esse p̄parationes factas in corpore per se a mixtione ⁊ cōplexiōe: ⁊ dicit hoc nō esse impoſe. ſ. vt ex mixtione elementoz fiat tale eſſe nobile mirabile: ſ. ſit remotū a ſubſtātia elementozum propter maximā mixtionē. ¶ Et dat testimoniū ſup hoc eſſe poſſibile ex hoc qd̄ apparet q̄ cōpoſitio que primo cecidit in elementis. ſ. cōpoſitio quatuor qualitātū ſimplicium: cū hoc q̄ eſt parua illa cōpoſitio eſt cā maxime diuerſitatis in t̄m q̄ vnū eſt ignis: alius eſt aer. Et cū ita ſit nō eſt remotū vt p̄ multitudinē cōpōnis que eſt in hoīe ⁊ in aialib⁹ ſiſt illic virtutes diuerſe in t̄m a ſubiectis elementoz. ¶ Et hoc apte ⁊ vlt̄ propalanit in initio ſui libri de aia: ⁊ p̄cepit vt cōſiderans de aia primo d̄z p̄ſcire mirabilia cōpōnis corporis hoīs. Et dixit etiā in tractatu quē fecit de intellectu ſm opinionē Ariſt. q̄ intellect⁹ materialis eſt virtus facta a cōplexione: et hec ſunt ꝑba ei⁹. Cū igit̄ ex hoc corpore qñ fuerit mixtum aliqua mixtione generabit̄ aliqd̄ ex vniverſo mixti: ita q̄ ſit apertū vt ſit in ſm illius intellectus q̄ eſt in hoc mixto: cū exiſtit in oī corpore: ⁊ illud in ſm eſt etiā corpus: tūc dicit̄ eſſe intellect⁹ in potētia: ⁊ eſt virt⁹ facta a mixtione q̄ cecidit in corpore: p̄parata ad recipiendū intellectū q̄ eſt in actu. ¶ Et iſta opinio in ſubſtātia intellect⁹ materialis maxime diſtat a ꝑbis Ariſt. ⁊ ab eius demōſtratione. ¶ A ꝑbis aut̄ybi dicit q̄ intellect⁹ materialis eſt ſepabilis: ⁊ q̄ nō h̄z in ſm corpore: ⁊ q̄ eſt ſimplex: ⁊ nō patiens. i. nō trāſmutabilis: et ybi laudat Anaxagorā in hoc qd̄. d. q̄ eſt nō mixt⁹ cū corpore. ¶ A demōſtratione ꝑo ſicut ſcītū eſt in hoc qd̄ ſcripſim⁹. ¶ Alex̄. aut̄ exponit demōſtrationē Ariſt. a qua ꝑcluſit intellectū materialē eſſe nō paſſiui: neq; aliqd̄ hoc: neq; corpus: neq; virtutē in corpore: ita q̄ intēdebat ipſam p̄parationē: nō ſubiectū p̄parationis. ¶ Et iō dicit in ſuo libro de aia q̄ intellectus materialis magis aſſimilat̄ p̄parationi q̄ eſt in tabula nō ſcripta q̄ tabule p̄parate: ⁊ dicit q̄ iſta p̄paratio pōt dici vere q̄ nō eſt aliqd̄ hoc: neq; corpus: neq; virt⁹ in corpore: ⁊ q̄ nō eſt paſſiua. ¶ Sz hoc qd̄ dicit Alex. nihil eſt. hoc em̄ vere d̄z de oī p̄paratione. ſ. q̄ neq; eſt corp⁹: neq; forma hic i corpore. Quare igit̄ appropriauit Ariſt. hoc p̄parationi q̄ eſt in intellectu in ter alias p̄parationes: ſi nō intēdebat demōſtrare nobis ſubſtātiā p̄parati: ſed ſubſtātiā p̄paratiōis: ſi poſe eſt dicere q̄ p̄paratio eſt ſubſtātia cū hoc qd̄ dicim⁹ q̄ ſubiectū iſt⁹ p̄paratiōis neq; eſt corpus: neq; virt⁹ in corpore. Et illud qd̄ ꝑcluſit demōſtratio Ari. aia intētiō eſt ab ea ſm quā d̄z q̄ p̄paratio neq; eſt corpus: neq; virt⁹ in corpore. ¶ Et hoc manifeſtum eſt ex demōſtratione Ari. p̄poſitio em̄ dicēs q̄ oī recipiēs aliqd̄: neceſſe eſt vt in eo nō exiſtat in actu aliqd̄ ex natura recepti. manifeſtū ex eo q̄ ſba p̄parati ⁊ natura eius querit habere. hoc p̄dicatū ſm q̄ eſt p̄paratū: p̄paratio enim nō eſt recipiēs: ſ. eſſe p̄parationis a recipiēte eſt ſicut accidētis ꝑꝑij. et iō cū fuerit receptio nō erit p̄paratio ⁊ remanebit recipiēs. ¶ Et hoc manifeſtū eſt ⁊ intellectū ab oībus expoſitorib⁹ de demōſtratione Ariſt. Aliquid em̄ eſſe nō corpus: neq; virtutē in corpore: dicit̄ quatuor modis diuerſis. Quoz vnus eſt ſm intellectoz: ⁊ eſt intellect⁹ materialis: cuius eſſe demōſtratū eſt q̄ ſit. Secundus eſt ipſa p̄paratio exiſtens i materijs: ⁊ eſt ꝑꝑinquus modo ſm quē d̄z q̄ priuatio ſimplr̄ neq; eſt corpus: neq; virtus in corpore. Tertius aut̄ eſt prima materia: cuius etiā eſſe demōſtratū eſt. Quartus eſt forme abſtracte: quarū eſſe eſt etiā demōſtratū: ⁊ oīa iſta ſunt diuerſa. ¶ Et induxit Alex. ad hāc expoſitionē remotā manifeſti erroris fugere. ſ. a qd̄nibus p̄dictis. ¶ Et etiā videm⁹ Alex. ſuſtētari in hoc q̄ prima p̄fectio intellectus d̄z eſſe virtus gñata ſup yles ſermones dictos in diſſōne aie. ſ. qz eſt prima p̄fectio corporis naturalis orḡnici. Et dicit q̄ iſta diſſinitio eſt vera

vide p̄ ea
 etiā. j. de
 aia. cō. 88
 2. de gñar
 tione. 16.

Secūda rō.

Cā error
 ris Alex.
 fūdāmē
 tū Alex. i
 ſuo lib. de
 aia. c. 5. 2.
 de a. 16.
 cō. 7.

Liber Tertius

De oibus partibus aie eadē intētiōe. ⁊ dat rationem sup hoc: qm̄ dicere q
oēs ptes aie sunt forme: est vniuocū aut pper: ⁊ qz forma est in eo qd est fin
nis habētis formā: impole est vt separet: necesse est cū prime pfectiōes aie
sint forme: q nō separent. ⁊ p hoc destruit vt in primis pfectiōib⁹ aie sit p
fectiō separetā: sicut dicitur de nauta cum nauē. Et vlt erit in ea aliqua pars q
dicitur pfectiō intentione diuersa ab intentione q dicitur in alijs. Et hoc qd ipse fin
git q manifestū est de sermonibus vltibus in aia: manifeste. d. Ari. q nō est
manifestū in oibus partib⁹ aie. Dicere em̄ formā ⁊ primam perfectionē est
dicere equiuoce de aia rōnali: ⁊ de alijs partib⁹ aie. ¶ Abubacher autem ⁊
Aucpace videt intendere in manifesto sui sermonis q intellectus materia
lis est virtus imaginatiua fm̄ q est preparata ad hoc q intentiones q sunt
in ea sint intellecte in actu: ⁊ q nō est alia virtus, sba intellectus preter istā
virtutē. ¶ Abubacher aut videt intendere istud fugiendo impossibilia cōs
tingentia Alexan. s. q subiectū recipiens formas intellectas est corpus fa
ctum ab elemētis: aut virtus in corpe: qm̄ si ista fuerit: contingeret aut vt esse
formarū in aia sit esse earū extra animā: sic aia erit nō cōprehensiuā: aut
vt intellectus habeat insūm corporale: si subiectum ad intellecta sit virtus
in corpore: sicut est de sensibus. ¶ Et magis inopinabile de opiniōe Alex.
est hoc qd dicit q prime preparationes a ad intellecta ⁊ ad alias postre
mas pfectiones de aia sunt res pfecte a cōplexione: nō virtutes facte a mo
tore extrinseco vt est famosum ex b opinione Ari. ⁊ oim peripatheticorū.
Ista em̄ opinio in virtutib⁹ aie cōprehensiuis si est fm̄ q nos intellexim⁹

a pise p-
paratiōes
ad intelle
cta et ad
alias po-
stremas p-
fectiōes d
aia sunt a
motore ex
trinseco fm̄
Ari. s. vlt
oppm̄. 7.
met. c. 31.
tra The.
⁊ Auī. po
nētes ani
mas pdu
ci a motō
re extrin
seco.

est falsa. a sba em̄ elemētōrū ⁊ a natura corū nō pōt fieri virtus distinguēs
aut cōprehensiuā. qm̄ si esset possibile vt a natura corū ⁊ sine extrinseco mo
tore fierēt tales virtutes: tūc esset possibile vt postrema pfectiō q est intel
lecta esset aliqd factū a substantia corū vt color ⁊ sapor fiunt: ⁊ ista opinio est
similis c opinioni negantiū causas agētes: ⁊ nō concedentiū nisi causas
materiales tm̄: ⁊ sunt illi qui dicūt casum: sed Alexā. est maioris nobilitas
tis q vt credat hoc: sed qōnes q opponebant ei de intellectu materiali coes
gerūt ipsum ad hoc. ¶ Reuertamur ad qd dixit ad nostrū: ⁊ dicamus q forte
iste qōnes sunt que induxerūt Aucpace ad hoc dicendū in intellectu ma
teriali. sed q accidit ei impossibile manifestū est. Intētiōnes em̄ imagnate
sunt mouentes intellectū nō motē. Declarat em̄ q sunt illud cui⁹ pportio
ad virtutē distinctiuā rōnabile est sicut pportio sensati ad sentis: nō sicut
sentientis ad sensatū. ¶ Et si esset recipiens intellecta tunc res reciperet ser
mouēs esset motū. ¶ Et iam declaratū est q intellectus mat. rialis imposs
bile est vt habeat formā in actu: cū sba ⁊ natura eius est vt recipiat formas
fm̄ q sunt forme. ¶ Et cum hec omnia que possunt dici in natura intelles
ctus materialis videntur impossibilia preter hoc qd. d. Aristo. cui etiā cons
tingunt questiones non pauce. ¶ Quarum vna est q intellecta speculatiua
sunt eterna. Scda autē est fortissima earū q postrema pfectiō in hoie sit
numerata per numerationē indiuiduorū hois: ⁊ prima pfectiō sirona nu
mero in oibus. ¶ Tertia autē est questio Theophrasti: est q ponere q iste
intellectus nullā hz formā: necessariū est ⁊ ponere etiā ipsum esse aliquod
ens necessarium est. ⁊ si non, non esset receptio neq preparatio. Preparatio
em̄ est receptio ex hoc qd inuenitur in subiecto: ⁊ cū est aliqd ens: ⁊ non ha
beat naturā forme: remanet vt habeat naturam prime materie: qd est valde
inopinabile. prima em̄ materia: neq est cōprehensiuā: neq distinctiuā: et
quō dicitur in aliquo cuius esse sit tale qd est abstracū. ¶ Et cū oia ista sint iō
visum est mihi scribere qd vt mihi in hoc. ⁊ si hoc qd apparet mihi nō fue
rit cōplectū: erit p:ncipiū cōplemētū: tunc rogo fratres vidētes hoc scriptū

b Op. Ari
sto. recd
sup hoc i
2. de gna.
aialū. c. 3.
epio ph.
a. t. c. 6. v
q ad. 42.
2. ph. 75.
vide idē
tra Ale.
1. b aia. 88
d Impu.
op. Auc.
pa.

scribere suas dubitationes: forte per illud inuenient verū in hoc: si nōdū
 inueni. & si inueni vt fingo tunc declarabit p̄ illas q̄ones. Veritas em̄ vt di
 cit Ari. cōuenit & restat sibi: oī mō. ¶ Questio sūt dicēs quō intellecta spe
 culatiua erunt ḡnabilia & corruptibilia: agēs ea & recipiēs erit eternum:
 & que est indigētia ad ponēdam intellectam agentem & recipiētem: si non
 est illic aliq̄d ḡnatum. ¶ Illa q̄ non contingeret: si non esset hoc aliq̄d q̄
 est cā esse intellecta speculatiua ḡnata: mō asit: q̄ ista intellecta cōstituitur
 per duo quoz vnū est ḡnatum: & aliud non ḡnatum: q̄ dictum fuit in hoc
 est s̄m cursum naturalē: q̄m q̄ formare p̄ intellectū sicut dicit Ari. est sicut
 cōprehendere p̄ sensum: cōprehendere aut̄ perficitur p̄ duo subiecta. Quoz
 vnū est subiectū p̄ q̄d sensus sit virtus & est sensatum extra animā. Aliud au
 tem est subiectū p̄ q̄d sensus est forma existēs: & est prima p̄fectio sentiētis.
 Necesse est etiā vt intellecta in actu habeāt duo subiecta. Quorum vnū est
 subiectum p̄ q̄d sunt vera. s. forme que sunt imagines vere. Scdm̄ autem est
 illud p̄ q̄d intellecta sunt vnā entium in mundo: & illud est intellect⁹ ma
 terialis. Nulla em̄ est differētia in hoc inter sensum & intellectum nisi quia
 subiectum sensus p̄ q̄d est verus est extra animā: & subiectū intellectus p̄ q̄d
 est verus est intra animā: & hoc dictum est ab Ari. in hoc intellectu vt vide
 bitur post. ¶ Et hoc subiectū in intellectu q̄d est motor illius quoq̄omo
 do est illud q̄d reputant̄ Būēpace esse recipiēs: q̄ inuenit ipsum quādoq̄
 intellectū in potētia: & quādoq̄ intellectum in actu: & ista est dispō subiecti
 recipiētis. & erit inuāit̄ quersio nē. ¶ Et ista proportionalitas magis inue
 nitur perfecta inter subiectū visus q̄d mouet ipsum. & inter subiectum intel
 lectus q̄d mouet ipsum. quēadmodum em̄ subiectū visus mouēs ipsum q̄d
 est color non mouet ipsam nisi q̄n per presentia lucis efficit̄ color in actu:
 postq̄ erat in potētia: ita intētiōes imaginatē non mouēt intellectū ma
 terialē nisi q̄n efficiunt̄ intellecta in actu postq̄ erāt in potētia: & propter
 hoc fuit necesse Ari. ponere intellectum agētem vt videbitur post: & est ex
 trahēs has intētiōes de potētia in actū: quēadmodū coloris qui est in po
 tētia: non est prima perfectio color qui est intētiō cōprehensa: s̄ subiectum
 q̄d perficitur per istum colorē est visus. ita etiā subiectū q̄d perficitur p̄ in
 tellectum in actu nō est intētiōes imaginatē que sunt intellectu in potē
 tia: sed intellectus materialis qui perficitur p̄ intellecta: & est earum p̄por
 tio ad eam: sicut proportio intentionis coloris ad virtutem visiuam. ¶ Et
 cum oīa ista sint sicut narrauimus: non cōtingit vt ista intellecta que sunt
 in actu. s. speculatiua sint generabilia: & corruptibilia: nisi p̄pter subiectum
 per q̄d sunt vera: nō propter subiectū per q̄d sunt vnū entiu m. s. in: lectū
 materialē. ¶ Questio autē sc̄da dicēs quō intellectus materialis est vnus
 in numero in omnibus indiuiduis hominum non ḡnabilis: neq̄ corrupti
 bilis: & intellecta existentia in eo in actu: & est intellectus speculatiuus: sunt
 numerata per numerationem indiuiduorum hominum generabilia & cor
 ruptibilia per generationem & corruptionem indiuiduorum: & hec quidē
 questio valde est difficilis: & maximam habet ambiguitatē. ¶ Si em̄ posue
 rimus q̄ iste intellectus materialis est numeratus per numerationē indi
 uiduorum hominum contingeret vt sit aliq̄d hoc aut corpus: aut virt⁹ in cor
 porē. ¶ Et cum fuerit aliquid hoc erit intētiō intellecta in potētia. Intē
 tiō autem intellecta in potētia est subiectum mouens intellectu recipien
 tem: non subiectum motum. Si igitur subiectum recipiens fuerit positum
 esse aliquid hoc: cōtinget vt res recipiat seipsam vt diximus: q̄d est impole.
 ¶ Et etiam si concesserimus ipsam recipere seipsam contingeret vt re
 ciperet se vt diuisa: et sic erit virtus intellectus eadem cum virtute sensus

f. c. h. c. 10
 Solo p̄rie
 q̄dōis.
 8. p̄h. 15.
 2. de anī
 ma. 60.
 J. t. cō. 39.
 J. t. cō. 18.
 Solo for
 malis pri
 me q̄dōis
 Sc̄de q̄dō
 nis agita
 tio.
 primo p̄
 bat intel
 lectū esse
 vnicū.

Liber Tertius

aut nulla differētia erit inter esse forme extra animā ⁊ in aīa. hec em̄ materia individualis nō recipit formas nisi has ⁊ individuales. ⁊ hoc est vnus eorū q̄ attestant Arist. opinari q̄ iste intellect⁹ nō est intētio individualis. ¶ Et si posuerim⁹ q̄ nō numerat p̄ numerationem indiuiduorū: p̄tinget vt p̄portio eius ad indiuidua existētia in sua p̄fectione postrema in generatione sit eadē: vñ necesse est si aliq̄d istorū indiuiduorū acquisierit rem aliquā intellectā: vt illa acquirat ab oibus illoz: qm̄ si p̄tinuatio illoz indiuiduorū est p̄pter p̄tinuationē intellect⁹ materialis. cū eis: quēadmodū cōtinuatio hoīs cū intētionē sensibili est p̄pter p̄tinuationē p̄m̄ p̄fectionis sensus cū eo q̄ est recipiēs intensionē sensibile. Cōtinuatio autē intellectus materialis cū oibus hoīb⁹ existētib⁹ in aliquo tpe in p̄fectione eorū postrema d̄z eē eadē p̄tinuatio. Nihil ei facit alietatē p̄portioīs p̄tinuatiōis inter hec duo p̄tinua: quare si hoc ita est: necesse est cū tu acquisieris aliq̄d intellectū: vt ego etiā acquirā illud intellectū: qd̄ est impole. ¶ Et indifferēter siue posueris q̄ postrema p̄fectio generata in vnoquoq̄ indiuiduo subiecta isti intellectui. s. p̄ quā intellect⁹ materialis copulat: ⁊ est ex ea q̄si

a Alia rō forma separabilis a subiecto suo cū quo cōtinuat si aliquid est tale: et siue ad idem. posueris eā p̄fectionē esse virtutē virtutū anime aut virtutē corporis idē est in sequēdo impossibile. ¶ Et iō a opinandū est q̄ si sunt aliqua aiata: b Ex intel quorū prima p̄fectio est s̄ba separata a suis subiectis vt existimā de corpore lectu maribus celestib⁹ q̄ impossibile est vt inueniat ex vna specie eorū plus vno in materializ i: diuiduo: qm̄ si ex eis. s. ex eadē specie inueniret plusq̄ vnū indiuidū. U. g. tētionē i: corpore moto ab eodē motore: tū cesse eorū esset ociosum ⁊ supflū: cū motus tellecta in tus eorū esset p̄pter eandē intensionē in numero. U. g. q̄ esse plus vna naut actu sit in numero vni naut in eadē hora est ociosum: ⁊ sit esse plus vno in isto in maxime numero vni artificii eiusdē speciei in isto: est ociosum. ¶ Et hec est intētio vñ: qd̄ ei eius qd̄ fuit dictū in primo de celo et mūdo. s. q̄ si esset alius mundus: esset cōponit aliud corpus celeste: ⁊ si esset aliud corpus haberet aliū motore in numero ex eis nō a motore istius corporis: ⁊ si hoc esset: tūc motor corporis celestis eēt max est aliq̄d terialis numeratus p̄ numerationē corporū celestiu. s. q̄ impossibile est q̄ tertium vnicus motor: in numero sit duorū corporū diuersorū in numero: ⁊ iō artz aliud ab sex nō vñ plus vno in isto cum ab eo non prouentat nisi vna actio. Et vñ eis. sed vi existimā q̄ impossibilia cōtingentia huic positioni p̄tingunt huic q̄ ponit de oppositimus q̄ intellectus qui est in habitu est vnus in numero: ⁊ iam enumerauit tū. 12. me plura eorū. Huēpace in epistola sua quam appellauit p̄tinuationē intellecta. 51. cō. ctus cum hoīe: ⁊ ita sit qualis igit est via ad dissoluendū istā qōnē diffis vbi. d. q̄ i: clem. ¶ Dicamus igitur q̄ manifestū est q̄ hō non est intelligēs i actu nisi telligere p̄pter p̄tinuationē intellectus cū eo in actu. b ¶ Et est etiā manifestū q̄ qd̄ sit ex i materia ⁊ forma copulantur adinuicem: ita q̄ cōgregatū ex eis sit vnicum telligibile ⁊ maxime intellectus materialis: ⁊ intētio intellecta in actu: c qd̄ em̄ com ⁊ intellectu ponitur ex eis nō est aliq̄d tertiu aliud ab eis: sicut est de alijs cōpositis ex distinctū materia ⁊ forma. ¶ Cōtinuatio igitur intellecti cum hoīe impossibile est vt est ab itel sit nisi per continuationē alterius istarū duarū partium cum eo. s. partis q̄ lectu. est de eo quasi materia: ⁊ partis que est de ipso. s. de intellectu quasi forma. c ¶ Et hoc ¶ Et cum declaratum est ex predictis dubitationibus: q̄ impossibile est vt sumi solet intellectum copulet cū vnoquoq̄ hoīm ⁊ numeret p̄ numerationē eorū p̄ cōposituz partem que est de eo quasi materia. s. intellectum materialē. remanet vt con dicere terinuatio intellectorū cum nobis hominibus sit per continuationem intensionē entitacionis intellecte cum nobis: ⁊ sunt intentiones imaginatē. s. partis que est tem a p̄t: in nobis de eis aliquo modo quasi forma. ¶ Et ideo dicere puerum esse in hīs dicit̄ intelligentem in potentia potest intelligi duobus modis. Quorum vnus est q̄ forme

q̄ forme imaginatæ que sunt in eo sunt intellecte in potētia. Secundus au-
 tē q̄ intellectus mālis q̄ innatus est recipere intellectū illius forme imagina-
 te est recipiēs in potētia: z cōtinuatus cū nobis in potētia. ¶ Declaratum
 est igit̄ q̄ prima p̄fectio intellectus differt a primis p̄fectionibus aliarū vir-
 tutū aīe: q̄ hoc nomē perfectio a dicitur de eis mō equoco ecōtrario ei
 qd̄ existimauit Alex. b Et ideo dicit Arist. in diffinitione aīe q̄ est p̄fec-
 tio prima corporis naturalis organici: qd̄ nōdū est manifestū vtrū per oēs
 virtutes perficiat corpus eodē modo: aut est ex eis aliqua p̄ quam corpus
 nō perficitur. z si perficiat erit alio modo. ¶ Preparatio autē que est in vir-
 tute imaginatiua intellectozū sibi est preparationibus q̄ sunt in alijs vir-
 tutibus aīe. s. p̄fectionibus primis aliarū virtutū aīe s̄m hoc q̄ vtraz̄ pre-
 paratio generat̄ per ḡnatiōē indiuidui. z corūp̄t̄ p̄ corruptionē eius: et
 vtr̄ numerat̄ per n̄serationē eius. ¶ Et differūt in hoc q̄ illa est p̄paratio
 in motore vt sit motor. s. p̄paratio q̄ est in intētionibus imaginatis. Secū-
 da autē est preparatio in recipiente: est p̄paratio q̄ est in primis p̄fectio-
 nibus aliarū partū aīe: z pp̄ hanc similitudinē inter has duas p̄paratio-
 nes: existimauit Auēpace q̄ nulla est p̄paratio ad rē intellectā fiendā nisi
 p̄paratio existēs in intētionibus imaginatis. ¶ Et he due p̄paraciones dif-
 ferūt sicut terra a celo. Ana. n. p̄paratio est in motore vt sit motor. Alia au-
 tē est p̄paratio in moto vt sit motū z recipiens. ¶ Et iō opinādū est q̄ iam
 apparuit nobis ex sermone Ari. q̄ in aīa sunt due partes intellectus. Qua-
 rū vna est recipiēs: cuius esse declarātū est hic. Alia autē est agēs: z est illud
 qd̄ facit intētiōnes que sunt in virtute imaginatiua esse mouentes intelle-
 ctū materiale in actu postq̄ erant mouētes in potētia: vt post̄ apparebit ex
 sermone Arist. q̄ he due partes sunt nō generabiles neq̄ corruptibiles: et
 q̄ agēs c̄ est de recipiente quasi forma de materia vt post̄ declarabitur.
 ¶ Et ideo opinatus est Themistius d̄ q̄ nos sumus intellectus agens: z
 q̄ intellectus speculatiuus nihil est aliud nisi continuatio intellectus agē-
 tis cū intellectu materiali tm̄. ¶ Et nō est sicut existimauit: sed opinandū
 est q̄ in aīa sunt tres partes intellectus. Quarū vna est intellectus recipiēs
 Seda autē est efficiēs. Tertia autē factū. Et due istaz̄ trū sunt eterne. s. agēs
 z recipiens. tertia autē est generabilis z corruptibilis vno modo: eterna au-
 tē alio modo. ¶ Quoniam qz̄ opinati sumus ex hoc sermone q̄ intellectus
 materialis est vnicus oibus hominibus. ¶ Et etiā ex hoc sumus opinati q̄
 species humana est eterna: vt declarātū est in alijs locis. ¶ Necessē est vt in
 tellectus materialis nō sit denudatus a principijs naturalibus cōibus toti
 speciei humane. s. primis p̄positionibus z formationibus singularibus cōi-
 bus oibus. hec em̄ intellecta sunt vnica s̄m recipiēs: z multa s̄m intētiōē
 receptā. Scdm̄ igit̄ modū s̄m quē sunt vnica necessario sunt eterna: cū esse
 nō fugiat subiecto recepto. s. motore qui est inrentio formari imaginata:
 r̄m̄ est illi impedies ex parte recipiētis. Generatio igitur z corruptio nō
 est ei: nisi pp̄ multitudinē cōtingentem eis nō: pp̄ modū s̄m quē sunt vnica.
 ¶ Et iō cū in respectu alicuius indiuidui fuerit corūp̄t̄ p̄t̄ aliqd̄ intellectus
 primozū intellectozū per corruptionē sui subiecti: per qd̄ est copulatū cum
 nobis z verū: necesse est vt illud intellectū nō sit corruptibile simpliciter: s̄
 corruptibile in respectu vnus cuiusq̄ indiuidui. ¶ Et ex hoc modo possem⁹
 dicere q̄ intellectus speculatiuus est vnus in oibus. Et cū cōsideratū fue-
 rit de istis intellectis s̄m q̄ sunt entia simpliciter nō in respectu alicuius in
 diuiduere dicuntur esse eterna: z q̄ nō intelligunt̄ q̄nq̄: z q̄nq̄ nō: s̄ sem-
 per: q̄ illud esse est eis mediū inter esse amissum z esse remanēs: s̄m. n. mul-
 titudinē z diuinationē cōtingētē eis a postrema p̄fectione sunt ḡhabilia z

Cōmē. Auē. su p̄ aīa,

Ω

Liber Tertius

corruptibilia: et sunt unice in numero sunt eterna. Hoc erit sic si fuerit positum quod dispositio in postrema perfectione in homine est sicut dispositio in intellectibus cõibus oibus. scilicet quod esse mundi non denudatur a tali individuo esse. hoc non impole esse non est manifestum. Immo dicentes hoc potest habere rationem et causam sufficientem et facientem atque deservientem: quoniam cum sapienter esse in aliquo modo proprio hominum est sicut modus artificiorum esse in modis propriis hominum: existimatur quod impole est ut tota habitatio fugiat a philosophia: sicut opinatur est quod impossibile est ut fugiat ab artificijs naturalibus. Si enim aliqua pars eius caruerit eis. scilicet ut artificijs. U. g. quarta terre septentrionalis non carebit eis alie quarte. quia hoc non declaratum est quod habitatio est possibilis in parte meridionali: sicut in septentrionali. forte igitur philosophia invenitur in maiori parte subiecti in omni tempore sicut homo invenitur ab homine et equus ab equo. Intellectus igitur speculativus est non generalis: neque corruptibilis secundum hunc modum. Et vltima ita est de intellectu agente creante intellecta: sicut de intellectu distinguente et recipiente: quod admodum. n. intellectus agens nunquam desinit a generalando et creando simpliciter: sed ab hac generalatione evacuatur aliquod secundum natura est de intellectu distinguente. Et hoc innuit Aristoteles in primo illius libri ethice. d. et formare per intellectum et considerare sunt diversa ita quod intus corrupta aliquid aliud. ipsum autem in se nullum habet corruptionem. Et intendit per aliquid aliud: formas imaginatas humanas: et intendit per formare per intellectum receptionem que est semper in intellectu materialiter: de qua intendebat dubitare in hoc tractatu: et in illo: cum. d. et non sumus memores quia iste est non passivus. Intellectus autem passivus est corruptibilis: et absque hoc nihil intelligit. Et intendit per intellectum passivum virtutem imaginativam. ut post declarabitur. et vltima ista intentio apparuit a remotis animam esse immortalem. scilicet intellectum speculativum. Ubi Plato. d. quod univiersalia sunt neque generalia neque corruptibilia: et quod sunt existentia extra mentem. Et est sermo verus ex hoc modo et falsus secundum quod sonant verba eius: et est modus quem Aristoteles laboravit destrueri in metaphysica. Et univiersaliter ista intentio sic est per vera in propositionibus probabilibus que dant aiam esse vtriusque. scilicet mortalem: et non mortalem. Probabilia enim impossibilia est ut sint falsa secundum totum. Et hoc apologizaverunt antiqui: et in representatione illius conveniunt omnes leges. Tertia autem questio que est quomodo intellectus materialis est aliquid ens et non est aliquid qua formarum materialium: neque etiam prima materia: sic dissolvitur. Optandum est. n. quod istud est tertium genus esse: quod admodum. n. sensibile esse dividitur in formas: et materiam: sic intelligibile esse operum dividi in consimilia his duobus. scilicet in aliquid simile forme: et in aliquid simile materiae. Et hoc necesse est in omni intelligentia abstracta que intelligit aliud: et si non: non esset multitudo in formis abstractis: et ideo declaratum est in prima philosophia quod nulla est forma liberata a potentia simpliciter nisi prima forma que nihil intelligit extra se: sed essentia a eius quantitas eius alie aut forme diversant in quantitate essentia quoquomodo. Et nisi esset hoc genus entium quod scivimus in scientia anime: non possumus intelligere multitudinem in rebus abstractis: quod admodum nisi sciremus hic naturam intellectus non possemus intelligere quod virtutes moventes abstracte debent esse intellectus. Et hoc latuit multos modernos adeo quod negaverunt illud quod dicit Aristoteles in tractatu sui libri: quod necesse est ut forme abstracte moventes corpora celestia sint secundum numerum corporum celestium. Et ideo scire de anima necessarium est in sciendo primam philosophiam. Et iste intellectus recipiens necesse est ut intelligat intellectum que est in actu. Cum enim intellexerit formas materiales dignior est ut intelligat formas non materiales: et illud quod intelligit ex formis abstractis. U. g. ex intelligentia agente non impedit ipsum intelligere formas materiales: propositio autem dicens quod recipiens nihil

primo data
 tex. 2. 66.

3. de aia. t.
 co. 20.

Solo quod
 nis tertie.

p
 a. Essentia
 pme itelli
 gentie e q
 ditas ei.
 s in alijs
 diversafq
 ditas ab
 essentia. s
 vidoppm.
 J. t. 2. 9. 7
 me. t. c. 41
 vbi dicitur
 abstracta
 ma: unde est
 qd ditas et
 essentia.

dz habere in actu ex eo qđ recipit: nō dicit simplr: sed cū cōditione: s. qđ nō
 est necesse vt recipiēs nō sit aliqd in actu oīno: sed vt nō sit in actu aliquid
 ex eo qđ illud recipit sicut predictū. ¶ Immo debes scire qđ respect^o intel
 lectus agēns ad istū intellectū est respect^o lucis ad diaphanū: et respectus
 formatū materialū ad ipsam est respect^o coloris ad diaphanū: quēadmo
 dum est lux est pfectio diaphani: sic intellect^o agēs est pfectio intellectus
 materialis: et quēadmodū diaphanū nō mouet a colore: neq; recipit eū nī
 si qñ lux est ita iste intellect^o nō recipit intellecta q̄ sunt hic nisi sū qđ pfectū
 per illū intellectū: et illuminat p ipsū: et quēadmodū lux facit colorē in po
 tētia esse in actu: ita qđ possit mouere diaphanū: ita intellect^o agēs facit in
 tētionē in potētia intellectas in actu: ita qđ recipit eas intellect^o materiā
 lis. sū hoc igit est intelligendū de intellectu materiali et agēte. ¶ Et cū in
 tellectus materialis sū erit copulatus sū qđ pfectū et intellectum agen
 tem: tunc nos sūm^o copulati cū intellectu agēte: et ista dispositio dicitur ade
 ptio et intellect^o adeptus: vt post videbit. ¶ Et iste mod^o sūm^o quē posuim^o Cōm. 36.
 essentiā intellect^o materialis: dissoluit oēs q̄stiones cōtingētes huic quod
 ponim^o qđ intellect^o est vnus et multa: qm̄ si res intellecta apud me et apud
 te fuerit idē oībus modis: continget qđ cum ego scirē aliquid intellectū vt
 tu scires etiā ipsū: et alia multa impossibilia. ¶ Et si posuerim^o eū esse mul
 ta: cōtinget vt res intellecta apud me et apud te sit vnū in specie et due in in
 diuiduo: et sic res intellecta habebit rem intellectā: et sic procedit in infini
 tum. ¶ Et erit impossibile vt discipul^o addiscat a magistro nisi scia qđ est i
 magistro sit virt^o generās et creans scientiā qđ est in discipulo ad modū sū
 quē iste ignis generat aliū ignē sibi simīlē in specie: qđ est impossibile. Et
 hoc qđ scitū est idē in magistro et discipulo: ex hoc modo fecit pla. credere:
 qđ disciplina esset rememoratio. Cuz igit posuerim^o rem intelligibilē: qđ est
 apud me et apud te: multa in sūto sūm^o qđ est vera. s. formā imaginatiōis vnā
 in subiecto sūm^o qđ est vna per qđ est ens: et est intell^o materialis: dissoluunt
 iste q̄stiones perfecte. ¶ Mod^o autē quē existimauit Auēpace dissoluere q̄
 stiones adueniētes sup hoc qđ intell^o est vnus aut multa. s. modū. quē em de
 dit in sua epistola intitulata. cōtinuatio intell^o cū hoīe. nō est mod^o conue
 niens ad dissoluendū istā q̄stionē. Intell^o em quē demonstrauit in sua epi
 stola esse vnū qñ laborauit in dissoluēdo istā q̄stionē: ali^o est ab intellectu
 quē demonstrat etiā illic multa: cū intell^o quē demonstrauit esse vnū est itel
 lectus agēs inquantū est forma necessario intell^o speculatiui. Intell^o sū
 quē demonstrauit esse multa in specie est intell^o speculatiui. hoc autē no
 men. s. intell^o. equo ce dē de speculatiuo et agēte. et ideo si illud qđ intelli
 gitur de hoc nomine intell^o in duob^o sermonib^o oppositis. s. cōcludēti intel
 lectū esse multa: et cōcludēti intell^o est vnū: est intētio nō equinoca: tunc il
 lud qđ post dedit in hoc. s. qđ intell^o agēs est vnus et speculatiui multi. nō
 dissoluit hāc questionē. Et si illud qđ intelligit in duob^o sermonib^o opposi
 tis de hoc nomine intell^o sit intētio equinoca: tunc dubitatio erit sophisti
 ca nō disputatiua. ¶ Et nō ideo credendū est qđ questionē quas dedit il
 le vir in illa epistola nō dissoluunt: nisi ex hoc modo: sed ille dubitationes
 non sunt sophisticę: sed disputatiuę: et per istum modū dissoluet questio in
 qua dubitabat in intellectu materiali vtrū sit extrinsecus aut copulatus: et
 cum hoc sit declaratū reuertamur ad exponendū sermonem Aristo.

¶ Tandē neq; mixtum esse rationabile est ipsum corpus. qua
 lis enim vtiq; fieret: aut frigidus: aut calidus. et vtiq; organum
 aliquod erit sicut sensitiuum: nunc autē nullum est. Et bene sam

Liber Tertius

dicentes sunt animam esse locum specierum: verum non tota sed intellectua: neq; actu sed potentia species.

¶ Et ideo necesse vt nō sit mixtus cum corpore quoniam si esset mixtus cum corpore: tunc esset in aliqua dispositione: aut calidus: aut frigidus: aut haberet instrumentum sicut habet sentiens modo autem non est ita. Recte igitur dixerunt dicentes q; anima est locus formarum sed non vniuersa: sed intelligens: neq; forme in endelechia sed in potentia.

¶ Hec est alia demonstratio q; intellectus materialis nō est aliqd hoc neq; corpus neq; virtus in corpore. **¶** Et dicitur et ideo fuit necesse etc. i. q; natura eius est ista quā narrauim⁹ recte: et necesse fuit vt nō admisceret cū corpore. i. q; nō est virtus in eo sicut q; admisceret cū corpore: vt declaratum est. **¶** D. d. scdm rōnes sup hoc. r. d. si enim esset admixtus etc. i. si enim esset virtus in corpore: sic esset aliqua dispositio alia qualitas: et si haberet qualitatem: tūc illa qualitas: aut attribueret calido: aut frigido. s. cōplexioni in eo q; est cōplexio: aut esset qualitas existēs in cōplexione tūc addita cōplexioni: sicut est de aia sensibili: et si bi sibi b⁹: et sic haberet insūm corpale. **¶** D. d. sed nō est ita. i. s; nō hz qualitatem attributā calido et frigido: neq; hz insūm. ergo nō est mixtus cū corpore. **¶** Et considerare debem⁹ in psecutiōe et destructiōe vtrū indigeāt demonstratiōe: aut nō. Dicam⁹ igit qm psecutio psequētis ad pcedēs est vera: manifestum est ex pdictis. **¶** Declaratum est enim q; ois virtus in corpore cōposito: aut attribuit primis qualitibus. s. forme cōplexionis: aut erit virtus exis in forma cōplexionali: et sic necessario erit aia organica. **¶** Destructio hō manifesta est ex pdictis. Declaratum est enim q; nullū est insūm aliud ab insūis quinq; sensuū vbi fuit declaratum q; null⁹ est sensus sext⁹: et vtrū si intellectus esset virtus aialis in corpore: tūc esset sext⁹ sensus: aut pns sextū sensum. s. aliqd cuius proportio ad sextū sensum esset sicut proportio ad cōmunē sentiētē. **¶** Quia autē intellectus materialis nō est virtus attributa cōplexioni: manifestū est ex pdictis: qm cū aia sensibilis nō est virtus attributa cōplexioni: cōposito magis intellectus. **¶** Et si esset attributa cōplexioni: tūc sicut dicit Ari. esse forme lapidis in aia esset idē cū eius esse extra aiam: et sic lapis esset cōprehēdēns: et alia multa impossibilia ptingētia huic positioni. **¶** Et quidā dubitauit in hoc qd fuit dictū. s. q; intellectus nō hz insūm ex hoc qd dicit q; virtus imaginatiua est in anteriori cerebri: et cogitativa in medio: et rememoratiua in posteriori: et hoc nō tūc dictū est a medicis: sed dictū est in de sensu et sensato. **¶** Galenus autē et alij medici ratiocinant sup hoc q; iste virtutes sunt in istis locis p locū dēcomitatū: et est lo⁹ faciēs existimare: nō ver⁹. **¶** Sed declaratum est in libro de sensu et sensato: q; talis est ordo istarū virtūū in cerebro

Digressio

2. d. aia. t. cōm. 130.

a Virtus cogitativa distincta distinguitur in diuisiua. 3 d. j. cō. 20. r. 33. id 2. de aia cōmē. 63.

p demonstratiōe dantē esse et causam: sed istud nō cōtradicit illi qd dictum est hic. Virtus a enim cogitativa apud Ari. est virtus distinctua indiuisiua. s. q; nō distinguit nisi indiuisiua: et nō vtrū. Declaratum est enim illic q; virtus cogitativa nō est nisi virtus q; distinguit intentionē rei sensibilis a suo idolo imaginato: et ista virtus est illa cuius proportio ad has duas intentiones scilicet ad idoli rei et ad intentionē sui idoli est sicut proportio sensus cōis ad intentiones quinq; sensuū. Virtus cogitativa est de gñe virtutū existētium in corpore. **¶** Et hoc aperte dixit Ari. in illo libro cū posuit virtutes indiuisiuales distinctiua in quatuor ordinibus: In primo ponit sensum cōmunem: deinde virtutē imaginatiuā: deinde cogitatiuā: et postea rememoratiuā. et posuit rememoratiuā magis spirituale. deinde cogitatiuā: deinde

Imaginatiua: et postea sensibilis: igitur homo proprie habeat virtutem cogitativam: tamen non facit hanc virtutem esse rationabilem distinctivam. Illa enim distinctio intentiones universales non individuales: et hoc fuit aperte dictum ab Aristotele in illo libro. Virtus igitur distinctiva rationalis si esset virtus in corpore: contingeret ut esset una istarum virtutum quatuor: quapropter haberet instrumentum corporale: aut esset alia virtus individualis distincta ab istis quatuor sed iam declaratum est illic hoc esse impossibile. Et quod Gale. existimavit quod virtus cogitativa est rationalis materialis: fecit ipsum errare in hoc loco: cum sequens: quod enim virtus rationalis appropriatur homini: et cogitativa appropriatur ei existimat per conversionem affirmativam istis: quod cogitativa est rationalis: et unus eorum qui erraverunt in hoc est Albefarag Babylonienensis in suo commento in libro de sensu et sensato. D. d. recte igitur dixerunt dicentes aiam esse locum formatum. i. cum declaratum sit quod non est mixtum alicui corpori: tunc recte dixerunt describentes aiam esse locum formatum cum acceperunt in notificando substantiam eius propinquam ista consimilitudine et convenientia que est inter ipsam ad species: et locum ad locatum. D. d. sed non universa sed intelligens. i. sed ista consimilitudo non debet accipi in intelligendo omnes partes aie: sed tamen in aia rationalitatis enim partes aie sunt forme in materijs: rationalis autem non. D. d. et forme non in perfectione: sed in potentia: sed locus differt ab aia distinctiva intelligente in hoc quod locus nihil est eorum que sunt in eo: aia autem rationalis materialis est forme existens in ea non actu: sed potentia: et fecit hoc ne aliquis intelligat ex hac descriptione quod genus acceptum in ea sit genus verum: non rhetoricum: sed cogitatio habet in talibus rebus: que non intelligunt nisi per consimilitudinem ut notificet ea per talia genera rhetorica.

Error
Gale.

Q

Scba ps
expositi-
na ter.

Quoniam autem non similis sit impassibilitas sensitivi et intellectui: manifestum est ex organo et sensu. Sensus enim non potest sentire ex valde sensibili. ut sonum ex magnis sonis: neque ex fortibus odouribus: et coloribus: neque videre: neque odorare. Sed intellectus cum intelligat aliquid valde intelligibile: non minus intelligit infinita sed et magis. Sensitivum quidem enim non sine corpore est. Intellectus autem separabilis.

Quoniam autem privatio passionis in sentiente: et in formatione per intellectum non est consimilis: manifestum inest sensu. Sensus enim non potest sentire post forte sensatum. Verbi gratia post sonos maximos: aut post colores fortes: aut post odores fortes. Intellectus autem cum intellexerit aliquid forte intelligibile: tunc non minus intelligit illud quod est sub primo immo magis. Sentiens enim non est extra corpus. Iste autem est abstractus.

Cum declaravit quod intellectus materialis non admisceat materiam: incepit notificare quod hoc provenit apparatusibus. Hec enim est conditio necessaria necessarijs demonstrationibus. scilicet ut apparatus sensu non differat ab eo quod videtur per rationem. Et d. quoniam autem privatio passionis et c. i. quoniam privatio transmutationis existentis in sensu non est similis privationi transmutationis existentis in intellectu ut demonstratum fuit ratione: manifestum est ex apparatusibus. Privatio enim transmutationis in intellectu debet esse pura: et non est ita privatio transmutationis in sensu cum sensus sit virtus materialis. D. d. sensus enim non potest sentire et c. i. et signum eius est: quoniam sensus non potest sentire sua sensibilia provenientia sibi quando senserit aliquid forte et recesserit ab eo subito ad illud aliud sensibile. U. g. quando sensus auditus recesserit a magno sono:

Liber Tertius

aut visus a forti colore: et olfactus a forti odore: et causa in hoc est passio et transmutatio que accidit sentienti a forti sensato. Et causa huius transmutationis est: quod est virtus in corpore. Et sic cum demonstravit hoc quod videtur de demonstratione in sensu: incepit notificare quod contrarium est de intellectu: et dixit: sed intellectus quando intellexerit aliquid forte et c. i. intellectus quando intellexerit aliquid forte intelligibile: tunc facilius intelligit intelligibile non forte: unde scimus quod non patitur neque transmutatur a forti intelligibili. Et cum demonstravit eos esse diversos: in hoc dedit causam: et dicitur sentiens enim non est extra corpus: iste autem est abstractus. i. et causa in hoc est: quod prius fuit declaratum. scilicet quod sentiens non est extra corpus intellectus: autem est abstractus.

Et possumus ponere hunc sermonem demonstrationem tertiam per se. scilicet quia: cum diximus quod si intellectus transmutatur essentialiter non accidentaliter: et mediante alio: hoc enim concessum est in intellectu: necesse est ut

transmutatio contingat ei apud suam actionem propriam que est intelligere:

Ois virtus recipiens in alio corpore debet transmutari secundum quod est recipiens. Et ideo non oportet obijcere huic argumento ex eo quod accidit in intellectu de transmutatione propter transmutationem virtutum imaginationis et maxime cogitationis. In intellectu enim existimatur accidere fatigatio hoc modo. Et non est ita nisi accidentaliter. Virtus enim cogitativa est de genere virtutum sensibilium. Imaginativa autem et cogitativa et memorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilis. et ideo non indigent eis nisi in absentia sensibilis et omnes inuaniunt se ad presentandum imaginem rei sensibilis ut aspiat eam virtus rationalis abstracta. et extrahat intentionem vlem: et postea recipiat eam. i. comprehendat eam. Et forte sicut diximus inducit hunc sermonem ad verificandum predictas demonstrationes.

Cum autem sic singula fiant ut sciens dicitur qui secundum actum. Hoc autem accidit cum possit operari per seipsum. Est quidem et tunc potentia quodammodo: non tamen similiter et ante ad discere aut inuenire. Et ipse autem seipsum tunc potest intelligere.

Et cum quodlibet eorum fuerit sic scilicet sicut dicitur scientia in actu. Et hoc continget quando poterit intelligere per se: tunc etiam erit in potentia quoquomodo: sed non eodem modo quo ante erat antequam sciuit aut inuenit. Et ipse tunc potest intelligere per se.

8 Et cum in eo fuerit vnumquodque intellectorum tali modo sicut dicitur in sciente quod est sciens in actu. i. quando intellecta fuerint in eo entia in actu et hoc continget intellectui quando poterit intelligere per se: non quando intellexerit per aliud. Et hoc quod dixit, est differentia inter virtutes agentes prope et remotas. Propinque enim actui sunt que agunt per se: et non indigent extrahente eas de potentia in actum. remote autem indigent: et ideo dixit, quod cum intellectus fuerit in hac dispositione: tunc erit potentia quoquomodo id est tunc dicitur de eo hoc nomen potentia non vere sed modo simili.

Intelligit se Deinde dicit et ipse tunc poterit intelligere per se id est et cum intellectus fuerit in hac dispositione: tunc intelliget se secundum quod ipse non est aliud nisi forma rerum in quantum extrahit eas a materia. quasi igitur se intelligit ipse modo accidentali: ut dicit Alexander id est secundum pro hoc. et quod accidit rebus intellectus quod fuerint ipse id est essentia eius. Et hoc contrario dispositioni in formis abstractis: ille enim cum intellectu earum non

est aliud ab eis in intētiōe per quā sunt intellecta (sicut intellectus: ideo intelligunt se essentialiter et non accidentaliter: et hoc perfectius inuenitur in primo intelligēte quod nihil intelligit extra se. ¶ Et possumus exponere istū locū secundum quod Alpharabius dicit in suo tractatu de intellectu et intellecto: et est quod cum intellectus fuerit in actu erit vnum entium: et poterit intelligere se ipsam per intentionem quam abstrahet a se: secundum quod abstrahit intentiones rerum que sunt extra animam. ¶ Et sic intellectum habebit intellecta: et nos perscrutabimur de hoc vtrum sit possibile: aut non.

Uib. j. cō.
15. r. 36.

Quantā aut illud est magnitudo: et magnitudinē esse: et aqua et aque esse: et sic in multis alijs: non autem in omnibus. In quibusdam enim idem est esse carnis: et carnem esse. Et alio: aut aliter habente discernit intellectus. Caro enim non sine materia: sed sicut simum hoc in hoc.

¶ Et quia magnitudo est aliquid: et esse aque aliud: et sic in multis alijs: sed non in omnibus. In quibusdam enim esse carnis idem est cum carne. Necessesse est ut experimentetur aut per duo: aut per diuersam dispositionem. Caro enim non est extra materiam: sicut simitas est aliquid hoc et in aliquo hoc.

Cum cōpleuit sermonē de notificatione substantie intellectus materia: et dedit differētiā inter ipsam et substantiā: sentiētis materia: incipit dare etiā diuisionem inter intellectū in actu et imaginatiōem in actu. Existimat enim quod imaginatio ipsa est intellectus: et precipue cum dicimus quod proportio eius ad intellectū est sicut proportio sensibilis ad sensum. s. quod mouet ipsum: et existimatur quod motor et motum debent esse eiusdem speciei.

¶ Et incipit dicere: et quia magnitudo est aliquid et cetera. et quia hoc indubium est aliquid et intentio per quā hoc indubium est ens. s. quidditas: et forma eius est aliud. U. g. quod hec aqua est aliud: et intentio. i. forma per quā hec aqua est ens: aliud est ab aqua. D. d. et sic in multis alijs. i. et hoc accidit similiter in multis rebus. s. in omnibus cōpositis et materia et forma: et dixit: sed non in omnibus ad excipiendū res abstractas: et que sunt res simplices et non composite. D. d. in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne. Et causa propter quā hec due intentiones non inueniuntur in omnibus: entibus est quod quidditas et essentia in entibus simplicibus est idem. U. g. quod esse carnis idem est cum carne: quia intentio carnis in eis non est in materia.

¶ Et cum indugit precedens in hoc sermone dedit consequens: et dixit necesse est ut experimentetur et cetera. et cum fuerit declaratum quod entia sensibilia diuiduntur in duplex esse. s. in hoc singulare: et suam formam: necesse est ut virtus experimentatiua id est comprehensiuā comprehendat eam: aut per duas virtutes: aut per vnam: sed duabus dispositionibus diuersis. cum duabus autem virtutibus erit: quando comprehenditur vtrumque per se scilicet formam singulariter: et indiuiduum singulariter per vnam vero virtutem et dispositionem diuersam erit quando comprehenderit alietatem que est inter has duas intentiones. Quod enim comprehendit alietatem inter duo necesse est ut declaratum est: ut sit vnum vno modo: et multa alio modo. Et ista est dispositio intellectus in comprehendendo alietatē que est inter formā et indiuiduū: comprehendit enim formā per se: et comprehendit indiuiduū mediante sensu. Comprehendit igitur alietatē inter ea per dispositionē que diuersatur: quēadmodū sensus cōmūnis comprehendit alietatē

¶ Aduers
te hic.

Liber Tertius

inter sensibilia per dispositionē diuersam. s. sensus pluralitate: sed qz istas formas nō cōprehendit intellectus nisi cum materijs: ideo comprehendit

4 eas per dispositionem que diuersatur.

¶ Et cū notificauit qz necesse est vt aīa cōphēdat has duas intētiōnes per virtutem diuersam: cōphēdit altētatē earū p vnica virtutē: s; s; fm diuersam dispōnē: dedit cām pp quā indiget aīa in cōphēdēdo has duas intētiōnes diuersa dispositiōne: z dixit. caro em nō est extra mām. i. causa propter quā forma nō cōphēdit ab intellectu nisi cū materia qz facit ipsum intellectum comprehendere eam diuersa dispositiōne est: qz forme non sunt extra mām. forma. n. carnis non denudatur a materia: sed semper intelligit cum materia: sicut simitas cum naso: cum simitas sit aliquid hoc in aliquo hoc: z sic est de formis sensibilibus. s. qz sunt aliquid hoc in aliquo hoc.

¶ Sensituo quidē igitur calidū z frigidū iudicat: quorū ratio q̄ dā est caro. Alio autē aut separabili: aut sicut circūflexa linea se habet ad seipsam cum extensa sit: carnis esse discernit.

¶ Ipsa igitur per sentiens experimentatur calidum et frigidum. Et res que sunt in carne assimilantur eis que sunt illius. Et experimentatur per aliud aut secundum dispositionem linee sphericalis q̄diu durat quid est esse carnis.

10 ¶ Dicit ipsa igitur zc. i. z cū necesse est experimētare res diuersas per virtutes diuersas: z per sentiēs aut: z p sibi similia experimentat aīa calidū z frigidū z sibi similia. necesse est fm exēplū vt res existēs in carne per quas caro est qd est z nō illud per quod est calida aut frigida sit similis virtuti cōphēdenti eī: vt experimētet p aliā virtutē. ¶ Et dixit assimilant eis q̄ sunt illius: qz necesse est vt pportio q̄ est intētiōnis ad intētiōnem. s. individualis ad vlem sit sicut pportio virtutis cōphēdētis alterā carū ad virtutē cōphēdētē alterā. Et cū necesse est vt due intētiōnes sint diuersę: necesse est vt virtutes sint diuersę. Intelligēs igit nō est imaginatiua: cum iā declarētū est qz cōphēsiō virtutis imaginatiue z sensibilis idē est. ¶ Id. d. z experimētat p aliud: aut fm dispōnem linee zc. i. z necesse est vt forma experimētetur p aliquā virtutē: z hoc erit ex hac virtute aut per dispositiōnē similez linee recte: cū intellexerit primā formā existēre in hac re singulari: aut scōz dispōnem simile linee sphericali: qñ fuerit reuersa querēdo intelligere etiam q̄ditatē illi: deinde q̄ditatē illius q̄ditatis q̄sus pueniat ad simplicē q̄ditatē in illa re. U. g. qz post intelligit q̄ditatē carnis. d. q̄rit intelligere q̄ditatē istius q̄ditatis. d. q̄ditatē istius q̄ditatis: z hoc erit dū inueniet q̄ditatē in q̄ditate: z nō cessabit quonsqz pueniat ad formā simplicē. Et hoc intēdebat cū dixit: q̄diu durat. i. qz illud intelligere intellectu erit similiter i carne dum erit possibile in carne qz quiditas eius habeat quiditatem.

¶ Iterum autem in his que in abstractione sunt rectum sicut simum. Cum continuo enim est. Quod autem quid erat esse si est alterum: recto esse z rectum aliud. Sit enim dualitas altero itaqz aliter se habente iudicat. Et omnino ergo sicut separabiles res a materia. Sic z qui circa intellectum sunt.

¶ Et etiā in rebus existentibus in mathesi. Rectum est sicut simitas. Est em cum q̄to cōtinuo: secundum autē esse recti aliud est ab eo. Sic igitur experimētat: tūc igitur per aliud. Et quia dispositio eius sit alia. Et vniuersaliter dispositio rerum que sunt in illis

10
Eū due in
tētiōes sint
diuersę ne
cesse est vt
tutes sint
diuersę.
36.2. d. aīa
1. cō. 33.

rent eas: et fuit pole vt intelligēte abstracte a p̄ficent p̄ se ad inuicē. Et a Philosopho si nō: nō esset pole vt illic intelligeret recipiēs: neq; receptibile: vñ videm⁹ me abstracta q̄ illud qd̄ est liberatū ab hac natura est primū intelligēs. Et ponēdo istā cte adiūt naturā dissoluet q̄sto dicēs quō intelligit multitudinē: et quō intelligunt mul cē p̄ficiāt te ex formis abstractis. et intell's idē est in 'eis cū intellectu. b Et cum vid. c. 4. 4. notificauit modū passionis in intellectu: et qd̄ equo ce dicit in intellectu et i 12. meta. reb⁹ materialib⁹: incepit dare ex reb⁹ sensibilib⁹ exēplū p̄ qd̄ intelligit ista b Scda intētio in intellectu materialē: hz nō sit verū tñ est via ad intelligendū. Et ps expōisse iste mod⁹ doctrine necessari⁹ est in talib⁹ reb⁹ hz sit rhetoricus. c Et d. d. tua tex. et qd̄ accidit in intellectu z. c. i. intelligendū est hoc qd̄ dixim⁹ de hac intē: c Sermo tione vñ. s. passione q̄ est in intellectu: q̄ est tm̄ receptio sine trāsmutatione rhetoric⁹ sicut receptio picture in tabula. Quēadmodū ei tabula nō parit a pictura: i reb⁹ diffi neq; accidit ei ab hoc trāsmutatio: sed tm̄ inuenit in ea de intētione passio alib⁹ est nis qd̄ p̄ficiat p̄ picturā postq̄ erat in potētia picta: ita est dispositio in intel. necessari⁹ lectu materialē. Et hoc exēplū qd̄ induxit valde est sile dispositio in intel. Idē. i. ph. lectus q̄ est in potētia cū intellectu q̄ est in actu. Quēadmodum em̄ tabula 81. 4. nullā picturā hz in actu: neq; in potētia propinqua actui: ita in intellectu phy. 84. materiali nō est aliqua formarū intellectarum quas recipit: neq; i actu ne id. 8. 2. 6. q; in potētia propinqua actui. et voco hic potētiā propinquā actu i dispo sitionē mediā inter remotā potētiā et postremā p̄fectionē: et hoc est vt non sit in eo intētio. que sit in potētia intellecta: et hoc est propriū soli intellectui. p̄fectio em̄ prima sentiētis est aliquid in actu respectu potētie remote: et est aliquid in potētia respectu postreme p̄fectionis. et ideo assimilauit Ari. primā p̄fectionē sensus geometrie quādo nō vñt geometria. Scimus ei certe q̄ habem⁹ virtutē sensibile existēte in actu: hz tunc nihil sentiamus. Declarat⁹ est igitur mod⁹ cōsimilitudinis istius exēplū huic qd̄ dictū fuit ab Aristō. in intellectu materialē. Dicere autē q̄ intell's materialis est si Digressio milis preparatiōi que est in tabula non tabule s̄m̄q; est preparata: vt ex posuit Alex. hūc sermōne: falsum est. Preparatiō em̄ est priuatiō aliqua et nullā hz naturā propriā nisi pp̄ naturā subiecti. et propter hoc fuit possibi le: vt preparatiōes diuersent in vnoquoq; ente. Alex. reputas Arist. intēdere demonstrare nobis naturā preparatiōis tantū: nō naturā prepa rati: et nō est natura istius preparatiōis propria ei si fuerit possibile sine cognitiōe nature preparati: sed naturā preparatiōis simpliciter in quo cūq; sit. Ego autē verecūdoz ex hoc sermōne: et ex hac mirabili expositiō ne. Si em̄ Aristō. intēdebat demonstrare naturam preparatiōis q̄ est in intellectu per oēs sermōnes predictos in intellectu materialis necesse est aut vt intēdat demonstrare p̄ eos naturā preparatiōis simpliciter: aut na turā preparatiōis proprie. Naturā autē preparatiōis proprie in intellectu ipole est demonstrari. sine nā subiecti: cū p̄paratiō pp̄ria vnicū iq; subiecto currit cursu p̄fectionis et forme ex eo: sed opz necessario p̄ cognitiōē natu re p̄paratiōis scire naturā preparati. Et si intēdebat p̄ illos sermōnes de mōstrare naturā preparatiōis simpliciter: tūc illud nō est propriū intelles ctui. et oē hoc est p̄paratio. Ois em̄ p̄paratio in eo q̄ est p̄paratio vere dī nihil esse in actu ex eis que recipit: et qd̄ est nō passibile: et vere dī esse nō cor pus: neq; virtus in corpore: quō igitur possum⁹ exponere illud qd̄ Aristō. intēdebat hic demonstrare nobis de natura intellectus materialis illud qd̄ est cōmune oibus recipiētibus. s. in quib⁹ est preparatiō ad recipiēdū vñ quodq; genus formarū: et nō ad demonstrandū materiā preparati per cogni tionem nature preparatiōis proprie ei: nisi intell's materialis esset solum modo preparatiō sine aliquo subiecto: qd̄ est impossibile. preparatiō enim

Liber Tertius

offedit preparatū. Cū Arist. cū inuenit preparationē q̄ est in intellectu esse diuersam ab alijs: iudicauit precise q̄ nā s̄bta ei differt ab alijs naturis preparatis: q̄ est propriū istī subiecto preparationis. s. intellectui: est q̄ nō est in eo alia intētionū intellectozū in potētia aut in actu. Unde necesse fuit ipsum nō esse corp⁹: neq; formā in corpore: et cū nō fuerit corpus: neq; virt⁹ in corpore: nō erit etiā forme imaginationis. Ille em̄ sunt virtutes i corp⁹: et sunt intētionis intellecte in potētia. Et cū s̄bta istius p̄paratio nis: neq; est forma imaginationis: neq; mixt⁹ ex elementis: vt Alex. intēdit neq; possumus dicere q̄ alia preparatio denudet a s̄bto: recte videmus q̄ Theophrast⁹ et Themist⁹ et Nicola⁹ et alij antiquozū p̄p̄atheticozū magis retinēt demonstratiōē Arist. et magis cōseruāt verba ei⁹. Cū em̄ intue renē sermones Arist. et ei⁹ verba: null⁹ poterit ferre ea sup. ipsas p̄paratiōē tm̄: neq; sup. rem subiectā p̄paratiōi: si posuerim⁹ ipsam esse virtutē i corpore dicēdo eā esse simplicē et abstractā: et nō passibile et nō mixtaz corpore. Et si istud nō esset opinio Arist. oporteret opinari eā esse opinione verā sed pp̄ hoc q̄ dico null⁹ d̄z dubitare quā ista sit opinio Ari. Oēs em̄ hoc opinātes nō credūt nisi pp̄ hoc q̄ d. Ari. qm̄ ita est difficile hoc: adeo q̄ si sermo Ari. nō inueniret in eo tunc valde esset difficile cadere sup. ipm̄: aut forte impole nisi inueniret aliqs talis vt Ari. Credidit em̄ q̄ iste hō fuerit re gula in nā et exēplar q̄ nā inuenit ad demonstrādū vltimā p̄fectionē huma nā in materijs. Et forte opinio attributa Alex. fuit ficta ab eo solo: et in tpe ei⁹ erat inopinabilis: abiecta ab oib⁹. et ideo videm⁹ Them. dimittē tēte eā oīno et fugere eā sicut cauēt inopinabilia: et est cōtrariū ei q̄ con tingit modernis. Null⁹ ei est sciēs et perfect⁹ apud eos nisi q̄ est Alex. et cū in hoc est famositas istī viri: et qz. credim⁹ et vere scim⁹ q̄ fuit vn⁹ de bonis expositozib⁹. Et Alphonabi⁹ cū hoc q̄ maxim⁹ erat in istis sequit Alex. in hac intētionē: et addidit huic opinioni quoddā iopinabile. In lib. em̄ de nichomachia v̄ negare cōtinuationē esse cū intelligētis abstractis: et dicit hāc eē opinionē Alex. et q̄ nō est opinādū q̄ finis hūan⁹ sit aliq̄ p̄fectio speculatiua. An epace autē exposuit simonē ei⁹: et d. q̄ opinio ei⁹ est opi mo oīm p̄p̄atheticozū. s. q̄ continuatio est possibilis: et q̄ est finis: et forte hec est vna causā p̄pter quā videmus q̄ cōsuetudo et mos plurim⁹ dan tium se philosophie in hoc tempore sunt corrupti: et hoc habet alias causas non latentes considerantes in philosophia operatiua.

Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In his qui dem enim que sunt sine materia idem est intelligēs: et quod intel ligitur. Scientia autem speculatiua et scibile idem est.

Et est etiam intelligibilis sicut intellecta. Formare enim per intellectum: et formatum per intellectum que sunt extra materiā idem sunt. Scientia enim speculatiua et scitum secundum hunc modum idem sunt.

15 Cū dubitauit de intellectu materiali: vtrū intellectū ex eo est ipse intel lectus aut aliud aliquo modo: et opz si intellect⁹ in eo est ipsum intellectū: vt sit intellectū per se nō per intētionē in eo. et si fuerit aliud aliquo mo do vt sit intellectū p̄ intētionē in eo: incepit declarare q̄ est intellectū p̄ intētionē in eo sicut alie res intellecte: sed differt ab eis in hoc q̄ illa in tētio est in se intellectus in actu: et in alijs rebus est intellectus in poten tia. Et dixit: et est etiā intellectū sicut intellecta. i. et est intellectū per intē tionem in eo sicut res alie intellecte. Deinde dedit demonstratiōē sup. hoc

Laus ma
gna de
Ari. vide
philē i plo
go auer.
sup. j. ph.
et j. de ge
nera. c. 38
et tertio
meteo: 2
ruz ca.
de iride.

z dixit. formare em̄ per intellectū zc. i. z necesse est vt intellectū sit per intē-
tionem in eo: qz formare per intellectū z formatū idem sunt in rebus non
materialibus. z si iste intellectus esset intellectus per se contingeret vt scia
speculatiua et scitum essent idem: quod est impossibile.

¶ Non autem semper intelligendi causa consideranda. In ha-
bentibus autē materiā potentia solum vnumquodqz intelligibi-
litum est. Quare illis nō inest intellectus. Sine materia enim po-
tentia est intellectus talium. Illi autem intelligibile erit.

¶ Et perscrutanda est causa propter quam non semper intelli-
git. In eo autem quod habet materiam quodlibet intellectozuz
est in potentia tantum. Istis igitur non erit intellectus. Intelles-
ctus enim ad ista non est nisi potentia istorum abstracta a mate-
ria. Illi autem quia est intellectum.

¶ Et opz psrutarī de cā pp quā nō semp̄ intelligit ita qđ intellecta ei^o sint 16
in se: z cā in hoc est: qđ illud ex intellectu qđ nō hz materiā sūz intellectum
est intellectu^o in se: z ipse temp̄ intelligit qđ autē hz materiā vniūqđqz intel-
lectozū est in ipso in potētia: z ideo res intellecte materiales nō intelligūt.

¶ Et hoc intēdebat cū dixit: istis igit nō est intellectu^o. i. z ideo itellecta ma-
terialia nō hnt intellectu: z qđ diminiūt a sermone intelligūt per suū oppo-
sitū: z p hāc particulā autē: q̄ notat diuisionē: z. q. d. z cā in hoc est qz intel-
lectum eius qđ nō hz materiā est semp̄ z in actu. Intellectū autē eius qđ hz
materiā est in potētia. D. d. istis igit nō est intellectu^o zc. i. ista igit intellecta
pp hoc. s. qz sunt intellecta in potētia nō hnt intellectu. Intellect^o em̄ attri-
butus istis nō est nisi forme istorū abstracte a materia: z ideo iste forme re-
spectu eozū nō erit intellecte in actu. i. nō cōprehēse ab eis neqz p eas erūt
intelligētia: z in respectu illi^o qz abstrahat ea a materijs suis erūt itellecta
in actu: z p ea erit intelligēs: z illa p illā eandē intētionē erūt nō intelligē-
tia. ¶ Et hoc est cōplemētū sermonis in dissolutiōe pdicte q̄stionis. Ille. n.
sermo coegit nos ad alterū duozū. Si autē intellectu^o fuerit: idē cū itellecto
in intellectu materiali: necesse est vt sint alie res q̄ sunt extra aiām intelligē-
tes. Si hō aliud vt sit intellectu p intētionē in eo quapp idigen in essendo
intellectū intellectu: z hoc procedit in infinitū. ¶ Dissolutio istius questio-
nis est qm̄ intētio p quā intellectu^o mālis fit itells in actu: est qz est itellectū
in actu. Intētio vero p quā res q̄ sunt extra aiām sunt entia est qz sunt itel-
lecte in potētia: z si essent in actu tunc essent intelligentes.

¶ Capitulū quintum.

¶ Ontaz autem sicut in omni natura est aliquid hoc qui-
dem materia vnicuiqz generi. Hoc autem est potentia
omnia illa. Alterum autē causa z factiuum quod in fa-
ciendo omnia vt ars ad materias sustinuit. Necesse z in
anima has esse differentias.

¶ Et quia quēadmodum in natura est aliquid in vnoquoqz ge-
nere quod est materia: z est illud quod est illa omnia in potentia.
Et aliud quod est causa z agens: z hoc est illud propter qđ agit
quidlibet. Sicut dispositio artificij apud materias. Necesse est vt
in anima extant he differentie.

¶ Cū declarauit naturā intellectu^o q̄ est in potētia z q̄ est i actu: z dedit dif- 17
ferētiā inter ipsum z virtutē: imaginatiōis: inceptit declarare qz necessariū

Resumit
q̄stionēz
ppositaz
S. t. cō. 13.
Solutio
eiusdem.

Liber Tertius

est tertiu genus intell's esse: et est intelligētia agens q̄ facit intellm q̄ est in potētia esse intellm in actu. ¶ Et dixit q̄ ita est in ponēdo intelligētia agētem in hoc genere entiu sicut est dispositio in omnib⁹ reb⁹ naturalib⁹ quē admodū em̄ necesse est in vnoquoq; genere rerū naturaliu generabiliu et corruptibiliu esse tria ex natura illius generis: et ei attributa agens. s. patiens et factū. Ita v̄ esse in intellectu: et dixit: et q̄r quēadmodū in natura. et q̄r ita est hoc sicut in reb⁹ naturalib⁹. i. q̄r consideratio de aia est cōsideratio naturalis q̄ aia est vni entiu naturaliu: reb⁹ autē naturalib⁹ cōmune est vt habeant in vnoquoq; genere materiā: est illud quod est in potētia oia que sunt in illo genere: et aliud qd̄ est causa et agens: et est illud propter quod ḡnatur omne qd̄ est illius generis: sicut est artificiu apud materiam: necesse est vt hęc tres differentie sint in anima.

¶ Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri. Ille vero in omnia facere: sicut habitus quidem et sicut lumen. Quodam em̄ modo et lumen facit potentia existentes colores actu colores.

¶ Oportet igitur vt in ea sit intellectus qui est intellect⁹ fm̄ q̄ efficitur omne. Et intellectus qui est intellect⁹ fm̄ quod facit ipsum intelligere omne. Et intellect⁹ fm̄ q̄ intelligit omne est quasi habitus qui est quasi lux. Lux enim quoquomodo etiam facit colores qui sunt in potentia colores in actu.

¹⁸
A ¶ Et cū necesse est inueniri in parte aie qd̄ dicit intell's istas tres differentias necesse est vt in eo sit pars que dicit intell's fm̄ q̄ efficit oē modo similitudinis et receptionis: et q̄ in ea sit etiā sc̄a pars q̄ dicit intell's fm̄ qd̄ facit istum intellm qui est in potētia intelligere oia in actu. Causa ei pp̄ quā facit intellm qd̄ est in potētia intelligere oia in actu nihil aliud est nisi q̄ sit in actu. hoc em̄ q̄r est in actu est causa vt intelligat in actu oia: et qd̄ in ea etiā sit tertia pars q̄ dicit intell's: fm̄ q̄ facit omne intellm in potentia esse intellm in actu. ¶ Et dixit: op̄ igit̄ et c. intēdit p̄ istum intellm materialē: hec igitur est sua descriptio predicta. D. d. et intell's fm̄ q̄ facit ipsum intelligere omne: et intēdit per istū illud qd̄ sit: qd̄ est in habitu. et hoc pronome ipsum potest referri ad intellm materialē sicut diximus. et potest referri ad hominē intelligentē: et op̄ addere in sermone fm̄ q̄ facit ipsum intelligere omne et se: et quādo voluerit. hec em̄ est diffinitio huius habitus. s. vt hñs habitū intelligat p̄ ipsum illud quod est sibi. pp̄riū ex se: et quādo voluerit absq; eo qd̄ indiget in hoc aliquo extrinseco. D. d. et intell's fm̄ q̄ intelligit et c. et intēdit per istum intelligentiā agentē: et per hoc quod dixit: intelligit omne quasi aliquis habitus intendit q̄ facit omnē rem intellectam in actu postq̄ erat in potentia quasi habitus: et forma.

Ars ipōit formā ita mā abf q̄ eo q̄ mā sit ali qd̄ ex hñs d̄ tētio de for me a hñs artificiu fecerit eā. id. 6. et hñ. ca. 5. et 2. ph. 1. 2. et 3. 2. 86. c. 35. 12. me. 2. 2. 13. 16. 7. me. c. 29. a Intētio nes ima ginatenō sunt sole mouētes intellm.

²
B ¶ D. d. q̄ est quasi lux et c. modo dat modū ex quo oportuit ponere in aia intelligentiā agentē. nō em̄ possum⁹ dicere q̄ proportio intell's agētis i aia ad intellm ḡnatū: est sicut proportio artificij ad artificiatū oibus modis: ars em̄ imponit formā in tota materia absq; eo q̄ in materia sit aliqd̄ extrinseco de intētionē forme anteq̄ artificij fecerit eam: et nō est ita in intellectu: qm̄ si ita esset in intellectu: tunc homo nō indigeret in cōprehēdēdo intelligibilia sensu: neq; imaginatiōne: immo intellecta peruenirēt intellm materialē ab intellectu agēte absq; eo q̄ intell's materialis indigeret aspicere formas sensibiles. Neq; etiā possum⁹ dicere q̄ intētiōes a imaginatae sint sole mouētes intellm materialē: et extrahētes euz de potētia in actu. Qm̄ si ita esset tunc nulla differentia esset inter v̄ et idividuū: et tūc intell's

esset de genere virtutis imaginatiue. Cuius necesse est cum hoc quod posuimus
 quod proportio intentionis imaginatarum ad intellectum materiale est sicut propor-
 tio sensibilium ad sensus: ut Ari. post dicit in ponendo alium motorem esse quam fa-
 cit eas mouere in actu intellectum materiale: hoc nihil est aliud quam facere eas
 intellecta in actu abstrahendo eas a materia. Et quod hec intentio cogens ad
 ponendum intellectum agentem alium a materiali: et formis rerum quas intellectus mate-
 rialis comprehendit est similis intentioni proprie quam visus indiget luce: cum hoc quod
 agens et recipiens alia sunt a luce: corretus fuit in notificando hunc modum per
 hoc exemplum et quod dicitur modus qui coegit nos ad ponendum intellectum agentem idem
 est cum modo propter quem indiget visus luce. Quod admodum enim visus non
 mouetur a coloribus nisi quando fuerit in actu quod non complet nisi luce presente: cum
 ipsa sit extrahens eos a potentia in actu. Ita etiam intentiones imagine non
 mouent intellectum materiale nisi quando fuerint intellecte in actu quod non perficitur
 eis nisi aliquo presente: quod sit intellectus in actu. Et fuit necesse attribue-
 re has duas actiones in nobis aie. scilicet recipere intellectum et facere eum quam
 visus agens et recipiens sint substantie eterne propter hoc quod he due actiones
 reducte sunt ad nostram voluntatem. Abstrahere intellecta et intelligere ea. Ab-
 strahere enim nihil est aliud quam facere intentiones imaginas in actu postquam
 erant in potentia. Intelligere autem nihil est aliud quam recipere has intentiones.
 Cum enim inuenimus idem transferri in suo esse de ordine in ordinem. scilicet intentio-
 nes imaginas: diximus quod necesse est ut hoc sita causa agente et recipiente. re-
 cipiens igitur est materialis: et agens est efficiens. Et cum inuenimus nos agere
 per has duas virtutes cum voluerimus: et nihil a agit nisi per suam formam: ideo
 fuit necesse attribuire nobis has duas virtutes intellectus. Et intellectus qui est
 abstrahere intellectum: et creare eum: necesse est ut precedat in nobis intel-
 lectum qui est recipere eum. Et Alex. b dixit quod rectius est describere in-
 tellectum qui est in nobis per suam virtutem agente: non per patientem: cum pas-
 sio et receptio communes sint intellectui: et sensibus: et virtutibus distinctiuis.
 Actio enim est propria eius: et est melius ut res describatur per suam actionem.
 Dico etiam hoc non esse necesse omni modo: nisi hoc nomen passio diceretur
 in eis modo ynuoco: non enim dicitur nisi modo equiuoco. Et omnia dicta
 ab Ari. in hoc sunt ita quod veritas nullum habet esse extra animam: quod intendit plato
 qui si ita esset non indigeret ponere intellectum agentem.

Et hic intellectus separabilis: et impassibilis. et immixtus: sub-
 stantia actus ens. Semper enim honorabilis est agens patiente.
 Et principium materia. Idem autem est secundum actum scientia rei.
 Et iste intellectus etiam est abstractus: non mixtus: neque pas-
 sibilis: et est in sua substantia actio. Agens enim semper est no-
 bilius patiente. Et principium nobilissimum materia. Et scientia in
 actu eadem est cum re.

Cum declarauit secundum genus esse intellectus: et est agens: incepit facere
 comparisonem inter eum et materialem. Et dixit: iste intellectus etiam
 et cetera: id est et iste etiam intellectus est abstractus sicut materialis: et est etiam
 non passibilis: neque mixtus: sicut ille. Et cum narrauit ea in quibus com-
 munitant intellectui materiali: dedit dispositionem propriam intellectui
 agentis: dixit: et est in sua substantia actio id est quod non est in eo potentia
 ad aliquid: sicut in intellectu recipiente est potentia ad recipiendum for-
 mas. Intelligentia agens nihil intelligit ex eis que sunt hic. Et fuit
 necesse ut intelligentia agens sit abstracta et non mixta: neque passibilis

Digressio

a Nihil
 agit nisi
 per suam for-
 mam. 36. 3.
 ph. 7. 2.
 de ge. 53.
 9. me. 2. 0.
 videtur per hoc
 2. 8. aia. c
 24. 36. j
 h. 3. c. 36
 b 36. j. 36
 c Oia des
 ab art. sicut
 ita quod veritas
 nullum habet
 esse extra animam
 quod intendit
 plato 36. p
 mo de aia
 co. 8. 2. de
 19
 aia. c. 60
 j. m. 6. 26
 27. 3. m. c
 20. 7. me.
 57. 12. me
 4. 2. 14.
 21. 27.
 28. 16. 10.
 met. co. 6.

¶ **¶** q est agēs oēs formas intellectas. Si igit esset mixta nō esset agēs oēs formas: sicut fuit necesse vt intellect⁹ materialis fm q est recipiēs oēs formas vt sit etiā abstract⁹ r nō mixt⁹: qm̄ si nō esset abstract⁹ haberet formas hāc singularē: r tūc necesse esset alterū duorū. s. aut vt reciperet se: r tunc motor in eo esset motū; aut vt nō reciperet oēs spēs formarū. ¶ Et sicut si intelligētia agēs esset mixta cū mā: tunc necesse esset aut vt intelligeret r crearet se: aut nō crearet oēs formas. ¶ Que igit est dīa inter has duas demōstrationes in cōsiderādo per eas: sunt em̄ valde cōsimiles: r mirū est quō oēs cōcedūt hanc demōstrationē esse verā de intellectu. s. agēte: r nō conueniunt in demōstratione de intellectu materiali: r h̄ etiā sint valde cōsimiles: ita q opz cōcedētē alterā etiā cōcedere aliā. ¶ Et possum scire q intellectus materialis dz esse nō mixt⁹ ex iudicio: r eius cōprehensione. Quia et iudicam⁹ p ipsum res infinitas in numero in ppositione vlti: r est manifestum q virtutes aie iudicātes. s. indiuiduales r mixte: nō iudicāt nisi itē tiones finitas: cōtingit fm cōuersionē oppositi q illud qd nō iudicat itē tiones finitas: necesse est vt nō sit virt⁹ aie mixta. Et cū huic cōiunxerimus q intellect⁹ mālis iudicat res infinitas r nō acq̄sitas a sensu: r q nō iudicat itē tiones finitas cōtinget vt sit virt⁹ nō mixta. ¶ Quēpace aut vt cedere hāc ppositionē esse verā i epla expeditiōis. s. q virt⁹ p quā iudicam⁹ iudicio vlti est infinita: sed existimauit hāc virtutē esse i intellectu agētē fm manifestum sui sermonis illic. ¶ Et nō est ita: iudiciū em̄ r distinctio nō attribuit i nobis nisi intellectui māli r Aui. certe vtebat hāc ppositionē: est vera in se. ¶ Et cū notificauit q intellect⁹ agēs differt a materiali in eo q agēs semp est pura actio: materialis aut est vt supz pp res q sunt hoc: dedit cām finalē in hoc. r. d. Agēs em̄ semp est nobili⁹ patiētē. i. r iste semp est in sua substantia actio: r ille iuenit in vtraqz dispōne. Quā declaratū est q pportio intellectus agētis ad intellectu patiētē est sicut pportio pncipiū mouētis quodq modo ad materiā motā. Agēs em̄ semp nobili⁹ est patiētē: r pncipiū nobilius materia. ¶ Et ideo opinādū est fm Bri. q vltim⁹ intellect⁹ abstractorum in ordine est iste intellect⁹ materialis. Actio em̄ eius est diminuta ab actione illorū: cū actio eius magis v̄ esse passio q̄ actio: nō qz est aliud p qd differat iste intellect⁹ ab intellectu agēte: nisi p hāc itē tione t̄m. Quā quē admodū nō scimus multitudinē intellectūū abstractorū nisi per diuersitatem actionū eorū: ita etiā nō scimus diuersitatē istius intellectus materialis ab intellectu agēte nisi per diuersitatē suarū actionū. ¶ Et quēadmodum intellectu agēti accidit vt qnqz agat in res existētes h̄: r quādoqz nō ita isti accidit vt qnqz iudicet res existētes h̄: r qnqz nō. sed differūt tārū in hoc: q iudiciū a est aliqd in cap. perfectionis iudicis: actio aut nō est fm illum modū in capitulo perfectionis agētis. Cōsidera igit hoc quoniam est differētia inter hos duos intellect⁹: r nisi hoc esset: nulla esset alictas inter eos o Alex. si hoc nomē intellect⁹ materialis nō significasset apud Bri. nisi preparationē t̄m: quō faceret hāc cōparationē inter ipsum r intellectu agētē. s. in dando ea in quib⁹ cōueniūt: r ea in quibus differūt.

¶ **¶** Q. d. r scia in actu idē est cū re: r innuit vt reputo aliqd p̄p̄riū intellectui agēti in quo differūt a māli. s. q in intelligētia agēte scia in actu eadē est cū scito. r nō est sic in intellectu māli: cū suū intellectu est res q nō est in se intellectus: r cū notificauit q sua sba est sua actio: dedit cām sup hoc: r dixit.

¶ **¶** Que vero fm potentia tempore prior in vno est: omnino autē neqz in tēpore: sed nō aliquādo quidē intelligit: a liqñ veronō intelligit. Separatus autē est solum hoc quod vere est: r hoc soluz immortale

¶ Iudiciū est aliqd in ca. p̄fectionis iudicis: actio s̄o nō est in ca. p̄fectionis agentis consile. 3. ph. 19. et 2. de aia 139.

¶ Exclama s̄o q Alex.

3

immortale et perpetuum est. Non reminiscimur autem quia hoc quidem impassibile. Passius vero intellectus corruptibilis: et sine hoc nihil intelligit anima.

¶ Et quod est in potentia: prius est tpe individuo: vniuersaliter autem nou est in tpe: neq; qñq; intelligit et quandoq; non intelligit. Et cum abstractus est illud quod est tantum: et iste tm est immortalis semp. Sed nō rememoratur: q; iste est nō passibilis. Et intellectus passibilis est corruptibilis. et sine hoc nihil intelligitur.

¶ Istud caplm pōt intelligi tribus modis. Quorū vnus est s; opinionē Alex. 20
Et scōs s; opinionē Theophrasti et aliorū expositōz. Et tertius s; opinionē
nē quā nos narrāvimus: et est magis manifestū s; verba. ¶ pōt em̄ intelligi
s; Alexā. q; intēdet at p̄ intellectū in potētia p̄parationē existētē in cōple- Expō ale
xiōē hūana. s; q; potētia p̄patio q̄ est i hoīe ad recipiēdū intellectū i respēcū pan.
vniuersiūsq; indiuiduū est prior tpe intellectu agēte simp̄r aut intellectus
agēs est prior. ¶ Et cū dicit: neq; est qñq; intelligēs: et qñq; nō: intēdit in
tellectū agētē: et cū dicit: et cū fuerit separātū est qd est tm nō mortale. inten
dit q; iste intellectus cū fuerit copulat⁹ in nobis: et intellexerim⁹ p̄ illū alia
entiā s; q; est forma nobis ipse solus: tūc inter partes intellectus est nō mor
talis. ¶ D. d. et nō rememoratur et. hec est q̄stio circa intellectū agētē s; m
q; copulat⁹ nobis et intelligim⁹ p̄ illū. pōt em̄ q̄s dicere q; cū intellexerim⁹
p̄ aliq; eternū: necesse est vt intelligamur p̄ illud idē post mortē: sicut añ: et
dicit rīdendo q; intellectus iste nō copulat⁹ nobis: nisi mediāte esse intellectus
materialis gnābilis et corruptibilis in nobis: et cū iste intellectus fuerit cor
ruptus in nobis: neq; rememorabimur. Forte igit Alexā. ita exposuit hoc
caplm: lz nō viderim⁹ expositionē suā in hoc libro. ¶ Themistius aut̄ in
tellectū p̄ intellectū q; est in potētia: intellectū materialē abstractū cui⁹ esse Expōthe.
demonstrātū est et intelligit p̄ intellectū cui⁹ fecit cōparationē cū hoc intelle- 3. de aīa.
ctū agētē s; m q; cōtinuat cū intellectu q; est in potētia: et hoc quidē est intel- ca. 26.
lectus speculatiu⁹ apud ipsum. ¶ Et cū dicit: et nō qñq; intelligit: et qñq; nō
intelligit: intelligit agētē s; m q; nō t̄git intellectū materialē. Et cū dicit: et
qñ fuerit abstract⁹ est q; est tm nō mortalis: intēdit intellectū agētē s; m q;
est forma: intellectū materialē: et hoc est intellectus speculatiu⁹ apud ipm: et
erit ista qd cōtra intellectū agētē s; m q; t̄git intellectū materialē: et est spe
culatiu⁹ s; m q; est forma intellectui materiali et hoc est intellectus speculatis
uus. s; cū dicit: et nō rememoratur: dicit q; remotū est vt ista dubitatio ab
Arist. sit circa intellectū: nisi s; m q; intellectus agēs est forma in nobis. Dicit
em̄ q; ponētū intellectū agētē esse eternū: et intellectū speculatiuū eē nō eter
nū: nō cōtingit hec q̄stio. s; quare nō rememoratur post mortē: qd̄ intel
ligimus in vita. ¶ Et est sicut dicit. ponere em̄ istā q̄stionē circa intellectū
agentē s; m q; est adeptus: vt Alex. dicit: remotū est. Scientia a em̄ existēs
in nobis: in dispositione adeptionis equitōce dicit cum scientia in nobis
existente: per naturā et disciplinā. Ista igitur q̄stio vt apparet nō est nisi
scientia existente per naturā. Impossibile est em̄ vt ista q̄stio sit nisi cir
ca cognitionē eternā existentē in nobis aut per naturā vt dicit Themisti⁹:
aut per intellectū adeptū in postremo. ¶ Quia igit hec q̄stio apud The
mistū est: circa intellectū speculatiuū: et initū sermonis Arist. est de intelle
ctu agētē: ideo opinatus fuit q; intellectus speculatiuus est agēs apud Ari
st. q; tangit intellectū materialē. ¶ Et testatur super omnia ista ex hoc qd̄
dicit in primo tractatu de intellectu speculatiuo. fecit em̄ illic eandē que
Cōmē. auer. super anima. ◊

a Scia
eris i no
bis in di
spōneade
ptiōis eq
uocēbz cū
scia exite
i nobis p
nām et di
sciplinā.

Liber Tertius

f. 8 a. t. sione qua h̄z dissoluit eā per hāc eandē dissolutionē. D. em̄ in principio
c. 65. 266 istius libri. Intellectus autē v̄t eē alia s̄ba ex̄his in re: non corrupti: qm̄ si corrup-
peret t̄nc magis esset hoc apud fatigationē senectutis. Et postea dedit mo-
dū ex quo pole est vt intellectus sit nō corruptibilis. et intelligere p̄ ip̄m erit cor-
ruptibile: et dixit: et formare per intellectum et considerare sunt diuersa: ita q̄ ip̄
corruptet aliq̄d aliud ip̄z: in se autē nullā h̄z occasionē. Difficilio autē amor
non sunt cause illius: s̄z isti? cui? est hoc s̄m q̄ est eius. Et ideo etiā cū ille
corruptet nō rememoramur neq̄ diligim⁹. ¶ Themistius igit̄ dicit q̄ s̄mo
eius in illo tractatu in quo dicit: intellectus autē v̄t eē s̄ba aliqua existēs in re:z
non corrupti: idē est cū illo in quo dixit hoc: et cū fuerit abstractus est q̄d
est t̄m nō mortalis eternus: et q̄d dixit hoc et non rememoramur: q̄z ille est
non passibilis: intellectus autē passibilis est corruptibilis: et sine hoc nihil intel-
ligit. idē est cum eo q̄d illi dicit sc̄z et formare per intellectum: et considerare di-
uersant̄ et c. et dixit p̄pter hoc q̄ intēdebat hoc per intellectum passibilem p̄ter
p̄cipiscibilem aie. Ista em̄ pars v̄t habere aliquā rōnē: auisculat em̄ ad con-
cedendū illō q̄d respicit aia rōnalis. ¶ Nos autē cū videmus opionē alex̄.
et Themistij esse impossibiles: et inuenimus verba Arist. manifesta sc̄dm
nostram expositionē credimus q̄ ista est opinio Arist. quam nos dixim⁹
et sunt verba in se vera. ¶ Qm̄ autē verba eius apparentia sunt in hoc capi-
tulo declarabit sic. Cū em̄ dixit: et ille intellectus etiā est abstractus non mix-
tus: neq̄ passibilis loquit̄ in intellectu agēte: et nō possumus aliud dicere:
et hęc particula etiam ostendit aliū intellectum esse non passibilem: neq̄ mixtum
Et s̄m p̄paratio inter eos est: vt manifestū est: s̄m q̄ est inter intellectum
agentē et intellectum materiale: s̄m q̄ intellectus māhs cōicat agentē in multis
illaz disponit̄: et in hoc cōuenit nobiscū Themisti? et differt alex̄. ¶ Et cū
dixit: et q̄d est in potētia est prius tpe individuo: pōt intelligi per tres opi-
niones eodē modo. Sc̄dm enim nostrā opinionē et Themistij intellectus qui ē
in potentia prius p̄tinuat cū nobis q̄ intellectus agēs: et s̄m alex̄. intellectus qui
est in potētia erit prior in nobis s̄m esse aut generationē: et non s̄m conti-
nuationē. ¶ Et cū dixit: v̄t autē non est neq̄ in tpe: loquit̄ de intellectu q̄ est
in potentia: qm̄ cū fuerit acceptus simplr non respectu individui: tūc nō
erit prior intellectu agēte aliquo modo p̄prietatis: s̄z posterior ab eo oib⁹
modis: et iste sermo p̄uenit: v̄triq̄z opioni. s. dicenti q̄ intellectus qui est i po-
tentia est generabilis: aut non generabilis. ¶ Et cū dixit: neq̄ est quādoq̄
intelligens: et q̄nq̄ non intelligens: im pole ē vt iste sermo intelligat sc̄dm
sū manifestū: neq̄ s̄m The. neq̄ s̄m alex̄. qm̄ hoc h̄bū est cum dixit: neq̄
q̄nq̄ est intelligēs: s̄m eos referē ad intellectum agēte: s̄z The. sicut diximus
opinā q̄ intellectus agēs ē speculatiuus: s̄m q̄ tāgit intellectum māle. alex̄.
aut opinā q̄ intellectus q̄ est in habitu: et est speculatiuus est ali⁹ ab intel-
lectu agēte: et hoc opz credere. Artificiū. n. aliud est ab artificiato: et agēs
aliud ab acto. Sc̄dm autē q̄ nobis apparuit s̄mo est iste s̄m sū manifestū
et erit illud verbum: est: relatum ad p̄pinq̄issime dictum: et est intellectus
materialis cum fuerit actu simplr nō in respectu individui. Intellectus. n.
qui dicitur materialis s̄m q̄ diximus non accidit ei vt q̄nq̄z itell. ḡt: q̄nq̄z
non: nisi in respectu formarum imaginacionis existentium in vnoquoq̄z
individuo: non in respectu speciei. v. g. q̄ non accidit ei: vt quādoq̄z intel-
ligat intellectum equi: et quādoq̄z nō: nisi in respectu Sortis et Platonis
Simplr autem respectu speciei semper intelligit hoc v̄t: nisi spēs hu mā-
na deficiat omnino: quod est ipole: et s̄m hoc sermo erit s̄m sū manifestū.
¶ Et cum dixit: v̄t autem non est neq̄ in tempore: et cū intēdit q̄ intellectus q̄
est in potētia: cum non fuerit acceptus in respectu alicuius individui: s̄z

fuerit acceptus simpliciter respectu cuiuslibet individui: tunc non inuenit aliquam in re et quod intelligens et aliquid non: sed semper inuenit intelligens. Quod admodum itellus agens: non nisi re cum non fuerit acceptus et respectu alicuius individui: tunc non inuenit quod spectu id est abstractus: et quod non abstractus: sed semper inuenit abstrahere: cum acceptus fuerit uidui sine simpliciter. Idem. n. modus est in actione duorum intellectuum. Et secundum hoc cum respectu spectat: et cum fuerit abstractus est quod est tamen non immortalis: intendit: et cum fuerit abstractus hunc modum ex hoc modo est tamen non immortalis: non secundum quod accipitur in respectu individui. Et erit sermo eius in quo dicitur: non rememoratur et secundum suum manifestum: contra enim hanc opinionem surgit quod perfectum. Dicit enim querens. Cum intellecta communi sint non generalia: neque corruptibilia secundum hunc modum: quare non rememoratur post mortem cognitionum habitatum in hac vita: et dicit dissolvens: quod rememoratio sit per virtutes apprehensivas passibiles. scilicet males: et sunt tres virtutes in homine: quarum est declaratum est in sensu et sensato. scilicet imaginatiua et cogitativa: et rememoratiua. Iste enim tres virtutes sunt in homine ad presentandam formam rei imagnate quam sensus fuerit absens. Et ideo dicitur fuit illi quod cum iste tres virtutes adiuuerint se adinuicem forte representabunt individuum rei secundum quod est in suo esse: et aliter non sentiamus ipsum. Et intendebat hoc per intellectum passibilem formas imaginatiuas secundum quod in eas agit virtus cogitativa propria homini. Ista enim virtus est aliter: et actio eius nihil est aliud quam ponere intentionem forme imaginatiouis cum suo individuo apud rememorationem: aut distinguere eam ab eo apud formationem. Et manifestum est quod intellectus qui dicitur males recipit intentiones imaginatas post hanc distinctionem. Iste igitur intellectus passibilis necessarius est in formatione. Recte igitur dicitur: et non rememoratur: quod iste est non passibilis: itellus passibilis est corruptibilis: et sine hoc nihil intelligit et sine virtute imaginatiua et cogitativa nihil intelligit itellus qui dicitur materialis. he enim virtutes sunt quasi res que preparant materiam artificii ad recipiendum actionem artificij: hec igitur est una expositio. Et potest exponi alio modo: et est: quod cum dicitur: et non est quod iste intelligens: et quod non intelligens intendit non cum fuerit acceptus secundum quod intelligit et format a formis materialibus generabilibus et corruptibilibus: sed fuerit acceptus simpliciter et secundum quod intelligit formas abstractas liberatas a materia: tunc non inuenitur quandoque intelligens et quod non intelligens: sed inuenietur in eadem forma. v. g. in modo per quem intelligit intellectum agentem: cuius proportio et ad ipsum: sicut diximus: sicut lucis ad diaphanum. Operandum est enim quod iste intellectus qui est in potentia: cum declaratum est quod est eternus: et quod immortalis est perfectus per formas materiales: dignior est ut sit immortalis perfectus per formas non materiales que sunt intellecte in se: sed non in primo copulatur nobiscum ex hoc modo sed in postremo quando perficit generalitatem itellus qui est in habitu: ut declarabimus post. Et secundum hanc expositionem cum dicitur: et cum fuerit abstractus est: quod est tantum non immortalis inuenit intellectum materiale: secundum quod perficitur per intellectum agentem: quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo: deinde abstractus. Et forte inuenit et intellectum malem in sua continuatione prima nobiscum. scilicet continuatione que est per naturam: et appropriauit: ipsum per hanc particulam tantum: annuendo ad corruptionem intellectus qui est in habitu ex modo per quem est corruptibilis: et utrumque quod intuebit intellectum materiale cum intellectu agente apparebit esse duo uno modo et unum alio modo. Sunt enim duo per dineritate actionis eorum. Actio enim itellus agentis est generalis. Iste autem informat. Sicut autem unum quod intellectus malem perficit per agentem. et intelligit ipsum: et ex hoc modo dicimus quod itellus continuatus nobiscum apparent in eo due virtutes. Quarum una est actiua. Et alia est de generalis

Seda ex.

Liber Tertius

hic inuit virtutū passiuarū. Et q̄ bene assimilat illū Alex. igni. Ignis em̄ est inas-
 dari reac tus alterare oē corp⁹ p virtutē exstē in eo: s; tñ cū h̄ patit̄ quoquomō ab
 tionē. Jō eo: qd̄ alterat: r̄ assimilāt cū eo aliq̄ mō similitudinis: id qd̄ acq̄rit ab eo for-
 j. d. ge. 5. mā ignea minorē forma ignea alterāte: hec em̄ dispō valde est silis dispō
 2. 3. ph. 8. intells agētis cū passibili. Et cū intellectis q̄ gnāt. Est em̄ agēs eayno mō
 2. 4. mete. et recipiēs ea alio mō. Et fm̄ hoc erit sermo in q̄ dixit: s; nō rememora-
 cō. 10. mur r̄ dissolutio q̄m̄s q̄ fecit antiq̄s expōsitores credere intellm̄ q̄ ē in

habitu: et eternū: et fecit Alex. opinari intellm̄ mālē esse gnabilem r̄ corru-
 ptibile in q̄ dicebat q̄s̄o intellecta a nobis sunt nō ēē cū hoc q̄ intells ē eter-
 n⁹: r̄ recipiēs est eternū: r̄ q. d. r̄ndendo q̄ cā in hoc est qz̄ intells māl̄s nī-
 hīl intelligit sine intellu passibili: s; sit agēs: r̄ recipiēs sit licet p̄prehēde-
 re colorē. Color em̄ non est: s; lux sit et visus sit: nisi coloratum sit: r̄ tunc
 fm̄ quā istarū expōnū dicat̄ litera erit quemēs h̄bis Ari. et suis demōstra-
 tionib⁹ sine aliq̄ p̄tradictōe aut exitu a manifesto sui sermonis. Et iō non
 est recte vti in doctrina verbis equocis: nisi in eis q̄ s; sint diuersa: tñ cōue-
 niūt in oib⁹ intētionib⁹: de q̄b⁹ p̄nt dici. Et demōstrat q̄ intēdebat hic p̄
 intellm̄ passibile r̄ virtutē imaginatiuā humanā hoc qd̄ cecidit in alia trās-
 latiōe loco eius qd̄ dixit q̄ est nō passibilis: r̄ intells passibilis est corrupti-
 bilis. Dicit. n. in illa trāslatiōe: r̄ qd̄ induxit nos ad dicēdū q̄ iste intells nō

a hoc no-
 mē itells
 d̄ q̄tuor
 modis r̄c.

alterat: neq; patit̄: ē q̄ existimatio ē imaginatio intells passibilis r̄ qd̄ cor-
 rumpit r̄ non cōprehēdit intellm̄: r̄ nihil intelligit sine imaginatiōe. hoc a
 mē igit̄ intellect⁹: fm̄ hoc dicitur in hoc lib. q̄tuor modis. d̄ d̄ intellectu
 māl̄i: r̄ de intellectu q̄ est in habitu: r̄ de intellu agēte: et virtute imaginati-
 ua. Et debes scire q̄ nulla d̄ria est fm̄ expōsitiōē Themistij r̄ antiquo-
 rū expōsitorū r̄ opinionē Platonis in hoc q̄ intellecta exstia in nobis sūt
 eterna r̄ addiscere est rememorari. s; plato dixit: q̄ ista intellecta sunt i no-
 bis q̄nq; r̄ q̄nq; nō: p̄pter hoc q̄ subiectū preparat̄ q̄nq; ad recipiendū ea
 q̄nq;: r̄ q̄nq; nō: et ipsa in se ita sunt anteq̄ recipiamus sicut post: ita sunt
 extra aiām sicut in aia. Themisti⁹ aut̄ dixit: et hoc. s. q̄ q̄nq; sunt copula-
 te: r̄ q̄nq; nō: accidit eis p̄ nām recipiētis. Opināt. n. q̄ intellect⁹ agēs nō
 est innat⁹ cōtinuari nobiscū in prio nisi fm̄ q̄ t̄git intellm̄ mālē: r̄ iō acci-
 dit ei ex hoc mō diminutio ista: cū cōtinuatio cū intētionib⁹ imaginatis ē
 vno mō q̄si receptio: r̄ alio mō q̄si actio: et iō intellecta sunt in eo in dispō-
 ne diuersa a suo ēē in intellu agēte. Et fiducia in intelligēdo hāc opionē ē
 q̄ cā mouēs Ari. ad ponēdū intellm̄ mālē esse nō est: qz̄ est hoc intellectus
 factum: s; cā in hoc est aut qz̄ cū fuerit inuēta intellecta que sunt in nobis
 fm̄ dispōnes non conuenientes intellectibus simplicib⁹: tūc fuit dictum q̄
 iste intellectus qui est in nobis est composit⁹ ex eo: qd̄ est in actu. s. intellu
 agēte: et ex eo quod est in potētia: aut qz̄ cōtinuatio ei⁹ fm̄ hāc opionē
 est silis gnationi: et assimilatur agenti r̄ patiētī. s. in sua cōtinuatiōe cum
 intētionib⁹ imaginatiouis. Scdm̄ igit̄ hāc opionē agēs et patiēs r̄ fa-
 ctum erūt idem et est dictum ab istis trib⁹ dispōnib⁹ per diuersitatē q̄ acci-
 dit ei. Nos autem opinamur q̄ nō mouit. fm̄ ad ponēdū intellm̄ agen-
 tem nisi hoc q̄ intellecta speculatiua sunt gnata fm̄ modum quem dixim⁹.

ff
 Scd̄z̄ the-
 idē ē agēs
 patiēs et
 factū. vid. 3
 d̄ria. c. 25
 Themistij.

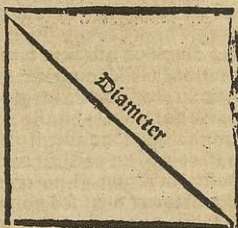
ff
 Considera ergo hoc qm̄ est d̄ria inter istas tres opionones. Plato-
 nis et Themistij r̄ opionē nostrā: et fm̄ expōnē Themistij non indige-
 tur in istis intellectis nisi ad ponēdum intellectum materialē tantum:
 aut intellectum materialē et agentē fm̄ modū similitudinis: vbi enim non
 est vera generatio non est agēs. Et nos conuenimus cum Alexan. in
 mō ponēdi intellm̄ agēte: r̄ differim⁹ ab eo in nā intells māl̄is: r̄ differim⁹
 a Themistio in nā intells q̄ ē in habitu: r̄ in mō ponēdi intellm̄ agētem: et

nos et quomodo venimus cum alex. in natura intellectus quod est in habitu: et alio modo differimus. Iste igitur sunt duae quibus dividuntur opiniones attribuite Ari. Et de his scire quod versus et exercitium sunt causa eius quod apparet de potentia intellectus agentis qui est in nobis ad abstractendum: et intellectus materialis ad recipiendum. sunt dico causa propter habitum existentem per usum et exercitium in intellectu passibili et corruptibili quem vocavit Ari. passibile: et dicit aperte ipsum corruptum si non pringeret ut virtus quod est in nobis agens intellecta esset materialis: sicut virtus passibilis: ideo nullus potest rationari per hoc super hoc quod intellectus materialis admiscet corpori. Illud enim quod dixit opinans ipsum esse admixtum in ratione istius sermonis in intellectu agente. Dicimus nos in ratione eius in intellectu materiali. Et per istum intellectum quem vocat Ari. passibile diversant homines in quatuor virtutibus dictis in topicis a quibus alpha. numeravit in elenchis. b. Et per istum intellectum differt homo ab aliis animalibus. et si non: tunc necesse esset ut continuatio intellectus agentis et recipientis cum animalibus esset eodem modo. Intellectus quidem operativus differt a speculativo per diversitatem preparationis existentis in hoc intellectu. his igitur declaratis reuertamur ad nostram viam: et dicemus. **Cap. Sextum.**

Admissibilem quidem igitur intelligentiam in his est circa que non est falsum. In quibus autem et falsum. tam et verum est: compositio quedam tam intellectuum est sicut eorum que unum sunt: quemadmodum Empedo. dixit: vere multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt. Postea composita sunt concordia: sic et hec separata composita sunt ut assumet ros et diametros.

Formate autem res indivisibiles erit in istis rebus scilicet in quibus non est falsitas. Res autem in quibus est verum et falsum illud est aliqua compositio tunc ad res intellectas secundum quod sunt entia: sicut dixit Empe. quod multa capita et colla disponuntur in extremo per compositionem amicitie: ita etiam sunt separata per compositionem. v. g. dicere assimetrum et dicere diametrum.

Cum compleuit notificare substantiam triu intellectuum scilicet materialis: et eius qui est in habitu: et agentis: inceptit considerare de actionibus et proprietatibus intellectus: et hoc est quod remansit de cognitione istius virtutis. Et quia famosior differentiarum per quas diuiditur actio intellectus sunt due actiones. Quarum vna dicitur formatio: et alia fides: inceptit hic notificare differentias inter has duas actiones. Et dicit. Formare autem res diuisibiles et. i. apprehendere autem res simplices non compositas erit per intellecta que non falsantur: neque verificant: que dicuntur informatio. comprehendere autem ab eo res compositas erit per intellecta in quibus est falsitas. et veritas et contentus fuit prima diuisio ne sine secunda: cum oppositum intelligatur per suum oppositum. **¶** Idem. 5. d. res autem in quibus inuenitur verum et falsum et. i. intellecta sunt in quibus inuenitur veritas et falsitas est in eis aliqua compositio ab intellectu materiali. Intellectus quidem primo intelligit simplicia. Si igitur hec eo

famosior
or dicitur
per quas diuisio
actio
intellectus sunt
due actiones
quarum
vna dicitur
formatio: et
aliam fides.
meta. 34.

Liber Tertius

positio fuerit ueniens enti erit uera: si non erit falsa. ¶ Et ista actio intellectus ad intellecta similis est ei quod Empedocles dicit de actione amicitie in entia. Quemadmodum enim dixit Empedocles quod multa capita erant separata a collis: deinde amicitia congregauit ea: et composuit sile cum sili: ita intellecta existunt primo diuisa in intellectu materiali. u. g. dicere diametrum quadrati et dicere assimetrum laterum: intellectus enim intelligit ista primo simpliciter: deinde componit ea. s. simetrum aut assimetrum: si igitur composuerit sibi ens est uerum. si non: falsum.

Ad unū
telligēs.

¶ Si autem factorum aut futurorum: tempus cognoscens est: et componens. Falsum enim in compositione semper est. Namque si album non album: non album composuit. Contingit autem et diuisionem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum: aut uerum quod album cleo est: sed et quod erat aut erit. Unum aut faciens hoc intellectus est unum quodque.

¶ Et si fuerint preterita aut futura: tunc cum hoc intelligit tempus et componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositione. Quoniam cum dixeris album esse non album: iam composuisti non album cum albo: sicut dicens non album. Et possibile est dicere omnia esse diuisionem. Sed hoc solum est uerum et falsum scilicet forte esse album: sed cum hoc fuit. aut erit. Et quod hoc et suum simile facit unum est intellectus.

- 22 ¶ Id est et si illa intellecta simplicia fuerint rerum que innate sunt esse aut in preterito tempore: aut in futuro: tunc intellectus intelligit cum illis rebus tempus in quo sunt: et postea componet ipsum cum eis: et iudicauit quod ille res fuerit aut erit sicut iudicat quod diametrum est assimetrum colore. Et quis narrat ut primo quod ueritas et falsitas inueniuntur in compositione: incepit declarare quod falsitas est compositio: et non inuenitur in aliqua actionum intellectus.
- ¶ Et d. falsitas enim semper est in compositione: et rationatio super hoc est quoniam cum dicitur hoc in re alba quod non est alba: est compositio sibi ad dicere in re alba quod est alba: licet illud sit falsum: et hoc uerum. Et quod apparet quod affirmatio est magis digna compositione: et negatio diuisioni dixit: et potest esse dicere in eis omnibus que sunt diuisio. i. et sic possumus dicere negationem et affirmationem esse compositionem: sicut possumus dicere utrumque esse diuisionem: licet affirmatio magis uideatur habere hoc nomen compositio: et negatio hoc nomen diuisio. quoniam in affirmatione proponit predicatum cum subiecto: in negatione autem primo diuidit intellectus predicatum a subiecto: et post componit ea. ¶ Et cum declarauit quod ueritas et falsitas accidunt compositioni rerum ad uicem: declarauit etiam quod hoc idem accidit quoniam proponit eas cum tempore: et dixit: sed non illud solum est uerum et falsum. id est et ueritas et falsitas non accidunt compositioni in personibus in quibus predicatur est nomen: sed in eis in quibus predicatum est uerbum. u. g. sortes fuit aut erit. D. d. et quod facit hoc et c. i. et quod facit h. intellecta singularia esse unum per compositionem postquam erant multa est intellectus materialis. Ille enim diuisiuit intellecta simplicia: et componit consimilia: et diuidit diuersa. opz enim ut uirtus apprehendens simplicia et composita sit eadem: quoniam proportio istius uirtutis ad intentiones formarum imaginariarum dicitur esse sicut proportio sentientis corporis ad sensibilia diuersa non sibi quod apparet de uerbis auerpace in initio sui sermonis de salute rationali. s. quod uirtus proportionata dicitur esse alia ab imaginaria.

S
Oz ut uirtus
apprehendens
simplicia et
composita sit
eadem.

Indivisibile autem qm̄ dupl̄r d̄r: aut actu: aut potentia: nihil prohibet intelligere indivisibile: cum longitudinem intelligat. In divisibilis em̄ actual̄ est: et in tpe indivisibili. Sicut em̄ tps divisibile et indivisibile longitudini est. Non igit̄ est dicere aliqd̄ in medio intelligere vtrūq̄. Non em̄ est nisi dividat. Sed aut potentia. Seorsum autem vtrumq̄ intelligens dimidioꝝ dividit simul et tempus. Tunc autē est, vt in longitudine. Si vero est sicut ex vtrūq̄: et in tempore est qd̄ in vtrūq̄.

Et qz̄ indivisibile est duobus modis: aut in potentia: aut est actu. Nihil prohibet hoc: et quando intellexerit longitudinem vt intelligat indivisibile: et illud indivisibile in actu: et in tempore indivisibili. Tempus enim fm̄ hunc modum est divisibile et indivisibile in longitudine. Nullus em̄ potest dicere q̄ intelligit vtrūq̄ modum esse aliqd̄: cum non sit quousq̄ dividatur: sed in potentia. Cum igitur intellexerit vtrumq̄ duorum per se: tunc dividetur tps etiam. Et tunc erunt quasi due longitudines: congregate autem in tempore quod est super eas.

Cum declaravit q̄ actio intellectus indivisibilis est in rebus indivisibilibus: incepit hoc declarare. ex quo modo contingit ei intelligere divisibilia habentia q̄sitate intellectuone indivisibilis: et in tpe indivisibili: et ex quo modo contingit ei vt intelligat ea indivisibiliter: et in tpe indivisibili: sicut disp̄o est in intelligēdo res multas: et d̄. et qz̄ indivisibile est et c. et qz̄ indivisibile d̄: duobus modis potentia et actu: possibile est dicere q̄ intellectus intelligit res ex rebus divisibilibus potentia: indivisibilibus actu: sicut longitudo et tēpus latēs qd̄ est in eis est indivisibile in actu: et hoc sit intellectuone indivisibilis: et in tēpore indivisibili: quē admodū intelligit res indivisibiles in vtroq̄ mō. Necessē est em̄ vt intelligat intellectuone indivisibilem indivisibiliter: siue illa intellectuone fuerit divisibilis aliquo mō: aut nullo modo. Et cū dicit vt intelligat indivisibile et c. intēdit vt intelligat intellectuone indivisibile: et illud intellectu est indivisibile et in tēpore indivisibili. D. d. tēpus em̄ fm̄ hunc modū est divisibile: et indivisibile. i. tēpus em̄ invenit etiam vno mō: divisibile: et alio mō indivisibile: sicut in longitudine. Et cū declaravit q̄ intellectus intelligit magnitudinem et tempus: et vniuersaliter omne quod est indivisibile in actu: et divisibile potentia per intellectuone indivisibile: et in tempore indivisibili: declaravit etiā q̄ impossibile est aliqd̄ quē dicere q̄ intelligere talia sit per intellectuone indivisibilem: et in tempore divisibili: et d. nullus potest dicere et c. i. nullus igitur potest dicere q̄ cū intellectus intelligit lineā: nō subito intelligit eā: sed primo aliquā partē: et sc̄o alā. Ille em̄ due partes non sunt due actu in lineā: donec lineā dividatur: sed tantū sunt due in potentia: et cū. d. vtrūq̄ modū: intendit vtrūq̄ partē lineę: et q. d. nullus igitur potest dicere q̄ qm̄ intellectus intelligit lineā: primo intelligit vtrūq̄ partē per se: deinde totū: ille em̄ due partes nō sunt in actu quousq̄ lineā dividatur: sed sunt due in potentia. D. d. sed cū intellexerit vtrūq̄ et c. i. sed accidit ei vt intelligat vtramq̄ partē longitudinis per se quando dividit longitudinē: et tunc ita intelligit illā longitudinē sicut intelligit duas longitudines: et hoc intellexit cū. d. et tūc sunt quasi due lōgitudines. D. d. cōgregata aut̄ et c. i. qm̄ em̄ intelligit eas cōgregatas, i. partes: et quasi vnā lōgitudinē: intelligit eas in eodē tēpore indivisibili.

Liber Tertius.

in eodem instanti in quo sunt insimul nō in duobus instantibus diuersis: et hoc intendebat cum d. vt mihi videtur in tempore quod est super ea.

¶ Quid autē nō fm q̄titate diuisibile est sed specie: intelligit in diuisibili tpe: et diuisibili anime fm accidēs autē: et nō inquantū illa diuisibilia quod intelligit: in quo tempore: sed inquantum sunt diuisibilia. Inest autem vtiq; hīs aliquid diuisibile: sed forte non separabile quod facit tempus vnū et longitudinem. Et hoc similiter est in omni cōtinuo et tempore et longitudine.

¶ Quid autē nō est diuisibile per quātitatē: sed p formā intelligit ipm in tpe diuisibili: et p diuisibile anime s; accidētaliter. S; illa duo sunt diuisibilia. s. illud p qd̄ intelligit: et tps in quo intelligit: q; sunt diuisibilia. Est. n. in his duobus etiā aliquid diuisibile. S; dignius est vt sit nō separabile: Et est illud qd̄ facit tempus esse vnū: et longitudinem esse vnā. Et hoc eodem modo est in omni cōtinuo et in tempore: et in longitudine.

24. **¶** Cum declarauit modum s; quē intelligit intellectus quod est diuisibile per quātitatē: et est illud qd̄ est diuisibile in actu et diuisibile potentia: incepit etiā declarare modū fm quez intelligit illud quod est diuisibile p formā: et hoc est diuisibile actu et potētia. Si accidētaliter et dixit illud autē quod nō est diuisibile et c. i. qd̄ autē est diuisibile forma et qualitate nō q̄titate: qm̄ diuisibile dicitur duobus modis cōprehēdit ab intellectu in tpe diuisibili: et p intellectiōnē diuisibilē. D. d. s; accidētaliter et c. i. et iste sermo est diminut; et trāspōsit; et sic d; legit; s; ista duo sunt diuisibilia nō esse trā; s; accidētaliter. s. tps in quo intelligit: et res q̄ intelligit: aut p qd̄ intelligit. D. dedit eam in hoc q; sunt diuisibilia accidētaliter et. d. q; sunt diuisibilia et c. i. et q; tps in quo intelligit et res quā intelligit sunt diuisibilia in se: s; tū sunt in diuisibilib; . s. instās in quo intelligit et formā quā intelligit. Instās em̄ est diuisibile: et est in tpe qd̄ est diuisibile: et forma etiā est diuisibilis: et est in magnitudine q̄ est diuisibilis. D. d. i. his etiā est aliqd̄ diuisibile. i. in magnitudine et in tpe. D. d. s; digni; est vt sit nō separabile ab eis: sed illud qd̄ est diuisibile in tēpore et in magnitudine est nō separabile ab eis: et id̄ fuit diuisibile p accidēs. D. d. et est illud qd̄ facit tps esse vnū et c. i. et hoc diuisibile existens in istis rebus facit longitudinē esse vnā et tempus esse vnū: et si non: non intelligeretur hic vna longitudo necq; vnū tēpus si non esset hec natura in eis. hec igitur natura est causa in hoc q; iste res sunt vne cū hoc q; sunt diuisibiles: et q; sunt in istis rebus ideo contingit eis vt sint diuisibiles per accidēs: et hoc q; hec natura est existēs in rebus materialibus est causa q; intelligere fuit in non tempore: hec est summa eius quod intendebat in hoc capitulo. Et deinde. d. et hoc eodē modo in omni cōtinuo et c. i. et ista natura existit eodē modo. s. in tempore et in longitudine: et in alijs speciebus non separabilis ab eo in quo existit: quoniam si separaretur: tunc diuisio per accidēs non accideret.

¶ Punctus autē: et ois diuisio: et sic diuisibile: monstrat sicut p̄uatio: et similis rō in alijs est. Ut quomodo malum cognoscit: aut nigrum contrario enim aliquo modo cognoscit.

¶ Opz autē potentia esse cognoscēs: et esse in ipso. Si vero alicui nō inest cōtrariū: ipsum seipsum cognoscit: et actu est: et separabile est

¶ Punctus autem et omnis differentia: et qd̄ est diuisibile hoc

modo intelligitur quasi accidens: et sic de alijs. U. g. quō intellectus cognoscit nigredinem et nigrū: quoniam quasi per contrariū cognoscit ipsum. Et cognoscens potentiā debet esse vnum in se. Si igitur aliquod rerum est in quo nō est cōtrarietas: illud intelligit se tantum: et est in actu abstractum.

Cum declarauit quō intellectus intelligit indiuisibilia in actu: et diuisibilia potentia. s. magnitudines: et quomodo etiam intelligit indiuisibilia essentialiter diuisibilia accidentaliter scilicet qualitates et formas inceptit hic declarare etiā quō intelligit indiuisibilia: neq; essentialiter: neq; accidentaliter: neq; potentia: neq; actu. U. g. punctū et instās: et vnitatem: et dixit: punctus autē et c. i. intelligere autem punctum et sibi simile ex eis que dicuntur esse indiuisibilia: et vtrū oēm dīaz priuatū: est p accidēs. s. fm q et accidit carere re priuatiua. Pūctus em̄ nō intelligit nisi fm q cōtingit ei de priuatione diuisibilitatis existētis in magnitudine: s. s. de instāi et alijs. D. d. et fm hunc modū cognoscit nigredinē: et nigrū. ipse enim quasi per cōtrariū cognoscit: sic cecidit ablatio in exēplari. s. inter hanc particulā fm modū et hanc particulā cognoscit: et est sermo. cōpletus per se. s. si aliqd deficit forte est sic fm hunc modum: intellectus aut visus cognoscit nigredinem aut nigrum: et vnderfalter omnes priuationes: non cognoscūtur nisi p cōtraria. s. per cognitionem habitus: et p cognitionē defectus habitus: et hic intendebat per nigredinē priuationē albedinis: ita em̄ est de sensib⁹ in istis reb⁹ si cut de intellectu. Quēadmodū em̄ dictum fuit illic q visus comprehendit obfcuritatem per comprehensionem defectus lucis: ita intellectus comprehendit priuationem per cōprehensionē defectus forme. ¶ D. d. cognoscēs potentiā debet esse vni in se. i. et oportet vt intellectus cognoscens habitū et suā priuationē sit eadē virtus in se quēadmodū cognoscens obfcuritatem et lucē est eadē virtus visus et q ista virtus cognoscens cōprehendat priuationē cōprehendendo ex se esse in potētia: cū fuerit in potentia cōprehendit ex se vtrumq; s. esse potentia: et esse actu: et ista est dispositio intellectus materialis. Possumus igitur dicere talem esse preparationē tantū: et nihil aliud vt dicit Alex⁹. ¶ D. d. si igitur aliquod rerū et c. i. si igitur fuerit aliquis intellectus in quoniam est potentia actui existenti in eo id est si fuerit aliqs intellectus qui nō inuenitur quandoq; intelligēs in potētia: et quādoq; intelligēs in actu: tunc ille intellectus non intelligeret priuationem oīno: immo nihil intelligeret extra se: et hoc est vni eorū quibus diuiditur iste intellectus ab intellectu agēte. s. q in hoc intellectu inueniē vtrūq; in agēte aut actus istū: nō potētia: et iō recte vocauit Arist. istū intellectum materialem: non qz est mixtus et hās materiam: vt Alex. opinabatur.

Est autē dictio quidē aliquid de aliquo: sicut affirmatio vera: aut falsa omnis. Intellectus autē nō omnis: sed qui est ipsi⁹ quid est: fm q aliquid erat esse ver⁹ est: et nō aliquid de aliquo: sed sicut videre propria verum est. Si autē homo albus aut nō: nō verum semper. Sic autē se habent quecūq; sine materia sunt.

Et dicere aliqd de aliquo: sicut affirmatio et omne compositū est verum vel falsum. Et nō omnis intellectus: s. q dicit qditatez nō oīs s. ret est ver⁹: nō q dicit aliqd de aliquo: s. quēadmodū actiōes proprie sunt vere. Vtrū aut nigrū aut albū est hō nō semp est verum. ¶ Ita etiam est dispositio etus qd est abstractū a materia. Intellectus nō oīs s. ipseus qd qd erat et feyer⁹ est.

Cdest et predicare per intellectum aliquid de aliquo: sicut affirmatio et negatio est compositio per actionem intellectus: et omne compositum est verum aut falsum in intellectu. i. in materiali semper inveniuntur veritas et falsitas admixte: et hoc est proprium huic intellectui. **C**D. inceptit declarare qd hoc non est proprium omnibus actionibus istius intellectus: sed tantum actioni que dicitur fides. non formatio: et d. et non omnis intellectus et c. i. et non in omni actione istius intellectus inveniuntur falsitas et veritas admixte. sed actio que est informatio est semper vera: non actio que est predicare aliquid de aliquo. **C**D. inceptit narrare qd hoc quod accidit intellectui est simile ei quod accidit sensui: et qd eadem est causa in hoc: et d. sed que admodum actiones et c. i. s. causa in hoc est eadem cum causa in sensu. a. Quae admodum. enim actiones proprie visui. s. comprehendere colorem sunt vere in maiori parte. sentire autem album esse sortem: aut platonem non sunt vere est verum: sed multotiens accidit in eo falsitas. Ita erit dispositio intellectus. s. qd semper est verus in sua actione propria. fides enim accidit ei nisi quia intellectum eius est materiale. i. compositum. **C**Et cu. d. ita est dispositio eius qd est abstractum a materia. intēdebat ita est dispositio intellectus materialis qui est abstractus a materia in suis comprehensionibus. s. qd veridicat in proprijs sibi. s. in formatione et falsat in eis que non sunt propria. **C**Et potest intelligi sic ita est dispositio intellectus quorum intellectum est abstractum a materia in hoc qd semper veridicat: cum non inveniatur in eis actio: que est per accidens: qz suum intellectum est abstractum a materia. **C**Idem autē est fm actum scientia rei. Que vero fm potentiam tempore prior est in vno. Omnino. autē neqz tempore. Fiūt enim ex actu ante omnia que fiunt.

Actio intellectus que est formatio est semper vera: sicut videtur operum positum. s. c. 21. vbi d. qd non est vera neqz falsa. sicut videtur operum. 5. met. r. c. 34. vbi d. qd est aliquid rationi se falsum non solum de aliquo falso. 2. d. 2. d. 63. 127. 134. 152. 161.

CEt scientia que est in actu est ipsa res scita. Et que est in potentia est prior tempore indiuiduo. Sed vniuersaliter: neqz in tempore.

Omne enim quod generatur: generatur ab eo quod est in actu.

CDest. et scia que est in actu est ipsum scitum: et scia que est in potentia est prior tempore indiuiduo que scia que est in actu. **C**U. r. autz simpliciter scia que est in potentia non est prior scia que est in actu: cu scia eries de potentia in actu est generata: et oē generatum generatur ab eo quod est in actu spiritus illius generati. **U**n necesse est vt scia que est in actu sit prior oibz modis scia que est in potentia. **C**Et forte intēdebat hoc p huc sermonem inuenire cam ppter quam comprehensio intellectus separat orū est formatio tñ: et veritas in eo nunqz admiscetur cu falsitate: et est qd scia illorum est ipsum scitum oibus modis: e contra dispositioni in scitis intellectus materialis.

De proportione intellectus et sensus. **Capitulum Septimum**

Videtur autē sensibile ex potentia exite sensitivo actu agens. Non enim patitur neqz alterat. **U**n alia hic spes motus. **M**otus enim imperfecti actus. **S**impliciter autē actus alter est qui perfecti. **S**entire quidē igitur simile est ipsi dicere solum et intelligere. **L**ū autē delectabile: aut tristabile: aut affirmas: aut negas: prosequitur: aut fugit.

CEt videmus sensum facere sentiens in actu postquam erat in potentia: neqz patiendo alterationem. **E**t ideo iste est alius modus motus. **M**otus enim est actio: non autē perfectio. **A**ctio autē simpliciter est illius motus: et est actio perfecti. **S**entire igitur videtur dici tantum verbis: et intelligi per intellectum. **S**i igitur su-

erit delectabile: aut tristabile sicut affirmatio et negatio eius que
retur aut fugietur.

Plus quod hic vult dare de dispositione istius virtutis. scilicet rationalis est per assimilationem eius sensui: hic enim in quibus assimilatur manifestiora sunt in sensu quam in intellectu: et primo incepit comparare inter eas in re quod dicitur in eis motus et passio. Et dicitur videmus sensibile facere etc. et quod videmus sensibile facere sentiens in actu postquam fuit in potentia: non ita quod sentiens apud exitum de potentia in actu transmutatur: aut alteratur secundum quod res males exerites de potentia in actu transmutantur aut alterantur: sed quod res males exerites de potentia in actu transmutantur. Et opinandum est alium modum esse motus et passionis a modo quod est in rebus mobilibus: quod non est inopinabile hoc quod dicitur est in intellectu. scilicet quod exitus de potentia ad actum sine transmutatione et alteratione. Et dicitur motus enim est actio perfecta etc. et etiam per quas istum motum contingit transmutatio et alteratio: illi autem non est: quia iste motus cui accidit transmutatio est actio non perfecta et via ad complementum. Ille autem est actio perfecta: immo complementum. Et quasi intendebat quod cum ita sit esse motum actionem imperfectam accidit ei per materiam non secundum quod est actio. Et cum hoc accidit actioni: necesse est aliquam actionem esse liberatam ab hoc accidente. Quod enim accidit alicui per accidens: necesse est ut non sit ei secundum quod est: et si non fuerit ei secundum quod est: necesse est ut separet ab eo. Et hoc quod inducit: hic quasi est dissolutio quodnis: maxime omnium quodnis advenientium in hac operatione. Potest enim a liquis dicere quomodo possumus imaginari receptionem in se non mixta cum materia: cum declaratum est quod est receptionis est materia: et quasi innuit dissolutionem dicendo quod materia non est causa receptionis simpliciter: sed causa receptionis transmutabilis: scilicet receptionis huius entis individualis. Unde necesse est ut illud quod non recipit receptione individuali: ut non sit materiale alio modo: et sic non remanet locus quodni. Et cum declaratum modum consimilitudinis inter sensum et intellectum: in hoc modo passionis et motus. scilicet quod in utroque est actio perfecta: incepit notificare consimilitudinem inter sentire et intelligere. et dicitur sentire igitur simile est ut tamen dicatur verbis et ut intelligantur per intellectum. id est hoc quod sentire sit per se actio perfecta et sine tempore: absque eo quod precedat ipsum actio diminuta: simile est ad intelligere intentionem intellectam: quoniam illa intentio pronuntiatur ab aliquo. scilicet quod fit ab hoc actio perfecta absque eo quod precedat ipsum actio diminuta: et quasi intendit cum hoc declarare causam propter quam intellectus intelligit sine tempore. Et dicitur si igitur fuerit delectabile etc. id est si igitur illud comprehensum fuerit delectabile apud sensum: aut tristabile: erit. quod intellectus affirmare hoc esse hoc: aut negare hoc non esse hoc: tunc aut queret aut fugietur per comprehensionem intellectualem: sicut queretur aut fugietur per comprehensionem sensibilem.

Et est delectari et tristari agere sensitiva mediante ad bonum: aut malum in quantum talia: et fuga: aut et appetitus: hec que secundum actum. Et non alterum appetituum et fugitivum neque abinvenit: neque a sensitivo: sed esse aliud est.

Et delectatio et contristatio sunt actio mediante sensibili circa bonum aut malum secundum quod sunt sic. Et hoc est desiderare aut fugere que sunt in actu. Et desiderans: aut fugiens non differunt unum ab altero: neque a sentiente. sed esse differt.

Et contristatio et delectatio anime est actio ei mediante virtute sensibili: et motus eius ex hoc modo circa bonum: aut malum est secundum quod malum est contristatio

quod iudicamus illud per quod dulce differt a calido aeri. Dicamus igitur etiam secundum hunc modum: quod quod eademmodum in esse est idem: ita in diffinitione.

¶ Cum demonstravit similitudinē inter intellectū et sensum in indigētia subiecti a quo recipiūt infōctiones quas cōprehēdūt: incepit mō declarare quod proportio istius intellectus materialis ad imagines numeratas secundum spēs sensibilibus: est sicut proportio sensus cōis ad diuersa sensibilia. ¶ Et dicitur et quoadmodum aer et c. i. et sicut declaratum est quod aer mouet visum et mouet ab alio: et sicut auditus; mouet ab aere: et aer ab alio: quousque pueniat motus in oib⁹ sensibus ad vñū finē: qui est in illis motib⁹. q. punctus: qui est mediū circuli de lineis exētib⁹ a circūferētia: ita est de intellectu materiali cū intentionib⁹ imaginantiū intellectis. ¶ D. d. vltimū. n. est vñū et mediū vñū. i. vltim⁹. n. motū sensibiliū est vñus: et illud quod est ex eis. q. mediū de circulo est etiam vñū: et hic est sensus cōis. ¶ D. d. et iam dictum est prius et c. i. et vlt dictū est prius quid est illud per quod iudicamus diuersitatē sensibiliū diuersorū. U. g. diuersitatem dulcis a calido et coloris a sonoro: ergo secundum illū modū quo consequebatur illic tale esse in sensu op⁹ hoc esse in cōprehendendo res diuersarum imaginū ab intellectu. ¶ Et hoc intendebat cū. d. qm̄ sicut in esse est vñum: ita est diffinitione. i. qm̄ demonstratū est a sermone predicto quod sicut iudicās esse diuersum apud sensum d⁹ esse vñū: ita iudicās imagines rerū diuersarū d⁹ esse vñū. ¶ Et potest intelligi sic: et sicut in esse rerum diuersarū est vna intētio q̄ facit vt cōprehēdēs eas sit vñū: et est proportio quam accipit virtus cōprehensiuā qm̄ facit comparationem inter duas res diuersas: ita in imaginibus diuersis est vna intentio q̄ facit quod iudicās eas sit vñum. ¶ Et potest intelligi sic. i. et cā in hoc. i. in similitudine inter intellectū et sensum in hoc est: qm̄ sicut in hoc esse singulari est vñum quod est ens apud sensum: ita imaginatio est vñum apud intellectum quod est imaginatū: et cū multa fuerint apud imaginatum erunt multa apud imaginationem: et hoc conuenientius est sermoni sequenti.

¶ Et hoc in proportionali aut numero ens: vñū h⁹ se ad vtrūq⁹ sicut illa adinuicem. Quo enim differt nō homogenea iudicare aut cōtraria: vt album et nigrum. Sit igitur sicut. a. album ad. b. nigrum. g. ad. d. sicut illa adinuicē. Quare et pmutatim. Sicut igitur. g. d. vni sunt existentia: sic habebunt sicut. z. a. b. Idem quidē esse autem nō idem et illud similiter. Eadem autem ratio est si. a. quidem dulce sit. b. vero album. Species quidem igitur intellectuum in phantasmatis intelligit.

¶ Et hoc inuenitur in numeris proportionalibus: et dispō etus apud eos est sicut dispositio eorum adinuicem. Nulla enim est differentia inter figuram et qualitatem considerationis rerū in equalium in genere: aut rerum contrarium. Verbi. g. albi et nigri. Sit igitur dispositio. a. albi ad. b. nigrum: et. c. ad. d. sicut dispositio illorum adinuicem: vt inuenitur in rebus contrarijs. Si igitur. c. et d. existentes in eadem re non inueniuntur nisi per. a. et. b. et sunt in hoc idem: et si. a. fuerit quasi dulce et. b. quasi album: tunc intellectus erit quasi intelligens. Intelligit enim formas per primas imaginationes.

31

Vide scdo
huius cō.
149.

Prima et
positio.
Vide. 2. b
ais. 149.
Scda ex
positio p
vide. 2. b
ais. 146.

Tertia ex
positio p
vide. 2.
de ais. 33.

Liber Tertius

32 **C**dest. et hec persecutio manifestat inuenit in eis sim pportionalitate eorū in numero et dispō iudicātis ex aīa apud vtrūq; esse. s. sensibile et imaginabile est: sicut dispō vtriusq; esse adinucē. ¶ **D.** d. nulla. n. est dīa et. i. et in differēter: sine iudiciū fuerit de reb⁹ pFigura. n. et qualitas p'sideratiōis dī esse vna eadē apud virtutē sensibile et rōnale in rebus diuersis: in gñe et in pEt cū declarauit q; nulla est dīa in p'sideratione istoz duoz generū apud virtutē sensibile et rōnale: dedit demōstrationē sup hoc ex pportionalitate et equalitate quā hnt in numero: sicut imagines rerum cum suis indiuiduis. ¶ **E**t. d. sit igit; dispō albi. i. sit igit; tur. a. albū: et. b. nigrū: et. c. imago albi: et. d. imago nigri: erit igit; pportio. a. ad. b. sicut album ad nigrū: et pportio. c. ad. d. sicut imago albi ad imaginē nigri: et hoc intēdebat cū. d. vt mihi v'f dispō. c. apud. d. est sicut dispō illorū adinucē: vt inuenit i duob⁹ p9 p9 veris. ¶ **E**t cū declarauit q; talē pportionalitatē debēt habere: dedit pñs p'clusionē: et. d. Si igit; c. et. d. et. c. i. et cū pportio. a. ad. b. est sicut. c. ad. d. et a. ad. b. cōprehendunt ab eadē virtute: ergo. c. et. d. debēt cōprehendi ab eadē virtute: et istā p'clusionē dimittit ex suo sermone. ¶ **D.** d. pñs illam. et. d. si igit; c. et. d. et. c. i. si igit; c. et. d. cōprehendunt ab eadē virtute: quia. a. et. b. sunt eiusdem virtutis tunc due virtutes in hac intētionē: et ex hoc mō sunt idē: et nō diuersant oīno: s; diuersent in suis naturis: et per hāc similitudinem inter virtutē rōnale et sensibile. existimauerūt plures antiquoz fm q; Arist. narrauit in scōo tractatu. q; due sunt eedē. ¶ **E**t cū declarauit q; dispō earū in cōprehēdēdo res p9 p'mis suis imaginib⁹. i. veris: quēadmodū sensus cōprehēdit intētionē earū p pñtiam indiuiduoz ipsoz sensibiliū. ¶ **E**t sicut in illis determinata sunt tosa imitabile et fugiēdum. **E**t intra sensum cum in phātasmatib⁹ forma sensibilis fuerit mouet: vt sentiēs facere: q; ignis cōl cognoscit vidēs qd mouet: qm̄ hostis est. Aliqñ autē his q; sunt in aīa phātasmatib⁹: aut intellectib⁹ tāq; videns rōcinatur: et deliberat et p'sulit futura aut pñtia. ¶ **E**t ita est de q'sito et fugito fm hunc cursum determinatum in his reb⁹. **E**t qñ mouet sine vsu sensus cum fuerit existens in imaginatione. **Q**ñq; imaginat q; ignis inflāmat in turrib⁹ ciuitatū. **C**ōe est em̄ q; res mouēs est ignis: et ipse nunciat preliatori. **C**ogitat enim quasi videret rem per modos si imaginations: et cognitio eius in rebus futuris et fm res presentes.

33 **C**dest. et ita est de q'uesito et de fugito apud intellectū sicut de cōprehēssione. qm̄ quēadmodū cōprehendit res mediātib⁹ formis imaginū. et sensus cōprehendit p pñtiam rerū sensibiliū: ita intellect⁹ mouet a rebus querēdo aut fugiēdo qñ forme imaginū earū sunt pñtes: quēadmodū sensus querit aut fugit apud pñtiam ipsius sensibilis. ¶ **D.** d. et. qñq; mouet sine vsu sensus et. c. i. et qñq; mouet hō ad aliqd: s; nō sentiat ipsum qñ imaginabit ipm: sicut preliator mouet. qñ imaginatur ignem inflāmari in turribus: s; ignis nōdum inflāmarus sit. ¶ **D.** d. cōe em̄ est q; mouēs est ignis: et est principis preliationis. i. et cū preliator intrinsecus imaginabit ignē in turribus: ista im cogitabit in destruendo illū ignē: et preliator oppositus in inflāmando

Figura et
Qualitas p'sideratiōis
dī eē vna
et eadem
apud virtutē
sensibilez
rōnale in
reb⁹ diuer
sis gñe et
i pIdē. s. p.
pcedēti.

In. 2. de
aīa. i. cō.
152

Præcepō

ipsum: & eodem habet cogitationem in hoc. s. q. ignis est finis positus & questus apud ipsos: sed finis modos duos diuersos. **C**Et potest intelligi hoc quod dicitur: eodem enim. i. propositio enim eorum ex qua posuimus scire omnia potentia: est prima **S**ecunda expositio. potentia enim ignis in turribus: & ideo. d. est principii per experientias prelatas. i. principii considerationis. **C**D. d. cogitat enim quasi videns. i. principii enim sue cogitationis in rebus erit presentando modos imaginum imaginum a hoc positionum possibilitate esse in illa re de qua cogitat: adeo ac si videret illud de quo nititur principii cogitat. **D**. d. & cogitatio eius in futuris & c. i. & c. in hoc est quod hoc a ponit principii sue considerationis in rebus possibilibus de rebus potentibus quas considerationis videt: & ideo possibile est ut hoc cogitet in alia re: adeo quod inueniet ex eo aliquid de rebus possibilibus per hoc modum finem quem potest inueniri per cognitionem imago vera: cuius indubius ex re videtur non quod fuit sensatum aliquo cogitate. Jam enim posuerat quod imagines veras potentis sunt numerate secundum individua sensibilia: & q. declarauit quod ille modus imaginum quas generationum inuenit a cogitatione ex imaginationibus que sunt individua videt. sensibilia. **V**irtus b enim cogitativa: sicut declaratum est in lib. de sensu & sensibus **V**irtus cogitativa: quoniam iuuabit se cum informativa & rememorativa innata est potentia ex cogitativa imaginibus rerum aliquas: quam nunquam sensit in ea dispone secundum quam esset si quoniam iuuabit sensisset eam fide & informatio: tunc intellectus iudicabit illas imagines bit sue cognitionis iudicio vniuersali. **C**Et intentio cogitationis nihil est aliud quam hoc. s. ut vir informativus cogitativa ponat rem absentem a sensu quasi rem sensatam: & ideo compositus ueritatem rememorativa prehensibilia c humana diuiduntur in hec duo. s. in comprehensibile: cuius moratiua principium est sensus: & comprehensibile cuius principium est cogitatio. est potentia **C**Et iam diximus quod virtus cogitativa non est intellectus materialis: neque ex imaginibus intellectus qui est in actu: sed est virtus particularis materialis: & hoc manifestum est ex dictis in sensu & sensato: & oportet scire hoc: quoniam consuetudo est attribuere intellectui virtutem cogitativam. **C**Et non debet aliquis dicere quod virtus cogitativa d componit intelligibilia singularia: et iam declaratum est quod intellectus materialis componit ea. **C**Cogitatio enim com. s. et non est nisi in distinguendo individua illorum intelligibilia: et presenta 2. tertium re ea in actu quasi essent apud sensum. **C**Et ideo quando fuerit presentia huius. c **C**ogitativa apud sensum tunc cadet cogitatio & remanebit actio intellectus in eis. **C**Cogitativa **C**Et ex hoc declarabitur quod actio intellectus est alia ab actione virtutis sensibilia humana cogitativa: quam Aristoteles vocauit intellectum possibilem: & d. eam esse generabilem & corruptibilem. & hoc est manifestum de ea cum habet instrumentum diuiduntur terminatum. s. medium ventriculum cerebri: & homo non est generabilis in duo. **C**lis & corruptibilis nisi per hanc virtutem: & sine hac virtute & virtute imaginum d **C**Cogitativa **C**ogitativa nihil intelligit intellectus materialis: & ideo sicut dicit Aristoteles non rememoratur post mortem: non quia intellectus est generabilis & corruptibilis: sicut aliquis potest existimare. **C**ponit. op. po. ut dicitur cere co. 2.

CEt cum dixerit ut ibi letum: aut triste hic: fugit/aut imitatur: & omnino in actione & quod sine actione. est autem verum & falsum in eodem genere cum bono et malo est. Sed in eo quod simpliciter differt & quodam.

CEt cum iudicamus quod delectabile est illic/aut hic: tunc contristabile erit: aut fugitum aut questum: & sic vniuersaliter in actionibus. Falsitas enim & veritas sunt sine operatione: & sunt ambo in eodem genere: & in bono & malo. Sed differunt quia dicitur simpliciter & licet & in termino.

34 ¶ **Q**uest. et est indicaueris p sensum q̄ delectabile est illic aut hic tūc p̄rista
bile apud intellectū: sicut: aut fugitū: si intellect⁹ existimauerit illud eē ma-
lū: aut questum si existimauerit illud esse bonū: et sic vlt̄ accidit intellectū

Falsitas et
veritas sūt
sine oppo-
sitione.

36.2. me.
f. cō. 3.

¶ **F**alsitas a
et veritas
eodē gñe et in bono et in malo. p̄t intelligi q̄ hec duo sunt in eodē gñe: qz
vtrūq̄ est cognitio: et qz veritas est in gñe boni: et falsitas in gñe mali.

¶ **E**t
exites in
intellectu
de gñe: et quasi dicit: sunt b in eodem gñe. i. in bono et malo.

¶ **E**t cū de-
speculat-
clarauit q̄ ambo collocantur sub bono et malo: declarauit illud p̄ qd̄ diui-
dunt. et d. et differūt et c. sed tñ diuidunt qz veritas est in intellectu specula-

ab his q̄
sūt i itelle-
ctu practi-
co.

¶ **B**onū et
malū et ve-
ritas et fal-
sitas sūt i eodē
gñe. Vide
oppo. 6.
me. t. cō.

¶ **E**t sciuntur etiam res que dicuntur negatiue fm̄ q̄ simus i eo
q̄d̄ est simus non diuiditur in eo q̄d̄ est concauum: si intellectus
intellerit / tunc intelliget intentionem concauitatis denudate a
carne. Sed intentiones mathematice nō sunt singularia hoc mō.

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **E**t sciuntur etiam res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

sicut quidā existimauerūt: sed hoc qd̄ facit. s. q̄ intelligit ea nō in materia:
licet sint in materia: est ac si intelligeret simum in eo q̄ est simum diuisum a
materia. Sed simus in eo q̄ est simus impossibile est vt diuidatur a materia:

¶ **I**ntendit per res que dicuntur negatiue res mathematicas: et intēdit per
negationem abstractionem a materia: et intēdit q̄ qñ intellectus intelligit
res fm̄ abstractionem a materia: non facit hoc qz sunt in se: nō in materia:

¶ Et sicut res abstracta intelligitur intelligit istas res. Illud enim quod est in actu vniuersaliter est intellectus qui est in actu. Et cogitatio nostra in postremo erit **¶** Utrum possit intelligere aliqua rerum abstractarum cum hoc quod ipse non est abstractus a magnitudine: aut non.

¶ **¶** Et quoadmodum res quam intellectus abstrahit fit intellectus quam abstrahit et intelligit ipsam: cum necesse est vtrumque in intellectu ut illud quod est intellectus in actu sit intellectus in actu: oportet nos perscrutari et cogitare in postremo: vtrum iste intellectus qui est in nobis possit intelligere aliquid quod est in se intellectus: et abstrahit a materia: sicut intelligit illud quod facit ipsum intellectum in actu postquam erat intellectum in potentia. **¶** Et. v. cum hoc quod est abstractus a magnitudine. ita cecidit in hac scriptura: et si est vera: sic debet intelligi. et debemus in postremo cogitare: vtrum sit possibile quod intellectus qui est in nobis intelligat res abstractas a materia sicut sunt abstracte a magnitudine non sicut comparatione ad alterum.

¶ Et cecidit in alia scriptura loco istius sermonis sic et in postremo perscrutabimur: vtrum intellectus essendo in corpore non separatur ab eo possit comprehendere aliquid eorum: que separantur a corporibus: aut non. et ista questio est alia a predicta. Ista enim questio est concedentis quod intellectus qui est in potentia intelligit formas abstractas a materia simpliciter: non sicut sicut sit copulatus non sicut bificus: et sicut hanc intentionem erit perscrutatio: vtrum potest intelligere formas sicut quod est copulatus nobiscum: non vtrum possit intelligere formas simpliciter: et illa intentio est dicta a Themistio in suo libro de anima. et prima questio quam intendebat in postremo est dimissa. **¶** Oportet igitur prius perscrutari vtrum sit possibile quod intellectus materialis intelligat res abstractas: aut non: et si intelligit eas: vtrum sit possibile vtrum intelligat eas sicut quod est copulatus nobiscum: aut non: et ideo possibile est quod in exemplari a quo transulimur hunc sermonem ceciderit hec particula: non ita quod sic debeat legi: et cogitatio nostra erit in postremo vtrum possit intelligere aliquam rem abstractam cum hoc quod est non abstractus a magnitudine. et sicut quod est tangens magnitudinem: et copulatus nobiscum: sit possibile ita quod non intelligamus illi intellectus quem ipse intelligit: ista perscrutatio quam intendit valde est difficilis et ambigua: et oportet nos perscrutari de hoc sicut sicut non sit possibile sicut nosstrum posse. **¶** Dicamus igitur quod ponit intellectum materiale esse generabile et corruptibile: nullum modum: vtrum mihi videtur: potest inuenire naturale quod possibile est continuari cum intellectibus abstractis. Intellectus enim debet esse intellectus omnibus modis: et maxime in rebus liberatis a materia. Si igitur possibile esset quod substantia generabilis et corruptibilis intelligeret formas abstractas: et reuertetur idem cum eis: sic possibile esset ut natura possibilis fieret necessaria: ut Alipharabi dixit in nichomachia: et hoc necessarium est sicut fundamenta sapientium. **¶** Si igitur aliquis dixerit quod illa intentio quam intendit Alex. scilicet de existetia intellectus adepti non est informatio facta de nouo in intellectu materiali quam antea non erat: sicut ipse copulatus nobiscum copulatione: adeo quod sit forma nobis per quam intelligimus alta entia: sicut appetit ex sermone Alex. sicut non apparet ex eo modo quod ista continuatio sit possibilis. **¶** Quia si posuerimus quod ista continuatio est facta postquam non erat: sicut est necessarium: continget ut in illa hora in qua possibile est sit transmutatio in recipiente: aut in recepto: aut in vtroque: et cum impossibile est ut sit in recepto remanet ut sit in recipiente: et cum in recipiente fuerit transmutatio existens postquam non erat necessario erit illic receptio facta ex nouo. et substantia recipiens facta ex nouo postquam non erat. Cum igitur posuerimus receptionem factam de nouo: continget predicta questio. **¶** Et si non posuerimus receptionem propriam nobis. non erit differentia inter continuas

Expō.

3. d. ala. e
si. Digref
sio. 2. e. pu
ma. ps. ta
q. p. h. emi
um. v. trū
sit. pole. i.
telligere
mā
les. res. ab
stractas.

pro hoc
vide. 8.
ph. 6. 7.
2. 8. cō.

Cōmē. auer. super anima.

p

Liber Tertius

Occurrit
tacite rñ-
sioni.

Ondit cō
tradictio
nē i dicit
alex.

In caplo
de intellh
agente.

Remonet
Alex. a d-
dictione
colligēdo
oia dicta
sua.

Cōfirmat
illō p. vers
basofalia
Alexan.

Expōsbo
rū Alex.

tionē eius nobiscū: et continuationē ei⁹ cū oibus entibus: et inter p̄tinatio-
nē ei⁹ nobiscū in hac hora et in alia hora: nisi ponam⁹ p̄tinuationē ei⁹ nos-
biscū esse s̄m modū aliū a mō receptionis: quis igit est iste mod⁹. ¶ Et pp̄
latentia istī⁹ modī s̄m alex. vident⁹ ip̄m ambigere in hoc. Quis igit dicit
q̄ illud qd̄ intelligit̄ intellm̄ abstractū non est intell⁹ m̄lis: n̄z intell⁹ qui
est in habitu: et h̄ sunt verba eius in li. de aia. Intell⁹ igit qui intelligit: hoc
est ille qui non corrumpit non intell⁹ s̄bī m̄lis. Intellect⁹ em̄ m̄lis cor-
rūpitur p̄ corruptionē aie qui est vna virt⁹ illi⁹: et cū iste intell⁹ fuerit cor-
ruptus: corrūpct̄ sua virt⁹ et sua perfectio. Deinde postq̄ declarauit q̄ ne-
cesse est vt̄ intell⁹ qui est in nobis qui intelligit formas abstractas vt̄ sit nō
generabilis neq̄ corruptibilis: narrauit q̄ iste intellectus est intellect⁹ ade-
ptus s̄m opinionem Aristo. et dixit. intellectus igitur qui non corrūpct̄ est
iste intellectus qui est in nobis abstractus: quem vocat Aristo. deforis: qui
est in nobis ab extrinseco: non virtus que est in anima: neq̄ habitus per
quem aut per quam intelligimus alias res: et intelligimus etiam istum in-
tellectum. si igitur intendebat per intellectum adeptus per quē intelligim⁹
intelligentias abstractas intelligentiam agentem: tunc sermo in modo cō-
tinuationis istius intellecti nobiscū adhuc remanet. Et si intendebat in-
tellectum abstractum alium ab agente: vt̄ apparet ex op̄ione Alpharabij in
sua epistola de intellectu: et secundum etiam q̄ possumus intelligere ex ma-
nifesto istius sermonis: tunc questio etiam in modo continuationis istius
intellectus nobiscū eadē est cū q̄dōne in modo cōtinuationis intell⁹ agentis
apud opinantem q̄ agens est idem cum adepto: et hoc est manifestus de
sermone Alex. hic igitur dixit de modo continuationis intellectus qui ē i
actu nobiscū in suo lib. de aia. ¶ Quōd autem dixit in quodā tractatu quē
fecit de intellectu s̄m op̄ionē Ari. vt̄ contradicere ei qd̄ dixit in lib. de aia: et
h̄ sunt verba eius: et intellectus q̄ est in potentia cum fuerit completus aut
augmentatus: tunc intelliget agentem: qm̄ quē admodū potentia ambulā
di quam non h̄z in natiuitate venit ad actum post tempus: quando perfici-
tur illud per quod fit ambulatio: ita intellectus cum fuerit perfectus intel-
liget ea que sunt per suam naturam intellecta: et faciet sensata esse intelles-
ta: quia est agens. Et manifestus istius sermonis contradicit sermōni ei⁹
in lib. de anima: et est q̄ intellectus qui est in potentia intelligit illum qui
est in actu. ¶ Sed cum aliquis intuebitur oēs s̄mōnes istius viri: et cōgre-
gabit eos videbit opinari ip̄sum: q̄ qñ intell⁹ qui est in potentia fuerit p̄-
fectus: tunc intelligentia agens copulabitur nobiscū p̄ quā intelligem⁹ alis
res abstractas: et per quam faciemus res sensibiles esse intellectas in actu
secundum q̄ ipse efficitur forma in nobis. Et quasi intendit per hūc sermo-
nem q̄ intellectus qui est in potentia quando fuerit p̄fect⁹ et p̄pletus: tunc
copulabit cū eorū iste intell⁹ et fiet forma in eo: et tunc intelligem⁹ p̄ ip̄sum
alias res: non ita q̄ intellectus materialis intelligat ip̄m: et p̄pter illud in-
telligere fiat continuatio cum hoc in intellectu: sed continuatio istius intel-
lectus nobiscū est causa eius quod intelligit ip̄sum: et intelligimus per
ip̄sum alias res abstractas. ¶ Et potes scire q̄ ista est op̄io istius homi-
nis per hoc quod. d. in illo tractatu. illud igitur intellm̄ per suas nām qd̄ ē
intellect⁹ in actu cum fuerit causa intellectus m̄lis in abstractō: infor-
mādo vnamquāq̄ formarū m̄līū ascendēdo apud illā formā: tūc dicit q̄
est adeptus agēs: et non pars aie: neq̄ virtus aie: sed sit in nobis ab extrin-
seco: quando nos intellexerimus per ip̄sum. ¶ Manifestū est igit q̄ intelli-
git per hunc sermonem: q̄ qñ intell⁹ q̄ est in actu fuerit cā s̄m formā intel-
lect⁹ materialis in actione ei⁹ p̄p̄a: et hoc erit p̄ ascēsiōnē itell⁹ m̄lis ap̄

illa forma: tunc dicitur intellectus adeptus: quoniam in illa dispositione erimus intelligentes per ipsum: quoniam est forma nobis: quoniam tunc erit ultima forma nobis. **S**ustentatio igitur ista? opinio est quod intellectus agens est primo causa agens intellectum materiale et intellectus qui est in habitu: et ideo non copulatur nobiscum primo: et intelligemus per ipsum res abstractas. **C**um igitur intellectus materialis fuerit perfectus tunc agens fiet forma materialis et copulabitur nobiscum. et intelligemus per ipsum alia res abstractas: non ita quod intellectus qui est in habitu intelligat tunc intellectum: cum intellectus qui est in habitu est generalis et corruptibilis iste autem non est generalis neque corruptibilis. **S**ed huic accidit quod predicta: et est quod hoc quod modo est forma intellectui qui est in habitu postquam non erat: puenit ab aliqua dispositione facta de nouo in intellectu qui est in habitu qui est causa: quare ille intellectus est forma intellectui qui est in habitu postquam non erat: si ista dispositio non est receptio in intellectu qui est in habitu ad intellectum agentem. **Q**uid ergo est ista dispositio: quoniam si fuerit receptio continget ut generalitatem recipiat eternam et asseketur: et sic generalitatem fiet eternam: quod est impossibile. **E**t ideo videmus alpharabium in postremo cum creditur opinionem Alex. esse veram in generatione intellectus materialis: fuit necesse apud ipsum secundum hanc opinionem opinari quod intelligentia agens non est nisi causa agens nos tantum: hoc manifeste dixit in nichomachia. **E**t est contra suam opinionem in epistola de intellectu. **I**lle enim dixit esse possibile: ut intellectus materialis intelligat res abstractas: et est opinio auenpace. **I**ste igitur sunt quodones ponentibus intellectum materiale esse generalitatem: et quod finis est continuari cum abstractis. **E**t videmus et quod sequuntur ponentibus ipsam esse virtutem abstractam quodones non minus res istas quam si natura istius intellectus materialis est quod intelligat res abstractas: necesse est ut sit in futuro et in preterito sit intelligens eas. **E**xistat igitur quod sequitur hanc opinionem quod statim cum intellectus materialis continuatur nobiscum statim continuabit nobiscum intellectus agens: quod est impossibile: et contrarium ei quod homines ponunt. **S**ed a ista quod potest dissolui per istud quod ad posuimus. scilicet quod intellectus materialis non copulatur nobiscum per se: et primo quod non copulatur nobiscum nisi per suam copulationem cum formis imaginabilibus. **E**t cum ita sit possibile est dicere quod modus secundum quem copulatur nobiscum intellectus materialis est alius a modo secundum quem copulatur ipse cum intellectu agente. **E**t si est alius: tunc nulla est continuatio ordo. **E**t si idem: sed primo est in aliqua dispositione: et post in alia. **Q**uid igitur est illa dispositio? **S**i autem posuerimus quod intellectus materialis abstractus non habet naturam intelligendi res abstractas: tunc ambiguitas erit maior. **I**ste igitur sunt omnes quodones contingentes ponentibus quod perfectio humana est intelligere res abstractas. **E**t oportet nos et narrare sermones ex quibus existimamus nos consequi quod habemus naturam intelligendi in ultimo res abstractas. **I**sti enim sermones sunt valde oppositi illis: et forte per hoc poterimus videre veritatem. **C**um autem istius ambiguitatis et laboris est: quod nullum sermonem ab Ari. inuenimus in hac intentione: sed tamen Ari. permisit declarare hoc. **D**icamus igitur quod auenpace multum perscrutabitur in hac quodone: et laborauit declarando hanc continuationem esse possibilem in sua epistola quam vocauit: continuationis in intellectus cum homine: et in libro de anima. et in aliis multis libris videbatur quod ista questio non recessit ab eius cogitatione: neque per ipsius nutus vni oculi: et nos iam exposuimus illam epistolam secundum nostrum posse. hoc enim questum valde est diffinitum: et cum talis fuerit dispositio auenpace in hac quodone: quanto magis alteri? hoc minus: et verbum auenpace in hoc est firmiter aliorum: sed tamen occurrunt ei quodones quas narrauimus: et oportet nos narrare hic vias istius hominis: sed primo quod expositores dixerunt in hoc. **D**icamus igitur quod Themistius sustentat in hoc per locum a minori. **D**icit enim quod cum intellectus materialis habeat potentiam ad abstrahendum formas a materiis: et intelligendi eas: quanto magis habet in actu intelligendi ea que sunt primo denudata a materia. **E**t iste sermo autem fiet ita quod intellectus materialis est corruptibilis: aut non corruptibilis.

Suma et
epilogus
opinio
nis alex.

Quod illi op
pioni p
gens.

apdit rā
sionēquā
probat.

Decimo
ethi. c. 8.
9. 10.

Optothe.
3. de aia. c
51.

impugna
tio.

Liber Tertius

Ex h pzo bilis. s. separabilis aut non separabilis. Scdm autem op insonē dicētū qđ
 sufficiētia intells mālis est virtus in corpore ⁊ generatus: iste sermo erit sufficiēns
 ē. i. pba: quoquomodo non probabilis. Non enim sequitur vt illud qđ est visibile
 bilitatē. in se sit magis visibile apud nos. U. g. color ⁊ lumen solis. Color enim mi-
 n^o habet de intentione visibilitatis qđ sol: cum color non sit visibilis nisi p
 solē: s; nō possumus ita aspicere solem sicut colorē. Et hoc accidit visū p
a Ex eis pter mictionē materie. ¶ Si vero posuerim^o qđ intellectus mālis nō est ad
 phēdēti- mixtus māe: tunc ille sermo erit verus. s. qđ illud qđ est magis visibile: ma-
 b^o qđ nō sūt gis cōprehendit: qm̄ qđ cōprehēdit minus pfectum ex eis cōprehēdētib^o
 admixta a que sunt nō admixta materie: necesse est vt pprehēdat perfecti^o: ⁊ non
 māe qđ cō ecōtrario. sed si hoc est necessariū de natura eius ⁊ sba: cōtinget qđ p̄dicta
 phēditmi que ē. Qūo nō continuatur nobiscū in principio: vt statim qm̄ intellectus
 n^o pfectū materialis cōtinuat nobiscū. Si igit posuerimus qđ in postremo p̄tinuat
 necesse ē vt nobiscum non in primo debemus reddere cām. ¶ Alex. aut sustentatur in
 cōphēdat hoc quesito sup hoc qđ dico: et est qđ omne ens qđ generat qđ puenit ad
 pfecti^o: s; finem in generatione: et ad vltimā pfectionem: tunc pueniet ad complemē
 non p̄tio tum ⁊ ad finem in sua actione si fuerit ex entibus agētibus: aut in sua pas-
 2c. sione si fuerit ex entibus passi bilibus. Aut in vtroq; si fuerit vtriusq;. v. g.
 nō venit ad finē in actionē eius que est ambulare: nisi qm̄ venerit ad finem
 in generatiōe. Et qđ intellectus qui est in habitu est vnu entū gñabilū: ne-
 cesse est vt qm̄ venerit ad finē in gñatione veniat ad finē in sua actiōe: ⁊ qđ
 actiō eius est creare intellecta ⁊ intelligere ea: necesse est vt cū fuerit in vlti-
 ma pfectiōe: vt hēat has duas actiōnes pfecte: ⁊ pfectiō in creādo intelle-
 cta est facere oīa intellecta in potētia esse intellecta in actu: ⁊ p̄lemētū in
 intelligēdo est intelligere oīa abstracta ⁊ nō abstracta. Necesse igit est qđ
p̄tia rō qm̄ intellect^o qui ē in habitu venerit ad cōplēmētū in sua gñatiōe vt hēat
 alex. has duas actiōes. ¶ Et in hoc sunt qđnes nō pue. Non. n. est manifestū p
 se qđ complementum actionis eius que est intelligere: est intelligere res ab-
Scda rō. stractas: nisi hoc nomen quod est imaginari dicere de eis in reb^o mate-
 rialibus vniocce: sicut dicitur hoc nomen ambulare de imperfectiori ⁊ p
 fectiori. ¶ Et etiam quomodo attribuit actiō p̄pria intellectui agētī: que ē
 facere intellecta intellectui generabili ⁊ corruptibili. s. qđ est in habitu: nisi
 quis ponat qđ intellectus qui est in habitu sit intellectus agens cōpositi^o
 cū intellectu māli: vt dicit Themistius: aut ponat qđ forma postrema nō
 bis qua abstractimus intellecta: et intelligimus ea est composita ex intel-
 lectu qui est in habitu et intellectu agente: vt Alex. et Auēpace ponunt: si
Tertia rō cut nos reputamus etiam esse apparens ex sermone Aristō. ¶ Et si ē hoc
 posuissimus esse ita non contingeret ex complemento actionis eius: que ē
 creare intellecta: nisi complementum actionis eius: que est in intelligē-
 do ea: non intelligendo res abstractas: cum intelligere eas impossibile est
 vt attribuat generationi: aut fieri ab aliquo ente gñato. U. g. ab intel-
 lectu qui est in habitu nisi per accidens: et si non: tūc gñabile efficiet eter-
 num: sicut diximus. ¶ Et contingit etiam sermoni dicenti: qđ forma qua ex
Quar. rō trahimus intellecta est intellectus qui est in habitu compositus cum intel-
 lectu agente: magna questio. Eternum b enim non indiget in sua actiōe
 nō generali ⁊ corruptibili: quō igitur componitur eternum cū corruptibili
 ita qđ ex eis fiat vna actiō: sed post loquemur de hoc. Videtur em̄ qđ ista po-
 sitio est quasi principii ⁊ fundamentū ei^o qđ volum^o dicere de politate cō-
 tinuationis cū reb^o abstractis sicut Arist. s. positio qđ forma postrema nō
 bis qua extrahimus intellecta: ⁊ facimus ea per voluntatem nostram: est
 composita ex intellectu agente et intellectu qui est in habitu. hoc igitur vt
b hic vt
Cōnegat
qđ eternū i
digeat cor
ruptibili

Almus de sermone expositoy peripatheticoy in hunc finē esse posse. s. intel ad h vt ex
 ligere in postremo res abstractas. a **C**onēpace multū loqbat in hoc: et eis fiat
 maxie in epla quā appellauit p̄tinnationē intells cū hoie. Et illud sup qd vna actio
 sustētatus ē in hac q̄one: ē hoc. **P**rimo enim posuit q̄ intells speculati: Sed vide
 na sunt facta. **D**. posuit q̄ oē sc̄m hz q̄ditatem. **D**. posuit q̄ oē h̄ns q̄di
 tatē in intells inat^o ē extrahere illā quiditatē. Ex quib^o p̄cludit q̄ intells in 2. phi. t. 2.
 natus ē extrahere formas intellectoy: r̄ q̄ditates eoy: r̄ in h̄ p̄uenit cū ip̄o 26. et. 8:
 alpha. in li. de intellectu r̄ intellectu: et inde extraxit hoc auēpacer: et cum ph. 15. s. c.
 hoc p̄cludit q̄ intells inatus est extrahere formas intellectoy et q̄ditates 22. 7. me.
 eoy. **E**t iuit in hoc p̄ duas vias. quax vna est in epla. sc̄ba autē in li. de 31. r. 3. de
 aia. et sunt vicinātes se. in li. aūt de aia r̄ iūrit huic q̄ intellectis rerū nō aia. 18. d̄
 p̄tingit multitudo nisi p̄ multiplicationē formaz spūalium cum quib^o su itellu agē
 s̄linebunt inyno quoz indiuideo: r̄ p̄ hoc fuit intellectū eq̄ ap̄d me aliud terphātas
 q̄ intellectū eius apud te. **E**x quo p̄sequit h̄m quersionē oppositi q̄ omē matib^o.
 intellm nō h̄ns formā spūalē a qua sustētatur illud intellectū est vnū apud
 me r̄ apud te. **D**. p̄iungit huic q̄ q̄ditas intellecti r̄ forma eius nō hz for
 mā spūalē: neq̄ idiuidualē cui sustētatur: cū q̄ditas intellecti nō ē q̄ditas in
 diuidi singularis: neq̄ spūalis neq̄ corpalis. Intelm. n. declarū ē qd nō
 est indiuidū. **E**x q̄ p̄sequit vt intells sit inat^o intelligere q̄ditatē itelle
 cti: cuius intells est vn^o oib^o hoib^o: r̄ qd ē tale: ē s̄ba abstracta. **I**n li. ho
 de aia posuit primo q̄ quiditas intellecti h̄m q̄ est intellm si nō fuerit cō
 cessum nobis q̄ nō hz q̄ditatē: et q̄ non ē simplex s̄z cōposita: sicut dispō in
 omnibus quiditatibus factis: r̄ fuerit dictum q̄ q̄ditas illius intellecti s̄z
 q̄ est intellm hz ē q̄ditatē. s. intellm istius quiditatis: tūc iste intells etiaz
 erit innatus reuerti et extrahere illā q̄ditatē. **E**t si nō fuerit concessus r̄
 bis q̄ ista quiditas est simplex: r̄ qd ens ex ea est idem cū intellecto: cōtin
 get in ea quod contingit in primo: et est q̄ ē h̄cat q̄ditatē factā: necē ē tūc
 aut vt hoc procedat in infinitū: aut vt intells secei ibi. Sed impoē ē hoc
 procedere in infinitū: qz faceret quiditates et intells infinitos diuersos in
 specie esse. s. h̄m q̄ quidam eoy sunt magis liberati a materia q̄ quidā: ne
 cesse est vt intellectus secei. **E**t sed cū secabit tūc aut pueniet ad q̄ditatem
 que non habet quiditatem: aut ad aliqd habēs quiditatē. S̄z intellm non
 hz naturam extrahēdi illā: aut ad aliquid non h̄ns q̄ditatē: neq̄ ē q̄ditas
 sed impoē est inuenire q̄ditatē quā intellect^o non est inat^o: ē h̄ere a q̄dita
 te. Quoniam iste intellect^o tunc nō diceret intellectus nisi equiuoce: cū sit
 positum q̄ intellectus innatus est abstrahere q̄ditatē in eo q̄ est q̄ditas: h̄ns ē pu
 ra puatio **S**co de aia. t. cō. 130. Et. j. de aia. 90 r. 91. r. j. de ge. aia. iū. cā. j.
 b. Qd̄n ē q̄
 ditas nec
 q̄ditatem
 h̄ns ē pu
 ra puatio
 de aia. t. cō.
 130. Et. j.
 de aia. 90
 r. 91. r. j.
 de ge. aia
 iū. cā. j.

Liber Tertius

mē qđitas dicat de qđitatib⁹ rerū materialīū: 7 de qđitatib⁹ intellectuā ab-
 stractorū modo vniuoce: tūc ppō dicēs qđ intells nat⁹ est abstrahere qđita-
 tes in eo qđ sunt qđitates: erit vera: 7 sīr dicere qđ intellecta esse cōposita: 7
 idiui dua esse cōposita fuerit vniuocū: sī autē cquocū: tūc demōstratio non
 erit vera: qđo autē est valde difficile. Manifestū est em̄ p se qđ hoc nomē qđi-
 tas nō dī de eis pure vniuoce: neq; pure equoce. Utrū autē dicat multiplici-
 ter qđ est mediū indiget p̄sideratiōe. ¶ S; si cōcēsserim⁹ hoc dici vniuoce: 7
 hic cōtingit p̄dicta qđ: rest qđo corruptibile intelligit qđ nō est corruptibi-
 le sīm opinitōe dicētū qđ intells materialis est corruptibilis: 7 est opinitō
 Auēpace: aut qđo intelligit intellectuē noua: 7 qđ innatū est semp̄ intellige-
 re ea in futuro 7 in p̄terito sīm opinitōe dicētū qđ intells materialis nō est
 gñabilis neq; corruptibilis. ¶ Et etiā si posuerim⁹ qđ intelligere res abstra-
 ctas est in sōa 7 in nā intells mālis. Quare igit ista intellectu nō currit
 su intellectu nū mālis nobis: ita qđ hoc intelligere sit p̄ partium sciētiarū
 speculatiuarū: 7 erit vniū questioꝝ in scia speculatiua. ¶ Et Auēpace vī
 ambigere in hoc loco. D. d. in epla quā vocauit expeditiōis: qđ politas est
 duob⁹ modis: nālis: 7 diuina. i. qđ intellectio istius intells est de politate di-
 uina: nō de politate nāe. ¶ In epla autē p̄riuariōis. d. 7 cū p̄hus ascēderit
 alia ascēsiōe: cōsiderādo intellectu in q̄stū intells: tūc intelliget sōam
 abstractā. Et manifestū est ex hoc qđ intelligere intellm sīm illū: est p̄ scia-
 rū speculatiuarū. s. scia nālis: et hoc appuit ēt in illa p̄scrutatiōe ab eo. ¶ Et
 cum ita sīr nos oēs hoies qđ accidit nobis de ignorātia istius sciētie: aut
 erit quia adhuc non scimus ppōnes que inducūt nos ad hanc sciētiam:
 vt dicitur de multis artificijs que vident esse polita: s; sunt cōrum ignoran-
 taz. v. g. alchimie: aut hoc intelligere hoc acq̄rit per exercitiū 7 vsū in re-
 bus naturalibus: s; nō dī habem⁹ de exercitio et vsu tm̄ p qđ possum⁹ acq̄-
 rere hanc intellectuē: aut erit hoc p̄pter diminutiōe nre nāe naturalr.
 ¶ Si igitur hoc acciderit p̄pter diminutiōem in nā: tūc nos 7 oēs qđ inari
 sunt acq̄rere hanc sciām dicimur omnes equiuoce. Et si h̄ accidat p̄p̄ ignorā-
 tiam ppōnū inducentium in hanc sciām: tūc scia speculatiua nondū est p̄-
 secta. Et forte Auēpace dicit hoc esse inopinabile: s; non ipole. ¶ Et si hoc
 accidit p̄pter cōsuetudinē: tunc sermo erit propinquus sermoni dicenti
 qđ causa in hoc est ignorātia propōnū inducētū in hanc sciām: 7 oē hoc
 dī cū h̄ quod videtur esse remotū: s; nō ipole: nō igit pōt euadere ab illis
 questionibus p̄dictis. ¶ Iste igit oēs qđones sunt contingentes hunc qđi-
 to et sunt ita difficiles sicut tu vides: 7 opz nos dicere qđ apparuit nobis in
 hoc. ¶ Dicamus igit qđm intells existēs in nobis h; duas actiones sīm
 qđ attribuitur nobis. Quarum vna est de genere passiōis: 7 est intellige-
 re. Et alia in genere actionis: 7 est extrahere formas 7 denudare eas a ma-
 terijs: quod nihil est aliud nisi facere eas intellectas in actu postq̄ erant
 in potentia. Manifestum quoniam in voluntate nostra est cum habuerim⁹
 intellectum qui est in habitu intelligere quodcumq; intellectu volue-
 rim⁹ 7 extrahere quancūq; formā voluerim⁹. ¶ Et ista actio. s. creare intel-
 lecta 7 facere ea: est prior in nobis q̄ actio qđ est intelligere: sicut dicit alex.
 Et ideo dicit quod dignius est describere intellectum per hanc actionem:
 non per passiōem: cum in passiōe communicet ei aliud ex virtutibus anī
 malibus. ¶ Sed hoc est de opinitōe dicentium quod passio in eis nō dicit
 equiuoce. ¶ Et p̄pter istā actionē. s. extrahere qđcumq; intellm voluerimus
 et facere ipsum in actu postq̄ fuit in potentia: opinitus est Themisti⁹ qđ
 intellectus qui est in habitu est compositus ex intellm māli 7 agēte: 7 h̄ idē
 fecit Alex: credere qđ intellectus qui est in nobis: aut est cōposit⁹: aut quasi

Digressio
 nis p̄ q̄r-
 ta i q̄pōit
 opinio
 ner. 8 vī
 tia hoīs
 beatitudi-
 ne.
 hic cō. at
 tribuit ex
 tractionē
 cuiusq; for-
 me intellm
 i hitu. 7 sī
 oppositū
 d. 7 alex.
 supra.

cōpositi ex intellectu agēte: et ex eo q̄ est in habitu: cū opinet q̄ s̄ba est q̄ est in habitu d̄z eē alia a s̄ba intellect⁹ agētis. ¶ Et cū hec duo fundamēta sint posita. s. q̄ intellect⁹ q̄ est nobis h̄z duas actiones. s. cōprehēdere intellecta et facere ea. Intellecta aut̄ duob⁹ modis sūt in nobis: aut naturalr. et sunt prime p̄positiones quas nescim⁹ q̄n extiterūt: et vñ: aut q̄no. Aut volūtaria et sunt intellecta acq̄sita ex primis p̄positionib⁹. ¶ Et fuit declaratū q̄ necesse est vt intellecta habita a nobis naturalr sint ab aliquo q̄ est in se intellect⁹ liberat⁹ a materia: et est intellect⁹ agēs. ¶ Et cū hoc declaratū est necesse est vt intellecta habita a nobis a primis p̄positionib⁹ sint aliq̄d facti ex cōgregato ex p̄pōnib⁹ notis: et intellectu agēte. Ad em̄ possum⁹ dicere q̄ p̄pōnes nō h̄nt introitū in esse intellectōrū acq̄sitorū: neq̄ etiā possum⁹ dicere q̄ p̄pōnes q̄ p̄pōnes ip̄e sole sint agētes eas. Jā em̄ declaratū est agēs eē vñ aut eternū: vt intēdebat quidā antiquorū: et opinati sunt q̄ eas intēdebat Ari. p̄ intellectū agētē: et cū ita sit: necesse est vt intellect⁹ speculatiu⁹ sit aliq̄d gn̄atū ab intellectu agēte: et in primis p̄pōnib⁹. ¶ Et contingit q̄ iste modus intellectōrū sit volūtarie ecōuerso intellectis primis naturalibus. Et ois actio facta ex cōgregato duorū diuersorū: necesse est vt alteruz duorū illorū sit q̄si materia et instrumētū: et aliud sit quasi forma aut agēs. Intellect⁹ igit̄ q̄ est nobis cōponit ex intellectu q̄ est in habitu: et intellectu agēte. Aut ita q̄ p̄positiones sint quasi materia: et intellect⁹ agēs est quasi forma. Aut ita q̄ p̄positiones sint q̄si instrumētū: et intellect⁹ agēs est quasi efficiēs. dispō em̄ in hoc est cōsiliis. ¶ Sz si posuerim⁹ q̄ p̄pōnes sunt q̄si ins̄m: cōtingit vt actio eterna pueniat a duobus: quorū vnū est eternū: et aliud nō eternū. Aut ponat̄ q̄ ins̄m sit eternū: et sic intellecta speculatiua erūt eterna: et hoc etiā magis cōtingit si p̄tulerim⁹ eas p̄pōnes q̄si māz. Impossibile est em̄ vt aliq̄d gn̄abile et corruptibile sit mā eterni. Quō igit̄ poterim⁹ euadere ab hac q̄nō. ¶ Dicam⁹ igit̄ q̄ si hoc q̄d dicim⁹ q̄ necesse est q̄ p̄pōnes sint de intellectu agente: aut quasi materia: aut quasi ins̄m: si habet̄ ingressum in esse intellectōrū speculatiuorū nō fuit sermo necessarīe sequētie s̄m q̄ mā est mā: et ins̄m est ins̄m: s̄m q̄ necesse ē hoc esse proportiōē et dispōnē iter intel̄m agētē et p̄pōnes q̄ assimilant̄ māe: et ins̄m aliq̄d: nō q̄ est mā vera: aut ins̄m verū: tūc vñ nobis q̄ possum⁹ scire modū s̄m quē est intellect⁹ q̄ est in habitu q̄si māz s̄m agētis. Et cū iste modus fuerit posit⁹ nobis: forte facile poterim⁹ scire modū s̄m quē p̄tinuāt cū intellectis separabilib⁹. ¶ Dicam⁹ igit̄ sermo autē dicētis q̄ si conclusiones acquirunt a nobis ab intellectu agēte: et p̄pōnib⁹: necesse est vt p̄pōnes sint de intellectu agēte q̄si mā et verū ins̄m. Ille igit̄ sermo nō est necessarius: sed tñ necesse est illic esse respectū s̄m quē intellect⁹ q̄ est in habitu assimilet̄ materie: et intellect⁹ agēs assimilet̄ forme. ¶ Quid igit̄ est iste respect⁹ et ex quo accidit intellectui agēti habere hūc respectū cū intellectu q̄ est in habitu: cū vnus est eternus et alius gn̄abilis et corruptibilis. Oēs em̄ horū cōces dāt hūc respectū esse: et quasi cogit eos hoc: q̄ speculatiua sunt entia in nobis ex his duob⁹ intellectib⁹. s. q̄ est in habitu et intellectu agēte. ¶ Sz Alex. et oēs opinātes intellectū materialē esse gn̄abile et corruptibile: nō p̄nt red̄dere cām huius respectus. ¶ Ponētes aut̄ q̄ intellect⁹ operās est intellect⁹ q̄ est in habitu: cōtinget vt intellecta speculatiua sint eterna: et alia multa s̄m possibilia p̄ntia h̄c positioē. ¶ Nos aut̄ cū posuerim⁹ intellectū materialē esse eternū: et intellecta speculatiua esse gn̄abilia et corruptibilia eo modo quo diximus: et q̄ intellectus materialis cōprehēdit vtrūq̄. s. formas materiales et formas abstractas. Manifestū est q̄ s̄m intellectōrū speculatiuorū et intellect⁹ agētis s̄m hūc modū est idē et vnum. s. materialis. ¶ Et s̄m hūc

Intellecta duo
b⁹ modi s̄
sūt i nos
prio celi.
cō. 2. Et
2. me. cō.
primo.

Ois actio
facta ex
cōgregato
duorū di
uersorū
necesse ē
vt alterū
duorū sit
q̄si mā et
alterū q̄si
forma.
Cōsili. 2.
d̄ aia. 24.
Impole ē
vt aliq̄d
gn̄abile et
corrupti
bile sit mā
eterni.

currens cursu naturali: sed sunt aliquid qđ nō intendebatur: sicut digitus b Sextus
 ferrus et monstrū in creatura. b Et est etiā manifestū qđ cū posuerimus correla-
 intellectū materiale esse generabile et corruptibile: tunc nullam viam inue-
 niemus fm quā intellectus agens copuletur cum intellectu qui est in habi-
 tu copulatione propria. s. copulatione simili continuationi formari cum
 materijs. c Et cū ista cōtinuatio nō fuerit posita nulla erit diuersitas: in-
 ter cōparare ipsum ad hominē: et ad oia entia: nisi per diuersitatē sue actio-
 nis in eis. Et fm hūc modū respectus eius ad hominē nō erit nisi respec-
 ctu agētis ad hōiem: nō respectu forme: et cōtingit qđlibet Alpharabij quā
 d. in nichomachia. Fiducia em̄ in possibilitate cōtinuationis intellectus
 nobiscū est in declarādo qđ respectus eius ad hominē est respectus forme
 et agentis: non respectus agentis tantū. hoc igitur apparuit nobis in hoc
 quesito modo: et si post apparuerit nobis plus describemus.

Capitulum Octauum.

Munc autē de aia dicta recapitulātes: Dicam⁹ iterum:
 qđ oia ea q̄ sunt quodammodo est aia. Aut em̄ sensibilia
 que sunt: aut intelligibilia. Est autem scientia quidez
 scibilia quodammodo: sensus autem sensibilia.

A

Aia qđā
mō ē oia.

Congregamus igitur fm summā ea q̄ dicta sunt
 in aia. Dicamus igit qđ aia est quoquomō alia entia. Entia enim
 aut sunt intellecta: aut sensata. Scire vero res intellectas est secū-
 dum modum sentiendī rem sensatam.

Et cum declarātū est que sunt generavirtutum cōprehensuarū aie et
 qđ sunt duo modi. s. sensus et intellectus: oportet nos mō face-
 re vnam summam de anima: et dicere fm descriptionē qđ est quoquo modo
 oia entia. Oia enim entia aut sunt sensibilia: aut intelligibilia. Dispositio
 autē sensibiliū ad sensum est sicut dispositio intelligibiliū ad intellectū: et
 sensus ad sensatū. ergo contingit necessario vt anima sit entia omnia vno
 modo: et fm quos possibile est dicere animam esse omnia entia.

27

Dispo fēfī
 biliū ad sē
 suz ē sicut
 dispo itel
 ligibiliū
 ad itellz.
 36. 3. hu-
 ius. t. cō. 3
 B

Qualiter autē hoc sit opz inq̄rere. Secatur igit scia et sensus in
 res: q̄ quidē potētia est in ea que sunt potētia: que vero actu in ea
 que sunt actu: aie aut sensitium et quod scire potest: potētia hoc
 sunt: hoc quidē scibile: illud autē sensibile. Necesse autē est aut ipa:
 aut spēs esse. Ipsa quidē em̄ nō sunt: nō em̄ laps in anima est: s; spēs.
 Quare aia sicut man⁹ est. Nān⁹ em̄ est organū organoū:
 et intellectus spēs specierum: et sensus species sensibiliū.

Nō elaps
 in aia sed
 species.
 Nān⁹ est
 organum
 organoz
 Defensu f
 potētia et
 actu vid. 2
 8 aia. 53. 2
 55. De itel
 lectu poyē
 38/

Et sciendum est quō. Dicamus igitur qđ scire et sentire diuidū-
 tur fm diuisionē entū. Si igitur fuerit in potētia erūt potentia: si
 actu: actu intellectū et sensatum. Necesse est enim vt entia sint aut
 ista: aut forme. Et nō sunt iste. laps enim nō existit in aia: sed for-
 ma. Et id aia est quasi manus. Nān⁹ em̄ est instrumentum in-
 strumentis. Et intellectus forma formis: et sensus forma sensatis.

Cū declarauit qđ aia est quoquomō oia entia: incepit declarare illū mo-
 dū et d. Dicam⁹ igit qđ scire et c. i. qđ differētie entū quib⁹ diuidunt sunt ee-
 dē cū differētis aie: et sunt potētia et act⁹. Quēadmodū em̄ sensus et intelle-
 ctus aut sunt potētia aut actu: ita oē sensibile et intelligibile: aut est in potē-
 tia: aut in actu. Et cum ita sit si sentiēs fuerit in potētia: sensatū erit in po-

de h/c. 16.
 2. 18.

Res q̄m
dicit sūt ee
de ip̄e sūt
cedē i illo
mō s̄z quē
h̄nt eadē
d̄ctas.

etia: et si fuerit in actu sensati erit in actu. Et similiter est de intellectu cū intellectu: necesse est vt vere dicat q̄ illa pars aīe est illa pars entium. Res em̄ quarū differētie sunt cedē ipse sunt cedē in illo mō s̄m quē h̄nt eadē differētiās. Intellectus igitur est intellectū: et sensus est sensatum. ¶ **¶** d. d. necesse est em̄ r. c. i. qz nō sunt nisi dno modo: aut vt intellectus sit intellectū existēs extra aīam aut forma eius: et sicut sensus cū sensato: est impossibile ip̄sum ens sit intellm̄ aut sensatū. s. p̄ suā formā: suā mām: vt antiq̄ opinabatur: tunc. n. qn̄ lapidē intelligeret aīa esset lapis: et si lignū esset lignū. Remanēt igit vt illud qd̄ existit in aīa de entibus sit forma tm̄ nō mā. ¶ Et hoc intēdebat cū. d. lapis. n. non existit in aīa: s̄ tm̄ forma eius. ¶ **¶** d. narrat qd̄ ista est cā q̄re aīa recipit multas formas diuersas. vt manus que est instrumētū recipiēs oīa instrūta: et d. et ideo aīa est quasi manus r. c.

¶ **¶** Qm̄ autē: neqz res vlla est p̄ter magnitudinē: sicut videtur: sensibilia separata in sp̄ibus sensibilibus intelligibilia sunt. Et q̄ ab abstractione d̄nr. Et quecūqz sensibiliū habitus et passiones: et ob hoc neqz nō sentiēs nih̄l vt itiqz addiscet neqz intelliget. Et cū speculetur necesse simul ph̄tasma aliqd̄ speculari. Ph̄tasmata em̄ sicut sensibilia sunt p̄ter q̄ sunt sine materia. Est autē ph̄tasia alterū a dictione et negatione. Cōpositio em̄ intellectū est verū aut falsum. Primi autem intellectus quō different vt nō ph̄tasmata sint. Aut neqz hi ph̄tasmata: sed nō sine ph̄tasmatibus.

¶ Et quia secundū q̄ existimatur magnitudo esse sensibilia esse sensibiliū: et est species sensibilium singulariter. Intelligibilia autē sunt que dicuntur modo velocis. Res autem existentes in sensibilibus sunt s̄m modum habitus et passionis. Et ideo qui nihil sentit nihil addiscit: et nihil intelligit. Si igitur viderit necessario videt imagines aliquas. Imagines em̄ similes sunt sensibilibus sed sine materia. Imago enim aliud est ab affirmatione et negatione. Fides enim et nō fides inueniuntur per cōpōnem quarumdam creditionū cū quibusdam. Prime autē creditiones per quid distinguuntur ita q̄ nō sunt imagines. Iste enim et si non sint imagines: tamen non fiunt sine imaginibus.

39 ¶ **¶** Et qz s̄m q̄ existimatur q̄ corpus qd̄ est vltus genus rerū sensibiliū existit in ipsis sensibilibus: et est vltus forma sensibilibus s̄m q̄ intellectus distinguit et abstrahit eam a sensibilibus. ¶ **¶** d. d. intelligibilia sunt r. c. i. r. cū corpus quod est vniuersalius intelligibiliū abstrahitur ab intellectu: s̄ est existens in rebus sensibilibus: necesse est vt forme sint existentes in intellectu s̄m velocitate et rē velocis trāsmutationis nō fixā: q̄ ille eadem forme sint exītes extra aīam in rebus sensibilibus s̄m q̄ habitus existit in h̄nt habitū: et res fixa in re patiente. ¶ **¶** d. d. et ideo qui nihil sentit nihil addiscit. i. et qz intentio intellecta: eadē est cū re quā sensus cōprehēdit in sensato: necesse est vt qui nihil sentit nihil addiscat s̄m cognitionem et distinctionem p̄ intellm̄. ¶ **¶** d. si igitur viderit r. c. i. et ista eadē est: quare intellm̄ qd̄ est in nobis cū viderit aliqd̄ aut viderit aliqua et intellexerit: ipse nō intelligit ipsum nisi cōiunctū cum sua imagine. Imagines enim sunt aliqua sensibilia intellectui: et sunt ei loco sensibiliū apud absentia sensibiliū: s̄ sunt sensibilia nō materialia. ¶ **¶** d. d. imago em̄ aliud est r. c. i. et dicitur q̄ imagines sunt de genere rerū sensibiliū: et nō sunt intellectus: quia intellectus habet

ppriã affirmationē z negationē. Affirmatio autē z negatio est aliud ab imaginatio: fides autē z incredulitas existētes in intellectu nō a sensu s; a rōne sūt fm cōpositionē creditionū habitariū a sensu adinuicem. ¶ Et. d. hoc qz est dubiū de ppositionibus nālibus q̄s nescimus vñ veniāt aut qñ: vtrū sint pueniētes a sensu: aut nō. Et vñ forte nō pueniūt a sensu sicut multe cōclusiones. ¶ D. d. p. vñ autē creditiones per qd distinguunt. i. vñ mihi vñ: qd pōt aliq̄s dicere q̄ p̄ime p̄pōnes distinguunt a sensibilibus z nō indiget eis oino: z iō sunt alie ab imaginatio: ne. p̄ime em̄ p̄pōsitiones z si cōcesserimus q̄ nō sunt imaginatio: tñ vidētur esse cū imaginatione: z hoc ostendit eas indigere sensu. ¶ Et hic est completus sermo de rationali.

Utrū p̄me
ppōsitis
a sensu.

Capitulum Nonum.

Quoniam autē aialium anima fm duas diffinita est potētias: discretio quod intellectue opus est z sensus, z adhuc in mouendo fm locū motus. De sensu quidem z intellectu determinata sint tanta. De mouen-

te autem quid forte sit anime speculandum est: vtrū vna quedam pars ipsius sit separabilis: aut magnitudine: aut ratione: aut omnis aia. z si pars aliqua sit vtrum propria sit p̄ter cōsuetas dici z dictas: aut harum vna aliqua sit.

¶ Quoniam anime animalium diffiniuntur per duas virtutes. Quarū vna est distinguēs quod est ad actionem sensus z intellectus. Et alia ad modum localem. Et tam distingimus sermonem de sensu et intellectu: et modo oportet loqui in motore: quid sit de anima: et vtrum sit pars vna eius distincta per magnitudinem: aut per diffinitionem: aut est tota anima. et si est pars eius: vtrum est aliud quod proprium aliud a rebus assuetis dici: aut ista dicta non sunt aliquid istorum.

Cum cōpleuit sermonem de virtutibus distinguētib; reuersus est ad sermonē de virtute motiua in loco: z incepit dare causam quare incepit loqui de hac virtute. ¶ Et. d. qz sic aialium r. i. z qz antiq̄ assue- ti sunt diffinire aias aialium duabus virtutibus: quarū vna est cōprehensua distinctiua: alia autē motiua in loco. z iam determinauimus sermonem de virtute distinctiua per hoc qd diximus de virtute sensus z intellectus: opz nos modo dicere de motore in loco qd sit de anima. ¶ D. d. vtrū est ps r. i. z quodamodū est etiā de hac virtute: vtrū sit pars aie: aut tota aia. z si est pars aie: vtrū est separata ab alijs in quiditate z loco: z multi antiqui opinabatur: aut tñ differt in quiditate z diffinitione. ¶ D. d. z si est pars eius r. i. z si ista virtus est pars anime vtruz est pars earum partium que dicte sunt ab antiquis: aut nō est aliqua illarum: sed alia.

40
Uide p̄mo
de aia. 19.
B
Q̄ista ē
mora fuit
i. d. aia. 90
z i hoc ser
tio. t. com.
primi.

¶ Habet autem et dubitationem mox quomodo oportet partes anime dicere: et quot. Modo enim quodam infinite videtur: et non solum quas quidam dicunt determinantes rationali: irascibile: et appetitiuam. Hi autē rationē hñt et irrōnabile. Scdm em̄ differētias per q̄s separāt has: z alie vident partes maiorem differentiam hñt habentes de quibus et nunc dictum est. Et vegetatiua que z plantis inest: z omnibus animalibus: z sensi-

¶ Nō qdā
aie p̄tes
iffi
nite esse
videntur.

tam precipit aut prosequit: aut fugere. Puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile: non subet autem timere: sed cor mouetur. si autem delectabile aliqua altera pars.

¶ Sed illud quod mouet non est pars cogitativa: neq; illa que dicitur intellectus. Pars enim cogitativa non videt illud quod facit: neq; dicit aliquid in fugito: neq; in quesito. Motus enim semper inuenitur aut in fugiente: aut in querente: neq; est etiam ex eis que quando viderint rem talem mittent ad querendum aut fugiendum. Et multotiens opinamur aliquid esse delectabile aut timorofum: et non mittimus ad timorem. Cor autem mouetur quando aliud membrum delectatur.

¶ Potest intelligi per partem cogitativam intellectus speculativus: et per partem que dicitur intellectus: intellectus operativus. Et ideo. d. pars enim cogitativa non videt zc. i. pars speculativa non considerat de rebus operativis: neq; de aliqua re vtili quesita: neq; de aliqua re nocente fugita: motus autem in loco non inuenitur nisi aut in querente: aut in fugiente.

¶ D. d. neq; est etiam ex eis zc. i. neq; est etiam pars intellectus qui innatus est considerare in quesito z fugito: z excitat membrum mobile ad motum ad rem delectabilem: aut membrum mobile in timore ad motum: vt accidit nobis quando imaginamur aliquid delectabile aut timorofum: q; membrum proprium illi delectabili mouetur in nobis: et cor constringitur tunc ex illo timoroso: z intellectus nihil videt ex hoc: sed videmus ipsum moueri ex illo timoroso: aut ad aliud delectabile. ¶ Et hoc intendebat cum dixit: cor autem zc. ita cecidit in scriptura. ¶ Et forte diminuitur ex ea tantum q; intentio esset ista: scilicet cor autem mouetur ex timore aut ex delectatione quando aliud membrum delectatur: z demonstrat hoc q; inuenimus in alia translatione. scilicet multotiens cogitat intellectus in aliquo timoroso: aut in aliquo delectabili: sed nō ppter hoc erit timor aut delectatio. Cor autem mouetur motu timoris: sed non ex intellectu: et cum cogitauerit in aliquo delectabili: tunc membrum aliud a corde mouetur motu delectationis.

¶ Amplius z precipiente intellectu z dicente intelligentia fugere aliquid aut prosequi non mouetur. Sed s̄m concupiscentiam agit vt incontinens. Et totaliter autem videmus quoniam habens medicatiuam non medetur: tanq; alterius quidem sit proprium agere s̄m scientiam: sed non scientie.

¶ Et cum intellectus miserit: z cognitio affirmauerit fugere aliquid: aut querere aliquid non mouebitur: sed facit illud qd conuenit delectationi. s. q; non potest se retinere. Et vniuersaliter videmus habentem artem medicine non sanare: quia aliud est principale actionum: que fiunt per cognitionem.

¶ Et videmus etiam q; intellectus multotiens mittit ad querendum aliquid aut fugiendum: sed tamen hō nō mouetur ab eo qd affirmat intellectus: sed ex eo quando conuenit delectationi: vt accidit viro voluptuoso qui non refrenat se vt deberet. ¶ D. d. z vniuersaliter zc. i. z vniuersaliter videmus multotiens q; multi scientes aliquam artē nō agūt per illā artē: sicut videm⁹ multos medicos: q; nō curāt se cū infirmant. z hoc nō est nisi q; ali⁹

46
38.2. me.
tex. cō. 3.

47

Liber Tertius

motor est principalis actionis illarū actionum que agūtur per cognitio-
nem ⁊ artem: ⁊ si non: contingeret vt omne habēs cognitionē alicuius ope-
rationis non ageret nisi illam rem quam scit.

Capitulum decimum.

Appetit⁹
⁊ intellect⁹
videntur
esse duo
mouētia.

A vero neq; appetit⁹ h̄mōi motus dñs est. Absti-
nētes em̄ appetētes ⁊ ꝑcupiscentes nō operant:
quoz h̄nt appetitū: s; sequunt intellectum. **C**u-
dentur autem duo hec mouētia: aut appetitus:
aut intellectus. Si quis ph̄tasiā posuerit sicut
intelligētā quādā. Multa em̄ p̄ter sciam sequun-
tur phantasia. Et in alijs aialibus non intelligentia neq; rō est
sed phantasia. Ultra; ergo motiua s̄m locū intellect⁹ ⁊ appetit⁹.
Priūcipalitas igitur in hoc motu nō est cognitionis neq; etiā
desiderij. Eremitē. n. desiderāt ⁊ ꝑcupiscūt: s; non agunt ea ad q̄
mouētur p̄ desiderij: q; ꝑsequuntur intellm̄. Appet igit q̄ illud
qđ facit motū est hec duo: desiderij. s. ⁊ intells. Et si aliqs̄ posue-
rit q̄ imaginatio est filis desiderio. In plurib⁹ em̄ reb⁹ consequi-
mur imaginationē sine cognitione. Alia em̄ aialia nō h̄nt existi-
mationē neq; cognitionem: sed imaginationem. Hęc igit duo. s.
desiderium ⁊ intellectus sunt mouētia de loco in locum.

48

Quod igitur dominat in isto motu ⁊ appropriat ei nō est cognitio: cū
multoties moueamur a desiderio: s; intellectus videat nos non
debere moueri. Neq; etiā qđ dominat in isto motu est desiderij: q; multi
hoies desiderāt: s; nō ꝑsequunt desiderij: s; intellectū. **E**t cū declarauit
q̄ mot⁹ localis impole est attribui alteri istarū virtutū singl. ⁊ appet etiā
q̄ vtraz illarū h; introitū in mouēdo: mot⁹ em̄ nō fit sine desiderio: neq;
sine intellectu aut imaginatione. **D.**d. apparet ⁊ c. i. apparet igit ex hoc qđ
diximus: q̄ agens motū est duo: intellectus. s. ⁊ desiderij: aut imaginatio
que est similis desiderio. In pluribus enim rebus mouemur ab imagina-
tione sine aliqua cogitatione sicut aialia mouentur. Alia em̄ aialia nō ha-
bēt cogitationē: s; in loco cogitationis habēt imaginationē. Iste igit due
virtutes sunt mouētes de loco in locū. s. intellectus aut imaginatio.

f

Intellect⁹ practicus differt a speculati-
uo fine. **U**ltimū i
intēione
est princ-
pium in
actione.
Idem. 2.
ph. 89.

Intellectus autē qui p̄pter aliqd̄ ratiōatur: ⁊ qui practicus
est: differt autem a speculatiuo fine. Et appetitus oīs p̄pter ali-
quid est. Cuius enim appetitus hoc principium practici intelle-
ctus. **U**ltimum autem principium actionis est. **Q**uare ratiōabil-
liter hec duo videntur mouētia appetitus ⁊ intelligentia practi-
ca. **A**ppetibile enim mouet. Et propter hoc intelligentia mouet.
quia principium huius est appetibile.

Et intellectus operatiuus: ⁊ est cogitās in re: differt a specula-
tuo in p̄fectione. **S**imē em̄ desiderij est desiderij ad aliqd̄. **D**esi-
derij em̄ non est principij intellectus speculatiui: sed ille alius
est principium intellectus. Et ideo necessario apparet q̄ hec duo
sunt mouētia. s. desiderij ⁊ cogitatio apud actionē: desiderij
enim mouet: et ideo cogitatio mouet quia est desideratiua.

¶ D. et

Quod intellectus per quem agit: et cogitatus: operatus differt a speculativo in perfectione et fine. finis enim speculativus est scire tantum: operativus finis in autem operari. **Q**uod dicitur omne desiderium et cetera. et quod omne desiderium est desiderium intellectus ratiuum: sed illud desiderium mouet intellectus: et tunc desiderabit intellexit. **U**t scire: et cum desiderauerit tunc mouebitur homo. scilicet a virtute desideratiua que tantum scire est intellectus aut imaginatio. **Q**uod dicitur ideo necessario et cetera. et quod principium tunc vero motus est ex desiderio: apparet quod hec duo mouent hominem. scilicet desiderium operari. **U**t et consensus qui sunt erga operationem secundum hunc modum. scilicet quod faciens desiderat de. 2. me. rare et mouere quod est intellectus idem sunt: sed est mouens quia facit desiderare rem. **E**t hoc intendebat cum dicitur desideratum enim et cetera. desideratum est. 3. et hoc enim quia ipsum est quod mouetur ad rem quam comprehendit: et est intellectus operans aut imaginatio: et intellectus quam comprehendit aliquid desiderabit per scientiam: et mouebit per desiderium. necesse est ut ipse intellectus sit mouens secundum quod est desiderans: non secundum quod est comprehendens: neque secundum quod desiderium est alia virtus ab intellectu: que est etiam mouens secundum quod ipse declarat. **E**t hoc quod ipse dicitur de intellectu operatio intelligendum est de imaginatioe. aialia enim vniuersaliter mouentur ab imaginatioe: si igitur forma fuerit imaginata ex cognitione: tunc motus attribuetur intellectui operatiuo: et si non fuerit ex cogitatione: tunc attribuetur ipsi virtuti imaginatiue.

Et phantasia cum moueat non mouet sine appetitu. **U**nus igitur mouens primo quod appetibile. Si enim duo intellectus et appetitus mouerent secundum communem utriusque aliquam speciem mouerent. **N**unc autem intellectus non videtur mouens sine appetitu. **V**oluntas enim appetitus est: cum autem secundum rationem mouetur et secundum voluntatem mouetur. **A**ppetitus autem mouet preter rationem. **C**oncupiscentia quidem enim appetitus quoddam est.

Et principium huius erit in tempore in quo mouetur imaginatio. **N**ullus igitur motus erit extra desiderium. **M**otor igitur est vnus scilicet desiderans. **N**on mouens enim si esset duo. scilicet intellectus et desiderium. tunc mouerentur modo cetera. **M**odo autem intellectus non videtur mouere post desiderium. **V**oluntas enim et desiderium quando mouentur in cogitatione: tunc voluntas mouet: et desiderium mouet motu qui non intrat cogitationem. **A**ppetitus autem est aliquod desiderium.

Quod est principium huius motus qui est ex re desiderata erit in tempore in quo imaginatio mouetur a re desiderata sine appetitu. **I**maginatio enim primo comprehendit desideratum. scilicet patitur ab eo secundum comprehensionem: et cum comprehendit ipsum forte desiderabit: et cum desiderauerit et non erit illi aliquid desiderium contrarium: neque alia virtus anime contraria. tunc mouebit animal in loco ad illud desideratum. **Q**uod dicitur motor igitur est vnus. scilicet motor igitur qui est desideratum: quod est vnus continget ut illud quod mouetur ab ea quod est mouens animal. scilicet virtus desideratiua sit vna etiam: hoc est aut intellectus aut imaginatio: secundum quod vtriusque est desiderans. et si mouens animal esset duo. scilicet intellectus per se: et virtus desideratiua per se: secundum quod sunt diuersa: tunc motus animal non puerit ab eis nisi accidentaliter. scilicet per naturam eorum istis duabus virtutibus que esset alia ab vtraque illarum. **Q**uod dicitur modo autem intellectus et cetera. et si ita esset contingeret ut intellectus per se moueret animal: et etiam desiderium per se: et non est ita. **I**ntellectus enim non videtur mouere nisi voluntarie: sicut imaginatio non videtur mouere sine desiderio. **E**t differentia inter voluntatem et desiderium.

Quod est principium huius motus qui est ex re desiderata erit in tempore in quo imaginatio mouetur a re desiderata sine appetitu. **I**maginatio enim primo comprehendit desideratum. scilicet patitur ab eo secundum comprehensionem: et cum comprehendit ipsum forte desiderabit: et cum desiderauerit et non erit illi aliquid desiderium contrarium: neque alia virtus anime contraria. tunc mouebit animal in loco ad illud desideratum. **Q**uod dicitur motor igitur est vnus. scilicet motor igitur qui est desideratum: quod est vnus continget ut illud quod mouetur ab ea quod est mouens animal. scilicet virtus desideratiua sit vna etiam: hoc est aut intellectus aut imaginatio: secundum quod vtriusque est desiderans. et si mouens animal esset duo. scilicet intellectus per se: et virtus desideratiua per se: secundum quod sunt diuersa: tunc motus animal non puerit ab eis nisi accidentaliter. scilicet per naturam eorum istis duabus virtutibus que esset alia ab vtraque illarum. **Q**uod dicitur modo autem intellectus et cetera. et si ita esset contingeret ut intellectus per se moueret animal: et etiam desiderium per se: et non est ita. **I**ntellectus enim non videtur mouere nisi voluntarie: sicut imaginatio non videtur mouere sine desiderio. **E**t differentia inter voluntatem et desiderium.

Quod est principium huius motus qui est ex re desiderata erit in tempore in quo imaginatio mouetur a re desiderata sine appetitu. **I**maginatio enim primo comprehendit desideratum. scilicet patitur ab eo secundum comprehensionem: et cum comprehendit ipsum forte desiderabit: et cum desiderauerit et non erit illi aliquid desiderium contrarium: neque alia virtus anime contraria. tunc mouebit animal in loco ad illud desideratum. **Q**uod dicitur motor igitur est vnus. scilicet motor igitur qui est desideratum: quod est vnus continget ut illud quod mouetur ab ea quod est mouens animal. scilicet virtus desideratiua sit vna etiam: hoc est aut intellectus aut imaginatio: secundum quod vtriusque est desiderans. et si mouens animal esset duo. scilicet intellectus per se: et virtus desideratiua per se: secundum quod sunt diuersa: tunc motus animal non puerit ab eis nisi accidentaliter. scilicet per naturam eorum istis duabus virtutibus que esset alia ab vtraque illarum. **Q**uod dicitur modo autem intellectus et cetera. et si ita esset contingeret ut intellectus per se moueret animal: et etiam desiderium per se: et non est ita. **I**ntellectus enim non videtur mouere nisi voluntarie: sicut imaginatio non videtur mouere sine desiderio. **E**t differentia inter voluntatem et desiderium.

Cōmē. auer. super anima.

Liber Tertius

Dia iter
volūtatē
appetitū.

deris est: qz qñ voluntas z desideris mouet: tunc volūtas mouet fm cogitationem: desiderium aut mouet nō fm cogitationē. ¶ **W. d.** z desideris est ali qd appetitus ita cecidit in scriptura z est falsum: z dz legi. z appetitus est ali qd desideris. i. q pars aīe desideras est moues vniuersalr. Si igit desiderauerit p cogitationē dicit volūtas: z si fuerit sine cogitatione dicitur appetitus. Et demōstrat hunc errorem alia translatio in qua dicitur: appetitus autem mouet sine cogitatione: qz appetitus est motus desiderij.

In intellectū
pncipiorū
rectus est.
Bonū vēr
aut appa
rēs est ap
petitū ob
iectum.

¶ **I**n intellectus quidem omnis principiorum rectus est. Appetitus autem z phantasia recta z non recta. Unde semper quidem mouet appetibile. Sed hoc est bonum: aut apparens bonum. Non autem omne: sed actuale bonum. Actuale enim est contingens et aliter se habere.

¶ **O**mnis igitur intellectus est rectus. Appetitus autem z imaginatio quandoq; sunt recti: z quandoq; non. Et id pars appetitus mouet semper: sed hoc aut erit bonum: aut existimabitur esse bonum: z non in omnibus. illud em actuale est laudabile: z actuale est illud quod possibile est vt habeat rem alio modo.

151

¶ **W. d.** z oīs actio ex intellectu est recta: actiones aut que fiunt ex appetitu z imaginatione qñq; sunt recte: qñq; non. Et ideo pars appetitiua mouet sp: qz mouet ad rectū: z nō rectū. Intellectus autem non mouet nisi ad rectum tm: z ideo non mouet semper. ¶ **W. d.** sed hoc aut est bonum z c. sed hoc erga quod mouet virtus appetitiua: aut est bonum: aut existimatur esse bonum

Bonū qd
sp ē actua
le ē lauda
bile. oppo
situm. 5.
eth. ca.
16.

¶ **I** sed non est. Et hoc bonum ad quod mouetur ista virtus non est bonum cōmune oibus. Illud enim bonum qd est in actu semper est laudabile simplr. ¶ **E**t hoc intēdebat cū. d. 5. nō in oibus. illud em actuale est laudabile. i. a illud bonū existēs in omnibus. illud em bonū qd semper est actuale est laudabile. ¶ **W. d.** z actuale est illud qd possibile est z c. i. z bonum qd est pura actio est bonū qd mouet alio modo a modo fm quē mouent ista bona: que quandoq; sunt potentia: qñq; actu. ¶ **E**t potest intelligi per hoc quod. d. sed non in omnibus. i. z bonū ad quod mouet ista virtus: non est bonum secundum totum. i. semper z simplr. illud. n. bonū quod est actū ponitur esse laudabile. ¶ **U**el atr: s; nō in oibus. i. s; bonū qd comprehendit ista virtus nō est bonū existēs laudabile ab oibus: sed bonum intellectui: operationi est laudabile apud illam virtutē: z bonū qd pōt inueniri alio modo ab eo fm quē est bonū. Bonū autē cōe oibus est bonū purum. ¶ **E**t intentio in istis est propinqua: z quasi ista postrema videtur conuenientior.

¶ **Q**uidem igitur huiusmodi potentia anime mouet que vocatur appetitus manifestum est. Diuidentibus autem anime partes: si secundum potentias diuidant z separent valde multe fiūt. Vegetabile: sensibile: appetitiuum: intellectiuum: consiliatiuum. Hec em plus differunt abinuicem: q̄ concupiscibile z irascibile. ¶ **I**am igitur apparuit q talis virtus anime mouet: z est que dicitur appetitiua. Et diuidentes animam si diuidunt eam secundum virtutes: tunc inueniunt multas partes valde scilicet nutritiuam: z sensibilem: z intelligentem: z cogitatuam: z desideratiuam. Ista enim distincta sunt abinuicem: et magis desideratiua z similiter irascibilis.

Idest. iam apparuit ex hoc sermone q̄ talis virt^o virtutū aīe q̄ cōprehēdit rem et desiderat ipsam est virt^o mouēs aīa: et est q̄ dicit appetitua. et illi q̄ solēt diuidere aīam in tres aut in duas ptes: oportebat eos si itēdebat diuidere illā s̄m virtutes hōdas: diuidere eas in ples ptes: cū ples ptesant partes illis trib^o. U. g. nutritiua: sensibile: intelligibile: et cogitativa.

Quonia autem appetitus sunt contrarij adinuicem: hoc asit accidit cum ratio et concupiscencie contrarie fuerint. Sunt autē in ipsis temporis sensum habentibus. Intellectus quidem enim propter futurū retrahere iubet: cōcupiscētia autē pp ipsum iam. Videtur em̄ quod iam delectabile: et simpliciter delectabile: et bonum simpliciter: propterea q̄ non videtur quod futurum.

Et propter diuersitatem appetitus contrariantur sibi adinuicem: et hoc accidit quando modi appetitus sunt oppositi: et non erit nisi habēti sensum per tempus. Et intellectus coget nos ad prohibendum propter rem futuram. Et appetitus propter rem presentis voluptatis. Existimatur enim q̄ res presentis voluptatis est voluptas simpliciter: quia non aspicit rem futuram.

Potest intelligi et pp diuersitatē appetitū: q̄ sunt in aīa concupiscibili cōtradictōri sibi in motu adinuicē. **U**el aliter. i. et pp diuersitatē appetit^o aīe cōcupiscibilis ab intellectu cōtradictōri sibi adinuicē: et hoc est manifestus. D. d. et accidit hoc et c. i. et hoc accidit in eadē re qm̄ modi appetitus in ea fuerint oppositi: et iste modus cōtrarietatis non inuenit nisi in aīa q̄ cōprehēdit tēpus: q̄ cōprehēdit aliquid ex re presentis tēpore: q̄ illud q̄ est ex ea in futuro. U. g. q̄ in eadē re iudicare: q̄ modo est voluptabile et in futuro cōtristabile. D. d. et intellectus coget ad prohibendū: et intendebat demonstrare diuersitatē duorū modorū in appetitū. s. appetitū intellectus: et appetitū anime cōcupiscibilis. Anima enim concupiscibilis mouet ad rem que est in actu voluptuosa: anima autē rationalis multoties prohibet: et hoc propter nocuentū futurū. Verbi gratia coitus et crapula. De inde dicit existimatur igitur, et c. i. multi igitur existimāt q̄ res presentis voluptatis est voluptuosa simpliciter: et nunq̄ cōtristabilis: quia virtus concupiscibilis non inspicit cōtristationem, contingentē in futuro.

Specie quidem igitur vnum erit mouens appetibile aut appetituum. Primum autem omnium appetibile: hoc enim mouet: cum non mouetur: eo q̄ sit intellectuum: aut imaginarium: nullo modo autem plura mouentia. Quoniam autem tria sunt: vnum quidem mouens: scdm̄ autem quo mouet: et tertium quod mouetur. Mouens autem duplex: aliud quidem immobile: aliud autem mouens et quod mouetur. Est autem immobile actuale bonum. Mouens autem: et quod mouetur appetituum. Mouetur em̄ quod mouetur s̄m q̄ appetit: et appetitus actus aut motus quidam est. Quod autem mouetur animal est: quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeum est. Unde in communibus corporis et anime operibus considerandum de ipsis.

Et mouens est appetitum secundū q̄ est appetitum. Appetitum enim precedit alia. Hoc enim mouet et non mouetur: quia

55

L

Aīa cōcupiscibilis mouet ad rem q̄ est actu voluptuosa: s̄ rationalis multoties prohibet.

Q 2

Liber Tertius

mouet imaginationem: et intellectum. Mouentia autem sunt multa in numero: quia res per quas fit motus sunt tres. Quarum una est motor: et alia res per quam mouetur: et tertia motus. Et motor est duobus modis: iste autem est non mobilis: ille vero est mobilis. Non mobilis autem est bonum intellectum. Motor autem et motus est appetituum. Mouet enim illud quod mouetur secundum quod est appetituum: quia appetitus est aliquis motus scilicet qui fit per intellectum. Et quod mouetur est animal: et instrumentum mouens est appetitus: et ista sunt corporalia: et ideo quae tendunt in actionibus communibus anime et corpori.

54

Ex hys ¶ Id est. et primus motor in hoc motu est res appetita scilicet quae est appetita. obiectum in Res enim appetita precedit alia mouentia animal in hoc motu: quia ista mente mouet et non mouetur. et ista est dispositio a primi motoris. Deinde dicit vere vref quia mouet imaginationem et intellectum. id est est motor quia mouet imaginationem quando appetitus fuerit partis imaginatiue: aut intellectum: si 12. meta. appetitus fuerit istius partis anime. Deinde dicit mouentia autem sunt c. 36. mota in numero. id est mouentia autem quibus fit iste motus sunt plura vno. a Dispōs Deinde dicit quia res per quas fit motus etc. id est cuius contingit ut motor sit mi motor plures vno: propter hoc quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus ris est vt scilicet quod omnis motus fit per tres res. scilicet quarum una est motor qui non mouetur et alia illud per quod mouetur: et hoc est motor et motus: tertia autem est motor non mouetur et non motor. D. d. et motor est duobus modis etc. id est declaratum fuit illic tur. Idem quod motor est duobus modis. scilicet motor non motus: et iste est primus: et motor qui mouetur: et hoc est per quod mouetur primus motor. D. demonstrat quid 8. ph. 42. est vniuersum quod istorum trium in hoc motu: et d. non motus autem est bonum intellectum etc. id est illud autem quod est in hoc motu mouens non motus est bonus intellectus quod comprehendit anima appetitiua. Motor autem et motus est res appetitiua. id est corporis membrum in quo est ista pars anime: appetitus autem est motus: quia est a re appetita per intellectum in actu: et forte hoc intendebat cum dicit quia appetitus est motus. scilicet qui est in actu. id est appetitus qui est a re appetita in actu. ¶ Vel aliter. id est appetitus qui est appetitus in actu: motus autem et non motor qui est tertia res in hoc motu est animal. D. d. et instrumentum est appetitus etc. id est quia illud per quod mouetur primus motor: necesse est vt sit corpus cum sit motus: vt declaratum est in vniuersalibus sermonibus: et appetitus hoc est illud per quod mouetur primus motor. ergo res appetitiua per quam mouetur animal est corpus: et appetitus est forma eius. Et ideo oportet querere ea per que fit iste motus: vbi loquitur de actionibus communibus anime et corpori. id est in parte scientie naturalis in qua loquitur de istis actionibus communibus: vt in somno et vigilia: et ipse locutus fuit de hoc in tractatu quem fecit de motu animalium. Sed iste tractatus non venit ad nos: sed quod transferrebatur ad nos fuit modicum de abbreviatione Nicolai.

8. ph. 35.

¶ Nunc autem vt in summa dicatur mouens organice vbi principium et finis idem velut gyglismus: siue in circulatione. Hoc enim gibbosum et concavum. Hoc quidem finis. Illud vero principium. Unde aliud quidem quiescit. aliud quidem mouetur. Relatione quidem altera entia: magnitudine vero inseparabilia. Omnia enim pulsu et tractu mouentur: propter quod oportet sicut in circulo manere aliquod: et hinc incipere motum.

Et dico modo vniuersaliter: q̄ corpus mouetur motu consimilitudinis. Abi enim est principium: illic etiam est finis: sicut motus gyriatus. In hoc enim inuenitur gibbositas et concavitas: illud autem finis: hoc autem principium. Et ideo hoc est quietescens. hoc vero motum: quamuis in diffinitione sint diuersa: in magnitudine autem non sunt distincta. Omne enim quod mouetur mouetur per expulsionem: aut attractionem. Unde necesse est ut res quietescat: sicut illud quod est in circulo. Et quod principium motus sit ex hoc.

Cum notificauit q̄ querere de rebus p̄ quas sit iste motus conuenienter est in alio loco: inceptit narrare hic quādam rem vlem. et dicit et dico modo vlt. et c. et dico modo q̄ corpus mouet a primo instrumēto: ita q̄ primū instrumētum q̄ mouet ipsum q̄ est subiectū aīe desideratiue est in corpore aīalis in vno loco a quo expellunt partes partis motu aīalis: et ad quā attrahuntur partes illius partis ab illo instrumēto: oīs enim motus cōpositus ex attractione et expulsiōe: necesse est ut principium a quo est expulsio sit finis ad quē est attractio. et ideo dicit sicut motus gyriatus. Motus ei gyriatus cōpositus est ex attractione et impulsione. Quā autē motus aīalis cōpositus est ex attractione et impulsione: manifestū est qm̄ pars dextre mouet a nobis: et sustentati fuerim sup sinistrā: tunc quedā partes illius partis erūt expulsi ad interius: et quādam attrahit: et sunt partes q̄ sunt posterioris: et attractio et expulsio earū nō est rectitudine: sed s̄m lineas nō rectas: magis curuas q̄ rectas: et ideo assimilatur gyro. et instrumētum p̄ quod corpus desiderat primo: et vlt nō est cognitū a nobis. et in loco huius sermonis inuenimus in alia trāslatiōe sermonē manifestiorē sic. Dicam⁹ igitur breuiter q̄ motor est quasi habēs eādē dispositionē in suo principio et suo fine: sicut illud quod dicitur grece gyglim⁹: est enim in eo gibbositas et cōcauitas: et vni eorū est finis. et aliud principium. D. d. in hoc enim inuenit gibbositas et cōcauitas. i. in omni enim quod mouet s̄m expulsione et attractione nō recte conuenit esse cōcauitatē et gibbositatē: ita q̄ gibbosum sit quēscēs: a quo erit principium expulsionis: et ad quod sit finis attractiōis: et cōcauū sit motū: sicut est dispositio corporis moti circulariter. Oē a enim corpus quod mouet circulariter: motus eius cōponitur ex attractione et expulsione. sicut dicitur est in. 7. phy. D. d. illud autē est finis: hoc autē principium et c. i. et ista pars quēscēs est p̄ motū attractiōis finis: et p̄ motū expulsione principium. et ideo necesse est ut gibbosus aut illud quod est loco gibbosus sit quēscēs aut cōcauū: aut illud quod est loco cōcauū sit motū huius principium et finis in hoc motu sint diuersa in diffinitione: in magnitudine autē idē sunt sicut cētū: et hoc est ecōtrario de motu recto. s. q̄ principium et finis sint in eo diuersa in diffinitione et in magnitudine: et mēbrum quod est tale in aīali est cor s̄m ipsum. D. d. oē enim quod mouet: mouet s̄m aliquam gibbositatē. i. et fuit necesse ut in aīali sit tale mēbrū quēscēs: qz est principium motus expulsionis: et finis attractiōis: pp hoc q̄ oē quod mouet s̄m attractionem et expulsione: necesse est ut sit s̄m aliquod gibbosum quēscēs ad quod puenit motus attractiui: et a quo inceptit motus expulsiuus. et ideo necesse est ut in omni tali sit aliquod firmū quod sit principium et finis sicut cētū in circulo. et iste sermo edificat sup duas propositiones. Quarū vna est q̄ motus aīalis in loco cōponitur ex expulsione et attractione. Secūda est q̄ oīs motus cōpositus ex attractione et expulsione habeat rem quietescētē ex qua sit principium motus expulsionis: et ad quē sit finis attractiui. Apparet enim q̄ necesse est in omni motu ut

55.
W
a Oē cor
p⁹ qd mo
uet circū
lariter mo
t⁹ ei⁹ ppo
nifer alte
ratione et
expulsiōe
psidera d
motu ce.
In motu
recto pnc
ipiū et fi
nis sūt di
uersa i dif
finitōe et
magnitu
dine i cir
culari dif
finitōe
tm. cōsile
8. ph. cō.
73. et. 2. ce
li. cō. 35.
Appet q̄

Liber Tertius

necesse est illud a quo est motus: et ad quod est motus sit quiescens. Cum igitur motus sit idem. Cum igitur he due propositiones fuerint concessae: consequitur ex eis quod in animali est membrum quiescens: a quo incipit motus expulsiuus et ad quod peruenit. et quia videmus quod vitimum membrum quod quiescit in motu locali est cor: necesse est ut eius principium sit ex eo. Si igitur est intelligendus iste locus: et iste propositiones sunt manifeste: et apparentes sed verificare eas per inductionem et dare causas apparentium in hoc principio est sermone de motu animalium locali.

Capitulum vndecimum.

Manino quidem igitur sicut predictum est: in quantum appetituum animal: sic ipsius motiuum est. Appetituum autem non sine phantasia. Phantasia autem omnibus: aut rationalis: aut sensibilis est. Hac quidem igitur et alia animalia participant. Considerandum autem et de imperfectis: quid mouens est: quibus tactus solum inest sensus. Vtrum contingat phantasiam inesse his: aut non: aut et concupiscentiam. Videtur enim letitia et tristitia inesse. Si autem hec et concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo vtiq; inerit: aut sicut mouentur indeterminate: et hec insunt quidem indeterminate autem insunt.

In animalibus imper-
fectis est
ideterminata
nata phantasia.

Et vniuersaliter sicut diximus quod res secundum quod est animal habet appetitum: sic per illam intentionem mouet se: et desiderium non est extra imaginationem. Omne enim imaginatum: aut est sensibile: aut cogitabile. Hoc enim inuenitur in alijs animalibus. Consideremus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea: in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur vtrum sit possibile ut habeant tristitiam et delectationem: et si hec duo habent de necessitate habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginatio: aut forte sicut mouentur motu interminato: sic etiam existit in eis. Est enim in eis sicut diximus cum imaginatione sensati non terminati.

16 **D**icit et quia res sim quod est animal habet appetitum: necesse est ut per illam intentionem moueat se: et omnis appetitus non est sine imaginatione. Omne enim imaginans: aut habet illam formam imaginatiuam a qua mouet ex sensu: aut habet eam ex cogitatione. In homine autem habetur ex cogitatione: in alijs vero animalibus a sensu. Et cum posuerimus quod omnis appetitus sit ex imaginatione: imaginatio autem sit ex quibus sensibus in animalibus perfectis. **C**oportet considerare quomodo mouentur animalia imperfecta que non habent tactum tantum: et manifestum est quod si illa habent delectationem et tristitiam: necesse est ut habeant appetitum: sed si posuerimus ea habere appetitum necesse erit ut habeant imaginationem: sed ista existimatur non habere imaginationem cum non moueantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum: aut moueantur motu non terminato. **S**ed quocumque modo sit. dicamus quod quemadmodum mouentur motu non terminato. id est ad intentionem non terminatam. ita videtur quod imaginatur imaginatione non terminata: cum sentiant sensu non terminato.

Dubium

Idem. 2. de
anima. 20.
Solutio.

¶ Sensitiua quidem igitur phantasia sicut dictum est et in alijs animalibus inest. Deliberatiua autem in rationabilibus. Utrum enim aget hoc: aut hoc iam rationis est opus: et necesse semper vno mensurare. Maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatis facere. Et causa hec eius q̄ non putari opinionem habere. Quoniam eam que et syllogismo non habet. Hec autem illam. Propter quod deliberatiuum non habet appetitus. Vincit autem et aliquando et mouet deliberationem. Aliquando autem mouet seipsum sicut sphaera appetitus appetitum: cum in continentia fuerit. Natura autem semper que sursum principalior est et mouet vt tribus rationibus moueatur.

¶ Et hoc etiam inuenitur in alijs animalibus. Virtus autem cogitativa est in rationabilibus tantu. Eligere autem facere hoc: aut hoc est de actione cogitativa. Et numerat ipsum vnum de necessitate. Mouetur enim erga maius: ita q̄ potest ex multis imaginationibus vt agat: et hec est causa existimationis. Non enim habet cogitationem quia non habet rem que fit a ratione: et hoc est quod est illius propter delectationem: quia non habet virtutem cogitativam. Dominatur igitur et mouet quandoq; illud: et quandoq; aliud. Appetitus enim mouet appetitum secundum sphaeram quando habuerit intentionem continentie. Est enim secundum naturam prior et motor: ita q̄ sint mote erga motum.

¶ Et imaginatio existit in alijs animalibus: cogitatio autem in rationabilibus. Eligere enim facere hoc imaginatu et non hoc est de actione cogitationis: non de actione imaginationis. Iudicans enim q̄ hoc imaginatu est magis amabile q̄ hoc: id est esse eade virtus de necessitate que numerat imaginationes. Et in quibusdam iudicat magis delectabilius. Et hoc intendebat cu. d. et numerat ipsum vnu de necessitate: et est fin q̄ reputo: et necesse est vt ista virtus numerat illas imagines donec comprehendat ex eis magis amatu: sicut vnu numerat numeros inaequales donec comprehendat ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imaginationes et comparat inter eas donec possit pati ad imaginatione alicuius earum: et hec est causa quare animal rationale habet existimatione. Existimatio enim est consensus qui prouenit a cogitatione. ¶ Id. d. non enim habet cogitationem et. i. preter animal rationale nullum hz cogitationem qz non hz rationem: et motus animalium est propter delectationem: et est motus simplex non diuersus: quia non habet virtutem cogitativam cum appetitu: ita q̄ hec due virtutes dominarentur sibi adinuicem adeo q̄ moueretur animal quandoq; propter voluntatem: sicut in animali rationali. ¶ Deinde. d. appetitum enim mouet appetitum et. i. accidit enim in habenti plus q̄ vnum appetitum: vt animal moueatur in quibusdam locis a duobus appetitibus nisi insimul quando accidit vt vnus appetitus fuerit dominans et continens secundum: tunc enim inducet ipsum ad suum motu: quando appetitus dominatus remanet motus in suo motu proprio: sicut accidit in corporibus celestibus. Vnusquisq; enim orbium stellarum erraticarum videtur moueri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo appetitu proprio moueas.

¶ Sapientior est.

57
O

¶ Differentia inter phantasia hois et alioz animalium.

36. 12. me.
37. 2. 44.
Et. i. ce. 58

Liber Tertius

tur motu proprio. **Q**.d. est enim s^m natura zc. i. z accidit huic sphere cō-
tinenti alias. s. dominari super eas propter hoc: quia est prior natura alijs
z mouens eas: ita vt per hoc accidat vt alie moneantur ab ea.

Scientificum autē non mouetur sed manet. Quoniā autē hec
quidē vniuersalis existimatio z ratio: alia vero particularis. Hec
quidē enim dicit q^d oportet talē tale agere: hic autē q^d hoc quidē
tale. z ego autē talis. iam hic mouet opinio: nō que vniuersalis:
aut vtraq^s: sed hic quidem quiescens magis: hic autem non.

Virtus autem scientialis non mouetur sed quiescit: quia illa
est existimationis et iudicij vniuersalis insimul: ista autē est par-
ticularis. Hoc enim facit q^d oportet tale facere talem actionem:
et illud est quia ista res est s^m hunc modum: ego etiam sum s^m
illum. Hoc enim etiam mouet: sed non vniuersale: z vtrinq^s: sed
illa est quiescens: ista autem non.

58 **V**irtus autē que cōprehēdit vniuersale nō mouet ad cōprehēsum: qz ista
virtus est existimationis t^m: z cōprehēssionis rei vniuersalis: res vniuersa-
lis nō mouet oīno: cū nō sit aliq^d hoc. i. singulare. Virtus em̄. q̄ cōprehēdit
particulare est particularis: z mouet q^m mouet. Intēdebat igit^r hic per vir-
tutē sciētiālē virtutē cōprehēdentē rē vniuersalē. **Q**.d. illa em̄ facit zc.
i. virtus em̄ que cōprehēdit vniuersale affirmat q^d oportet omne tale agat
talē actio nē: virtus autē particularis est que cōprehēdit exemplū sibi s^m
hāc dispositiōē quā affirmavit si esset sciens vt ageret illā actionē. proue-
niet igit^r a cōprehēssione istarū duarū virtutū cōgregatio per quā fit actio.
Q.d. hoc enim mouet zc. i. intentio enim particularis mouet: motio autē
ad vniuersale: aut nō est ei: aut dicamus q^d motio est vtriq^s. Sed est vniuer-
sali quia est quiescens: z particulari qz est motū. z hoc intēdebat cū. d. illud
autē est quiescens: istud autē non. i. sed si vniuersale fuerit mouēs erit s^m
q^d est quiescens: aliud autē particulare s^m q^d est motum.

Capitulum duodecimum.

Vegabilem quidem igitur animam necesse est habe-
re omne quodcunq^s viuum: z animam habet a gene-
ratione vsq^s ad corruptionem. Necesse est enim quod
generatur augmentum habere: z statum: z decremē-
tum: hoc autem sine alimēto habere impossibile. Nec-
esse igitur inesse vegetabile potentiam in omnibus generabili-
bus z corruptibilibus.

Necesse est igitur vt anima nutritiua sit in omni: et vt anima
existat in eis de generatione vsq^s ad corruptionē. Necesse est effi-
vt omne generatum habeat principium z finem: z descēsum: que
non possunt esse sine nutrimento. Ergo de necessitate virtus nu-
tritiua est in omnibus rebus augmētabilibus z diminubilibus.

59 **C**um compleuit sermonē de omnibus virtutibus anime vniuersalib⁹
vult demonstrare que est ex eis in animalibus propter necessita-
tē: z que propter melius. **E**t. d. necesse est igitur vt anima nutritiua sit in
omni viuo de prima generatione vsq^s ad corruptiōē. Necesse est enim vt
omne habens animā habeat cremenū z diminutiōē: cū impossibile est vt
subito veniat ad suam perfectiōē postremam: sed descendendo paulatim:

et intrando in senectutem. Et quia causa crementis nihil aliud est quam nutritium: et causa diminutionis nihil aliud est quam defectus cibi reius paucitas: necesse est ut anima nutritiva sit in omni quod crescit: et senescit: et quia omne vivum est tale: necesse est ut omne vivum sit nutritibile.

Sensum autem non necesse in omnibus viventibus. Neque enim quorumcumque corpus simplex contingit habere tactum. Neque sine hoc possibile est esse. Nullum animal. Neque autem quecumque non susceptiva specierum sine materia. Animal autem necesse sensum habere: si nihil frustra facit natura. Propter enim aliquid omnia que sunt natura subsistunt: aut coincidentia sunt eorum que sunt propter aliquid. Stigitur omne processivum corpus non habet sensum corrumpetur utique et ad finem utique veniet qui est nature opus. Quomodo enim aletur: manentibus quidem enim existit nutrimentum eo in loco: ubi nata sunt: quo nutriri possunt sua pre natura.

Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter: et impossibile est sine ista ut animal sit vivum: neque etiam in rebus que non recipiunt formam sine materia. Necesse est igitur ut sensus sit in animalibus: si natura nihil facit otiosum. Omnia enim existenta per naturam aut sunt propter aliquid: aut sunt accidentia consequentia que sunt propter aliquid. Omne enim corpus ambulans sine sensu corrumpitur: et non venit ad finem cum fuerit de actione nature. Notum est igitur quod de necessitate inveniatur sensibilis in animalibus. Quoniam secundum modum est motus sine sensu. Sed iste etiam est in eis que innata sunt quiescere.

Et non est necessarium ut virtus sensibilis sit simpliciter. i. in omnibus rebus que crescunt et corrumpuntur. Sed in animalibus tantum est necesse ut sit virtus sensibilis. Impossibile enim est sine hac virtute ut aliquid sit animal: et hoc est in rebus recipientibus eas: non in materia. hoc enim nomen a vita dicitur de eis et istis equivoce. et innuit corpora celestia. Deinde dicit necesse est igitur ut sensus sit in animalibus. id est et apparet quod necesse est ut sensus sit in omni animali: et hoc quod natura nihil facit otiose. Omnia vero efficiuntur aut sunt propter aliquid: aut sunt accidentia contra naturam de necessitate et non intenduntur. U. g. pili qui oriuntur in locis non determinatis in corpore et cum ita sit si animal non haberet sensum cum hoc quod est ambulans statim corrumpere antequam perveniret ad complementum: et tunc natura ageret otiose: cum inceptu generare entia que non possunt pervenire ad finem in maiori parte: aut oino. Notum est igitur quod necesse est ut virtus sensibilis sit in animalibus ambulantibus de necessitate. scilicet querentibus nutrimentum. **C**onsequens est enim secundum modum motus sine sensu. i. quoniam si inveniatur aliquid moveri in loco sine virtute sensibilis: tunc illius esse est modo diverso ab esse generabilium et corruptibilium: et innuit corpora celestia. Illa enim que non sunt generabilia neque corruptibilia si haberent sensum: tunc natura ageret otiose: quemadmodum si ista mobilia generabilia et corruptibilia non haberent sensum: tunc natura ageret otiose. Deinde. d. sed iste etiam est in eis que innata sunt quiescere. i. scilicet privatio sensus deesse de generabilibus et corruptibilibus in eis que innata sunt quiescere et non moveri ad nutrimentum. scilicet in vegetabilibus.

Non potest autem corpus habere quidem animam et intel-

Na nihil facit frustra.

60
a. Ultra eque voce de superioribus et inferioribus. C. O. s. t. e. c. celi. 60. 71.
b. Oia natura aut sunt propter aliquid: aut sunt accidentia contra naturam de necessitate. 3d. 2. phy. text. 8. 8.

Liber Tertius

ctum discretivum: sensum autem nō habere: non mansivum extēns: generabile autem: at vero neq; ingenerabile. Quare non habebit: aut enim anime melius aut corpori. Nunc autem neutrum est. Hoc quidem enim non magis intelliget. Hoc autem nihil erit magis propter illud.

¶ Et impossibile est vt corpus habens animam ⁊ intellectum ⁊ iudicium sit sine sensu: cum non sit remanens: siue fuerit generatum: siue non fuerit generatum etiam. Causa enim propter quaz habet hoc est q; nō iuuatur per illud corpus ⁊ anima. Modo autem non est aliquid istorū etiam. Illud autē quia in maiori parte non intelliget. Istud autem quia in maiori parte non est.

- 61** **¶** Dixit. Et impossibile est vt corpus habeat animam ⁊ intellm sine sensu: cuius illud corpus nō est remanens sed generabile ⁊ corruptibile: siue fuerit simplex siue cōpositū. **¶** Et hoc intendebat cū. d. vt repeto generatum: aut non generatum: causa enim ppter quā d; esse corpus animatum intelligēs sine sensu si potest esse: est q; illud corpus animatum nō adiuuatur per sensum neq; in aia: neq; in corpore. Sed si posuerimus corpus aiatum intelligēs esse nō gñabile: neq; corruptibile: manifestū est q; nō indiget sensu: cū non haberet sensus: in ipso aliquod iuuamentum. Iuuamentum enim qd est per animam non habet: q; anima sensibilis impedit in maiori parte nō intelligit. i. virtus autem sensibilis: q; in parte maiori non intelligit aīali intelligēt. Iuuamentum autē virtutis sensibilis que est per corpus non habet etiā q; sensus in maiori parte nō est cā longitudinis vite ⁊ durationis. **¶** Et hoc intēdebat cū. d. ⁊ ista in maiori parte non est. i. ⁊ sensus in maiori parte est causa quare res non fit idest vt corumpantur: ⁊ ideo sensibilia sunt minoris vite q; multe plante.

¶ Nullum ergo habet animam corpus nō manēs sine sensu. Et vero si sensum h;: necesse est corpus esse aut simplex: aut mixtū. Impossibile autem est esse simplex: tactum enim non haberet. Est autem hunc necesse habere.

¶ Et ppter hoc versū nō est corpus motum habens animam sine sensu. S; si habet sensum: tunc de necessitate: aut erit simplex: aut compositus. Et impossibile est vt sit simplex: quia non habet tactum: necesse est vt habeat ipsum.

- 62** **¶** Et propter hoc quod declaratum est si est aliquod corpus motum habens animam non est generabile neq; corruptibile: tunc illud corpus non indiget sensu. Et tūc querendū est modo vtrum est corpus motum habēs animam sine sensu: aut nullum corpus est tale ⁊ innuit q; querendū est de hoc in alio loco. **¶** Deinde dixit. sed si habet sensum ⁊. idest sed manifestū est hoc q; si virtus sensus est in aliquo corpore: necesse est vt illud corpus sit: aut simplex idest vnum quatuor simplicium: aut compositum: ex eis qd est generabile ⁊ corruptibile: ⁊ impossibile est vt sit corpus simplex: corpus enim simplex impossibile est vt habeat sensum tactus: ⁊ necessarium est vt tactus sit in omni habente sensum.

- 63** **¶** Hoc autē ex his manifestum. Quoniam enim animal corpus animatum est. Corpus autem omnē tangibile. tangibile au-

Uib. 2. ce.
61. Et. 8.
me. c. 12.
Et. 12. me
36.
Via sensu
bikipedit
i maiorip
te. 36. 2. d
aia. 151.

tem quod sensibile tactu. Necessesse est et animal corpus tactuum esse si debet saluari animal. Alij enim sensus per altera sentiunt: vt olfatus: visus: auditus. Tactus autem nisi habeat sensum nō poterit: hec quidem fugere: illa vero accipere. Si vero hec. Impossibile erit saluari animal: propter quod et gustus est sicut tactus quidam. Alimenti enim sensus est. Alimentum autem corpus tangi possibile.

¶ Et hoc scitur de istis rebus quia animal est corpus animati: et omne corpus est tangibile: et omne tangibile est sensibile tactu. ergo corpus animalis necesse est vt sit tangibile: si animalia in natura sunt euadere: et alij sensus residui mediantibus alijs rebus. Verbi gratia olfatus et visus et auditus. Si igitur tangibile non inuenitur in sensu: impossibile est vt recipiat quedā: et fugiat quedam: et sic impossibile est vt animal saluetur: et propter hanc causam gustus est sicut tactus. Est enim nutrimenti: et nutrimentum est corporis tangibilis.

¶ Et hoc scitur de his propositionibus. Quoniam omne animal est corpus animatum. Et omne corpus est tangibile. et omne tangibile est sensibile per tactum: ergo corpus animalis si debet saluari et euadere ab occasionibus: necesse est vt habeat tactum. et alij sensus residui quos habet: comprehendunt alia sensibilia mediantibus alijs corporibus a suis proprijs sensibilibus. Verbi gratia auditus: olfatus et visus. ¶ Si igitur animal non sentit corpora tangibilia: tunc impossibile est vt veniat ad quedam corpora et vrtatur eis in aliquo iuuamento: aut vt fugiat quedam nocentia. et cum ita sit impossibile est vt animal saluetur. D. d. et propter hanc causam et c. i. propter hanc necessitatem sensus gustus est necessarius in animalibus sicut est tactus. Sensus enim est propter nutrimentum scilicet ad cognoscendum conueniens ab inconueniente. et nutrimentum est in corpore tangibili. et ideo necesse est vt gustans sit tangens: sicut declarauimus prius.

63
2. de sensu
ma. 101.

2. de sensu
ma. 101.

¶ Sonus autem et color et odor non alunt neq; faciunt augmentum neq; decrementum. Quare et gustum necesse est tactum quendam esse: quia tangibilis et vegetatiui sensus est. Isti quidem igitur necessarii sunt animali: et manifestum qd non possibile sine tactu animal esse. Alij autem propter bonum: et generi animalium tam non cuiuscunq; sed quibusdam: vt processiuo: necesse inesse. Si enim debet saluari non solum tactum opz sentire: sed et de longe.

¶ Sonus autem: et color et odor non nutriunt: neq; fit ex eis augmentum: aut diminutio: et propter hanc causam gustus de necessitate fuit aliquis tactus: quia sensus non est nisi tangibilis: et nutritibilis. Ista autem est animalium de necessitate. Et manifestum est quod impossibile est animal esse sine sensu. Ista autem alia sunt vt sint meliora: et hoc non accidit cuilibet generi animalium: sed quibusdam. Et sicut necesse est vt istud sit ambulans si innatum est saluari: et non vt sentiat quando tetigerit tantum: sed a remoto etiam.

Liber Tertius

64 **D**ixit. solum autē et color et odor non nutriunt corpus quā veniunt super ipsum: neque faciunt in corpore additionē: aut diminutionē: sicut facit nutrimentū: et propter hanc causam quā dicit: gustus de necessitate est aliquis tactus. i. quia sensus gustus est alicuius tangibilis nutrientis. et hoc intendebat cum. d. qz sensus nō est nisi tangibilis. D. d. isti autem sunt animalis de necessitate: et intendebat sensus tactus et sensum gustus. Deinde dixit autem alij. i. tres sensus alij. Deinde dicit et hoc nō accidit et. et isti tres sensus non inveniuntur in quolibet genere animalium: sed in quibusdā. D. d. et sicut est necessarium ut istud sit ambulans et. id est et sicut animal cum necesse est ei ut sit ambulans si innatum est saluari: perfectius est ei ut nō comprehendat sensibilia nocua: et vtilia de propinquo tantum: et per tactum: sed ex remoto etiam: quoniam per istos duos modos sentiendi salvabitur perfectius et melius.

Hoc autem erit si per medium sensitivum fuerit: eo quod et illud quidem a sensibili patitur et moveatur: ipsum autem ab illo. Sicut enim movens secundum locum versus aliquid permolari facit. Et depellens alterum facit et ut pellat: et est per medium motus. primum quidem movens depellit et non depellitur. Ultimum autem solum depellitur nō depellit. Medium autem utraque.

Multa autem media. Sic in alteratione: preter quod manens in eodem loco alterat: ut si in ceram tinxerit aliquis versus ad id mota est versus quo tinxit. Lapis autem nihil: sed aqua versus quo procul. Aer autem ad plurimum movetur: et facit et patitur si maneat et unus sit. Unde et de re percussione est melius quod visum egrediendo repercuti: aerem autem pati a figura et colore versus quo quidē sit unus. In leni autem est unus propter quod iterum hic visus moveret. Sicut utique si in ceram sigillum ingrederetur versus ad finem.

Et hoc non erit nisi quādo fuerit sensibile per medium: quia aut illud patitur a sensibili et moveatur: hoc vero ab illo. Et quem admodum illud quod movet in loco agit quousque transmutetur et similiter quod expellit aliud: donec expellatur. Et erit motus per medium. primum autem movet: aut expellit absque eo quod expellitur. Aliud autem expellitur tantum: et non expellit. Medium autem habet utrumque. Et media sunt multa. Et sic est de transmutatione: sed quiescens in eodem loco. Et sicut qui imprimit in cera imprimit quandiu movet: et ad locum ad quem pervenit imprimitur. Lapis enim non imprimitur omnino: sed aqua imprimitur in remoto spacio. Et aer movetur multum: et agit et patitur si remanet et est idem. Et propter hanc causam melius est ut aer patitur per conversionem a corpore et a colore quod possibile fuerit: aut visus per transmutationem et conversionem. Et est idem in rebus lentibus: et ideo hoc movet visum etiam sicut sigillum existens in cera redditur ad ultima eius.

65 **D**ixit. Et hoc sentire quod est ex remoto fit quādo sensibile moverit sentiens per medium: quoniam quādo illud quod est medium patitur et movetur a sensibili: et hoc quod est sensus patitur a medio. Deinde dixit: et sicut

Liber Tertius

torum nullum utiq; erit corpus animalis : neq; itaq; terrenum. **O**mnium enim tangibilium tactus est sicut medietas ⁊ suscepti-
uus sensus. Non solum quecumq; differentie terre sunt: sed calidi
⁊ frigidi: ⁊ aliorum omnium tangi possibilium. Et propter hoc of-
sibus ⁊ capillis: ⁊ huiusmodi partibus non sentimus: quia terre-
ree sunt: sine autem tactu: neq; vnum possibile est esse. Aliuz hoc
autē sensitivū non est neq; terre: neq; ceterorū vllis elementorū.

Manifestum est igitur q̄ impossibile est vt corpus animalis
sit simplex : sicut ignis : aut aer . Impossibile est enim vt habeat
vnū aliuz sensum preter tactum . Omne enim corpus aiatum est
tangibile secundum q̄ diximus : ⁊ illa alia sunt instrumenta sen-
sus preter terram: omnia enim faciunt sensus : quia sentiunt per
alud: ⁊ per medum. Tactus enim fit tangendo : ⁊ ideo vocatur
hoc nomine: ⁊ hoc est cum alia instrumenta sensus non sentiant:
nisi mediante tactu : sed non est mediantibus alijs : illud autem
existimatur contentum per se. Et ideo nullum istorum elemento-
rum est corpus animalis : neq; terra Tactus enim est quasi me-
dium alijs sensibilibus . Et instrumentum sensus recipiens non
congregat tantum mutationes terrestres : sed etiam calidum et
frigidum ⁊ alia tangibilia. Et ideo nō sentimus per ossa ⁊ pilos:
⁊ per tales partes. Et ideo vegetabilia non habent aliques isto-
rum sensuum: quia sunt ex terra. Impossibile est enim vt ali⁹ sen-
sus sit sine tactu. et hoc instrumentum quod est sensui non est ex
igne neq; ex aliquo illorum aliorum elementorum.

66 **D**ixit: impossibile est vt corpus animalis sit simplex. Impossibile est
em vt animal habeat aliquem trium sensuum sine tactu. Om-
ne em aiatum debet esse tangens. Deinde dicit ⁊ illa alia ⁊ c. ⁊ corpora sim-
plicia sunt instrumenta trium sensuum: preter terram que non est instru-
mentum alicuius sensus: ⁊ hoc fuit quia omnes isti sensus: scilz tres agunt
sensus : quia indigent simplicibus instrumentis ⁊ medio extrinseco. i. de-
nudatis a sensibilibus scilicet vt instrumentum in visu ⁊ medium non ha-
beat colorem: neq; in olfatu odorem: neq; in auditu sonum. et que denuda-
tur ab istis: aut sunt corpora simplicia: aut in quo dominatur corpora sim-
plicia sed tactus differt ab istis sensibus: quia comprehendit suum sensibi-
le sine medio. et ideo nullo elemento medio vtitur in extrinseco. et cum de-
claratum est hoc de sensu tactus : necesse est vt suum instrumentum non sit
simplex. Et vniuersaliter vult declarare hic q̄ tactus in hoc differt ab alijs
sensibus. Alij enim sensus si possent denudari a tactu: tunc possibile esset q̄
corpus animalis haberet illos sensus esse simplex. Tactus autē est ecōs-
trario scilicet q̄ impossibile est q̄ suum instrumentum sit simplex. Omne
enim instrumentum debet denudari a sensibili: ⁊ quia impossibile est vt alis
quod corpus denudetur a quatuor qualitativibus: necesse est vt instrumen-
tum istius sensus sit medium. i. admixtum ex elementis. et cum ita sit con-
tingit vt ista virtus sit causa essentialis: quare corpus aialis est cōpositū.
2 Deinde dicit cum hoc q̄ alia instrumenta sensus ⁊ c. id est ⁊ cum alijs sensu-

38 scōo 8
aia. 130.

S
Tact⁹ cō
prehēdit
sū sensu
bile sine
medio. op
positū. 2.
8 aia. 107
108. vlcq
ad. 115.

sus vtuntur elementis tribus pro instrumentis & medijs : necesse est vt tactus non vtatur aliquo eorum : & q̄ suum instrumentum sit compositum nō simplex : licet instrumenta quibus illi vtuntur non possint denudari a tactu : & ex hoc modo sunt composita : & si hoc non esset : necesse esset vt essent simplicia. Deinde dicit sed hoc est per alia media : sed indigentia eorum a tactu non est indigentia eius quod comprehendit suum sensibile per illuz sine medio : sed per alia media & per alia instrumenta. Deinde dicit : & ideo nullum istorum elementorum &c. idest & propter hoc quod diximus : nullum istorum est corpus animalis : neq; terra etiaz fm̄ q̄ est simplex aut proprie simplex : cum alij sensus vtantur elementis quasi instrumento & medio. et ista est alia virtus ab illis : quapropter non vtitur elementis pro instrumento : cum suum instrumentum debet esse medium inter tangibilia : cum non possit denudari a qualitatibus tangibilibus : neq; posset comprehendere tangibilia si esset tangibilis simplex idest in fine alicuius qualitatis tangibilis. Deinde dicit & recipiens non cōgregat &c. idest & recipiens tactum non de necessitate habet qualitates terrestres tantum : sed calidum & frigidum & alia tangibilia : & ideo necesse fuit vt recipiens tangibile sit medium : cum nō possit denudari ab omnibus : neq; etiam posset sentire si alia qua alia qualitatum tangibilium denudaretur in eo : & ideo non sentimus per ossa : neq; per pilos propter dominium qualitatum terrestrium in his corporibus : & ideo vegetabilia non habent sensum tactus : quapropter neq; aliquos sensus : quia impossibile est alios sensus inueniri sine tactu : instrumentum tactus neq; est ignis neq; aliud corpus elementorum : neq; est corpus attributum eis fm̄ dominium.

C18. 2. de
 aia. 118.

Manifestum igitur quoniam necesse hoc solo priuata sensu animalia mori. Neq; enim hunc possibile est habere non animal existens. Neq; cum sit animal alium necesse est habere preter hunc. Et propter hoc quidem alia sensibilia excellentiss non corumpunt animal : vt color : & odor : & sonus : sed solum sensituum nisi sint secundum accidens : puta si simul cum sono depulsio fiat : et ictus. Et a visis et odore alia mouentur que tactu corumpunt. et sapor autem secundum q̄ accidit simul tactu esse sic corumpit. Tangibile autem excellentia : vt calidorum & frigidorum & durorum corumpit animal.

Declaratum est igitur q̄ animalia moriuntur necessario quando caruerint hoc sensu tantum. Et q̄ est impossibile vt non sit in animalibus. Animalia enim nō de necessitate habent alium sensum nisi istum : et ideo alia sensibilia non corumpunt animalia per dominium. Verbi gratia. color : et sonus : et olfatus : sed tantum corumpunt instrumenta sensus : nisi hoc sit per accidens. Verbi gratia q̄ cum sono sit magna percussio. Omnes enim isti corumpunt animalia : sed per accidens. Et ideo saporis etiam nocent animalibus mediante gustu. Gustus enim est aliquis tactus. Dominium autem tangibile. Verbi gratia. calidi & frigidum & durum corumpunt animalia.

Dicitur declaratum igitur est ex hoc sermōe q̄ animalia moriunt q̄ caruerint tactu : & q̄ impossibile est vt iste sensus nō existat in animalibus nisi animal est animal : quod

67

Liber Tertius De Anima.

nō est de alijs sensib⁹: nō em̄ necessariū vt aīal habeat alium sensus preter factum: ⁊ propter hoc dominium ⁊ vigor aliorum sensibilibum non corrum- punt animal. Verbi gratia. fortis color ⁊ fortis sonus: ⁊ fortis odor: sed ta- men corrumperunt sua instrumenta propria nisi per accidens. Verbi gratia. quando cum sono fuerit magna percussio: ⁊ similiter de colore ⁊ odore. Sa- porēs autem nocent animalibus essentialiter: mediante gustu. Gustus em̄ est aliquis tactus: sed qualitates corrumperentes animalia sunt tangibiles. Verbi gratia calidum: frigidum ⁊ durum.

Omnis quidem enim sensibilis superfluitas corrumpit sensi- tiuum. Quare ⁊ quod tangi potest tactum. Hoc autem determi- natum est viuere. Sine enim tactu monstratum est q̄ impossibi- le est animal esse. Unde tangibilem excellentia non solum corru- pit sensitiuum: sed ⁊ animal. Quia necesse est solum habere hūc animalia. Alios autem sensus habet animal: sicut dictum est: nō propter esse: sed propter bene esse: vt visum quia in aere ⁊ in aqua vt videat: omnino autem quoniam in diaphano. Gustum autem propter delectabile: ⁊ triste vt sentiat quod in alimento: ⁊ cōcupiscat: ⁊ moueatur. Auditum autem vt significetur aliquid ipsi. Linguam autem habet quatenus significet aliquid alteri.

Et dominium cuiuslibet sensibilis expellit instrumentum sensus: ⁊ ideo tangibile expellit. Et per istum fuit diffinitum scilicet viuere. Animal enim impossibile est vt sit sine tactu. Et ideo do- minium tangibilis non tantum corrumperunt instrumentum sensus: sed etiam ⁊ animal. Quia est necessarium animali vt sit ens: nō vt sit in meliori dispositione. Illi autem alij sensus sunt in ala- li propter melius. Visus autem vt aspiciat in aere ⁊ aqua. Et gu- stus vt sentiat delectabile ⁊ tristabile. Et vt habeat appetitum et moueatur. Et similiter de olfatu. Auditus vero vt audiat rem. Lingua vero vt significet rem alio modo.

68 **I**dest ⁊ dominium omnis sensibilis quando fuerit intensum corrumpit suum instrumentum proprium sine fuerit tactus sine alterius. Deinde dicit. ⁊ propter istum fuit diffinitum ⁊c. idest ⁊ per hanc virtutem scilicet tactus diffinitur animal. Per causa in hoc est quia impossibile est vt animal sit sine tactu: ⁊ ideo accidit q̄ tangibile intensum non tantum corrumpit instru- mentum sensus: sed animal essentialiter: quia sensus tactus est de rebus ne- cessarijs animali scilicet vt sit ens non secundum q̄ sit esse melioris: sicut est de alijs sensibus residiuis. Deinde dicit. visus autem vt aspiciat in aere: ⁊ aqua: ⁊ similiter de gustu scilicet q̄ primo est propter appetitum cibī: au- ditus autem vt audiat rem. idest sonos: ⁊ intelligat per eos in animalibus rōnabilibus ⁊ in alijs brutis in animalibus rationalibus vt intelligant intēriones quas significant verba: lingua autem vt notificet rem alio mo- do: ⁊ innuit vt puto iuuamentum quod est in verbis non gustus: hoc em̄ iuuamentum magis apparet propter melius q̄ in gustu: quoniam gustus reputatur esse necessarius propter suam vicinitatem tactui. Alij autem sen- sus sunt propter melius: ⁊ precipue visus ⁊ auditus: ⁊ hoc est manifestum.

Finis librorum de Anima Aristotelis philosophorum principis.

Quoniam autem de anima secundum seipsam determinatum est prius: z de virtute qualibet ex parte ipsius: consequens est facere considerationem de animalibus: z vitam habentibus omnibus: quae sunt propriae et communes operationes eorum. Quae igitur dicta sunt de anima subiiciantur: de reliquis autem dicamus: z primum de primis. Videntur autem maxima z communia z propria animalium communia esse z corporis z anime: puta sensus: z memoria: z ira z desiderium: z omnino appetitus: z cum his gaudium z tristitia: etenim haec fere in sunt omnibus animalibus: cum his autem hoc quidem omnium sunt vita participantium communia: haec vero animalium quibusdam. Existunt autem horum maxime quatuor conjugationes sole numero: velut vigilia: somnus: z iuuentus: z senectus: z respiratio: z exspiratio: z vita: z mors: de quibus considerandum quid est vnumquodque eorum: z quibus pro causis accidit. Verum physici est de infirmitate z sanitate prima inuenire principia. Nec enim infirmitatem nec sanitatem possibile est fieri carentibus vita. Quare fere physicorum plurimi z medicorum qui magis physice arte prosequuntur: hi quidem finiunt ad ea quae de medicina: hi vero ex his quae de natura incipiunt de medicina. Quod autem omnia dicta communia sint anime z corpori: non immanifestum est: omnia enim haec cum sensu accidunt: haec vero per sensum: quaedam autem haec quidem passiones huius entes existunt. hic vero habitudines hi autem conseruationes: z salutaria hoc vero corruptiones z priuationes. Sensus autem quoniam per corpus sit anime: manifestum est z per sermonem z absque sermone.

physici est
infirmitate
sanitate
priuatione
principia.

Ad de sensu z sentire quid sit: z quare accidit animalibus haec passio: dictum est prius in his quae de anima. Animal autem secundum quod animal necesse est vnumquodque habere sensum: per hoc enim determinamus animal esse: z non animal. Proprie autem secundum vnumquodque tactus z gustus insequitur omnia necessario. Tactus quidem propter dictam causam: in his quae de anima. Gustus vero propter escam: delectabile enim z tristabile discernit ipse circa escam: vt hoc quidem fugiat: hoc autem prosequatur: z omnino sapor est nutritiue partis passio. Sensus autem qui per exteriora proficiscentibus ipsorum insunt quemadmodum odoratus auditus visus: omnibus quidem habentibus vitam causa salutis insunt: vt presentia prosequantur alimentum: mala autem z corruptiua fugiant. Et habentibus autem prudentiam

Quare gustus.

Aristo. pua nãta.

De sensu & sensato.

etis quod bene gratia: multas enim annunciant differentias ex quibus contemplabilem inest discretio et agibilem. Horum autem ipsorum ad necessaria quidem melior est visus & secundum se: ad intellectum autem & secundum accidens auditus. Multas quidem differentias & multimodas visus annunciat potentie: quia omnia corpora colore participant: quare et communia magis per hoc sentuntur. Dico autem communia / magnitudinem: motum: quietem: figuram: numerum: auditus autem sunt tantum differentias: paucis autem & eas que vocis. Secundum vero accidens ad prudentiam auditus plurimam confert partem. Sermo enim audibilis existens causa est discipline: non secundum se: sed secundum accidens. Et nominibus enim constat: nominum vero vnumquodque symbolum est. Quare sapientiores a natiuitate priuatorum utroque sensu sunt ceci: mutis & sordis.

De virtute itaque quam habet sensuum vnusquisque dictum est.

Auditus est discipline sensus.

Capitulum secundum

Opinio ponens ignem loculo pdomari. Improbatio. Motini solutio. Propter quod moto oculo duo apparent vnum. Utriusque visio fiat ex mittendo opinionis.

A quibus autem habent fieri corporis instrumentis quidam quidem querunt que secundum elementa corporum: non potentes autem ad quatuor: quinque existentibus coaptare cupiunt de quinto. Faciunt autem omnes visum ignis: quia passionis cuiusdam ignorant causam. Constricto enim & moto oculo videtur ignis lucere: hoc autem in tenebris videtur accidere ut palpebras superuelantibus: fiunt enim et tenebre.

Habet autem dubitationem hoc & alia. Si enim non est late re sentientem et videntem: visibile quidem necesse erit se videre oculum: quare ergo quiescente illo hoc non accidit. Causa quidem huius et oblectionis et putandi ignem visum esse hinc sumenda. Lenia enim in tenebris nata sunt fulgere: non tamen lucem facere: oculi autem vocatum nigrum et medium lene apparet. Apparet autem hoc moto oculo: quia accidit quasi duo fieri vnum: hoc autem celeritas facit motus: ut videatur aliud esse videns et visum: quare et non fit nisi celeriter et in tenebris hoc accidat. Lene enim in tenebris natum est fulgere: quemadmodum quedam capita piscium & sepie turbedo: & lente moto oculo non accidit ut videatur simul vnum & duo esse videns & visum: illo autem modo ipse se ipsum videt oculus: quemadmodum et in refractione. Quoniam si ignis esset quemadmodum dicitur enim Empedocles et in Thymeo scribitur: et accideret ut

dere exeunte: quemadmodum ex lucerna lumen: quare non ⁊
 in tenebris videtur vtiq; visus. Dicere autem qđ extinguitur in
 tenebris egrediens: sicut Thimeus dicit vanum est omnino: que
 enim extinctio luminis est: extinguitur enim aut humido aut frī
 gido: calidum ⁊ siccum: qualis videtur quidem in carbonibus
 ignis ⁊ flamma: quorum neutrum in lumine apparet existens.
 Si igitur est quidem: sed propter debilitatem latet nos: oportet
 per diem: ⁊ in aqua extingui lumen: ⁊ in glaciebus magis fieri
 tenebras. Flamma enim ⁊ ignita corpora patiuntur hec: nunc
 autem nihil tale accidit. ¶ Empedo. autem videtur existimare
 qđ exeunte lumine sicut dictum est prius videre: ait enim vt cum
 quis progressum meditando preparauit lucernam hyemalem per
 noctem ignis ardentis accidens vt omnium ventorum impetus
 prohibeat: ventorum enim spiritum dispergit flantium: lumen
 autem extra diffiliens quanto magis expansum fuerit illustrat:
 per velum domitis radijs: sic qđ miringis concitatum antiquus
 lumen subtilibus: linteis diffunditur circulo per pupillam que
 aque quidem profundum reuelauerunt circumfluentis: lumen
 autem extra peruenit vt quando magis expansum fuerit: aliquā
 do quidem igitur sic videre ait: aliquando autem de fluxionibus
 hīs que ab hīs que videntur. ¶ Democritus autem quoniam
 quidem aquam dixit esse: bene dixit: quia autem putauit ipsum
 videre esse illam apparitionem non bene. Hoc autem accidit quo
 niam oculus leuis est: ⁊ est non in illo: sed in vidente: passio enim
 refractio est. Sed omnino de apparentibus ⁊ de refractione non
 dum ipsi manifestum erat vt videtur. Incongruum autem erat
 ⁊ non superuenire ipsi dubitare quare solus oculus videt. Nul
 lum autem aliorum in quibus apparent idola: quod visus nam
 q; est aque: verum quidem: non tamen accidit videre secundum
 quod aqua est: sed secundum quod est perspicuum: quod ⁊ aque
 ⁊ aeri commune est. Sed magis seruabilis est aqua aere: ⁊ ma
 gis spissum. quare pupilla ⁊ oculus aque sunt. ⁊ hoc est quod in
 ipsis operibus manifestum est: videtur enim aqua quod discurs
 rit corruptis oculis: et in omnino nouiter formatis frigiditate ex
 cedens et claritate. et album oculi in habentibus sanguinem
 pinguem ⁊ crassum: propter hoc est vt permaneat humidum in
 coagulatum: et ideo corporis minime rigens est oculus: nulli
 enim quod infra palpebras est vnquam riguit: animalium
 vero que sine sanguine sunt dure pellis sunt oculi: et hoc facit
 proportionem. Irrationabile autem omnino est exeunte quo
 dam visam videre: et aut extendi vsq; ad astra: aut quodam tes
 nus prodeunte coadherere: sicut quidam dicunt. Isti enim mes
 lius est in principio coniungi oculi: sed et hoc stultum. Quid

h
 Emp. opl
 nio.

J
 Demo.
 opinio.

Quāq; in
 oculo do
 minetur.

De sensu z sensato.

enim cōiungit est lumen lumini: vel quomodo possibile esse hoc: Non quodlibet coniungitur cuilibet: z interius exteriori: quomodo miringa em̄ intus est. Quod quidē igitur sine lumine impossibile est videre dictum est in alijs: sed siue lumen siue aer est: quod est inter rem visam: z oculū motus qui per ipsum facit videre: et rationabiliter quod interius aque est: aqua em̄ perspicua est. Ad detur autem sicut exteriori non sine lumine ita z interius: perspicuum em̄ oportet esse. Necessē ergo aqua esse: quia nō est aer. **C** Ad enim in ultimo oculi in anima: aut anime sensitivū est. Sed manifestum quā interius: quare necessarium: perspicuum esse z receptibile luminis quod interius oculi. z hoc etiam ab accidentibus manifestum. Jam enim in quibusdā vulneratis in bello iuxta tēpora: ita ut absunderentur parti oculi accidit fieri tenebras sicut lucerna extincta: eo quod quasi lampas quedam abscessa fuit perspicuum vocatum pupilla. Igitur siquidem in his accidit sicut diximus: manifestum quod si oportet sicut hunc modum attribuerē z assignare vnumquodque sensitivorum vni elementorum: oculi quidē visivum aque existimandum: aeris vero sonorum sensitivum. **C** Ignis autem odoratus: quod enim actu odoratur hoc potētis odorativum: sensibile enim facit agere sensum: quare necessē est ipsum potētia prius existere. Odor vero fumalis euaporatio est: fumalis autem euaporatio ab igne: propter quod est omne cerebrum in loco odoratus proprium sensitivum. potentia enim calida que frigidū materia. Et oculi autem generatio eundē habet modum. **A** cerebrum enim constat: cerebrum autem humidius z frigidius omnibus partibus corporis. Tactivum autem terre: gustativum vero quedam species tactus est: z ideo iuxta cor: sensitivum est ipsorum: scilicet gustus z tactus. Cor enim oppositū est cerebro: z est calidissimum partium. Et de sensitivis quidem partibus corporis hoc modo sit determinatum.

Capitulum tertium.

Sensibilibus autem his que sicut vnumquodque sensitivum: puta: dico colore: z sono: z odore: z gustu: et tactu vniuersaliter dictum est in his que de anima: que actio ipsorum in his que de anima: z quid operari sicut vnumquodque sensitivorum. Quid autem oporteat dicere quodlibet eorum scilicet quid color: quid sonus: quid odor quid sapor: similiter z de tactu considerandum est: z primum de colore. **C** Est quidem igitur vnumquodque dupliciter dictum: hoc quidē actu: hoc autem potentia. Quomodo quidem igitur actu: color: z sonus: z quomodo est idem vel alterum his que sicut actum sensibus: puta visioni z auditioni: dictum est in his que de anima. Quid autem vnumquodque eorum existens faciat sensum z actum nunc dicamus. Quomodo igitur dictum est de lumine in alijs quod

Quo: est
ta sensibi
lis exte
riorib⁹ p
portione
tur.

Sensitivū
gust⁹ z ta
ct⁹ est iux
ta cor.

sit color perspicui secundum actus: quando enim inest aliquid ignitum in
 perspicuo: presentia quidem lumen est: privatio vero tenebre. Quod
 autem dicimus perspicuum non est proprium aeris: aut aque: nec
 alicuius sic dictorum corporum: sed est quedam communis natura et vir-
 tus: que separata quidem non est: in his vero est et in alijs corpori-
 bus inest: in his quidem magis: in his autem minus. Quoadmodum
 ergo et corporum necesse est ultimum esse et huius luminis: quid igitur
 natura in indeterminato perspicuo est: ipsius autem quod corporibus
 perspicui ultimum: quod quidem erit: utique aliquid palam est. Quod
 autem hoc sit color ex accidentibus manifestum. Nam color in ex-
 tremitate: aut extremitas est. Unde pythagorici epiphantiam colo-
 rem vocabant. Est quidem enim in corporis extremitate: sed non est
 extremitas corporis: sed eandem naturam oportet existimare que
 exterius coloratus hanc et interius. Videtur autem aer et aqua
 colorata. etenim auroa tale: sed ibi quidem quoniam in determina-
 to accidit non eundem colorem habet accidentibus prope et lon-
 ge: nec aer nec in aere. In corporibus vero nisi continens faciat
 transmutationem determinata est phantasia colorum. Manifestum
 est igitur quod ibi et hic idem susceptivum colorum est: perspi-
 cuum ergo secundum quod existit in corporibus: inest autem aut plus aut mi-
 nus: in omnibus colores facit permutari: quoniam autem in extrema-
 te color: utique huius extremitas aliqua erit. Quare color utique erit
 perspicui extremitas in determinato corpore. Et ipsorum autem
 perspicuorum: puta aque: et si quid aliud tale quocumque videtur
 aliquis color proprius esse secundum extremitatem similiter omnibus in-
 est. Est ergo inesse perspicuo hoc quod quidem et in aere facit lumen:
 est autem non: sed privatum esse: quoadmodum igitur ibi: hoc quidem
 lumen: hoc vero tenebre: ita et in corporibus album et nigrum inest.
 De alijs autem coloribus tam diuidentes quot modis contingit
 fieri dicendum. Contingit enim secus inuicem positus albo et nigro:
 ita quod unumquodque eorum sit inuisibile propter parvitatem:
 quod autem ab ambobus visibile sic fieri: hoc enim neque album
 potest videri neque nigrum. Quoniam autem necesse est quidem quandam co-
 lorem habere: neutrum autem horum possibile est. Necesse est com-
 mune esse et spectem quandam coloris aliam: est quidem ergo sic acci-
 pere plures esse colores quam album et nigrum. Multos autem pro-
 portione: tria enim ad duo et tria ad quatuor: et secundum alios nume-
 ros est secus inuicem iacere. Hi autem omnino secundum nullam propor-
 tionem sunt: sed secundum abundantiam et defectum quandam incommen-
 surabilem. Eodem itaque modo oportet hoc habere consonantiss.
 Qui quidem in numeris proportionatissimis colores quemad-
 modum ibi concordantias. Hi autem delectabilissimi colorum esse
 videtur veluti coccineus et puniceus: pauci autem tales propter
 causam: propter quam quidem et symphonie pauca: qui autem non

De sensu et sensato.

In numeris alij colores: vel etiam omnes colores in numeris esse ordinatos: inordinatos autē et hos ipsos quando non puri sunt: quod non sunt in numero tales fieri. Unus quidem modus generationis colorum hic est: vnus autem apparere per alternos quem admodum animalium pictores faciunt: alterum colorem super alterum manifestiorem superponentes: quemadmodum quando in aqua vel in aere aliquid volunt facere apparere: et quemadmodum sol secundum se albus quidem videtur: per caliginem vero et fumum puniceus. Multi autem et sic erunt colores eodem modo prius dicto: proportio enim erit utique quedam eorum qui in superficie ad eos qui in profundo: quidam autem et omnino non sunt in proportione. Dicere autem sicut antiqui deflexionem esse colorem et videri propter talem causam incongruum: omnibus enim modis per tactum necesse ipsis facere sensum. Quare melius est dicere per moueri inter medium sensus a sensibili fieri sensum: quod tactu et deflexionibus intrinsicis. Inuicem igitur quod dem positus necesse sicut et magnitudinem accipere inuisibilem: ita et temporis insensibile: ut lateant motus peruenientes et vnum putetur esse per simul apparere: hic autem nulla necessitas sed qui in superficie color immobilis existens: et motus a supposito non similem faciat motum: quare aliud apparebit: et nec album nec nigrum. Quare si non contingit nullam magnitudinem esse inuisibilem: sed quamlibet ab aliqua distantia visibilem: et hec utique quedam colorum commixtio. Et illo autem modo nihil obstat quin appareat quidam color communis eis qui a longe. Quoniam enim non est nulla magnitudo inuisibilis in his que deinceps considerandum est. Si autem commixtio est corporum non solum secundum hunc modum quem putant quidam: solis secus inuicem positus minimis immanifestis a nobis propter sensationem dictum est vniuersaliter de omnibus: illo enim modo miscentur hec solum quecumque contingit diuidere ad minima: quod admodum homines equis aut semina: hominum vero homines minimum: equorum vero equum. Quare horum secus inuicem positione multitudo commixta est que simul utroque hominum non vnum vni equo non dicimus commisceri. Quecumque vero non diuiduntur ad minimum horum commixtionem non contingit fieri secundum hunc modum. Sed per commisceri ex toto: que quidem et commisceri maxime nata sunt: quomodo autem hoc fieri possibile in his que de commixtione dictum est prius. Simul autem que sit necessitas commixtionis in illis: et colores misceri manifestum est: et hanc causam esse principalem quod multi sunt colores: sed non supernationem nec secus inuicem positionem. Non enim de longe quidem: de prope autem non videtur

vnnum commixtorum colorum: sed vnumquodq;. Multi autem erunt colores: quoniam: multis contingit proportionibus commisceri sibi inuicem commixta: hoc quidem in minimis: hoc autem secundum abundantiam solis: et alia eodem modo: quo quidem in secus inuicem positis coloribus: aut de supernatatione contingit dicere et de commixtis. Sed qua de causa colorum species de terminare et non infinite: et saporum et sonorum posterius considerandum. Quid quidem igitur sit color: et qua de causa multi colores dictum est. De sono autem et de voce prius in his que de anima dictum est.

Capitulum Quartum.

Odoze vero et sapore dicendum: fere enim eadem est passio: non eadem autem est vtrunq; ipsorum.

Manifestius autem est saporum genus quam odorum. huius autem causa quoniam peiorem habemus alijs animalibus odoratum: et ipsis sensibus qui in nobis: tactum vero certissimum aliorum animalium: gustus vero tactus quidam est: que quidem igitur aque natura vult sapor esse: necesse est itaque in ipsa aqua habere genera saporum insensibilia propter paruitatem secundum quod Empedocles dicit: vel materiam talem inesse: quemadmodum panspermia saporum: omnia quidem ex aqua fieri.

Alia quidem ex alia parte vel nullam habentem differentiam aquam faciens causam esse: ac si calidum et solem dicat quis. **H**orum autem sicut Empedocles dicit multum apertum mendacium: videmus enim commutari per calorem saporibus oblatis fructibus ad solem: et ignitis tanquam non ab aquis trahere saporibus tales factos: sed in ipso fructu transmutatos et resudantes et iacentes propter tepidus: austeros a dulcibus: et amarus: et omnimodos factos: et decoctos: et ad omnia saporum genera ut est dicere transmutatos.

Similiter autem et panspermie manifestam esse aquam impossibile: ex eodem enim videmus sicut ex esca factos alios saporibus. Restat igitur in pati aliquid aquam transmutari: quod quidem igitur non a calidi solis virtute accipit hanc virtutem quaz dicimus saporibus: manifestum est. Subtilissimum enim omnium humorum aqua est: et in ipso oleo: sed protenditur oleum plus quam aqua propter viscositatem: aqua autem fragilis est: quare et grauius est seruare aquam in manu quam oleum: quam autem calida facta aqua: non apparet aqua ingrossata ipsa: manifestum quoniam alia quedam vtrique erat causa. Saporibus enim in fructibus hi existentes grossitudinem habens omnes magis calidum: aut concausam. **A**pparent autem saporibus quicunq; quidem in fructibus hi existentes et in terra. Quare multi philosophorum antiquorum dicunt talem esse aquam per qualemcumq; terram transeat: et hoc manifestum est in salis aquis maxime.

Manifestus est saporum genus quam odorum. Empedocles opinio Democriti et Anaxagoras opinio. Improbatio Empedocles

Improbatio Anaxagoras et Democritus

Ad Casaporum secundum Aristoteli

primus signum.

De sensu & sensato.

Secundū
signum

enim quedam terre species est: & que per cinerē colate, ipso amaro
existēte amarū faciūt sapore. Sunt quoq; fontes multī: hī q̄dem
amari: illi vero acuti: hī autē omnimodos habentes sapes ali-
quos. ¶ Rationabiliter itaq; in nascentibus fit sapor genus ma-
rine. Pati enim natum est humidū quemadmodū & alia a cōtra-
rio: contrarium autem siccū: q; & ab igne patitur quid. Sicca em̄
ignis natura. Sed propulū ignis calidū est: terre vero siccū: sicut
dictum est in hīs que de elementis. Qua quidem igitur ignis et
qua terra: nihil natū est facere: vel pati: nec aliquid quicq;. Qua
autem inest contrarietas in vno quoq; hec omnia & faciunt & pa-
tiuntur. Quemadmodum ergo qui lauant in humido colores &
sapes: talem faciunt habere aquam: sic & natura siccū & ter-
renū & perspicuū & terrenū colans: & mouens per calidū:
quale quid humidum facit. ¶ Et hoc est sapor facta a dicto sic-
co passio in humido gustus s̄m potentiam alteratiua in actum.

Saporis
diffinitio

Ducit enim sensituum ad hoc potentia preexistens. Non em̄ s̄m
dicere: sed s̄m speculari est sentire. Quoniam autem non omnis
siccū: sed nutritiui sapes passiones sunt: aut priuationes oportet
sumere hinc: neq; siccū sine humido: neq; humidum absq; sic-
co. Esca enim ipsis animalibus nihil vnum solum: sed commixtū
neq; ipsis plantis: sed mixtum. Et sunt oblati cibi animalibus:
tangibilia quidem sensibilibus augmentum facientia & decremē-
tum. Horum enim causa calidū: aut frigidū oblatum: hec em̄
faciunt & augmentum & decrementum. Nutrit autem s̄m q̄ gusta-
bile oblatum: Omnia enim nutriuntur dulci simpliciter, vel com-
mixto. Oportet quidem igitur de hīs determinare in hīs que de
generatione: nunc autem quātum necesse tangere de ipsis. Calt
cōmixto. dum enim augmentat & frust nutritimentum: eo q̄ leue quidē at-
trahit: amarum autem & salsum relinquit propter grauedinem.

Omnia tri-
unf y dul-
cissimi-
cōmixto.

Quod itaq; facit in exterioribus corporibus calor exterior: hoc
quidem natura animalium & plantarū: quare nutriuntur dulci.
Commiscetur autem alij sapes ad cibum eodem modo salso
& acuto pro condimento: hec autem propter contrahere: eo q̄ ni-
mis nutritiuum sit dulce & supernatatiuum. Quemadmodū au-
tem colores ab albi & nigri cōmixtione sunt: sic & sapes a dulci
& amaro: & s̄m proportionem etiam: eo q̄ magis vel minus vnus
quisq; est: siue s̄m quosdam numeros commixtiones & motus: si-
ue indeterminate. ¶ Qui autem delectationem faciunt commix-
ti hī in numeris solum: qui quidem enim pinguis est dulcis sa-
por: amarum vero & salsum fere idem sunt. Ponticus vero & au-
sterus: & stipticus: & acutus in medio. Fere enim equales species
humorum & colorum facit. Septem enim amborum species si q̄s
ponat sicut rationabile: hūidū nigrū aliquid esse. Relinquit-
tur enim flauū quidem albi esse quemadmodum & vinctuosum

Cur sal i
cibus.

est dulcis: punctum z alurgon: z viride z clarum in medio albi z nigri. Alij vero mixti ex his: z que admodum nigrum est prius in perspicuo albi: ita amarum z salsum dulcis in nutrimenta: li humido. Quare z cinis amarum combustorum omnium: exhalatum enim est ex ipsis potabile. ¶ Democritus autem z pluri mi physilogorum quicunq; dicunt de sensibilibus incongruissimum aliquid faciunt. Omnia enim sensibilia tangibilia faciunt. etenim si hoc taliter se habeat manifestum est qd z aliorum sensuum vnusquisq; tactus quidam est: hoc autem quod impossibile sit non difficile est discernere. Amplius autem communibus sensuum omnium vtuntur quasi proprijs: magnitudinem enim z figuram z asperum z lene. ¶ Amplius autem acutum z obtusum qd z in glebis communia sunt sensuum: z si non omnium: sed visus z tactus. Quare z de his decipiuntur: de proprijs autem non decipiuntur: velut visus de colore z auditus de sono: quidam autem propria ad ista reducunt: quemadmodum Democritus album quidem z nigrum: hoc quidem asperum dicit esse: hoc vero lene esse. Ad figuras autem reducit sapes. ¶ Quamuis autem nullus vel magis visus est cognoscere communia. Si ergo gustus magis: minima quidem certissimi sensus est discernere circa vnumquodq; genus: quare oportebat gustum z alia communia sentire maxime z figuram esse discernentissimum. Amplius sensibilia quidem omnia habent contrarietatem: veluti in colore nigro album z in sapore dulci amarum. Figura autem figure non putat esse contrarium: cui enim polygonarum circunferens contrarium. Amplius z figuris existentibus infinitis necesse est sapes esse infinitos: quare hi quidem tantum faciet sensum: hic vero non faciet. De sapore quidem igitur z gustabili dictum est: alle namq; passiones saporum propriam habent considerationem in philosophia que de plantis.

¶ Capitulum de Odoribus. Quintum.

¶ Quidem vero modo debet intelligere z circa odores. Quod enim facit in humido siccum: hoc facit in genere alio enchimum humidum in aere z aqua similiter: commune autem de his: nunc quidem dicimus perspicuum: est autem odorabile non secundum qd perspicuum: sed secundum qd lauabile vel mundabile enchime siccitatis. ¶ Non enim solum in aere sed in aqua quod odorans est: manifestum autem in piscibus z ostracodemys: videntur enim odorare: nec aere existente in aqua: supernatat enim aer cum infuerit: nec ipsa respirantia. ¶ Si quis ergo ponat aquam z aerem vtraq; hūida erit: vtiq; que in humido enchimi sicci natura odor z odorabile tale. Quoniam vero ab enchimo: passio est: manife-

Curcinis
amarus.
Demo. im-
probatio.

Antiquus
iprobatio
Circa sensu
bile pprijs
nd e dece-
ptio: s; cir-
ca coe.
Nulli vt
magis vt
suis est co-
gnoscere
comunia.

Dimia qd
de certissi-
mi sensu z
discernet
sa: circa vnu
qd qd gen.

Ad solis l
aere: s; in
aq; odora-
tus est.

Qd pprijs
susceptio-
num est
odorus.

De sensu et sensato.

Elementa
sunt inodo-
rabilia. ¶

stum est per habentia et non habentia odorem. Elementa enim inodorabilia velut ignis: aer: terra: et aqua: quia sicca et humida eorum enchyma non sunt: nisi quod commixtum faciat: propter quod et mare habet odorem: habet enim humorem et siccitatem: et sal magis intus odorabile est. Manifestat autem etiam quod ab istis effluit oleum: utrum autem terre est magis. Amplius lapis inodorabile achimus: ligna autem odorabilia enchyma et horum aquatica minus. Amplius in eis que metalla: ut aurum inodorabile: achimum enim es autem odorabile et ferrum: quando autem exiuerit humidum inodorabiliores scorte sunt omnium: argentum vero et stagnum his quidem magis odorabilia: his vero minus / aquatica enim. Dicitur autem a quibusdam fumalis euaporatio esse odor: communis existens terre et aeri: et omnes dicunt super hoc de odore. Quare et Heraclitus sic dicit: quod si omnia entia fumus fiant nares utique discernent. Ad odorem autem omnes inferunt: hi quidem tanquam exhalationem: hi vero sicut euaporationem: hi autem utraq. ¶ Est autem vapor quidem humiditas quedam: fumalis vero exhalatio sicut dictum est: coe est aeri et terre: et constituitur ex illo quidem aqua: ex hac vero quedam terre species. ¶ Sed neutrum horum videtur: vapor enim aqua est: fumalis vero euaporatio impossibile est in aqua fieri: odorant enim et in aqua sicut dictum est prius. Amplius euaporatio dicitur similiter efflurionibus. Si igitur nec illa bene: nec ista bene. Quoniam igitur contingit recipere humidum: et illud quod in spiritu: et illud quod in aqua: et pati aliquid ab enchyma siccitate non immanifestum: etenim aer humidus natura est. Adhuc autem siquidem si militer faciat in humidis et in aere: quemadmodum lauatum sic cum: manifestum quod oportet proportionales esse odores humoribus: sed adhuc hoc in quibusdam accidit: etenim acetosi et dulces sunt odores: et austeri: et pontici: et crassi: et amaris proportionales dicat utique quis putridos: quare quemadmodum illa difficilis potationis putrida dissana puestasunt Manifestum ergo quoniam quod in aqua sapor: hic in aere et in aqua odor. ¶ Et propter hoc frigus et conglutinatio et saporibus hebetant: et odores exterminant. Calidum enim quod mouet et generat auferunt in frigidatio et conglutinatio. ¶ Species autem odorabilis due sunt: non enim sicut quidam dicunt non species odorabilis: sed sunt. Determinandum autem quomodo sunt et quomodo non sunt. hoc quidem est secundum saporibus ordinatum ipsorum sicut dictum est et delectabile et triste habent secundum accidens. Quoniam enim nutritui passio est: appetentibus quidem odorabiles odores eorum sunt: plenis autem et nihil egentibus non delectabiles neque odores: et esca habens odores quibuscumque non delectabilis neque his. Quare iste quidem velut diximus: secundum a-

C
Opio an-
tiquorum
de odore.

D
Vapor est
humiditas
quedam.

E
Quod odor
non sit va-
por: nisi fu-
malis euap-
oratio.

F
Propter
quod frigus
odores et
saporibus
hebetat

S
De speciebus
odorus.

cidens qui dem habebit delectabile et triste propter quod omnibus sunt communes animalibus. Quidam autem secundum ipsos delectabiles odoribus sunt: quemadmodum illi qui florum. nihil enim magis vel minus ad escam assequitur nec conferunt ad desiderium quicquam: sed contrarium magis. Verum enim est quod Empedocles vituperans tritium dixit: quando lentem decoquis non infundas in irion. Qui autem nunc commiscet ad potationes: tales virtutes visum faciunt per usum delectationi donec utique a duobus sensibus fiat delectabile: quemadmodum unum et ab uno. Hoc quidem igitur odorabile hominis proprium est. quod autem secundum saporibus ordinatus et aliorum animalium sicut dictum est prius: et illorum quidem: quod secundum accidens habent delectabile diuiduntur species secundum saporibus: istius autem non iam propter naturam ipsius esse secundum ipsam delectabilem aut tristem. Causa autem proprius esse hominis talem odorem propter frigus quod circa cerebrum. Frigido enim natura existente cerebro et sanguine qui circa illud est in angustiis venis existente subtili et puro: de facili autem infrigidabilis propter quod et cibi fumositas infrigidata propter locum infirmantia rehumata facit hominibus propter quod facta est ista species odoris: nihil enim aliud est opus ipsius quam hoc: hoc autem facit manifeste. **C**ibus enim delectabilis existens et siccus et humidus multotiens infirmans est. **Q**ui autem ab odore secundum seipsum odor operi quomodocumque se habeat utilis ut est dicere semper. Et propter hoc fit per respirationem non omnibus: sed hominibus et sanguinem habentibus: velut quadrupedibus: et magis participantibus naturam aeris. Ascendentibus namque odoribus ad cerebrum propter leuitatem caloris que in ipsis sanis habent circa locum hunc. Odoris namque virtus natura calida est. Attitur namque natura respiratio ad duo: ut operose quidem ad thoracis adiutorium ut aduenticie et ad odorem. Respirante enim sicut ex transitu facit per nares motum proprium autem hominis nature tale genus odoris: quia plus cerebrum et humidius habet aliis animalibus ut secundum magnitudinem: propter hoc enim et solum ut est dicere sentit aliorum animalium homo: et gaudet florum et talium odoribus. commensuratur enim eorum calor et motus ad hyperbole eius que in loco frigiditatis et humiditatis est. Aliis vero quecumque pulmonem habent per respirare alterius generis odoris sensum diuidit natura: ut non duo sensitiva faciat: sufficit enim. **Q**uoniam quidem et ut respirantibus quemadmodum hominibus utrorumque odorabilium aliis alterorum solum existens sensus. Que vero non respirant quod quidem habent sensum odorabilis manifestum est. Et enim pisces: et entemorum genus omne diligenter sentit de longe propter nutritiuam: speciem odoris remota multum.

O odorabile
le hois
pauum.

De ca reu
matismi.

Quis odor
ru est me
lior.

Propter
quid res
spiratio.

De sensu et sensato.

Dubita-
tio.

Q

Solutio.
O

propria esca: quemadmodum apes faciunt ad mel et parvarum for-
micarum genus: quas vocant quidam sentipas et marinorum purpu-
re et aliorum multa talium animalium acute sentiunt escam propter odo-
rem. ¶ Propter quod utique dubitabit aliquis quomodo sentiunt
odorem si spirantibus quidem omnibus sit spirare uno modo. hoc
enim videtur in respirantibus accidens omnibus: illorum autem
nullum respicit: sentiunt tamen si non aliquis preter quinque sensus
alius: hoc autem impossibile: odorabilis enim olfatus: et illa vero
hoc sentiunt. ¶ Sed non forte eodem modo: sed respirantibus qui-
dem spiritus auferit superficies: quemadmodum cooperulum quod-
dam. Quare non sentiunt non respirantia. his autem non respi-
rantibus ablatum est hoc quemadmodum in oculis. Quaedam enim
animalium habent palpebras: quibus non reuelatis minime pos-
sunt videre. Quae autem habent duros oculos non habent: qua-
re non egent villo quod illa reueler: sed vident a facultate existen-
te in illis statim. Similiter autem et aliorum animalium quodlibet
non indignantur de his quae sunt seipsa fetidorum sunt odorem
nisi quid accidat corruptivum existens: ab his autem corruptum
similiter. Quemadmodum homines a carbonum fumo patiunt gra-
uedinem capitis: et corrumpuntur multoties sic a sulfuris virtute
et corrumpuntur alia animalia: et fugiunt propter passionem. ipsam
autem sunt seipsam non curant fetiditatem: quibus multa crescentium
fetidos habent odores: nisi quod conferat ad gustum vel ad edulsum
illis. Videntur autem sensus qui est odorandi in paribus existi-
tibus sensibus. et numero habente medium imparis: et ipse medi-
us tactuorum: quemadmodum tactus est gustus: et per alia sensi-
tiuorum vel ut visus et auditus. Quare et odorabile nutritiuorum
est passio quaedam: hoc autem in eodem genere: et auditibilis aut
visibilis: quare et in aere et in aqua odorantur: quare est odorabi-
le commune aliquid amborum horum: quod et tactualem inest et perspicuo et audi-
bili. Quare rationabiliter assimilata est siccitati in humido et fu-
sili velut tinctura quaedam esset et lotura. Quomodo quidem igitur
species oportet dicere: et quomodo non oportet odorabilis in tan-
tum dictum est. Ad autem quidam pythagoricorum dicunt non esse ratio-
nabile: nutritum namque dicunt quaedam animalia odoribus. ¶ Primum
quidem enim videmus quoniam cibum oportet esse compositum: etenim ea
nutrita non sunt simplicia: quare et superfluitas fit cibi: aut in ip-
sis aut extra sicut in plantis. Amplius vero neque aqua vult ipsa
sola nutrire incommixta existens: corporale enim aliquid oportet
esse constitutum. Amplius multo minus rationabile aere cor-
pulentum fieri. Cum his autem quoniam omnibus est animalium
locus receptivus cibi: a quo quando cibus ingreditur recipit
corpore. Odorabilis autem sensitivum in capite et cum spirituali
intrat fumositatem: quare ad spiratum vadit utique locum. Quod

Pythagorico-
rum opi-
nio. Im-
probatio.

quidem igitur non confert ad nutrimentū odorabile s̄m q̄ odorabile: manifestū. q̄d tamen ad sanitatē: z ex sensu z ex dictis manifestum est: Quare q̄ sapor in nutritiuo z ad nutriendū: hoc est ad sanitatem odorabile: secundum vnumquodq̄ sensituum quidem ergo determinetur hoc modo.

¶ Capitulū sextum.

Sicet autē aliquis si omne corpus in infinitū diuidit z passiones ergo sensibiles: puta color: z sapor: odor: et grauedo: z frigiditas: z calidū. z lene: z durū: et molle. ¶ Aut impossibile: actū enim est vnumquodq̄ ipsorū sensus: in eo enim q̄ possunt mouere illum dicuntur oīa: quare necessarium sensum in infinita diuidit z omnem magnitudinem esse sensibilem. Impossibile enim albū quidē videre: non autē quantum. ¶ Si enim non sic: contingeret vtiq̄ aliquod corpus nullū habens colorē: neq̄ grauedinē: neq̄ talem aliam passionem: quare nec omnino sensibile. hec enim sensibilia sunt. Sensibile igitur erit compositū: nec ex sensibilibus sed necesse: non enim ex mathematicis. ¶ Amplius cui adiudicabim⁹ hoc autē cognoscem⁹ nisi intellectui: sed non intelligibilia. Nec enim intelligit intellectus que exterius non cum sensu. Sed si hoc habent sic videt̄ testificari illis que induisibiles faciunt magnitudines: sic quidē vtiq̄ solus tur sermo: sed impossibile est: dictum est enim prius in sermonibus qui sunt de motu. ¶ De solutione autē eorū simul manifestum erit: z quare terminate species coloris z saporis z sonorū et aliorū sensibilibum. Quorū quidem enim sunt vltima necesse est terminata esse que intus: contraria autē vltima. Omne enim sensibile habet contrarietatem velut in colore albū z nigrū: in sapore dulce z amarū: z in alijs itaq̄ omnibus vltima sunt que cōtraria. ¶ Continuū quidem igitur ad infinita diuidit̄ in equalia: ad equalia vero finita: quod autem non s̄m se continuum in species finitas. Quoniam ergo passiones quidem vt species dicendū. Existunt autem in continuitate: z in hīs sumendum: quia q̄ potentia: z q̄ actu aliud. Et propter hoc decimum millesimū milij latet visum: quamuis visus superueniat: z qui in dyesi sonus latet quamuis continuus existens auditur omnis causat⁹: distantia vero intus existentis ad vltima latet. Similiter autē z in alijs sensibilibus parua omnino: potentia namq̄ visibilia ipsa: actu autem non: quando non separauerit: etenim inest potentia que pedalis bipedi: actu itaq̄ diuisa. Separate autem tante supabū dantie rationabiliter quidem vtiq̄ z resoluuntur in contingētia veluti minimus sapor mari infusus: quinimmo quoniam neq̄ sensus superabundantia s̄m ipsam sensibilibus nec separata. potentia enim inest discretiori superabundantia: nec tamen sensibile separatum erit actu sentiri: sed tamen erit sensibile: potentia enim

Utrūque
tates sen
sibiles i
finitū di
uidantur

Ad ptem
negatiua
B

Ad ptem
firmatiua

Secūda
ad idē ratio.

Terminata
sūt species
glitatum
sensibilem.

Ex hoc
ponere
minima.

De sensu et sensato.

est iam et actu erit adueniens. Quod quidem igitur quedam magnitudines et passiones latet: et propter quam causam: et quomodo sensibilia: et quomodo non: dictum est. Quibus autem utique insistentia: sic quanta quedam sint ut actu sensibilia sint: et non solum quod in toto: sed et seorsum finita necesse esse secundum aliquos numerum et colores et saporos et sonos. **¶** Obijciat autem utique aliquis igitur: perueniunt autem sensibilia aut motus quia sensibilibus qualitercumque fiat sensus quando operetur in medium primo: quemadmodum odor videtur facere et sonus: propius enim prius sentit aliquid odorem: et sonus postertus ictu venit graue: ita et visibile et lumen. ergo ne. **¶** Quemadmodum et Empedocles dicit: attingere prius quod a sole lumen ad medium prius quam ad visum: aut ad terram. Putabitur autem utique hoc ratio nabiliter accidere: morum enim videtur: ab aliquo in aliquid. Quare necesse est quoddam tempus esse in quo moueatur ab altero in alterum. tempus autem omne diuisibile: quare erat quando non videbatur: sed adhuc ferebatur radius in medio. **¶** Et si omne simul audit et audiuit: et omnino sentit et sensit et non est generatio eorum: sed sunt absque fieri: tamen nihilominus quemadmodum sonus iam facto ictu nondum apud auditum. **¶** Manifestat autem hoc et literarum transfiguratio: quemadmodum facta latrone in medio. non enim videntur dictum audiuisse: quia transfiguratur aer delatus. Sic ergo et color et lumen. non enim in eo quod quocumque modo habet hoc videre: hec vero videtur quemadmodum equalia sunt: nullum enim oportet alicui vtriusque esse: equalibus enim factis non differet vel prope vel longe esse adinuicem. **¶** Vel circa solum quidem et odorem hoc accidere rationabile quemadmodum enim aer et aqua continua quidem: partibiles autem amborum motus: propter quod et est quidem ut idem audierat primus extremusque et odor: est autem quomodo non. Videtur autem quibusdam esse obiectio et de his. impossibile enim dicunt quidam alium per alium audire idem: et videre et odorare. Non enim possibile esse multos et seorsum existentes audire et odorare. Interceptiens enim ipsum ipsius esse vel mouens primum: puta chotonium vel thus vel ignem eundem et vnum numero sentiunt omnes. Id autem quod iam proprium alterius numero: specie autem idem. Quare simul multi vident: et odorant: et audiunt. Sunt autem nec corpora hec: sed passio et motus quidam. Non enim utique hic accideret: neque sine corpore. **¶** Et de lumine autem alia est ratio per inesse: ut aliquid lumen est: sed non motus aliquid: omnino autem nec similiter in alteratione se habet: et latrone: lata namque rationabiliter prius in medio attingunt. Videtur autem sonus lati esse cuiusdam motus: quecumque vero alterantur non adhuc similiter: contingit enim simul torus

¶ Utrum sensibile prius perueniat ad medium quam ad sensum.

¶ Empedocles opinio.

¶ Remotio responsionis.

¶ Solutio prima.

¶ De lumine

alterari: et non dimidium prius: velut aquam simul omnem coagulari attinet si fuerit multum quod calefit aut coagulatur: habitum ab habito patitur: primum autem ab ipso faciente transmutari necesse: et simul alterari: et subito. Eset autem utique et gustare quemadmodum odor si in humido essemus et remotius: aut tangere ipsum sentiremus: rationabiliter autem quorum est intermedium sensitivum non si simul omne pati nisi in lumine propter predicta: propter hoc autem et dicimus videre: lumen autem facit videre.

Utrūq; in
gat duos
sit sentire i
eodē diuī
sibili tps

Capitulum septimum.

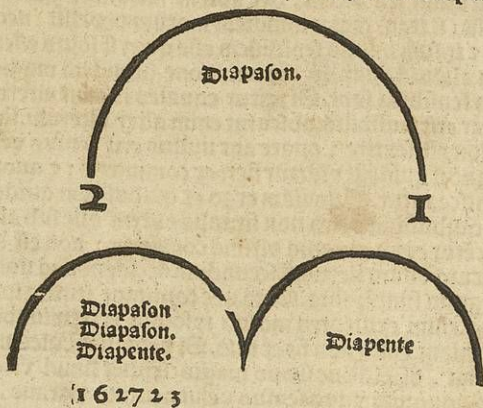
St autem et alia quedam obiectio talis circa sensum: utrum contingit duos simul sentire in eodem: et indivisibili tempore: vel non. ¶ Si autem semper maior motus minorem depellit: propter quod delata sub oculis non sentiunt: si fuerint in aliquid vehementer intendentes: vel timentes: vel audientes multum sonum. hec itaque supponatur: et quod unumquodque magis est sentire simpliciter existens quam commixtum velut vinum interperatum: et mel: et colorem: et notam solam quam in diapason: quia obscurant sensuicem: hec autem faciunt ex quibus unum aliquid fit: si itaque maior minorem motum depellit: necesse si simul sint et ipsum minus sensibilem esse quare si solus esset. Auferatur enim aliquid minoris commixtione siquidem magis omnia simplicia sensibilia sunt. Si igitur equales fuerint altere existentes neuter erit sensibilis: obscurat enim alter alterum: simplicem autem non est sentire: quare aut nullus erit sensus vel alter ex utrisque: quod quidem videtur fieri ex commixtis: et quomodo cum commisceantur. Quoniam ergo ex quibusdam quidem fit aliquid: ex quibusdam vero non fit: talia autem que sub alio sensu: commiscetur enim quorum ultima contraria: non est autem ex albo et acuto unum fieri: nisi secundum accidens: sed non sicut ex acuto et gravi symphonia. Ergo nec contingit sentire ipsa simul. Equales enim existentes motus ipsorum exterminabunt inuicem: quoniam unus non fit ex illis. Si vero inequales melior faciet sensum. ¶ Adhuc si duo magis sentiet simul utique anima vno sensu: quorum unus sensus velut acutum et grave. Magis enim simul motus unus ipse ipsius quam duorum: puta visus et auditus. Uno autem simul duo non est sentire: si non mixta fuerint. Mixtura enim unum vult esse: unus autem simul unus sensus: unus autem simul ipse: quare necesse est simul mixta

Maior
motus sem
p minorē
depellit.
¶

¶
Secunda rō.

De sensu z sensato.

sentire: quia vno sensu fm actum sentit. Vnus quidem ensim nu-
 mero qui fm actum vnus: specie autem qui fm potentiam vnus
 z si vnus ergo sensus qui fm actum vnum illud dicet: commisce-
 ri ergo necesse ipsa. Quando ergo non fuerint mixta duo erunt
 sensus qui fm actum: sed fm vnā potentiam: z indiuisibile tem-
 pus necesse est vnā esse operationem: vnus enim qui ad semel
 vsus z motus vnus: vna autem potentia: non ergo cōtingit duo
 simul sentire vno sensu. Et vero si ea que sub eodem sensu simul
 impossibile si sint duo: palam q̄ minus adhuc que fm duos sen-
 sit: contingit simul sentire velut album z dulce: videtur enim q̄
 idem vnū numero omnino nullo alio differre nisi in eo q̄ simul:
 q̄ autem specie vnum iudicante sensu z modo. Dico autem hīc
 quia forte album z nigrum alterum q̄ proprium idem iudicabit
 z dulce z amarum idem quidem ipse ab illo autem alius sed ali-
 cui vtrumq̄ cōtrariorum: eodem autem modo sibip̄sis coelemē-
 taria: puta sicut gustus dulce: ita visus album: z sicut iste nigrū:
 ita ille amarum. ¶ Amplius si contrariorum motus contrarij: si
 multum autem contraria in eodem z atomo non contingit esse: sub
 sensu autem vno contraria sunt velut dulce z amarum non con-
 tingit sentire simul: similiter autem palam q̄ neq̄ que non cōtra-
 ria. hī quidem enim albi sunt. hī autem nigri. z in alijs similiter
 velut sapor: hī quidem dulces: hī vero amari: nec que commixta
 simul proportiones enim sunt oppositorūz velut diapason z dia-

pente nisi sicut vnum sentiat: sic autē vna proportio extremitatū
 sit: aliter autē nō, erūt enī simul: hī quidē multi ad paucū vel impa-
 ris ad parē: hec autē pauci ad multum: vel paris ad impares. Si
 vero plus adhuc distant abinuicem z differunt: coelemētali-
 quidem

quidem dicta in alio genere q̄ que in eodem genere. Dico autem
 puta dulce et album voce coelementaria: genere autem alta. Dul-
 ce vero a nigro multo amplius specie differunt quam album: ad
 huc utiq̄ minus contingit ipsa simul sentire q̄ que genere: qua-
 re si non hec: nec alia. ¶ Quod autem dicunt quidam eorū qui
 circa simphonias: quoniam non simul quidem perungunt soni.
 Videntur autem et latent: cum tempus insensibile fuerit vtrum
 recte dicitur vel non. Forte enim utiq̄ dicet aliquis: et nūc ex hoc
 putabit simul videre et audire vnum aliquod: quia intermedia tē-
 pora latent his. ¶ Aut hoc non verum neq̄ contingit tempus
 esse insensibile nullum neq̄ latere: sed omnia quecunq̄ contingit
 sentire. Si enim quoniam ipse seipsum sentit vel alium in conti-
 nuo tempore non contingit tunc latere quia est: est autem aliquid
 in continuo: et tantum quantum omnino insensibile est: manifestū
 q̄ tunc latebit utiq̄ si esset ipse ipsum: et quod videt et quod sen-
 tit: et si sentit. Amplius nec utiq̄ erit: nec tempus nec vlla res que
 sentit in quo non sit: quia in huius aliquo: vel quia istius aliquid
 videt. Si quidem est aliqua magnitudo et temporis et rei sensibi-
 lis omnino propter paruitatem. Si enim totam videt et sentit to-
 to continuo tempore: non eo q̄ in huius aliquo aut q̄ huius al-
 quod detur si est aliqua magnitudo auferatur. a. g. b. in qua non
 sentiebatur: non ergo in huius aliquo: vel istius aliquid velut ter-
 ram videt: totam: quoniam hoc ipsius et in anno ambulat: quo-
 niam in hac parte ipsius. At vero in. g. b. nihil sentit: eo ergo q̄ in
 huius aliquo. f. a. b. sentit dicitur totum sentire. a. b. et totam eadē
 enim ratio et in. a. g. semper enim in aliquo et aliquid: totum
 autem non est sentire. a. g. b. Omnia quidem igitur sensibilia sunt
 sed non videntur quecunq̄ sunt: solis enim magnitudo videtur:
 et q̄ quattuor cubitorum a longe: sed non videtur quantuncunq̄.
 Sed aliquando indiuisibile videtur non indiuisibile: dicta autem
 est causa in anterioribus de hoc. Quod quidem igitur nullus est
 tempus insensibile manifestum ex his. ¶ De prius autem dicta
 obiectione considerandum vtrum contingit simul plura sentire:
 aut non contingit: simul autem dico in vno indiuisibili tempore
 adinutem. Primum quidem igitur vtrum sic cōtingat simul qui-
 dem: altero autem anime sentire et non indiuisibili: sic autem in-
 diuisibili vt omni existente continuo: vel quoniam primum quis
 dem ea que secundum vnum sensum velut dico visum si est alio
 sentiens alium et alium colorem: pluresq̄ partes habebit spem
 easdem: etenim quod sentit in eodem genere est. Si autem quia
 et oculi duo dicat aliquis nihil prohibere sic: et in anima dicen dū:
 quia forte ex his quidem vnum aliquid fit: et vna operatio ipso-
 rum: ibi autem si quidem vnum quod ex ambobus illud sentiens
 erit: si autem separatim non similiter se habebit. Ampli⁹ et sensus

Antiquo
rū rñsio.

Reproba
tio.

Nullū tē
pus ē in-
sensibile.

Solutio
propria.

Aristo. parua nālia.

S

Magnitudo.

Idem plures erunt. sicut si quis scientias indifferentes dicat: neque enim operatio erit sine virtute: que secundum seipsam: neque absque hac erit sensus. Si autem hoc in uno et indivisibili sentit: manifestum quod et alia: Magnis enim contingebat hec simul plura quam genere altera. Si itaque alia quidem dulce: alia vero album sentit parte anima: aut quod ex istis unum aliquid est vel non unum: sed necesse. una enim quedam sensitiva est pars eius: ergo illa virtus: nullam namque ex istis unum. Necesse ergo unum aliquid esse anime quo omnia sentit sicut dictum est prius: aliud autem genus per aliud igitur secundum quod indivisibile est secundum actum unum est: dulcis et albi: quando vero divisibile factum fuerit secundum actum alterum: vel quemadmodum in rebus: ipsis contingit: ita et in anima idem et unum numero album et dulce est: et alia multa: sed non separabiles passionem ab invicem: sed esse alterum unum cuiusque: similiter ergo ponendum et in anima idem et unum esse numero sensitivum omnium secundum esse tamen alterum et alterum: horum quidem genere: horum vero specie: quare et sentiet utique simul eodem et uno: ratione autem non eodem. ¶ Quoniam autem sensibile omne magnitudo est: et non est indivisibile sensibile: manifestum est enim unde quidem non videbitur infinita distantia: unde autem videbitur finita. Similiter autem auditibile et odorabile et quecumque non ipsa tangentes sentiunt. Est itaque aliquod ultimum distante: unde non videtur et primum unde videtur. Hoc itaque necesse indivisibile esse: quod in ulteriori quidem non contingit sentire existens: in citiori autem necesse sentire: si itaque aliquid erit indivisibile sensibile: cum ponatur in ultimo unde est: ultimo quidem non sensibile: primo autem sensibile: simul accidet visibile esse et invisibile esse: hoc autem impossibile. ¶ De sensitivis quidem igitur et sensibilibus quomodo habent: et communiter: et secundum unum quodam sensitivum dictum est. Reliquorum autem primo considerandum de memoria et reminiscencia et somno.

Indivisibile non potest sentiri.

Virtutes specialiter dicitur diversificari per fortitudinem et remissionem. videtur op. 7. ph. 2. c. 6.

Virtutes quidem sensibiles. quedam sunt necessarie in esse animalis: et quedam sunt propter melius: et omnes iste diversantur secundum fortitudinem et remissionem. Tactus autem et gustus sunt necessarij: auditus vero et visus et olfactus sunt propter melius: per gustum cum distinguatur cibus conveniens a non convenienti: et per tactum distinguuntur et ea que corrumpunt totum corpus ex extrinseco: et ea que confervant corpus. Alij vero sensus non sunt innati distinguere talia: et ideo non sunt necessarij: et omnes iste virtutes conveniunt in hoc quod actio earum

non completur nisi per insim: et appropriat tactui et gustui: hoc quod non indiget medio: alij autem indigent medio. **C** Insim autem virtus visibilis est oculus: et in isto insim dominatur aqua que est terra diaphana: et fuit tale in eo describantur forme sensibilibus sicut in speculo: et ideo pars glacialis est valde clara et alba: et manifestum est quod istud insim valde necessarium est in comprehensione istarum virtutum. **I**stud autem insim non agit nisi quando fuerit in sua complexionem naturali nullo adueniente turbate ipsius: et tactuique. **E**t ideo iracundus in hora ire et hinc calore ascendente recipit ideo corruptionem sui visus: et forte videbit unum duo propter motum contingente spiritu apud iram: quoniam quia pars recipiens formam mouet et venerit ad suum locum ex alia parte describetur forma in seipsa parte: et adhuc non abscessa est a prima parte. et sic una forma apparebit due: sicut forma solis cadens super aquam currentem apparebit due. **E**t quia istud insim. scilicet oculus non agit nisi quando fuerit in temperamento sue complexionis: ideo accidit quod quando fuerit infrigidatus a rebus extrinsecis infrigidatione interea ut visus debilitetur: et ideo obscurat oculus in locis in quibus est multa nix aut munda aqua: et ideo apparent ripe maris turbide pauca lucis: et similiter loca nivalis. **Q**uia igitur calidus oculi aut frigus fuerint interea plus quam per naturam: statim visus debilitabit: et ista actio actionum oculi est partis gradinose aquosae: et complexio istius partis est causa perfecte visionis. **E**t propter hanc causam fuerunt palpebre posite in bonis oculis. scilicet ad conseruandam complexionem corporis a rebus extrinsecis: sicut vagina gladii: ideo quod maiorem et grossiorem habet palpebram magis inspicit in remoto: quia conseruat illam partem a calore extrinsecis et a frigore. **E**t ideo multa animalia inspicunt a remoto plus quam homines propter grossitatem palpebrarum. **I**nsim autem auditus est aer impositus auri: et quanto magis aer iste fuerit subtilior et perfectioris aeris: tanto magis actio eius erit perfectior. **E**t sicut insim olfactus est aer impositus fori: insim gustus est lingua: tactus autem caro. **E**t est proprium omnibus insim sensuum hoc quod nihil habent in actu ex eis quod apprehendit nisi instrumentum tactus quod componit ex quatuor elementis: et ideo non comprehendit nisi a res intensas propter suum temperamentum: et propter hoc quanto magis caro fuerit temperata: tanto magis comprehendit qualitates simplices. scilicet calidum: frigidum: siccum et humidum: ideo homo est inter omnia animalia melioris tactus: et maxime manus. scilicet caro palmarum: maxime caro indicis: lingua vero nullum habet saporem in actu: et ideo quod habet a quibusdam humoribus corruptis gustus: sicut est de insim aliorum sensuum: et causa in hoc datur in libro de anima: et est proprium insim trium virtutum. scilicet auditus: et visus: et olfactus quod attribuunt simplicibus: oculus autem aque et auditus aeri et olfactus parti ignee funt: et ideo olfactibilia sanant cerebrum frigidum propter calorem fumi. **D**ictum est igitur de propriis insim istorum sensuum. **D**icamus igitur de medijs quibus indigent isti tres sensus: et de consequentibus eorum et medium quo videntur isti sensus est: aut aer in animalibus agrestibus: aut aqua in animalibus aquosis: et manifestum est quod isti tres sensus indigent medio: quoniam quando sensibile positum fuerit super sensum non comprehenduntur ab eo: et similiter quando inter eos et sensibilia interiacent corpora grossa non apta ut sint media: et vniuersaliter apparet quod medium necessarium est istis sensibus ex hoc quod cum medium corrumpitur: eorum peritur et actio eorum: et ideo proprium est medio ut sit de genere instrumentorum proprio: scilicet ut sit recipiens sensibilibus aliquo modo rum receptionis instrumentorum: et causa in hoc apparebit quando declarata fuerit natura sensuum: quibus appropriantur media et pro-

S 2

A
Appropria
 turgustui
 medio.
 opp. vide
 2. de anima
 115.
 propter
 quod irata
 vniuersa
 ret duo.

B
 Qui grossior
 habet
 palpebram
 magis a
 remoto
 inspicit.
 Est proprium
 istis sensibus
 suum quod
 nihil habent
 in actu
 ex his quod
 apprehendit
 nisi instrumentum
 tactus
 quod
 componit
 ex quatuor
 elementis.
 3. de anima
 c. 66.
 a. **V**ide. 2.
 de anima. 113

Idem. 2. de
 anima. 114.

De sensu et sensato.

primum visui inter istos tres est hoc: quod cum medio indiget luce: non enim videt in obscuro: et cum in aere acciderit fumus aut vapor qui prohibeat transitum lucis: debilitat visum. Et ideo cum homo irascitur et excitatur calor in oculo obscurat visum propter vaporem: et lux non est in oculo per naturam oculi: sed intrat ipsum ab extrinseco: et si esset de eius natura tunc videret in obscuro: et ideo accidit ei qui claudit oculos et post aperit ut non vere videat nisi postquam visus eius fuerit illuminatus: et accidit visui ut videat rem visione spirituali intrinseco: antequam videat ipsam ab extrinseco: et post declarabimus causam in hoc: et ista visio non accidit in maiori parte nisi in obscuro: et apud quietem: et est proprium huic apprehensionis quod non sit bona nisi in temperata luce: non in intensa luce: nec in pauca. Declaratum est igitur quod proprium est tribus sensibus apprehendere per medium: et quod proprium est visui habere partem corporis lucidam: ut dicitur est de lucido et diaphanitate in libro de anima: et necessarium est: ut rete intrinsecus retinuum oculi illuminetur ab aqua que est intra oculum: sicut aqua illuminatur ab aere. Virtus enim sensibilis est in horizonte istius retis in parte cranei: non in parte aeris: et ideo ista retina. scilicet tunc oculi presertim virtutem anime que sunt media inter illas et aerem. Et signum est quod necesse est visui lucem peruenire ad ista retina est: quod quando contingit homini percussio super palpebram: statim obscurabitur oculus: et extinguitur lux que est in oculo: sicut extinguuntur candela et nihil videbit: et quando declarabimus quomodo sit comprehensio ab istis sensibus: tunc declarabuntur istae res. Et cum declarata sunt propria istarum virtutum in instrumentis et medijs: dicendum est de sensibilibus particulariter. In libro de anima dictum est de eis istud. Illic est dictum fuit quod sensibilia propria visui sunt colores: et auditui soni: et olfati odores: et gustui saporis: et tactui tangibilia: remanet ergo notificare naturas eorum. Dicamus et ergo quod elementa diuersantur secundum multitudinem et paruitatem diaphanitatis. Ubi aer et aqua: diaphanum autem est innatum recipere lucem et perfectum ab illa: et cum diaphanum receperit lucem: fit in eo hoc coloris diuersi secundum fortitudinem et debilitatem lucis et paucitatem et multitudinem diaphanitatis. Et hoc manifestum est ex coloribus diuersis factis quando lux solis adiungetur cum nubibus. Illi enim colores sunt ab albedine lucis propter debilitatem lucis ex nigredine nubium. Verbi gratia: colores qui sunt in iride. Necesse est igitur ut color fiat ex admixtione corporali lucis cum diaphano: et quia omnia composita sunt ex quatuor elementis et diaphanum ex elementis est aqua et aer: et lucidum est solus ignis: et hoc est quod fuerit mixtus: et ideo necesse est ut colores sint compositi ex istis duabus naturis. scilicet naturali diaphani et naturali illuminati: et quod diuersitas istarum duarum naturarum in quantitate et qualitate faciat diuersitatem eorum. Color igitur albus fit ex admixtione ignis clari cum elemento quod est valde diaphanum. scilicet aere. Et color niger fit ex igne turbido qui admiscetur cum elemento minime diaphanitate. scilicet terra: et colores medij inter album et nigrum diuersantur propter diuersitatem istorum duorum secundum magis et minus. scilicet corporis lucidum et corporis diaphani: et ideo color albus et niger sunt elementa colorum. scilicet mediorum: et quod hoc manifestum est de colore: et color est in superficie corporis terminati: necesse est ut color sit finis diaphani terminati secundum quod est diaphanum terminati: et per hoc distinguitur color a luce. Lux enim est perfectio diaphani non terminati: et color non fit in composito ex viuitate partium minimarum diaphanarum que sunt in elemento sicut quidam dicebant. Nihil enim fit ex elementis secundum vicinitatem: sed secundum complexionem ut dictum est in libro de generatione. Et quia lux non apparet nisi in corpore diaphano. opinati sunt philosophi haezotici quod generatio

lucis: non est corporum luminosum per se: nisi spiritus adunationem lucis cum alio corpore: sicut est dispositio de igne. Ignis enim non lucet nisi quando adunatur cum alio corpore. Et differentia inter ignem et corpora celestia in hoc est manifesta. Et ex hoc quod dictum est de essentia coloris apparet quod aer prius recipit colorem: deinde conducit eum ad visum secundum quod est diaphanum. Et si signum quod aer patitur a colore et recipit eum est hoc quod apparet de coloratione eiusdem rei secundum illud per quod transeunt nubes lucide. U. g. quod quando nubes pertransiunt per platas virides multo tunc colorantur per se. Et color illarum plantarum. Quia autem colores sunt ex admixtione ignis et aeris in corporibus diaphanis: et quod lux non est causa tantum in inductione coloris ad visum: sed in esse eorum manifestum est: et dico etiam: quia quoadmodum color albus est vilior luce cum sit ex ea: ita etiam alii colores albo sunt viliores et nigro cum fiant ex eis. Et quia colores sunt ex albo et nigro secundum magis et minus: et diuersantur in hoc diuersitate infinita secundum materiam ideo fuit necesse ut colores sint infiniti in natura: quia quantuncumque fuerit imaginata ratio intrinseca in eis aliquem modum mixtionis extrahet natura: licet ratio intrinseca non poterit pronuntiare hunc modum. Et ideo ars in hac intentione sicut dicitur Aristoteles est minor natura. Artifex enim qui potest assimilare se nature secundum suum posse est melior. Et ideo est ratio spiritualis per quam et ex qua natura agit quod agit: et extrahit quod extrahit nihil habet quod prohibeat naturam a comprehensione eius quod dat ei: sicut est dispositio in ratione spirituali intrinseca per quam agit artifex. Anima enim bestialis existens in animalibus non impedit actiones nature: sed gaudet et delectatur per illud quod natura extrahit de coloribus et sonis: quia sunt existentes in anima bestiali in potentia: quia cum natura extrahit eos et ducit in actum: tunc anima bestialis gaudet per comprehensionem eorum. Ratio autem spiritualis extrinseca per quam agit ars prohibet ab anima bestiali: et ideo non apprehendit artifex ex eis que dat ei ratio spiritualis nisi passiones et accidentia que acquiruntur ex rebus quas dat natura: et ideo res priores in cognitione apud artificem sunt posteriores in esse: reuerso dispositioni apud naturam. Et etiam artifex est extra rem natura alioquin esset intra per hoc igitur differt ars a natura: et ideo colores tincture quos ratione extrinseca potest dicere sunt finiti: colores autem qui sunt in ratione extrinseca fere sunt infiniti: et ideo colores et tincture multi sunt a natura quos tinctores non potest inuenire. Ars enim quod sequitur naturam et procedit a potentia secundum nos apud naturam autem posteriorum: non comprehendit ex illis ordinibus qui sunt apud naturam: nisi ordines qui sunt multum remoti ad inuicem inter quos sunt multi ordines apud naturam. Declaratum est igitur quare esse colorum in natura est aliud ab eis eorum in arte. De sonis autem dicitur in libro de anima de odoribus autem et saporibus determinandum est hic. Dicam igitur quod manifestum est quod nullum elementorum habet saporis: et odoris: et quod sapor et odor sunt admixti secundum quod est admixtum: et quia forma cuiuslibet admixti attribuitur dominio alicuius quali tatis quantum: et considerandum est cui quantitati attribuitur sapor in corpore saporofo. Dicamus igitur quod gustabile est nutrimentum animalium: et nutritiuum. De saporibus. Nutrimentum est sicut animal: et corpus animalis attribuitur dominio calidi et humidum: ideo saporibus. Sapor attribuitur caliditati et humiditati. Natura enim humidum magis uenit nature animalis quam natura terre. Et signum quod natura humidum est causa saporis in mixto est quod mentorum gustabilium quedam sunt saporosa in potentia: et quedam in actu. Saporibus odoribus rosa autem in actu sunt humidum in actu: sicca uero in actu sunt saporosa in potentia: et non fiunt saporosa in actu donec fiant humidum in actu. U. g. sal: re. id. 2. de sal enim non est saporosum: donec humefiat et dissoluantur: et cum ita sit sal autem saporibus necessario fuit ex mixtione partium sicce cum parte humidum: quia fiunt digesta

De sensu & sensato.

Ex calore aliqua digōne: & modi saporū diuersant sibi diuersitatem horum duorum in paucitate & multitudine. Dulcedo ergo attribuit caliditati et humiditati. Amaritudo autem caliditati & siccitati: aut frigiditati & siccitati in respectu humiditatis dulcedinis: & saporē qui sunt inter istos sūt

De odori
bus.

ex his duabus naturis: sicut colores sūt ex albo & nigro. De odoribus autem apparet q̄ materia eorū sit saporūq̄ sit ex admixtione siccitatis cum humiditate. Appet. n. per inductionē q̄ oē hīs odorem hz saporē. Et q̄ odores sunt de genere va porū fumosoꝝ: & per hūc modū desert eos aer nō attribuuntur siccitati & caliditati qui sūt ex siccitate mixta cum humiditate habente saporē sibi q̄ habet saporē. Et testat q̄ nā odorabilem est fumosa: hoc q̄ multa non habent odore: & cū appropinquauerint igni habebunt odorem: p̄ hunc modū hz hō p̄riū in cōprehēdēdo odores p̄ malaxationes. Istud enim in sibi p̄ suā caliditate & siccitate innatū est mouere hanc substantiā a re gustabili: et ideo appet q̄ hō melius distinguit ofias sensibilibus olfatus q̄ cetera aīalia: & tñ multa aīalia fortius cōprehēdūt odores ex remoto. Dicitur est igit de p̄rietatibus instroz istoz sensuz. Perficiendus est igitur s̄mo in qualitate p̄prehensionis. de hoc. n. vtr dcm̄ fuit in li. de anima. Dicamus igit op̄iniones antiquoz in p̄hensioe sensibilibus sunt quatuor. Quarum una est op̄io dicētis q̄ forme sensibilibus sunt in anima & in actu: & q̄ non acquirūt eas ab extrinsecis: & q̄ forme extrinsecę solummodo excitant & faciunt rememorari illud q̄ tenet ex eis: & ista est op̄io plato. aut fere. Scda aut est op̄io dicētis q̄ non est i anima aliquid sensibilem in actu: sed acq̄rit ea ab extrinsecis: et isti diuidunt in duo. Quidam. n. dicūt q̄ acquisitio formaz extrinsecaz est acq̄sio corā poralis non spiritualis. s. q̄ esse earū in aīa erit sibi dispōnē sibi quā extra animam sunt. Illi aut qui dicunt q̄ cōprehēsiō rerū extrinsecaz et acq̄sio earum est acq̄sio sp̄ialis: sunt bipartiti. Quidā enim dicūt q̄ in cōprehensione earum non indiget medio. Dicūt. n. q̄ anima cōphēdit suum sensibile extrinsecum: & mouendo se ad ipsum & supponendo se illi: et isti sunt opinantes visionem esse per radios exeutes ex oculo ad rē visaz. quidam aut dicūt q̄ aīa recipit suū sensibile mediātib⁹ medijs. p̄io. n. recipiunt ea media. & postea reddunt illud ad sensum cōem: et indifferēt sine medium fuerit in sibi: aut corpus extrinsecū. Dicētes aut q̄ aīa non indiget medio: habent duas rōcinationes vt narravit Ari. Quaz una ē q̄ hic si non reciperent medium & non mouerēt ad sensibilia nō indigerent motu fortē apud sentire. Et scda est q̄ si forme sensibiles renirent ad animam per mediū: tūc aīa non posset recipere extrinsecas nisi q̄tūm additur illi. Dicētes vero radios exeutes ab oculo hnt rōnes sufficētes et fortior earum est hoc q̄ ponunt in aspectu. s. q̄ cāe visōis & ei⁹ q̄ accidit in visione sunt linee radiales recte aut reflecte aut conuerse. et hi quidem ponunt q̄ visio sit p̄ figuram pyramidalem exeuntē ab oculo & puenientē ad rem visam. Isti igitur existimauerūt q̄ iste linee & figure non p̄nt describi nisi in corpore exeunte ab oculo et est radius. Nos autem dicim⁹ q̄ visus et quod accidit ei non sit cōplete nisi p̄ hōi lines & pyramidem et istud quidem est verū: s. dicimus q̄ iste mēsure nullū hnt subm nisi medium diaphanum. hoc. n. corp⁹ innatū est recipe formā & colorē hoc mō receptionis. Mōdo aut dicēdū est q̄ de impolib⁹ p̄tingētib⁹ huic op̄ioni: & quod. d. Ari. facien dum est post. Nō aut dicim⁹ q̄ qui. d. q̄ forme sensibilibus sunt exātes in aīa in actu: & q̄ non indiget extrinsecis sensibilib⁹ nisi ad rememorationem: falsum est: qm̄ si iste forme essent in ea actu: tunc non indigerent formis extrinsecis in sentiendo eas: & tūc necesse est sentiret

p̄io op̄io
plonis.
Scda op̄io
nio.

sensibilia añq̄ sentiret ea extrinsec⁹: et etiā si ita esset: tūc insīta essent ociosa
 et supflua. Natura aut̄ nihil facit ociose. ¶ Sermo aut̄ dicentiu q̄ forme sen-
 sibilis imprimunt in aia imp̄ssione corpali destruit p̄ hoc q̄ aia recipit for-
 mas p̄trarioz insimul: et hoc nō tm̄ inuenit̄ in aia: s̄z i medijs. Appet. n. q̄ p̄
 eādē p̄te aeris recipit vidēs p̄traria. s. albū et nigrū: hoc etiā qd̄ v̄ q̄ ma-
 xima corpa cōprehēdunt a visu p̄ pupillā: s̄z sit ita pua: adeo q̄ cōprehēdit
 medietatē s̄phere mūdi est signū q̄ nō existūt colores i ea s̄m extēsiōne cor-
 poralē s̄z spūalē. ¶ Et iōbz q̄: isti sensus nō cōprehēdūt intētiōnes sensibi-
 liū nisi abstractas a m̄a. Nō. n. ap̄phēdūt intētiōne coloris nisi abstractā a
 m̄a: s̄z s̄r olfat⁹ et saporis et alioz. ¶ Et cū declaratū est hāc cōprehēsiōne cē-
 spūalē: dicem⁹. sensus negatib⁹ cōprehēdēt eā p̄ mediū q̄ intētiōnes q̄s aia
 cōprehēdit spūalr: qd̄a sunt v̄les. s. intelligibilia: et qd̄a p̄ticulares. s. sensibi-
 lia: et illi duo modi intētiōnū aut cōprehēdunt̄ ab aia vno mō modoz spūa-
 liū: aut ambob⁹: s̄z si essent vno mō tūc intētiōnes v̄les et p̄ticulares essent
 eedē: qd̄ ē impole. Cōprehēdit̄ igit̄ intētiōnes v̄les vno mō: et p̄ticulares alio
 mō. v̄les aut̄ cōprehēdit̄ cōprehēsiōne nō cōicāte cū m̄a oīno: et iō nō indigēt
 medio. p̄ticulares nō cōprehēdit̄ p̄ res pueniētēs reb⁹ p̄ticularibus. s. p̄ me-
 dia: et si hoc nō esset: tūc intētiōnes cōprehēse essent v̄les nō p̄ticulares: et q̄
 esse formarū i medijs est medio mō iter spūale et corpale. forme em̄ a extra
 aiam h̄nt esse corpale purū: et in aia spūale purū: et i medio mediū iter spūa-
 le et corpale. ¶ Et dico media i hoc loco insīta sensuū ea q̄ sunt extra sensū:
 insīta igit̄ nō indigēt sensib⁹: nisi qz cōprehēsiō eoz est indiuidualis: v̄les
 aut̄ nō indigēt sensu insītrumētis. Manifestū est igit̄ ex hoc sermone q̄ p̄pter
 hoc q̄ ista sunt i aia spūalia p̄ticularia: nō cōprehēsiō est p̄ mediū: et recte fit
 hoc. Natura ei nō vadit de opposito ad oppositū nisi p̄ mediū: et impole ē
 v̄t spūale acq̄rat̄ a corpali nisi p̄ mediū: et ideo q̄to magis ista media fue-
 rint subtiliora: tāto magis cōprehēsiō erit̄ melior. Sermo aut̄ dicētis q̄ si
 aia cōprehēderit p̄ mediū nō reciperet nisi s̄m q̄titatē corpus mediū. s. q̄ si
 esset parū reciperet ip̄m parū: et si magnū magnū. verū est in cōprehēsiō-
 ne corpali nō spūali. ¶ Et Arist. destruit sermonē dicētū q̄ virtus visibilis
 extēdit̄ ab oculo: donec perueniat ad rē visam ab oculo per rōnes: quarū
 vna est q̄ s̄z hoc pole eēt videre i obscuro sicut est i luce. dicētēs aut̄ radios
 extēdi nō indigēt medio neq̄ luce. Et etiā si virtus aie. s. sensus cōis exten-
 deret ad res visas: tūc nō indigeret retibus oculi. Neq̄ esset q̄ q̄n destrue-
 ret̄ aliq̄d rete q̄ ista virtus corrūperet̄: et etiā si aia extēderetur donec oc-
 curreret sensibili: tūc eodē mō cōprehēdet oīa visa p̄pinq̄ et remota. et v̄r
 dicētēs radios erire ab oculo non p̄t fugere ad duo: aut ponere istos ra-
 dios esse corporales: aut nō: s̄z i corporales cōtinget v̄t visio sit in tpe: et maxi-
 me q̄n res visa fuerit remota. Declaratū est. n. q̄ eoz corpus motū mouetur
 in tpe: et etiā intelligūt̄ corpus erire a pupilla: deinde dilatari quousq̄ sup
 ponat̄ medietatē celi: qd̄ est impole. ¶ Et etiā aia visibilis dz esse ordinata
 in hoc corpe: et nullū corpus in aiali est s̄m anime nisi calor naturalis: et si
 calor nālis separaret̄ ab oculo statim infrigidaret̄ et annihilaret̄: et si illud
 qd̄ erit ab oculo sit lux nō corp⁹: tūc nō possemus dicere q̄ aia est posita in
 illa luce. s̄m. n. aie est s̄a nō accidēs: et cū aia nō fuerit posita in illa luce s̄z
 intra oculū: q̄no igitur cōprehēdit̄ sensibilia cū nō t̄git̄ ea. oīs em̄ actio s̄z
 passio fit p̄ cōtactū: et hoc aut̄ per mediū aut̄ sine medio: si per mediū necesse
 est primo moueri mediū per cōtactū: et sic necesse est si posuerimus q̄ illud
 qd̄ erit ab oculo est lux dicere medium esse: et si non: non perueniret motus
 sensibilis ad sensum. ¶ Et nulla differētia esset inter hunc sermonem et ser-
 monē dicentē q̄ visio cōplet̄ per medium et lucem: lux enim apud nos non

Anima re-
 cipit for-
 mas p̄tra-
 rioz insi-
 mul. Idē
 6. me. cōs
 mē. 8.

Nota dif-
 ferētiāz i-
 ter itētiō-
 nes v̄les et
 particula-
 res.

a forme
 extra aiaz
 h̄nt eē: cor-
 porale pu-
 rū: et i aia
 spūale pu-
 rū: et i me-
 dio mediū
 iter spūa-
 le et corpo-
 rale.

Nullū cor-
 p⁹ in aiali
 ē s̄m ani-
 mē: nisi ca-
 lor nālis.

De sensu et sensato.

est ipso oculo s; ex extrinseco: sed hoc nō dicūt: r si dicerēt hoc ptingeret eis videre in obscuro: r fecit nos errare hic qnō viderūt istū spiritū per quē sit visio puenientem luci: quā ppter opinati sunt ipm esse lucē credēdo q lux est corpus. **S**al. aut intātū applicabatur errori q existimauit aerē esse sentientē. **E**t cū declaratum est quō pprehēdit aīa sermone vli: cōsideremus quō ordinatur ista pprehēsiō p mediū in trib⁹ sensibus. **D**icamus igitur q aer mediāte luce recipit pūns formas rerū deinde reddit eas reti extrinseco r rete extrinseco reddit eas alijs motibus quousq; motus pueniat ad vltimum rete post qd est sensus cōis: r in medio istoz retū pprehēdit rete grādinōsum formā rei: r est. q. speculū mediū inter nām aeris r nām aque: et id recipit formas ex aere: qz est. q. speculū: r reddit eas aque: qz natura eius est cōis inter has duas naturas: r aqua de qua. **v. Ari.** q est post humorem grādinōsum ē illa quā vocat **S**al. vitreū: r ista pars est postrema partium oculi: r p illā aspiciē sensus cōis formā: r cum sensus cōis recipit formā reddit eā informātū: r est virt⁹ imaginabilis: r tūc recipiet eā informans recep-

Z
forme ha
bent tres
ordines.

ptione magis spūali: r tunc illa forma erit in tertio ordine. **f**orme igit hnt tres ordines: quoz vnus est corpalis. r scōs est in sensu cōi: r est spūalis. tertius autē est in virtute imaginatiua: r est magis spiritualis. **E**t qz est magis spūalis q̄ in sensu cōi: nō indiget virtus imaginatiua in faciēdo eā p̄sentē p̄ntia sensibilis rei extra: ecōuerso disponi in virtute sensus. informās aut nō aspiciē illā formā r abstrahit intētionē eius nisi post maximā quietē r intutionē magnā: r ordines istius forme in istis virtutib⁹ sunt: sicut. **v. Ari.** q. hō acciperet speculū hñs duas facies r aspiceret in alterā illaz duarum faciez: r posuerit scōm faciē in directo aque: ptingit. n. tūc vt forma aspiciētis signet in speculo: deinde de speculo signabit in aqua. si igit altius inspererit faciē speculi. s. faciē q̄ est in directo aque: videbit illam eandem formā descriptam scōo de aqua in speculo. forma igit aspiciētis est sensata: r speculū est aer medius: r aqua est oculus: r scōa facies speculi est virtus sensibilis: r homo pprehēdēs eam est virtus imaginatiua: si igitur in aspiciēs inspererit in hoc speculo amittet formā a speculo r aqua: r remanebit inspicēs in scōa facie speculi imaginādo formam: r ita est de virtute imaginatiua cum forma q̄ est in sensu cōi: qm̄ qm̄ sensatū absentauerit se statim absentabit se forma eius a sensu cōi: r remanebit virtus imaginatiua imaginādo illam. **D**eclaratū est ex hoc q sensus cōis videt formam mediāte oculo: r oculus mediāte aere: r videt eam in humore aquoso q̄ est in oculo mediāte grandinoso ex aqua q̄ est in oculo r aere q̄ est extrinsecus: r humor aquosus est ille quē **S**al. vocat vitreū. quō autē visus sit p media declaratū est. **Q**uō autē olfatus fit mediāte aere r aqua dicēdū est: hoc. n. fit p preparatiōnē exntem in aere ad recipiendū olfatile. **I**ta. n. r elementa innata sunt reddere sibi adinuicē fumos factos ex eis ppter similitudinē q̄ est inter ea. **T**erra aut reddit aeri vaporē humidū: r aer recipit ipm ppter cōiunctionē cum humidō: r aer reddit ipm igni ppter cōiunctionē q̄ est inter ea in calore. quō aut aer reddit sonū dictum est in lib. de anima proprietates autē cōprehēsiōnis istoz sensuum in aīalibus nō est eadē. **H**omo em̄ cōprehēdit dñas rez r intētiōnes earum pprias q̄ sunt in re sensata. q. medullam de fructu: in aīali aut bruto cōprehēdunt ea q̄ sunt extra: que sunt quasi cortices fructuū. **E**t signum eius est q bruta nō mouētur a sensibilibus: sicut homo mouet: homo. n. mouet apud cātum: qd non faciunt bruta: r sicut mouet homo a tincturis r figuris motu quo nō mouentur bruta: r sicut de modis saporis r odoris: licet bruta cōciet in hoc ppter corporeitatē istorum: r sicut est de virtute tactus. manus em̄ hominis ppriis

M
Qñ sensa
tuz abñs
fuerit sta
tim rece
dit sofa
ei⁹ a sen
su cōi re
manebit
virt⁹ ima
ginatiua
imaginā
do illam.

N
hō pphē
dit dñas
rez quasi
medullā d

corpozeitatē istorum: r sicut est de virtute tactus. manus em̄ hominis ppriis

h3 in hoc qđ nō h3 aliquod: r hō cognoscit p olfatū sapore puenientē r in fructu. conuenientem: r curat p olfatibilia: sicut per gustabilia. Olfatibilia. n. cur- bruta asit rant ab infirmitatib⁹ capitis: qz caput est frigidū r humidū: r olfatum est h3i coru- ces fru- in maiori parte calidū r siccum: r auditus in hoīe est via ad disciplinā. Di- ctuum. sciplina. n. nō fit nisi p loquelā: q non reddit nisi per auditū: sed intelligere quid verba significant nō est auditus: sed intellectus: r quilibet sensus isto rum in hoīe est via ad prima intellecta exāta in illo gñe: r precipue audit⁹ r visus. ¶ Et ideo. d. Ari. q illa que non carent his duobus sensibus sunt maioris intellectus r melioris comprehensiois. Ista igitur est summa eo rum que dicta sunt in hoc tractatu breuiter: quod asit dicitur in fine istius tractatus in dando cōm de fortitudine r debilitate rememorationis loque dum est de eo in secundo tractatu.

¶ Finis Libri de sensu r sensato.

¶ Aristo. Stragy. De Memoria r reminiscencia.
Liber vnicus.

De memoria autē r memorari dicenduz quidē: r propter quā causam fit: r cui anime partium hec accidit passio r reminisci. ¶ Non. n. iidem sunt memoratiui r reminiscitui: sed vt frequē- ter memorabiliores: quidem qui tardi: r reminiscibiliores autē qui veloces: r bene discunt. ¶ Primum quidem igitur accipiendū est qua lia sunt memorabilia. Multotiens. n. decipit

hoc: neqz em futura cōtingit memorari: sed est opinabile r separa- bile. Erit autem utiqz r scientia quedā separatiua: quēadmoduz quidā diuiniatūa dicūt: neqz presentis est sed sensus: hoc. n. neqz futurū nec factum cognoscimus: sed tm pñs. Memoria aut facti est: pñs aut cum adest: vt hoc album cū aliquis videt nullus utiqz dicet memorari: neqz qđ cōsiderat cum sit cōsiderans r intelli- gens: sed hoc quidem consentire dicunt: aliud aut scire solū. Luz vero sine actionibus sciam r sensuz habeat sic memorat eas que trianguli qz duobus rectis equales: hic quidē quia didicit: aut spe- culatus fuit. illud vero qm̄ audiuit: aut vidit: aut ali qđ tale. Sē- per. n. cum sim memorari agat. sic in aīa dicit q hoc prius audiuit aut sensit: aut intellexit. ¶ Est quidē igitur memoria neqz sensus neqz opinio: sed hoz alicuius habit⁹: aut passio: cum factū fuerit tēpus ipsius aut nunc in ipso nūc: nō est memoria sicut dictū est. Est entz quidē presentis sensus: futuri vero spes: facti aut memo- ria est: vñ post tps memoria oīs. Quare quecunqz tēpus sentiūt: r quo hec sola aīalia memorant r isto quo sentiunt. Quontam autem de phantasia prius in his que de anima dictum est: r in- telligere non est sine phantasmate. Accidit enim eadem passio in- tellectui: que quidem r in describendo. Ibi enim nulla vrētes qz- titate trigoni determinata: tamē finisum secūdum q̄ritatem de-

A
Non iđē
sunt me-
moratiui
r remin-
scitui.

B
Quid est
obiectum
memorie.

C
Quid est
memoria

pñtis sen-
sus.
futuri
spes.
Facti ho-
memoria

De memoria et reminiscencia.

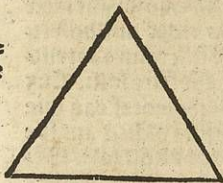
scribimus: et intellectus similiter: et si non intelligat quantum: ponitur tamen ante oculos quantum: intelligit autem non sicut quod quantum solum. Si autem natura sit infinitorum quantum: antepositur tamen quantum determinatum. Intelligit autem sicut quod quantum solum: propter quam igitur causam non contingit intelligere nihil sine continuo neque sine ratione temporis entia: alia vero ratio magnitudinem autem et motum cognoscere necesse quomodo tempus et phantasma cõis sensus passio est: quare manifestum quod primo sensitivo horum cognitio est: memoria autem et que est intelligibilium non sine phantasmate est: quare intellectui sicut accidens utique erit per se autem primi sensitivi: unde et alteris quibusdam inest animalium: et non solum hominibus et habentibus opinionem aut prudentiam. Si autem intellectuarum aliqua partium esset non utique inest multis aliorum animalium: forte autem nulli mortali: quoniam neque nunc omnibus: propter id quod non omnia temporis sensum habent. Semper enim cum agat memoria sicut et prius dixit. quod non vidit: hoc autem audiuit aut didicit simul sentit: quia prius: prius autem et posterius in tempore sunt. Cuius quidem igitur eorum que insunt anime memoria sit manifestum: quoniam quidem cuius et phantasia est: et sunt memorabilia per se quidem: quorum est phantasia: sicut accidens autem quecumque non sine phantasia. ¶ Dubitabit autem utique aliquis propter quod quidem passione presente: re vero absente memoratur quod non est presentis. Manifestum enim quoniam quod intelligere talem aliquam factam per sensum in anima et in parte corporis habente ipsam velut picturam quandam passionem cuius dicimus habitum esse memoriam. Factus enim motus imprimit velut figuram quandam sensibilis sicut sigillantes annulis. ¶ Tandem et his quidem qui in motu multo propter passionem: aut propter etatem sunt non fit memoria: tanquam utique in aquam fluentem incidente motu: et sigillo: alijs quidem propter frigida esse sicut antiqua edificiorum: et propter duritatem accipientes impressionem non insit impressio: propter quod quidem multi iuvenes et senes immemores sunt. fluunt enim hi quidem propter augmentum illi vero propter decrementum. Similiter autem et multum veloces: aut tardi neutri videntur memores. Hi quidem enim plus oportuno humidiore sunt: illi vero duriores. His quidem igitur non manet phantasma in anima. Alios vero non tangit: sed si quidem tale accidens est circa memoriam: utrum hanc memoratur passionem: aut illud a quo facta est. Si quidem enim est hoc absentium nihil utique rememorabitur: si vero illud quo modo sentiētes: hoc memoramur quod non sentim⁹ quod absens: et si est simile sicut figura aut pictura in no-

Nihil cõ-
tingit si-
ve medio

Memoria
intellectui
sicut accidens
erit per se
aut primi
sensitivi.

Dubitatio.

Qui magis
habent me-
moriam.

Trigonum.

Senes et
pueri ma-
gis memora-
ntur.

nes et senes immemores sunt. fluunt enim hi quidem propter augmentum illi vero propter decrementum. Similiter autem et multum veloces: aut tardi neutri videntur memores. Hi quidem enim plus oportuno humidiore sunt: illi vero duriores. His quidem igitur non manet phantasma in anima. Alios vero non tangit: sed si quidem tale accidens est circa memoriam: utrum hanc memoratur passionem: aut illud a quo facta est. Si quidem enim est hoc absentium nihil utique rememorabitur: si vero illud quo modo sentiētes: hoc memoramur quod non sentim⁹ quod absens: et si est simile sicut figura aut pictura in no-

De memoria et reminiscencia. Fo. cxliij.

bis ipsius sensus ppter quid vtiq; erit memoria alterius: sed non huius ipsius. Agens. n. memoria speculatur hanc passionē hñs: z sentit hāc. Quo modo igit non pñs memoratur: erit. n. vtiq; videri non pñs z audire. ¶ Aut est vt contingit z accidit hoc: vt enim in tabula scriptum animal: z aīal est z imago: z idem z vnū ipsum est ambo: esse tñ non eidem amborū: z est cōsiderare: z sicut aīal z sicut imaginē: sic z quod in nobis phātasma opz suscipere z ipsum aliquid fm se esse: z alterius phantasma fm seipsum quidem speculamur vt phantasma est: in quantum vero alterius imago z memorabile: quare senserit cum agit motus ipsius: siquidem in quantum fm se: sic anima ipsum vt intelligibile aliquid aut phātasma videtur adesse: si autē in quantum alterius: z sicut in pictura tanq; imaginem cōsiderat: z qui non vidit coriscuz vt coriscel imaginem hęc alia passio huius speculationis: z quādo sicut animal vel pictum cōsiderat in anima hoc quidē fit vt intelligibile solum: hoc autem vt ibi: quia imago memorabile. Et hoc aliquādo nescimus: factis nobis in anima hmōi motibus ab eo qđ prius sentimus. Si fm sensibile accidit: z si est memoria aut nō dubitamus quandoq;. Aliquando autem accidit intelligere reminisci: quoniam aliquid audiuimus prius aut videmus: hoc autem accidit quando speculari tanq; ipsum permutetur z consideretur sicut alterius. Fit autem aliquando z contrarium vt accidit antiphorentite z alijs extasim passis. Phantasmata. n. dicebant vt facta z vt memorantes. Hoc autem fit cum aliquis imaginem non tanq; imaginem consideret: meditationes autē memoriā seruant in reminiscendo: hoc autē nihil est aliud qđ speculari multotiens sicut imaginationē z nō fm se. ¶ Quid quidē igit est memoria: z memorari dictū est: qm phantasmatis vt imaginis: cuius phantasma habitus. z cuius particule earum que in nobis: quia pmi sensitui z quo tempus sentimus.

Solutio.

De cā cōseruatiua memorię.

Capitulum scđm de Reminiscencia.

Reminisci aut est dicere. Primū quidē igit quectiq; in argumētariis rationibus vera sunt: opz ponere vt exītia. Non. n. est memorie resumptio reminiscencia neq; acceptio. cum. n. primū addiscat: aut patiat non resumit memoriā neq; vnam: nulla. n. ante facta est: neq; ex principio accipit: cum. n. factus fuerit habitus aut passio: tunc memoria est: quare cū passione q̄ fit non infit. Adhuc aut cū primo facta est in indiuiduo z vltimo: passio quidē inexistit tam patienti z sciētia. Si opz vocari sciētiam habitū aut passionem. Nihil aut phibet fm accñs memorari quedā que scimus memorari aut fm se nō est ante factum rēpus. Ad memorat. n. nūc que audiuit: aut videt: aut passus fuit prius: non quod nunc passus est memoratur nunc. Amplius manifestum: quoniam me

De memoria et reminiscencia.

mo:art est non nunc reminiscens: sed a principio sentientem aut patientem. Sed cum resumat quam prius habuit scientiam: aut sensum: aut cuius quidem habitum memoriam diximus: hoc est et tunc reminisci est: non eorum que dicta sunt aliquid: memorari autem accidit: et memoriam sequitur. Neque hoc itaque simpliciter: sed cum ante essent iterum fiant: sed est ut est: aut ut non. His esse discere et inuenire contingit eundem idem. Oportet ergo differre reminisci ab his: et in ente pluri principio quam ex quo addiscunt reminisci. Contingunt autem reminiscencie: quoniam aptus natus est hic motus et iam post hunc: si quidem enim ex necessitate manifestum quod cum moueatur illo hoc mouebitur. Si autem non ex necessitate sed ex consuetudine ut ad multum mouebitur. Accidit autem quosdam semel consueuisse velocius quam alios multotiens motos: unde quedam semel videntes magis memoramur quam altera multotiens. Cum ergo reminiscimur mouemur secundum quandam primorum motuum: quousque utique moueamur postquam ille consueuit: unde et quod consequenter veniamur meditates a nunc aut alio quo alio. et ut a simili: aut a contrario: aut propinquo: propter hoc fit reminiscencia. Motus enim horum: horum quidem idem: horum autem simul: illorum autem partem habent. Quare reliquum paruum quod motum est post illud: querunt quidem igitur sic. et non querentes autem sic reminiscuntur: cum post alterum motum ille fiat: ut autem secundum multa alteris factis motibus quales diximus fiebat ille. Nichil autem oportet intendere que procul sunt quomodo memoremur: sed non que prope. Manifestum est enim quod idem modus aliquo modo: dico autem quomodo dicit quod consequenter non perquirens neque reminiscens: consuetudine enim consequuntur motus hic post hunc. Et cum igitur reminisci voluerit hoc faciet: queret accipere principium motus: post quod ille erit: unde citissime et optime fiunt a principio reminiscencie. Sicut enim se habent res ad invicem in eo quod consequenter: sic et motus: et sunt magis reminiscibilia: quecumque ordinationem habent aliquam: sicut mathematica: que autem prave grauitur. Et in hoc reminisci differt ab iterum addiscere: quia possunt quodammodo moueri in id quod est post principium: cum hoc non sed per aliud non adhuc rememoratur. Multotiens autem iam quidam non potest reminisci: querens autem potest et inuenit: hoc autem fit multa mouenti: si moueat huiusmodi motu quem consequitur res. Reminere enim est inesse potentiam mouentem. hoc autem est ut ex ipso et quibus habet motibus moueatur sicut dictum est. Oportet autem acceptum esse principium propter quod a locis oportet reminisci aliquando. Causa autem est quia velociter ab alio in aliud ventunt: ut a lacte in album: ab albo autem in aerem: et ab hoc in humidum: a quo meminit autem: hanc querens horam. Videtur autem vniuersale principium et medium

Quecumque
ordinatione
aliquam
habet sunt
magis remi-
niscibilia.

Et
dicitur iter
reminisci
et iterum ad
discere.

De memoria et reminiscētia. Fo. cxliij.

omnium. Si enim non prius cum in hoc ventat reminiscetur: aut non iam: neq; aliunde: vt si quis intellexerit: in quibus

A B C D E F G

Quomodo ab vno in reminiscētia alterius ducimur.

a. b. g. d. e. f. i. t. Si enim non in. e. reminiscitur in. t. meminit: hoc enim ad ambo motū esse ptingit: et in. a. et in. e. Si vero nō horum aliqd querit in. g. veniens reminiscet: si in. t. aut. f. inquit. Si autē non in. a. et sic semp. Eius autem qd ab eodē aliqn qdē memineret: aliqn autem nō. cā est: q; ptingit ad plus motum esse ab eodē principio: vt ab ipso. g. in. f. aut in. d. Si igitur non p antiquū mouetur incōsuetus mouetur. Tāq; em natura tā cōsuetudo est: vñ que multoties intelligim⁹ cito reminiscimur: sicut. n. nā hoc post hoc est: sic operatio hec multoties naturā facit. Vñ autem sicut in hīs q̄ sunt natura: sic fit extra naturam: et a fortuna adhuc magis in hīs q̄ p cōsuetudinem. sunt: quib⁹ natura non sifr inest: quare moueri aliqn et ibi et alicubi alterq; et cum retrahatur inde ipso casu quoq; et ppter hoc. n. indigeat nomen reminisci dissimile quo scimus in illud sollicitamur: reminisci qdem igit hoc accidit mō. Maxime autē op; cognoscere tpe: aut mēsurā: aut infinitē. Est autem aliqd quo iudicat magis et minus: rōnabile autem sicut et magnitudines: intelligit. n. magnas et pcul nō extendēdo ibi intelligentiā sicut visum dicunt qdā. Et nāq; cum non sint simul intelliget sed pportionali motu: sunt. n. in ipsa similes figure et motus. Quo. n. differt cū maiores intelligat: aut q; illa intelligit q̄ minora: oīa. n. q̄ inter minora pportionalr: et que extra: est autem forte sicut et specieb⁹ pportionale accipere: sed in ipso sic et distantis: sicut igit si fm. a. b. b. e. mouet facit. g. d. pportionabile em est. a. g. et. d. g. qd ergo magis. g. d. q̄. f. i. facit aut sicut. a. g. ad a. b. se h; sic. k. t. ad. t. m. se h; fm has igit simul mouet. Si vero fm. a. f. i. velit intelligere ei quidem q̄. g. b. b. e. sifr intelliget: sed pro. t. c. k. l. m. intelliget: hec. n. se hnt: sicut. c. a. ad. b. a. Cū igit rei si fiat motus et tps: tunc memoria agit: si autem putet nō faciens memorari: nihil. n. prohibet memiri quēadmodum et videri memorari non memorantem. Agente autem memoria non putare: sed latere memoratum non est: hoc. n. erat ipsum memorari: sed si qui rei fiat sine eo qui tps: aut ipse sine illo non reminisci: qui vero est tēpous dupliciter est: aliqn quidem. n. mēsurā nō meminit ipm: vt quia tertia die qd tamen aliquando fecit: aliqn autem et mēsurā: sed memoratur q̄uis non mēsurā. Consueuerūt. n. dicere: quā memorantur quidem: qñ tamen nesciunt cum ipsius quando nō cognoscunt quantitātē metro. Qd quidem igitur non sunt idem memoratiui et reminiscitiui in priouibus dictū est. Differt au-

f
Cōsuetudo ē tāq; natura.

De memoria z reminiscencia.

tem memorari a reminisci/nō solum fm̄ tempus: sed quoniam ipso quidem memorari z aliorum animalum participant multa. Sed reminisci nullum vt est dicere que cognoscuntur animalium nisi homo: causa autem est quia reminisci est vt syllogismus quidam: qđ enim prius vidit aut audiuit: aut aliquid huiusmodi passus fuit: syllogizare reminiscens: z est vt questio quedam: hec autem quibus z deliberatiuum inest natura solis accidit. Et nāq; deliberare syllogismus quidam est: q̄ autem corpora quedam passio reminiscētia questio in tali phāstasmatis signum turbari quosdā cum non possunt reminisci: z valde adhibentes intelligentiam: z non adhuc conantes reminisci: nihilominus z maxime melancolicis: hos enim phantasmata mouent maxime. Causa autē eius q̄ non in seipsis est reminisci: quia sicut proficientibus: non amplius in ipsis sistere: sic z reminiscens z inuestigans aliquid corporale mouet in quo passio est. Maxime autem turbantur: quib⁹ humiditas fuerit existēs circa locum sensituum. Non enim facile pausat mota quousq; supuentat quod queritur: z recte procedat motus. Unde z ire z timores cum contramouerint: z non contramouentibus iterum his non sedantur: sed ad eadem contramouent: z comparatur hec passio nominibus z melodijs: z rationibus cum per hos fiat aliquid ipsorum valde. Paasantibus enim z non volentibus accidit iterum cantare z dicere: sunt autem z superiora maiora habentes. Nam prius memoratiui q̄ contrarij: propter id qđ grauitatem multam habent in sensibili: z quia neq; a principio motus possunt immanere sed dissoluti sunt: neq; in reminiscendo facile recte procedunt. Penitus autem noui z multū senes immemores sunt propter motum: hi quidem enim in decremento: illi vero in augmento multo sunt. amplius autem pueri z vanosi sunt vsq; ad longam etatem. ¶ De memoria quidem igitur z memorari que sit natura ipsorum: z que earum que sunt anime memorantur animalia. Et de reminisci quid est: z quo mō fit: z propter quam causam: dictum est.

Sunt.

Secundo

tractatu hui⁹ tractatus incipit pscrutari de rememorazione z inquisitione prememoracionem: z dicit q̄ res comprehense: aut sunt comprehense in instanti z in tempore presenti. ¶ U.g. comprehensibilia sensus aut future sunt: z iste sunt res existimabiles: aut preterite. Et manifestum est q̄ rememoratio est in istis: non enim vocamus rememoracionē nisi illius qđ presciebatur in preterito. Inuestigatio autē p rememoracionem est inquisitio illius intentionis per voluntatem: z facere eā presentari post absentiam: z ideo visum est q̄ inuestigatio per rememoracionē est propria huiusmodi. Rememoratio autem est in omnibus aialibus imaginantibus: et existimatur q̄ multa gñā aialis non imaginantur sicut vermes z habentia cōchas. Rememoratio autē differt a pscruatione: q̄ conseruatio est illius qđ

Quid est rememora-
tio.

In qđ est memora-
tio z in qđ
bus non.

semper fuit in anima postq̄ fuit comprehensum. memoratio autē est eius qđ fuit oblitum: et ideo rememoratio est conseruatio absca: conseruatio autem est rememoratio continua. Ista igitur virtus est vna in subiecto et due fm modum. Rememoratio igitur est cognitio eius qđ fuit cognitū fm q̄ fuit cognitū postq̄ cognitio eius fuit absca. Inuestigare autem per rememorationem est acquisitio cognitionis: & laborare & facere cogitatuūque laborantem in representatione illius cogitationis: & ista actio est virt⁹ que dicitur rememoratiua. ¶ Consideremus igitur quid est ista virtus & cuius ordinis est de virtutibus anime: & manifestum est qđ est de virtutibus comprehendenti bus res particulares indiuiduas. rememoratio enim alicuius non sit nisi post sensum & imaginationem eius fm qđ fuit sensatum et imaginatum. vniuersalis enim natura quātitatis quā intellectus cōprehendit non comprehenditur a virtute rememoratiua: non em̄ cōprehēdit nisi quātitatem terminatā quā presensit & imaginabatur. quō autē rememorat vniuersale dicendum est post. ¶ Et cū manifestum est de hac virtute qđ ista virtus est particularis: & qđ indiget in sua actione vt precedant illam due virtutes. s. virtus sensus & virtus imaginationis. cōsideremus in quo differt illa virtus virtute imaginationis: apparet enim: licet non sint idem qđ habeāt cōmunicatiōē in actione. ¶ Dicamus ergo qđ manifestū est: qđ licet omnis rememoratio & inuestigatio per rememorationem non sit nisi propter imaginationē: tñ intentio rememorationis alia est ab intentione imaginationis: & qđ actio istarum duarum virtutum est diuersa. Actio enim virtutis rememorative est facere presentare post eius absentiam intentionem rei imaginatē: & iudicare ipsam esse illam intentionem quam ante sensit & imaginabatur. Sunt igitur quatuor. imago: & intentio illius imaginis: & facere illā intentionem esse presentem: & iudicare eam esse intentionem illius imaginis que prius sentiebatur. facere igitur imaginem esse presentem: necesse est vt sit alterius virtutis a virtute que cōprehendit intentionē: & ista virtus inuenit̄ duob⁹ modis. Si em̄ cōprehensio eius fuerit cōtinua dicit̄ p̄sentā. si diuisa dicit̄ rememoratiua. Iudicare autē qđ ista intētiō est illius imaginati est in hoīe in intellectu: qđ iudicat in eo fm affirmatiōē & negationem et in animalibus rememoriatiua est sine actioni: ista em̄ virtus est in hoīe per cognitionē: & ideo inuestigat per rememorationē: in alijs autem est natura: et ideo rememorant aialia: sed non inuestigant per rememorationē. ¶ Et ista virtus in animalibus non habet nomen: & est illa quam Auic. vocat existimatiōem: & per hanc virtutem fugit animal naturaliter nocitiua: & nunq̄ senserit ipsa. sunt igitur tres actiones trium virtutum: quarum due sunt fixe per duas res simplices: ex quibus componitur forma composita ex eis: quarū. s. rerū vna est imago rei. & scđa intētiō imaginis rei. tertia autem est virtus cōponens has duas intentiones adin vicem. in formis enim imaginabilibus est aliquid. q. subiectum. s. lineatio & figura: & aliquid quasi forma. et est intentio illius figure. indiuiduū enim extra animam: quia est cōpositum accidit ei vt sit in aīa fm hoc: & qđ receptio duarum partium ex quibus componitur sit duarum virtutum diuersarum: & qđ compositio earum sit tertia virtutis. Declaratum est igitur ex hoc sermone esse tres virtutes: virtutem. s. que facit presentari imaginem rei: & virtutem que facit presentari intentionē illius imaginis: & virtutē qđ cōponit illā intētiōē cū sua imagine: et ideo inuestigatio per rememorationem completur per istas tres virtutes quando vnaqueq; earū facit presentari suum pprium. ¶ Et Aristo. declarat qđ ista virtus rememoriatiua est alia a virtute imaginatiua: & qđ sunt duo in diffinitione & subiecto per hoc qđ qñq; cōprehendimus intentiones

3 Quōdifferūt imagi
natiua et
memoria.
Que sit
actio vir
tutis me
moratiue

De memoria et reminiscencia.

forme imaginabilis sine forma imaginabili: et quoniam comprehendimus formam absque eo quod spoliemus intentionem forme: et ideo possumus retinere multa in simul: et non possumus imaginari eam: et iam diximus quod virtus preservationis et rememorationis est idem in subiecto et duo secundum modum. quod igitur virtus imaginativa comprehendit de subiecto est illud quod pictor describit in pariete. et illud quod comprehendit virtus rememorative est intentio illius picture: et id quod existit in rememorative magis est spirituale quod existit in virtute imaginativa. et quod actio istarum duarum virtutum in formis sensibilibus est altera duarum actionum aut compositio aut diuisio: quoniam enim iam redierint formam quam iam sensit hinc facit compositionem: et hoc erit sicut diximus quoniam utraque virtus fecerit presentari utraque intentione simpliciter sibi propria: et compositur eas tertia virtus. Diuisio autem est in diffinitione rei sensibilis dum fuerit sensibilis: et hoc erit quoniam sentiens senserit primo rem extra animam: deinde imaginauerit

De situ virtutis in cerebro.

imaginans: deinde distinguens intentionem illius forme a suo descripto cuius est intentio: deinde recipit preseruans illud quod distinguens distinguit. si igitur amiserit ipsum tunc reductio eius erit secundum compositionem. Et quia ista virtus est diuersarum actionum: ideo habet diuersa loca in capite: et quod sentiens sentit primo: deinde imaginatur imaginans: deinde distinguit distinguens: deinde recipit preseruans: necesse est ut imaginans sit in horizonte anteriori cerebri: deinde cogitans sit in medio: deinde memorans et conseruans in posteriori cerebri. Et hoc notum est sensui: cum enim completio anterioris cerebri ledatur statim ledetur imaginatio illius hominis: et remanet cogitatio et rememoratio secundum suum modum. Et cum medium fuerit lesum ledetur cogitatio. Et cum posteriorius memoria. Et ideo manifesti sunt quinque ordines: quorum primus est corporalis magni corticis: et est forma sensibilis extra animam. Secundus autem est esse istius forme in sensu communi: et est primus ordinum spiritualium. Tertius est esse eius in virtute imaginativa et est magis spiritualis. Quartus est in virtute distinctiua. Quintus autem est esse eius in virtute rememorative: et est magis spiritualis: recipit enim medullam eius quod distinguunt tres virtutes a cortice. Declaratum est igitur cuius esse est ista virtus: et quam substantiam habet: et quod est alia ab imaginativa et distinctiua: et quod actio eius non complet nisi per comensationem distinguens et informans: aut in compositione: aut in diuisione: et declaratum est quod preseruatio eius est continuatio esse intentionis sensibilis in hac virtute sine abscissione: et quod obliuio est amissio eius vel diuisio: et quod rememoratio est reductio eius post obliuionem: et quod inuestigatio rememorative est acquisitio eius: et quod est proprium homini: et id considerandum est quod homo rememorat illud quod sensit et obliuio est. Dicamus igitur quod hoc est per facere presentari intentionem illius rei: et cum virtus rememorative fecerit illam presentari imaginans facit presentari formam illius rei: et distinguens componet intentionem quam distinguit et diuisit quam ex intentionibus in quas forma diuidit componit intentionem forme: igitur presentatur a rememorative. Descriptio igitur eius presentatur ab imaginativa. et compositio intentionis cum descriptione fit a distinctiua: per congregationem istarum trium virtutum presentatur res oblita apud inuestigationem rememorationis. si igitur fuerit difficile homini tunc continget propter debilitatem alterius istarum virtutum: propter quam debilitantur alie: et ista lesio que accidit quibusdam virtutum per quasdam accidit in maiori parte superiori per inferiorem. Et quod imaginativa leditur per lesionem sensus et non econuerso: et similiter distinctiua leditur per lesionem imaginatiue: et non econuerso: et memorativa leditur per lesionem distinctiue: et non econuerso. Illud enim quod est magis spirituale leditur per lesionem eius quod est minus spirituale et non econuerso. Et non accidit apud congregationem

Idem vide 3. de anima. c. 6. et 20.

Quomodo homo reducit in memoriam.

Illud quod est magis

gationem istarum virtutum presentatio rei que iam sentiebatur et est obli-
 ta: sed et etiam in quibusdam hominibus presentatur apud congregationē
 earum forme rerum sensibilium quas nunquā sensit: sed solummodo cū trans-
 late fuerint dispositiones earum. ¶ Sicut narravit Arist. de quodam anti-
 quo qui ita informabat res translatas ad ipsum per auditum quas nunquā
 vidit: et cum ille forme experimentabatur inueniebantur sicut veram dispositio-
 nem: et sicut hunc modum potest imaginari elephantem qui nunquā sensit ipsū
 Et hoc accidit homini apud adunationem istarum trium virtutum: et adu-
 natio earum fit per animam rationabilem. s. per obedientiam earū ad ipsas: nō ecōtra
 quemadmodum separatio earum est per animam bestialē: et earum adu-
 natio est valde difficilis homini: et quies anime bestialis est in separatione
 earum. ¶ Et ideo ista adunatio non accidit nisi cogitantibus in solitarijs
 quando abscindunt a se occupantia sensus: tunc enim reuertitur sensus cō-
 munit ad adiuvandum istas virtutes: et ideo quāvis adunantur iste tres virtu-
 tes in somno: et videntur mirabilia mundi: et etiam in dispositionibus simi-
 libus somno. ¶ Et accidit sicut. d. Arist. q. iste virtutes nō indigent se ad-
 inuicem in iuvamento ad presentandum illud quod debuerunt presentare
 sed vnaqueque earum facit presentari suum propriū sine adiutorio sicut ope-
 ris: et quandoque non accidit nisi hoc per adiutorium: et differentia inter mo-
 tum anime super partes rei: et facere illam presentari sicut rememorationem
 et inter motum anime super partes rei et facere illam presentari sicut cōserua-
 tionem est quod motus rememorationis super partes rerum cōseruandarū est
 motus continuus: et motus eius super partes rerum rememorandarū est
 abscisus et sicut translationem de rebus extraneis ad partes rerum rememo-
 randarum: quod enim rememoratur: rememoratur per suum simile: et in cō-
 seruatione non indiget hoc motus autem equalis super partes rei presen-
 tandæ est cōseruatio: et motus rememorationis super partes rei reme-
 morandæ non est equalis: quia non est motus a simili rei ad rem: et ideo cō-
 seruatio nobilior est rememoratione. Motus enim equalis continuus no-
 bilior est absciso diuerso. Virtus igitur representatiua vniuersaliter presen-
 tat intentiones partium rei cōseruandæ sicut continuationem: et tunc cōpo-
 nit eas adinuicem distinguens: et describit eas adinuicem imaginans: vir-
 tus autem rememoratua presentat partes rei per motum abscisum nō con-
 tinuum: et intentiones vniuersales non rememorantur nisi sicut imaginati-
 nes coniunctas cum eis. ¶ Et ideo obliuio accidit in eis sicut accidit in in-
 tentionibus particularibus: et rememoratio est forme facilis reductionis.
 Inuestigatio autem rememoratua est formarū difficilis reductionis. ¶ For-
 me autem facilis reductionis sunt ille que sunt apud virtutem imaginati-
 uam et sensum communem multe corporalitatis et modice spiritualitatis: et
 forma difficilis reductionis est multe spiritualitatis: et pauce corporalita-
 tis: forme enim multe corporalitatis morantur dum sensus communis di-
 stinguit spiritualitatem earum a corporalitate: et sic accidit ei ut illa forma
 figatur in eo: et maxime quando recipit eam pauci corticis. Quomodo au-
 tem sit rememoratio et inuestigatio rememorationis: et in quo differunt a
 cōseruatione declaratum est. ¶ Remanet igitur duo dicere. Quorum vnu
 est: quia rememorans delectatur et contristatur licet delectabile et contrista-
 bile non sint in actu. Secundum autem est quare quidam homines sunt bo-
 ne rememorationis: et quidam non: et quidam bone cōseruationis: et qui-
 dam non. ¶ Dicamus igitur quod rememorans delectatur per rememoratio-
 nem rerum que non sunt in actu: quia illa que induxerunt ipsam ad rememo-
 randum sunt presentia in actu et sunt necessaria sicut rebus rememorandis.

Aristo. parua nālia.

¶

¶ Quo re-
 memoras
 contristat
 delectat.

De somno et vigilia.

Quia igitur si rei est comprehensum in actu ab eo accidit rememorati de lectatio et contristatio apud illum: quod accideret ei si illa res esset in actu: et quasi habet speciem vel illa res erit in actu: et est quasi esset apud animam potest: quoniam quando si rei fuerit: tunc erit res quasi possibilis ut sit: quoniam quoniam anima fuerit rememorans aliquid per aliquod sensibile illi rei statim percipiet quod illud quod sensibile est de genere illius quod erat ens in potentia: et quod est potest ut erit in actu: sicut est potest quod erit in actu hoc si per quod fuit ex citatus super illam rem: et tunc accidit rememoranti de tristitia aut de delectatione quasi accideret ei si esset in actu. **B**one autem rememoratiōis homo est tardi motus in anima cuius figuratur sensibilia que transferunt per illa. et ille est cuius complexio posterioris cerebri est retinens formam persistentem in ipso: et ille in cuius hac parte dominatur siccitas magis quam humiditas. Siccitas enim innata est recipere difficile: et cum recipit formam: tunc innata est retinere eam longo tempore: conuerso de humido: et ideo qui habent cerebrum talis complexiōis sunt bone rememoratiōis. quod autem habet locum dominatum humiditate non rememorant: quod forme non figurant in humido: sed recipiunt cito: quod humor facile recipit formam: et ideo multe siccitatis: cerebrum est paucereceptionis: et multe rememoratiōis: et multe humiditatis: et velocis conseruationis: et multe obliuionis. et difficilis rememoratiōis. **E**t qui habet mediam complexionem huius bonam conseruationem et bonam memoriam: et ideo bonitas memorie attribuitur iuuenibus: et obliuio accidit pueris et senibus. pueris propter humiditatem naturalem: et senibus propter humiditatem accidentalem. **E**t quidam senes sunt bone memorie: quando ista complexio accidentalis non fuerit dominans in eis. complexio enim naturalis senis est siccitatis: et ideo senex inuenit rememorans et non conseruans: pueri autem conuerso. Iuuenes autem habent utrumque. **E**t homo rememorat multotiens quod sensit in pueritia bona rememoratiōis: quod in pueritia multum amat formas et miratur multum in eis: quod propter figurant in aspectu earum: quod propter difficile amittit eas.

Arist. De somno et vigilia. Lib. vnicus.

Quod somno autem et vigilia considerandum est quod sint: et utrum anime: vel corporis propria sint: vel communia: et si communia: cuius particule anime vel corporis: et propter quam causam insunt animalibus: et utrum communicant omnia simul animalibus ipsis aut alia quidem somno: alia vero altero solum: vel alia quidem neutro: alia vero utrisque.

Adhuc autem quid est somnium: et propter quam causam dormientes interdum quidem somniant: interdum autem non: vel accidit quidem semper dormientibus somnare: sed non meminerunt: et si hoc fiat: propter quam causam fit. **E**t utrum contingat futura preuidere: aut non contingat: et qualiter si contingat: et utrum futura ab homine prospiciantur solum: et utrum agenda ab homine solum: vel quorum demonum huius causam: et utrum natura sunt: vel ab euentu.

A **P**rimum quidem igitur hoc manifestum quoniam circa idem animalis quid est vigilia et somnus: opponuntur enim et ut somnus vigilię quedam puatio: nam extrema semper in alijs et in naturalibus circa idem susceptibile videntur fieri: et eiusdem partem alibus circa idem susceptibile videntur fieri: et eiusdem partem

siones esse. dico autem veluti visus: cecitas: turpitudine: pulchritudo: sanitas: egritudo: fortitudo: debilitas: auditus: et surditas. Amplius autem et ex his manifestum: quo enim cognoscimus vigilantem: in hoc et eum qui somno premitur. Sentientem enim vigilare putamus et vigilantem esse: vel eorum que extrinsecus aliquid sentire: vel eorum qui in ipso motuum aliquem. Si ergo vigilare in nullo alio est quam in eo quod est sentire: manifestum quoniam quo quidem sentiunt hoc vigilant vigilantia: et dormiunt dormientia. Quoniam autem neque anime proprium est sentire neque corporis: cuius est potentia eius est actus: qui vero dicitur sensus ut actio motus quidam, per corpus anime est. manifestum quoniam neque anime passio propria est: neque inanimatum corpus possibile est sentire. Cum autem determinatum sit prius in alijs de his que dicuntur quasi particule anime. et de nutritiva quod quidem separatur ab alijs in corporibus habentibus vitam. aliorum vero nullo sine hoc existente. Manifestum quoque quecumque viventium augmenti diminutionisque participant solum quoniam in his non est somnus neque vigilia: velut plantis. Non enim habent particulam sensitivam neque si separabile: neque si non separabile potestate: etenim et esse separabile est. Similiter autem nihil est quod semper vigilet aut semper dormiat: sed eisdem insunt animalium utreeque passiones he. Neque enim si est animal habens sensum: hic contingit neque dormire neque vigilare: utraque enim passio hec circa sensum primi sensitivi: Non contingit autem neque alterum horum semper inesse eidem velut ali quod genus animalium semper dormire aut semper vigilare. Amplius quoruncumque est aliquod opus secundum naturam quando excesserit: tempus in quanto possunt aliquid facere vel aliquid eorum que possunt tempore facere necesse deficere ut oculos videntes et quiescere facientes hoc. similiter autem manum et aliquid omne cuius opus ali. quod est si itaque alicuius opus est sentire et hoc utique excedat quanto erat tempore potens sentire continue deficiet et non amplius faciet hoc. Si igitur vigilare diffinitur dissolutione sensus: contrarium vero hoc quidem alterum necesse adesse: illud vero non. Vigilare autem et quod est dormire contrarium et necessarium omni alterum inesse necessarium utique erit dormire. Si igitur huius passio est somnus: hoc autem est in potentia propter excessum vigilandi autem excessus quandoque quidem ab egritudine quandoque absque egritudine fit: quare et in potentia et dissolutio similiter erit necesse omne quod vigilat contingere dormire: impositum enim semper agere: similiter autem neque dormire semper nihil contingit. Somnus enim passio sensitiva particulare est ut vinculum et immobilitas quodammodo: quare necesse est omne dormiens habere sensitivam particulam. Sensitivum autem quod potest sentire

B
 Cuius est
 potentia eius est
 actus.

C
 Nihil est
 quod semper
 vigilet
 aut semper
 dormiat.

D
 Somni
 diffusio.

De somno et vigilia.

In actu agere aut sensu proprie et simpliciter ipse est dormientem sicut:
 tunc necessarium est sonum omnem excitabile esse. ¶ Aialia quod est igitur pene
 omnia somno concitant et natabilia et volatilia et gressibilia. Item genera
 piscium omnium et quae marinorum vel malachiorum visa sunt dormientia tota
 alia quocumque habent oculos. Item quae duros habent oculos manifesta en-
 toma, quae dormiunt: brevis autem soni sunt omnia. Quodque latebunt utique quae
 dum multotiens vtriusque participant somno vel non eorum quodam quae dura habent
 testam in sensum quod est nunquam factum est manifestum si dormiunt sicut ve-
 rificis dicta ratio ea suadebit. ¶ Quod quod est igitur somno participant omnia
 aialia manifestum ex his: eo. n. quod est sensum habere diffinit aial sensus
 autem modo quod est aliquo immobilitate et velut vinculum sonum esse dicimus
 solone autem remissio est vigilia. Plataz autem nulla quod est posse con-
 care neutra harum passionum. nam sine sensu non existit neque sonus neque
 vigilia: quibus vero inest sensus et tristari et gaudere: quibus vero haec et
 concupiscentia. Platis autem nihil horum inest. ¶ Signum autem quoniam
 et opus suum facit nutritiva particula in dormiendo magis quam vigi-
 lando: nutriuntur autem et augentur tunc magis tanquam nihil egen-
 tia ad hoc sensu.

Capitulum Secundum.

Nutritio
 melius p
 fici i dor
 mendo q
 i vigilan
 do.

¶ Hare autem dormiunt et vigiliant aialia et propter quale quaedam
 sensum vel quales si propter plures considerandum. Quoniam vero
 quodam aialium habent sensus omnes: quodam autem non habent ut visus, ta-
 ctus autem et gustus omnia habent nisi si quod aialium imperfectum: dicitur
 est: autem de his in his de aialia. Impossibile autem simpliciter quocumque sensu scilicet
 re quod dormit aial manifestum: quoniam omnibus necessarium esse eadem passionem
 invocato somno: nam si huic quod est: huic vero non hac dormiens sentiet
 hoc autem impossibile est. Quoniam autem existit in unum quocumque sensum: hoc quod est
 aliquid proprium: illud vero aliquid commune. Proprium quod est velut visui
 videre: auditui autem audire: et alijs in eundem modum. Est
 autem quedam et commune potentia quae sequitur omnes: quae et quod videt et
 audit sentit: non enim visu quoniam videt: et iudicat. Itaque et potest
 discernere: quoniam alia quidem dulcia sunt ab albis: nec visu
 nec gustu: nec ambobus: sed quadam communi particula omnium
 sensitivorum. Nam est quidam sensus unus et principale sensitivum
 unum esse aut sensui generis cuiuslibet alterum velut sonus et coloris.
 hoc autem simul tactivo maxime existit. hoc quidem esse separat
 ab alijs sensitivis: alia vero ad hoc inseparabilia. ¶ Dicitur est
 autem de his quae de aialia theorematibus. Manifestum igitur quoniam huius
 est passio vigilia et somnus. Propter quod omnibus inest animalibus
 nam tactus solus omnibus inest: si. n. in eo quod omnes aliquid patient
 sensus fieret dormitio inconueniens. si quibus neque necesse neque
 possibile est agere simul aliquo modo hos vocare sicut et immobiles
 existere: contrarium. n. rationabili accidit eis quod simul quiescere. quae
 admodum autem nunc dicemus rationabiliter se habet et de his. Nam cum
 principale aliorum omnium sensitivorum et ad quod tendunt alia pa-

¶

¶

¶

tiantur aliquid: compati necessarium et reliqua omnia. Illorum autem cum aliquid impotens sit non necesse est hoc impotens fieri. Manifestum autem est ex pluribus: quoniam non in sensu sine operatione esse et non uti ipsis somnus est: neque in non posse sentire. Nam et manifeste in anime defectioibus tale quod accidit impotentia enim sensuum anime defectio est: fiunt autem et anime quedam homini. Amplius autem quibus veni in collo apprehenditur insensibiles fiunt: sed impotentia usus: neque in sensitivo: neque pro quavis causa: sed quemadmodum nunc dictum est in primo quo sentit anima. Cum enim hoc quidem impotens fuerit: necesse est et omnia sensitiva impotentia esse sentire: cum illo vero illorum aliquid non est hoc necesse. ¶ Propter quam vero causam dormire accidit et cuius passio sit dicendum. Et quoniam vero modi sunt plures carnis: nam et quod cuius gratia et quod vni principium motus et materia et ratione causam esse dicimus. ¶ Primum quidem igitur quoniam naturam dicimus gratia huius facere. hoc autem bonum aliquid: quiete vero omni quod natum est moueri cum non possit semper et continue moueri cum delectatione: necessarium esse atque utilem: somno vero propter ipsam veritatem coaptant metaphoram hanc: tanquam requies fit: quare propter salutem animalium existit. ¶ Vigilia vero finis. Nam sentire et sapere omnibus est finis quibus inest alterum eorum: optima enim hec: finis vero optimus: quod autem necessarium vni cuiusque animalium inesse somnum: dico autem ex suppositione necessitatem: quoniam si animal erit huius suam naturam ex necessitate quedam et inesse oportet: et huius existentibus alia existere. ¶ Amplius autem quali motu et actu in corporibus aduenientibus accidit vigilare et dormire animalibus post hoc dicendum. Aliis quidem igitur animalibus quemadmodum non habentibus sanguinem existimandum est cautius esse vel easdem vel ut proportionales: sanguinem vero habentibus que quidem hominibus: quare ex his omnibus speculandum. Quod quidem igitur sensus principium sit ab eadem parte animalibus aqua et motus quidem determinatum est prius in alijs. Ipsa enim trium determinatorum est locorum qui medius capitis: et deorsum ventris. habentibus quidem igitur sanguinem: hoc est que circa cor. ¶ Omnia enim huius sanguinem cor huius: et principium motus: et sensus principalis hinc est. Ad hoc quidem igitur et spiritus manifestum: quoniam principium et omnino refrigerationis est hoc. et respirare autem et humido refrigerari: ad salutem eius qui est in hac particula caloris natura accepta est. Dicitur autem et de ipsa postea finem se non habentibus vero sanguinem et entomis et non suscipientibus spiritum in proportionali platura spiritus inflans et residens versus. Palam autem in his que sunt rotalia: puta vesperis: apibus: et muscis: quecumque huiusmodi sunt. Quomodo autem mouere aliquid et facere sine robore

¶ Cā finalis somni.

¶ Cā finalis vigilię. Sentire et sapere omnibus est finis quod est aliter eorum.

¶ Cā malis somni.

¶ In huiusmodi sanguinem cor est principium motus.

¶ Quod est principium motus in huiusmodi sanguinem.

De somno et vigilia.

non est possibile: vigorē autē facit spūs detētio: et spirātib⁹ quide⁹ que de foris: nō respirātib⁹ autē q̄ cū plātata: iō et bombātia alata vñ: cū moueant attractione spūs offendētis ad succinctorum rotaloz. Nouet autē oē aliquo sensu facto alieno in p̄io sensitiuo. Si vero est somn⁹ et vigilia passio hui⁹ partis in quo loco quidē et in qua particula p̄ia fit somn⁹ et vigilia: manifestū. Nouentur autē quidā dū dormiūt et faciūt multa q̄ vigilātū sunt: non tñ absq̄ phāsmate et aliquo sensu: somniū. n. est quodāmodo sensatum. Dicendum autem est postea de ipsis: qm̄ vero somnia memorantur experge facti: vigiliū vero actus non memorantur: dictum est in problematibus.

Capitulum tertium.

Cā effecti
na somni

Consequēs autē est his q̄ dicta sunt p̄ trāsire quib⁹ factis et vñ principiū passionis sit vigilātū et dormiendi. Palā itaq̄ qm̄ necessariū aīali cū sensum habeat: tūc primo nutrimentū suscipe et augmētū. Nutrimentū autē est oibus extremū his quidē q̄ sanguinē hñt sanguis natura. his vero q̄ sanguinem nō hñt p̄portionale. Locus vero sanguinis vene: harū autē principū cor: palā autē qd̄ dicit ex anotomijs. De foris quidē igit̄ ingrediēte alimento in susceptiua loca fit euaporatio ad venas: ibi vero pmutat̄ et in sanguinē vertit̄ et vadit ad principium. Dictū est autē de his in his q̄ de nutrimento. Nunc autē repetendū est de ipsis hui⁹ gratia vt principia motus speculemur et qd̄ patiente particula sensitua accidit vigilia et somn⁹. Nō enī est somnus quelibet impotentia sensitui vt dictum est. Et enim amentia et suffocatio aliqua et anime defectio facit h̄mōi impotentiam. Jam. n. facta fuit phantasia quibusdam anime defectū patientibus fortiter. hoc quidem igitur aliquam h̄z dubitationem. Si. n. contingat ob dormire: defectū aie patiēte p̄tingit vtiq̄ somnus esse et phantasma et multa sunt q̄ dicit̄ q̄ aīo defecerūt et qui vñ sunt mortui esse: de quib⁹ oib⁹ eandē rōnē esse opinandū est. Sed vt diximus nō est somn⁹ oīs impotentia sensitui sed exuaporatione circa nutrimentū passio fit hoc. Necessē. n. quod euaporatum est pulsum quousq̄ impelli deinde cōuertit̄ et permutari sicut eursum. Validū vero cuiuscūq̄ aīalīs ad superiora natuz est ferri. Cum autē in superioribus locis multū fuerit simul iterum reuertitur: ferturq̄ deorsum et reuertēdo p̄pellit calorem: et ideo maxime fiunt somnia nutrimento. Nam repente tunc multa humiditas et corpulentia sursum fertur. constans quidem grauat et facit dormire. Luz vero fluxit deorsum et reuertens repellit calorem: tūc fit somnus et animal dormit. Signum autem horum et somnia fera omnia enim et grauedinem capitis faciunt et potus et cibi vt

Signum
p̄tinum.

opium: et mandragora: vinum et lolium: et qui deorsum ferunt et qui dormitant hoc videntur pati et non possunt leuare caput et palpebras: et postea cibus maxime talis somnus. Multa enim que a cibus euaporatio. ¶ Amplius autem ex laboribus quibusdam. **Secundo** nam labor quidem colliquatuum: colliquatuum vero fit: que ad modum nutrimentum indigestum si non frigidum sit. ¶ Et egritudines quedam. Quemadmodum illud idem faciunt quecumque a superfluitatibus calidis et humidis: ut accidit feblicitatibus atque lethargicis. ¶ Amplius autem propria etas: pueri enim dormiunt vehementer: eo quod nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem quod magnitudo superiorum excedit inferiora in prima etate eo quod adhuc fiat augmentum. ¶ Propter hanc vero causam epileptici fiunt. Simile enim est somnus epilepsie: et est quodammodo somnus epilepsia: et ideo accidit multis principum huius passionis dormientibus: et dormientes quidem capiuntur: vigilantes autem non. Cum autem multus feratur spiritus sursum descendendo rursum venas tumefacit: quibus coarctat porum: qua respiratio fit. ¶ Ideo pueris non conferunt vina: neque nurricibus. Differt enim nihil forsitan ipsos bibere vel nutrices: sed oportet bibere aquaticum et modicum. spumosum enim vinum. hoc autem magis nigrum. Ita vero superiora plena sunt nutrimento pueris quod sex mensibus neque vertunt collum: quemadmodum enim ebrius: sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem hanc passionem esse causam quare quiescunt in matricibus embria primum. ¶ Et ideo amatores somni qui occultas habent venas: et nani et magna capita habentes: nam horum venarum anguste ut non facile defluat que descendit humiditas. Manosa vero magna que capita habentibus sursum impetus multus et euaporatio fit. Manifestas vero venas habentes non somnolenti propter amplitudinem venarum: nisi aliquam aliam passionem habuerint contrariam: neque melancholici. Infrigidatus enim est locus intus: quare non fit ipsis multitudo euaporationis: propterea et edaces dicuntur existentes: quemadmodum enim nullo fruente efficiuntur eis corpora: nigra vero cholera cum naturaliter frigida sit et nutritium locum frigidum facit: et alias particulas vbi cumque potestate existit huiusmodi superfluitas.

¶ Quare manifestum ex his que dicta sunt quoniam somnus est quidam conuentus caloris intrinsecus et naturalis receptio propter predictam causam. Ideo motus multus dormientis. vñ autem deficit infrigidatur: et propter frigiditatem coadit palpebre: et superiora quidem infrigidant et exteriora: interiora vero et inferiora calida velut que circa pedes et que intrinsecus. ¶ Quamvis utique dubitabit aliquis quia post cibum fortissimus fit somnus

Secundo

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Septimum.

Septimum.

R

Dubium.

S

De somno et vigilia.

z est somniferum vinum: z alia: huiusmodi caliditatem habētia.
Est autem non rationabile somnum esse infrigidationez: causas
autem dormiendi calidas. ¶ Utrum ergo hoc accidat: quia quē
admodum venter cum vacuus sit calidus est. Repletio vero in-
frigidat propter motum sic z qui in capite pot: z loca infrigidan-
tur sursum lata euaporatione. ¶ Vel quemadmodum perfusis
calido subito tremor fit: z ibi ascendente caliditate: caliditas con-
gesta infrigidat: z q̄ secundum naturam calidum facit languescere
ac secedere. ¶ Amplius autem multo incidente nutrimento q̄
calor subleuat quē admodum ignis impositis lignis infrigidatur
quousq; digeratur. Sit. n. somnus quemadmodum dictus est: dū
corpulentum sursum fertur a caliditate per venas ad caput cum
vero amplius non possint: sed in multitudine excedit eleuatū ite-
rum repellitur: z deorsum fluit: ideo cadunt homines subtracto
calore qui sursum ferebat. Solum enim animalium rectum z incli-
dens quidem desipientiam facit postmodum vero phantasiā.
¶ Vel dicte quidem nunc solutiones contingēt sunt vt stat in-
frigidatio quoniam z p̄ prius locus est qui circa cerebrum quē
admodum dictum est in alijs. ¶ Omnium vero que in corpore
frigidissimum cerebrum: non habētibus vero que equialet huic
pars. Quē admodum igitur humidum quod euaporat a solis
caliditate cum venerit ad supremum locum p̄pter frigiditatem suā
infrigidatur: z congestum deorsum fertur factū rursus aqua. Sic
in eleuatione sursum calidi ad cerebrum superflui quidez euapo-
ratio in flegma redigitur: z ideo catarrhi v̄n̄r ex capite fieri: nutri-
ua vero z non egrotatiua deorsum fertur cōgesta z refrigerat ca-
lidum. Ad infrigidandum vero z non facile suscipiendum eua-
porationem confert z tenuitas z angustia circa cerebrum vena-
rum. Infrigidationis quidez ergo hec est causa q̄q̄ euaporatio
transcendat caliditatem. ¶ Expergiscuntur autem cum digestio
facta fuerit: z obtinuerit que impacta fuerit caliditas in angustio
multa ab eo quod circumstabat: z discreti fuerint corpulentior san-
guis atq; purissimus. Est autem tenuissimus quidem sanguis z
purissimus qui in capite: densissimus z turbidissimus qui in infe-
rioribus partibus. Omnis autem sanguinis principium sicut dis-
cretum est hic: z in alijs est: cor. Horum autem qui in cordis vtriusq;
thalamis: communis: medius quoq; vterq; suscipit ex vtraq; ve-
na: z ex ea que vocatur magna: z que adorti. In medio vero sit
discretio: sed diffinire quidem de his aliorum sermonum conue-
nientius est. Quia vero sit maxime sanguis post nutrimenti obla-
tionem in discretus somnus sit quousq; secernatur sanguis. hoc
quidem purissimum sursum fit quousq; secernatur sanguis. hoc
cum vero hoc fuerit expergiscuntur absolute. ex nutrimenti graui-
tate. ¶ Que quidem igitur causa dormiendi dictum est: quia

Antiquo
rā solutio

Alia solutio

Impu-
gna.
propria
solutio.

Cerebrū
est frigi-
dissimum
oim q̄ in
corpore sit.

U
Causa effi-
cēs vigi-
lie.

corpulento quod fertur sursum: per ingentium calorem: subito ad
 p̄mum sensitivū: z quid est somnus: qm̄ p̄mi sensitivi cōprehen-
 sio vt non possit agere: ex necessitate quidē factum. Non. n. cōtin-
 git animal esse non accidentibus que ipsuz perficiunt: p̄pter salu-
 tem vero est. saluat. n. quies.

¶ Capitulum p̄mum de Somnijs vel insomnijs.

¶ Est hoc autem querendū de somnio. Et p̄mo cul eo-
 rum que anime passio hoc inesse videt: z vtrū intelle-
 ctive particule passio est hec vel sensitive: his em̄ so-
 lis eoz que in nobis sunt cognoscimus aliquid. St-
 ira q̄ vsus visus visio: z audit⁹ audire: z omnino sen-
 sus sentire: cōta aut̄ sunt sensuum velut figura z motus z magni-
 tudo z alta hm̄ō: aut p̄p̄ta velut color: sonus: sapor: in potentia
 aut̄ sunt: omnia claudencia z dormientia videre. Si r̄ aut̄ z inrell-
 quis manifestum: qm̄ non sentimus quicq̄ in somnijs. non ergo
 sensu somniū sentimus. ¶ At vero neq̄ opinione: non. n. solū ad-
 ueniens dicimus esse hominē vel equū: sed albū vel pulchrū quo-
 rū opinio sine sensu nihil vtiq̄ dicet neq̄ vero neq̄ falso. In som-
 nis autē animam accidit hoc facere. Similiter. n. qm̄ homo est: z
 qm̄ albus est: quod est adueniens videmur videre. Amplius post
 somnum aliquid aliud intelligimus quemadmodū in vigilando
 sentientes aliquid. de eo. n. quod sentimus: sepe z intelligim⁹ ali-
 quid: sicut z in somnijs p̄ter phantasmata alia aliquando intel-
 ligimus. Videbitur autem alicui hoc si quis adhibeat mentem z
 tentet memorare surgens: iam vero quidam viderunt somnia hu-
 iusmodi: velut qui videntur fm̄ memoratiū p̄ceptum ponere q̄
 p̄ponuntur: accidit. n. eis aliud qd̄ p̄ter somnium ponere ante
 oculos phantasma. Quare manifestum qm̄ neq̄ somniū omne
 quod in somnijs phantasma: z qm̄ intelligimus que opinione opi-
 nabamur. Palam autem de his vniuersalis intantū qm̄ eodem
 quo vigilantes in egritudinibus decipimur hoc idem in somnijs
 facit passionem. Et sanctis quidem z scientibus. Lum sol pedalis
 videtur esse: sed siue idem siue diuersum phantasticum anime et
 sensitivum: nihilominus nō sit absq̄ videre z sentire: aliquid p̄-
 ter videre: sentire. n. z p̄ter videntis verum aliquid z audietis:
 nequa q̄ tamen id quod arbitratur. In somno autem nihil possi-
 tum est nihil videre atq̄ audire neq̄ omnino sentire. ergo non vi-
 detur verum. Nihil autem pati sensum non est verum: sed cōtin-
 git: z visum pati aliquid z alios sensus: singulū aut̄ horum quem
 admodum vigilantī adiacet quidem quodammodo sensus: nō sic
 autem vt vigilant. Et qm̄ quidem opinio dicit: qm̄ falsum que
 admodū vigilans. quando q̄ vero detinetur z sequitur phantas-
 ma. Quod quidem igitur non est opinantis neq̄ intelligētis pas-
 sio hoc quod vocamus somniare manifestum. ¶ Sed neq̄ sen-

De somno z vigilia.

tentis simpliciter: videre. n. utiq; z audire simpliciter: sed qualiter oportet z fm quem modum cōsiderandum. Ponatur ergo qd z manifestum est qd z sensitivus passio siquidem z somnus. Nō em̄ alicui quidem animali alij vni inest somnus: alij vero alicui somnare: sed eidem. Quoniam vero de phantasia in eis que de anima dictum est: z est quidem idem sensitivus phantasticum esse autem sensitivus z phantasticum alterum. Est autem phantasia qui a sensu fm actum fit motus. Somnium vero phantasma quoddam videtur esse. Nam qd in somno phantasma somnium dicim⁹ siue simplr siue quodāmodo factū manifestū quidē qd sensitivus est somnare: huius autē fm qd phantasticum.

Capitulum secundum.

Quid autem est somnū: z quō fit ex his que circa somnum accidunt maxime utiq; speculabimur. Sensibilia enim fm singulum sensitivum nobis efficiunt sensum: z que sit ab eis passio non solum inest sensitivus dum sensus agunt: sed z dum abeunt. Simul enim passio in his: z in his que feruntur videtur esse: et enim in latis eo qd movit non ulterius contingente moventur. Nam quod motus fecit movit aerem quendam z rursus hic motus alium: z hoc itaq; modo quousq; quidem stet facit quod motum z in aere z in humidis. Similiter autem oportet opinari hoc z in alteratione. Nam qd tale factum est a calido proximum calefacit z hoc distribuit vsq; ad principium. quare z in quo est sentire: qm̄ est alteratio que dam qui fm actum sensus: necesse est hoc accidere: ideo passio est non solum sentientibus in sensitivis: sed quiescentibus z in profundo z superficetenus. Palam autem continue sentiamus aliquid. Transferentibus enim secundum sensum sequitur passio velut de sole ad tenebras. Accidit enim nihil videre propter adhuc subsistentem motum: in oculis a lumine: z si ad vnum colorē multo tempore aspicimus aut album aut viridem eiusdem modi videtur ad quodcumq; visum permutemus: z si ad solem prospiciētes vel aliquod splendidum conluserimus obseruantibus quidem videtur secundum directionem qua accidit visum videre primum quidem huiusmodi colorē donec permutetur puncteum deinde in purpureum quousq; in nigrum ventat colorē z evanescat. Et ab his que moventur aut permutantur velut a fluminibus: maxime autem ab his que citissime fluunt: videntur enim quiescentia moveri. Sunt autem z a magnis sonis obsurdentes. Sunt autem z a validis odoribus difficile odorantes. Similia hec itaq; manifeste accidunt hoc modo. Quod autem sensitiva cito z modicas differentias sentiunt: signum quod in speculis accidit: de quo eodem insistentis utiq; considerabit prius z dubita

bit aliquis. Simul autem ex ipso manifestum: quoniam quemadmodum visus patitur sic et facit aliquid. In speculis enim valde puris cum menstruis superuententibus mulieres inspiciant in speculum sit superficies speculi sicut nubes sanguinea. Et siquidem nouum sit speculum non facile est abstergere huiusmodi maculam. si vero vetus facile. Causa vero, vt diximus quoniam non solum visus patitur aliquid ab aere: sed et facit aliquid et mouet quemadmodum splendida. Nam visus splendidorum et habentium colorem: oculi quidem igitur rationabiliter quando fiunt menstrua afficiuntur sicut et alia pars quelibet corporis: etenim natura existunt pleni venarum. Ideo cum fiunt menstrua propter turbationem et phlemasiam sanguineam nobis quidem que oculis differentia incerta est: inest autem: nam eadem natura semini et menstruationis. Aer quoque mouetur ab ipsis et eum qui in speculis est aerem continuum existentem qualem quandam fecit et tales velut ipse patitur: hoc vero speculi superficiem: quemadmodum enim vestitum que maxime munde sunt citissime inquinantur. Nam purum diligenter monstrat quicquid exceperit et presertim minimos motus: es vero eo quod planum sit qualem cunctis factum maxime sentit. Oportet vero intelligere tanquam attractionem esse aeris tactum et tanquam extersionem propter et absolutionem. Mundicia vero manifesta sit qualiscunque sit. Non exundi vero celeriter ex nouis speculis causa est quod purum sit et planum: serpit enim per huiusmodi in profundum: et omnino magis in talibus. nam eo quidem quod purum est in profundum: eo autem quod planum omni: veteribus vero non immanet: quoniam non similiter subijt macula sed superficetenus magis. Quoniam quidem igitur et a paruis differentiis fit motus: et quoniam celeres sunt sensus. et quod non solum patitur sed et contrafacit colorum sensituum manifestum ex his. **A**ttendantur autem his que dicta sunt et que circa vina et que circa pulmenta eueniunt. Nam quod preparatum est oleum cito accipit proximorum odores: et vina hec ipsum patiuntur. Non solum enim eorum que immittuntur vel commiscentur: sed eorum que prope vasa ponuntur vel nascuntur recipiunt odores.

Ad eam vero que ex principio est considerationem ponatur, vnum quidem quod ex his: que dicta sunt patet: quod recedente sensibili extrinsecus immanent simulachra que sensibilia sunt.

Ad huc autem quod facile decipimur circa sensus: cum in passionibus existimus: alij autem in alijs veluti trepidus in timore et qui amat in amore ita vt videatur a modica similitudine: hic quidem hostem videre: ille vero dilectum: et hoc utique quanto passibilior quis fuerit: tanto a minori similitudine videtur.

partū dicit
gēter mō
strat quic
quid excepe
rit.

De somno et vigilia.

Eodem vero modo et in ira: et in omnibus concupiscentiis facile decipiuntur omnes: et magis quantoque in passionibus magis fuerint. Ideo et feblicitatibus interdum animalia videntur in partibus a modica similitudine linearum compositarum: et hi qui dem aliquando decertant in passionibus sic ut si non vehementer laborant non lateat quoniam falsum quod si maior sit passio et mouentur ad ipsa. **C**ausa vero ut hic accidant hec est: quoniam non sunt eandem potentiam iudicat quod principale est: et quo phantasmata fiunt. **H**oc vero signum est: quoniam videtur sol pedalis. contradicit autem aliud aliquid sepe ad phantasia et permutatione digitorum unum duo videtur: attamen non dicimus: quoniam niam duo. dignior enim tactu visus. Si vero esset tactus solus iudicaremus unum duo. **S**entienti autem causa quoniam non solum cum sensibile mouet apparent quelibet: sed et cum sensus ipse moueat si eodem modo mouet quemadmodum et a sensibili. Dico autem velut terra videtur nauigantibus moueri dum mouetur visus ab alio.

Propter
quod terra
vri nauigantibus
moueri.

Capitulum tertium.

E his itaque manifestum quoniam non solum vigilando motus a simulachris fiunt: et que extrinsecus et que in corpore sunt: sed etiam quoniam fit passio hec que vocatur somnus et magis: tunc apparet sub die repelluntur dum operantur sensus et intelligentia exterminant: quemadmodum iuxta magnum ignem minor et trifidus et oblectationes parue iuxta magnas. Dum vero quiescunt supernatant parua simulachra: nocte vero propter vacationem particularium sensuum et impotentiam agendi eo quod ab exterioribus ad id quod interiorius est sunt coloris reflexio: ad principium sensus referunt et sunt manifesti sedata turbatione. **S**oportet autem opinari tanquam modicas vertigines que in fluminibus referuntur sic motum vnicuique fieri continue: sepe quidem similes sepe vero dissolutas in alias figuras propter repulsionem. Ideo post nutrimentum: et omnino existentibus terrenis velut pueris non sunt somnia. **S**ultus enim motus est propter eam que ex nutrimento est caliditatem: ut quemadmodum in humido si vehementer moueat quis quandoque nullum apparet idolum: quandoque vero apparet quidem distortum: aut omnino ut apparet alterius modi quam sit: quod si quiescat pura et manifesta idola: sic et in dormiendo phantasma et reliqui motus qui proueniunt a simulachris. **I**nterduz quidem cum vehementior sit qui dictus est motus exterminatur omnino: interdum vero conturbate apparent visiones et monstruose hec deteriora somnia velut melancholicis et feblicitatibus et vinolentis. **D**es enim homini passionibus cum spumose sint multum faciunt motum et turbationem: sedato autem et discreto sanguine in habentibus sanguinem conseruatur simulachrorum

motus ab vnoquoque sensuum valida facit forma et apparere et vi-
 dere: propter ea quidem que a visu deferuntur videre: propter ea
 vero que ab auditu audire. Similiter autem et ab alijs sensitivis
 ex eo enim quod inde progreditur motus ad principium putatur vi-
 dere et audire et sentire. Quia autem visus interdum videtur mo-
 ueri qui non mouetur ut diximus: quia tactus duos motus annu-
 ciat eo quod vnum duo videtur. Vno enim quod ab vnoquoque sensu dicit
 principium nisi alius dignior contradicat. Apparet quidem igitur
 semper: putatur autem non semper quod apparet: si quod diiudicat non
 detineatur: vel etiam moueatur proprio motu. Quemadmodum
 vero diximus quod aliqui propter aliquam passionem facile decepti
 tur: ita dormientes propter somnum: et quia mouetur sensitiva et
 alia accidentia circa sensum: quare modicam habens similitudi-
 nem videtur illud. Cum enim dormierint descendente plurimo
 sanguine ad principium condescendunt et mouent qui insunt mo-
 tus: hi quidem potestate: illi vero actu. Sic autem se habet ut in
 motu. hic quidem supernatat ipso motu. Si vero corrumpatur
 hoc et hoc: adinuicem itaque se habent: quemadmodum facti ramuli
 ascendentes in aqua liquefacto sale ita sunt potestate cedente ve-
 ro quod prohibeat agunt et soluto in exiguo reliquo sanguine sensi-
 tivis mouentibus habentes similitudinem: quemadmodum in nu-
 bibus que similes dicuntur hominibus et cetauris cito permuta-
 ta horum autem vnumquodque sicut dictum est reliquie eius quod in actu
 simulari. Et abeunte hoc est verum dicere: quoniam hoc quale coriscus
 sed non est coriscus: cum autem sentiebat non dicebat coriscum: quod
 proprium et quod diiudicabat: sed per hoc illum coriscum verum. Quod
 itaque sentiendo dicit esse hoc: si non omnino detineatur a sangui-
 ne: quemadmodum sentiens hoc mouetur a motibus qui sunt in
 sensitivis. Et videtur quidem simile ipsum esse quod verum est: et ta-
 ta somni potentia quod facit hoc latere. Quemadmodum igitur si que
 lateat suppositus digitus oculo: non solum apparebit: sed et puta-
 bitur esse duo quod est vnum. Si vero non lateat apparebit quidem:
 non putabitur autem: sic et in somnis: si sentiat quidem quoniam
 dormit et passionem in qua est sensus dormitionis: apparet qui-
 dem dicit quoniam videtur quidem in ipso ut coriscus: non est autem
 coriscus: sepe enim dormiendo dicit aliquid in anima: quoniam
 somnium est quod apparet. Si vero lateat quoniam dormit nihil con-
 tradicit phantasiae. Quod autem vera dicimus: et quot sunt motus phan-
 tastici in sensitivis: manifestum est. Si quis attendens tentet me-
 morare que patimur dormientes quidem et expergefacti: interdum
 enim que apparent idola dormienti aspiciet expergefactus esse mo-
 tus in sensitivis. Quibusdam enim iuniorum et omnino prospicientibus
 si sint tenebre idola apparent plura que mouentur ita ut ve-

De somno et vigilia.

Alentur frequenter timentes. Et his itaque vniuersis oportet syllogizare quod est somnium phantasma quidem aliquod et in somno. Nam que modo dicta sunt idola non sunt somnia: neque si quid aliud sensibus solutis videtur. Sed neque quod in somno phantasma omne. Nam primum quidem aliquibus accidit et sentire aliquo modo et sonos et lumen et saporos et tactum languide quidem et velut de longe. Nam enim in dormiendo respicientes et mox excitati: quod debiliter videbant lumen lucerne dormientes ut arbitrabantur expergefati statim cognouerunt: quoniam lucerne erant: et gallosum: et canum debiliter audientes vocem expergefati cognouerunt manifeste. Quidam vero et respondent interrogati: contingit enim et vigilare et dormire simpliciter altero existente et alterum aliquo non inesse: quorum nullum somnium dicendum. Sed neque quecumque quidem in somno fiunt vere intelligentie propter phantasmata: sed phantasmata quod est a motu simulachrorum: cum in dormiendo fit et in eo quod dormit: hoc est somnium. ¶ Nam vero quibusdam accidit ut nullum somnium viderint in vita: rarum quidem huiusmodi est: accidit tamen et his quidem omnino perseverant. quibusdam vero et multum proeectis etate accidit cum primum nullum somnium viderint. ¶ Causam autem quare non fit: simile aliquid oportet arbitrari: quoniam neque qui post cibum dormitauerit: neque pueris fit somnium. quibuscumque enim hoc modo consistit natura ita ut multa ascendat euaporatio in superius conuenienter istis nullum apparet phantasma: prodeunte autem etate nihil inconueniens est apparere somnia. mutatione enim aliqua facta vel secundum etatem vel secundum passionem necessarium accidere contrarietatem hanc.

Propter
quod aliqui
non somniant
per totam
vitam suam.

¶ Capitulum de diuinatione somniorum.

A

¶ Diuinatione vero que in somnis fit: et dicitur accidere a somnis: neque continere idoneum: neque suaderi. Nam quod omnes quidem vel plures existimant habere aliquam significationem somnia prestat aliquem finem tanquam ab experientia dictum. Et quod de quibusdam in somniis fit diuinatione non est incredibile: habet enim aliquam rationem. Ideo et de aliis somniis similiter utique quis arbitrabitur: nullam vero rationabilem causam videre secundum quam utique fiat hoc decredere facit. Nam deum quidem esse mententem cum alia irrationabilitate: et non optimis et prudentissimis sed quibuslibet mittere inconueniens est. ablata vero que a deo causa nulla aliarum videtur conueniens esse causa. ¶ De his que circa Herculeas columnas et que in boristene preuidere aliqua sup

naturā videtur esse prudentiā inuenire originem horum. Necesse igitur somnia vel causas esse vel signa eorum quae sunt aut acciderint vel omnia vel aliqua eorum vel unum solum: dico autem causam quidem ut lunae defectus solis: et laboris febris, signum vero defectus stellae subintrare: asperitatem vero lingue sebiuendi, acciderint vero aliquo ambulante deficere sole neque enim signum deficiendi hoc est: neque causa: neque defectus ambulandi. Ideo accidentium nullum neque semper fit neque ut multum, sint ergo somniorum hic quidem cause et signa velut eorum quae circa corpus accidunt. ¶ Dicunt quidem et medicorum grossi: quoniam opus va-
 de intendere somniis, conueniens enim est sic existimare: et artificibus autem considerantibus aliquid et phantasmatibus. Nam qui in die motus nisi magni fuerint valde fortes latent secus maiores qui in vigilando sunt motus: in dormiendo autem contrarium, parui etenim magis videntur esse: manifestum autem ex his que in somniis accidunt frequenter. Arbitramur enim fulgura cadere ac tonitrua fieri paruis fontis in auribus factis. Et mellez dulcibus saporibus plui tenui flegmate defluente: et ambulare per ignem et calefieri vehementer: paruo calore circa quasdam partes facto: expergefactis autem manifesta hoc modo se habentia: quare quoniam omnium parua principia manifestum: quoniam et egritudinum et aliarum passionum que in corporibus dicuntur fieri. Manifestum ergo: quoniam necessarium hec in somniis esse patientia magis quam in vigilando. ¶ At vero quedam quidem que in somniis phantasmata causas esse priorum actuum cuiuslibet non est irrationabile, quemadmodum enim debentes agere in actionibus existentes aut olim agentes sepe recta his somnia intuemur et agimus. Causa autem quoniam preparatus existit motus a diurnis inchoationibus sic rursus necessarium est eos qui in somno sunt motus esse frequenter diurnorum principium actuum: eo quod preparata sit rursus et eorum intelligentia in phantasmatibus nocturnis. Sic ergo contingit somniorum quedam signa et causas esse: plurime vero accidentibus assilantur maxime: ut transcendentia, omnia: et quorum non est origo in nobis: sed de nauali bello et de his que procul accidunt sunt, de his enim eodem modo se habere verisimile est: velut quando memorant de aliquo contingit hoc factum esse. Quid enim prohibet et in somnis ita magis autem verisimile multa huiusmodi accidere. Quemadmodum igitur neque meminisse de aliquo neque signum neque causa accidendi ipsum sic nec ibi post euentum somni videnti: neque signum neque causa: sed hec sint hinc ideo: et multa somniorum non eueniunt. Sint hinc autem enim neque semper neque ut frequenter fiunt: omnino autem quoniam et aliorum animalium quedam somniant: a deo uti quae missa non erunt somnia: neque facta sunt huius gratia: del-

De somno et vigilia.

monia tamen: natura enim demonia: non diuina enim. ¶ Signū autem: valde enim stulti homines preuidentes sunt et recte somniantes tanquā deo non immittente. Sed quorūcūq; quasi loquax natura est et melancholica: multimodas visiones vident: eo enim quod sibi plurima et multifaria moueantur cum theorematibus existentibus in his: sic quidem rapiuntur cōtendentes. nā quēadmodum et dicitur si multa iacias aleas dispartiter iacis: et in his hoc accidit. ¶ Quā autē non aduentū multa somniorū nihil in cōueniens: neq; enim eorū quā in corporib; sunt signorū et celestia velut aquarum et ventorum. si enim alius vehementior isto accidit motus a quo futuro non sit signū. et multa psulta bene que fieri expediebat dissoluta sunt propter alias digniores inchoationes. ¶ Omnino enim omne non sit quod futurum erat: neq; idem quod erat et quod futurum erat: verūtamen quidem principia dicendum esse a quibus nō perfecta sunt: et signa et signata sunt hec aliquorū que nō sunt. de his vero somniis quā non hōmō habent origines sed dilationes vel temporibus: vel locis vel magnitudinibus: vel horū quidē nihil: nō tñ habētibus in seipsis principia qui vidēt somnia: nisi preuisum fiat ab accidente: tale utiq; erat magis: quā ut dicit De mo. idola et defluxiones causans. Quēadmodum enim cū quis moueat aquā vel aerē hic aliud mouit et quiescente illo accidit hōmō motum p̄dire vsq; ad aliquid illo quod mouit nō p̄te. sic nihil phibet motum aliquem et sensum ptingere vsq; ad aīas somniantes a quibus ille idola facit et defluxiones: et quascūq; ptingētes cōtingit magis sensibiles esse nocte: eo quod quā in die deserunt: dissoluitur magis. Plus enim sine turbatōe aer noctis eo quod silētiōres sint noctes: et in corpore facere sensum propter somnum. ideo et paruos motus intrinsecos dormiētes sentire magis quā vigiātes. hi vero motus phāstasmata faciūt: ex quibus preuident futura de hōmō: et tō accidit passio hec quibuslibet et nō prudētissimis. in die utiq; enim fierent et sapientissimus si deus esset mittens. sic autem verissime quoslibet preuidere. nam intelligentia horum non est curis affecta: sed tanquā deserta et vacua ab omnibus et mota sibi mouē ducitur. ¶ Et quod quidam extatici preuident causa est: quoniā propriis motus non infestant: sed longe proiciuntur: extraneos igitur maxime sentiunt. Quosdam autē recte somniantes esse notos de notis maxime preuidere accidit eo quod notū maxime pro se inuicē solliciti sunt: quēadmodum procul entes maxime cognoscunt et sentiunt. sic et motus: notiorum enim notiores sunt motus. Melancholici autem propter vehementiam quēadmodum facientes longe bene coniectant: et propter permutationem cito habitum imaginantur ipsi. Quēadmodum enim philegidi poemata: et que furiosi sunt habita similia dicunt et intelligunt. veluti vene-

Multa cōsulta bñ q̄ fieri expediebat dissoluta sūt propter meliores inchoationes.

rem et

rem et verem et sic copulant ad id quod longe. **C**Amplius aut propter vehementiam non repellitur eorum motus ab alio motu. **A**rtificiosissimus autem iudex est somniorum qui potest si multitudes inspicere. Recta enim somnia iudicare cuiusque est. de co autem similitudines quoniam similia accidunt phantasmata eis que in aquis sunt idolis sicut et prius diximus. **I**bi vero si motus fiat motus non simul fit apparitio: et idola veris: promptus vero erit emphases iudicare: qui potest cito inspicere et sentire dissipata et distorta idolorum: quoniam est hominis vel equi aut cuiuscunque. et ibi itaque aliquid potest similiter somnium hic motus enim impedit rectum somnium. **Q**uid quidem igitur est somnus et somnium: et propter quam causam utrumque horum fit. **A**mplius autem et de ea que in somnis diuinatione est dictum est.

Cuius iam diximus de hac virtute: dicitur est de somno et vigilia. Et primo versus appropinquat aie vel corpori: aut utriusque: et cuius aie attribuitur: et cui membro corporis: utriusque libet et aial: b° h3 altera istarum duarum virtutum aut utriusque. **S**on° n. et vigilia describuntur multis modis. dñ. n. q. somn° est sensus in potentia non rerum existentium. dormiens. n. videtur: quasi comedit et potest et

sentiatur per omnes quosque sensus. Vigilia autem est sensus in actu. **E**t ex hoc apparet quod somnus est privatio vigilie. quod n. est in potentia est privatio eius quod est in actu. **E**t sensus qui est in potentia in somno: quandoque contingit ut creat in actu in somniis veris prencipiatiuis mirabilibus: et tunc sensus qui est in potentia erit nobilior sensu qui est in actu. sensus autem qui est in potentia si fuerit falsus est vilis: et sensus in actu est nobilior eo. **E**t videtur sicut dicit **A**risto. quod sensus actualis est corporalis: et potentialis est spiritualis. Corporalis autem est nobilior apud sentientes corporale. Spiritus vero est nobilior apud comprehendentes spirituale. simplex autem et spiritualis est nobilior corporali: et sensus spiritualis non solum inveniunt in somno sed etiam in vigilia apud congregationes et adunationem trium virtutum: sicut diximus prius. **E**t ex his duabus descriptionibus apparet quod he due virtutes sunt eadem in seculo et due secundum modum definitionem: et quod subiectum earum est virtus sensibilis comprehendens. et quod sunt communes aie et corpori. actio. n. aie sensibilis est cõis aie et corpori: et non agit nisi per instrumenta: et apparet quod non debet attribui nisi virtuti sensus cõis ex hoc quod dico. **I**mpole est enim ut attribuantur virtuti nutritive. platea enim non habet somnum: cum non habeat comprehensionem: et cum non attribuitur aie non comprehenditur: remanet ut attribuitur aie comprehenditur et irrationali. aial. n. irrationabile dormit: et quia animal dormiens non caret in somno aliquo de instrumentis sensus: aut instrumentis motus: et cum hoc neque sentit neque movetur: scimus quod eadem in somno est quod comprehendens sensibilibus recessit ab instrumentis illis ad inferius corporis. **E**t quia declaratum est in libro de anima hic esse virtutem sensibilem communem omni sensuum que indicat diversitatem et multitudinem sensibilibus: scimus quod illud quod recessit ab istis instrumentis est sensus communis: et quod quiditas somni est introitus istius virtutis sensibilis communis in corpus: et quod vigilia est motus istius virtutis ad sua instrumenta extra corpus. **E**t ideo somnus describitur: ita quod est quies motus et quod vigilia est continuatio motus: et iste sermo magis demonstrat quiditatem somni quam dictus: quam autem somnus est introitus sensus cõis ad interi⁹ corporis manifestus est. **E**t signum eius est: quod vigilanti accidit sicut s. q. et trãseunt per ipsum sensibilis

ptiãscri
ptiosõnũ.
Qdẽ i po
tẽtiaẽ phã
tioei⁹ qdẽ
i actu. 36.
9. me. c. 3.

Tertiasõ
nũ descri
ptio

Aristo. qua nãlia.

U

De somno et vigilia

lia et non apprehendit ea: et hoc erit cum cogitauerit mater, de aliquo: tunc enim cognoscit instrumenta anime sensibilis: et inducit eodem sensum ad interiorum corporis: et ad adiunctum cogitatum. Virtus enim cogitativa viget apud quietem aliorum sensuum: et ideo apprehendit homo in somno futura non in vigilia: et ista virtus cogitativa inuadit presentando illud quod habet de imagine illius rei: et colat ipsam imaginatiua: ut sit presentens in virtute cogitativa. Intentio enim que comprehendit per cogitationem est spiritualis: et hoc non accidit alicui animalium: nisi homini quia non habent intellectum: et tamen comprehendunt descriptiones et cortices rerum. Et signum eius est quia transiit per nocturnum et non cadit ex vtile et non querunt ipsum. Et etiam describitur somnus sic est quod ligamentum virtutum et confirmatio earum: et quod vigilia est dissolutio virtutum et debilitas earum. In vigilia enim quod sensus vident instrumentis accidit ei dissolui a suis instrumentis propter fatigationem et debilitatem: et quia somnus est abscondens hanc virtutem accidit ei ut sit ligamentum istarum virtutum: quia acquirunt per ipsum fortitudinem: et quia ista fatigatio accidit instrumentis a passionibus extrinsecis. U. g. a labore et ab alijs: ideo habet introitus in descriptione somni. Et cum ista est descriptio somni oportet ut oculus animalis somnum habeat vigiliam. Debilitas enim accidit animalibus necessario: sed non eodem modo. Quod animalia habent quatuor sensus: et ista habent somnum et vigiliam perfecte: et letitiam et tristitiam: et appetitum perfecte: et quidam habent altiorum sensuum: et ista habent somnum: sed non in omnibus virtutibus: cum non habeant vigiliam in eis. Et non est dubium quod perfectus somnus et gaudium non inuenitur nisi in habentibus sensum eorum perfectum. In animalibus habentibus quatuor sensus: quia multa carerent quibusdam istorum sensuum: et tamen dormiunt. U. g. cecus et surdus: et hoc non est accidentale non naturale et isti non carent sensu communi: sed instrumentis per que sensus eorum videt sensibilia. Et quidam descriperunt somnum quod est illud quod fit per debilitatem virtutum sensibilium: et non omnis somnus fit ex debilitate virtutum sensibilium: fit enim maxime a cogitatione in aliqua re quando sensus eorum profundat ad inuadendum cogitationem: et non per debilitatem contingit: immo actio eius tunc cum alijs virtutibus fortior est quam in vigilia. Et signum eius quod virtutes sensibiles contrahuntur apud somnum interiorum est: quia homo quando cogitauerit in aliqua re difficili maxime contingit ei somnus ideo quod quibusdam hominibus accidit sibi morti. scilicet per debilitatem virtutum extrinsecarum et per usum virtutum extrinsecarum in comprehendendo nobilia et videndo spiritualia existia in mundo: sicut angelos et celos et alia. Quia sensus eorum vno modo est vnus: et alio modo est multi. Est enim vnus sensus quia comprehendit omnia sensibilia quatuor: et est multi: quia habet multa instrumenta. scilicet oculi: nares et aures: et istud sentiens est somnum et vigiliam: et est vltimus multis virtutibus sensus: manifestum est igitur quod somnus et vigilia continent multas virtutes virtutum animalium. Et ideo dicit Ari. quod necesse est ut homo sit equalis inter has duas virtutes: et non declinet plus ad vnam quam ad aliam: quoniam si declinauerit magis ad somnum quam oportet hebetabit animam et in ista naturalia quibus agit: et si declinauerit ad vigiliam corrumpentur virtutes et instrumenta naturalia. manifestum est igitur ex hoc cuius virtutis anime est somnus et vigilia. Et quia ista virtus necessario habet subiectum proprium: illud est membrum in quo est ista virtus: pertractandum est de hoc membro quod sit. Dicamus igitur quod ista declaratum est superius quod sensus communis est in corde: et quod cerebrum est vnum instrumentorum complementum hanc actionem instrumentum externum in eo: et cum ita sit et somnus est introitus communis sensus in interiorum corporis manifestum est quod principium istius motus est in vigilia a corde et finis eius ad cerebrum. In somno autem principium eius est a cerebro et finis ad cor: in rei veritate principium eius in vtroque est a corde: sed cerebrum est causa in somno quoquo modo magis quam in vigilia: vltimumque istorum

Quarta
somnia des-
criptio

Quarta so-
nia descri-
ptio

Sensu eorum
vno modo est
vnum et alio
modo est plu-
res. Vide
2. de anima.
149.
De subie-
cto somni

est cā in hoc: sed cor est p̄ia cār cerebri sc̄da: hec igit̄ duo mēbra cōes habēt
 has duas virtutes. Quare igit̄ accidit hoc duob⁹ his mēbris apparebit ex
 hoc qd̄ dico: cū n. fuerit positū q̄ cā ois ei⁹ qd̄ accidit omni aiali est calidū
 aut frigidū: aut humidū: aut siccū: aut cōpositū ex eis: r̄ posuerim⁹ q̄ som-
 nus est introit⁹ sensus cōis ad mēbrū qd̄ est sensū principii: r̄ s̄m sensus
 cōis est calidū nāle: manifestū est q̄ somn⁹ fit p̄ recessum calidū naturalis
 r̄ cōtractione ei⁹ ad suū principii qd̄ est cor. mot⁹ ei⁹ nō accidit corpori: n̄
 si q̄ est mot⁹ in subiecto: ideo virtutes nō mouent̄ nisi s̄m suū som. r̄ cum
 hoc declaratū est qd̄ cōtractio calidi nālis ad interi⁹ corpis accidit p̄ suū
 cōtrariū: qd̄ est frigidū r̄ humidū: quē admodū ex p̄sio r̄ mot⁹ ad extra ac-
 nit̄ nisi pp̄ frigidū r̄ humidū q̄ dominant̄ in cerebro: r̄ vigilia accidit pp̄ ca-
 lidū r̄ siccū d̄nantia in corde. ¶ Quid aut̄ accidit ista cōtractio p̄ frigidū et
 humidū declarabit̄ ex hoc qd̄ dicā. humiditas ei⁹ innata est oppillare vias
 calidi naturalis in venis: r̄ neruis: r̄ phibet spirit⁹: in veniēdo ad sua instru-
 mēta pp̄ia: sicut nubes phibēt solē adeo q̄ nō pōt venire ad extrinsecum.
 Frigiditas vero innata est mouere calorē naturalē ad suū originē: qz est
 cōtraria ei⁹: r̄ si non corrūperet statim calor naturalis cū hoc qd̄ frigiditas
 etiā cōstringit corp⁹ ita q̄ reuertit̄ in minorē q̄titatē: r̄ ideo elemētū frigi-
 dū est minoris q̄tatis q̄ alia. r̄ testat̄ qd̄ frigiditas r̄ humiditas faciunt
 somnū est illud qd̄ accidit in multitudine somni qn̄ comedit hō frigida et
 humida. r̄ hoc accidēs accidit spiritali naturali ex duob⁹ quozū est diges-
 tio cibi in cerebro r̄ corde. sc̄dm aut̄ est fatigatio q̄ accidit in instrumentis
 sensus calorī naturali. cib⁹ em̄ qn̄ alterat̄ in sanguine cui⁹ colamētū fue-
 rit ad cor. deinde ad vnūq̄q̄ mēbrū corpis s̄m cōueniētā ibit ad cerebrū
 id qd̄ cōuenit ei. s. pars humida r̄ frigida: r̄ qn̄ mēbris aduenerit nutrimentū
 tū humidū r̄ infrigidant̄ magis q̄ ante: r̄ maxime mēbrū qd̄ naturaliter
 est frigidū r̄ humidū: r̄ iō ducit̄ qn̄ digerit̄ calidū naturale patit̄ etiā a
 cibo: r̄ humescit̄ r̄ infrigidat̄ etiā: nutrimentū ei vno modo est siccū: r̄ alio mō
 est dissile. Et fit etiā in mēbris p̄ decoctionē vaporis grossi: ex qd̄ turbat̄
 spirit⁹ aialis naturalis: r̄ granat̄ r̄ mouet̄ cōtracte ad suū principii qd̄ est
 cor: r̄ sic fit somn⁹ necessario: r̄ qz cerebrū est frigi. r̄ hu. r̄ oē mēbrū ledit̄ in
 maiori pte p̄ elemētū qd̄ i eo d̄nat̄: iō somn⁹ i maiori pte fit a cerebro cū hoc
 etiā q̄ cor in illa hora. s. nutrimentū infrigidat̄ calor ei⁹: r̄ cū infrigidabit̄ de-
 bilitabit̄ actio ei⁹ i cerebro i alijs mēbris. Sōn⁹ igit̄ accidit necessario pp̄
 debilitatē cerebri r̄ cordis: r̄ vtrūq̄ illorū est cā in debilitate sui corporis:
 h̄z cerebrū in hoc sit fortior cā pp̄ cōplōnē ei⁹. Et cā debilitatis eorū est dig-
 gestio cibi: r̄ iō aial cor d̄mit dū cib⁹ est i digestionē: r̄ excitat̄ qn̄ digestio cō-
 plebit̄: tūc ei curat̄ calor nālis ex illa hūiditate r̄ vaporib⁹ r̄ mouet̄ i venis
 r̄ neruis ad extra corp⁹: r̄ sic fit vigilia ad eē corp⁹: r̄ sic fit vigilia: r̄ cōtra-
 ctio calorī nālis i hora digestiōis h̄z aliā cām. Alia est qz est vna vno mō
 r̄ multa alio mō: iō h̄z i istis virtutib⁹ opationē p̄ cōgregationē eorū. Cum
 igit̄ necessaria fuerit sibi aliqua actio reducet̄ in ista qd̄ vtrūq̄ i alijs actiōi-
 bus ad istā actionē vt̄ viget̄ i illa actiōe: r̄ iō calor nālis apud digestionē
 cibi reuertit̄ ad actionē virtutis nutritiue: r̄ hoc erit in interiori pte corpis.
 ¶ Et ista est vna cārū pp̄ quas fit somn⁹ ex fatigatiōe: h̄z ei suas cās: qua-
 rū vna est de gñe istī: qm̄ qn̄ calor nālis fuerit sparsus r̄ diminut⁹ p̄ motū
 in loco r̄ motū cōprehensionis. s. sensus statim aia mouebit̄ ipsum in p̄sū
 dū corporis vt̄ agat p̄ illā in reliq̄as postremū nutrimentū: r̄ sic augmētatur
 s̄ba ei⁹ r̄ acq̄rit aliqd̄ aliud loco ei⁹ qd̄ est dissolutū ab eo. Cā aut̄ sc̄da est q̄
 quādo mot⁹ sparserit calorē naturalē: tunc calor remittet̄ r̄ diminuet̄ r̄ ag-

De causis
ficientibus
somnia

De somno z vigilia.

grauabitur per frigus: et sic trahitur ad suum principium ut expellat a se complexio-
nem accidentem. Somnus igitur iuuans naturaliter accidit per transmutationem ca-
loris naturalis in frigiditatem et qualitate. In cibo est transmutatus per humidum et
frigidum. In fatigatioe est transmutatus per diminutionem humiditatis et frigiditatis. qua-
re autem accidit hoc aialiter est per necessitatem: hec enim corpora per necessitatem acci-
dit eis fatigatio et labor apud motum et nutrimentum: et ideo indiget somno per
quietem et necessitatem nutrimenti. Et conuerso corporibus celestibus illa enim quae non
fatigant neque nutriunt non indigent somno. ¶ Quid igitur sit somnus: et cui par-
ti aie attribuitur: et cui membris corporis: et quomodo et quare declaratus est: et
post hoc determinandum de natura somniorum: et quod est sui generis de comprehen-
sionibus diuinis que non acquiruntur per acquisitionem hominis.

¶ Capitulum De somnijs.

Famosum
non est ex to-
to falsum

¶ Item igitur quod istarum comprehensionum quaedam dicuntur somnia: et quaedam di-
uinationes: et quaedam prophetiae: et quaedam homines negant ista et dicunt ea ac-
cidere casu: sed negare ea est negare sensata: et maxime negare haec som-
nia nullum enim homo est qui non viderit somnia quibus non enunciauert ei alii
quibus futurum: et cum homo experimenter hoc multoties videbit quod hoc
non accidit casu: sed essentialiter: ille alie comprehensiones licet non sint uisae: tamen
sunt valde famose: et ea quae sunt famosa apud omnes: aut sunt necessaria secundum totum:
aut secundum partem. Impossibile enim est ut famosum sit falsum secundum totum: et ser-
mo de istis omnibus idem est: et sermo de veritate somnium sufficiet: quia esse eorum non
differit: nisi secundum magis et minus: sed tamen differunt secundum nomina per hoc quod vulgus
dicit. ¶ Dicitur enim quod somnia sunt ab angelis: et diuinationes a demonibus: et
prophetiae a deo aut cum medio: aut sine medio. et Ari. non fuit locutus nisi
tamen de somnijs. Dicam igitur quod somnia sunt duobus modis: aut vera: aut fal-
sa: et est considerandum cui parti partis aie attribuitur uterque istorum modorum: et
quae est causa agens utrumque istorum modorum. et quare sunt somnia vera: et quomodo
sunt: et quomodo sunt: quot modis: et per quod sunt propria somno: et quare quidam
somnia vera in maiori parte: et quidam non: et quidam falsa: et quare quidam in-
terpretantur in maiori parte: et quidam non. ¶ Dicam igitur quod dormiens sentit se vide-
re: et audire: et olfacere: et gustare et tangere sine aliquo extrinseco sensibili
necesse est ut intuitu istius motus in somno sit finis eius in vigilia: et quia motus
in vigilia incipit a sensibilibus extrinsecis et puenit ad virtutem rememoratio-
nis que est in quinto ordine: necesse est principium esse ab hac virtute. sed quia
virtus rememorationis et cogitationis non agunt in somno: ideo attribuitur
imaginatiue. Ista enim virtus est semper in motu in actione continua et in trans-
actione de vna imagine ad aliam imaginem. quoniam igitur facit hoc de intentionibus
que sunt in rememoratione: et quoniam de passionibus quae sunt in sensu communi: et
quoniam occurrit intentioni: et recipit intentionem illius rei quam imaginatur a suo
principio extrinseco: et post declarabimus. ¶ Et manifestum est ex his omnibus quod som-
nia debent attribui virtuti imaginatiue siue fuerint falsa siue vera. quomodo
autem accidit quod in somno videt homo quod sentiat per quinque sensus absque
eo quod ibi sit aliquid sensibile extrinsecum hoc accidit per contrarium motum ei quod
est in vigilia. In vigilia enim sensibilia extrinseca mouent sensus: et sensus com-
munis mouet virtutem imaginatiuam. In somno autem quoniam virtus imaginatiua
imaginata fuerit intentionem quam accipit ab extrinseco: aut ex virtute reme-
moratiua reuertet: et mouebit sensum commune: et sensus communis mouebit
virtutem particularem: et sic accidit quod homo comprehendet sensibilia licet non sint
extrinsecus: quia intentiones eorum sunt in instrumentis sensuum: et indifferenter
siue intentiones veniant ab extrinseco siue ab intrinseco. ¶ Et simile
huic accidit habenti timorem: et infirmo propter intentionem imaginatiuis in

istis dispositionibus. motus enim virtutis imaginative intendit in somno: quod est
 soluta a ligamento virtutis cogitative: et propter debilitatem istius virtutis. scilicet cogita-
 tive in infirmo et haberi timore accidit eis tale accidens. ¶ Quia autem som-
 nia siue vera siue falsa attribuunt virtuti imaginative declaratur est. De
 causis vero istorum duorum modorum somni declaratum est. ¶ Dicam igitur quod
 somnia vera enunciant aliquid esse cuius esse habet apud nos naturaliter a se
 ista cognitione: et est in hora cognitionis in maiori parte non ens: et ista fi-
 des quam habemus post ignorantiam non acquiritur ex cognitione precedente: neque
 post cognitionem: sicut etiam acquiritur cognitio habita ex propositionibus. ¶ De
 claratum est enim in posterioribus quod cognitionem creditam et intellectam antecedit
 naturaliter duo modi cognitionis. scilicet agens et preparans. ¶ Sed manifestum
 est quod ista cognitionem que acquiritur in somno non antecedit modus agens. verum
 autem precedat eam modus preparans huius dubitationem. et cum ista cognitio est ac-
 quiritur post ignorantiam: et est acquisita postquam erat potentia et sine aliqua cogni-
 tione antecedit: manifestum est quod eodem modo acquiritur sicut prime propo-
 sitiones acquiruntur: et cum ita sit necesse est ut agens eas sit idem et eiusdem gene-
 ris: et quod omne quod erit de potentia in actu huius agens quod est de genere illius rei
 quod erit de potentia in actu necesse est ut faciens istam cognitionem sit intellectus
 in actu: et iste dat principia verba in rebus speculativis: cuius esse declaratum
 est in libro de anima: hec enim due dationes sunt eiusdem generis: sed tamen differunt: quod
 in cognitionibus verbis dat principia verba facientia cognitionem illi quod erat
 ignotum. hoc autem in somno dat cognitionem rei ignote sine medio. ¶ Et ideo
 oritur hic magna perscrutatio et loci admirationis: quoniam si hoc potest dari: verum
 hoc possibile est ei in omnibus generibus: aut tamen in quibusdam. Manifestum est ei
 quod somnia non sunt in rebus speculativis: sed in rebus futuris. et verum iste modus
 dationis large valde est nobilis et attribuitur principio nobiliori. scilicet principio
 voluntatis: immo est a re divina et perfecta sollicitudine circa hominem: et quod
 prophetia intra hunc modum dationis attribuit deo et rebus divinis: angelis.
 ¶ Et ideo dicitur. So. ratiocinando hominibus. Athetartus: o homines ego non dico quod vestra
 scia ista divina sit falsa: sed dico quod ego sum sciens sciam humanam. ¶ Revertamur
 ergo et dicam quod cum datur istius cognitionis est intellectus liberatus a
 materia. Et est declaratum in prima philosophia quod iste intelligentie abstracte intelli-
 gunt naturas veras: et non dant nisi sibi eius quod habet. impossibile est ut det
 intentionem individuali omnino cum non habent naturam comprehendenti intentionem par-
 ticulari. et ille forme veras non individuans nisi propter materiam. ¶ Et si intelligen-
 tie abstracte comprehenderent individuum tunc necessario essent materiales: et
 tunc non agerent nisi secundum contactum. Et cum intelligentie non intelligant intentiones in-
 dividuales: quomodo igitur dat intelligentia agens istam formam individua-
 lem temporis et loco propria et in modo hominum: et in individuo modo. videmus
 enim quod homo non comprehendit de istis in somno nisi ea que appropriant sibi
 aut suis propinquis: aut sue civitati. quoniam cum hec est in duobus locis. scilicet quod
 acquirunt particularia natura verba: et quare hec sunt propria particularibus pro-
 priis hominum. sermo enim de istis quibus sit valde difficilis: tamen rectum est pueni-
 re ad hoc secundum quod possumus in natura nostra. ¶ Dicam igitur quod res facte quodam
 sunt individua sicut: et quedam individua accidentium. Individuorum autem sicut
 quedam sunt individua sicut simpliciter. scilicet partes elementorum: et quedam sunt indivi-
 dua sicut compositarum: et individua sicut compositarum: aut sunt habentia ani-
 mas sicut animalia et vegetabilia: aut non: sicut minere et sibi similia. Accidentium
 vero quedam sunt accidentia existentia in individuis sicut simpliciter: et quedam
 sunt accidentia existentia in individuis compositorum: aut in habentibus animas: aut
 in caribus eis: et uterque istorum modorum duorum: aut est per naturam: aut per voluntatem.

12. me. cō.
 37. et. 51.
 forme
 per
 mām id
 viduant.
 Idē. j. m.
 c. 40. 12.
 me. 14. j.
 celi. 29.

De somno et vigilia.

Secdo de Individua autē sbe oīa sunt terminatarū causarū agentū cū nullū indrū
re. cō. 55. duū subitāne inueniat casu. Declaratū est em̄ in libro de gnatione et contru
2. 56. gnatione: q̄ gnatio partū elemētōrū et trāsmutatio partū eorū: adinuicē est
 ordinata et cōseruata per motū corporū sup̄celestiū: et per hoc fuit possibile
 vt equaliter esset gnatio et corruptio in partib⁹ eorū: vt remaneret semp
 fm̄ totū. et s̄tr̄ declaratū fuit illic q̄ corpa cōsistū partū q̄ fiunt in elemē
 tis sunt determinata in esse: et sunt determinatarū causarū p̄ motū corporū
 sup̄celestiū et p̄ motū elemētōrū q̄ currūt ordinabiliter. ¶ Et declaratum est
 etiā in libro de aialib⁹ et vegetabilib⁹ q̄ individua aialū et plātarū sunt de
 terminata in esse et determinatarū causarū: in gnabilib⁹ autē p̄ femina et in
 telligētā agentē: in nō gnabilib⁹ vero p̄ elemēta et corpa celestia et intelligē
 tiā agentē: et cū ista individua habeāt determinatū esse necesse vt natura eo
 rum sit intellecta apud formā abstractā: cui⁹ p̄posito ad aliā est sicut p̄
 portio forme artificij ad artificiatū. Individuorū autē accidentiū vel accē
 dētis: quedā sunt entia a causis naturalib⁹: et quedā a volūtarijs et nālib⁹.
 qđ igit ex istis fuerit casu. s. in vtroq̄ gnē naturali et volūtario nō hz nām
 intellectā: cū nō habeat cās terminatas: et ideo nō est pole vt hō sciat ista fu
 tura: nisi mō accidētali. mod⁹ autē scōs accidētū determinatarū causarū
 necessariō hz nām vlem̄ intellectā q̄ est prima cā in esse eorū. Necesse est em̄
 illud qđ essentialr̄ scī hēat cās exītes essentialr̄: et cū illic fuerint cāe existē
 tes essentialr̄: necesse est vt sint intellecte apud nām vlem̄: siue fuerint itel
 lecte a nobis: siue nō: et ista individua futura nō possunt sciri a nobis: p̄ au
 gumētationē. s. in eis q̄ v̄tura sunt a remoto in tpe et loco et qz ille cāe sunt
 nō determinati esse apud nos: lz in se sint determinati esse. Nos em̄ nō cō
 prehēdim⁹ istas cās: nisi large et inter ordines quos nos nō cōprehēdim⁹
 ex hoc: et q̄ sunt determinati apud nām intellectā a qua q̄ tenet recipit na
 tura sensibilis: et a qua mouet sicut inl̄ra mouent a forma artificij. sunt et
 ordines multiples fere infiniti: et ideo visum est qđ nullū individuū sit es
 sentialiter a natura nisi p̄ sciam antecedētē: qm̄ inl̄r̄ artificis sicut. d. Ari.
 nō mouet nisi fm̄ artificē. de eis autē q̄ sunt volūtarie illa q̄ sunt essentialr̄
 determinata apud nos: aut fm̄ mores nāles: aut fm̄ mores positos a le
 ge: necesse est etiā vt sint determinata apud nām: lz sint ignota apud nos: et
 astronomi nō dant ad iudicandū res futuras: nisi qz erulimāt scire de cor
 porib⁹ celestib⁹ cās p̄rias gnationi cuiuslibet individui modozū specie
 rum. ¶ Hoc em̄ positū nō est inopinabile vt intelligentia abstracta det aie
 imaginatiue nām vlem̄ istius individui facti. s. intellectū sue cāe: et aia ima
 ginatiua recipit ip̄sum pticulare fm̄ q̄ est in mā: et tūc forte recipiet indiu
 duū illi⁹ intellectui: aut suū s̄l̄r̄: et quēadmodū dat p̄fectiōes aiales vles et
 mā recipit eas particulares ita hic dat p̄fectionē virtutū aie imaginatiue
 vlem̄: et imaginatiua recipit eā pticulare. Declaratū est em̄ q̄ intelligentia
 agēs dat p̄mas p̄fectiōes virtutū aie pticularis et pticularū. s. quinq̄ sen
 sus et virtutis imaginatiue. Dator em̄ vltimarū p̄fectionū in eis est res sen
 sibilis. In hac autē cōprehēsiōe spiritualiter q̄ sit in somno illa dat aie pos
 tremā p̄fectionē. ¶ Et quēadmodū medic⁹ enunciauit qđ accidit corpori
 fortis et aie eius in aliquo tēpore terminato p̄ duas p̄positiones: quarum
 vna est v̄lis intelligibilis: et alia pticularis sensibilis: ita ista enūciatio cō
 ponit ex v̄li qđ dat ab intelligētā: et ex intētiōe pticulari s̄l̄r̄ v̄li illi v̄li: q̄
 re vero hō nō cōprehēdit ex istis pticularib⁹ nisi illud qđ est propusū suo
 tēpore et suo loco et corpori et suis hōibus absq̄ alijs pticularib⁹ cōmuni
 cantib⁹ eis in illa nā v̄li: quare hoc est: qz necesse est vt homo habeat in hac
 cōprehēsiōe alterū duozū modozū generum cognitionis que antecedit

fidem. s. cognitio preparas. s. cognitio imaginatiōis imaginē informans
 ⁊ dz aſcedere fidē: ⁊ hō nō pōt acq̄rere iſtā cognitōnē niſi in indiuidiis q̄
 iā p̄ſciuit: ⁊ maxime illa indiuidua: circa q̄ habuit magnā ſollicitudinē. de
 eis aut̄ q̄ ſunt ignota apud ipſum nō pōt acq̄rere ſciam. Iſta em̄ fides: ⁊ nō
 eſt neceſſariū vt aſcedat eā cognitio agēs: tū neceſſe eſt vt aſcedat eam co-
 gnitio preparas: quare vero virt⁹ imaginatiua in maiori parte nō indncit
 verā intētiōnē indiuidualē q̄ eſt ſub illo vniuerſali qd̄ dat intellect⁹: ſed: i n
 ducit intētiōnē ſimilē illi: hoc accidit qz res ſenſibilis hz duas formas. ſ.
 ſpiritualē ⁊ eſt forma ſimilis: ⁊ corporalē ⁊ eſt forma rei ſenſibilis non for-
 ma ſimilis: ⁊ forma ſilis eſt magis ſilis: qz eſt magis p̄p̄nua nature vli q̄
 forma vere rei: ⁊ iō aīa imaginatiua recipit intētiōnē intellectā ſm q̄ plus
 pōt recipere eā in ſpiritualitate: ⁊ qñqz recipit eā corporalē: ⁊ ſic videt̄ homo
 in ſomno ipſam formā nō ſuū ſiſte: quare vero iſta cōprehēſio eſt pp̄ua ſom-
 ni: eſt qz aīa eſt vna in ſōto ⁊ multa ſm virtutes. ¶ Ideo qñ vtet̄ aliquo mō
 virtutū debilitabit̄ in vſu alterius modi virtutū. U. g. qñ vtet̄ p̄prehēſio-
 ne extrinſeca debilitabit̄ in cōprehēſione intrinſeca: ⁊ qñ vtet̄ virtutib⁹ mo-
 nētibus: debilitat̄ virtutes cōprehēſiue: ⁊ ſimilr qñ vtet̄ virtutib⁹ inte-
 rioribus: debilitant̄ alie. U. g. qñ virtus imaginatiua debilitat̄ qñ cogita-
 tiua vigorat̄ ⁊ ecōuerſo: ⁊ qñ aīa ociaſ ſm aliqd̄ gen⁹ iſtop: aut̄ ſm aliquaz
 ſpēm vigorabit̄ alia ſpēs: ⁊ forte nō erit p̄tenta aīa in ocio virtutis: ſed
 in iſtō illius virtutis: ⁊ iſta actio ſilis eſt actioni eius in qua congregat
 tres virtutes interiores ad representandū idolū rei q̄ nunq̄ tranſiuit per
 ſenſum. ⁊ cū ita ſit: neceſſe eſt vt actio virtutū imaginatarum in ſomno ſit
 perfecta ⁊ magis ſpiritualis: anima em̄ in ſomno fecit ociaſ ſenſus extrin-
 ſecos ⁊ iſtrumēta eorū ⁊ reuerſebat ſenſum interiorē. ¶ Et ſignum ei⁹ q̄
 virtutes interiores ſunt perfectioris actionis apud quietē virtutū exterio-
 rum eſt: q̄ illi qui multum cogitant̄ intrant̄ ſue ſvir: utes ſenſibiles intra
 corpus: ita q̄ accidit eis ſonnuſ magnus: ⁊ ipſi etiam ſponte faciunt quie-
 ſcere ſenſus extrinſecos vt melius cogitent. ¶ Et propter hanc cauſam illi
 qui nati ſunt ſine viſu ⁊ ſine auditu ſunt perfectiores ſm virtutes interior-
 res. ideo p̄phetia in diſpoſitione ſili venit epilepſie: iſte em̄ virtutes inte-
 riores qñ mouebunt̄ forti motu p̄trahent̄ virtutes exteriores: adeo q̄ forte
 accidet ex hoc ſincopis. ¶ Declaratū eſt igit̄ ex hoc quare eſt iſta cōprehen-
 ſio in ſomno ⁊ nō in vigilia: ⁊ nō eſt remotum vt aliquis homo comprehen-
 dat in vigilia quod dormiens in ſomno: immo forte videbit̄ ipſam formā
 rei non ſuū ſimile: ſicut dicit̄ de gaumar. ¶ Et p̄pter qui dyero ſunt ſomnia.
 Dicamus ergo p̄pter ſollicitudinē circa hōtem. homo em̄ qz indiget cogni-
 tione ⁊ cōprehēſione: in virtute cogitativa qua ſcīret res: futuras vtilis et
 nocētes vt ſit parat⁹ cōtra illas iō fuit ſuſtētata iſta virtus cū hac enuncia-
 tione nobili ⁊ cōprehēſione ſpūali: ⁊ ideo dī q̄ eſt vna pars p̄phetie. ¶ Et
 hoc m̄ſi feſtū eſt in ſomnio Pharaonis de quo interrogauit Joſeph. ¶ In-
 terpretat̄ aut̄ eſt homo qui hz aīam paratā naturaliter ad diſtinguendū
 ſimilitudines rerū ⁊ ſomniorū: ⁊ eſt ille cui largit̄ intellect⁹ intētiōnes cor-
 porales cui aſſimilant̄ in ſomnio intētiōnes ſpūales. ⁊ de neceſſitate debet
 ſcīre ſimilitudines vles oib⁹ gētib⁹: ⁊ ſimilitudines pp̄rias cui libet genti et
 cui libet mō hōium. ¶ Sētes em̄ diuerſant̄ in hoc duob⁹ modis. ¶ Quorū
 vn⁹ eſt naturalr. ſ. ſm virtutes eorū ⁊ ſm entia eis pp̄ria in ſuis regionib⁹. Sētes dī:
 ¶ Secūndus aut̄ eſt ſm ſimilitudinē ⁊ ſm inationes ſm quas nati ſunt ſecun-
 dum leges ſuas ⁊ receperunt fidem inde a natinitate. ſ. de primo principio
 ⁊ angelis ⁊ reſurrectione. ¶ Et op̄3 interpretantem: ſicut dixit Ariſtot. vt
 ſemper ſit cogitans: ⁊ mundus: non declinās ad mores brute anime: ⁊ forte

Idem ſus-
pra ſuper
loco d̄ me-
moriz. et
3. d̄ aīa. ſ.
et. 2. d̄.

Propter
qd̄ ſunt
ſomnia et
diuiniatio

Qualis
dī eſt in-
terpres ſō-
niorum.

Sētes dī:
uerificā-
tur duo-
bus mōis

De somno et vigilia

accidit homini ut unum somnium interpretetur in alio somno: sicut accidit perculi regi in somnio quod narrauit Aristo. somniauit aut somnium quod nullus sciuit interpretari: et cum dormiuit interpretatum fuit ei et remansit sollicitus in hoc quousque acciderent ille res. Et forte accidit homini ut videat somnium: et post hoc obliuiscat: et deinde forte rememorabit illud somnium in vigilia: et quousque rememorabitur secundum illum modum sentiet quo sentiebatur in preterito et iam diximus quomodo. Et quidam homines sunt verioris somnii quam quidam propter diuersitatem eorum in hac virtute imaginatiua: et isti sunt habentes complexiones melancholicas frigiditas et siccitas. humiditas enim cooperit virtutes et oppilat vias spirituum et facit somnium simile morti: ita quod fere nihil imaginatur dormiens: et humor melancholicus conuenit somnio et actioni istius virtutis: quia enim iste humor est multi vaporis: ascendit ad caput et facit somnium: et ideo conuenit somnio. Et etiam conuenit huic virtuti: quia ista virtus semper est in motu in somno et vigilia et semper transfertur de vna imagine ad aliam: et ideo malitia sue actionis est in velocitate motus de vna imagine ad aliam: et in paucitate confirmationis et quietis: et bonitas sue actionis est in confirmando et in bene imaginando illam rem quam imaginauerat: et isti actioni conuenit complexio frigida et siccitas. frigiditas enim facit tarditatem motus: et siccitas facit confirmationem forme: et ideo ista virtus habet magnam dominium in melancholicis: ita quod in vigilia comprehendunt quod alii comprehendunt in somnio. Utrum autem ista virtus sine comprehensione sit in tribus temporibus: est considerandum. quod autem opus enunciarum est futurum tempus: sed non est remotum ut hoc cadat in preterito et in presenti quam fuerit ignotum apud nos. In quo vero genere entium cadat ista enunciatio considerandum est quam genera rerum scitarum aut sunt scientie speculative: aut artes operative: aut virtutes cogitatie particulares: et est manifestum quod ista comprehensio non est in maiori parte: nisi in rebus futuris: cuius comprehensio propria est virtutibus cogitatis particularibus quibus vtuntur ad comprehendendum vtile et nocens in rebus futuris. artes autem operative existimatum est quod possint acquiri in somnio: scientie autem speculative motu est ut accidat hoc in eis: homo enim namque habet ad comprehendendum scientias speculative per proprias propositiones habitas. Et si homo comprehenderet eas sine propositionibus: tunc ille propositiones essent ociose: et natura voluit hoc: vniuersaliter si aliquid intellectum de intellectis scientiarum speculative acquiratur hoc modo erit accidentaliter et raro. Et si similiter impossibile est ut per ipsum fiat ars speculative nisi aliquis ponat hic esse aliquem modum hominum qui comprehendunt scientias speculative sine disciplina: et isti homines si sunt equivoce sunt homines: immo magis videntur angeli quam homines. Sed hoc videtur impossibile ex hoc quod dico: cognitio enim speculative vna est in se non diuersa: siue fuerit scita per disciplinam siue sine disciplina: et si esset scita per vtrumque: tunc disciplina non esset accepta necessario in diffinitione eius: et sic sumus inter duo: aut ut dicamus quod ista cognitio equivoce dicitur cum cognitione humana: aut ut concedamus quod eadem res inuenitur per causas diuersas et secundum hoc respectu rei ad suas causas quibus constituitur non erit necessarius: et oportet hoc est impossibile. Dicere autem quod possibile est ut imagines rerum speculative acquirantur ab aliquo modo hominum hoc modo comprehensionis impossibile est: quam acquisitio earum hoc modo est superfluum cum iam acquirantur ab homine modo perfectiori: nisi aliquis dicat forte quod iste modus comprehensionis est proprius eis in quibus est possibile ut addicantur scientias speculative: sed si isti sunt: equivoce sunt homines. De somniis autem veris: et propter quid sunt: et quomodo: dictum est.

frigiditas facit motum tarditatem: et siccitas facit confirmationem forme. Uid. 2. ee. co. 94.

¶ Capitulum De diuinatione somniorum.

Causis vero somniorū falsorū dicēdū est: ⁊ ista somnia videntur a duabus causis: quarum vna est ab actione virtutis imaginatiue apud somnum in passionibus remanentibus in sensu cōi de sensibilibus extrinsecis ⁊ ab actionibus istius virtutis in intētionibus depositis in virtute rememoratis: ⁊ cogitatiua de illis rebus sensibilibus. Mōtus est istius virtutis. s. imaginatiue sp̄ est in thesauro istius virtutis. s. cogitatiue ⁊ rememoratiue ⁊ thesauro sensus cōis. ¶ Cā autē sc̄da est desiderū nāle aie. Aia. n. brutalis qñ desiderauerit aliqd̄ esse aut non esse innata est facere similitudinē forme illius rei desiderate in illa dispositione desiderata: ⁊ p̄sentare idolum illius rei: ⁊ ideo qui desiderat mulieres videtur coire: ⁊ hīs sitim videt bibere aquā. ¶ Et in hoc genere sunt somnia q̄ signīficāt apud medicos dominū humorū in corpore. U. g. q̄ videre ignem signīficat dñiū cholere: ⁊ somniare aquam signīficat dominium phlegmatis. ¶ Et differentia inter istas falsas formas ⁊ veras in somnio est: q̄ aia miratur a somnijs veris ⁊ excitatur quasi timida ab illo somnio: ⁊ admirata de illa spiritualitate subtili. De quiditate igitur somniorum verorum ⁊ falsorum: ⁊ de causis accidentium suorum: dictum est.

¶ Aristo. Stragy. De causa longitudinis ⁊ breuitatis vite. Lib. vnicus.

¶ Capitulū Primum

De eo autem quod est hoc quidem esse longe vite animalium: hoc autem breuis vite: ⁊ de vite totaliter longitudine ⁊ breuitate considerandū causas. Principium autem considerationis necessarium primo ex eo quod est dubitare de ipsis. Non enim est palam vtrum alterum: aut idē causa omnibus animalibus: ⁊ plantis eius qd̄ est: hoc quidem esse longe vite: hoc autem breuis: ⁊ plantarum has quidem pauci temporis: has autem multum durabilem habere vitam. Adhuc autem vtrum eadem que longe vite ⁊ que secundum naturam sana natura constantium: aut separata sunt: ⁊ quod breuis vite: ⁊ languorosum: aut secundum quosdam quidem languores appropinquant languorosa secundum naturam corpora his que breuis vite. secundum quosdam autem nihil prohibet languorosos esse longe vite existentes. De somno quidem igitur ⁊ vigilia dictum est prius: de vita autem ⁊ morte dicendum est posterius: similiter autem ⁊ de languore ⁊ sanitate quantum adiacet naturali philosophie. Nunc autem de causa cuius quod est hoc quidem esse longe vite: hoc autem breuis vite: sicut dictum est prius considerandum. ¶ Sūt autem habentia differentiam hanc tota ad tota genera ⁊ eorum que sub vna specie altera ad altera. Dico autem secundum genus quidem differentie vt hominem ad equum: longioris enim vite genus hominum q̄ quod equorum: secundum speciem autem hominem ad hominem. Sunt enim ⁊ homines hi quidem longe vite: hi autem breuis vite alteri secundum altera loca distantes: q̄

De causa lōgitudinis

quidem enim ⁊ calidis gentium ⁊ longioris vite: que autem frigidis breuioris vite: et habitantium autem eundem locum differunt similiter. aliqui qui hac differentia adinuicem oportet autem accipere quid facile corruptibile in natura constantibus: et quid quod non facile corruptibile ignis et aqua et his cognata non habentia eandem virtutem existit generationis ⁊ corruptionis causa alijs itaq; ⁊ quolibet aliorum ex his entia cōstituta participare horum naturam rationabile: quecumq; quidem compo-

Corruptis
animalibus
corruptis
⁊ scia ⁊ sa
nitas que
sunt: i aia
libus.

sita ex multis sunt vt domus: de alijs quidem igitur altera ratio. Sunt enim ⁊ proprie corruptiones multis existentium: vt sciētia ⁊ sanctas ⁊ zēgritudo: hec enim corrumpuntur etiam non corruptis nitas que susceptiuis: sed saluatis vt ignorantie quidem corruptio: remittunt: i aia scientia: ⁊ eruditio: scientie autem obliuio ⁊ deceptio: secundum accidens autem consequuntur naturalibus que aliorum corruptiones. Corruptis enim animalibus corrumpuntur ⁊ scientia ⁊ sanitas que in animalibus: propter quod ⁊ de anima rationabiliter quis vtiq; ex his. si enim est non a natura: sed quemadmodum scientia in anima / sic et anima in corpore: erit vtiq; ipsius et alia corruptio preter corruptionem que corrumpitur corrupto corpore: itaq; quoniam non videtur talis existens: alter vtiq; habebit ad corporis corruptionē. Forte autē vtiq; quis dubitabit rationaliter vtrū est vt incorruptibile erit qđ corruptibile vbi ignis sursum vbi nō est cōtrariū. Corruptur em̄. q̄ qđē inexistēt cōtrarijs secundum accidens: eo qđ illa corrumpuntur. intermuntur enim contraria ab inuicem: secundum accidens autem nihil contrarium ex substantijs corrumpitur propter de nullo subiecto predicari substantiam. Quare cui non est contrarium: ⁊ vbi non est impossibile vtiq; erit corrumpi: quid enim erit corrupens. si a contrarijs quidem corrumpi accidit solis hoc enim non existit: aut totaliter: aut hoc: aut hoc. sic quidem verum est: sic autem non. Impossibile enim materiam habenti non existere aliquo modo contrarium. Omnis quidem enim inesse calidum aut rectum contingit: omne autem esse impossibile aut calidum: aut rectum: aut al-

Impossibile
māz hñt
nō existe
re aliqđ
cōtrariū

erunt enim passiones separate. Si igitur quando simul fuerint factuum et passuum: hoc quidem semper facit: hoc autem patitur: impossibile non permutare. Adhuc si necesse nō existe se superfluum facere: superfluum autem contrarium. ex contrario enim semper permutatio: superfluum autem relique prius. si autem omne expellit quod actu contrarium et sic hoc corruptibile vtiq; sit: aut sit: aut non: sed a continente corrumpitur si quidē sufficiens ex dictis. Si autē nō: supponere opz quia inest aliquid actu cōtrarium ⁊ superfluū fit. propter quod ⁊ minor flāma cōburit a multa s̄m accidēs: qđ alimentū qđ illa in multo tem

Et breuitatis vite. Fo. clviij.

more cōsumit: cōsumit hic multa flāma cito pp qđ oīa semper in motu sunt z fiunt: aut corrūpuntur. Lōtinens autē aut cooperat aut contra operatur: z propter hoc transposita durabiliora quidem fiunt z paucioris durationis natura: eterna autē nūq̄ quibuscunq̄ cōtraria erunt: cōfestim em materia cōtrariū hz. quare siquidē eius qđ vbi fm locum permutat: si autem quanti fm augmentum z decrementū: si autem passionis alteratur.

Capitulum secundum.

D
Cōfesti
mā. cōtra
rium hz.

Bunt autem neq̄ maxima incorruptibilia: equus enim homine breuioris vite: neq̄ parua. epeteia enim multā entomozum neq̄ plante totaliter animalibus. Epeteia enim quedam plantarum neq̄ sanguinem habentia. apis em durabilior quorundam sanguinem habentium: neq̄ exangula: malakia enim epeteia quidem exan-

gula autem neq̄ que in terra. etenim plante epeteia sunt et animalia gressibilia: neq̄ que in mari. Etenim ibi que breuis vite et ostrokura et malakia. omnino autem longissime vite in plantis sunt vt palma z cupressus: z in sanguine habentib⁹ aialibus magis q̄ in exanguibus: z gressibilibus q̄ in aquatilibus: quare z cōbinantibus in sanguine habentib⁹ gressibilib⁹ que longissime vite animalū sunt: vt homo z elephas: z vtiq̄ que quidem maiora: vt ad plus est dicere minorib⁹ longioris vite: z em z alijs accidit his que longioris vite. z magnitudo sic dicitis. **C**ausas autem de his omnibus hic vtiq̄ quis contemplabitur: oportet enim accipere qđ animal est natura humidū et calidum et viuere tale. Senectus autem frigida z sicca: z quod mortuum: videtur enim sic. Materia enim corporum existentibus hoc calidum z frigidum z siccum z humidum. Necessē igitur senescentia desiccari: propter quod oportet non facile desiccabile esse humidū. Et propter hoc pingua putribilia. Causa autem que aeris: aer autem ad alia ignis. ignis autem non fit putrefactus: neq̄ rursus paucum oportet esse humidum: facile z siccabile enim quod paucum propter quod et magna et animalia z plante vt vniuersaliter est dicere longioris vite: quēadmodū dictū est prius rationale em maiora plus habere humidū. non solū autē propter hoc longioris vite. due em cause qđ quantū: z qđ quale. Quare opz non solum multitudinē esse humidū: sed hoc z calidū vt neq̄ facile desiccabile sit: z propter hoc homines longioris vite magis quibusdam maioribus longioris vite deficiens multitudine humidū si pluri ratione excedat secundum quale qđ deficiat fm quantum.

Et
In plātia
palma et
cupressus
sūt lōgissi
me vite.

De causa longitudinis

Est autem aliquibus quidem calidum pingue quod simul facit non facile siccabile: et non facile infrigidabile. Quaedam autem animalium habent humorem: ideo oportet firmum esse: non leuiter autem corruptibile neque superfluum. Interimitur enim quod tale: aut languore: aut natura. Contraria autem superfluitatis virtus: et corruptiua: hoc quidem nature: hoc autem particule. propter quod coitiua et multisperma senescunt cito. Sperma enim superfluum et amplius desiccatur emissum: et propter hoc mulus longioris vite equo et asino ex quibus gentus est: et femelle masculis si coitiui sint masculi: propter quod et passeris masculi breuioris vite femellis. Adhuc autem quocumque laboriosa masculorum propter laborem senescunt magis: desiccatur enim labor: senectus autem sicca est. Natura autem et ut ad omne est dicere masculi femellis longioris vite. Causa autem quia calidius animal masculus est quam femella. Eadem autem in calidis longioris vite sunt quam in frigidis locis propter eandem causam propter quam quidem et maiora et maxime notabilis magnitudo animalium frigidioris sunt naturae: propter quod et serpentes et saure et solidota magna in calidis locis et in rubro mari ostracoderma: augmentum est calida humiditas cause et vite. In frigidis autem locis magnis aqua humidum quod in animalibus est propter quod facile congelabile: quare hec quidem non fiunt omnino animalium que pauci sanguinis: aut sanguinem habent in his que ad arctum locis neque gressibilia in terra: neque quatilia in mari: hec autem fiunt quod dem: minora autem et breuioris vite: aufert enim congelatio augmentum. Alimentum autem non sementia et plante et animalia corrumpuntur. Consumit enim ipsum seipsum quemadmodum enim multa flamma comburit et corrumpit paucam: eo quod alimentum consumat. sic naturale calidum primo digestum, et sumit materiam in qua est. Aquatilia autem gressibilibus minus longe vite: non quia humida simpliciter: sed quia aquosa: tale autem humidum facile corruptibile: quia frigidum et congelabile de facili et exanguis propter idem si non magnitudine recompensetur: neque enim pinguedine: neque dulce habet. In animali enim quod pingue dulce: propter quod apes longioris vite alterius maioribus animalibus.

Capitulum tertium.

In plantis autem sunt que longissime vite: et magis quam in animalibus primum quidem quia aquosa minus: quare non facile congelabilia. Deinde habens viscositatem et frigiditatem et sicca et terrestria existentia: tamen non habent facile siccabile humidum. De hoc autem quod est naturam arborum esse multum durabilem oportet accipere causas habent enim propriam ad aëria preterquam ad entoma. Iuuenes enim

semper plante sunt propter quod multis temporis: semper enim altere germinationes: he autem senescunt. et radices similiter: sed non simul: sed aliquando quidem solus stipes et rami perierunt: alteri autem iuxta nati sunt. Cum autem sic fuerint radices alle ex existente generantur: et sic semper manet: hoc quidem corruptum hoc autem factum propter quod longe vite assimilantur autem plante entomis sicut dictum est prius: diuise enim viuunt et duo et multa fiunt ex vno. ¶ Entoma autem vsque ad viuere peruenerunt: multo autem non possunt tempore. non enim habent organa: neque facere potest ipsa principium in vnoquoque. Quod autem in planta potest: vbique enim habet et radicem et germen potentia propter quod ab hac semper prouenit: hoc quidem nouum: hoc autem senescens modico aliquo differentia inesse longe vite sic quemadmodum que absplantantur. Etenim in absplantatione modo aliquo dicet vtiq; aliquis eadem accidere: particula enim quidem quod absplantatum. In absplantatione quidem igitur separatis accidit hoc: ibi autem per continuum. Causa autem qua inest vbiq; principium virtute existens. accidit autem idem in animalibus et plantis. In animalibus enim longioris vite masculi vt in pluribus: horum autem superiora maiora quam inferiora: magis enim manus masculus quam femella. In superioribus autem calidum: et frigidum in inferioribus: et plantarum que capite graues longioris vite: tales autem que non epetela sed arborosa. superius est plante et caput radix est. Epetela autem ab inferius et fructum accipiunt augmentum. Sed de hoc quidem secundum se in his que de plantis determinabitur. Nunc autem de alijs animalibus dicta est causa de magnitudine vite et de vite breuitate. Reliquum autem nobis considerare de iuuentute et senectute et vita et morte. His enim determinatis finem vtiq; habebit que de animalibus methodus.

N hoc tractatu perscrutatur de causis longitudinis et breuitatis vite dicamus igitur quod concessum est hic esse causas naturales in his duobus accidentibus: et quod omne quod attribuit animali de generatione et corruptione: clementia: et diminutione: et somno et vigilia: et vniuersaliter de omni transmutatione non attribuitur nisi quatuor qualitibus scilicet caliditati et frigiditati: siccitati et humiditati: non quantitati neque qualitati. Verbi gratia quod grauitati et leuitati: et nigredini et albedini: et hoc declaratum est in libro de generatione et corruptione. Longitudo igitur et breuitas vite non attribuantur nisi his quatuor qualitibus. ¶ Et cum hoc positum est: dicamus quod longitudo et breuitas vite dicuntur multis modis. ¶ Aut si per comparisonem ad genus. Verbi gratia dicere quidem quod vegetabilia vniuersaliter sunt longioris vite quam animalia. ¶ Aut si per comparisonem ad speciem. Verbi gratia quod homo est longioris vite quam rana: et quod palma est longioris vite quam ficus. ¶ Aut si per comparisonem ad aliquem modum. Verbi gratia quod habitantes in regionibus calidis et humidis sunt longioris vite quam habitantes in

3
Propriam
etoma de
cisa parti
vinit. pla
ta aut sic
multo tpe
vinit pnt.

Oim trā
mutabi
lium cāe
quatuor pri
mis quas
litatib⁹ at
tribuant.

¶ Longitu
do et bre
uitas vi
te dicitur
multis
modis.

De causa longitudinis

regionibus frigidis et siccis. ¶ Aut sicut comparatione ad individua. U. g. quod fortis est longioris vite quam Plato. hoc igitur posito dicamus quod declaratum est in quarto meteororum. quod generatio est quando virtutes actiue dominantur in generatione super passivas: et corruptio accidit econverso scilicet quando passivae dominantur super activas: et hoc fuit ita quia quando calor mensuratus cum frigore dat generatio formam propriam naturalem immo haec est illa forma et humiditas mensurata cum siccitate recipit formam et figuram: dum igitur in ente naturali habuerint dominium due virtutes actiue super passivas conservabitur suum esse: et quando debilitabuntur tunc dominabuntur super illas virtutes alie actiue proprie alii enti: et sic corrumpetur illud ens. U. g. quia calor naturalis qui mensuratus est cum humore naturali dum habuerit dominium in humoribus non accidet putrefactio. si igitur fuerit debilis ad digerendum illos humores: aut fuerit nimis intensus accidet illic calor extraneus corrumpens: et corruptio accidet vniuersaliter quando proportio naturalis que est inter virtutes activas et passivas in vnoquoque ente fuerit destructa: et quanto magis ista proportio fuerit maior: tanto magis illud ens erit remotum a corruptione: et quanto minor: tanto propinquior corruptioni. ¶ Et ideo entia in quibus dominatur mixtio aque et ignis super mixturem terre et aeris sunt longioris vite et existit. In aqua enim et igne sunt qualitates actiue fortiores quam in terra et aere: et in terra et aere sunt passivae fortiores: et tale ens est longioris permanentie: quia ista proportio non destruitur in eo a parva transmutatione. proportio enim naturalis inter virtutes activas et passivas quando fuerit magna non destruetur nisi magna transmutatione et in longo tempore. Corruptio enim nihil aliud est nisi putrefactio que fit ex debilitate virtutum activarum et fortitudine passivarum: et ideo qui habent talem complexionem minime generantur in eis humores non digesti: aut humores combusti. Complexio enim naturalis est in proportione naturali que est inter virtutes activas et passivas. quando igitur virtus frigida actiua fuerit minor quam debet: comburentur humores: et quando calida fuerit minor: accidet indigestio et cruditas. Ista est igitur vna causarum per quam vna species est longioris vite quam alia et minus recipit occasiones et infirmitates. Causa autem secunda est ut proportio naturalis inter duas virtutes activas ad invicem: et proportio inter duas passivas ad invicem in aliquo genere: aut aliqua specie: aut aliquo modo: aut aliquo individuo sit maior quam in alio genere aut alia specie: aut alio modo: aut alio individuo: et proportio naturalis quam habent animalia et vegetabilia in hac intentione est ut calor sit maior frigore et humidor siccis: ut dictum est alibi. Animalia igitur et vegetabilia in quibus dominantur calor et humiditas: et similiter virtutes actiue sunt longe vite: et corruptio accidit animalibus et vegetabilibus quando carent altera istarum duarum proportionum aut vtraque: quoniam quando iste virtutes actiue debilitantur accidet materie ut dissoluatur a forma propter malitiam digestionis et qualitatis: materiet quando humiditas non fuerit multa in eis accidet quod animalia et vegetabilia desiccantur cito: calor naturalis innatus est consumere humiditates cum sit. quod materia et nutrimentum illius: et cum humiditas erit consumpta calor corrumpetur et dominabitur siccitas et frigiditas: et quanto magis humiditas consumetur: tanto magis dominabitur siccitas et frigiditas. Siccitas enim videtur esse materia conveniens frigiditati: sicut humiditas caliditati. ¶ Modi igitur animalium non diuersantur in longitudine vite nisi secundum diuersitatem eorum in caliditate et humiditate: et in do-

N cur ignea
et aqua sunt
longioris
vite quam ter-
rea et aer-

Q

mino virtutum actiuarum super passiuas. per has duas causas diuersan- De cāis
corrup.
 tur modi hominum et indiuidua eorum in vita. ¶ Corruptio autem con-
 tingit indiuiduis duobus modis: aut naturaliter quando calor natura-
 lis consumit humiditatem naturalem que est in illo indiuiduo et domina-
 tur in eo frigiditas et siccitas: aut accidentaliter quando in eis genera-
 tur de superfluitatibus digestionis quod natura non potest distinguere:
 et sic accidit ei infirmitates: et in istis non dominantur virtutes actiue
 super passiuas: quoniam quando virtutes actiue naturaliter habent do-
 minium in aliquo indiuiduo super virtutes passiuas: et non accideret ma-
 gna causa extrinseca contraria ex rebus que innate sunt transmutare com-
 plexionem ex extrinseco necesse est vt corruptio istius indiuidui sit natu-
 ralis: et postea iste vite naturales diuersantur secundum diuersitatem in
 caliditate ⁊ humiditate. Vite autem hominum vniuersaliter sequuntur
 cordis proportionem complexionalem que est inter virtutes actiuas: et
 passiuas inter actiuas adinuicem et passiuas adinuicem: et ideo videmus
 multos homines quorum membra immanifesta sunt fortia: et virtutes eo-
 rum magne: et contingunt eis egritudines mortales et moriuntur ante se-
 neclutem: et videmus alios minoris virtutis et debiliores venire ad sene-
 ctutem: licet regimen eorum sit consimile: et signum eius quod causa lon-
 gioris vite est abundantia caliditatis et humiditatis cum dominio calidi-
 tatis super humiditatem: et vniuersaliter virtutum actiuarum super passi-
 uas est quod contrarium vite est mors: et mors nihil aliud est nisi frigiditas
 et siccitas: et cum causa mortis est frigiditas et siccitas: causa vite est
 caliditas et humiditas: et ideo complexio inueniuntur est calida et humida
 et senem frigida et sicca. ¶ Et signum eius est quod qui multum coeunt
 parum viuunt: et castrati plus viuunt quam non castrati: et senes qui ha-
 bent multam carnem plus viuunt quoniam causa multitudinis carnis est
 caliditas et humiditas: et propter paucitatem coitus viuit mulus plus
 quam equus: et femine plus quam masculi: et qui habitant in regionibus
 calidis et humidis sunt longioris vite: et hoc accidit propter accidens sci-
 licet propter paucitatem putrefactionis: et serpentes qui sunt multe humi-
 ditatis et caloris sunt longioris vite quam serpentes qui sunt in locis ca-
 lidis siccis: aut frigidis et siccis: aut frigidis ⁊ humidis: et similiter homi-
 nes habitantes in insulis marinis sunt longioris vite quam habitantes
 in agrestibus: et animalia marina sunt longioris vite quam agrestia: quia
 aqua marina calida est et humida: causa igitur conseruans animalia per
 se est abundantia caliditatis et humiditatis in sua complexionem: et domi-
 nium actiuarum super passiuas. ¶ Cause vero conseruantes ipsum ex
 trinseco sunt sex modi nominati: comestio et potus ⁊c. et quando istis vti-
 tur homo habens illa que habet in sua complexionem scilicet illa duo pcedi-
 ta secundum quod scriptum est in arte conseruandi sanitatem: necessario
 prolongabitur sua vita et non accidet ei nisi mors naturalis: cuius causa
 est frigiditas et siccitas: et si non vtitur eis secundum quod oportet forte
 morietur per dominium virtutum passiuarum super actiuas: quod est causa egrit-
 udinum materialium: et forte morietur morte naturali: quando humor
 extraneus qui fuerit in corpore non fuerit valde malus: et accidet multis
 hominibus quod appetitus eorum naturaliter conuenit suis complexio-
 nibus: quapropter vite eorum elongantur. illi autē in quibus virtutes acti-
 ue non dominantur super passiuas moriuntur non naturaliter: ⁊ maxime
 quando vtuntur regimine non conueniente: ⁊ vniuersaliter qui carent his

Vite ho-
 minū se-
 quuntur
 cordis p-
 portione
 complexio-
 nalem.

Aristotelis Stragyrite Dephy
sionomia Liber incipit.

Quoniam anime sequuntur corpora et ipse secundum se ipsas non sunt impassibiles a motibus corporis hoc autem manifestum sit valde in ebrietatibus et egritudinibus. Multum namque anime mutatae videntur a passionibus corporis: et e contrario utique corpus compatitur passionibus anime: manifestum sit circa amores et timores tristitias: et delectationes. Amplius autem et natura factis vel generatis magis utique aliquis conspiciet: quod corpus et

anima ita se habent connaturalia quod sunt cause plurimarum passionum adiunctam. Nunquam enim animal factum vel generatum est tale: quod formam haberet alterius animalis: animam vero alterius: sed semper eiusdem corporis et animam. Quare necessarium est consequi tali corpori talem formam. Amplius autem et scientes circa unumquodque animalium ex forma possunt considerare: equites autem equos: et venatores canes. Si autem hec vera fuerint semper autem hec vera sunt: erit utique physiologizare. Hi quidem igitur progenerati id est ante facti physiologes secundum modum: arguuntur physiologizare unusquisque ad unum. Alii quidem ex generibus animalium physiologizant: ponentes secundum unumquodque genus si guram quandam animalis et speciem animam. Alii autem in talibus corporis similem habenti corpus et animam similem putabant. Alii autem quidam hoc quidem faciebant: non ex omnibus animalibus experiebantur: sed distinguebant ex ipso genere hominum secundum gentes. Quocumque differunt secundum versus et mores: ut Egyptii et Thracis: et Scythes: similiter electionem signorum faciebant. Quidam autem ex moribus apparentibus quales mores dispositionum sequantur. Sequitur autem unicuique mos: iracundus: timido: coeunti: et in utraque aliarum passionum. Est autem secundum omnes modos hos physiologizare. Et adhuc secundum alios et electionem signorum dissimiliter fieri. Hi quidem igitur et mores solum physiologizant primum quidem: quod quidam non idem ipsi existentes mores qui sunt in facie eisdem habent: ut fortis et inuerecundus. eosdem autem habent: vel intellectu alibus animalibus multum separatum. Secundum autem quod secundum quedam tempora mores non eosdem: sed aliarum habent. tristibus enim existantibus, quandoque contingit diem delectabiliter dicere et morem accipere qui est hilaris: et e contrario hilarem contristari quod mos qui erat in facie permutatur. Adhuc cum his de paucis utique semper a parentibus signum accipiet. Qui autem ex feris physiologizant: nec recte electionem signorum faciunt. Non enim est utique dicere per transcendentem formam uniuscuiusque animalium quod quicumque unum similis huic corpore erit: et anima similis erit. Primum quidem ergo ut simpliciter dicere nullus utique videbit hominem ita similem bestie secundum assimilantem in aliquo. Adhuc autem cum his animalia pauca quidem propria habent signa: multum vero communia. Quare si utique similia his que non secundum proprium. sed secundum commune aliquid magis iste leoni quam ceruo similior. Merito enim propria vero corporum proprium quid signum facere. Communia autem commune. commune quidem igitur signorum nihil utique manifestabunt physiologizantium. Si autem aliquis proprium

Physiologia Aristo.

x

vnus cuiusq; ferarum elegerit: non vtiq; habebit assignare: cuius sunt hec signa. merito em̄ propriū proprium: autē nullius. nullum autem animalium physonomizatorum in aīa habebit vtiq; aliquis accipere: neq; em̄ fortē solum leonē: sed alia multa: neq; timidū lepus: sed ⁊ alia infini- ta. Si ergo neq; cōia eligentium manifestum aliquid fit: neq; sm̄ p̄pria: nō vtiq; erit vnum quodq; animalū aspiciere: sed ex hominibus electioneꝝ est faciendū patientibus eandem passiōē: vt si fortis inspiciat aliquis signa fortia animalium in vnum: accipientem oportet perferuari que passiōes his quidem omnibus sunt. Altorum autē animalium: nulli accidit. Si enim ibi quis elegerit q̄ eadem sunt signa fortitudinis predictis animalibus: nō solum fortitudinis commūne inesse passiōem eorum que sunt intel- ctus: sed et alia quedam sic vtiq; dubitabit vtrum fortitudinis aut alterius signa sint: sed oportet ex pluribus eligi animalibus: ⁊ non habētibus vllaz passiōem cōmūne manifestam: sed quod cuius vtiq; signa respicit. Quibuscuq; quidem signozum mansua sunt: aliquid mansuum signāt. Que quidem autē veniētia: discedētia ⁊ deficiētia. q̄o vtiq; signū verū erit nō manētis in anima. Si quidem em̄ mansuum adueniēs ⁊ deficiens signum quis suscipiet cōtingeret vtiq;: ⁊ ipsum quidem verum esse: nō tñ veniēs vti- q; erit: nō sequens super rem. Quecunq; autem passiōes facere anime nō in aliquo permutant signa que sunt in corpore quibus vtiq; physonomon: non erunt vtiq; huiusmodi cognitiones arti: vt que sunt circa oppositiōes ⁊ scientias: medicum autē citharam nō cōtingit cognoscere: nec addiscentē aliquam disciplinam: nō autem permutatus est a signis quibus vtiq; phy- sionomon. Oportet ergo determinare circa qualia quedam est physono- mia. qm̄ nō circa oīa. ⁊ ex quibus singula signa accipiunt. Deinde cōsequē- ter de manifestissimis vnum quodq; manifestare. ¶ Physonomia est ergo sicut ⁊ nomē ipsius dicit de naturalibus passiōibus que sunt in anima: accidētium quecuq; adueniūt ⁊ transmutant signa physonomizata. Qua- lia autē hec sunt: posterius declarabitur. Nunc autem dicam ex quibus ge- neribus signa accipiuntur: ⁊ sunt oīa. Ex moribus em̄ physonomizant: et ex figuris: ⁊ coloribus: ⁊ ex moribus apparētibus in facie: ⁊ ex coloribus: ⁊ ex leuitate: ⁊ ex voce: ⁊ ex carne: ⁊ ex partibus: ⁊ ex figura totius corporis. Uniuersaliter quidem huiusmodi insunt que debent physonomes de om- nibus generationibus in quibus sunt signa: siquidem inmanifestus aut nō designatiuus fuerit talis transitus remouit predicta. Nūc autem fortassis melius est vnum quodq; de singulis quecuq; manifesta de physonomiza- tis certius explanare. Signa autē dicūtur quecuq; autem sunt singulariter feruntur: quecuq; nō in predictis manifestum est.

¶ De coloribus. 1.

Colores quidem ergo significant acuti calidum ⁊ sanguineum ab- bi: rubei autem bonam natuitatem: quando in leui corpore acci- dit hic color.

¶ De pilis. 2.

Pili molles quidem timidum: vuri autem fortis. hoc autem signūz sumptum est ex omnibus animalibus. Timidissimum igitur ceru? lepus: ouis: ⁊ pilum mollissimum habēt: fortissimum. autē leo: aper: ⁊ pilum durissimum naturaliter habēt. Est autem ⁊ in aibus hoc idem vi- dere: vniuersaliter enim quecuq; quidem habēt duram pēnam fortē: que- cunq; autem mollem timidam: ⁊ particulariter est hoc quidem. videre in co- turnicibus ⁊ in gallis: similiter em̄ habēt. Et in generibus hominum hoc idem accidit. Quicūq; quidem em̄ apud septētrionem habitāt: fortes sunt

et durorum pilorum. Qui autem meridiem timidi: et pilum mollem habent: pilositas autem que est circa ventrem: loquacitatem significat. hoc autem refertur ad genus auum. proprium enim auis est eorum que sunt circa corpus: pilositas que est circa ventrem. eorum autem que sunt circa intellectus loquacitas.

¶ De carne. 3.

Abro autem dura quidem et habitus naturaliter insensibilem significat: leuis autem et bene nata et instabilem: nisi in forti corpore: et habenti extremitates fortes hoc accidit.

¶ De motu. 4.

Motus autem tardi quidem mollem intellectum: acuti vero callidum.

¶ De voce. 5.

In voce autem: grauis quidem et distensa: fortem: acuta autem et remissa timidum.

¶ Regule pbyssionomie. 6.

Figure autem et passiones que apparēt in facie secundum similitudinem accipiuntur passioni: quoniam enim patitur aliquid sit: ut si hoc habet quando aliquis irascitur irascibile signum eiusdem generis. Mas femina maior et fortior: et extrema corporis fortiora et grossiora: et boni habitus: et meliora secundum omnes virtutes.

¶ Modi pbyssionomie. 7.

Signorum autem que sunt in parte fortiora sunt que accipiuntur manifesta in moribus: et secundum motus: et figuras. Omnino autem vni quidem signorum credere fatuum est. Quando autem plura conueniunt que sunt in vno: accidit magis utique: si conueniens utique quis accipiat vera esse signa. Est autem alius modus secundum quem utique aliquis pbyssionomizatur: nullus quidem

aggressus est: ut si necesse est iracundum et tristem et prauum secundum morem inuidum esse: et si non sunt inuidi. signa autem illis prioribus: contingit utique pbyssionomizari et inuidum inuenire: maxime quidem quando talis propius modus erit pbyssionomizandi. posse autem quibusdam existentibus necessarium esse proprium putamus pbyssionomie quod etiam contrariatur hoc secundum passiones pbyssionomizare: et mala secundum passionem quidem intendens acutam. id est putabat: consuecet utique aliquis oportere ponere iracundiam.

¶ De voce. 8.

In dignatus autem et iratus distendere consuevit vocem: et acute loquitur: qui autem remissus stat: remittit vocem et grauitur loquitur. Rursus autem animalium fortia quidem grauis vocis sunt: timida autem acute vocis. Leo quidem et taurus et canis latrabilis et gallozum qui sunt boni animi grauitur vociferant. Cervus autem et lepus acute vocis sunt sed forte et in his melius est: non in eo quod ipsorum vox est acuta et grauis fortis autem timidum ponere: sed arbitrandum est fortitudinem quidem fortis: remissam autem et imbecillam timidi. Est autem potissimum quoniam signa non confessa sed subconectantia nihil ponere: ut sunt dicta qualia qualibus creditur: et maxime quidem in speciem: sed non in omnia genera referre: similia enim sunt quæsto: non enim totius generis hominum pbyssionomizatur: sed quedam que sunt in genere.

¶

Liber Aristo.

¶ Signa fortis. 9.

Plli duri: figura corporis erecta: ossa et costae extrema corporis fortissima: et magna: et venter amplius et contractus ad se: armus latus et distans: nec valde colligatus: nec omnino dissolutus: collum forte non vehementer carnosum: pectus carnosum et latum: ancha antrata: pecten deorsum contractum: oculus charopus: nec valde expansus: nec omnino clausus: vitreus color qui est in corpore: acuta frons: recta: non magna: non macra: neque leuis neque omnino rugosa.

¶ Signa timidi. 10.

Plli molles: corpore inclinatus non erectus: que sunt sub umbilico sursum tracta circa faciem: suberocens: oculi imbecilles: et palpebrizans: et extrema corporis imbecillia: et crura parua: manus longe: et subtiles: sibi aut parui et imbecilles: figura protensa in motibus non inuerecundis: sed inclinatus et stupefactibilis mos qui est in facie: mobilis: sollicitus.

¶ Bene nati signa. 11.

Qui mollior non boni habitus: nec valde pinguis: que sunt circa musculos scapularum et collum macriora: et que sunt circa faciem in colligata: que sunt circa musculos scapularum et inferiora remissa bene soluta: que sunt circa costas et secundum dorsum non carnosum corpus album rubeum et purum cutis subtilis: pilis non valde duri: nec valde nigri: oculus charopus humidus.

¶ Insensibilis signa. 12.

Qui sunt circa collum et crura carnosae complexa et colligata cotile rotunda musculi scapularum sursum expansi: frons magna: circularis: carnosae: oculus crocens: crura circa cauillam grossa: carnosae: rotunda: mandibule magne carnosae: lumbi carnosae: crura longa: collum grossum: facies carnosae sublonga sufficienter: motus aut et figuram et morem qui apparet in facie secundum similitudines accipit.

¶ Inuerecundi signa. 13.

Oculus apertus et splendidus: palpebre sanguineae et grosse et parue curuae: musculi scapularum sursum elenati: figura non recta: sed parua curua.

¶ Onati signa. 14.

In motibus autem acutus rubeus corpore: color sanguineus: facies rotunda: pactus sursum tractum: in motibus tardus: et loquens tardus: et vox plena spiritu: et oculus hilaris: non splendidus: niger: et neque valde apertus: neque omnino clausus palpebrizans tardus: oculo enim qui palpebrizant: hi quidem timidum: hi vero callidum signant.

¶ Animosi signa. 15.

Heros bene magna et carnosae et leuis que sunt circa oculos faciens videtur humilior et somnolentior: neque intente aspiciens: neque remissa: in motibus tardus erit et remissus figura et more qui est in facie non preceps: sed videtur bonus.

¶ Inani mosi signa. 16.

Rugosa facies et macri oculi: contractum simul autem et contractura oculorum duo significant: hoc quidem molle et femininum: aliud vero demissum pauca in figura humilis et motibus remissis.

¶ Signa seruilis: alii cinedi. 17.

Oculus contractus: genu flexibilis: inclinatio capitis ad dextram motus: manuum supini et dissoluti: et ambulationes duplices: hoc quidem circumclinatum: alio vero tenentes lumbos et oculos despectiones: qualis utique fuit Dionysius sophista.

¶ Signa auari. 18.

Eacie remissus: nigri coloris macer: que sunt circa facies quasi abra-
sa: facies rugosa: recti crines et nigri.

¶ Signa iracundi. 19.

Rectus corpore: figura bene latus: animosus: subruffus: spatule dis-
tantes: et magne: et late: extrema et magna et fortia: lenis circa peccus
et circa brachiones: boni menti circūcursus capilloꝝ deorsum descendens.

¶ Fortis signa. 20.

Hortis specie bene carnosus: caro humida: multa: bone magnitudi-
nis: et commensuratus figura: curuus: curfus capilloꝝ sursum
vultus.

¶ Signa eorū qui sunt alioꝝ reprehensores. 21.

Oculi sunt rugosi: somnolentus facie in ore videtur.

¶ Signa pusillanimit. 22.

Paruum membrorum et paucorum articuloꝝ macer et paruus
oculoꝝ: et parue faciei.

¶ Amatores consumeliarum. 23.

Quibuscumq; est superius labium eleuatum et specie precipites sup-
rubicundi.

¶ Signa misericordis. 24.

Misericordes sunt quicumq; sunt albi coloris: et puri: et habent ocu-
los quasi cum quadam litudine: et nares deorsum distantes: et
semper plorant illi tales: et amatores sunt mulierum et generatiui
feminarum et circa mores interrogantium: semper commemoratiui et bene
nati calidi: horū aut signa dicta sunt. Misericors est sapiens et timidus et oz-
natus: immisericors est indisciplinatus et inuerecundus.

¶ Qui sunt boni ad comedēdū. Signa voracis. 25.

Boni ad comedēdum sunt hi quibus id quod ab umbilico ad pec-
tus manus est: aut quod exinde est vsq; ad collum.

¶ Signa luxuriosi. 26.

Qui est albi coloris et pilosus rectis capillis et grossis et nigris in cor-
pora pilosa: oculus pinguis et infans.

¶ Somnolenti signa. 27.

Amatores autem somni sunt qui habent superiora maiora et calidi
et habent carnem boni habitus: et pili circa ventrem.

¶ Signa rememoratiui. 28.

Qui habent superiora maiora et curuioꝝ et carnosiores: sunt me-
mores.

¶ De signis particulariter. 29.

Adetur aut mihi aia et corpus cōpati adinuicē: et aie hit⁹
alterat⁹ sicut alterat corporis formā: et iterū forā cor-
poris alterata sicut alterat aie habitū. Quā. n. aie est tristari et le-
tari manifestū est qd tristes obscure faciei sunt. gaudentes autē
hilaris. siquidē igit adhuc aia dissoluta forma q̄ est in corpore
existente cōtingit dissoluti: siquidē et ita aia et corp⁹ cōpatiunt nō tñ pferen-
tes adinuicē. nūc aut manifestū qd vtrūq; vtrūq; psequitur: maxime quideꝝ
igit ex hoc manifestū fiet. Mania vñ eē circa aiam: et medici medicinis pur-
gates corpus dietis vtētes i ipsi pmutāt aiam a mania: curationibus aut
corp⁹ et sicut corporis forma soluitur: et aia a mania permutat: qm̄ qdēz vtrūq;
soluunt palā: qm̄ cōferunt adinuicē. manifestū aut ē qd vtrūq; aie sicut
corporis forme sūt. q̄re erūt oīa sicut in aiali⁹ et usdē cum sūdā declaratiua:

Libet Aristo.

multa aut aialia sunt et opant. he qdē pprie passiones vnuscu in scs ferus aialiu sunt: alie vero cōes in pprijs ei^o opib^o aie pprie passioēs sūm corp^o. in communibus aut cōes: cōmunes quidem sunt iniuria et que est circave nerea extensio: lateratarum et yilium: communis est iniuria. porcorum et asinorum habitus qui est circa venerea masculicando coeunt. propriū aut est: in canibus quidem contumeliosum: in asinis aut triste. Qualiter qdē igitur commune quidē et propriū cōuenit distingui: dictum est: op^o em est multa consuetudine si aliquis debet esse in ea sufficiens ad dicēdus singula de his: quoniam enim ea que vidētur in corporibus dicūtur referri ad similitudines que sunt ab animalibus: et ab actibus: et pprie quidem alie a caliditate et frigiditate sunt. Sunt enim horum quedam apparentium in corporibus parua differentia vtentia: et eodem nomine appellata: vt pallores qui sunt facti a rumoribus et a laboribus. ipsi enim eodem nomine vtuntur: et differentiam parua habeant adinuicem. parua autē differentia existente non facile est cognoscere: sed ex consuetudine forme apparentem quidem assumere conuenientiam. Est autem optimus mod^o et velox qui est ab apparente conuenientia et contingit. Ita eodē mō vtētē multa cognoscere: et nō solū vlr vtile est: sed ad electionē signorum singulā rīū electoz: et dicere opz talem vt qd eligitur: vult. Amplius aut sūm electionem signoz: et syllo vti quo opus est: nisi vtiqz contingat adiungentes et conuenientibus conuenientia: vt si inuerecundus erit et paruiloqu^o: et fur vtiqz erit et illiberalis: et fur quidem contingens in verecundiam et paruiloquū illiberalis: in talibus quidem igitur vnuscuusqz oportet hoc mō sūm conueniētā fieri sciam. nūc aut primū tentabo gñā aialiu distinguere et que ipsoz cōtingit permutari ad tendendū fortia et timida: et iusta et iniusta. Distingvendū aut aialiu genus in duas formas: in masculinā et in femininā adiungētē passiones cōuenientes vnicuiqz forme. Sunt. n. sūm vq conantur nutrire ferarum mansuetis magis: et molliozes sūm animas femine maribus sunt: minus autem fortes: verum nutrimenta et assuetudinem manuum recipientes magis: quare exsistentes tales erunt alicubi minus iracunde maribus. Manifestum autem hoc ex nobis alicui est: quoniam cum ira vincimur difficulter prudentes: et maxime fortes sumus ad nihilum veniendum: ferimur autem ad cogendum et operandum ad quod ira. Mouetur autem mihi et magis vel mali: aut operatiua fieri femina masculis et preualentiora et minus defensua. femine quidem igitur et que circa nos nutriuntur: et valde alicubi manifesta sunt: que vero sunt circa siluā omnes confitentur pastores et venatores: quia talia sunt qualia dca sunt. At vero et hoc manifestum est quod singularium in vnoquoqz genere femina mare minoris capitis et angustioris faciei: et subtilioris colli et pectora imbecilliora habent. et paruorum costarum sunt. Anchas autem et costas magis carnosas maribus: genua mollia: et crura subtilia habēt: pedes vero pulchrioris et formaz totius corporis molliorem magis q̄ fortiorē. Minus neruosa autem sunt et molliora: vtentia humidioribus carnibus: masculina vero his omnibus contrariam habent naturam. verum fortior et iustior est genere. Que vero femine timidior et iniustior: his ita se habentibus videtur leo omnium perfectissimū in assumendo maris formaz.

De leone qui pro mare sumitur hic. 10.

Heo enim habens os bene magnum: faciem aut quadratā non valde offeam: superiorem mādiuā nō preextantē: sed equalr pendentem deorsum: nāsum aut magis grossum q̄ subtile: oculos charopos et cā

nos nō valde rotūdos: neq; valde ptenfos: magnitudinē vero moderatā :
supciliū bene magnū: frontē q̄dratā: ex medio subcōcauāt ad supercilia au
tē ⁊ nasum sub fronte sicut nubes superstat: supius autē fronte iurta nasum
h3 pilos inclinatos: caput moderatū: collū bone lōgitudinis grossum inno
datū: h3 crines fiauos: neq; valde crispōs: que sunt circa iuncturam spatu
larū bñ spaciofa magis q̄ cōiuncta: spatulas fortes ⁊ pectus iuuenile: et
metaphrenon latum bene dorfatū. Biche non carnose ⁊ coxe: crura fortia
⁊ neruosa: balen iuuenile: ⁊ totū corpus articulātū ⁊ neruofum: neq; valde
humidū. Ambulat autē tarde magnifice trāsfiens: ⁊ mouēs se in spatulis quā
do ambulat. Talis em̄ est fm̄ ea que sunt circa corpus: que autē circa aīam
⁊ amatiuum ⁊ liberale: magnanimum ⁊ amatiuum victorie: ⁊ mansuetum iustū
⁊ amatiuum cum quibus associabitur.

¶ De pardali pro femina.

Pardalis autē fortibus esse visis femine forme est magis q̄ nunc esse
cūdum crura. his autem cooperatur ⁊ aliquid opus fortitudinis
operatur. Est em̄ habēs faciem paruum: os magnum: oculos quos:
albos: concanos: ipsos enim superficiales: frontem longam: aures rotun
das magis q̄ planas: collum longum valde ⁊ subtile: pectus non amplum
⁊ longum dorsum: anchas carnosas ⁊ coras: que vero sunt circa ilia ⁊ vens
trem leuia ⁊ magis. Color autem varius ⁊ totum inarticulatum est ⁊ immē
suratū. Sforma autem corporis talis est: in his que fm̄ animā prauum est ⁊
fictiuū: ⁊ oīno dicere ⁊ dolosum. Aliū autē que videntur forti coueniētia
⁊ assumpta aīa masculina forme ⁊ feminine dicta sunt. Alia autem qua
lia sunt facile est vtiq; pertransire. Quecūq; autē ad phisionomizandū con
spicere cōtingit ab animalibus in electione signorum dicitur. Electio autē
signorum que est fm̄ homines sic accipitur.

¶ De pedibus. 32.

Pedibusq; pedes bene nati ⁊ magis articulati ⁊ neruosi fortes sunt
fm̄ ea que sunt in anima. reducentur ad masculinum genus. Qui
cūq; autem pedes paruos strictos ⁊ inarticulatos habent: delectabiles au
tem videre q̄ fortiores molles sunt secundum ea que sunt in anima: refe
runtur ad femininum genus. Quibus pedū digitū curui: innerecundi: ⁊ q̄
bus vngues curui: referuntur ad aues: curuorum vnguiū. Quibus pe
dum digitū coniuuncti sunt sercorosi: referuntur ad ortycas strictorum pe
dum latuum.

¶ De cauillis pedum.

Quibuscūq; ea que circa cauillas sunt neruosa ⁊ articulosa: for
tes sunt secundum animam: referuntur ad masculinum genus.
Qui cūq; autem sunt carnosi circa cauillas: ⁊ inarticulati: mol
les fm̄ animam referuntur ad femininum genus.

¶ De cruribus. 34.

Quibuscūq; crura habent articulata ⁊ neruosa ⁊ formantia: fortes
sunt: fm̄ animā referunt ad masculinum genus. Qui cūq; crura
subtilia neruosa hñt: luxuriosi. referuntur ad aues. Qui cūq; crura
superflua habent ⁊ sint parum dirupta: odibiles ⁊ innerecun
di. referuntur ad apparentem decetiam. Qui sunt fm̄ genua sub
tiles: timidi. ⁊ referuntur ad superapparentem cōuenientiam.

¶ De coxis. 35.

Quibuscūq; habent coras osseas ⁊ neruosas: fortes sunt referuntur
ad masculinum genus. Qui cūq; hñt coras carnosas ⁊ osseas:
molles sunt: ⁊ referuntur ad femininum genus.

Liber Aristo.

De pectine. 36.

Quicunq; pecten ossis acutum habet: sunt fortes: quicunq; carnosus & pinguis habet: molles. Quicunq; autem sunt in modicam carnem sicut delectatam: mali moris sunt: referuntur ad simias.

De lumbis. 37.

Quicunq; autem sunt in liberos sunt: amatores ferarum: referuntur ad canes & leones. videbit utique aliquid & canes valde venatores lumbosos esse.

De ventre. 38.

Quibuscunq; autem ea sunt circa ventrem pinguis bene fortes: referuntur ad masculinum. Quicunq; autem non pingues: molles: referuntur ad apparentem convenientiam.

De spina vel dorso. 39.

Quicunq; autem spinam magnam & bene fortem habent: fortes sunt animam: referuntur ad masculinum. Quicunq; autem spinam strictam & imbecilem habent: molles: referuntur ad femininum.

De costis. 40.

Quicunq; autem bene costati: fortes sunt in animam: referuntur ad masculinum genus. Quicunq; autem sunt non bene costati: molles sunt: in animam referuntur ad femininum genus. Quicunq; ex costis circumducti: timidi sunt: sicut inflati loquaces: & stultiloqui: referuntur ad boues: aut ranas.

De umbilico. 41.

Quicunq; autem malus habent quod ab umbilico usque ad extremum pectoris: quod est ab extremitate pectoris: usque ad collum: voraces & insensibiles. voraces quidem quia ventrem magnum habent quo appetunt cibum. insensibiles autem quia angustum locum habent sensus: repleti forti odorazione in recipiendo cibum: ita quod sensus infirmos habent propter repletionem ciborum magis quam indigentiam.

De pectore. 42.

Quicunq; autem pectus magnum habent & articulatum: fortes sunt: in animam referuntur ad masculinum.

De methaphrenon. 43.

Quicunq; autem methaphrenon habent magnum & bene carnosum & articulatum: fortes sunt in animam: referuntur ad masculinum. Quicunq; autem imbecille & non carnosum & inarticulatum: molles sunt in animam: referuntur ad femininum.

Ad idem. 44.

Quicunq; autem methaphrenon curvum habent valde: musculi ad postem concurrunt mali moris sunt: referuntur ad apparentem convenientiam: quia pereunt ad anteriora deferentia videri. Quicunq; autem methaphrenon eminentes habent chayni & non intelligentes referuntur ad equos. quoniam autem neque curvum vehementer operari esse neque concavum methaphrenon querendum: bene nati.

De musculis. 45.

Quibuscunq; musculi eminentes & spatule fortes sunt: in animam referuntur ad masculinum. Quibuscunq; musculi imbecilles & inarticulati: molles sunt in animam referuntur ad femininum. hoc dico que dicitur de pedibus & corporis.

De spatulis. 46.

Quibuscunq; autem spatule bene solute sunt: liberales sunt: in animam referuntur ad apparentem: quia convenit apparenti forme liberalitas. quibus vero difficile solubiles convulsi: illiberales: referuntur ad apparentem convenientiam.

De his que sunt circa clauē colli. 47.

Quicūq; autē ea que sunt circa clauē colli bene solubilia senserint non bene solubilibus existentibus circa clauem facile mobilem motum sensuum recipiunt. Quibus vero circa clauē conclusa sunt: insensibiles: difficulter enim insolubilibus existentibus his que circa clauem impotentes sunt recipere motum sensuum.

De collo. 48

Quicūq; autē colli grossum habent fortes sunt sibi animā referuntur ad masculinū. Quicūq; autē hinc subtilē imbecilles sunt. referuntur ad femininum. Quibuscumq; collum grossum et carnosum: iracundi: referuntur ad iracundos tauros. Quibuscumq; autē est bene magnum non valde grossum: magnanimi referuntur ad leones. Quibuscumq; est longum subtile: timidi sunt. referuntur ad ceruos: quibus enim breue valde: dolosi et insidiatōres: referuntur ad lupos.

De labijs. 49

Quibuscumq; autē sunt labia subtilia et in extremitatibus relaxata quō superius labium ad inferius protendatur ad coniunctionem labiorum: magnanimi sunt. referuntur ad leones: videbit utiq; aliquis hoc et in magnis et fortibus canibus quibus labia subtilia dura circa dentes caninos supereminētes. qui ita habent nobiles: referuntur ad fues: qui autem grossa labia habent et superius inferiori protendens fatui. referuntur ad asinos. Quicūq; autem superius labium et gingiuis preeminentia habēt: amatores sunt contumeliarum. referuntur ad canes.

De naso. 50.

Quicūq; autē nasum extremum grossum habent: rathmi sunt id est facile animum habent ad concupiscendum. referuntur ad boues. Quicūq; autem nasum in extremitate grossum habent: insensibiles sunt. referuntur ad fues. Quicūq; autem nasum extremum acutum habent difficulter irascibiles sunt referuntur ad canes. Quicūq; autem nasum habent rotundum et obtusum: magnanimi. referuntur ad leones. Quicūq; nasum extremum subtilem habent: articulares: qui habent a fronte mor curuum inuerecundi sunt. referuntur ad coruos. Quicūq; autem squilinum habent in articulatū in fronte: magnanimi: referuntur ad aquilam. Quicūq; autem nasum concavum habent: frontem rotundam: et rursus eminens rotundum. luxuriosi: referuntur ad gallos. Quicūq; autem simum: luxuriosi. referuntur ad ceruos. Quibuscumq; autem nares sunt aperte iracundi referuntur ad passionem que fit in ira.

De facie. 51.

Quicūq; faciem carnosam habent rathmi. i. facile concupiscibiles sunt: referuntur ad boues. Quicūq; faciem macilentam habent: solliciti. Quicūq; autem carnosam: timidi: referuntur ad asinos et ceruos. Qui valde paruam habent: pusillanimi: referuntur ad gatū et simiam. Quibus facies magna: tardi. referuntur ad asinos et boues: quoniam neq; paruam neq; magnam oportet esse. medius habitus utiq; horum erit conueniens. Quibus autem facies videtur paruifica: illiberales sunt: referuntur ad apparentiam.

De oculis. 52.

Quibus autē ab oculis tanq; lippitudines dependent: amatores vni sunt. referuntur ad passionem. Est enim vehementer cadens: quoniam oculorum lippitudines eminent amatores somni. referuntur ad passionem: quia ex somno surgentibus dependēt. que sunt in oculis. Quicūq;

oculos paruos habent: pulsilanimi: referuntur ad apparentiam ⁊ simiaz. Quicunq; vero habent oculos magnos. referuntur ad boues: igitur bene natum oportet neq; magnos: neq; paruos habere oculos. Quicunq; autē concauos habent. malitiosi reducuntur ad simiam. Quicunq; habent oculos eminentes: farui. referuntur ad apparentiam: et asinos: quoniam neq; eminentium oculoꝝum: ⁊ neq; concauozum oportet esse: medius vtiq; habitus dominabitur. Quicunq; autem parum concaui: magnanimi. referuntur ad leones. quibus in plus: mansueti. referuntur ad boues.

¶ De fronte. 53.

Quicunq; frontem paruam habent: indisciplinales. referuntur ad fues. Quicunq; habent magnam valde: tardi referuntur ad boues. Quicunq; rotundam: insensibiles: referuntur ad asinos. Qui autem longam superficiem: insensibiles. referuntur ad canes. Quicunq; quadratam et moderatam tamen frontem habent: magnanimi. referuntur ad leones. Quicunq; autem tenfam habent: adulatores. referuntur ad passionez que fit. Quicunq; autem obnebulosam. audaces. referuntur ad taurum ⁊ leonem. Videbit vtiq; aliquis in canibus: quando canes blandi sunt valde: quictam frontem habent. Quando autem connebulosus est habitus: audaciam significat: tranquillitas autem adulationem: medius habitus vtiq; horum bene decentem se habet. Quicunq; tristem habent frontem: mesti sunt. referuntur ad passionem: quoniam mesti tristem habent faciez. Qui autem obscuram et dimissam: planctiu sunt. referuntur ad passionem: quia planctiu dimissi sunt.

¶ De capite. 54.

Quicunq; autem habent magnum caput: sensitiu. referuntur ad asinos. Qui habent capita pineata: inuercundi. referuntur ad habetes yngues curuos

¶ De auribus. 55.

Quicunq; aures paruas habent: simiales sunt. Quicunq; autem magnas: asinini. Videbit vtiq; aliquis et canum obrunos moderatas aures habere.

¶ De coloribus. 56.

Quicunq; autem sunt valde nigri: timidi. referuntur ad egyptios ethiopes. Albi autem valde timidi sunt referuntur ad mulieres. Color autem qui confert ad fortitudinem: est medius horum oportet esse. Flaui boni animi sunt referuntur ad leones. Rubei. valde astuti. referuntur ad vulpes. Pallidi colore: timidi sunt. referuntur ad passionem que fit ex timore. Qui autem sunt mellei coloris: desiccati sunt ⁊ frigidi: frigidia mobilia difficulter mobilibus existentibus his que iuxta suum corpus: erunt vtiq; tardi. Quibus color: rubens est: acuti sunt: quia omnia que sunt secundum corpus a motu calefacta erubescunt. Quibus color flammeus est: manifesti: quia ea que in corpore vehementer calefacta flammeum colorem habent. Qui autem sunt extreme calefacti: manifesti vtiq; sunt. Quibus autem est flammeus color super ea que sunt circa pectus difficulter irascibiles sunt referuntur ad passionem. Fratis namq; super accenduntur ea que sunt circa pectus. Quibus autem ea que sunt circa collum ⁊ tempora vene distense sunt: difficulter irascibiles. referuntur ad passionem: quia iratis hec accidunt. Quibus facies supererubescens est: verecundi sunt referuntur ad passionem: quia verecunditatis supererubescit facies. Quibus gene supererubescunt: ebrii: vel amatores vini sunt referuntur ad passionem: quia ebrijs supererubescit gene. Quibus autē oculi

Supererubescunt: egressiui ab ira. referuntur ad passionem: quia his qui ab ira sunt egressiui: erubescunt oculos. Quibus autem oculi valde nigri: timidi: niger autem color valde visus est timiditate significare. Qui autem non sunt valde nigri sed declinantes ad flauum colorem: boni animi sunt. Quibus autem oculi glauci aut albi: timidi sunt. visus est albus color timiditatem significare. Qui autem non sunt glauci: sed charopi: boni animi sunt. referuntur ad leones et aquilas. Quibus binosi maniatu sunt. referuntur ad capras. Quibus autem ignei: sunt inuerecundi. referuntur ad canes. Qui autem oculos discoloratos habent: et turbatos: timidi. referuntur ad passionem: quia qui timuerunt pallidi fiunt colore non equaliter. Quicunq; oculos lucentes habent: luxuriosi. referuntur ad cornos et gallos.

De pilositate tibiari et aliarum particularum. 57.

Quicunq; habent tibias pilosas: venerei sunt. referuntur ad hyrcos. Quicunq; autem ea que sunt circa pectus et venter valde pilosa habent: nunq; in eisdem perseverant. referuntur ad aues: quia hec et pectus: et ventrem valde pilosum habent. Quicunq; ipectora habent valde nuda: vel non pilosa: inuerecundi sunt. referuntur ad mulieres. quoniam igitur non oportet valde pilosa esse neq; nuda. Quicunq; musculos spatularu pilosos habent: nunq; in eisdem perseverant. referuntur ad aues. Quicunq; dorsum vel spinam habent pilosam valde inuerecundi sunt. referuntur ad bestias. Quicunq; autem collum retro pilosum habent liberales sunt. referuntur ad leones. Quicunq; autem mentum habent acutum: boni animi. referuntur ad canes. Quicunq; habent supercilia simul: tristes sunt. referuntur ad similitudines passionis. Quicunq; supercilia diuisa habent ante nasum. et diuisa vsq; ad tempora: fatui sunt. referuntur ad porcos. Qui erectos pilos habent in capite: timidi: referuntur ad passiones: quia timentes facti eriguntur vel erigent. Quicunq; capillos vehementer crispas habent: timidi. referunt ad passiones: quoniam igitur rigentes et vehementer crispi timiditatem ferunt. Qui in extremitate sunt crispas: ad bonum animum referuntur. Quicunq; autem frontem quod est ante caput eleuatum habent: liberales sunt. referuntur ad leones. Quicunq; caput oblongum habent: et capillos ad frontem iuxta nasum liberales: referuntur ad decentem apparentiam.

De allatione manuum. 58.

De manus et cubiti et brachij motu: idem refertur. Quicunq; musculus spatularum rectis tensis: gallinationes referuntur ad equos. Qui spatulis mouentur curui: sunt sapientes. referuntur ad leones. Quicunq; autem pedibus peruersis ambulantes et cruribus femininis. referuntur ad mulieres. Quicunq; autem corporibus circuntorquentes se et fricantes se: adulatores sunt. referuntur ad passiones. Inclinati autem ad dextram in ambulando timidi sunt. referunt ad apparentem decentiam. Quicunq; habent oculos bene mobiles: acuti rapaces. referunt ad anticipes. Quicunq; palpebrizant: timidi. qui in oculis primi mouentur. qui oculos frequenti tempore mouentes tincturam albuginis in oculo intellectui. Si enim alicui notio vehementer fiat in ea et visus.

De voce. 59.

Quicunq; magna vociferant grauer: inuoriosi referuntur ad asinos. Quicunq; autem vocat a graui incipientes et finiunt in acuti: iracundi: placentiui. referunt ad boues et ad decentiam vocis. Quicunq; autem vocibus acutis et mollibus ruptis loquuntur: timidi. referuntur ad mulieres et ad decentiam.

Liber Arist. De Physionomia.

Quicumq; grauter vocant: magistri non perplexi. referuntur ad fortes canes & decentiam. Quicumq; molle sine tensione vocant: māsueti referunt ad oues. Quicumq; vocāt acute & fortiter: iracundi. referuntur ad capras.

¶ De paruis corpore & magnis. 60.

Parui valde acuti sunt: motu enim sanguinis paruum locum cōtine te & motus velocius valde accedunt ad sapere. Qui autē sunt valde magni: tardi ad proficiendum: motu enim sanguinis magnum locum continente: motus tarde accedunt ad sapere. Quicumq; autem paruorum siccis carnibus vtentes sunt autem & caloribus: aut per caliditatem corporibus superfluunt: nihil perficiunt. Existente enim in paruo moto & veloci ppter igneum nunq; fm idem est sapere: si aliud in aliud prius q̄ q̄ superficiali. Quicumq; magnoꝝ humidis carnibus vtentes autem & calore per frigiditatem: non permittit aliquid accedēs ad sapere. Quicumq; autem paruorum & humidis carnibus vtentes & caloribus propter frigiditatem: sunt perfectiui. Existente enim motu in puero difficiliter mobile cōplexionis commensurationem prebit primum perficere. Quicumq; magnoꝝ duris carnibus vtentes sunt & caloribus per caliditatem sunt perfectiui: & sensitiui: & magnitudinis superabundantiam carniū: calozis caliditas acquisiuit: quia commensuratum esse ad perficiendum. Excedentia igitur corporum magnitudinibus aut paruitudinibus deficientia sint continentia: perfecta sunt: & sicut imperfecta dictum est media natura horū ad sensus: optima et perfectissima: quibus ytiq; supponitur & debentia sentire moderatam oportet esse magnitudinem.

¶ De commensuratis vel incommensuratis. 61.

Incommensurati astuti vel dolosi. Mensurati ytiq; erunt et fortes. Relationem autem commensurationis ad corporum bonam motionem & bonam natiuitatem reduendum: sed non ad formam musculi: sicut in principio dictum est bene se habet: aut & omnia signa quecumq; predicta sunt referre ad apparentem convenientiam & in masculum & in feminā. hec enim perfectissima diuisione diuisa sunt: & demonstratum est masculus & femina iustior & fortior: & vniuersaliter dicere melior. In omni autem electione signozum alia alijs signis magis declarāt manifeste subiectum. Manifestissima autem que in principalissimis locis sunt. principalissimus autem locus est qui est circa oculos & frontem & caput & faciem. Secundus autem qui est circa pectus: & spatulas: consequenter circa crura & pedes. que autē circa ventrem minime. Omnino autem dicere ista loca manifestissima signa prebent: in quibus & sapientie plurime superapparentia sit.

¶ Finis Libri Aristotelis de Physionomia: nuperrime pusto candori restitutus. Lugdunig per Solertem virū Jacobū myt impressus. Sumptibus autem honestorum dominorum Scipionis de Sabiano: et fratrum. Anno salutiferi partus. M. D. xxx. Die. xxi. aprilis.

¶ Registrum.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U X. Omnes sunt quaterni: preter X qui est ternus.